BIBLIOTECA NAZIONALE
EMANUELE
6
1
I. 1. 26.
D. 2.

Matt.	Mar.	Luc.	Iohan.
8.	2.	7.	10.
11.	4.	10.	6.
11.	4.	10.	12.
11.	4.	10.	14.
11.	4.	10.	28.
14.	5.	13.	15.
23.	27.	17.	46.
23.	27.	34.	46.
23.	27.	45.	46.
70.	20.	37.	38.
98.	96.	116.	40.
98.	96.	116.	111.
98.	96.	116.	120.
98.	96.	116.	129.
98.	96.	116.	131.
98.	96.	116.	144.
133.	37.	77.	109.
141.	50.	19.	59.
142.	51.	21.	35.
147.	64.	93.	49.
166.	82.	94.	17.
166.	82.	94.	74.
209.	119.	234.	100.
211.	121.	238.	21.
220.	122	239.	77.
220.	129	242.	85.
220.	122.	261.	88.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Matth.	Mar.	Luc.	Iohan.
87.	139.	250.	141
244.	139.	250.	146
274.	156.	260	20.
274.	156.	260.	48.
274.	156.	260.	96.
276.	158.	74.	98.
280.	162.	269	122.
284.	165.	266	55.
284.	165.	266	63.
284.	165.	266	65.
284.	165.	266	67.
289.	170.	275.	126.
291.	172.	279	156
294.	175	281.	161.
295.	176	282.	42.
295.	176	282.	57.
300	181.	285	79.
300	181.	285	158.
302	183.	287.	160
304	184.	289.	170.
306	187.	290	162.
306.	187.	290	174.
310.	191.	297	69.
313	194	294	172.
314	195.	291.	166.
314	195.	291	168
315.	196.	292	175
318.	199.	300.	176.

Matt.	Mar.	Luc.	Iohan.
320.	200.	302.	178.
325.	204.	310.	184.
326.	205.	311.	188.
326.	205.	313.	194
328.	206.	314.	196.
331	209.	315.	197.
332.	210.	318.	197.
334.	212.	321.	201.
335.	214.	324	199.
336.	215.	317.	198.
336.	215.	319.	198.
343.	223.	329.	204
348.	227.	332.	206.
349.	228.	333.	208
352.	231.	336.	209
352.	231.	336.	211.

Canonis primi Finis.

Matth·	Mar·	Luc·
15.	6.	15.
21.	10.	32.
31.	102.	185.
32.	39.	79.
32.	39.	133.
50.	41.	56.
62.	13.	4
62.	13.	24.
63.	18.	33.
67.	15.	26.
69.	47.	83.
71.	21.	38.
72.	22.	39
72.	22.	186.
73.	23.	40.
74.	49	85
76.	52.	169.
79.	29	86.
80.	30	44.
82.	53	87.
82.	53	110.
83.	54	88.
83.	54	112.
85	55	88.
85	55	114
88	141	148.
88	141	251
92.	40.	80.

Matth:	Mar.	Luc.
94	86.	97.
94	86.	146
103	1.	70
114	24	41.
116	25	42
116	25	165
116	25	177
121	32	127
122	33.	129
123	34.	147
130	35	82.
131.	36	76
135.	38	78
137	44.	167
143	57	90
144	59.	12
149	66	35.
149	66	43.
155	69	36
164	79	144
168	83	95
168	83	206
170	85	96
172.	87	98
174	91	99
176	93	101
178	95.	102.
178.	95.	217

Canon II. in quo. III.

Matth.	Mar.	Luc.
179	99.	197.
190.	105.	195
192.	106.	216.
193.	107.	121.
193.	107.	218.
194.	108.	152.
194	108.	219
195.	109.	220
198.	110	221.
199.	111.	173.
201	112.	222
203.	114.	270
205.	116.	224
206	117	232.
208.	118.	233.
214.	120.	164.
217.	127.	240
219.	128.	241.
223	130.	243.
225.	134.	245.
226	133.	244.
229	135.	237.
229	135.	246
242	137.	237.
242	137.	248
243.	138.	249
248	143.	209
248.	143.	253.

Matth.	Mar.	Luc.
249.	144.	254.
251.	146	255.
253.	148.	204.
258.	150.	257.
259.	151.	258.
264.	155.	256.
269.	154.	228.
271.	42.	230.
278	160.	263.
281.	163.	268.
285.	166.	265.
285.	166.	267.
296	177	280.
296	177	284
301.	182.	286.
308.	189	305.
312.	193.	299.
316.	197	293.
317.	198.	295.
322.	202	309.
338.	218.	322.
339.	219	325.
340	220	327.
342	222.	323.
344	224	328.
346	225.	330.
353.	232.	337.
354.	233.	338.

Finis Secundi Canonis.

Canon III. in quo. III.

Matth.	Luc.	Iohan.
1.	14.	1.
1.	14.	3.
1.	14.	5
7.	6.	2.
7.	6.	25.
59.	63.	116.
64.	65.	37.
90.	58.	118.
90.	58.	139.
97.	211.	105.
111	119.	30.
111.	119.	114.
111.	119.	148.
112.	119.	8.
112.	119.	44.
112.	119.	61.
112.	119.	76.
112.	119.	87.
112.	119.	90.
112.	119.	142.
112.	119.	154.
146.	92.	47

Finis Tertij Canonis.

Matt·	Mar·	Iohan·
18.	8.	26.
117.	26.	93.
117.	26.	95.
150.	67.	51.
161.	77.	23.
161.	77.	53.
204.	115.	91.
204.	115.	135.
216.	125.	128.
216.	125.	133.
216.	125.	137.
216.	125.	150.
277.	159.	98.
279.	161.	72.
279.	161.	121.
287.	168.	152.
293.	174.	107.
297.	178.	70.
299.	180.	103.
307.	138.	164.
321.	201.	180.
321.	201.	192.
323.	203.	183.
329.	207.	185.
329.	207.	187.
333.	211.	203.
Canon·	IIII·	Finis·

Matt.	Luc.	Matt.	Luc.
3.	2.	68.	105.
10.	8.	78.	108
12.	11.	84.	111.
16.	16	86.	109.
25.	46.	93.	145.
26.	47.	95.	160.
28.	48.	96.	182
30.	49.	96.	184.
34.	194	102	69.
36.	162.	104	71.
38.	53.	105.	153.
40.	52.	107	73.
41.	55.	108	115.
43.	123.	110.	118.
46.	153.	119.	126.
47.	134.	125.	62.
48.	191.	127	128.
49.	150.	128.	132.
51.	59.	129	130.
53.	125.	132.	81.
54.	54.	134.	120.
55.	170	138.	168
57.	61.	156.	57.
58.	60.	158.	226
60.	171.	162.	161.
61.	64.	175.	200.
65.	172.	182.	187.
66.	66.	182.	189.

Matth.	Luc.
183	198
187	199
197	272
213.	235.
221	181.
228	139.
231.	179
231.	215.
232	142.
234	136
236	135.
237.	138
238	140
240	141.
241	175
255	202
256	205
257.	213
261	207
262.	212
265	157
266.	155
267	158
270	229
272	231.

Finis Canonis Quinti.

Mat.	Mar.	Matt.	Mar.
9.	3.	252.	147.
17	7	254	149
20	9	260	152
22	11	263	153.
44	126	275	157
77	63	282	164
100	98	286	167
139	45	288	169
145	60	290	171
148.	65	292	173
152	68	298	179
154.	71	305	185
157	72	309	190
159	73	311	192
160	76	330	208
163	78	337	217
165	80	341	221
169	84	347	226
173	89	350	229.
180	100		
189	103	Finis	Sexti
202	113	cano	nis.
215	124		
224.	131		
246	140		
247	142		
250.	145		

Canon VII. in quo II.

Matth.	Iohan.
5.	83.
19.	19.
19.	32.
19.	34.
120.	82.
185.	215.
207.	101.

Finis Septimi can.

Canon VIII. in quo II.

Luc.	Mar.
23.	12.
25.	14.
27.	16.
27.	28.
28.	17.
84.	48.
89.	56.
91.	61.
100.	75.
103.	97.
247.	136.
277.	216.
335.	230.
340.	234.

Finis Octaui can.

Luc.	Iohan.
30.	219.
30.	222.
203.	80.
262.	113.
262.	124.
274.	227.
274.	229.
274.	231.
303.	182.
303.	186.
303.	190.
307.	182.
307.	186.
307.	190.
312.	182.
312.	186.
312.	190.
341.	213.
341.	217.
342.	221.
342.	223.
342.	225.

Finis Cano- Noni nis.

Mat.	Mat.	Mar.	Luc.	Luc.
2.	155.			
4.	167	19.	1.	174
6.	171	31.	3.	176
13.	177	43	5	178.
24.	181	46	9.	180
27.	184.	58.	18	183.
29.	186	62.	20.	188
33.	188	70	22.	190.
35	191	74.	29	192.
37	196.	81	31.	196.
39	200	88.	50	201
42	210	90	51	208
45	212	92	67	210
52	218	94	68.	214
56.	222	101	72	223
75	227	104	75.	225.
81.	230.	123.	104	227
89.	233	132	106.	226
91	235	186.	107	252.
99.	239.	213	113	256.
101	245	235.	117	259.
106	268.		122	264
109.	273	Finis	124	271.
113.	283	Mar.	131	273.
115.	303		143	276
118	319		149.	278
124	324		151.	283
126.	327.		154	288.
136	345.		159	296.
140	351.		163	298.
151.	355.		166.	
Finis	Matth.			

Luc.	Iohan.	Iohan.	Iohan.
	29.	104.	
301.	31.	106.	173.
304.	33.	108.	179.
306.	36.	110.	181.
308.	39.	112.	189.
316.	41.	115.	191.
320.	43.	117.	193.
326.	45.	119.	195.
331.	50.	123.	200.
334.	52.	125.	202.
339.	54.	127.	205.
343.	56.	130.	210.
	58.	132.	212.
Finis Lucæ.	60.	134.	214.
	62.	136.	216.
	64.	138.	218.
	66.	140.	220.
	68.	143.	224.
	71.	145.	226.
Iohan.	73.	147.	228.
	75.	149.	230.
4.	78.	151.	232.
7.	81.	153.	
9.	84.	155.	
11.	86.	157.	Finis Iohan.
13.	89.	159.	
16.	92.	163.	
18.	94.	165.	
22.	97.	167.	
24.	99.	169.	
27.	102.	171.	

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM. *Caput I.*

LIBER GENE*ratiõis* IESV *Chriſti filij* Dauíd, *filij* Abra*hám*. *Abrahám genuit Iſaác*. *Iſaác autẽ genuit Iacób*. *Iacób autem genuit Iudam & fratres eius*. *Iudas autem genuit Pharés et Zarám ẽ Thámar*. *Pharés autem genuit Eſróm*. *Eſróm autem genuit Arám*. *Arám autem genuit Aminadáb*. *Aminadáb autem genuit Naaſón*. *Naaſón autem genuit Salmón*. *Salmón autem genuit Boóz, ẽ Racháb*. *Boóz autem genuit Obéd ẽ Ruth*. *Obéd aũt genuit Ießé*. *Ießé aũt genuit Dauíd regẽ*. *Dauid autẽ rex genuit Solomonem, ex ea quæ fuerat uxor Vriæ*. *Solomon autem genuit Roboám*. *Roboám autem genuit Abía*. *Abià autem genuit Aſá*. *Aſà autẽ genuit Ioſaphát*. *Ioſaphàt autem genuit Iorâm*. *Iorâm autem genuit Hoziam*. *Hozias autem genuit Ioátham*. *Ioátham autem genuit Achaz*. *Achaz autẽ genuit Ezeciam*. *Ezecias autẽ genuit Manaſſe*. *Manaßes autem genuit Amón*. *Amòn autem genuit Io-*

ſiam · Ioſias aũt genuit Iechoniam, et fratres eius, in exilio Ba
bylonico· Porrò poſt exiliũ Babylónicũ, Iechonias genuit Sala
thiel· Salathiel autem genuit Zorobábel· Zorobábel aũt genuit
Abiud· Abiud aũt genuit Eliacim· Eliacim autem genuit Azór·
Azòr aũt genuit Sadóc· Sadoc aũt genuit Achin· Achin aũt ge
nuit Eliúd· Eliud aũt genuit Eleázar· Eleázar aũt genuit Mat
than· Matthan aũt genuit Iacób· Iacob aũt genuit Ioſéph, ma=
ritũ Mariæ: ex qua genitus fuit IESVS ille, qui dicitur Chri=
2 ſtus· ✶ Vniuerſæ itaq; generatiões ab Abrahã uſq; ad Dauid, ge
X nerationes quatuordecim, & à Dauid uſq; ad demigrationem
Babylonicã, generatiões quatuordecim, et à demigratione Ba
3 bylonica uſq; ad Chriſtũ, generationes quatuordecim· ✶ IESV
V uero Chriſti natiuitas, ſic habet· Cũ mater eius Maria deſpõſa
eſſet Ioſeph, priuſq̃ congreſsi fuiſſent, deprehẽſa eſt grauida è
4 ſpiritu ſancto· ✶ Porrò Ioſeph maritus eius, quoniã erat iuſtus,
X & nolebat illã infamare, uoluit clanculũ ab ea diuertere· Hæc
aũt cum is in animo uerſaret, ecce angelus domini in ſomnis ui
ſus eſt illi, dicẽs: Ioſeph fili Dauid, ne metuas adiũgere tibi Ma
riam uxorẽ tuam Nam qđ in illa conceptũ eſt, à ſpiritu ſancto
profectũ eſt· Pariet aũt filiũ, & uocabis nomẽ eius IESVM·
Is enim ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis ſuis· Porrò totum
hoc factũ eſt, ut perficeretur, id quod dictum fuerat à domino
Eſaiæ·7· per prophetã ita loquentẽ: Ecce uirgo erit prægnans, & pari
et filiũ, & uocabunt nomẽ eius Emanuél, quod ſi quis interpre
tetur, ſonat nobiſcũ Deus· Excitatus aũt Ioſeph à ſomno, fecit
ut iniunxerat ſibi angelus domini: & adiunxit ſibi uxorẽ ſuã,
& non cognouit eã, donec peperiſſet filium ſuũ primogenitũ,
& appellauit nomen eius IESVM· CAP. II.

Cum

CVm autem natus eſſet IESVS in Bethlehem ciuitate
Iudææ, temporibus Herodis regis: Ecce Magi ab Orien
te acceſſerunt Hieroſolyma, dicentes: Vbi eſt ille, qui na Num. 24.
tus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim illius ſtellam in Oriente,
& acceßimus, ut adoremus eum. Auditis aũt his, Herodes rex,
turbatus eſt, et tota Hieroſolymorũ urbs cũ illo: & conuocatis
oĩbus pontificibus, & ſcribis populi, percontatus eſt eos, ubi
Chriſtus naſceretur. ⁎ At illi dixerũt ei: In Bethlehem Iudææ. 5
Sic enim ſcriptũ eſt per prophetã: Et tu Bethlehẽ terra Iuda, VII
nequaquam minima es inter principes Iuda. Ex te enim mihi Mich. 5.
proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populũ meũ Iſraël. ⁎
Tũ Herodes, clã accerſitis Magis, accurate perquiſiuit ab illis, 6
quo tẽpore ſtella apparuiſſet. Et iußis ire in Bethlehem, dixit: X
Profecti illuc, accurate inquirite de puero. Vbi uero inueneri
tis, renunciate mihi, ut & ego ueniam, & adorẽ illum. At illi
audito rege, profecti ſunt: Et ecce ſtella quã uiderant in Orien
te, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locũ in quo
erat puer. Cum aũt uidiſſent ſtellã, gauiſi ſunt gaudio magno
ualde. Et ingreßi domũ, inuenerunt puerũ cum Maria matre
eius: & proſtrati adorauerunt illũ: & apertis theſauris ſuis,
obtulerunt illi munera, aurũ & thus, & mirrham: & oracu-
lo admoniti in ſomnis, ne reuerterẽt ſe ad Herodem, per aliam
uiam reuerſi ſunt in regionẽ ſuam. Digreßis autem illis; ecce
angelus domini apparet in ſomnis Ioſeph, dicens: Surge, & aſ
ſume puerum ac matrem illius, & fuge in Aegyptum, & eſto
illic, donec dixero tibi. Futurũ eſt enim, ut Herodes quærat pue
rum ad perdendum eum. Ille uero excitatus, aſſumpſit puerũ
& matrem eius noctu, & ſeceßit in Aegyptum, & fuit illic.

a 2 uſque

uſque ad obitum Herodis: ut perficeretur quod dictũ fuerat à
Oſee.11. domino per prophetam, dicentem: Ex Aegypto uocaui filium
meum. Tum Herodes, ubi uidit ſibi illuſum fuiſſe à Magis, in=
dignatus eſt uehemẽter: ac miſſis ſatellitibus, interfecit omnes
pueros qui erant Bethlehem, & in omnibus finibus Bethlehe=
miticis, quotquot eſſent bimuli, aut minores, iuxta tẽpus, quod
exacte cognouerat ex Magis. Tunc perfectum eſt, quod dictũ
fuerat ab Hieremia propheta, cũ ait: Vox in Rama audita eſt,
Hiere.31. lamentatio, ploratus & fletus multus: Rachel plorans filios ſu
os, & noluit conſolationem admittere, propterea q́d non ſint.
Cæterũ defuncto Herode, ecce angelus domini in ſomnis appa
ret Ioſeph in Aegypto, dicens: Surge & aſſume puerũ & ma
trẽ eius, et uade in terrã Iſraël. Defuncti ſunt enĩ qui quærebãt
animam pueri. At ille ſurgens aſſumpſit puerum & matrem
illius, & uenit in terrã Iſraël. Verum cũ audiſſet Archilaum
regnare in Iudæa loco Herodis patris ſui, timuit illuc abire:
ſed oraculo admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ: ac
ꝓfectus habitauit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth, ut imple
retur quod dictũ fuerat per prophetas, Nazaræus uocabitur.

CAPVT III.

I * N diebus illis, accedit Iohannes Baptiſta, prædicans in de
7 ſerto Iudææ, dicensq́: Pœnitentiam agite uitæ prioris, in
III propinquo eſt enim regnum cœlorum. Nam hic eſt ille, de
Eſa.40. quo dixit Eſaias propheta, qui ait: * Vox clamantis in deſer=
8 to, parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius. Ipſe uero Io
I hannes habebat indumentum ſuum è pilis camelorum, & zo=
9 nam pelliceam circùm lumbos ſuos. Porrò cibus illius erant lo
VI cuſtæ, & mel ſilueſtre. * Tũc egreſſa eſt ad illũ Hieroſolyma,

&

& tota Iudæa, totaq; regio undiq; ſinitima Iordani: & bapti=
zabantur in Iordane ab illo, confitentes peccata ſua. Cum ui=
diſſet autem multos ex phariſæis & Sadducæis, uenientes ad
baptiſmũ ſuum, dixit illis: ✶ *progenies uiperarum quis uobis* 01
ſubmõſtrauit, ut fugeretis à uentura ira? Facite igitur *fructus,* V
qui deceant pœnitẽtiam. Et *ne ſitis hac mente, ut dicatis intra*
uoſipſos: Patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quod
poſſit deus facere, ut ex lapidibus his filij ſurgant ipſi Abra=
hæ. Iam uero & ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Om=
nis igitur arbor, quæ non facit fructũ bonum, exciditur, & in
ignẽ mittitur. ✶ Ego *quidem baptizo uos aqua ad pœnitenti=* 11
am. At *ille qui poſt me uenturus eſt, fortior me eſt: cuius non* I
ſum idoneus, ut calciamenta portem. Ipſe *uos baptizabit ſpiri*
tu ſancto & igni: ✶ *cuius uentilabrum in manu ipſius, & re=* 12
purgabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in hor= V
reum, paleam autem exuret igni inextinguibili. ✶ Tunc *acce=* 13
dit Ieſus à Galilæa ad Iordanẽ ad Iohannem, ut baptizaretur X
ab illo. At Iohannes *prohibebat illũ, dicens:* Mihi *opus eſt, ut*
abs te baptizer, et tu uenis ad me? Reſpõdens *aũt* IESVS *di=*
xit ad illũ: Omitte *nũc, ſic enim decet nos, ut cõpleamus omnẽ*
iuſtitiã. Tũc *omittit illũ.* ✶ Et *baptizatus* IESVS, *aſcẽdit pro* 14
tinus ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cœli, & uidit ſpiritũ dei I
deſcendentem tanquam columbam, & uenientẽ ſuper ipſum.
Et *ecce uox de cœlis, dicens:* Hic *eſt filius meus dilectus, in quo*
mihi bene complacitum eſt.

CAPVT IIII.

T✶ Vnc *Ieſus ſubductus fuit in deſertum à ſpiritu, ut ten*
taretur à diabolo. ✶ Et *cũ ieiunaſſet dies quadraginta,* 15
ac noctes quadraginta, tandẽ eſurijt. Et *cum acceſſiſſet* II

a 3 ad

ad eũ ille q̃ tentat, dixit: Si filius es dei, iube ut lapides hi panes fi
ant. At ille reſpõdens, dixit: Scriptũ eſt: Nõ ſolo pane uicturus
eſt homo, ſed oĩ uerbo qđ egreditur per os dei. Tũc aſſumit illũ
diabolus in ſanctã ciuitatẽ, & ſtatuit eũ ſuper pinnaculũ tem
pli, dicitq́; illi: Si filius es dei, præcipita te deorſum. Nam ſcri=
ptũ eſt: Angelis ſuis mãdaturus eſt de te, ac manibus tollent te,
Pſal.90. ne quãdo impingas in lapidẽ pedẽ tuũ. Dixit illi IESVS. Rurſũ
Deute.6. ſcriptũ eſt: Non tentabis dominũ Deũ tuũ. Rurſum aſſumit illũ
diabolus in montẽ excelſum ualde: & cõmonſtrat ei oĩa regna
mũdi, et gloriã illorũ, & dicit illi: Hæc oĩa tibi dabo, ſi p̃ſtratus
adoraueris me. Tũc dicit illi IESVS: Abi ſatana, ſcriptũ eſt enĩ
17 Dominũ Deũ tuũ adorabis, et illũ ſolum coles. Tũc omittit illũ
VI diabolus: * et ecce angeli accedebãt, ac miniſtrabant ei. * Cũ au
18 diſſet aũt IESVS, q̃ Iohãnes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæ=
IIII am: * & relicta Nazareth, profectus habitauit in Capernaũ,
19 quæ eſt ciuitas maritima, in finibus Zabulon & Neptalim: ut
VII impleretur qđ dictũ fuerat per Eſaiã prophetã, dicentẽ: Ter=
Eſaiæ.9. ra Zabulon et Neptalim iuxta uiã maris ultra Iordanem, Gali
læa gentiũ. Populus qui ſedebat in tenebris et umbra mortis, ui
dit lucẽ magnã: & qui ſedebant in regione & umbra mortis,
20 lux orta eſt eis. * Ex eo tẽpore cœpit IESVS prædicare, et di
VI cere: Reſipiſcite, inſtat enim regnũ cœlorũ. Ambulans aũt IE
SVS iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonẽ qui uoca=
batur Petrus, & Andreã fratrẽ eius, iacientes rete in mare (nã
21 erãt piſcatores) et dicit illis: * Sequamini me, et faciã uos piſca
II tores hoĩm. At illi relictis illico retibus, ſecuti ſũt illũ. * Et pro
22 greſſus illinc, uidit alios duos fratres: Iacobũ filiũ Zebedæi, &
VI Iohannẽ fratrẽ eius in naui, cum Zebedæo patre ſuo, ſarciẽtes
retia

retia ſua: & uocauit eos. At illi protinus, relicta naui & patre
ſuo, ſecuti ſunt eum * Et circumibat totam Galilæã IESVS, 23
docens in ſynagogis illorum, ac prædicans Euãgelium *regni:* I
& curans omnem morbum, et omnem languorem in populo.
Et *dimanauit fama illius in totam Syriam. Et adduxerunt ad il*
lum omnes male affectos uarijs morbis, ac torminibus contra
ctos, & dæmoniacos & lunaticos, & paralyticos: ſanauitq́;
illos. Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ à Galilæa ac Decapoli,
& Hieroſolymis, *&* Iudæa, *& à regionibus trans* Iordanem
ſitis.

CAPVT V.

CVM *uidiſſet aũt turbas, aſcendit in montẽ, & cũ con* 24
ſediſſet, acceſſerũt ad illum diſcipuli eius * *& poſtquã* X
aperuiſſet os ſuũ, docebat illos, dicens * Beati *paupe-* 25
res ſpiritu, quoniã illorũ eſt regnum cœlorũ * *Beati qui lugẽt,* V
quoniam ipſi conſolationẽ accipient. Beati mites, quoniã ipſi 26
hæreditatem accipient terræ * *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt* V
iuſticiam, quoniã ipſi ſaturabuntur * *Beati miſericordes, quo* 27
niam ipſi miſericordiã conſequẽtur. Beati mundo corde, quo V
niam ipſi deũ uidebunt. Beati pacifici, quoniã ij filij Dei *uoca* 28
buntur. Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſticiam, V
quoniam illorũ eſt regnum cœlorũ * *Beati eſtis, cũ probra ie-* 29
cerint in uos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne X
malum uerbum aduerſus uos, mentientes propter me. Gaudete 30
& exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis. Sic e- V
nim perſecuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante uos. * *Vos* 31
eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal infatuatus fuerit, quo ſalietur? Ad II
nihil ualet ultra, niſi ut proijciatur foras, & conculcetur ab
hominibus. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt oppidum abſcon-

32 II di ſupra montem ſitum * neque accendunt lucernam, & po=
nunt illam ſubter modium, ſed ſuper candelabrum: & lucet
omnibus, qui ſunt in domo. Sic luceat lux ueſtra coram homi=
nibus, ut uideant ueſtra bona opera, glorificentq́; patrem ue=
33 X ſtrum, qui eſt in cœlis * Ne exiſtimetis, quod uenerim ad de=
ſtruendam legem aut prophetas: imò non ueni ut deſtruam,
34 V ſed ut compleam. * Amen quippe dico uobis, donec prætereat
cœlum & terra, iota unum, aut unus apex, non præterierit ex
35 X lege, quoad omnia facta fuerĩt * Quiſquis igitur ſoluerit unũ
ex mandatis hiſce minimis, & docuerit ſic homines, minimus
uocabitur in regno cœlorum. Quiſquis autem fecerit, & do=
cuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Dico enim
uobis: Niſi abundauerit ueſtra iuſticia, pluſquam ſcribarum
& phariſæorum, non poſſitis ingredi in regnum cœlorum.
Exodi. 20. Audiſtis quòd dictum ſit ueteribus: Non occides. Quiſquis
Deut. 5. autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis,
quòd quiſquis iraſcitur fratri ſuo temere, obnoxius erit iudi=
cio. Quicúnque uero dixerit fratri ſuo rhaca, obnoxius erit
concilio. Quiſquis autem dixerit fatue, obnoxius erit gehen=
næ incendio. Itaque ſi obtuleris munus tuum ad aram, & il=
lic recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum
te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi. prius re=
36 V concilieris fratri tuo, & tum ueniens, offer munus tuum *
Habeto beneuolentiam cum aduerſario tuo cito, dum es in uia
cũ illo: ne quando te tradat aduerſarius iudici, & iudex te tra
37 X dat miniſtro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non
exibis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem * Au
Exodi. 20. diſtis quod dictum fuerit antiquis: Non committes adulterium.

At

At ego dico uobis: quod quicunq; aſpexerit uxorem alterius,
ad concupiſcendum eam, iam adulterium cum ea cõmiſit in cor
de ſuo. Quòd ſi oculus tuus dexter obſtaculo tibi fuerit, erue il=
lum, & abijce abs te. Expedit enim tibi, ut pereat unum mem
brorum tuorũ, ac nõ totum corpus tuum conijciatur in gehen
nam. Et ſi dextera tua manus obſtiterit tibi, amputa eã, et proij
ce abs te. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuo=
rum, ac nõ totum corpus tuũ conijciatur in gehennã. Dictum
eſt autem: Quicunque repudiauerit uxorem ſuam, det illi libel Deute.24.
lum diuortij. At ego dico uobis, quod quiſquis repudiauerit
uxorẽ ſuam, niſi cauſſa ſtupri, efficit ut illa ſit adultera: et qui
cunq; repudiatam duxerit, adulterium committit. Rurſum au
diſtis, quod dictum fuerit antiquis: Non peierabis, ſed perſol= Leui.19.
ues domino ea quæ iuraueris. At ego dico uobis, ne iuretis omni
no, neq; per cœlum, quia thronus dei eſt: neq; per terram, quia
ſubſelliũ eſt pedum illius: neq; per Hieroſolyma, quoniã ciui=
tas eſt magni regis: neq; per caput tuũ iurabis, propterea quod
non potes unum pilum album aut nigrũ facere. Sed erit ſermo
ueſter, eſt eſt, non non. Porrò quod ultra hæc adiungitur, ex
malo proficiſcitur. Audiſtis quod dictum fuerit, oculũ pro ocu Exod.21.
lo, et dentẽ pro dente. At ego dico uobis, ne reſiſtatis malo: ſed Deute.19.
quisquis impegerit alapam in dextrã tuam maxillam, obuerte 38
illi & alterã: & ei qui te uelit in ius trahere, ac tunicam tuam V
tollere, permitte illi & pallium: & qui te adegerit ad miliari 39
um unum, abito cum illo duo. Petenti abs te dato: & cupientẽ X
mutuum accipere, ne auerſeris. Audiſtis quod dictum ſit. Dili= Leui.19.
ges proximũ tuum, & odio habebis inimicum tuũ. At ego dico 40
uobis: Diligite inimicos ueſtros: bene precemini deuouentibus V

uos·benefacite ijs,qui uos odio proſequũtur·orate pro ijs,qui
lædunt & inſectantur uos,ut ſitis filij patris ueſtri,qui eſt in
cœlis:quia ſolem ſuum exoriri ſinit ſuper malos ac bonos, &
42 pluuiam mittit ſuper iuſtos & iniuſtos ✱ Nam ſi dilexeri=
V tis eos qui diligunt uos,quod præmiũ habetis? Nónne & publi
cani idem faciunt? Et ſi complexi fueritis fratres ueſtros tan=
tum,quid eximium facitis? Nónne et publicani ſic faciunt? Eri
tis igitur uos perfecti quemadmodum pater ueſter, qui eſt in
cœlis,perfectus eſt.

CAPVT VI.

42 X A✱Ttendite ne eleemoſynam ueſtram præſtetis coram
hominibus,quò ſpectemini ab illis. Alioqui præmiũ nõ
habetis apud patrem ueſtrum,qui eſt in cœlis. Itaq; cũ
præſtas eleemoſynam,ne tubis canatur ante te, quemadmodũ
hypocritæ faciunt in conciliabulis,& in uicis,ut glorificentur
ab hominibus. Amen dico uobis,habent mercedem ſuam. Cæ
terum tu cum præſtabis eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua
quod facit dextera tua,ut ſit tua eleemoſyna in occulto: & pa
ter tuus qui uidet in occulto, ipſe reddet tibi in propatulo. Et
cum oraueris,non eris quemadmodum hypocritæ. Nam illi
ſolent in conciliabulis & in angulis platearum ſtantes orare,
quò conſpicui ſint hominibus. Amen dico uobis, quòd habent
mercedem ſuam. Tu uero cum oras,introito in conclaue tuum:
& occluſo oſtio tuo,ora patrem tuum qui eſt in occulto,& pa
ter tuus qui uidet in occulto,perſoluet tibi in propatulo. Ve=
rum orantes,ne ſitis multiloqui ſicut ethnici. Putant enim fo=
re,ut ob multiloquium ſuum exaudiantur, Ne igitur efficiami
ni ſimiles iſtorum. Nouit enim pater ueſter quibus rebus opus

ſit uo

ſit uobis, priuſquam petatis ab illo· Adhunc ergo modum ora=
te uos ⁎ Pater *noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuũ·* 43
Veniat regnum tuum: fiat uoluntas tua, quemadmodum in cœ= V
lo, ſic etiam in terra· Panem *noſtrum quotidianum da nobis*
hodie: & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remitti=
mus debitoribus noſtris· Et ne inducas nos intentationem,
ſed libera nos à malo (quia tuum eſt regnum, & potentia &
gloria, in ſecula ſeculorum·) Amen ⁎ *Proinde, ſi remiſeritis* 44
hominibus errata ſua, remittet & uobis pater ueſter cœle= VI
ſtis· Quod ſi non remiſeritis hominibus errata ſua, nec pater
ueſter remittet errata ueſtra ⁎ Porrò *cum ieiunaueritis, ne ſi* 45
tis ueluti hypocritæ tetrici· Obſcurãt enim facies ſuas, quo per X
ſpicuum ſit hominibus ipſos ieiunare· Amen dico uobis, habẽt
mercedem ſuã· Tu uero cum ieiunas, unge caput tuũ, et faciem
tuã laua, ne conſpicuũ ſit hominibus te ieiunare, ſed patri tuo,
qui eſt in occulto: & pater tuus qui uidet in abdito, reddet tibi
in propatulo· Ne *reponatis uobis theſauros in terra, ubi erugo*
et tinea corrumpit, et ubi fures perfodiunt ac furãtur ⁎ Sed *re* 46
condite uobis theſauros in cœlo: ubi neq; erugo, neq; tinea cor V
rumpit, et ubi fures nõ perfodiunt, neq; furantur· N*am ubi fue*
rit theſaurus ueſter, illic erit et cor ueſtrũ ⁎ *Lucerna corporis* 47
eſt oculus· Si igitur oculus tuus ſimplex fuerit, totũ corpus tuũ V
lucidũ erit· Quod ſi oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuũ
tenebroſum erit· Ergo ſi lumen, quod eſt in te tenebræ ſunt,
ipſæ tenebræ quantæ ⁎ Nemo *põt duobus dominis ſeruire· Aut* 48
enim hunc habebit odio, et alterũ diliget: aut huic adhærebit, et V
alterũ negliget· Nõ *poteſtis* Deo *ſeruire et mãmonæ* ⁎ Propte 49
rea dico uobis, ne ſitis ſolliciti uitæ ueſtræ, quid eſuri ſitis, aut V

bibituri

bibituri:neq; corpori ueſtro, quibus indumentis uſuri. Nónne anima pluris eſt, quàm cibus, & corpus pluris, quàm indumentum? Vertite oculos ad uolatilia cœli: quia non ſerunt, neq; metunt, neq; conuehunt in horrea, & pater ueſter cœleſtis alit illa. Nónne uos longe præcellitis illa? Quis autem ex uobis ſollicite cogitando, poteſt addere ad ſtaturā ſuam cubitū unū? Ac de indumento quid ſolliciti eſtis? Cognoſcite lilia agri quo modo creſcant. Non laborant, neq; nent. Attamen dico uobis, ne Salomonem quidē in uniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, ut unum ex his. Quod ſi gramen agri, quod hodie cum ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit, an non multo magis uobis id faciet, ó parum fidentes? Ne ſitis igitur ſolliciti, dicētes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus opperiemur? Nā omnia iſta Gentes exquirunt. Nouit enim pater ueſter cœleſtis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne ſitis igitur ſolliciti in craſtinum: nam craſtinus dies curam habebit ſuiipſius. Sufficit ſua diei afflictio.

CAPVT VII.

50 *N* *olite condemnare, ne condemnemini. Quo enim iu-
II *dicio iudicatis, eo iudicabitur de uobis: & qua menſu-*
51 *ra metimini, ea metientur uobis alij* * *Cur autem ui-*
V *des feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui, trabem autē, quæ eſt*
in oculo tuo, non animaduertis? An quomodo dicis fratri tuo,
ſine eximam feſtucam ex oculo tuo: et ecce trabes in oculo tuo?
Hypocrita, eijce prius trabem ex oculo tuo, & tum perſpici-
52 *es, ut eximas feſtucam ex oculo fratris tui* * *Ne detis quod ſan-*
X *ctum eſt canibus: ne proieceritis margaritas ueſtras ante por-*

cos, ne

eos,ne quãdo hi conculcent eas pedibus ſuis, et illi uerſi in uos,
lacerent uos * Petite, et dabitur uobis:quærite, & inuenietis. 53
pulſate, et aperietur uobis. Quiſquis enim petit, accipit:et qui V
cunq; quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. An quiſquã eſt ue
ſtrum homo qui ſi filius eius petierit panem, lapidem daturus
ſit illi? Aut ſi piſcem petierit, num ſerpentem porriget illis? Si
uos igitur cum ſitis mali, noſtis dona bona dare filijs ueſtris,
quanto magis pater ueſter qui eſt in cœlis, dabit bona, ſi poſtu Tobiæ.4.
letis ab ipſo? * Omnia igitur quæcunq; uolueritis ut faciant uo
bis homines, ſic & uos facite illis. Hæc enim eſt Lex et Prophe 54
tæ * Introite per arctam portam:quoniam lata eſt porta, & V
ſpacioſa uia, quæ abducit in exitium, multiq; ſunt, qui ingredi 55
untur per illam. Quoniam anguſta eſt porta & ſtricta uia, V
quæ abducit ad uitã:et pauci ſunt, qui inueniunt illã * Cauete 56
uero uobis à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtitu oui X
um, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces: A fructibus ipſorũ agno
ſcetis eos * Nunquid colligunt de ſpinis uuã, aut de tribulis fi 57
cus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit. Putris autẽ ar= V
bor, fructus malos facit * Nõ põt arbor bona fructus malos fa 58
re, neq; arbor putris fructus bonos facere. Oĩs arbor quæ nõ fa V
cit fructũ bonũ, exciditur et ĩ ignẽ cõijcitur. igitur ex fructibus
ipſorũ agnoſcetis eos * Nõ quiſquis dicit mihi, Domine domi= 59
ne, introibit ĩ regnũ cœlorũ, ſed qui fecerit uolũtatẽ patris mei III
qui in cœlis eſt * Multi dicent mihi in illo die:domine domine, 60
nõnne per nomẽ tuũ prophetauimus, et per nomẽ tuũ dæmo= V
nia eiecimus, et per nomen tuũ multas uirtutes præſtitimus? Ac
tum confitebor illis: Nunquã noui uos. Diſcedite à me qui ope Pſal.6.
ramini iniquitatem * Omnis enim qui audit ex me ſermones 61
hos, & V.

hos, & facit eos, adſimilabo illum uiro prudenti, qui ædifica
uit domum ſuam ſuper petram, & deſcendit imber, & uene=
runt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum il=
lam, & non eſt proſtrata. Fundata enim fuerat ſuper petram.
Et omnis qui audit à me ſermones hos, & non facit eos, adſi=
milabitur uiro fatuo, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenã:
& aſcendit imber, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti.
& impegerunt in domum illam, & deiecta eſt, & fuit ruina
illius magna. Et factum eſt, ut cum finiſſet IESVS ſermones
σ2 hos * obſtupuerint turbæ ſuper doctrina illius. Docebat enim
II eos uelut habens autoritatem, & non ſicuti ſcribæ.

CAPVT VIII.

Cum deſcendiſſet autem de monte, ſecutæ ſunt eum tur=
73 bæ multæ * & ecce leproſus accedens, adorauit eum,
II dicens: Domine, ſi uelis, potes me mundare. Protenſaq;
manu, tetigit illum IESVS, dicens: Volo, mundus eſto: ac pro
tinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi IESVS: Vide ne
Leui.14. cui dixeris, ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti: et offer munus,
σ4 quod iuſſit offerri Moſes in teſtimonium ipſis * Porro cum in
III greſſus fuiſſet IESVS Capernaum, adijt eum Centurio, ob=
ſecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit domi
paralyticus, ac grauiter diſcrutiatur. Et dicit illi IESVS: Ego
cum uenero, medebor illi. Et reſpondẽs Centurio, dixit: Domi
ne, non ſum idoneus ut tectum meũ ſubeas: imò tantum dic uer
bum, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego ſum homo alte
rius poteſtati ſubditus, & habeo ſub me milites: & dico huic
uade, & uadit: & alteri ueni, & uenit, & ſeruo meo, fac hoc,
& facit. Hæc autem cum audiſſet IESVS, admiratus eſt, &

ait ſe

ait ſequentibus ſe: Amen dico uobis, ne in Iſraël quidē tantū fi=
dei reperi * *Dico autē uobis, quod multi ab oriente et occi=* σ5
dente uenturi ſunt, et accumbent cū Abraham et Iſaác et Iacób V
in regno cœlorū: filij uero regni eijcientur in tenebras extre=
mas, illic erit ploratus, et ſtridor dentium * *Et dixit* IESVS σ6
Centurioni: Abi, & quemadmodū credis, ita fiat tibi, & ſana V
tus eſt famulus eius in hora illa * *Et cum ueniſſet* IESVS *in* σ7
domū Petri, uidit ſocrū illius in lecto decumbentē, et febricitan II
tem, tetigitq; manū illius, et reliquit illam febris: et ſurrexit, ac
miniſtrauit illis. Cum autē appetiſſet ueſpera, adduxerunt illi
dæmoniacos multos, et eiecit ſpiritus uerbo, omnesq; male ha
bentes ſanauit: ut impleretur quod dictū erat per Eſaïam pro=
phetā, cū ait: Hic infirmitates noſtras ſuſcepit, et morbos por= Eſa. 53.
tauit. Cū uidiſſet autē IESVS *turbas multas circū ſeſe, iuſſit*
ut abirent in ulteriorē ripā * *et cū adiſſet, unus ſcriba dixit ei:* σ8
Præceptor, ſequar te quocūq; abieris. Et dicit illi Ieſus: Vulpes V
foueas habēt, et uolucres cœli nidos, at filius hoīs nō habet ubi
caput reclinet. Alius de numero diſcipulorū ſuorū dixit ei: Do
mine, permitte mihi prius ut abeā, et ſepeliā patrē meū. At IE
SVS *dixit illi: Sequere me, et ſine ut mortui ſepeliāt mortuos*
ſuos * *Et cū eſſet ingreſſus nauim, ſecuti ſunt eū diſcipuli ſui,* σ9
& ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo, ut nauis operi= II
retur à fluctibus: ipſe uero dormiebat. Et accedētes diſcipuli, ex
citauerūt illū, dicētes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit il=
lis: Quid timidi eſtis, exigua præditi fiducia? Tūc excitatus in
crepauit uentos et mare. et facta eſt trāquillitas magna. Hoīes
uero admirabātur, dicētes: Qualis eſt hic, quia uenti quoq; &
mare obediūt illi? Et cū ueniſſet ad ulteriorē ripā in regionem
Gergeſeno=

Gergeſenorũ, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumentis
egreſſi, erãt autẽ ſæui ſupra modũ, adeo ut nemo poſſet trãſire
per uiã illã. Et ecce uociferabãtur, dicẽtes: Quid rei nobis tecũ
eſt IESV fili dei? uenisti huc ad cruciandum nos ante tempus?
Erat autẽ procul ab illis grex porcorũ multorũ paſcens. Dæ-
mones uero rogabant eũ, dicentes: Si eijcis nos, permitte nobis
ut demigremus in gregem porcorũ. Et ait illis: Abite. Illi uero
egreſſi abierũt in gregẽ porcorũ. Et ecce ferebatur totus grex
porcorũ per præceps in mare, et perierunt in aquis. Porrò qui
paſcebant aufugerunt: et digreſſi in ciuitatẽ, renunciauerunt
omnia, & quid accidiſſet dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exi-
uit in occurſum IESV. Et cum uidiſſent illum, rogabant ut de
cederet à finibus ſuis.

CAPVT IX.

70 ET ingreſſus nauem, traiecit, ac uenit in ſuam ciuitatẽ.
I Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumben-
tem. Cumq; uidiſſet IESVS fidẽ illorũ: dixit paralytico
Bono animo eſto, fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce qui
dam è ſcribis dicebant intra ſeſe: Hic blaſphemat. Et cum uidiſ
ſet IESVS cogitatiões illorũ: dixit: Quare uos cogitatis mala
in cordibus ueſtris? Vtrum enim eſt facilius dicere, remittun-
tur tibi peccata, an dicere, ſurge, & ambula? Vt autem ſciatis
quod poteſtatem habeat filius hominis in terra remittendi pec
cata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in
domum tuam. Et ille ſurrexit, abijtq; domum ſuam. Turbæ ue
ro quæ uiderant, admiratæ ſunt, et glorificauerunt Deum, qui
71 dediſſet poteſtatẽ talem hominibus. Et præteriens IESVS il
II linc, uidit hominem deſidentem ad telonium, Mattheum nomi
ne, dicit-

mine, dicitq́; ei: Sequere me· Atq; is ſurgens, ſecutus eſt eum * 72
Et factum eſt, ut Ieſus accumberet in illius ædibus, & ecce mul II
ti publicani & peccatores qui uenerant, ſimul accubuerunt
cum I E S V & diſcipulis illius· Cumq́; id uidiſſent phariſæi, di
xerunt diſcipulis eius: Cur cum publicanis & peccatoribus ſu
mit cibū præceptor ueſter? At I E S V S ubi audiuit, dixit illis * 73
Non opus habent ij qui ualidi ſunt medico, ſed qui male ha= II
bent· Quin potius ite, & diſcite quid ſit illud: Miſericordiam
uolo, & non ſacrificium· Non enim ueni ad uocandum iuſtos, Oſee. 6.
ſed peccatores ad pœnitentiam· Tunc adeunt eum diſcipuli Io
hannis, dicentes: Quam ob cauſſam nos & phariſæi ieiuna=
mus plerunq;, diſcipuli uero tui non ieiunant? Et dixit illis I E
S V S: Num poſſunt filij ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt
ſponſus? Venient aūt dies cum tolletur ab eis ſponſus, & tunc
ieiunabunt· Nullus immittit aſſumentum panni rudis in ueſte
ueteri· Aufert enim ſupplementū illius à ueſtimento, & peior
ruptura fit· Neq; mittunt uinum nouū in utres ueteres, alióqui
rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt· Sed
mittunt uinū nouū in utres nouos, & utraq; ſimul ſeruantur * 74
Hæc cum illis loqueretur, ecce primas quidā uenit, et adorauit II
eum, dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed ueni, & impone
manum tuam ſuper illā, ac uiuet· Et ſurgens I E S V S, ſecutus
eſt eum, ac diſcipuli illius· Et ecce mulier quæ ſanguinis proflu
uio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fim
briam ueſtimenti illius· dixerat enim intra ſeſe: Si tantum te=
tigero ueſtimentum illius, ero ſalua· At I E S V S conuerſus, ut
uidit illam, dixit: Confide filia, Fides tua ſaluam te fecit· Et ſal=
ua facta fuit mulier à tempore illo· Et cum ueniſſet I E S V S in

ædes primatis, uidiſſetq́; tibicines, & turbã tumultuantem, di
cit illis: Secedite, non enĩ mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit.
Et deridebant illũ. Cum autem fuiſſet eiecta turba, ingreſ-
ſus tenuit manum illius, et ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit
75 rumor hic in totã terram illam ✱ Et cum diſcederet illinc IE-
X SVS, ſecuti ſunt illum duo cæci, clamantes ac dicentes: Miſe-
rere noſtri fili Dauid. At cum ueniſſet in ædes, adierunt illum
cæci, & dicit illis IESVS: Creditis me hoc poſſe facere? Di-
cunt illi: Credimus domine. Tũc tetigit oculos illorum, dicens
Iuxta fidem ueſtram fiat uobis. Et aperti ſunt illorum oculi. Et
interminatus eſt illis IESVS, dicens: Videte, ne quis ſciat. At
illi cum abiſſent, diuulgarunt famam illius in tota terra illa. Il-
lis autem egredientibus, ecce adduxerunt illi hominem mutum
dæmoniacum: & eiecto dæmonio, locutus eſt mutus. Et admi-
ratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſraël.
At phariſæi dicebant: per principem dæmoniorum eijcit dæ-
76 monia ✱ Et circumibat IESVS ciuitates omnẽis ac uicos, do
II cens in ſynagogis illorum, & prædicans Euangelium regni,
& ſanans omnem morbum, & omnem languorem in populo
77 ✱ Cum uidiſſet autem turbas, affectu miſericordiæ tactus eſt
VI erga illas, quod eſſent deſtituti ac diſperſi, uelut oues nõ haben
78 tes paſtorem ✱ Tunc dicit diſcipulis ſuis: Ipſa quidem meſſis
V copioſa, cæterum operarij pauci. Rogate igitur dominum meſ
ſis, ut extrudat operarios in meſſem ſuam.

CAPVT X.

79 ET ✱ accerſitis duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis poteſta-
II tem aduerſus ſpiritus immundos, ut eijcerent eos, & ſa
80 narent quemuis morbũ, & quemuis languorẽ ✱ Porro

duodecim apoſtolorũ nomina ſunt hæc. Primus Simon, qui uo
catur Petrus, & Andreas frater eius: Iacobus filius Zebedæi,
& Iohãnes frater eius: Philippus & Bartholomæus: Thomas
et Matthæus, q fuerat publicanus: Iacobus filius Alphæi, et Leb
bæus cognomẽto Thaddæus: Simon Cananæus, & Iudas Iſca=
riotes qui & prodidit illũ * Hos numero duodecim, emiſit IE 81
SVS, quibus præceperat, dicens: In uiam gentiũ ne abieritis, X
& in ciuitatẽ Samaritanorum ne ingrediamini, ſed ite potius
ad oues perditas domus Iſraël. Profecti aũt prædicate dicentes:
Appropinquauit regnum cœlorum. Infirmos ſanate, leproſos
mundate, mortuos ſuſcitate, dæmonia eijcite. gratuito accepi=
ſtis, gratuito date * Ne poſſideatis aurũ, neq; argentũ, neq; æs 82
in crumenis ueſtris, neq; perã ad iter, neq; binas tunicas, neq; II
calciamẽta, neq; uirgam. Nam dignus eſt operarius cibo ſuo * 83
Sed in quãcunq; ciuitatẽ aut uicum fueritis ingreſſi, exquirite II
quis in ea ſit dignus: atq; illic manete donec exeatis * Cum aũt 84
intrabitis domum, ſalutate illam. & ſiquidem fuerit domus di V
gna, ueniat pax ueſtra ſuper illã: Sin minus fuerit digna, pax
ueſtra ad uos reuertatur * Et quicunq; nõ exceperit uos, neq; 85
audierit ſermones ueſtros, exeũtes ex ædibus, aut ciuitate illa, II
excutite puluerem pedum ueſtrorũ. Amen dico uobis: Tolera
bilius erit terræ Sodomorũ & Gomorrhorum in die iudicij,
quàm ciuitati illi * Ecce ego emitto uos, uelut oues in medio lu 86
porum. Eſtote igitur prudẽtes, ueluti ſerpentes, et ſimplices ſi V
cut columbæ * Cauete aũt ab illis hominibus: tradent enim uos 87
in concilia, & in conciliabulis ſuis flagris cædent uos. quin I
& ad principes ac reges ducemini propter me in teſtimoni=
um ipſis ac gentibus * At cum tradiderint uos, ne ſitis ſolliciti 88

quomodo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora
quid loquamini. Non enim uos eſtis illi loquentes, ſed ſpiritus
Mich.7. *patris ueſtri qui loquitur in uobis.* Tradet aūt frater fratrem
in mortem, & pater filium: & inſurgent filij aduerſus paren
tes, & morte afficient eos, & eritis odio habiti ab oībus pro=
pter nomen meum. Verum qui ſuſtinuerit uſq; ad finem, hic ſal
89 *uus fiet* * Cum aūt perſecuti uos fuerint in ciuitate hac, fugite
X *in aliā.* Amen enim dico uobis, non perambulaueritis omnes
90 *ciuitates Iſraëliticas, quin iam uenerit filius hominis.* * Non
III *eſt diſcipulus ſupra præceptorem: neq; ſeruus ſupra dominum*
91 *ſuum.* Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut præceptor ipſius, & ut ſer
X *uus ſit ſicut dominus ipſius* * Si ipſum patremfamilias uocaue
runt Beelzebul, *quanto magis domeſticos illius?* Ne igitur me
92 *tuatis eos.* * Nihil enim eſt tectum, quod non ſit retegendum,
II *& nihil occultum, quin futurum ſit ut ſciatur.* * Quod dico uo
93 *bis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædi*
X *cate in tectis.* Et ne metuatis uobis ab his qui occidunt corpus,
animam aūt non poſſunt occidere, ſed metuite magis illum, qui
poteſt & animam & corpus perdere in gehenna. Nonne duo
paſſerculi minuto aſſe ueneunt? & unus ex illis nō cadet in ter
ram ſine patre ueſtro. Veſtri etiam uero pili capitis oēs nume
rati ſunt. Ne igitur metuatis, uos pluris eſtis, quā multi paſſer
94 *culi.* * Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus,
II *confitebor & ego illum coram patre meo, qui eſt in cœlis.*
Porrò quiſquis negauerit me coram hominibus, negabo eum
95 *& ego coram patre meo, qui eſt in cœlis.* * Ne arbitremini,
V *quod uenerim ad mittēdum pacem in terram.* Non ueni ut mit
terem pacem, ſed gladium. Nam ueni ut diſſidere faciam ho=
minem

minem aduerſus patrē ſuum, & filiam aduerſus matrē ſuam,
& ſponſam aduerſus ſocrū ſuam, & inimici hominis erunt ij,
qui ſunt domeſtici ipſius. ✶ *Qui amauerit patrem aut ma=* 96
trem ſupra me, nō eſt me dignus, & qui amauerit filium aut fi V
liam ſupra me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem Mich. 7.
ſuam, ac ſequitur me, non eſt me dignus. ✶ *Qui inuenerit ani=* 97
mam ſuam, perditurus eſt eam, & qui perdiderit animam ſu III
am mea cauſſa, inueniet eam. ✶ *Qui recipit uos, me recipit,* 98
& qui me recipit, recipit eū, qui miſit me. ✶ *Qui recipit pro=* I
phetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. 99
Et qui recipit iuſtum, in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. X
✶ *Et quicunq; ad bibendum dederit uni ex puſillis his, pocu=* 100
lum aquæ frigidæ tantum nomine diſcipuli, Amen dico uobis, VI
non perditurus eſt mercedem ſuam.

CAPVT XI.

E✶T *factum eſt, cum finē feciſſet* IESVS *mandandi duo* 101
decim diſcipulis ſuis, progreſſus eſt illinc, ut doceret & X
prædicaret in ciuitatibus illorum. ✶ *Iohannes autem, cū* 102
audiſſet in carcere facta Chriſti, miſſis duobus diſcipulis ſuis, V
dixit illi: Tu es ille qui uenturus eſt, an alterum expectamus?
Et reſpondens IESVS *dixit illis: Ite, & renuntiate Iohanni*
ea quæ auditis & uidetis. Cæci uiſum recipiunt, & claudi am
bulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitan
tur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium. Et bea
tus eſt quiſquis non fuerit offenſus per me. Euntibus autem il
lis, cœpit IESVS *dicere turbis de Iohanne: Quid exiſtis in*
deſertum ut uideretis? Num arundinem, quæ agitatur à uen=
to? Age, quid exiſtis ut uideretis? Num hominem mollibus ue=

ueſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus regum
Malach. 3. ſunt. At quid exiſtis uidere? Num prophetam? Certe dico uo-
103 bis, & excellentiorem propheta. Hic eſt enim de quo ſcriptum
II eſt: * Ecce ego mitto nuncium meũ ante faciẽ tuam, qui præpa
104 raturus eſt uiam tuã ante te: * Amen dico uobis, nõ exortus fu
V it inter eos qui naſcũtur è mulieribus, maior Iohanne baptiſta.
Attamen is, qui minor eſt in regno cœlorum, maior illo eſt. *
105 Porrò à diebus Iohãnis baptiſtæ, uſq; ad hunc diẽ, regnum cœ
V lorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. * Nam oẽs pro
106 phetæ, & ipſa Lex, uſq; ad Iohannẽ prophetauerunt. Et ſi uul
X tis recipere, ipſe eſt Helias ille, qui uenturus erat. Qui habet
107 aures ad audiendũ, audiat. * Sed cui aſsimilabo generationem
V hanc? Similis eſt pueris, qui ſedent in foris & acclamãt ſodali
bus ſuis, ac dicũt: Tibia cecinimus uobis, & nõ ſaltaſtis: lugu-
bria cecinimus uobis, & non planxiſtis. Venit enim Iohannes,
nec edens, nec bibens, & aiunt: Dæmonium habet. Venit filius
hominis edens ac bibens, & dicunt: En hominẽ comedonem et
uini potorem, publicanis amicũ ac peccatoribus, et iuſtificata
108 eſt ſapiẽtia à filijs ſuis. * Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus,
V in quibus editæ fuerãt plurimæ uirtutes ipſius, quod ſcelerum
eas nõ pœnituiſset. Væ tibi Chorazin, uæ tibi Bethſaidan, quo
niam ſi in urbe Tyri, aut Sidonis factæ fuiſſent uirtutes, quæ fa
ctæ ſunt in uobis, olim in ſacco & cinere ſcelerum ſuorum pœ
nitentiam egiſſent. Attamen dico uobis, Tyro & Sidoni tole-
rabilius erit in die iudicij quàm uobis. Et tu Capernaum, quæ
109 es uſq; ad cœlum exaltata, uſq; ad inferos detraheris: * quoni
X am ſi in Sodomis editæ fuiſſent uirtutes, quæ editæ ſunt in te,
manſiſſent uſq; ad hodiernum diem. Veruntamen dico uobis,
quod

quod Sodomis tolerabilius erit in die iudicij, quàm tibi. * *In il-* 110
lo tempore reſpondens IESVS, *dixit: Gratias ago tibi pater* V
domine cœli & terræ, quod abſconderis hæc à ſapientibus &
prudentibus, & reuelaris ea paruulis. Certe pater, ſic fuit bo
na uoluntas apud te. * *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo* * 111
& nemo nouit filium, niſi pater, neq; patrē quiſquam nouit, III
niſi filius, & cuicunq; uoluerit filius reuelare. * *Venite ad me,* 112
omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo uos. III
Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, quod mitis ſim 113
& humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iu- X
gum enim meum commodum eſt, & onus meum leue eſt. Hiere. 6.

CAPVT XII.

I* *N illo tempore, ibat* IESVS *ſabbatis per ſegetes: diſci-* 114
puli uero illius eſuriebant, & cœperunt uellere ſpicas, & II
comedere. At phariſæi cum uidiſſent, dixerunt illi: Ecce
diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere in ſabbato. Ille uero
dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, cum eſuriret ipſe, 1 Reg. 21.
& ij qui erant cum illo? Quomodo ingreſſus ſit in domū Dei,
& panes propoſitionis ederit, quos ipſi non licebat edere, ne
que ijs qui cum illo erant, niſi ſacerdotibus ſolis. * *Aut non le* 115
giſtis in lege. quòd ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum X
prophanant, & crimine uacant? Dico autē uobis, quòd tem
plo maior eſt hoc in loco. Quod ſi ſciretis quid ſit miſericor- Oſee. 6.
diam uolo & non ſacrificium, nequaquam condemnaſſetis
inſontes. * *Nam dominus eſt & ſabbati filius hominis. At* 116
progreſſus illinc, uenit in ſynagogam illorum. & ecce homo II
erat manum habens aridam, & interrogabant illum, dicen-
tes: Licet ne ſabbatis curare? ut accuſarent eū. At ille dixit eis:

Quis erit ex uobis homo, qui habebit ouē unam, & ſi ea inci=
derit ſabbatis in foueam, nónne apprehendet illam & eri=
get? Quanto igitur præſtantior eſt homo oue? Licet igitur ſab
batis beneficio afficere. Tunc dicit homini: Extende manum
117 tuam, & is extēdit, ac reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera. * Por
IIII rò phariſæi egreſsi, cœperunt conſilium aduerſus eum, quomo
118 do illum perderent. * At IESVS, ubi nouiſſet, ſeceſsit illinc,
X ſecutæq́; ſunt eum turbæ multæ, & ſanauit eos omnes: & inter
minatus eſt illis, ne ſe facerent manifeſtū, ut compleretur quod
Eſa. 42. dictum erat per Eſaiam prophetam, qui ait: Ecce filius meus,
quem elegi: dilectus meus, in quo ſibi bene complacuit anima
mea. Ponam ſpiritum meum ſuper illum, & iudicium genti=
bus annuntiabit. Non contēdet, neq; clamabit, neq; audiet quiſ
quam in plateis uocem eius: arundinem cōminutam non con=
fringet, & linum fumigans nón extinguet, donec eijciat ad ui
119 ctoriam iudiciū, et in nomine illius Gentes ſperabunt. * Tunc
V adductus eſt ad eū, qui dæmonio agitabatur, cæcus ac mutus,
& ſanauit illum: ita, ut cæcus ac mutus, & loqueretur, & cer
120 neret. * Et obſtupuerunt oēs turbæ, dicebantq́;: Num hic eſt il
VII le filius Dauid? At phariſæi cū audiſſent, dicebant: * Hic nō eij
121 cit dæmonia, niſi præſidio Beelzebul principis dæmoniorū. *
II IESVS aūt cū ſciret cogitationes illorū, dixit illis: Omne re=
122 gnū, diuiſum aduerſus ſeſe, deſolatur: & oīs ciuitas aut domus
II diuiſa aduerſus ſe ipſam, non ſtabit. Et ſi ſatanas ſatanā eijcit,
aduerſus ſe ipſum diuiſus eſt. Quomodo igitur ſtabit regnū illi
us? Et ſi ego præſidio Beelzebul eijcio dæmonia, filij ueſtri cu=
ius præſidio eijciunt? Propterea ipſi iudicabūt de uobis. Quod
ſi ſpiritu Dei ego eijcio dæmonia, ergo peruenit ad uos regnū
Dei.

Dei· Alioqui quomodo poteſt aliquis intrare domum potentis,
& uaſa illius diripere, niſi prius uinxerit potentem, & tunc
domũ illius diripiet? Qui non eſt mecũ, aduerſum me eſt, &
qui non congregat mecum, ſpargit· Propterea dico uobis :
* Omne peccatum & conuicium remittetur hominibus, at cõ 123
uicium in ſpiritum non remittetur hominibus· Et quicunq; di II
xerit uerbum aduerſus filium hominis, remittetur illi· Qui au
tem dixerit aduerſus ſpiritumſanctum, non remittetur ei, ne=
q; in præſenti ſæculo, neq; in futuro· * Aut facite arborem bo 124
nam, et fructum eius bonũ: aut facite arborem uitioſam, et fru X
ctum illius uitioſum· nam è fructu arbor agnoſcitur· Progeni=
es uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? *. 125
Siquidem ex abundantia cordis os loquitur· Bonus homo è bo= V
no theſauro cordis expromit bona: et malus homo, ex malo the
ſauro depromit mala· * Sed dico uobis, quod de quocunq; uer 126
bo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddituri ſunt rationẽ X
in die iudicij· nam ex dictis tuis iuſtificaberis, & ex dictis tuis
condemnaberis· * Tunc interrogauerunt eum quidã è ſcribis 127
ac phariſæis, dicentes: Præceptor, uolumus ex te ſignũ uidere· V
At ille reſpondens, dixit illis: * Generatio praua & adultera 128
ſignum quærit, et ſignum non dabitur illi, niſi ſignũ Ionæ pro V
phetæ· Quemadmodum enim fuit Ionas in uentre ceti tribus Deute. 13.
diebus ac tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ Ionæ. 2.
tribus diebus, & tribus noctibus· Viri Niniuitæ ſurgent in iu Ionæ. 3.
dicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quod ipſi
reſipuerint ad prædicationem Ionæ· Et ecce pluſquã Ionas eſt
hoc loco· Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatiõe hac, 3. Reg. 10.
& condemnabit eam; quod uenerit à finibus terræ, ad audien= 2. Para. 9.

129 *dam ſapientiam Solomonis. Et ecce pluſquam Solomon eſt in*
V *hoc loco.* ✱ *Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine,*
perambulat per arentia loca, quærens requiem, & non inue-
nit. Tunc dicit: Reuertar in domũ meam unde exiui, et cum ue
nerit, reperit eam uacantem, & ſcopis purgatam, atq; orna-
tam. Tunc abit, & adiungit ſibi ſeptem alios ſpiritus ſcelera-
tiores ſe, & ingreſſus inhabitat illic, & fiunt poſtrema homi-
nis illius peiora primis. Sic erit & generationi huic peruerſæ.
130 ✱ *Cum autem adhuc loqueretur turbis, ecce mater & fratres*
II *eius ſtabant foris, quærentes ei loqui. Dixit autem illi quidam:*
Ecce mater tua, et fratres tui foris ſtant, quærentes tibi loqui.
At ille reſpondẽs, dixit ei, qui ſibi renunciauerat: Quæ eſt ma
ter mea, aut qui ſunt fratres mei? Et protenſa manu ſua in di-
ſcipulos ſuos: dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quiſquis
enim fecerit uoluntatem patris mei, qui eſt in coelis, ipſe meus
frater, & ſoror, & mater eſt. CAPVT XIII.
131 ✱ *IN die uero illo egreſſus* IESVS *è domo, ſedit iuxta ma-*
II *re, et cõgregatæ ſunt ad illum turbæ multæ, adeo, ut ipſe na*
uim ingreſſus, ſederet, et uniuerſa turba in littore ſtabat.
Ac dicebat illis multa per ſimilitudines, dicẽs: Ecce, exijt qui ſe
minabat ad ſeminandum, & cum ſeminaret, alia quidem ceci
derunt iuxta uiam, et uenerunt uolucres, ac deuorauerunt ea.
Alia uero ceciderunt in loca ſaxoſa, ubi non habebant multum
terræ, & protinus exorta ſunt, propterea, quod non haberẽt
profunditatem terræ, cum autẽ exortus eſſet ſol, exuſta ſunt:
& quia non habebant radicem, exaruerunt. Alia rurſus ceci-
derunt in ſpinas, & inſurrexerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt
ea. Alia uero ceciderunt in terram bonã, & dederunt fructũ,
aliud

*aliud quidem centuplum, aliud uero ſexagecuplum, aliud uero
trigecuplum. Qui habet aures ad audiendũ, audiat. Et adeun-
tes diſcipuli, dixerunt illi: Quare per parabolas loqueris illis?
At ille reſpondens, dixit eis: Vobis datum eſt noſſe myſteria re-
gni cœlorum, illis autem non eſt datum. * Quiſquis enim ha- 132
bet, dabitur illi, & reddetur abundantior. * Quiſquis autem V
non habet, etiã illud quod habet, tolletur ab eo. Propterea per 133
parabolas loquor illis, quia uidentes non uident, & audientes I
non audiunt, nec intelligunt, & completur in illis prophe-
tia Eſaiæ, quæ dicit: Auribus audietis, & non intelligetis, et Eſa. 6.
uidentes uidebitis, & non cernetis. Incraſſatum eſt enim cor
populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos
occluſerunt: ne quando uiderent oculis, & auribus audirent,
& corde intelligerent, et cõuertantur, et ſanem illos. * Veſtri 134
uero beati ſunt oculi, quia uident, et aures ueſtræ, quia audiũt. V
Amẽ enim dico uobis, quod multi prophetæ et iuſti, deſideraue
runt uidere, quæ uidetis, et nõ uiderunt, et audire quæ auditis,
et nõ audierũt. * Vos igitur audite parabolã ſeminantis. Cum 135
quiuis audit ſermonẽ regni, et nõ intelligit, uenit ille malus, et II
rapit id quod ſeminatum eſt in corde illius, hic eſt qui iuxta ui
am ſeminatus fuit. At qui in petricoſa ſemen iactum excepe-
rat, hic eſt, qui uerbum audit, ac protinus cum gaudio accipit il
lud, uerũ non habet radicem in ſemetipſo, ſed temporarius eſt.
Porrò cũ inciderit afflictio aut perſecutio propter ſermonẽ,
cõtinuò offenditur. At qui in ſpinas ſemen exceperat, hic eſt
qui uerbũ audit, et cura ſeculi huius, deceptioq́; diuitiarũ ſuffo
cat ſermonẽ, et infrugifer redditur. Cæterũ qui in terrã bonã
excepit ſemẽ, hic eſt, qui ſermonẽ audit et intelligit, qui deniq;*

fructũ

fructum quoq; reddit ac facit, alius quidem centuplū, alius ue=
136 ro ſexagecuplum, alius uero trigecuplum. * Aliam parabo=
X lam propoſuit eis, dicens: Aſſimilatum eſt regnum cœlorū ho=
mini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus ho
minibus, uenit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triti
cum, abijtq;. Cum autem germinaſſet herba, & fructum feciſ
ſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui pa
trisfamiliâs, dixerunt illi: Domine, nonne bonum ſemen ſemi
naras in tuo agro? unde igitur habet zizania? Ille uero dixit
illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igi
tur abeamus & colligamus ea? At ille dixit: Non, ne dum colli
gitis zizania, eradicetis ſimul cum illis & triticum, ſinite pa=
riter creſcere utraq; uſq; ad meſſem, & in tempore meſſis di=
cam meſſoribus: Colligite primū zizania, & colligate ea in
faſciculos ad comburendū ea, triticum uero congregate in hor
137 reum meum. * Aliam parabolam propoſuit eis, dicens. Simile
II eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod acceptum, homo ſe=
minauit in agro ſuo, quod minimum eſt omnium ſeminum. Cæ
terum ubi excreuerit, maximū eſt inter holera, & fit arbor,
adeo, ut ueniant uolucres cœli, & nidulentur in ramis illius. *
138 Aliam parabolam dixit illis: Simile eſt regnum cœlorum fer=
V mento, quod acceptum mulier abſcondidit in farinæ ſatis tri=
139 bus, donec fermentaretur totum. * Hæc omnia locutus eſt IE=
VI SVS per parabolas ad turbas, & ſine parabola nihil locutus
eſt illis, ut compleretur quod dictum fuerat per prophetā, qui
Pſal. 77. dicit: Aperiam in parabolis os meū, eructabo abſcondita à con
140 ſtitutione mundi. * Tunc dimiſſis turbis uenit in domum IE=
X SVS, & acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, dicentes: Explica

nobis

nobis parabolam zizaniorũ agri. At ille reſpondens, dixit illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis, ager autem eſt mundus. Porro bonum ſemen, ij ſunt filij regni, zizania uero ſunt filij illius mali, inimicus autem qui ſeminat ea, eſt diabolus, meſſis uero conſummatio ſæculi eſt, meſſores autem angeli ſunt. Sicut igitur colliguntur zizania, & igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſæculi huius. Mittet filius hominis angelos ſuos, et colligent è regno illius omnia offendicula, et eos qui patrant iniquitatẽ, ac mittent illos in caminũ ignis, ibi erit ploratus, ſtridorq; dentiũ. Tunc iuſti fulgebunt ut ſol in regno patris ſui. Qui habet aures ad audiendũ, audiat. Rurſum, ſimile eſt regnum cœlorum theſauro abſconſo in agro, quem repertum homo abſcondidit, & præ gaudio, quod habet ſuper eo, abit, & omnia quæcunq; habet, uendit, ac mercatur agrum illum. Rurſum, ſimile eſt regnum cœlorum homini negociatori, quærenti pulchras margaritas: qui cum inuenerit unam precioſam margaritã, abiens uendidit omnia quæ poſſidebat, & mercatus eſt illam. Rurſum, ſimile eſt regnũ cœlorum uerriculo iacto in mare, & ex omni genere contrahenti, quod cum impletũ fuiſſet, ſubduxerunt in littus: & ſedẽtes collegerunt quæ bona ſunt in uaſa, quæ uero mala, foras abiecerunt. Sic futurum eſt in cõſummatione ſæculi, uenient angeli, & ſegregabunt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos in caminum ignis, illic erit ploratus et ſtridor dentium. Dicit illis IESVS: Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt illi: Etiam domine. At ille dixit illis: Propterea omnis ſcriba doctus ad regnũ cœlorũ, ſimilis eſt homini patrifamiliâs, qui depromit è theſauro ſuo noua et uetera. Et factum eſt, ut cum finiſſet IESVS ſer-

mones

mones hos, digrederetur illinc. Et *cum ueniſſet in patriam ſu=*
am, docuit in ſynagoga illorum, ita ut ſtuperent, ac dicerent:
141 *Vnde huic ſapientia hæc & uirtutes?* ⁎ *Nónne hic eſt ille fa=*
I *bri filius? Nónne mater eius uocatur Mariam, & fratres eius*
Iacobus & Ioſes & Simon & Iudas? & ſorores illius, nónne
omnes apud nos ſunt? Vnde igitur huic hæc omnia? & offende
142 *bantur ſuper eo.* IESVS *autem dixit illis:* ⁎ *Non eſt prophe*
I *ta expers honoris, niſi in patria ſua, & domo ſua.* Et *non ædi=*
dit illic uirtutes multas, propter incredulitatem illorum.

CAPVT XIIII.

143 I⁎*N illo tempore audiuit* Herodes *tetrarcha famã* IESV,
II *& dixit famulis ſuis.* Hic *eſt* Iohannes *baptiſta, is ſurrexit*
144 *à mortuis, & ideo uirtutes agunt in illo.* ⁎ Nam Herodes
II *ceperat Iohannem et uinxerat, ac poſuerat in carcere propter*
Herodiadem uxorẽ Philippi *fratris ſui.* Dicebat *enim illi Iohã*
nes: Non *licet tibi habere eã.* Et *cum uellet eũ occidere, metue*
bat multitudinẽ, propterea quod illum ceu prophetã habebãt.
145 ⁎ *Cum autẽ celebraretur natalis* Herodis, *ſaltabat filia Herodi*
VI *adis in medio, & placuit Herodi.* Vnde *cum iureiurando polli*
citus eſt, ſe daturum illi quicquid peteret. At *illa, prius inſtru=*
cta à matre ſua: Da *mihi, inquit, hic in patina caput* Iohannis
baptiſtæ. Et *indoluit rex, attamen propter iuſiurandum, et eos*
qui ſimul accumbebant, iuſſit ei dari: & miſſis carnificibus,
amputauit caput Iohannis *in carcere, & allatũ eſt caput eius*
in patina, datumq; eſt puellæ, atq; illa obtulit matri ſuæ. Et *ac=*
ceſſerunt diſcipuli eius, & ſuſtulerunt corpus, ac ſepelierunt
146 *illud; abieruntq;, & renunciarunt* IESV. ⁎ Id *cum audiſſet*
III IESVS, *ſeceſſit illinc in naui ad deſertum locũ ſeorſim.* Et *cũ*
audiſſent

audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illũ itinere pedeſtri, relictis urbi=
bus. Et egreſſus IESVS uidit multam turbam, & tactus eſt
affectu miſericordiæ erga illos, ſanauitq; ex illis qui male ua=
lebant. * Porrò cum appetiſſet ueſpera, adierunt eum di= 147
ſcipuli ipſius, dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam præ I
terijt, dimitte turbas, ut abeant in uicos, & emant ſibi ciba=
ria. At IESVS dixit illis: Non eſt illis neceſſe ut abeant, da
te illis uos quod edant. At illi dicunt ei: Non habemus hic ni=
ſi quinq; panes, & duos piſces. Ille uero dixit: Afferte mihi
illos huc. Et iuſſis turbis diſcumbere ſuper gramina, ſum=
ptisq; quinq; panibus, ac duobus piſcibus, ſublatis in cœlum
oculis, benedixit, & cum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, di=
ſcipuli uero turbis. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt,
& ſuſtulerũt quod ſuperfuerat de fragmentis, duodecim co=
phinos plenos. Porro qui comederant, fuere uiri fermè quin=
quies mille, præter mulieres ac pueros. * Et ſtatim cõpulit IE 148
SVS diſcipulos ſuos, ut conſcenderent nauim, et præcederent VI
ſe in ripã ulteriorẽ, donec dimiſiſſet turbas. * Ac dimiſſis tur 149
bis, aſcendit in montẽ ſolus ad orandũ. * Cũ autẽ adueniſſet ue II
ſpera, ſolus erat illic. Cæterũ nauis iã in medio maris erat, et 150
afflictabatur ab undis, nã uentus erat aduerſus. Quarta autẽ IIII
noctis uigilia, abijt ad illos IESVS, ambulãs ſuper mare, &
ubi uidiſſent eũ diſcipuli ſuper mare ambulantẽ, turbati ſunt,
dicẽtes: Spectrum eſt, ac præ metu exclamauerũt, ſed ſtatim lo
cutus eſt illis IESVS, dicens: Bono animo eſte, ego ſum, ne ter
reamini. * Reſpondẽs autem illi Petrus, dixit: Domine, ſi tu 151
es, iubeto me ad te uenire ſuper aquas. At ille dixit: Veni. Et X
cũ deſcendiſſet è naui Petrus ambulabat ſuper aquas, ut iret ad

IESVM. Cæterũ cũ uideret uentum ualidũ, territus eſt, et cũ
cœpiſſet demergi, clamauit, dicẽs: Domĩe, ſerua me. Cõtinuo
autẽ IESVS extenta manu, apprehendit eũ, et dixit illi: Exi=
152 gua fiducia prædite, cur hæſitabas? * Et cũ eſſent ingreſſi na
VI uim, cõquieuit uentus. Porro qui erant in naui, acceſſerunt et
adorauerũt eum, dicentes: Vere dei filius es. Et cũ traieciſſent,
uenerunt in terram Genezareth. Et cum agnouiſſent illum ui
ri loci illius, emiſerunt nuncios in totam undiq; finitimam re
gionem illam, & obtulerunt illi omnes male habentes, * Et ob
153 ſecrabant eum, ut tantũ tangerent fimbriam ueſtimenti ipſi=
II us, & quotquot tetigiſſent, ſalui facti ſunt.

CAPVT XV.

* TVnc accedunt ad IESVM, qui ab Hieroſolymis ue=
154 nerant, ſcribæ & phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli
II tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim
abluunt manus ſuas, cum edunt panem. At ille reſpondens, di
xit eis: Quare & uos tranſgredimini præceptum dei propter
Exod. 20. traditionem ueſtram. Nam Deus præcepit, dicens: Honora pa
Deute. 5. trem & matrem, & qui maledixerit patri, aut matri, mor=
te moriatur. Vos autem dicitis: Quicunq; dixerit patri & ma
tri: quicquid doni à me profecturũ erat, id in tuũ uertitur com
modum, & non honorabit patrem ſuum, aut matrem ſuam, et
irritum feciſtis præceptum Dei propter traditionẽ ueſtram.
Eſa. 29. Hypocritæ, recte de uobis prædixit Eſaias, dicens: Appropin=
quat mihi populus hic ore ſuo, & labijs me honorat, cæterum
cor eorum procul abeſt à me, ſed fruſtra me colunt, docẽtes do
ctrinas, præcepta hominũ. Et aduocatis ad ſe turbis, dixit eis:
Audite & intelligite, non quod ingreditur in os, impurat ho=
minem,

minem,ſed quod egreditur ex ore,hoc impurum reddit homi-
nem.* Tunc accedentes diſcipuli eius,dixerunt illi:Noſti pha 155
riſæos,audito ſermone iſto offenſos fuiſſe?At ille reſpondens X
ait:Omnis plantatio,quam non plantauit pater meus cœleſtis,
eradicabitur.*Omittite illos,duces ſunt cæci cæcorum.Porrò 156
ſi cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. * Reſpon- V
dens autem Petrus, dixit ei: Diſſere nobis parabolam iſtam. 157
IESVS autem dixit:Adhuc & uos intelligentia caretis? Nõ VI
dum intelligitis,quod quicquid ingreditur in os,in aluum abit,
& in ſeceſſum eijcitur? At ea quæ proficiſcuntur ex ore, ex
ipſo corde egrediuntur,& illa impurum reddunt hominem.
Nam ex corde exeunt cogitationes malæ,cædes,adulteria,ſtu
pra,furta,falſa teſtimonia,conuicia. Hæc ſunt quæ impurant
hominem.Cæterũ illotis manibus capere cibum,non inquinat
hominẽ.Et digreſſus illinc IESVS, ſeceſſit in partes Tyri et
Sidonis.Et ecce mulier Cananæa quæ à finibus illis uenerat,
clamabat ad illum,dicens:Miſerere mei domine fili Dauid. Fi
lia mea miſere à dæmonio agitatur. Ille uero non reſpondit ei
quicquam. Et accedentes diſcipuli eius,rogabant illum, dicen
tes: Amitte illam, nam clamat poſt nos. At ille reſpondens,di-
xit:* Nõ ſum miſſus,niſi ad oues perditas,domus Iſraëliticæ. 158
* Illa uero uenit & adorauit eũ,dicens: Domine ſuccurre mi V
hi. At ille reſpondẽs,dixit:Non eſt honeſtũ ſumere panẽ filio 159
rum & obijcere catellis. Hæc autẽ reſpondit: Certe domine, VI
etenim catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa domino-
rum ſuorum. Tunc reſpondens IESVS,dixit illi: O mulier,
magna eſt fides tua,fiat tibi ſicut uis. Et ſanata fuit filia eius ex
eo tempore. Et progreſſus illinc IESVS, uenit iuxta mare

Galilææ, & conſcenſo monte, ſedebat illic. Et acceſſerunt ad
eum turbæ multæ, ducentes ſecum claudos, cæcos, ſurdos, mu-
tilos, & alios multos, & abiecerunt eos ad pedes IESV, &
ſanauit eos, adeo, ut turbæ miratæ ſint, cum uiderent mutos
loqui, mutilos eſſe ſanos, claudos ambulare, cæcos uidere, &
160 glorificabant Deum Iſraël. * IESVS autem uocatis ad ſe di
VI ſcipulis ſuis, dixit: Miſeret me turbæ, propterea quod iam tri-
duum perſeuerant apud me, & non habent quod edant, & di
mittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia. Et dicunt ei di-
ſcipuli eius. Vnde nobis in ſolitudine panes tam multi, ut ſatu
remus turbam tantam? Et dicit illis IESVS: Quot panes ha-
betis? At illi dicunt: Septem, & paucos piſciculos. Et iuſſit tur
bas diſcumbere in terra. Et ſumpſit ſeptem panes ac piſces, &
poſtquã gratias egiſſet, fregit, deditq́; diſcipulis ſuis, diſcipuli
uero turbæ, comederuntq́; omnes, & ſaturati ſunt, & ſuſtu-
lerunt quod ſupererat fragmentorũ ſeptem ſportulas plenas.
At ij qui comederant, erant quater mille uiri, præter mulieres
et pueros. Et dimiſſis turbis, conſcendit nauim, uenitq́; in fines
Magdala.

CAPVT XVI.

161 ET aggreſſi phariſæi unà cum Sadducæis, tentantes ro
IIII gabant eum, ut ſignum è cœlo oſtenderet ſibi. * At il
162 le reſpondens, dixit eis: Cum cœperit eſſe ueſpera, dici-
V tis: ſerenitas erit, nam rubet cœlum: & mane, hodie tempe-
ſtas, rubet enim cœlum triſte. Hypocritæ, faciem cœli ſcitis
163 diiudicare, ſigna uero temporum non poteſtis? * Natio pra-
VI ua & adultera ſignum requirit, & ſignum non dabitur ei, ni
Ionæ.2. ſi ſignum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abijt. Et cum ueniſ-

ſent

ſent diſcipuli eius in ulteriorem ripam, per obliuionem nõ ſum
pſerant panes. IESVS autẽ dixit illis. ✱ Videte, & cauete à 104
fermento phariſæorum ac Sadducæorum. ✱ At illi reputabant II
intra ſeſe, dicentes: panes non ſumpſimus. Quod ubi cognouit 105
IESVS, dixit illis: Quid cogitatis intra uoſipſos, ó parum fi VI
dentes, quod panes non ſumpſeritis? Nondum intelligitis, ne=
q; memoria tenetis quinq; illos panes, cum homĩes eſſent quin
quies mille, & quot cophinos ſuſtuleritis? Neq; ſeptem illos pa
nes, cum homines eſſent quater mille, & quot ſportas accepe=
ritis? Qui fit, ut non intelligatis, me non de pane dixiſſe uobis
illud, ut caueretis à fermento phariſæorum & Sadducæorum?
Tunc intellexerunt quod nõ iuſſiſſet cauere à fermento panis,
ſed à doctrina phariſæorũ et Sadducæorũ. ✱ Cum ueniſſet aũt 106
IESVS in partes Cæſareæ eius, quæ cognominatur Philippi, I
interrogauit diſcipulos ſuos, dicẽs: Quem me dicunt homines
eſſe, filiũ illũ hominis? Illi uero dicebãt: Alij quidẽ Iohannẽ ba
ptiſtam, alij uero Heliam, alij uero Hieremiã, aut unũ de nume
ro prophetarũ. Dicit illis: At uos quẽ me dicitis eſſe? Reſpõdẽs
autẽ Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus ille filius dei uiuentis.
✱ Et reſpondẽs IESVS dixit illi: Beatus es Simon Bar Iona, 107
quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus, qui eſt X
in cœlis. At ego uiciſſim tibi dico, quod tu es Petrus, & ſuper
hanc petrã ædificabo meã eccleſiam, & portæ inferorum non
ualebunt aduerſus illam, Et dabo tibi claues regni cœlorum, et
quicquid alligaueris in terra, erit alligatũ in cœlis, et quicquid
ſolueris in terra, erit ſolutum in cœlis. Tunc edixit diſcipulis
ſuis ne cui dicerent quod ipſe eſſet IESVS Chriſtus. ✱ Ex eo 108
tempore cœpit IESVS indicare diſcipulis ſuis, quod opor= II

teret ipſum abire Hieroſolymam, ac multa pati à ſenioribus et
principibus ſacerdotũ, & ſcribis, & occidi, & tertio die re=
169 ſuſcitari.* Et cum abduxiſſet eum Petrus, cœpit illum incre=
VI pare, dicens: Propitius tibi ſis domine, nequaquã erit tibi hoc.
At ille conuerſus dixit Petro: Abi poſt me ſathana, obſtaculo
es mihi, quia non ſapis ea quæ ſunt Dei, ſed ea quæ ſunt homi=
170 num. Tunc IESVS dixit diſcipulis ſuis: * Si quis uult poſt me
II uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, ac ſequa=
tur me: Qui enim uoluerit animã ſuã ſeruare, perdet eam, rur
ſus qui perdiderit animã ſuam mea cauſſa, inueniet eam. Quid
enim prodeſt homini, ſi totum mundum lucratus fuerit, animæ
uero ſuæ iacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cuius permu=
171 tatione redimat animam ſuam? * Futurum eſt enim, ut filius ho
X minis ueniat in gloria patris ſui, cum angelis ſuis, & tunc red
172 det unicuiq; iuxta facta ipſius.* Amen dico uobis, ſunt quidã
II hic ſtantes, qui non guſtabunt mortẽ, donec uiderint filiũ homi
nis uenientem in regno ſuo.

CAPVT XVII.

ET poſt dies ſex, aſſumit IESVS Petrum ac Iacobũ, et Io
hannem fratrẽ eius: & ſubducit illos in montẽ excelſum
ſeorſum, transformatusq; eſt corã illis, & ſplenduit fa=
cies eius ſicut ſol. Veſtimenta autem illius facta ſunt candida ſi
cut lumen. Et ecce conſpecti ſunt illis Moſes, & Helias cũ illo
colloquentes. Reſpondẽs autem Petrus, dixit IESV: Domine,
bonum eſt nos hic eſſe, ſi uis faciamus hic tria tabernacula, tibi
unum, & Moſi unũ, & Heliæ unum. Adhuc eo loquente, ecce
nubes lucida obumbrauit illos, & ecce uox è nube quæ diceret:
Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacitum eſt,

ipſum audite. Et cum hæc audiſſent diſcipuli, prociderunt in fa
ciem ſuã, et territi ſunt uehementer. Et accedẽs IESVS, teti=
git illos, dixitq́; : Surgite, et ne timeatis. Vbi uero ſuſtuliſſent
oculos ſuos, neminẽ uidebant, niſi IESVM ſolũ. Et cũ deſcen
derent de monte, præcepit illis IESVS, dicẽs: Ne cui dixeri=
tis uiſionẽ, donec filius hominis à mortuis reſurgat. * Et inter 173
rogauerunt eũ diſcipuli ſui, dicentes: Cur igitur ſcribæ dicunt, VI
quod Heliam oporteat uenire prius? IESVS autẽ reſpondens
dixit illis: Helias quidẽ ueniet prius, et reſtituet omnia. Cæterũ
dico uobis, Heliam iam ueniſſe, et nõ agnouerunt eum, ſed fece
runt in eo quæcunq́; uoluerunt. Sic et filius hominis paſſurus
eſt ab illis. Tunc intellexerunt diſcipuli, quod de Iohanne ba=
ptiſta dixiſſet ipſis. * Et cum ueniſſent ad turbã, acceſſit ad eũ 174
homo quidã flectens genua illi, dicẽsq́;, Domine, miſerere filij II
mei, quoniã lunaticus eſt, et miſere affligitur, nam ſæpe cadit
in ignem, et ſæpe in aquam, et obtuli eum diſcipulis tuis, nec po
tuerunt eum ſanare. Reſpondẽs autẽ IESVS, dixit: O natio
incredula, et diſtorta, quouſq́; tandẽ ero uobiſcum? uſq́; quò pa
tiar uos? Adducite illũ huc. Et increpauit illud IESVS, et exijt
ab eo dæmoniũ, et ſanatus eſt puer à tempore illo. Tunc accedẽ
tes diſcipuli ad IESVM ſeorſum, dixerunt: Quare nos nõ po
tuimus eijcere illud? IESVS autẽ dixit illis: Propter incredu
litatẽ ueſtram. * Amen quippe dico uobis, ſi habeatis fidem ſi 175
cut granũ ſinapis, dicetis monti huic: demigra hinc illuc, et de= V
migrabit, neq́; quicquã impoſſibile erit uobis. Sed hoc genus nõ
egreditur, niſi per deprecationẽ et ieiuniũ. * Cum autẽ uerſa= 176
rentur in Galilæa, dixit illis IESVS: Futurũ eſt, ut filius homi II
nis tradatur in manus hominũ, et occident eum, ac tertio die re

177 *ſurget. Et mœrori affecti ſunt uehementer.* * *Cum autē ueniſ=*
X *ſent in oppidum Capernaum, acceſſerunt, qui didrachma ſo=*
lent accipere, ad Petrum, dixeruntq́; : Præceptor ueſter num
ſoluit didrachma? Dicit, etiam. Et cum ingreſſus fuiſſet in do=
mum, præuenit illum IESVS, *dicens: Quid tibi uidetur Si=*
mon? Reges terræ, à quibus accipiunt tributa, aut cenſum, à fi
lijs ſuis, an ab alienis? Dicit illi Petrus: Ab alienis. Ait illi IE=
SVS: *Ergo liberi ſunt filij. Verum ne ſimus illis offendiculo,*
profectus ad mare, mitte hamum: et eum piſcem qui prodierit
primus, tolle, & aperto ore illius, inuenies ſtaterem, acceptū
cum da illis pro me & te.

CAPVT XVIII.

I*N illo tempore acceſſerunt diſcipuli ad* IESVM, *dicētes:*
Quis maximus eſt in regno cœlorū? Et accerſitum ad ſe pu
178 *erum* IESVS, *ſtatuit in medio illorum, & dixit:* * *Amen*
II *dico uobis, niſi cōuerſi fueritis, et efficiamini ſicut pueri, non*
ingrediemini in regnū cœlorū. Quiſquis igitur demiſerit ſe=
metipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœ=
lorū. Et qui receperit unum puellum talem in nomine meo: me
179 *recipit.* * *Qui autē offenderit unum de puſillis iſtis, qui in me*
II *credunt, expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collū eius,*
ac demergatur in profundū maris. Væ mundo ab offendiculis.
Neceſſe eſt enim, ut ueniant offendicula, ueruntamē uæ homi=
180 *ni, per quem offendiculū uenit:* * *Quod ſi manus tua, uel pes*
VI *tuus obſtaculo eſt tibi, abcide eum, et proijce abs te. Bonū eſt ti*
bi ad uitā ingredi claudū, aut mutilū, potius quàm duas manus,
uel duos pedes habentē, mitti in ignem æternū. Et ſi oculus tu=
us offendit te, erue cū, et proijce abs te. Bonū eſt tibi, ut luſcus

intres

intres in uitã, potius quàm ut duos oculos habẽs, mittaris in ge
hennã ignis. * Videte, ne cõtemnatis unũ ex his puſillis. Dico 181
enim uobis, quod angeli eorũ in cœlis ſemper uident faciem pa X
tris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius homĩs ſeruare quod
perierat. * Quid uobis uidetur? ſi fuerint alicui homini centũ 182
oues, et errauerit una ex eis, nónne relictis nonagintanouẽ in V
montibus, uadit et quærit eã quæ errauerat? Et ſi contigerit ut
inueniat eã, amen dico uobis, gaudet ſuper ea magis, quã ſuper
nonagintanouẽ, quæ nõ errauerunt. Sic nõ eſt uoluntas coram
pàtre ueſtro, qui in cœlis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis. * Eccle. 19.
Porrò ſi peccauerit in te frater tuus, uade et argue eum inter 183
te et ipſum ſolũ. Si te audierit, lucratus es fratrẽ tuũ. * Sin ue= V
ro te nõ audierit, adhibe tecũ adhuc unũ, aut duos: ut in ore du 184
orũ, aut triũ teſtium cõſiſtat omne uerbũ. Quod ſi nõ audierit X
eos, dic eccleſiæ. Quod ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi uelut
ethnicus et publicanus. * Amen dico uobis, quæcũq; alligaue= 185
ritis ſuper terrã, erunt ligata in cœlo: et quæcunq; ſolueritis ſu VII
per terrã, erunt ſoluta in cœlo. * Rurſum dico uobis, quod ſi 186
duo ex uobis cõſenſerint ſuper terrã, de omni re, quãcunq; pe X
tierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enĩ ſunt duo
uel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorũ. Tũc
accedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties peccabit in me
frater meus, et remittã ei? Num uſq; ſepties? * Dicit illi IE= 187
SVS: Non dico tibi uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties. * V
Ideo aſſimilatũ eſt regnũ cœlorũ homini regi, qui uoluit cõfer 188
re rationẽ cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus X
eſt ei unus, qui debebat ei decẽ milia talentorũ. Cæterũ cũ is nõ
eſſet ſoluendo, iuſsit eũ dominus ueniundari, et uxorem eius, et

liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri ſolutionem. Procidens
autē ſeruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, eſto patiens er
ga me, et omnia tibi reddam. Miſertus autē dominus ſerui illi=
us, abſoluit eum, et æs alienũ remiſit ei. Egreſſus uero ſeruus il
le, inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ſibi centum de=
narios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicēs:
Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum,
dicens: Eſto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille no
lebat, ſed abijt, & coniecit eum in carcerem, donec redderet
debitum. Porrò cum uidiſſent conſerui eius, quæ fiebant, in=
doluerunt ualde, et uenerunt, aperueruntq; domino ſuo omnia
quæ facta fuerant. Tunc accerſiuit illum dominus ſuus, & ait
illi: Serue ſceleſte, totum debitum illud remiſi tibi, cum obſe=
craſſes me, nónne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut et
ego tui miſertus eram? Et iratus dominus eius, tradidit eũ tor=
toribus, quoadusq; redderet totũ quod debebatur ſibi. Sic et pa
ter meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis ſuo quiſq; fra
tri de cordibus ueſtris delicta illorum.

CAPVT XIX.

182 VI ET factum eſt, cum conſummaſſet IESVS ſermones
hos, demigrauit à Galilæa, & uenit in fines Iudææ trans
Iordanem, & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & ſanauit
eos ibi. Et acceſſerunt ad eum phariſæi, tentantes eum, & di=
centes ei: Licet ne homini diuortium facere cum uxore ſua, qua
Gen. 1. et 2. libet ex cauſſa? Qui reſpondens, ait eis: An nō legiſtis, quod is
qui fecit ab initio, maſculũ et feminā fecit eos? Et dixit: Propte
rea deſeret homo patrē et matrē, et adglutinabitur uxori ſuæ,
et erunt duo in carnē unā. Itaq; iam nō ſunt duo, ſed una caro.

Quod

Quod ergo Deus copulauit, homo ne ſeparet. Dicunt illi: Cur Deut. 24.
ergo Moyſes iuſsit dare libellum repudij, ac dimittere eam?
Ait illis: Moſes ad duritiam cordis ueſtri permiſit uobis repu=
diare uxores ueſtras, cæterum ab initio non fuit ſic. * Dico au 190
tem uobis, quod quicunq; repudiauerit uxorem ſuam, niſi ob II
ſtuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium. Et qui re
pudiatam duxerit, is adulterium committit. Dicunt ei diſcipu=
li eius: * Si ad iſtum modum habet cauſa hominis cum uxore, 191
non expedit contrahere matrimonium. Qui dixit illis: Non X
omnes capaces ſunt huius dicti, ſed ij quibus datum eſt. Sunt e=
nim eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt, & ſunt eunu=
chi, qui facti ſunt eunuchi ab hominibus, & ſunt eunuchi, qui
ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt
capere, capiat. * Tunc oblati ſunt ei pueri, ut manus eis impo 192
neret, & oraret. Diſcipuli autem increpabant eos. IESVS II
uero ait eis: Sinite pueros, & ne prohibeatis eos ad me ueni=
re, talium enim eſt regnum cœlorum. Et cum impoſuiſſet eis
manus, abijt illinc. * Et ecce unus accedens, ait illi. Magiſter 193
bone, quid boni faciam, ut habeam uitam æternam? Qui dixit II
ei: Cur me uocas bonum? Nullus eſt bonus, niſi unus, nempe
Deus. Quod ſi uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Dicit il=
li: Quæ? IESVS autem dixit. Non facies homicidium. Non
committes adulterium. Non facies furtum. Non falſum dices
teſtimonium. Honora patrem & matrem: & diliges proxi=
mum tuum, ut teipſum. Dicit illi aduleſcens: Omnia hæc ſer=
uaui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi IESVS. 194
* Si uis perfectus eſſe, uade, uende, quæ habes, & da pauperi II
bus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni ſequere me. * Cũ 195

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

audiſſet autem aduleſcens eum ſermonem, abijt triſtis. Erat e=
nim habens poſſeßiones multas. IESVS autem dixit diſcipu=
lis ſuis: Amen dico uobis, diues difficile intrabit in regnum cœ
lorum. Et iterum dico uobis, facilius eſt camelum per foramen
acus tranſire, quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Auditis
autem his, diſcipuli expauerunt ualde, dicentes: Quis ergo po
teſt ſaluus fieri? Intuitus autem illos IESVS, dixit illis: Apud
homines hoc impoßibile eſt, apud Deum autem omnia poßibi
196 lia ſunt. * Tunc reſpondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliqui=
X mus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? IESVS
197 autem dixit illis: * Amen dico uobis, quod uos qui ſecuti eſtis
V me in regeneratione, cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis
ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodè=
198 cim tribus Iſraël. * Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres,
II aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios,
aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitæ
199 æternæ ſortietur hæreditatem. * Multi autem primi erunt no
II uiſſimi, & nouiſſimi primi.

CAPVT XX.

200 N * Am ſimile eſt regnum cœlorum homini patrifami=
X liâs, qui exijt primo ſtatim diluculo, ad conducendos
operarios in uineam ſuam. Conuentione autem facta
cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in uineam ſu
am. Et egreſſus circiter horam tertiam, uidit alios ſtantes in
foro ocioſos, & illis dixit: Ite & uos in uineam, & quodcun
que iuſtum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Rurſum au
tem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter.
Circa undecimam uero exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos,
ac di=

ac dicit illis: Cur hic ſtatis totum diem ocioſi? dicunt ei: Quia
nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & uos in uineam, &
quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cum autem ueſpera facta eſ
ſet, dicit dominus uineæ procuratori ſuo: uoca operarios, &
redde illis mercedem, incipiens à poſtremis uſq; ad primos. Et
cum ueniſſent qui circa undecimam horam uenerant, accepe=
runt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati
ſunt, quod plus eſſent accepturi: & acceperunt ipſi quoq; ſingu
li denarium. Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patrē
familiâs, dicentes: Hi nouiſſimi unam horam fuerunt in opere,
& illos pares nobis feciſti, qui portauimus pōdus diei & æſtū.
At ille reſpondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi iniu
riam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt
& abi. Volo aūt huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. An non licet
mihi quod uolo, facere, in rebus meis? An oculus tuus malus eſt
quod ego bonus ſim? Sic nouiſſimi erunt primi, & primi no=
uiſſimi. Multi enim ſunt uocati, pauci uero electi. ✶ Et aſcen= 201
dēs IESVS Hieroſolyma, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos II
ſolus in uia, & ait illis: Ecce conſcendimus Hieroſolyma, & fili
us hominis tradetur principibus ſacerdotum ac ſcribis: & con
demnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illuden=
dum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſur=
get. ✶ Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum 202
filijs ſuis, adorans, & petens aliquid ab eo. At ille dicit ei: V
Quid uis? Ait illi: Dic ut ſedeant hi duo filij mei, unus ad de=
xteram tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo. Re=
ſpondens autem IESVS, dixit: Neſcitis quid petitis. Po=
teſtis bibere poculum, quod ego bibiturus ſum? & baptiſmate

quo ego baptizor, baptizari? Dicũt ei: Poſſumus. Ait illis: Po
culum quidem meum bibetis: & baptiſmate quo ego baptizor,
baptizabimini: ſedere autem ad dexteram meam & ſiniſtram
meam, non eſt meum dare: ſed ijs continget, quibus paratum
203 *eſt à patre meo.* * Et cũ *audiſſent decem, indignati ſunt de duo*
X *bus fratribus.* IESVS *autem uocauit eos ad ſe, & ait. Scitis*
quod principes Gentium dominẽtur illis: & qui magni ſunt,
poteſtatem exerceat in eas. Nõ ita erit inter uos, ſed quicunq;
uoluerit inter uos magnus fieri, ſit ueſter miniſter: & qui uo
204 *luerit inter uos primus eſſe, ſit ueſter ſeruus.* * *Sicut filius ho*
IIII *minis non uenit ut ſibi miniſtraretur, ſed ut ipſe miniſtraret,*
utq; daret animam ſuam redemptionẽ pro multis. Et *egredien*
205 *tibus illis ab* Hiericho, *ſecuta eſt eum turba multa.* * Et *ecce duo*
II *cæci ſedentes iuxta uiam, cum audiſſent quod* IESVS *tranſi-*
ret, clamauerunt, dicentes: Domine, *miſerere noſtri fili Da-*
uid. T*urba autem increpabat eos, ut tacerent.* At *illi magis cla*
mabant, dicentes: Miſerere noſtri, domine, fili Dauid. Et *ſte-*
tit IESVS *& uocauit eos, & ait:* Quid *uultis ut faciam uo-*
bis? Dicunt *illi:* Domine, *ut aperiantur oculi noſtri. Miſertus*
autem eorum IESVS, *tetigit oculos eorum, & confeſtim ui*
ſum receperunt oculi illorum, & ſecuti ſunt eum.

CAPVT XXI.

206 ET *cum appropinquaſſent* Hieroſolymis, *& ueniſſent*
II Betphage *ad montem oliuarum, tunc* IESVS *miſit du-*
os diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra uos
eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea:
ſoluite & adducite mihi. Et *ſi quis uobis aliquid dixerit, dici-*
207 *te:* D*ominus his opus habet, & confeſtim emittet eos.* * Hoc
VII

autem

autem totum factū eſt, ut adimpleretur quod dictū eſt per pro
phetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus uenit tibi Zacha. 9.
manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis.
✱ Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præceperat illis IE= 208
SVS. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſu= II
per eos ueſtimenta ſua, & eum ſuper illa collocarunt. ✱ Pluri 209
ma autem Turba, ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia. Alij uero I
cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Porrò
turbæ quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant, di=
centes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine
domini, hos anna in altiſsimis. ✱ Et cum intraſſet Hieroſoly= 210
ma, commota eſt uniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? Turbæ X
autem dicebant: Hic eſt IESVS ille propheta à Nazareth Ga
lilææ. ✱ Et intrauit IESVS in templum Dei, & eijciebat om 211
nes uendentes & ementes in templo, menſasq; nummulario= I
rum, & cathedras uendentium columbas, euertit. Et dixit eis:
Scriptum eſt: Domus mea, domus deprecationis uocabitur. At Eſa. 56.
uos feciſtis illam ſpeluncam latronū. ✱ Et acceſſerunt ad eum Hiere. 7.
cæci & claudi in templo, & ſanauit eos. ✱ Cum uidiſſent prin 212
cipes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecerat, & pueros X
clamantes in templo, & dicentes: Hos anna filio Dauid, indi= 213
gnati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? IESVS au V
tem dicit eis: Quid ni? Nunquam legiſtis: Ex ore infantium Pſal. 8.
& lactentium perfeciſti laudem? Et relictis illis, exijt è ciuita
te in Bethaniam, & diuerſatus eſt illic. Mane autem reuertens
in ciuitatem, eſurijt. ✱ Et cum uidiſſet fici arborem unam in 214
uia, uenit ad eam, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantum. Et II
ait illi: Ne poſt hac ex te fructus naſcatur in æternum. Et are=
facta

facta eſt continuo ficus. Et eo uiſo, diſcipuli mirati ſunt, dicen-
tes: Quomodo cõtinuo exaruit ficus? Reſpondens aũt IESVS
215 ait eis: * Amen dico uobis, ſi habueritis fidem, & non hæſi
VI taueritis, non ſolum hoc quod accidit ficui, facietis: uerum eti-
216 am ſi monti huic dixeritis, tollere, & proijce te in mare, fiet.
IIII *Et omnia quæcunq; petieritis in deprecatione credentes, ac-
217 cipietis. * Et cum ueniſſet in templum, acceſſerunt ad eum do-
II centem principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes.
Qua autoritate hæc facis? & quis tibi dedit iſtam autoritatem?
Reſpondens autem IESVS, dixit eis. Interrogabo uos & ego
quiddam: quod ſi dixeritis mihi, & ego uobis dicam qua auto-
ritate hæc faciam. Baptiſmus Iohãnis unde erat, è cœlo, an ex
hominibus? At illi cogitabant apud ſe, dicentes: Si dixerimus è
cœlo, dicet nobis: Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem di
xerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habent
Iohannẽ ut prophetã. Et reſpondentes IESV, dixerunt: Neſci
mus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico uobis qua autoritate hæc fa-
218 ciam. * Quid autem uobis uidetur? Homo habebat duos filios,
X. & accedens ad priorem, dixit: Fili, uade hodie operare in ui-
nea mea. Ille autem reſpondens, ait, nolo. Poſtea uero pœniten
tia motus, abijt. Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At
ille reſpondens, ait: Ego domine, & non abijt. Vter è duobus fe
cit quod uoluit pater? Et dicunt ei. Prior. Dicit illis IESVS:
Amen dico uobis, quod publicani & meretrices præcedunt uos
in regnum dei. Venit enim ad uos Iohãnes per uiam iuſticiæ, et
non credidiſtis ei, publicani autem & meretrices crediderunt
ei. Vos autem cum uidiſſetis, non fuiſtis commoti pœnitentia po
ſtea, ut crederetis ei. * Aliam parabolam audite. Homo quidam

erat paterfamiliâs, qui plantauit uineam, & ſepem circunde-
dit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit
eam agricolis, ac peregre profectus eſt. Cum autem tempus fru
ctuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, ut ac-
ciperent fructus ipſius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, ali
um cæciderunt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. Ite-
rum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimi-
liter. Nouiſsime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Reue-
rebuntur filium meum. Agricolæ autem uiſo filio, dixerunt in-
tra ſe: Hic eſt hæres, uenite occidamus eum, & occupemus hæ-
reditatem eius. Et apprehenſum eum, eiecerunt ex uinea, &
occiderunt. Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet agri-
colis illis? Aiunt illi: Mali cum ſint, male perdet illos, & uine-
am ſuam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum tempo-
ribus ſuis. Dicit illis IESVS: Nunquam legiſtis in ſcripturis: Pſal. 117.
Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in ca
put anguli. A domino factum eſt hoc, & eſt mirabile in oculis
noſtris? Ideo dico uobis, auferetur à uobis regnum dei, & da-
bitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem
illum, confringetur, ſuper quem uero ceciderit, conteret eum.
**Et cum audiſſent principes ſacerdotum ac phariſæi parabo-* 220
las eius, cognouerunt quod de ſe diceret. Et quærentes illi ma- I
nus mijcere, timuerunt turbas, quoniam tanquam prophetam
eum habebant. Et reſpondens IESVS, iterum dixit eis per pa
rabolas, & ait:

CAPVT XXII.

Simile

221 S* Imile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fe=
V cit nuptias filio ſuo, & emiſit ſeruos ſuos ut uocarent in
uitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Rurſum emiſit a=
lios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum pa
raui, tauri mei, & altilia mactata ſunt, & omnia parata, ueni
te ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in uil
lam ſuam, alius uero ad negociationem ſuam. Reliqui uero te=
nuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos, occiderunt. Rex
autem cum audiſſet, iratus eſt, & mißis exercitibus ſuis, per=
didit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait
ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant,
non fuerant digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quotcunq;
222 inueneritis, uocate ad nuptias. * Et egreßi ſerui eius in uias,
X congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter
ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus
autem rex ut uideret diſcumbentes, ubi uidit illic hominem non
ueſtitum ueſte nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intraſti,
non habens ueſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit
rex miniſtris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in
tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Multi
223 enim ſunt uocati, pauci uero electi. * Tunc abeuntes phariſæi
II conſilium ceperunt, ut illaquearent eum in ſermone. Et ad il=
lum emittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magi=
ſter, ſcimus quod uerax ſis, & uiam Dei in ueritate doceas, ne
que cures quenquam, non enim reſpicis perſonam hominum.
Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet cenſum dari Cæſari,
an non? Cognita autem IESVS malitia eorum, ait: Quid me
tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi ob

tulerunt ei denarium. Et ait illis: Cuius eſt imago hæc, & inſcri
ptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt
Cæſaris, Cæſari, et quæ ſunt dei deo. Et his auditis, mirati ſunt,
et omiſſo eo, abierunt. In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi,
qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eum,
dicentes: Magiſter, Moſes dixit, ſi quis mortuus fuerit, non ha
bens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & ſuſcitet ſe=
men fratri ſuo. Erant autem apud nos ſeptem fratres, & pri=
mus uxore ducta, defunctus eſt, ac non habens ſemen, reliquit
uxorem ſuam fratri ſuo, ſimiliter ſecundus & tertius, uſq; ad
ſeptimum. Nouiſſime autem omnium defuncta eſt & mulier.
In reſurrectione ergo cuius è ſeptem illis erit uxor? Omnes enĩ
habuerunt eam. Reſpondens autem, IESVS ait illis: Erratis,
neſcientes ſcripturas, neque uirtutem Dei. In reſurrectione
enim neque matrimonium contrahunt, neque elocantur, ſed
ſunt ſicut angeli Dei in celo. De reſurrectione uero mortuorũ
non legiſtis quod uobis dictum eſt à Deo, qui ait: Ego ſum De= Exod. 3.
us Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob. Deus non eſt deus
mortuorum, ſed uiuentium. Et cum audiſſent turbæ, ſtupuerũt
de doctrina eius. * Phariſæi autem cum audiſſent, quod obtu= 224
raſſet os Sadducæis, conuenerunt in unum, & interrogauit eũ VI
unus ex eis, legis doctor quiſpiam tentans eum, & dicens: Ma
giſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi IESVS:
Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, et in tota anima Deute. 6.
tua, & in tota mente tua, hoc eſt primum & magnum man=
datum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum Leui. 19
tuum perinde atque teipſum. In his duobus mandatis tota Lex
& prophetæ pendent. * Congregatis autem phariſæis, inter= 225

rogauit eos IESVS, dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto,
cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Da
uid in ſpiritu uocat eum dominum, dicens? Dixit dominus do=
Pſal. 109. mino meo, ſede à dextris meis: Donec ponã inimicos tuos ſub=
ſcellium pedum tuorum? Si ergo Dauid uocat eum dominum,
226 quomodo filius eius eſt. * Et nemo poterat ei reſpondere quic=
II quam, neq; auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius inter=
rogare.

CAPVT XXIII.

227 TVnc IESVS locutus eſt ad turbas, et ad diſcipulos ſu
X os, dicens: In cathedra Moyſi ſedent ſcribæ et phariſæi.
Omnia ergo quæcunq; iuſſerint uos ſeruare, ſeruate &
facite, ſecundũ opera uero eorũ nolite facere, dicunt enim, et
228 non faciunt. * Colligant enim onera grauia, difficiliaq; porta
V tu, & imponunt in humeros hominũ, cæterũ digito ſuo nolunt
229 ea mouere. * Omnia uero opera ſua faciũt in hoc, ut ſpectētur
II ab hominibus. Dilatant autē phylacteria ſua, & magnificant
fimbrias palliorum ſuorũ. Amantq; primos accubitus in cœ=
nis, & primo ſedere loco in conſilijs, & ſalutationes in foro,
230 et uocari ab hominibus rabbi. * Vos autē nolite uocari rabbi,
X unus eſt enim magiſter ueſter, nempe Chriſtus, omnes autem
uos fratres eſtis. Et patrem nolite uocare uobis in terra, unus
Iaco. 3. eſt enim pater ueſter, qui in cœlis eſt. Nec uocemini magiſtri,
unus enim ueſter eſt magiſter, nempe Chriſtus. Qui maximus
231 eſt ueſtrum, erit miniſter ueſter. * Qui autem ſe exaltauerit,
V humiliabitur, & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. * Væ autē uo
232 bis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnũ cœlo=
V rum ante homines, uos enim non intratis, nec aduenientes ſini
tis in

tis intrare. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia come
ditis domos uiduarũ, idq́; prætextu prolixæ precationis, pro-
pter hoc grauius pungemini. * Væ uobis ſcribæ et phariſæi hy 233
pocritæ, quia circumitis mare et aridã, ut faciatis unum proſe X
lytum, & cũ fuerit factus, facitis eum filiũ gehennæ duplo ma
gis quàm uos eſtis. Væ uobis duces cæci, quia dicitis: Quicunq;
iurauerit per templũ, nihil eſt, qui autem iurauerit per aurum
templi, reus eſt. Stulti & cæci, utrum enim maius eſt aurũ, an
templum, quod ſanctificat aurum? Et quicũq; iurauerit per al
tare, nihil eſt, quicunq; autẽ iurauerit per donũ quod eſt ſuper
illud, reus eſt. Stulti ac cæci, utrum enim maius eſt, donum, an
altare quod ſanctificat donũ? Qui ergo iurauerit per altare,
iurat per ipſum et per omnia quæ ſuper illud ſunt. Et qui iura
uerit per templũ, iurat per illum, et per eũ qui habitat in ipſo.
Et qui iurauerit per cœlum, iurat per thronum Dei, & per eũ
qui ſedet ſuper illũ. * Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, 234
quia decimatis mentham & anethum & cyminũ, & reliqui- V
ſtis quæ grauiora ſunt, legis iudiciũ et miſericordiã, ac fidem,
hæc oportuit facere, & illa nõ omittere. * Duces cæci, exco- 235
lantes culicẽ, camelum autem glutientes. * Væ uobis ſcribæ et X
phariſæi hypocritæ, quia purgatis exteriorẽ poculi patinæq́; 236
partem, cæterũ intus plena ſunt rapina et intemperantia. Pha V
riſæe cæce, purga prius quod eſt intra poculũ et patinam, ut et
exteriores horũ partes puræ reddantur. * Væ uobis ſcribæ et 237
phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ V
foris quidem apparent ſpecioſa, intus uero plena ſunt oſſibus
mortuorum, omniq́; ſpurcitia. Sic & uos foris quidem appa-
retis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis fictione & iniqui

238 tate. * Væ uobis ſcribæ et phariſæi hypocritæ, quia ædificatis
V ſepulchra prophetarũ, et ornatis monumenta iuſtorum, et dici
tis: Si fuißemus in diebus patrũ noſtrorum, non fuißemus ſocij
eorum in ſanguine prophetarũ. Itaq; teſtimonio eſtis uobis=
239 metipſis, quod filij ſitis eorũ, qui prophetas occiderunt. * Vos
X quoq; implete menſurã patrum ueſtrorum. Serpentes, proge
240 nies uiperarum, quomodo effugietis iudiciũ gehennæ? * Ideo
V ecce ego mitto ad uos prophetas, & ſapientes, & ſcribas: &
illorũ aliquot occidetis, crucifigetisq;: et illorum nõnullos fla
gellabitis in ſynagogis ueſtris, & perſequemini de ciuitate in
ciuitatem, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus
Hebre. 11. eſt ſuper terrã, à ſanguine Abel iuſti, uſq; ad ſanguinem Za=
2. Para. 24 chariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templũ & altare.
Amen dico uobis: uenient hæc omnia ſuper generationẽ iſtam.
241 * Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, et lapidas
V eos qui ad te miſſi ſunt: quoties uolui cõgregare filios tuos, quẽ
admodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, et noluiſtis?
Ecce relinquitur uobis domus ueſtra deſerta. Dico enim uobis,
haud quaquàm me uidebitis poſthac, donec dicatis: Benedictus
qui uenit in nomine domini.

CAPVT XXIIII.

242 ET * egreſſus IESVS, diſcedebat à templo, & acceſſe=
II runt diſcipuli eius, ut oſtenderent ei ſtructuras templi.
IESVS autem, dixit illis: Nónne uidetis hæc omnia?
Amen dico uobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui
243 non deſtruetur. * Sedente autem eo in monte oliuarũ, acceſſe=
II runt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc
erunt? et quod ſignũ aduentus tui, & conſummationis ſæculi?

Et reſpon

Et reſpondens IESVS, dixit eis: Videte, ne quis uos ſeducat.
Multi enim uenient in nomine meo, dicẽtes: Ego ſum Chriſtus:
multosq́; ſeducent. Audituri autem eſtis bella, & rumores bel
lorum, uidete, ne turbemini. Oportet enim omnia fieri, ſed nõ
dum eſt finis. Conſurget autem gens contra gentem, & regnũ
contra regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmo=
tus ſingulis locis. Hæc autem omnia initia ſunt dolorũ. * Tunc 244
tradent uos in afflictionem, & occident uos, et eritis inuiſi cun I
ctis gentibus propter nomen meum: * Et tunc offendiculum 245
patientur multi, & alius alium inuicem tradent, ſeque odio ha X
bebunt inuicem: & multi pſeudoprophetæ ſurgent ac ſedu=
cent multos, & quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet cha 246
ritas multorum. Qui autem perſeuerauerit uſq; in finem, hic VI
ſaluus erit. * Et prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuer 247
ſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet con VI
ſummatio. * Cum ergo uideritis abominationem deſolationis, 248
quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto, qui II
legit, intelligat. * Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, 249
qui in tecto, non deſcendat, ut tollat quicquam de domo ſua, II
& qui in agro, non reuertatur ut tollat ueſtes ſuas. * Væ au= 250
tem prægnantibus et lactantibus in illis diebus. * Orate autem, VI
ut non fiat fuga ueſtra hyeme, neq; ſabbato. * Erit enim tunc 251
afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc uſq; tem II
pus, neq; fiet. * Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non fieret ſal 252
ua omnis caro, ſed propter electos decurtabuntur dies illi. * VI
Tunc ſi quis uobis dixerit, ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite cre 253
dere. * Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & II
dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorẽ inducantur, 254

255 *ſi fieri poßit, etiam electi. Ecce prædixi uobis. ✶ Si ergo dixe=*
V *rint uobis, ecce in deſerto eſt, nolite exire, ecce in penetrali=*
256 *bus, nolite credere. ✶ Sicut enim fulgur exit ab oriente, & ap-*
V *paret uſq; in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. ✶ Vbi*
257 *cunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.*
V *✶ Statim autem poſt afflictionem dierũ illorum, Sol obſcurabi*
258 *tur: et Luna non dabit lumen ſuum, et ſtellæ cadent de cœlo, &*
II *uirtutes cœlorum cõmouebuntur. ✶ Et tunc apparebit ſignũ*
259 *filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, &*
II *uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtu*
Danie. 12. *te & gloria multa. Et mittet angelos ſuos cum tubæ uoce ma*
gna, & congregabunt electos eius à quatuor uentis, à ſummis
cœlorum uſq; ad terminos eorum. Ab arbore autem fici diſci=
te ſimilitudinem. cum iam ramus eius tener fuerit, & folia fue
rint enata, ſcitis quod propè ſit æſtas. Ita & uos, cum uideri=
tis hæc omnia, ſcitote quod propè ſit in foribus. Amen dico
uobis, non præteribit ætas hæc, donec omnia iſta fiant. Cœ=
lum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribunt.
260 *✶ Cæterum de die illo & hora nemo ſcit, ne angeli quidem cœ*
VI *lorũ, niſi pater meus ſolus. ✶ Sed ſicut erant dies Noë, ita erit*
261 *& aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus, qui præ=*
V *ceſſerunt diluuium, edentes & bibentes, contrahentes matri=*
moniũ, & nuptum dantes, uſq; ad eum diem quo intrauit Noë
in arcam, & nõ cognouerunt, donec ueniſſet diluuiũ, & ſuſtu
262 *liſſet uniuerſos, ita erit & aduentus filij hominis. ✶ Tunc duo*
V *erunt in agro, unus aſſumitur, & alter relinquitur. Duæ mo=*
263 *lentes in mola, una aſſumitur et altera relinquitur. ✶ Vigilate*
VI *ergo, quia neſcitis qua hora dominus ueſter uenturus ſit. Illud*

autem

autē ſcitote, quoniā ſi ſciſſet pater familiâs, qua hora fur uen
turus fuiſſet, uigilaſſet utiq;, & non ſiuiſſet perfodi domum ſu
am. * Ideo & uos eſtote parati, quia qua hora non putatis, ea 264
filius hominis uenturus eſt. * Quiſnam eſt fidelis ſeruus & II
prudens, quem præfecit dominus famulitio ſuo, ut det illis ci= 265
bum in tempore? * Beatus ſeruus ille, quem cum uenerit do= V
minus eius, inuenerit ſic facientem. Amen dico uobis, quoniam 266
ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. * Quod ſi dixerit ſer= V
uus ille malus in corde ſuo, cunctatur dominus meus uenire, 267
cœperitq́; percutere conſeruos, imò edere & bibere cum e= V
brijs, ueniet dominus ſerui illius in die quo non expectat, &
hora qua ignorat, & diſſecabit eum, partemq́; eius ponet cum
hypocritis, illic erit ploratus & ſtridor dentium.

CAPVT XXV.

T* Vnc ſimile fiet regnum cœlorum decem uirginibus, 268
quæ ſumptis lampadibus ſuis, exierūt in occurſum ſpon X
ſo. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinq; pru=
dentes. Quæ erant fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non ſum=
pſerant oleum ſecum. Prudentes uero ſumpſerant oleum in ua
ſis ſuis, unà cum lampadibus. Tardante uero ſponſo, dormita
uerūt omnes, ac dormierūt. Porrò medio noctis clamor factus
eſt: Ecce ſponſus uenit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt o=
mnes uirgines illæ, & apparauerunt lampades ſuas. Fatuæ au
tem prudētibus dixerunt: Date nobis de oleo ueſtro, quia lam
pades noſtræ extinguuntur. At reſponderunt prudentes, di=
centes: Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & uobis, ſed ite
potius ad eos qui uendunt, & emite uobiſipſis. Porrò dum i=
rent emptum, uenit ſponſus, et quæ paratæ erant, intrauerunt

cum eo ad nuptias, clauſaq; eſt ianua. Poſtea uero ueniunt & reliquæ uirgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At il le reſpondens, ait: Amen dico uobis, non noui uos. Vigilate ita q;, quia neſcitis diem, neq; horam, in qua filius hominis ueniet.

269 ** Sicut enim homo quidã peregre proficiſcens, uocauit ſeruos*
11 *ſuos, & tradidit illis bona ſua. * & huic quidem dedit quinq;*
270 *talenta, alij autem duo, alij uero unum, unicuiq; ſecundum pro*
V *priam facultatem, & profectus eſt ſtatim. Abijt autẽ qui quin q; talenta acceperat, & negociatus eſt per ea, & cõfecit altera quinq; talenta. Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt & ipſe altera duo. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniã domini ſui. Poſt multũ uero tem poris uenit dominus ſeruorũ illorũ, & ponit rationẽ cum eis. Et accedens is, qui quinq; talenta acceperat, attulit altera quin q; talenta, dicens: Domine quinq; talenta tradidiſti mihi, ecce altera quinq; talenta lucratus ſum per ea. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone et fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper mul ta te conſtituã, intra in gaudium domini tui. Accedens autem et qui duo talenta acceperat, ait: Domine, duo talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo lucratus ſum per ea. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper mul ta te conſtituã, intra in gaudium domini tui. Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait: Domine, nouerã te quod homo durus ſis, metens ubi nõ ſeminaſti, et inde cõgregans ubi non ſparſiſti: ac territus abij, abſcondiq; talentũ tuũ in terra. Ecce habes quod tuũ eſt. Reſpondens autẽ dominus eius, dixit ei: Serue male et piger, ſciebas quod metã ubi non ſeminaui, et congregẽ illinc ubi nõ ſparſi. Oportuit ergo te cõmittere pecu niam*

niam meam menſarijs, & ueniens ego recepiſſem utiq; quod
meum eſt cum uſura. Tollite itaq; ab eo talentum, & date ei qui
*habet decem talenta. * Omni enim habenti, dabitur, & abun=* 271
dabit. Qui uero non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. II
** Et inutilem ſeruum inijcite in tenebras exteriores, illic erit* 272
*fletus & ſtridor dentium. * Cum autem uenerit filius hominis* V
in gloriã ſuã, & omnes ſancti angeli cum eo, tunc ſedebit ſu= 273
per ſedẽ gloriæ ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gen= X
tes, & ſepabit eos alteros ab alteris, ſicut paſtor ſegregat oues
ab hœdis. & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à
ſiniſtris. Tunc dicet rex his qui à dextris ſibi erunt: Venite be=
nedicti patris mei, poſſidete regnum paratum uobis ab exor=
dio mundi: Eſuriui enim, & dediſtis mihi edere. Sitiui, & dedi
ſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me. Nudus, & ope
ruiſtis me. Infirmus, & uiſitaſtis me. In carcere eram, & ueni
ſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quan
do te uidimus eſurientem & pauimus, aut ſitientem, & dedi=
mus tibi potum? Quando autem te uidimus hoſpitem, & colle=
gimus te, aut nudum, & cooperuimus te: aut quando te uidimus
infirmum, aut in carcere, & uenimus ad te? Et reſpondẽs rex,
dicet illis: Amen dico uobis, quatenus feciſtis uni de his fratri=
bus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui à ſiniſtris
erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus
eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi
cibum: Sitiui, & non dediſtis mihi potum. Hoſpes eram, & non
collegiſtis me. Nudus, & non operuiſtis me. Infirmus & in car
cere eram, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi,
dicentes: Domine, quando te uidimus eſurientem, aut ſitientẽ,

aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non
miniſtrauimus tibi? Tunc *reſpondebit illis, dicens:* Amen *dico*
uobis, quatenus non feciſtis uni de minimis his, nec mihi feci-
ſtis. Et *ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti uero in uitam*
æternam.

CAPVT XXVI.

274 E*T *factum eſt cum conſummaſſet* IESVS *ſermones*
I *hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis quod poſt biduum*
paſcha fit, & filius hominis traditur, ut crucifigatur. *
275 *Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſcribæ, & ſe*
VI *niores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur*
Caiapha, & conſilium inierunt, ut IESVM *dolo caperent, et*
occiderent. Dicebant autem: Non in die feſto, ne tumultus fi-
276 *at in populo.* * *Cum autem* IESVS *eſſet in Bethania, in do-*
I *mo Simonis leproſi, acceßit ad eum mulier habens alabaſtrum*
unguenti precioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis.
277 * *Vidẽtes autem diſcipuli, indignati ſunt, dicentes: Ad quid per*
IIII *ditio hæc? Potuit enim iſtud unguentum uenundari magno, &*
dari pauperibus. Eo autem cognito, IESVS *ait illis: Quid mo*
leſti eſtis mulieri? Opus enim bonum operata eſt erga me. Nam
ſemper pauperes habetis uobiſcum, me uero non ſemper habe
tis. Quod enim hæc unguentum hoc miſit ſuper corpus meum,
ad ſepeliendum me fecit. Amen dico uobis, ubicunq; prædicatũ
fuerit hoc euangelium in toto mundo, hoc quoq; quod hæc fecit,
278 *narrabitur in memoriam ipſius.* * *Tunc abijt unus de duode-*
II *cim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacerdotum,*
& ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis tradam illum?
At illi conſtituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tempore

quærebat

quærebat oportunitatem ut eum traderet. Cæterum primo die
azymorum acceſſerunt diſcipuli ad IESVM, *dicentes ei. Vbi*
uis paremus tibi ad edendum paſcha? At ille dixit: Ite in ciuita=
tem ad quendam, & dicite ei: Magiſter dicit, tempus meum
prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt
diſcipuli, ſicut conſtituit illis IESVS, *& parauerunt paſcha.* 279
Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim, & edẽtibus IIII
illis, dixit: * *Amen dico uobis, quod unus ueſtrum me proditu=* 280
rus eſt. * *Et mœſti redditi uehemẽter, cœperunt ſinguli dicere:* I
Num ego ſum domine? * *At ipſe reſpondens, ait: Qui intinxit* 281
mecum manum in catino, hic me proditurus eſt. Filius quidem II
hominis uadit ſicut ſcriptum eſt de illo. Væ autem homini illi 282
per quem filius hominis proditur. * *bonum erat ei, ſi natus non* VI
fuiſſet homo ille. * *Reſpondens autem Iudas, qui tradidit eum,* 283
dixit: Num ego ſum rabbi? Ait illi: Tu dixiſti. * *Veſcentibus aũt* X
eis, accepit IESVS *panem: & cum egiſſet gratias, fregit, de=* 284
ditq; diſcipulis, & ait: Accipite, comedite, hoc eſt corpus me= I
um. * *Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicẽs: Bibite ex* 285
hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt noui teſtamenti, II
qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. * *Dico* 286
autem uobis: non bibam poſt hac ex hoc fructu uitis, uſq; in diẽ VI
illum, cum illud bibam uobiſcum nouum in regno patris mei. 287
Et cum hymnum cecinissent, exierunt in montem oliuarum. * IIII
Tunc dicit illis IESVS: *Omnes uos offendiculũ patiemini mea* 288
cauſſa in nocte hac. * *Scriptũ eſt enim: Percutiam paſtorem,* VI
& diſpergentur oues gregis. Poſtquam aũt reſurrexero, præ= Zach. 13.
cedam uos in Galilæam. * *Reſpondens aũt Petrus, ait illi: Et ſi* 289
omnes offendiculũ paſſi fuerint tua cauſſa, ego tamẽ nunquam I
offendi=

offendiculum patiar. Ait illi IESVS: Amen dico tibi, quod in
hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Pe-
290 trus: * Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Si-
VI militer & omnes diſcipuli dixerunt. * Tunc uenit IESVS cũ
291 illis in uillã, quæ dicitur Gethſemane, & dixit diſcipulis: * Se-
I dete hic, donec uadam & orem illic. Et aſſumpto Petro & du-
292 obus filijs Zebedæi, cœpit affici dolere ac mœſtitudine. Tunc
VI ait illis IESVS: * Mœſta eſt anima mea uſq; ad mortem, ma-
293 nete hic, & uigilate mecum. * Et progreſſus puſillum, procidit
IIII in faciem ſuam, orans, ac dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tran
294 ſeat à me calix iſte. * ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut
I tu. * Et uenit ad diſcipulos, & repperit eos dormientes, & di-
295 cit Petro: Adeo non potuiſti una hora uigilare mecum? Vigilate
I & orate, ut ne intretis in tentationem. * Spiritus quidẽ prom-
296 ptus eſt, at caro infirma. * Rurſus altera uice abijt & orauit
II dicens: Pater mi, ſi non poteſt hoc poculum tranſire à me, niſi
297 bibam illud, fiat uoluntas tua. Et uenit & repperit eos iterum
IIII dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis,
298 iterum abijt & orauit tertio eundem ſermonem, dicens. Tunc
VI uenit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis: Dormite iam & requie-
299 ſcite. * Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur
IIII in manus peccatorum. Surgite eamus, ecce appropinquauit qui
300 me tradit. * Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus numero duode-
I cim uenit, & cum eo turba multa cum gladijs & fuſtibus miſſi
301 à principibus ſacerdotum & ſenioribus populi. * Is uero qui
II prodebat eum, dedit illis ſignum, dicens: Quencunq; oſculatus
fuero, ipſe eſt, tenete eum, & confeſtim accedens ad IESVM,
dixit: Aue rabbi. Et oſculatus eſt eum. Dixitq; illi IESVS:

Amice

*Amice,ad quid ades? Tunc acceſſerunt & manus iniecerunt in
IESVM,& ceperunt eum.* *Et ecce unus ex his qui erãt cum 302
IESV,extendens manum,exemit gladium ſuum,& percuti= I
ens ſeruum principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius. Gene.9.
Tũc ait illi IESVS:*Cõuerte gladium tuum in locum ſuum. 303
Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An pu= X
tas quod non poſſum nunc rogare patrem meum,& exhibebit
mihi plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo er=
go implebuntur ſcripturæ,quod ſic oportet fieri. In illa hora di
xit IESVS turbis: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs
& fuſtibus ad comprehendendum me:*quotidie apud uos ſede 304
bam docens in templo, & non me cepiſtis? *Hoc autem totum I
factum eſt,ut complerentur ſcripturæ prophetarum. Tunc di= 305
ſcipuli omnes relicto eo, fugerunt. *At illi comprehenſum IE VI
SVM duxerunt ad Caipham principem ſacerdotum, ubi ſcri= 306
bæ & ſeniores conuenerant. *Petrus autem ſequebatur eum I
procul uſq; ad atriũ principis ſacerdotum. Et ingreſſus intro, 307
ſedebat cum miniſtris, ut uideret finem. *Principes autem ſa= IIII
cerdotum,& ſeniores, & totum concilium quærebant falſum 308
teſtimonium contra IESVM,ut morti eum traderent,& non II
inueniebant,etiam cum multi falſi teſtes acceſſiſſent,non inue=
niebant. *Nouiſſime autem uenerunt duo falſi teſtes,& dixe= 309
runt: Hic dixit: poſſum deſtruere templum dei, & in triduo VI
ædificare illud. Et ſurgens princeps ſacerdotum, ait illi; Nihil
reſpondes? Cur iſti aduerſum te teſtimonium dicunt? IESVS
autem tacebat. Et reſpondens princeps ſacerdotum,ait illi: Ad
iuro te per deum uiuentem,ut dicas nobis, an tu ſis Chriſtus fili 310
us dei. Dicit illi IESVS: Tu dixiſti. *Veruntamen dico uobis, I

amodo

*amodo uidebitis ſilium hominis ſedentem à dextris uirtutis, &
311 uenientem in nubibus cœli. ✶ Tunc princeps ſacerdotum diſci-
VI dit ueſtimenta ſua, dicẽs: Proloquutus eſt blaſphemiam, ✶ quid
312 inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius,
II quid uobis uidetur? At illi reſpondentes, dixerunt: Reus eſt
Eſa.50. mortis. ✶ Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ce-
313 ciderunt. Alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes:
II Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit? ✶ Petrus ue-
314 ro ſedebat foris in atrio, & acceßit ad eum una ancillula, di-
I cens: Et tu cum IESV Galilæo eras. At ille negauit coram o-
315 mnibus, dicens: Neſcio quid dicas. ✶ Cum autem exiſſet in ueſti
VI bulum, uidit eum altera ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic
erat cum IESV Nazaræno. Et iterũ negauit cum iure iuran-
do: Non noui hominem. Et poſt puſillum acceſſerunt, qui ſta-
bant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es, nam & loquela
tua te manifeſtum facit. Tunc cœpit execrari & iurare, quod
316 non noſſet hominem, & continuo gallus cantauit. ✶ Et recor-
II datus eſt Petrus uerbi IESV, qui dixerat ei: Priuſquam gallus
cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras, fleuit amare.*

CAPVT XXVII.

*317 M ✶ Ane autem facto, conſilium inierunt omnes princi
II pes ſacerdotũ & ſeniores populi aduerſus IESVM,
318 ut eum morti traderent. ✶ Et uinctum eum adduxe-
I runt & tradiderunt Pontio Pilato præſidi. ✶ Tunc uidens Iu
319 das, qui eũ prodiderat, quod damnatus eßet, pœnitẽtia ductus,
X retulit triginta argẽteos principibus ſacerdotũ & ſenioribus,
dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerũt:
Quid ad nos? tu uideris. Et proiectis argenteis in templo, re-
ceſſit,*

ceſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem ſacer-
dotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in
corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, e-
merunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum,
quapropter uocatus eſt ager ille, ager ſanguinis uſq; in hodi-
ernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremi- Hiere. 11.
am prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos
precium æſtimati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſraël, &
dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi dominus. * 320
IESVS autem ſtetit ante præſidem, & interrogauit eum I
præſes, dicens: Tu es rex Iudæorum? Dicit illi IESVS: Tu di-
cis. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſeniori-
bus, nihil reſpondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quàm
multa aduerſum te dicunt teſtimonia? * Et non reſpondit ei ad 321
ullum uerbum, ita ut miraretur præſes uehementer. * In feſto IIII
autem conſueuerat præſes turbæ dimittere unum uinctum 322
quem uoluiſſent. * Habebat autem tunc uinctum inſignem, qui II
dicebatur Barrabas, congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Vtrũ 323
uultis dimittam uobis Barrabam an IESVM, qui dicitur IIII
Chriſtus? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent Act. 3.
eum. * Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor 324
eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo, multa enim paſſa ſum ho- X
die in ſomnis propter eum. * Principes autem ſacerdotum 325
& ſeniores perſuaſerunt turbis, ut peterent Barrabam, IE- I
SVM uero perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis:
Vtrum uultis uobis è duobus dimittam? At illi dixerunt: Bar-
rabam. Dixit illis Pilatus: * Quid igitur faciam IESV, qui di- 326
citur Chriſtus? Dicunt ei omnes: Crucifigatur. Præſes aũt ait: I

Quid

Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Cruci
327 figatur. * Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, ſed ma=
X gis tumultus fieret, accepta aqua, abluit manus coram populo,
dicens: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, uos uideritis.
Et reſpondēs uniuerſus populus, dixit: Sanguis eius ſuper nos
328 & ſuper filios noſtros. * Tunc dimiſit illis Barrabā, IESVM
I autem flagellatum tradidit ut crucifigeretur. * Tunc milites
329 præſidis ſuſcipientes IESVM in prætorio, congregauerunt
IIII ad eum uniuerſam cohortem, & cum exuiſſent eum, circunde
derunt ei chlamydem coccinam, & coronam de ſpinis conte=
xtam impoſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dexte=
ram eius, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue
330 rex Iudæorum. * Et cum expuiſſent in eum, acceperunt arun=
VI dinem, & percutiebant caput eius. Et poſtquā illuſiſſent ei: ex
331 uerunt eum chlamyde, & induerunt eum ueſtimentis ſuis, &
I abduxerunt eum ut crucifigerent. * Exeuntes autem inuene=
332 runt hominem Cyrenæum nomine Simonem, hunc adegerunt
I ut tolleret crucē eius. * Et uenerunt in locum qui dicitur gol=
333 gatha, quod eſt caluariæ locus. * Et dederunt ei acetum bibere
IIII cum felle mixtum, & cum guſtaſſet, noluit bibere. * Poſtquā
334 autem crucifixerunt eum, diuiſerunt ueſtimenta eius, ſortem
I mittentes, ut impleretur quod dictum eſt per prophetam: Diui
Pſal. 21. ſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtimentum meū miſe=
335 runt ſortem. Et ſedentes ſeruabant eum ibi. * Et impoſuerant
I ſuper caput eius cauſſam ipſius ſcriptam: Hic eſt IESVS rex
336 Iudæorum. * Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones, unus à
I dextris, & alter à ſiniſtris. * Prætereuntes autem conuicia ia
337 ciebant in eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Tu ille qui
VI

deſtruebas

ruebas templū,& in triduo ædificabas,ſerua temetipſum,
lius Dei es,deſcende de cruce.* Similiter & principes ſa= 338
lotum illudentes cum ſcribis & ſenioribus,dicebant: Ali= II
ruauit,ſeipſum non poteſt ſeruare.Si rex Iſraël eſt,deſcen
nunc de cruce & credemus ei. Confidit in Deo,liberet eū
c,ſi uult,eum.Dixit enim:filius Dei ſum.* Idipſum autem 339
atrones,qui crucifixi erant cum eo,exprobrabant ei. * A II
a autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram 340
ad horam nonam.* & circa horam nonam clamauit IE II
S uoce magna,dicens:Eli,eli lama ſabachthani,hoc eſt:De 341
eus,deus meus cur deſeruiſti me?Quidam autem illic ſtan VI
n,cum audiſſent,dicebant:Heliam uocat iſte.* Et continuo 342
rens unus ex eis,cum acceptam ſpongiam impleſſet aceto, II
oſuit arundini,dabatq́; ei ut biberet.Cæteri uero dicebant:
e uideamus an ueniat Helias liberaturus eum. * IESVS 343
em cum iterū clamaſſet uoce magna, emiſit ſpiritum .* Et I
e uelum templi ſciſſum eſt in duas partes,à ſummo uſq; ad 344
m.* & terra mota eſt,& petræ ſcißæ ſunt:& monumen II
perta ſunt.& multa corpora ſanctorum,qui dormierant, 345
rexerunt:et egreſſi è monumentis poſt reſurrectionē eius, X
erunt in ſanctam ciuitatem,& apparuerunt multis.* Cen 346
io uero,& qui cum eo erant, cuſtodientes IESVM, uiſo II
ræmotu,& his quæ facta fuerant,timuerunt ualde, dicen=
:Vere filius dei erat iſte.* Erant autem ibi mulieres multæ, 347
nginquo ſpectantes,quæ ſecutæ fuerant IESVM à Gali= VI
,miniſtrantes ei:inter quas erat Maria Magdalene,& Ma
Iacobi,& Ioſe mater,et mater filiorū Zebedæi. * Cum au 348
n ueſpera facta eßet,uenit homo diues ab Arimathæa,nomi I

ne Ioſeph, qui et ipſe diſcipulus fuerat IESV. Hic acceßit ad
Pilatum, ac poſtulauit corpus IESV. Tunc Pilatus iußit red=
349 di corpus. * Et cum accepißet corpus Ioſeph, inuoluit illud ſin
I done munda, poſuitq; illud in monumento ſuo nouo, quod exci
350 derat in petra: & aduoluto ſaxo ingenti ad oſtium monumen=
VI ti, abijt. * Erat autem ibi Maria Magdalene & altera Maria,
351 ſedentes contra ſepulchrũ. * Poſtero autẽ die quæ ſequitur pa
X raſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & phariſæi ad
Pilatum, dicentes: Domine recordati ſumus, quod impoſtor il
le dixit adhuc uiuens, poſt tres dies reſurgo, iube ergo muniri
ſepulchrum uſq; in diem tertium, ne quando ueniant diſcipuli
eius, & furentur eum, dicantq; plebi, ſurrexit à mortuis, &
erit nouißimus error peior illo priore Ait illis Pilatus: Habe=
tis cuſtodiam. Ite, munite ſicut ſcitis. Illi autẽ abeuntes, munie
runt ſepulchrum obſignato lapide, adhibitis cuſtodibus.

CAPVT XXVIII.

352 V * Eſpera autem ſabbatorũ, quæ luceſcit in unam ſab=
I batorum, uenit Maria Magdalene, & altera Maria, ut
uiderent ſepulchrũ. Et ecce terræmotus factus eſt ma=
gnus. Angelus enim domini deſcendit de cœlo: & accedens, de
uoluit lapidem ab oſtio, ſedebatq; ſuper eum. Erat autem aſpe
ctus eius ſicut fulgur, & ueſtimentũ eius candidum ſicut nix. *
353 Præ timore autem eius concußi ſunt cuſtodes, & facti ſunt ue
II lut mortui. Reſpondens autem angelus, dixit mulieribus: Noli
te timere uos: ſcio enim quod IESVM, qui crucifixus eſt, quæ
ritis, non eſt hic, ſurrexit enim ſicut dixit. Venite, uidete locum
ubi poſitus erat dominus. Et cito euntes, dicite diſcipulis eius,
quod ſurrexit à mortuis, et ecce præcedit uos in Galilæam, ibi

cum

eum uidebitis, ecce dixi uobis. * Et digreſſæ celeriter à monu= 354
mento, cum timore & gaudio magno, currebant, ut renuncia II
rent diſcipulis eius. * Cum autem iſſent ad renunciandum di= 354
ſcipulis eius, & ecce IESVS occurrit illis, dicens: Auete: Illæ X
autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt
eum. Tunc ait illis IESVS: Nolite timere, ite renunciate fra=
tribus meis, ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt. Quæ cũ
abiſſent, ecce quidam è cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, ac re
nunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ acciderant,
& congregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam co=
pioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite quod diſcipuli eius
nocte uenerint, et furati ſint eum uobis dormientibus. Et ſi hoc
auditum fuerit ſub præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros
uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant edo
cti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos uſq; in hodiernũ
diem. Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam, in mon
tem ubi conſtituerat illis IESVS. Et tum uidiſſent illum, ado
rauerunt eum, quidẽ autẽ dubitauerunt. Et accedens IESVS
locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœ=
lo & in terra, euntes ergo docete omnes Gentes, bapti
zantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſan
cti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; præce
pi uobis. Et ecce ego uobiſcum ſum omnibus
diebus uſq; ad conſummationem ſæculi;

Euangelij ſecundum Matthæum, finis.

VITA SANCTI MARCI PER DIVVM HIE RONYMVM.

m ARCVS DISCIPVLVS ET INterpres Petri, iuxta quod Petrum referentẽ audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod cum Petrus audiſſet, probauit & eccleſiæ legendum ſua autoritate ædidit, ſicut clemens in ſexto ὑποτυπώσεων libro ſcribit. Et Papias Hieroſolymitanus epiſcopus meminit huius Marci, & Petrus in epiſtola prima, ſub nomine Babylonis figuraliter Romam ſignificans: Salutat uos quæ in Babylone cum electa, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaq; euangelio, quod ipſe confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Chriſtum annuncians, conſtituit eccleſiam tantæ doctrinæ et uitæ continentia, ut omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Deniq; Philo diſertiſſimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primã eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum cõuerſatione ſcripſit, et quomodo Lucas narrat Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia, ſic ille quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno, et ſepultus Alexandriæ, ſuccedente ſibi Aniano.

EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

INITIUM
Euangelij IESV Chri
ſti filij Dei, ſicut ſcri=
ptum eſt in prophetis· 1
* Ecce ego mitto nun II
cium meum ante faci=
em tuam, qui præpara
bit uiam tuam ante te·
* Vox clamantis in de 2
ſerto: Parate uiam do= I
mini, rectas facite ſemi
tas eius· Baptizabat Iohannes in deſerto prædicans baptiſmũ
pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum· * Et egrediebantur 3
ad eum tota Iudæa regio ac Hieroſolymitæ, & baptizabantur VI
omnes ab illo in Iordane flumine, cõfitentes peccata ſua· Erat
autẽ Iohannes ueſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lum
bos ſuos, ueſcebaturq; locuſtis ac melle ſilueſtri, & prædica= 4
bat, dicens: * Venit is qui fortior eſt me, poſt me, cuius non I
ſum idoneus, ut procumbens ſoluam corrigiam calciamento=
rum· Ego quidem baptizaui uos aqua, ille uero baptizabit uos 5
ſpiritu ſancto· * Et factum eſt in diebus illis, uenit IESVS à I
Nazareth Gallilææ, & baptizatus eſt à Iohanne in Iordane·

Et ſtatim cum aſcenderet ex aqua, uidit diſſindi cœlos, & ſpi=
ritum quaſi columbã deſcendentẽ ſuper illum. Et uox facta eſt
2.Pet.1. de cœlis: Tu es ille filius meus dilectus, in quo mihi bene cõpla=
6 citũ eſt.* Et cõtinuo ſpiritus illum expellit in deſertũ, & erat
II illinc in deſerto dies quadraginta, & tentabatur à ſatana, erat
7 q; cum feris, * & angeli miniſtrabant illi.* Poſtquam autem
VI comprehenſus eſſet Iohannes, uenit IESVS in Galilcã, * præ
8 dicans Euãgelium regni Dei, & dicens: Impletum eſt tempus,
IIII inſtatq; regnum Dei, reſipiſcite & credite Euangelio. Cũ am
9 bularet autem iuxta mare Galilææ, uidit Simonem & Andreã
II fratrem eius, iacientes retia in mare, erant enim piſcatores, et
10 dixit eis IESVS:* Sequamini me, & faciam ut efficiamini pi
II ſcatores hominum. Ac protinus, relictis retibus ſuis, ſequuti
11 ſunt eum.* Et progreſſus illinc puſillum, uidit Iacobum fili=
VI um Zebedæi, & Iohannem fratrem eius, qui & ipſi in naui re
concinnabant retia, ſtatimq; uocauit illos. Et illi relicto patre
12 ſuo Zebedæo in naui cum mercenarijs, ſequuti ſunt eum.* Et
VIII ingrediuntur Capernaum, & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſy=
13 nagogam docebat.* Et ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat enĩ
II docens eos tanquã autoritate præditus, & non ſicut ſcribæ. *
14 Et erat in ſynagoga eorum homo obnoxius ſpiritui immundo,
VIII & exclamauit, dicens: Ah, quid rei nobis tecum eſt IESV Na
zarene? Veniſti ad perdendum nos? Noui te qui ſis, nimirũ ille
ſanctus dei. Et increpauit illum IESVS, dicens: Obmuteſce: et
exi ab homine. Et cum diſcerpſiſſet eum ſpiritus immundus,
exclamaſſetq; uoce magna, exijt ab eo. Et obſtupuerũt omnes,
ita ut conquirerent inter ſe, dicentes: Quid eſt hoc? Quæ do=
ctrina noua hæc? quia cum autoritate etiam ſpiritibus immun

dis imperat, & obediunt ei? Emanauit autem fama eius ſtatim
in totam undiq; regionem Galilææ finitimam. * Et protinus 15
è ſynagoga egreßi, uenerunt in domum Simonis & Andreæ, II
cum Iacobo & Iohanne. Socrus autem Simonis decumbebat
febricitans, & cõtinuo dicunt ei de illa. Et accedens erexit eã,
apprehenſa manu eius, & reliquit eam febris illico, ac mini=
ſtrabat eis. Veſperi uero, cum occidißet ſol, afferebant ad eum
omnes male habentes, & qui à dæmonijs agitabantur. Et ciui=
tas tota congregata erat ad oſtiũ, & ſanauit multos, qui ægro
tabant uarijs morbis, * & dæmonia multa eijciebat, & non ſi 16
nebat loqui dæmonia, quod ipſum noſſent. * Et mane multa VIII
adhuc nocte cum ſurrexiſſet, egreßus eſt, & abijt IESVS in 17
deſertum locum, ibiq; orabat, & proſequutus eſt eum Simon, VIII
& qui cum illo erant. & cũ inueniſſent eum, dicunt ei: Omnes
te quærunt. Et ait illis: Eamus in proximos uicos, ut et ibi præ
dicem, in hoc enim egreſſus ſum. Et prædicabat in ſynagogis
eorum, in tota Galilæa, & dæmonia eijciebat. * Et uenit ad 18
eum leproſus deprecans eum, eiq; ad genua accidens, ac dicens II
illi: Si uis potes me mundare. IESVS autem miſertus, proten
ſa manu tetigit illum, & dicit ei: Volo, mundus eſto. Et cum di
xiſſet, ſtatim diſceßit ab eo lepra, & mundatus eſt, et cõmina=
tus ei, ſtatim emiſit illum, dicitq; ei: Vide ne cui quicquã dicas,
ſed abi, teipſum oſtende ſacerdoti, & offer pro emundatione
tui, quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis. * At ille egreſ 19
ſus cœpit prædicare multa, & diuulgare ſermonem. Ita ut iam X
non poßet IESVS manifeſte introire in ciuitatem, ſed foris
in deſertis locis erat, & ueniebant ad eum undiq;.

CAPVT II.

20 E★T iterum intrauit Capernaum poſt dies aliquot, & au
I ditum eſt quod in domo eſſet, et protinus congregati ſunt
multi, adeo ut iam nō caperent eos, nec illa loca quæ erant
circa ianuam, et loquebatur eis ſermonem. Et ueniunt ad eum
ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur: & cum non
poſſent appropinquare illi præ turba, nudauerunt tectum e-
um, in quibus erat: perfoſſoq; tecto, funibus demittunt graba-
tum, in quo paralyticus decumbebat. Cum autem uidiſſet IE-
SVS fidem illorum, ait paralytico: Fili, remittantur tibi pec-
ta tua. Erant autē illic quidā de ſcribis ſedentes, & cogitantes
in cordibus ſuis: Quid hic ſic loquitur blaſphemias? Quis po-
teſt remittere peccata niſi ſolus Deus? Et protinus ubi cogno
uiſſet IESVS ſpiritu ſuo, quod ſic cogitarent intra ſeſe, dicit
illis: Quid iſta cogitatis in cordibus ueſtris? Vtrum eſt facilius
dicere paralytico, remittantur tibi peccata: an dicere, ſurge et
tolle grabatum tuum, & ambula? Vt autem ſciatis quod fili=
us hominis habet poteſtatem in terra remittendi peccata, ait
paralytico: Tibi dico, ſurge ac tolle grabatum tuum, & abi in
domum tuam. Et ſtatim ſurrexit, ſublatoq; grabato, egreſſus
eſt in conſpectu omnium, adeo ut ſtupeſcerent omnes, & glo=
rificarent Deum, dicentes: Nunquam ſic uidimus. Et egreſſus
21 eſt rurſus ad mare, omnisq; turba ueniebat ad eum, ac doce=
bat eos. ★ Et cum præteriret IESVS, uidit Leui, Alphæi fili=
II um, ſedentē ad teloneum, & ait illi: Sequere me. Iſq; ſurgens,
22 ſequutus eſt eum. ★ Et factum eſt, cum accumberet in domo il=
II lius, multi etiā publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cū
IESV & diſcipulis eius, erant enim multi qui ſequuti fuerāt
eum. Et ſcribæ ac phariſæi cum uidiſſent eum capientem ci=
bum

bum cum publicanis & peccatoribus, dicebant diſcipulis eius:
Quid eſt quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?
Hoc audito, IESVS, *ait illis.* **Non opus habẽt qui ualent me* 23.
dico, ſed qui male habent. *Non ueni ad uocandũ iuſtos, ſed pec=* II
catores ad pœnitentiam. Et *diſcipuli* Iohannis *ac phariſæorum*
ieiunabant, ueniuntq; & dicunt illi: Quare diſcipuli Iohannis
& phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Et
ait illis IESVS: *Num poſſunt filij thalami nuptialis, in quo*
cum illis ſponſus eſt ieiunare? Quamdiu habent ſecum ſpon=
ſum, non poſſunt ieiunare. Venient *autem dies, cum auferetur*
ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Et *nemo aſſu*
mentum panni rudis aſſuit ueſtimento ueteri, alioquin aufert
ſupplementum eius nouum à ueteri, & peior ſciſſura fit. Et *ne-*
mo mittit uinum muſtum in utres ueteres, alioqui diſrumpit ui
num muſtum utres, & uinum effunditur, & utres pereunt,
ſed uinum muſtum in utres nouos mitti debet. * Et *accidit, ut* 24
tranſiret ſabbatis per ſegetes, & cœperunt diſcipuli eius inter II
uiam uellere ſpicas, & phariſæi dicebant ei: Ecce *cur faciunt*
ſabbatis quod non licet? Et *ipſe ait illis:* Nunquam *legiſtis quid*
fecerit Dauid, *cum opus haberet, & eſuriret ipſe, & qui cum*
eo erant? quomodo ingreſſus ſit in domum Dei *ſub* Abiathar
principe ſacerdotum, & panes propoſitionis comederit, quos
non licet edere niſi ſacerdotibus, & dederit etiam ijs qui ſecum
erant? Et *dicebat illis: Sabbatum propter hominem factum eſt,*
non homo propter ſabbatum. **Itaq; dominus eſt filius hominis* 25
etiam ſabbati. CAPVT III. II

ET *introiuit iterum in ſynagogam, & erat ibi homo are=*
factam habens manum, & obſeruabant eum, an ſabbatis

ſanaturus eſſet eum, ut accuſarent illum. Et ait homini habenti
manum arefactam: Surge in medium. Et dicit illis: Vtrum licet
ſabbatis benefacere, an malefacere? animam ſeruare, an occide
re? At illi tacebant. Et cum circumſpexiſſet eos cum iracundia,
condoleſcens ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: Exten=
de manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illius ſana,
26 ut altera. * Egreſſi uero phariſæi, ſtatim unà cum Herodianis
IIII conſilium inibant aduerſus eum, ut illum perderent. IESVS
27 autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare, * & ingens multitu
I do à Galilæa ſequuta eſt eum, & ab Iudæa, & ab Hieroſoly=
mis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum
habitabant ac Sidonem, hominum multitudo magna, qui cum
audiſſent, quæ faciebat, uenerunt ad eum. Et iuſſit IESVS di=
ſcipulis ſuis, ut nauicula ſibi deſeruiret propter turbã, ut ipſum
premerent. Multos enim ſanauerat, ita ut irruerent in eum,
28 quo illum tangerent, quotquot affligebantur. * Et ſpiritus im=
VIII mundi cum illum uidiſſent, procidebant ei, & clamabant di=
centes: Tu es filius dei, & uehementer interminabatur eis, ne ſe
29 manifeſtum facerent. * Et aſcendit in montem, ac uocat ad ſe
II quos uoluit ipſe, & uenerunt ad eum. Et fecit duodecim, ut eſ=
ſent ſecum, & ut emitteret eos ad prædicandum, utq; haberent
30 poteſtatem ſanandi morbos, eijciendiq; dæmonia. * Et impo=
II ſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum filium Zebedæi, & Io
hannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges,
quod eſt, filij tonitrui, & Andream, & Philippum, & Bar=
tholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi
filium, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, & Iudam
31 Iſcariotem, qui & prodidit illum. * Et ueniunt in domum, &
X

conuenit iterum turba, ſic ut non liceret illis uel panes edere,
& cum audiſſent qui ad illum attinebant, exierunt ut manus
iniicerent in eum. Dicebant enim: *in furorem uerſus eſt.* * Et 32
ſcribæ qui ab Hieroſolymis *deſcenderant, dicebant* Beelzebul 11
habet, & per principem dæmoniorum eijcit dæmonia. *Et ad 33
ſe uocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo *poteſt ſata=* 11
nas ſatanam eijcere? Et *ſi regnum aduerſus ſeſe diuiſum fue=*
rit, non poteſt ſtare regnum illud, & ſi domus contra ſemet
ipſam diuiſa fuerit, non poteſt ſtare domus illa, & ſi ſatanas in
ſurrexit aduerſus ſemetipſum, ac diuiſus eſt, non poteſt ſtare,
ſed finem habet. Non *poteſt quiſquam uaſa fortis, ingreſſus in*
domum illius, diripere, niſi prius fortem alligarit, & tunc do=
mum eius diripiet. * Amen dico uobis: Omnia *remittentur fi=* 34
lijs hominum peccata, & conuicia, quibuſcunq; conuiciati fu= 11
erint. At *qui conuicium dixerit in ſpiritum ſanctum, non ha=*
bet remiſsionem in æternum, ſed obnoxius eſt æterno iudicio.
Dicebant enim: Spiritum *immundum habet.* *Et *ueniunt ma=* 35
ter eius & fratres, & foris ſtantes, miſerunt ad eum qui euo= 11
carent eum, & ſedebat turba circa eum, dicuntq; ei: Ecce *mater*
tua & fratres tui foris quærunt te. Et *reſpondit eis dicens:* Quæ
eſt mater mea, & fratres mei? Et *cum circumſpexiſſet in cir=*
cuitu circum ſe diſcipulos ſedentes, ait: Ecce *mater mea & fra=*
tres mei. Qui *enim fecerit uoluntatem dei, hic frater meus, &*
ſoror mea, & mater eſt. CAP. IIII.

ET *iterum cœpit docere iuxta mare, & cõgregata eſt ad 36
eum turba multa, ita ut nauim ingreſſus, ſederet in mari, 11
& tota turba iuxta mare in terra erat, & docebat eos
per parabolas multa, & dicebat illis in doctrina ſua: Audite,
Ecce

Ecce exibat ſeminator ad ſeminandum, & accidit inter ſemi-
nandum, aliud quidem cecidit ſecus uiam, ueneruntq; uolucres
cœli & comederunt illud. Aliud uero accidit ſuper petroſa, ubi
non habuit terram multam, & ſtatim exortum eſt, quod non
haberet altitudinem terræ, ſole autem exorto, æſtu affectũ eſt,
& eò quod non haberet radicem, exaruit. Et aliud cecidit in
ſpinas, & ſuccreuerunt ſpinæ, ac ſuffocauerunt illud, & fru=
ctum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fru
ctum emergentem, atq; creſcentem, & afferebat unum trigin
ta, & unum ſexaginta, & unum centum, ac dicebat illis: Qui
habet aures ad audiendum, audiat. Cum autem cœpiſſet eſſe ſo
lus, interrogauerunt eum hi, qui circum illum erant cum duo=
decim, de parabola, & dicebat eis: Vobis datum eſt noſſe myſte
37 rium regni dei: * illis autẽ qui foris ſunt, per parabolas omnia
I fiunt, ut uidentes uideant, & non cernant, & audientes audi=
Eſa.6. ant, & non intelligant, nequando conuertantur, & remittan
38 tur eis peccata. * Et ait illis, neſcitis parabolam hanc? & quo=
II modo omnes parabolas cognoſcetis: Seminator ille ſermonem
ſeminat. Iſti uero ſunt quorum alij iuxta uiam dicuntur, ubi ſe=
minatur ſermo, & cum audierint, confeſtim uenit ſatanas, &
aufert ſermonem, qui ſeminatus eſt in cordibus eorum. Et alij
ſunt ſimiliter, qui in petroſa ſemen excipiunt, qui cum audie=
rint ſermonem, ſtatim cum gaudio accipiunt illud, & non ha=
bent radicem in ſe, ſed temporarij ſunt, deinde coorta afflicti=
one aut perſecutione propter ſermonem, confeſtim offendun=
tur. Et alij ſunt qui in ſpinas ſemen excipiunt. Hi ſunt qui ſer=
monem audiunt, & ſollicitudines ſæculi huius ac deceptio diui=
tiarum, cæterarumq; rerum cupiditates introeuntes, ſuffocãt

ſermonem,

ſermonem, ac redditur infructifer. Et alij ſunt qui in terram
bonam ſemen exceperunt, qui audiunt ſermonem & ſuſcipi=
unt, & fructificant, ita ut aliud granum adferat triginta, aliud
ſexaginta, aliud centum. *Et dicebat illis: *Num lucerna incen=* 39
ditur ut ſubter modium ponatur, aut ſubter lectum? Non'ne ut II
ſuper candelabrum ponatur? *Non *eſt enim quicquam occul=* 40
tum, quod non manifeſtetur, neq; fuit ſecretum, ſed ut in propa II
tulum ueniat. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. Et di=
cebat illis: Videte quid audiatis. * *Qua menſura metimini, alij* 41
metientur uobis, & adijcietur uobis qui auditis. * *Qui enim* II
habet dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet, aufere= 42
tur ab eo. Et *dicebat:* *Sic *eſt regnum dei, quemadmodum ſi ho* II
mo iaciat ſementem in terram, ac dormiat, atq; ille exurgat no 43
cte ac die, ſegesq; germinet, ac ſurgat in altum, dum neſcit ille. X
Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam,
deinde plenum frumentum in ſpica, cum autem productus fue
rit fructus, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis. Et dice=
bat: *Cui *aſsimilabimus regnum dei? aut qua collatione confe=* 44
remus illud? Eſt *ſicut granum ſinapis, quod cum ſeminatum fu* II
erit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quæ ſunt in terra, et
cum ſeminatum fuerit, exurgit, & fit maius omnibus oleribus,
& facit ramos magnos, ita ut poſſunt ſub umbra eius aues cœli
nidificare. *Et *talibus multis parabolis loquebatur eis ſermo=* 45
nem, prout poterant audire, ſine parabola uero non loqueba= VI
tur eis: **ſeorſim autem diſcipulis ſuis exponebat omnia.* *Et 46
ait illis in die illo cum facta eſſet ueſpera: Tranſeamus *in ulte=* X
riorē ripam. Et dimiſſa turba, aſſumunt eum, ita ut erat in na 47
ui, ſed & aliæ nauiculæ erant cum illo. Et oritur procella uenti II
magna,

magna, & fluctus irruebant in nauim, ita ut illa iam impleretur. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens, & excitant eum dicuntq; illi: Præceptor non eſt tibi curæ quod perimus? Et excitatus increpauit uentum, dixitq; mari: Tace, obmuteſce, & conquieuit uentus, factaq; eſt tranquillitas magna, & ait illis: Quid timidi eſtis adeo? Quí fit ut non habeatis fiduciam? Et timuerunt timore magno, dicebantq; inter ſeſe: Quiſnam hic eſt, quia & uentus & mare obediunt ei.

CAPVT X.

ET uenerunt traiecto mari in regionem Gadarenorum egreſſoq; ei de naui, ſtatim occurrit è monumentis homo ſpiritui obnoxius immundo, qui domicilium habebat in monumētis. Et neq; catenis quiſquam poterat eum ligare, propterea quod cum ſæpe compedibus & catenis uinctus fuiſſet, diſcerptæ eſſent ab illo catenæ, & compedes eſſent comminutæ, neq; quiſquam ualuiſſet eum domare. Et ſemper die ac nocte in montibus & in monumentis erat clamans, & concidēs ſe ipſum lapidibus. Cum uidiſſet autem IESVM eminus, cucurrit, & adorauit eum, & clamans uoce magna, dixit: Quid mihi tecum eſt IESV fili dei altiſſimi? adiuro te per deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt? Et reſpondit, dicens ei: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multum, ne ſe emitteret extra regionem. Erat autem ibi iuxta montes grex porcorum magnus paſcens, & deprecabantur eum omnes dæmones, dicentes. Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et permiſit eis ſtatim IESVS. Et egreſſi ſpiritus immundi, ingreſſi ſunt in porcos. Et ferebatur grex

per præceps in mare. Erant autem fermè bis mille, & ſuffoca
ti ſunt in mari. Porrò qui paſcebant porcos, fugerunt, & re=
nunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egreſſi ſunt ad ui=
dendum quid eßet quod acciderat, & ueniunt ad IESVM, *&*
uident illum qui à dæmonio uexabatur, ſedentem ac ueſtitum,
& ſanæ mentis qui habuerat legionem, & timuerunt. Et nar=
rauerunt illis, qui uiderant, qualiter accidiſſet ei, qui dæmoniũ
habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum, ut diſcede=
ret de finibus ipſorum. Et cum ingreſſus eſſet nauim, rogabat
illum qui fuerat à dæmonio correptus, ut eſſet cum illo. *IE= 48
SVS *aũt non permiſit eum, ſed ait illi: Abi in domum tuam ad* VIII
tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fecerit, & miſer=
tus ſit tui. Et abijt, & cœpit prædicare in decapoli, quanta ſibi
feciſſet IESVS, *& omnes mirabantur. Et cum traieciſſet* IE=
SVS *naui rurſus in ulteriorẽ ripam, conuenit turba multa ad*
eum, & erat circa mare. **Et ecce uenit quidã principũ ſyna=* 49
gogæ, nomine Iairus: & cum uidiſſet eum, procidit ad pedes II
eius, & deprecabatur eũ multũ, dicẽs: Filiola mea in extremis
eſt, oro ut uenias, & imponas illi manus, ut ſalua ſit, & uiuet. *
Et abijt cũ illo, et ſequebatur eũ turba multa, & cõprimebant
eum. Et mulier quædã, quæ fuerat obnoxia profluuio ſangui=
nis annos duodecim, fueratq; multa perpeſſa à cõpluribus me=
dicis, & inſumpſerat oĩa ſua, neq; quicquã adiumẽti ſenſerat,
ſed magis in deterius uenerat: cum audiſſet de IESV, *uenit in*
turba à tergo & tetigit ueſtimentũ eius. dicebat enim: Si uel ue
ſtimẽta eius tetigero, ſalua ero. Et cõfeſtim ſiccatus eſt fons ſan
guinis eius, & ſenſit corpore, qđ ſanata eſſet ab eo flagello. Et
ſtatim IESVS *in ſemetipſo cognoſcẽs uirtutẽ ex ſeſe prodiße,*
conuer=

conuerſus in turba aiebat: Quis tetigit ueſtimenta mea? Et di=
cebant ei diſcipuli ipſius: Vides turbam undiq; prementem te,
& dicis: Quis me tetigit? Et circumſpiciebat, ut uideret eam
quæ hoc fecerat. Mulier uero timens & tremens, ſciens quod
factum eſſet in ſe, uenit & accidit ei, dixitq; ei omnem ueritа=
tem. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te ſeruauit, uade cum pa
ce, & eſto ſana à flagello tuo. Adhuc eo loquente, ueniunt à
principe ſynagogæ, qui dicerent: Filia tua mortua eſt, quid ul=
tra uexas magiſtrum? IESVS autem protinus audito ſermone
qui dicebatur, ait principi ſynagogæ: Ne metuas, tantummodo
crede. Et non permiſit ut quiſquam ſe ſequeretur, præter Pe=
trum & Iacobum & Iohannem fratrem Iacobi. Et uenit in do
mum principis ſynagogæ, uidetq; tumultum ac flentes & eiu=
lantes multum, & ingreſſus, ait illis: Quid tumultuamini &
ploratis? Puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebant eum.
Ipſe uero eiectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ,
& eos qui cum ipſo erant: & ingreditur eò ubi puella erat ia=
cens, & apprehenſa manu puellæ, ait illi: Talitha, cumi: quod
eſt ſi quis interpretetur: Puella, tibi dico, ſurge. Et confeſtim
ſurrexit puella, & ambulabat. erat enim annorum duodecim,
& obſtupuerũt ſtupore magno. Et præcepit illis uehementer,
ne quiſquam id ſciret: & iuſſit ut daretur illi quod ederet.

CAPVT VI.

ET egreſſus eſt illinc, uenitq; in patriam ſuam, & ſequun
tur eum diſcipuli ſui. Cumq; adeſſet ſabbatum, cœpit in
Synagoga docere: multiq; audientes obſtupuerunt, dicen
tes: Vnde huic hæc? & quæ eſt ſapiẽtia, quæ data eſt illi? & uir
5 *tutes tales per manus eius efficiuntur? * Non'ne hic eſt faber*
I *ille,*

ille, filius Mariæ frater Iacobi, & Ioſe, & Iudæ, & Simonis?
Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et offendebantur
per eum. * Dicebat autem illis IESVS: Non eſt propheta cō 51
temptus, niſi in patria ſua, & inter cognatos et in familia ſua. I
Et non poterat ibi uirtutem ullam ædere, niſi quod paucos in=
firmos, impoſitis manibus ſanauit, ac mirabatur propter in=
credulitatem eorū * et obambulabat per uicos undiq; circum= 52
iacentes docens. Et accerſit duodecim, cœpitq; eos emittere bi II
nos, ac dabat illis poteſtatem aduerſus ſpiritus immundos. * 53
Et præcepit illis, ne quid tollerent in uiam, niſi uirgam tantū, II
non peram, non panem, non in zona æs, ſed calciarentur ſan=
dalijs, & ne induerentur binis tunicis. * Et dicebat eis: Vbicun 54
q; introieritis in domū, illic manete donec exeatis illinc. * Et II
quicunq; non receperint uos, neq; audierint uos, exeuntes il= 55
linc, excutite puluerem qui eſt ſub pedibus ueſtris, in teſtimoni II
um illis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis aut Go=
morrhis in die iudicij, quàm ciuitati illi. * Et egreſſi prædica= 56
bant ut reſipiſcerent, & dæmonia multa eijciebant, & unge= VIII
bant oleo multos ægros & ſanabant. * Et audiuit rex Hero= 57
des (innotuerat enim nomen eius) dicebatq;: Iohannes ille qui II
baptizabat, reſurrexit à mortuis, & propterea uirtutes agūt
in illo. * Alij dicebant Helias eſt, alij uero dicebant, propheta 58
eſt, uel tanquā unus ex prophetis. Cum audiſſet autem Hero= X
des, ait: Cui ego præcidi caput, Iohannes iſte eſt, ipſe ſurrexit
à mortuis. * Nam ipſe Herodes, miſſis ſatellitibus manus inie 59
cerat in Iohannem, & uinxerat eum in carcere propter Hero II
diadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam uxorē.
Dicebat enim Iohannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem

fratris tui·Herodias autem inſidiebatur illi, uolebatq; occide-
re eum, nec poterat·Herodes enim metuebat Iohannem, ſciens
eum, uirum iuſtum ac ſanctum, & obſeruabat eum, auditoq;
60 *eo, multa faciebat, & libenter eum audiebat·* * Et cum dies op
VI *portunus accidiſſet, cum Herodes in natalicijs ſuis cœnam fa-*
ceret primatibus ac tribunis, et primoribus Galilææ, cumq; in
troiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltaſſet, placuiſſetq; Hero-
di ac ſimul accumbentibus, rex ait puellæ: Pete à me quod uis,
& dabo tibi·Et iurauit illi, quicquid à me petieris, dabo ti-
bi uſq; ad dimidium regni mei·At illa egreſſa dixit matri ſuæ,
quid petam? Illa uero dixit: Caput Iohannis baptiſtæ·Et ingreſ
ſa ſtatim cum feſtinatiõe ad regem, petiuit, dicens: Volo ut pro
tinus des mihi in lance caput Iohannis baptiſtæ·Et dolore affe
ctus rex, propter iuſiurandum, eosq; qui ſimul accumbebant,
noluit eam reijcere·Et confeſtim rex miſſo ſpiculatore, iuſſit
inferri caput eius·At ille abijt, ac decollauit eum in carcere, et
attulit caput eius in lance, & dedit illud puellæ, & puella dedit
illud matri ſuæ·Quo audito, diſcipuli eius uenerunt, & ſuſtu
61 *lerunt cadauer eius, poſuerũtq; illud in monumento·* * Et
VIII *congregantur Apoſtoli ad* IESVM, *ac renunciauerunt*
62 *ei omnia, & quæ egiſſent, quæq; docuiſſent·* * Et ait illis: Ve
X *nite uos ſoli ſeorſim in deſertum locum, & requieſcite puſil-*
lum·Erant enim qui uenirent & abirent multi, ac ne cibum
quidem capere uacabat·Et abijt in deſertum locum nauigio
ſeorſim Et uiderunt eos abeuntes turbæ, & agnouerunt eum
multi, & itinere pedeſtri ex omnibus ciuitatibus concurrerũt
63 *illuc: & præuenerunt eos, conueneruntq; ad illum·* * Et egreſ
VI *ſus uidit turbam multam* IESVS, *& affectu miſericordiæ ta*

ctus

*ctus eſt erga eos, quia erant uelut oues non habẽtes paſtorem·
Et cœpit illos docere multa· * & cum iam multum diei præ= σ4
teriſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, dicentes: Deſer= I
tus eſt locus, & iam multum temporis effluxit, dimitte illos, ut
abeant in circumiacentes uillas, ac uicos, emantq́; ſibi panes,
nam quod edant, non habent· At ille reſpondens, ait illis:* Date
illis uos quod edant· Et dixerunt ei: *Euntes emamus ducentis
denarijs panes, & demus illis quod edant?* At ille dicit eis:
Quot panes habetis? Ite & uidete· Et cum cognouiſſent, di=
cunt: Quinq;, & duos piſces· Et præcepit illis, ut accumbere
facerent omnes, diſtributis conuiuijs in uiridi gramine· Et di=
ſcubuerunt diuiſi in uiridaria centeni, & quinquageni· Et
*cum accepiſſet quinq; panes, ac duos piſces, ſublatis in cœ=
lum oculis benedixit, ac fregit panes, deditq́; diſcipulis ſuis,
ut apponerent illis, & duos piſces diuiſit omnibus·* Et come=
*derunt omnes & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt fragmentorum
duodecim cophinos plenos, & de piſcibus·* Erant autem qui
comederant circiter quinq; milia uirorum· * Et ſtatim coëgit σς
diſcipulos ſuos conſcendere nauim, ut præcederent tranſmiſ= VI
ſo mari Bethſaidam, *dum ipſe dimitteret turbã·* *Et cum di= σσ
miſiſſet eos, abijt in montem ad orandum· *Et cum ueſpera ad* II
ueniſſet erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra, uidit σ7
q́; eos laborantes in remigãdo, erat enim uentus cõtrarius eis· IIII
*Ac circa quartã uigiliam noctis uenit ad eos, ambulans ſuper
mare, & uolebat præterire eos· At illi ut uiderunt eũ ambulan
tem ſuper mare, putauerunt ſpectrũ eſſe, & exclamauerunt·*
Omnes *enim uidebant eum, et conturbati ſunt, et ſtatim loquu
tus eſt cum eis, dixitq́; eis: Confidite, ego ſum, ne terreamini·*

68 * Et aſcendit ad illos in nauim, & conquieuit uentus, & uehe
VI menter ſupra modum intra ſeſe ſtupebant & admirabantur.
Non enim intellexerant de panibus, erat enim cor eorum obcæ
catum. Et cum traieciſſent, uenerunt in terram Genezareth,
& applicuerunt in portum. Cumq; egreſſi eſſent de naui, con=
tinuo agnouerunt eum, ac percurrentes totam undiq; regionē
illam, cœperunt in grabatis eos qui male habebant circumfer
re, cum audiſſent eum illic eſſe, & quocunq; introiſſet in uicos
69 aut in ciuitates, aut in uillas, in plateis ponebant infirmos: * et
II deprecabātur eum, ut uel fimbriam ueſtimenti eius tangerent,
& quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.

CAPVT VII.

70 ET * conueniunt ad eum phariſæi, & quidā de ſcribis qui
X uenerant Hieroſolymis: & cum uidiſſent quoſdam ex di
ſcipulis eius cōmunibus manibus, id eſt, illotis edere pa=
nes, incuſabant. Nam phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebro la
uerint manus, non capiunt cibum, tenentes inſtituta maiorū:
* & à foro (uenientes) niſi loti fuerint, non comedunt. Et alia
multa ſunt quæ ſuſceperunt ſeruanda: nempe lotiones Poculo=
71 rum & urceorum & æramentorū & lectorum. * Deinde in=
VI terrogant eum phariſæi & ſcribæ: Quare diſcipuli tui nō am
bulant iuxta ritum traditum à maioribus, ſed illotis manibus
edunt panem? At ille reſpondens, dixit eis: Bene uaticinatus eſt
Eſaiæ. 29. Eſaias de uobis hypocritis, ſicut ſcriptum eſt: Populus hic la=
bijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. in uanum au
tem me colunt, docentes doctrinas, præcepta hominum. Nam
omiſſo præcepto dei, tenetis conſtitutiones hominum, ablutio=
nes urceorū & poculorū, aliaq; ſimilia his facitis multa. Et di=
cebat

cebat illis: Bene reijcitis præceptũ Dei, ut conſtitutionẽ ueſtrã
ſeruetis. Moſes enim dixit: Honora patrẽ tuum & matrem tu Exod. 20.
am: et qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. Vos au Deute. 5.
tem dicitis: Si dixerit homo patri uel matri, corbam, quod eſt
donũ, quodcunq; ex me, in tuum cedet cõmodum, & præterea
non ſinitis eum quicquam facere patri ſuo, aut matri ſuæ, et ir
ritum facitis uerbum Dei per conſtitutionem ueſtram, quã tra
didiſtis. Et ſimilia huiuſmodi multa facitis. Et cũ aduocaſſet ad
ſe totam turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite:
Nihil eſt extra hominem, introiens in eum, quod poſſit eum in
quinare, ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ inquinant
hominem. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. ✶ Et cum 72
introiſſet in domũ, ſemotus à turba, interrogabant eum diſci= VI
puli eius de ſimilitudine. Et ait illis: Adeo & uos intelligentia
caretis? Nondum intelligitis, quod omne foris introiens in ho=
minem, non poteſt eum inquinare: quia non intrat in eius cor,
ſed in uentrẽ: & in ſeceſſum exit, repurgans omnes eſcas? Di
cebat autem: Quod ab homine exit, illud inquinat hominẽ. Ab
interioribus enim de corde hominũ male cogitationes proce=
dunt, adulteria, ſtupra, homicidia, furta, auariciæ, fraudes, do=
lus, impudicitia, malus oculus, conuicia, ſuperbia, ſtulticia.
Omnia hæc mala ab internis procedunt, & inquinant hominẽ.
Et inde ſurgens, abijt in confinia Tyri, ac Sidonis, & ingreſ=
ſus domum, neminẽ uoluit ſcire, nec potuit latere. ✶ Mulier cũ 73
ſtatim ut audiuit de eo, cuius filiola habebat ſpiritum immundũ VI
uenit & accidit ad pedes eius. Erat enim mulier Græca Syro=
phœniſſa genere, & rogabat eum ut dæmonium eijceret de fi=
lia ſua. IESVS autem dixit illi: Sine prius ſaturari filios. Non

eſt enim honeſtum, ſumere panem filiorum, & proijcere ca-
tellis. At illa reſpondit, & dicit illi: Etiam domine, nam catelli
quoq; comedunt ſub menſa de micis filiorum. Et ait illi: Pro-
pter iſtum ſermonē uade, exijt dæmoniū à filia tua. Et cū abiſ
ſet domum ſuam, repperit dæmonium exiſſe, & filiam iacen-
74 *tem ſuper lectum. ✝ Et rurſum egreſſus de finibus Tyri ac Si-*
X *donis, uenit ad mare Galilææ per medios fines decapolis, et ad*
ducunt ei ſurdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, ut
imponat illi manum, & cum apprehendiſſet eum de turba ſe-
orſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, te
tigit linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait illi:
Ephphata, quod eſt aperire, & ſtatim apertæ ſunt eius aures,
& ſolutum eſt uinculum linguæ eius, ac loquebatur recte, ac
præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præcepe-
rat, hoc potius amplius prædicabant, ✝ & ſupra modū ſtupe-
75 *bant, dicentes: Bene omnia fecit, & ſurdos facit audire, & mu*
VIII *tos loqui.*

CAPVT VIII.

76 I*✝ N diebus illis, cum turba admodum multa eſſet, nec habe*
VI *rent quod manducarent, acceſitis ad ſe IESVS diſcipu*
lis ſuis, ait illis: Miſericordia tangor erga turbam, quia iam
triduo manent apud me, nec habent quod edant, & ſi dimiſe-
ro eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. Quidam enim
ex eis è longinquo uenerunt. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui:
Vnde iſtos quis poterit hic ſatiare panibus in ſolitudine? Et in
terrogauit eos: Quot panes habetis? Illi uero dixerunt: Se-
ptem. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et acce-
ptis ſeptē

ptis ſeptem panibus, cum gratias egiſſet, fregit, deditq́; diſci=
pulis ſuis, ut apponerent, & appoſuerunt turbæ, & habe=
bãt piſciculos paucos, et cum benedixiſſet, iuſſit apponi et hos.
Comederunt autem, & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt quæ ſuper
fuerant, fragmentorum ſeptem ſportas. Erant autem qui co=
mederant fermè quater mille, & dimiſit illos. Et mox ingreſ=
ſus in nauim cum diſcipulis ſuis, uenit in partes Dalmanutha.
* Et egreſſi ſunt phariſæi, cœperuntq́; diſputare cum illo, 77
quærentes ab eo ſignum è cœlo, tentantes eum. * & cum in= II
gemuiſſet ſpiritu ſuo dicit: Cur generatio hæc ſignum quærit? 78
Amen dico uobis, ſi dabitur generationi huic ſignum. Et re= VI
lictis illis, ingreſſus rurſus nauim, abijt, traiecto lacu. Et obliti
fuerant ſumere panes, nec præter unum panem habebant ſe=
cum in naui. * Ac præcepit illis, dicens: Videte, cauete à fer= 79
mento phariſæorum, & à fermento Herodis. * Et diſputabãt II
inter ſeſe, dicentes: Panes non habemus. Et eo cognito IE= 80
SVS dicit illis: Quid diſputatis quod panes non habetis? Non VI
dum animaduertitis nec intelligitis? Adhuc obcæcatum habe=
tis cor ueſtrum? oculos habentes, non cernitis, & aures haben
tes, non auditis, & non meminiſtis? Cum quinq; panes fregiſ=
ſem in hominum quinq; milia, quot cophinos fragmentis ple=
nos ſuſtuliſtis? Dicunt ei: Duodecim. Cum autẽ ſeptẽ in quatu
or milia, quot ſportas ex reliquijs fragmentorũ tuliſtis? Illi ue
ro dixerunt: Septem. Et dixit illis: Qui fit ut nõ intelligatis? * 81
Et uenit Bethſaidam, et adducunt illi cæcũ & obſecrant eum, X
ut illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit illum ex=
tra uicũ, & cum expuiſſet in oculos illius, impoſuiſſetq́; illi ma
nus, interrogauit eũ, ſi quid uideret, & recepto uiſu, dicebat.

Video homines, quoniam uelut arbores cerno ambulantes. De=
inde rurſum impoſuit manus ſuper oculos illius, & fecit ut ui=
ſum reciperet, & reſtitutus eſt, ac denuo uidebat dilucide oēs,
& dimiſit illum in domum ſuam, dicens: Neq; in uicum ingre
82 diaris, neq; dixeris cuiquam in uico. * Et egreſſus eſt IESVS
I & diſcipuli illius in uicos Cæſareæ, quæ cognominatur Philip
pi, & in uia interrogauit diſcipulos ſuos, dicens illis: Quem
me dicunt homines eſſe? Illi uero reſponderunt: Iohannem ba=
ptiſtam, & alij Heliam, alij rurſus unum de numero propheta
rum. Et ipſe dicit illis: At uos quem me dicitis eſſe? Reſpondens
autem Petrus, dicit illi: Tu es ille Chriſtus. Et interminatus eſt
83 eis, ne cui dicerent de ſe. * Et cœpit docere eos quod oporteret
II filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus ſummisq;
ſacerdotibus ac ſcribis, & occidi, & poſt tres dies reſurgere, et
84 aperte ſermonem loquebatur. * Et apprehendit illum Petrus,
VI cœpitq; increpare eum. At ille conuerſus, & intuitus diſcipu=
los ſuos, increpauit Petrum, dicens: Abi poſt me ſatana, quoni
am non ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. Et cum ad
85 ſe uocaſſet turbā unà cum diſcipulis ſuis, dixit illis. * Quicunq;
II uult ſequi me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, ac
ſequatur me. Nam quiſquis uoluerit animā ſuam ſeruare, per=
det eam. Quiſquis autem perdiderit animam ſuam cauſſa mea
& euangelij, hic ſeruabit eam. Quid enim profuerit homini ſi
lucratus fuerit mundum totum, & animæ ſuæ iacturam fece=
rit? Aut quid daturus eſt homo, quo repenſet animam ſuam? *
86 Quemcunq; enim puduerit mei ac meorum ſermonum in ge=
II neratione hac adultera & peccatrice, pudebit illius & filium
hominis, ubi uenerit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis.

CAP.

CAPVT IX.

ET dicebat illis: Amen dico uobis: Sunt quidam inter eos 87
qui hic ſtant, qui non guſtabunt mortem, donec uiderint II
regnum dei ueniſſe cum uirtute: Ac poſt dies ſex aſſumit
IESVS Petrum & Iacobum, & Iohannem, & ſubducit eos
in montem excelſum ſeorſim ſolos, & transformatus fuit co=
ram illis, & ueſtimenta illius facta ſunt ſplendida, & candida
ualde, uelut nix, quam candida facere non poteſt fullo ſuper
terram, & conſpectus eſt illis Helias cum Moſe, colloqueban=
turq́; cum IESV. Et reſpondens Petrus, dicit IESV; Rabbi,
bonum eſt nos hic eſſe, & faciamus tabernacula tria, tibi unū,
& Moſi unum, & Heliæ unum. Non enim nouerat quid loque
retur, erant enim expauefacti. Et facta eſt nubes, quæ obum=
brauit illos: Et uenit uox è nube, dicens: Hic eſt filius meus dile=
ctus, ipſum audite. Et repente cum circumſpexiſſent, non am=
plius uiderunt quenquā, ſed ſolum IESVM eſſe ſecum. Porrò
cum deſcenderēt de monte, præcepit illis, ne cui dicerēt ea quæ
uiderant, niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexiſſet. * Ac 88
uerbum hoc tenuerūt apud ſeſe, inter ſe diſputantes, quid eſſet X
hoc, quod dixerat, è mortuis reſurgere. & interrogabant illū,
dicentes: * Quid eſt quod ſcribæ dicunt, Heliam oportere ueni 89
re prius? Ille uero reſpondens, dixit illis: Helias quidem ubi ue= VI
nerit prius, reſtituit omnia, & quemadmodum ſcriptum eſt de
filio hominis, ut multa patiatur, & contemnatur. Verum dico
uobis Heliam ueniſſe, & fecerūt illi quæcunq́; uoluerunt, ſicut
ſcriptum erat de illo. * Et cum ueniſſet ad diſcipulos ſuos, uidit 90
turbam multam circum illos, & ſcribas diſputantes cum eis. X
Et protinus uniuerſa turba cum uidiſſet eum, obſtupuit, & ac

currentes ſalutauerunt eum. Et interrogauit ſcribas: Quid di
91 ſputatis inter uos? *Et reſpondens unus è turba, dixit: Præce=
II ptor, adduxi filiũ meum ad te, habentẽ ſpiritũ mutũ, & quan=
docunq; eum corripuerit, lacerat eum, atq; ille ſpumat, ac ſtri
det dentibus ſuis, & areſcit. Et dixit diſcipulis tuis ut eijceret,
& non potuerunt. At ille reſpondens ei, dicit: O natio incredu
la, quouſq; apud uos ero, quouſq; patiar uos? Adducite illum ad
me. Et adduxerunt illũ ad eũ. At uiſo illo, continuo ſpiritus di=
ſcerpebat eum. Et prolapſus in terra uoluebatur ſpumans. Et
interrogauit patrẽ illius: Quantũ temporis eſt, quod hoc acci=
dit ei? At ille dixit: à puero, & frequenter illũ & in ignẽ abie=
cit, & in aquas, quo perderet eum. Age ſi quid potes, ſubueni
nobis miſertus noſtri. IESVS aũt dixit ei: Illud ſi potes crede=
re, omnia poſſibilia credẽti. Et cõfeſtim exclamans pater pueri
cũ lachrymis dixit: Credo domine, ſuccurre incredulitati meæ.
Cum uidiſſet aũt IESVS, qđ turba ſimul accurreret, increpa
uit ſpiritũ immundũ, dicens illi: Spiritus mute, & ſurde, ego
tibi impero, exi ab eo, & ne poſthac ingrediaris in illũ. Et cũ
clamaſſet ſpiritus, multũq; diſcerpſiſſet eum, exiuit, & factus
eſt tanquã mortuus, adeo ut multi dicerent, mortuus eſt. At IE
SVS correpta manu illius, erexit eum, & ille ſurrexit. Et cũ
eſſet ingreſſus domũ, diſcipuli illius interrogabãt eũ ſeorſim:
Cur nos nõ quiuimus eijcere illũ? Et dixit illis: Hoc genus nulla
92 re poteſt exire, niſi per deprecationẽ & ieiuniũ. *Et illinc di=
X greſſi iter fecerũt per Galilæã, nec uolebat ut quiſquã ſciret, do
93 cebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat illis: *Filius hoĩs tradi=
II tur in manus hoĩm, & occident eũ, & occiſus tertio die reſur=
94 get. *At illi ignorabant qđ dixerat, & timebant eum interro=
X gare.

gare. Et uenit Capernaũ, & cum ueniſſet in domũ, interroga=
uit illos, quid in itinere inter uos diſputabatis? At illi ſiluerunt.
* Nam inter ſe diſputauerant inter uiam quis eſſet maior. Et 95
cum conſediſſet, accerſiuit duodecim, & dicit illis: Si quis uult II
primus eſſe, is erit omnium poſtremus, & omnium miniſter.
Atq; arreptum puerum ſtatuit in medio illorum, & cum cœ=
piſſet illum in ulnas ſuas, dixit illis: * Quiſquis unum ex tali= 96
bus pueris receperit nomine meo, me recipit, & quicunq; me I
recipit, non me recipit, ſed eum qui miſit me. * Reſpondit au= 97
tem ei Iohannes, dicens: Præceptor, uidimus quendam nomine VIII
tuo eijcere dæmonia, nec ſequitur nos, & prohibuimus illum,
propterea quod non ſequitur nos. At IESVS ait: Ne prohibe
atis illum. Nullus enim eſt, qui ſi fecerit uirtutem per nomen
meum, poßit cito male loqui de me. Qui enim non eſt aduerſus
nos, pro nobis eſt. * Quiſquis enim ad bibendum dederit uobis 98
calicem aquæ nomine meo, quod ſitis Chriſti, amen dico uobis, VI
nequaquam perditurus eſt mercedem ſuam. * Et quiſquis offen 99
derit unum ex puſillis, qui confidunt in me, melius foret illi, ſi II
circundaretur ſaxum molare circa ceruicem eius, & abijcere=
tur in mare. * Et ſi tibi fuerit obſtaculo manus tua, amputa il= 100
lam. Bonum eſt tibi mutilum ad uitam ingredi potius, quàm du VI
as manus habentem abire in gehennam, in ignem inextingui=
bilem, ubi uermis illorum non moritur, & ignis non extingui=
tur. Et ſi pes tuus fuerit tibi obſtaculo, amputa illum. Bonũ eſt
ut ingrediaris ad uitam claudus, potius quàm duos pedes habẽs
mittaris in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi uermis il
lorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi oculus tuus Eſa. 66.
tibi obſtaculo eſt, erue illum. Bonum eſt tibi ut luſcus introeas
in regnum

in regnum dei, potius quàm ut duos oculos habens, mittaris in
gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non
101 extinguitur. * Nam omnis homo igne ſalietur, & omnis uicti=
X ma ſale ſalietur. Bona res eſt ſal: * cæterum ſi ſal inſulſus fue=
102 rit, per quod ipſum condietis? Habete in uobiſipſis ſalem, & pa
II cem habete inter uos inuicem.

CAPVT X.

103 E*T cum inde ſurrexiſſet, uenit in fines Iudææ per regi=
VI onem quæ eſt ultra Iordanem, & cõueniunt rurſum tur
bæ ad illum, & ſicut conſueuerat, rurſum docebat eas. Et
adeuntes phariſæi interrogabant illum: Licet'ne uiro uxorem
repudiare? tentantes illum. At ille reſpondens, dixit illis: Quid
Deute. 24. uobis præcepit Moſes? At illi dixerunt: Moſes permiſit libellũ
repudij ſcribere, ac dimittere. & reſpondens IESVS, dixit il
lis: Ad duriciam cordis ueſtri ſcripſit uobis præceptum iſtud:
cæterum ab initio creationis maſculum & fœminam fecit illos
Gene. 1. deus. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrẽ, &
adhærebit uxori ſuæ, & fient duo caro una. Itaq; non iam ſunt
duo, ſed una caro. Quod igitur deus copulauit, homo non ſepa
104 ret. *Et in domo rurſum diſcipuli illius eadem de re interroga
X uerunt illum. Et dicit illis: * Quicunq; repudiauerit uxorem ſu
105 am, & duxerit aliam, adulterium committit aduerſus illam. Et
II ſi mulier repudiauerit uirum ſuum & nupſerit alteri, adulte=
106 rium committit. *Et attulerunt ad illum pueros, ut tangeret il=
II los: diſcipuli uero increpabant eos qui adducebant. Cum uidiſ=
ſet autem IESVS, indignatus eſt & dixit illis: Sinite pueros
uenire ad me, ne prohibete illos: talium enim eſt regnum dei.
Amen dico uobis: Quicunq; non acceperit regnum dei tanquã
puer,

puer, haud quaquam ingredietur in illud. Et cum cœpiſſet illos
in ulnas, impoſitis manibus ſuper illos, benedixit eis. * Et cum 107
exiret in uiam, accurrit quidã ac genua flexit illi, & interro = II
gabat eum: Præceptor bone, quid faciam, ut uitam æternã poſ
ſideam? IESVS autem dixit illi: Cur me dicis bonum? Nemo
bonus, niſi unus, nempe Deus. Præcepta noſti: Ne committas
adulterium: ne occidas: ne fureris: ne falſum teſtimoniũ dicas:
ne fraudes: honora patrem tuum & matrem. At ille reſpon =
dens, dixit illi: Præceptor, hæc omnia ſeruaui ab adoleſcentia
mea. * IESVS autem intuitus illum, dilexit eum, & dixit illi: 108
Vnũ tibi deeſt: Abi, quæcunq; habes uende, & da pauperibus, II
& habebis theſaurum in cœlo, et ueni ſequere me, ſublata (in 109
humeros cruce.) * At ille moleſtia affectus propter ſermonẽ, II
diſcedebat mœrens: habebat enim poſſeſſiones multas. Et cum *
circumſpexiſſet IESVS, dicit diſcipulis ſuis: Quàm difficul=
ter hi qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Diſcipu
li uero obſtupuerunt ſuper uerbis illius. At IESVS rurſum
reſpondens, dicit illis: Filij, quàm difficile eſt eos, qui fiduciam
habent in pecunijs, regnum Dei ingredi. Facilius eſt camelum
per foramen acus ingredi, quàm diuitem in regnum Dei in=
gredi. Illi uero ſupra modum admirati ſunt, dicentes intra ſe=
ſe: Et quis poteſt eſſe ſaluus? Intuitus autem IESVS illos, di=
cit: Apud homines impoſſibile, ſed non apud Deũ: nam omnia
poſſibilia ſunt apud Deum. Et cœpit Petrus dicere illi: Ecce
reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Reſpondens autem
IESVS, dixit: Amen dico uobis: * Nullus eſt qui reliquit do= 110
mum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrẽ, aut uxo II
rem, aut liberos, aut agros mea cauſſa & Euangelij, quin re=
cipiat

cipiat centupla, nunc in tempore hoc, domus, & fratres, &
ſorores, & matres, & liberos, & agros cum perſecutionibus,
111 ac in ſeculo uenturo uitam æternam. * Multi aũt primi, erunt
II poſtremi: & poſtremi, primi: * Erant aũt in uia aſcendentes
112 Hieroſolymã: & præcedebat illos IESVS, erantq; pauefacti,
II & ſequentes timebant. Et aſſumptis IESVS rurſum duode=
cim, cœpit illis dicere, quæ ſibi euentura eſſent. Ecce aſcendimus
Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacer=
dotum & ſcribis & condemnabunt eum ad mortem, & tra=
dent illum Gentibus, & illudent illi, & flagellabunt eum, &
113 inſpuent in illum, & occident eum, & tertia die reſurget. *Et
VI accedunt ad eum Iacobus & Iohannes filij Zebedæi, dicentes:
Præceptor, uolumus ut quicquid petierimus, facias nobis. Ille
uero dixit eis: Quid me uultis facere uobis? Illi uero dixerunt
ei: Da nobis, ut unus tibi à dextris, & alter tibi à ſiniſtris ſede=
amus in gloria tua. IESVS aũt dixit illis: Neſcitis quid peta=
tis: poteſtis bibere poculum, quod ego bibo? & baptiſmate, quo
ego baptizor, baptizari? At illi dixerũt ei: Poſſumus. IESVS
aũt dixit illis: Poculũ quidẽ quod ego bibo, bibetis: & baptiſma
te quo ego baptizor, baptizabimini. Ceterũ ſedere mihi à de=
xtris ac ſiniſtris, non eſt meum dare, ſed ijs (continget) quibus
114 paratũ eſt. * Et cum audiſſent decem, cœperunt indignari de
II Iacobo & Iohanne. IESVS aũt cum uocaſſet eos ad ſe, dicit il
lis: Scitis, quod qui uidentur imperare gentibus, dominium ex=
ercent aduerſus illas. Et qui magnates ſunt inter eas, poteſta=
tem exercent in illas. Verũ non ſic erit inter uos, ſed quicunq;
uoluerit ex uobis fieri magnus inter uos, erit miniſter ueſter.
Et quicunq; uoluerit ex uobis eſſe primus, erit omniũ ſeruus.

Nam

*Nam & filius hoīs non uenit ut ſibi miniſtraretur, ſed ut ipſe 115
miniſtraret, ac daret animā ſuam redemptionem pro multis. IIII
Et ueniunt Hiericho, * cumq; egrederetur ab urbe Hiericho 116
ac diſcipuli illius, & turba copioſa, filius Timæi Bartimæus cæ II
cus ſedebat iuxta uiā mendicans, & cū audiſſet quod IESVS
Nazarænus eſſet, cœpit clamare, et dicere: Fili Dauid IESV,
miſerere mei. Et increpabant illū multi, ut taceret. At ille mul
to magis clamabat: Fili Dauid, miſerere mei. Et ſtetit IESVS
ac iuſſit illum uocari, & uocant cæcum, dicentes illi: Bono ani=
mo eſto, ſurge, uocat te. Ille uero abiecto pallio ſuo, ſurrexit, et
uenit ad IESVM. Et reſpondens, dicit illi IESVS: Quid uis
faciā tibi? Cæcus aūt dixit ei: Rabboni, ut uiſum recipiam. IE=
SVS aūt dixit illi: Abi, fides tua ſaluū te reddidit, ac protinus
recepit uiſum, & ſequebatur IESVM in uia. CA. XI.

ET cum appropinquant Hieroſolymis ad Bethphagæ et 117
Bethaniam iuxta montem oliuarum, emittit duos è diſci II
pulis ſuis, & dicit illis: Abite in uicum qui cōtra uos eſt,
& ſtatim ingredientes in illum inuenietis pullum alligatum,
ſupra quem nullus hominū ſedit: ſoluite eum, et adducite: Et ſi
quis uobis dixerit: Cur facitis hoc? Dicite, qđ dominus eo opus
habet, & cōtinuo illū mittet huc. * Abierunt aūt, & inuenerūt 118
pullū alligatū iuxta ianuā foris in biuio, & ſoluunt illum, & II
nonnulli eorū qui illic ſtabant, dicebant illis: Quid facitis ſol=
uentes pullū? At illi dixerunt eis, quēadmodū præceperat IE=
SVS, & ſinebant illos. Et adduxerunt pullū ad IESVM, &
iniecerūt illi ueſtimēta ſua, ſeditq; ſuper illū. * Multi uero ueſti 119
mēta ſua ſternebāt in uiā. Alij uero frondes incidebāt ex arbo= I
ribus, et ſternebāt in uiā. Et qui præcedebāt, quiq; ſequebātur,
clamabant,

clamabant, dicentes:Hoſanna,benedictus qui uenit in nomine
domini·Benedictum quod uenit regnum in nomine domini pa
tris noſtri Dauid,hoſanna in altiſsimis· Et ingreſſus eſt Hiero
ſolymã dominus & in templũ·Et cum circumſpexiſſet omnia,
iamq; tempus eſſe ueſpertinum,egreſſus eſt Bethaniam cũ duo
120 decim, & poſtero die cum exiſſent Bethania,eſurijt·* cumq;
II uidiſſet arborem fici procul habentẽ foliã,ueniebat,ſi uidelicet
inuẽturus eſſet aliquid in illa·Et cum ueniſſet ad illam,nihil in
uenit niſi folia·Non enim erat tempus ficorum·Et reſpondens
IESVS,dixit ficui:Ne poſt hac ex te in æternum quiſquã fru
ctum edat·Et audiebant diſcipuli illius, ueniuntq; Hieroſoly=
121 mam·* Et ingreſſus IESVS in templum, cœpit eijcere eos,
I qui uendebant & emebant in templo,& menſas argentareo=
rum,& ſellas uendentium columbas ſubuertit,& non permi
ſit,ut quiſquam deportaret uas per templum,& docebat, di=
cens illis:Nónne ſcriptum eſt:Domus mea domus precationis
uocabitur omnibus gentibus?uos autem feciſtis eam ſpeluncã
122 latronum·* Et audierunt ſcribæ principesq; ſacerdotũ,et quæ
I rebant quomodo illum eſſent perdituri·Timebant enim eum,
123 quod tota turba admirabatur doctrinam illius·* Et cum ueſpe
X ra iam eſſet,egreſſus eſt IESVS è ciuitate, & mane prætere
untes,uiderunt ficum exaruiſſe radicitus, & recordatus Pe=
trus,dicit illi:Rabbi, ecce ficus illa quã execratus es, exaruit·
124 Et reſpondens IESVS,dicit illis:Confidite Deo·* Amen di=
VI co uobis,quod quicunq; dixerit monti huic: Tollaris ac mitta=
ris in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo,ſed crediderit fo
125 re quæ dixerit,erit illi quicquid dixerit· * Propterea dico uo=
IIII bis,quæcunq; orantes petitis,credite quod accipitis, & erunt
uobis

uobis. * Et cum ſteteritis orantes, remittite ſi quid habetis ad= 126
uerſus aliquem, ut & pater ueſter, qui in cœlis eſt, remittat uo VI
bis delicta ueſtra. * Et ueniunt rurſum Hieroſolymam, & cũ 127
ambularet in templo, ueniunt ad illum principes ſacerdotum, II
& ſcribæ, & ſeniores, & dicunt illi: Qua autoritate hæc fa=
cis, & quis tibi dedit autoritatẽ iſtam, ut iſta facias? IESVS
autem reſpondens, dixit illis: Quæram à uobis & ipſe quiddã
& reſpondete mihi, & dicam uobis qua autoritate hæc faciã.
Baptiſmus Iohannis utrum è cœlo erat, an ex hominibus? Re=
ſpondete mihi. Et cogitabant apud ſe, dicentes: Si dixerimus,
è cœlo, dicet: Cur igitur non credidiſtis illi? At ſi dixiſſent ex
hominibus, timebant populũ. Omnes enim habebant Iohannẽ,
quod uere propheta fuiſſet. Et reſpondentes, dicunt IESV:
Neſcimus. Et IESVS reſpondens dicit illis: Nec ego dicam
uobis, qua autoritate hæc faciam.

CAPVT XII.

ET * coepit illis per parabolas loqui. Vineã plantauit ho= 128
mo, & circumdederat ſepem, & foderat lacum, & ædi II
ficauerat turrim, et elocauerat eam agricolis, et peregre
profectus eſt, & miſit ad agricolas cum opportunum eſſet ſer
uum, ut ab agricolis acciperet de fructu uineæ. At illi arreptũ
illum ceciderunt, ac remiſerunt uacuum. Et rurſum miſit ad il
los alium ſeruum, & illi coniectis in eum ſaxis, comminuerunt
illi caput, & remiſerunt contumelijs affectum. Et rurſum ali
um miſit, & illum occiderunt, multosq; alios, hos quidem cæ=
dentes, illos uero occidentes. Itaq; cum unum adhuc haberet fi
lium ſuum dilectum, miſit etiam illum ad illos poſtremum, di=
cens: Reuerebuntur filium meum. Illi uero agricolæ dicebant

inter ſeſe·Hic eſt hæres, uenite occidamus eum, & noſtra erit
hæreditas·Et arreptum illum, occiderũt, et eiecerunt è uinea·
Quid igitur facturus eſt dominus uineæ? ueniet et perdet agri
colas, & dabit uineam alijs·An ne hanc quidem ſcripturam le
Pſal·117· *giſtis? Lapidem quem reprobauerũt ij qui ædificabant, hic*
factus eſt caput anguli, à domino factum eſt hoc, & eſt admi=
129 *rabile in oculis noſtris·* ✱ *Et quærebant eum comprehendere,*
I *& metuebant turbam, ſciebant quod aduerſus ipſos parabo=*
130 *lam dixiſſet·Et relicto illo, abierunt,* ✱ *ac mittunt ad illũ quoſ*
II *dam è phariſæis & Herodianis, ut eum captarent ſermone·*
Illi uero cum ueniſſent, dicunt ei: Præceptor, ſcimus quod ue=
rax es, & non curas quenquam: non enim reſpicis perſonam
hominum, ſed cum ueritate uiam dei doces·Licet cenſum Cæ
ſari dare, an non? demus, an non demus? Ille uero ſciens illo=
rum ſimulationem, dixit illis: Quid me tentatis? Afferte mi=
hi denarium, ut uideam·Illi uero attulerunt·Et dicit eis: Cu=
ius eſt imago hæc & inſcriptio? Illi uero dixerunt ei: Cæſa=
ris·Et reſpondens IESVS, dixit illis: Reddite quæ ſunt Cæ=
ſaris Cæſari, & quæ dei ſunt Deo·Et admirati ſunt de eo·Et
ueniunt Sadducæi ad illum, qui dicunt non eſſe reſurrexio=
Deute·25· *nem, interrogaueruntq; eum, dicentes: Præceptor, Moſes ſcri*
pſit nobis, ſi cuius frater moriatur, ac relinquat uxorem, &
liberos non relinquat, ut accipiat frater eius uxorem illius et
ſuſcitet ſemen fratri ſuo·Septem fratres fuerunt, ac primus
accepit uxorem, isq; moriens non reliquit ſemen: & ſecundus
accepit illam, ac mortuus eſt: & nec ipſe reliquit ſemen, &
tertius ſimiliter: & acceperunt eam ſeptem, nec reliquerunt ſe
men·Poſtremo uero omnium mortua eſt & uxor·In reſurre=
ctione

ſtione igitur, cum reſurrexerint, cuius illorum erit uxor? Nã
ſeptem habuerunt eam uxorem. Et reſpondens IESVS, *dixit*
eis: An non propterea erratis, quod neſciatis ſcripturas, neq;
uirtutem dei? Cum enim à mortuis reſurrexerint, neq; contra
hunt matrimonium, neq; nuptum dantur, ſed ſunt uelut ange=
li qui in cœlis ſunt. Cæterum de mortuis quod reſuſcitantur,
non legiſtis in libro Moſi, *quomodo in rubo locutus ſit illi* De=
us, dicens: Ego ille deus Abraham, & *deus* Iſaac, & *deus* Ia= Exod. 3
cob: Non eſt deus mortuorum, *ſed* Deus uiuentium. Vos igitur
multum erratis. ✶ Et cum acceſſiſſet quidam è ſcribis, & *au=* 131
diſſet eos ſimul diſputantes, uideretq; quod bene reſpondiſſet VI
eis, interrogauit illum: Quod eſt primum omnium præcepto=
rum? IESVS *autem reſpondit illi: Primum omnium præce=*
ptum eſt: Audi Iſraël, dominus Deus noſter, dominus unus eſt.
Et diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota
anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis. Hoc
eſt primum præceptum. Et ſecundũ ſimile, hoc eſt: Diliges pro Leui. 19.
ximum tuum, ut teipſum. Maius his aliud præceptum non eſt.
✶Et dixit illi ſcriba: Bene præceptor cum ueritate dixiſti, quod 132
unus ſit Deus, & *non ſit alius præter illum, quodq; diligere eũ* X
ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, &
ex totis uiribus, ac diligere proximum ut ſeipſum plus ſit quã
uniuerſa holocautomata & uictimæ. At IESVS *cum uideret*
quod cordate reſpondiſſet, dixit illi: Haud longe abes à regno 133
Dei: ✶ Et *nemo poſt illa audebat illũ interrogare.* Et *reſpõdẽs* II
IESVS *dicebat, docẽs in templo.* ✶ Quomodo dicunt ſcribæ, 134
Chriſtũ eſſe filiũ Dauid? *nã ipſe* Dauid *dixit afflatus ſpiritu ſan* II
cto: Dixit dominus domino meo, *ſede à dextris mihi:* Donec Pſal. 106.

poſuero inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorũ. Ipſe ergo Da
uid uocat eum dominum, & unde filius eius eſt? Et pleraq; tur
135 ba audiebant illum libenter, & dicebat illis in doctrina ſua. *
II Cauete à ſcribis, qui amant ſtolati obambulare, & amant ſalu
tationes in foris, primaſq; ſellas in congregationibus, & pri=
mos accubitus in cœnis, qui deuorant domos uiduarum, & ſub
prætextu longas faciunt preces, iſti accipient grauiorẽ damna
136 tionẽ. * Et cum ſederet IESVS ex aduerſo gazophilatij, ſpe
VIII ctabat quomodo turba mitteret æs in gozophylatium. Et multi
diuites mittebant multa. Et uenit quædã uidua pauper, miſitq;
minuta duo, quod eſt quadrans. Vocatiſq; ad ſe diſcipulis ſuis,
dicit illis: Amen dico uobis, quod uidua hæc pauper plus miſit,
quàm omnes qui miſerunt in gazophylatium. Nam omnes ex
eo quod ipſis ſupererat, miſerunt. At hæc è penuria ſua omnia
quæcunq; hebebat, miſit totam ſubſtantiam ſuam.

CAPVT XIII.

E* T cum exiret è templo, dicit illi quidam è diſcipulis illi
137 us: Præceptor, uide quales lapides, & quales ſubſtructio
II nes. Et IESVS reſpondens, ait illi: Vides has magnas
ſubſtructiones? Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non
138 diruatur. * Et cum ſederet in monte oliuarum è regione tem=
II pli, interrogabant illum ſecreto Petrus & Iacobus & Iohan=
nes & Andreas: Dic nobis quando hæc erunt? & quod ſignũ
eſt, quando hæc omnia ſint conſummanda? At IESVS reſpon
dens illis, cœpit dicere. Videte, ne quis uos fallat. Multi enim
uenient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, multoſq;
decipient: Cum autem audieritis bella & rumores bellorum
ne turbemini, oportet enim fieri, at nondũ finis. Inſurget enim
gens

Gens aduerſus gentē, et regnū aduerſus regnum· Et erunt ter
ræmotus in ſingulis locis, et erunt fames ac turbationes· Initia
dolorum hæc· ⁎ *Sed cauete uos uobis·* Tradent *enim uos in con* 139
cilia & in ſynagogas, cædemini, & ſub præſidibus ac regibus I
ducemini propter me in teſtimoniū illis· ⁎ Et *apud omnes gen* 140
tes oportet prius prædicari Euangelium· ⁎ *Cum autem duxe=* VI
rint uos tradentes, ne præcogitetis quid dicturi ſitis, neq; medi 141
temini: ſed quicquid datum fuerit uobis in illa hora, hoc loqua= II
mini· Nō enim eſtis uos qui loquimini, ſed ſpiritus ſanctus· Tra
diturus eſt autem frater fratrem in mortem, & pater filium, et
inſurgent filij aduerſus parentes, ac morte afficient eos· Et *eri*
tis odio habiti ab omnibus propter nomen meum· Sed qui perſe
uerauerit uſq; ad finem, hic ſaluus erit· ⁎ Porrò *cum uideritis* 142
abominationem deſolationis, de qua dictum eſt à Daniele *pro* VI
pheta, ſtantem ubi non oportet, qui legerit, intelligat· ⁎ Tunc Danie. 9.
qui fuerint in Iudæa, fugiant ad montes· Qui uero fuerit in te= 143
cto, ne deſcendat in domum, nec ingrediatur ut quicquā tol= II
lat è domo ſua· Et qui fuerit in agro, ne reuertatur ad ea quæ re
liquit à tergo, ad tollendum palliū ſuum· ⁎· *Væ autem prægnā* 144
tibus & lactantibus in illis diebus· ⁎ *Sed orate, ne fiat fuga ue* II
ſtra hyeme· ⁎ Erunt *enim dies illi talis afflictio, qualis nō fuit à* 145
primordio rerum conditarū, quas condidit Deus, *uſq; ad hoc* VI
tempus, nec futura eſt· ⁎ Et *niſi dominus abbreuiaſſet dies,* 146
haud quaquā ſalua fuiſſet uniuerſa caro· Sed propter electos, II
quos elegit, abbreuiauit dies· ⁎ Ac *tum ſi quis uobis dixerit: Ec* 147
ce hic Chriſtus, *ecce illic, ne credatis·* ⁎ Exoriētur *pſeudochri* VI
ſti, & pſeudoprophetæ, & edent ſigna ac prodigia, ad deci= 148
piendum, ſi fieri poſſit, etiam electos· Vos autem cauete, ecce II

149 prædixi uobis omnia·* Cæterũ in illis diebus poſt afflictionē
VI illam ſol obtenebrabitur, & luna non dabit ſplendorem ſuum,
Iohe·2· & ſtellæ cœli decident, & uirtutes quæ in cœlis ſunt, cõcutien
150 tur·* Et tunc uidebunt filiũ hominis uenientem in nubibus, cũ
II poteſtate multa & gloria, & tunc mittet angelos ſuos: & ag=
151 gregabit electos ſuos à quatuor uentis, à ſummo terræ uſq; ad
II ſummũ cœli· A ficu uero diſcite ſimilitudinem, cũ ramus eius
iã tener fuerit, produxeritq; folia, ſcitis quod prope ſit æſtas·
Sic & uos cum hæc uideritis fieri, ſcitote quod prope ſit in fo=
ribus· Amen dico uobis, quod non præteribit generatio hæc, do
nec omnia hæc facta fuerint· Cœlum & terra præteribunt, ſed
152 uerba mea non præteribunt·* Cæterum de die illo ac tempore
VI nemo nouit, ne angeli quidem qui in cœlo ſunt, nec ipſe filius,
153 ſed ſolus pater:* Cauete, uigilate & orate, neſcitis enim quan
VI do tẽpus ſit·* Sicut homo qui peregre agit relicta domo ſua, de
154 ditq; ſeruis ſuis ſubſtantiam ſuam, ac ſuum cuiq; opus, & iani
II tori mandauit ut uigilaret·* Vigilate igitur, neſcitis enim quã
155 do dominus domus uenturus ſit, ſero, an medio noctis, an in gal
II licinio, an diluculo: ne ſi uenerit repente, offendat uos dormi=
entes· Cæterum quæ dico uobis, omnibus dico, uigilate·

CAPVT XIIII·

156 E* Rat autem paſcha, & azymorum dies futuri poſt bi=
I duum·* Et quærebant ſummi ſacerdotes & ſcribæ, quo
157 modo cũ per dolum comprehenſum occiderent· Dicebãt
VI autẽ: Non in die feſto, ne tumultus fiat populi·* Et cũ eſſet Be
158 thaniæ in domo Simonis leproſi, accumbente eo, uenit mulier
I habens alabaſtrũ unguenti nardi piſticæ precioſæ, & cõminu
159 to alabaſtro, effudit illi in caput·* Erant autẽ quidã qui indi=
IIII gnarentur

gnarentur apud ſeſe, ac dicerent: Ad quid perditio hæc unguē
ti? nam poterat hoc uendi pluris quàm trecentis denarijs, ac da
ri pauperibus. Et infremuerunt aduerſus illā. At IESVS *di=*
xit: Sinite illā, cur illi moleſti eſtis? bonum opus operata eſt erga
me. Semper enim pauperes habetis uobiſcum: & quandocun=
q; uolueritis, poteſtis illis benefacere, me uero non ſemper ha=
betis, quod potuit, hæc fecit, præuenit ut ungeret meū corpus
ad ſepulturā. Amen dico uobis: ubicunq; prædicatū fuerit E*uā*
gelium hoc in totum mundum, etiam hoc quod fecit hæc, dicetur
in memoriā iſtius. * Et Iudas Iſcariotes, *unus è duodecim, abijt* 100
ad ſummos ſacerdotes ut proderet eum illis. Quo audito, illi II
gauiſi ſunt, & polliciti ſunt ei pecuniam ſe daturos. Et *quæ=*
rebat quomodo oportune illum traderet. Ac *primo die azy=*
morum cum paſcha immolarent, dicunt illi diſcipuli ſui: V*bi*
uis ut abeamus & paremus ut edas paſcha? Et *emittit duos è*
diſcipulis ſuis, & dicit illis: ite in ciuitatem, & occurret uo
bis homo hydriam aquæ baiulans, ſequimini illum, & quo=
cunq; ingreſſus fuerit, dicite patrifamiliâs: M*agiſter dicit, ubi*
eſt diuerſorium, ubi paſcha cum diſcipulis meis edam? Et *ille*
uobis oſtendet triclinium magnum ſtratum, paratum, illic pa=
rate nobis. Et *exierunt diſcipuli eius, & uenerunt in ciuita=*
tem, & repererunt quemadmodum dixerat illis, parauerunt=
q; paſcha. Et *cū ueſpera iam eſſet, uenit cum duodecim.* Et *cū* 101
accumberēt ederentq;, * *dixit* IESVS: *Amē dico uobis, unus* IIII
ex uobis proditurus eſt me, qui edit mecū. * *At illi cœperunt* 102
eſſe mœſti, ac dicere illi ſingulatim: N*um ego?* Et *alius, num* I
ego? * *Ille uero reſpondens, dixit illis:* V*nus è duodecim qui in* 103
tingit mecum in catinum. F*ilius quidem hominis uadit, ſicut* II

g 4 *ſcriptum*

164 *ſcriptum eſt de illo, ſed uæ homini illi, per quem filius hominis*
VI *proditur.* ⁎ Bonum erat illi, *ſi natus non fuiſſet homo ille.* ⁎ Et
165 *edentibus illis, ſumpto* IESVS *pane, cum gratias egiſſet, fre=*
I *git & dedit illis, ac dixit: Sumite, comedite, hoc eſt corpus me=*
166 *um.* ⁎ Et *accepto poculo, cum gratias egiſſet, dedit illis, & bi=*
II *berunt ex eo omnes, & dixit illis:* Hic *eſt ſanguis meus noui te*
167 *ſtamenti, qui pro multis effunditur.* ⁎ Amen *dico uobis, poſt*
VI *hac non bibam de fructu uitis, uſq; ad diem illum, cum illud bi=*
168 *bero nouum in regno Dei.* Et *cum hymnum dixiſſent, exierunt*
IIII *in montem oliuarum.* Et *dicit illis* IESVS. ⁎ Omnes *offendi*
169 *culum patiemini propter me in nocte hac, quia ſcriptum eſt.* ⁎
VI Percu*tiam paſtorem, & diſpergentur oues. Sed poſteaquã re*
170 *ſurrexero, præcedam uos in Galileam.* Petrus *autem dixit illi:*
I ⁎ Etiam *ſi omnes offendiculum paßi fuerit, at non ego.* Et *di*
171 *cit illi* IESVS: *Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac, pri=*
VI *uſquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me.* ⁎ At *ille uehe=*
172 *mentius dicebat: Immò ſi me oportuerit commori tibi, non te*
I *abnegabo. Similiter autem & omnes dicebant.* ⁎ Et *ueniunt*
173 *in locum cuius nomen Gethſemani, & dicit diſcipulis ſuis.* ⁎
VI *Sedete hic, donec digreſſus orauero.* Et *aßumit* Petrum, *&*
174 *Iacobum, & Iohannem ſecum, cœpitq; expaueſcere & angi.*
IIII Et *dicit illis: Dolore afficitur anima mea uſq; ad mortem, ma*
175 *nete hic, & uigilate.* ⁎ Et *progreßus paululum, proſtratus*
I *eſt in terram, & orauit, ut ſi poßibile eßet, tranſiret à ſe ho*
176 *ra, & dicebat: Abba pater, omnia poßibilia ſunt tibi: aufer*
I *poculum à me hoc.* ⁎ Veruntamen *non quid ego uelim, ſed*
177 *quid tu.* ⁎ Et *uenit, & offendit eos dormientes, dicitq; Petro:*
II *Simon dormis? Non potuiſti unam horam uigilare?* Vigila=
te &

te & orate, ne ueniatis in tentationem. * Spiritus quidem 178
promptus, at caro infirma. * Et rurſum digreſſus orabat, & IIII
eundem dixit ſermonem. Et reuerſus offendit illos rurſum dor 179
mientes, erant enim oculi eorum grauati, neq; ſciebant quid illi VI
reſponderent. Et uenit tertio, dicitq; illis: Dormite poſt hac &
requieſcite, ſufficit. * Venit hora, ecce traditur filius hominis 180
in manus peccatorũ. Surgite, eamus. Ecce qui prodit me, appro IIII
pinquat. * Et continuo adhuc eo loquente, accedit Iudas, qui 181
erat unus è duodecim, & cum illo turba multa cum gladijs & I
fuſtibus à ſummis ſacerdotibus & ſcribis & ſenioribus. * De= 182
derat autem is qui prodebat eum cõmune ſignum illis, dicens: II
Quemcunq; oſculatus fuero is eſt, comprehendite illum, & ab
ducite caute. Et cum ueniſſet, protinus accedit ad illum, dicitq;
ei: Rabbi rabbi, ac deoſculatus eſt eũ. Illi uero iniecerunt in illũ
manus ſuas, & comprehenderunt eum: * Vnus autem quiſpiã 183
aſtantiũ educto gladio, percuſſit ſeruum ſummi ſacerdotis, & I
amputauit eius auriculam. Et reſpondens IESVS, dixit illis:
Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs ac fuſtibus ad com= 184
prehendendum me, * quotidie eram apud uos in templo docẽs, I
& non comprehendiſtis me, * ſed iſta fiunt, ut impleantur ſcri 185
pturæ. Et relicto illo omnes fugerunt. * Et unuſquiſpiam ado= VI
leſcentulus ſequebatur illum circumamictus ſindone ſuper nu= 186
dum, & comprehendunt illum adoleſcentuli. Ille uero relicta X
ſindone nudus effugit ab illis. * Et abduxerunt IESVM ad 187
ſummum ſacerdotem, & conueniunt cum illo omnes ſummi ſa I
cerdotes & ſeniores & ſcribæ. * Et Petrus eminus ſequebatur 188
illum, donec ueniſſet in atrium ſummi ſacerdotis, & erat ſe= IIII
dens unà cum miniſtris, & calefiebat ad lumen. * Summi uero 189

 I

ſacerdotes & totũ conciliũ quærebant aduerſus IESVM teſti
moniũ, ut morti traderent eum, nec inueniebãt. Nam multi fal
ſum teſtimoniũ dixerant aduerſus illũ, nec erant ſatis idonea te
190 ſtimonia. *Et quidã aſſurgebant, & falſum teſtimoniũ ferebãt
VI aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentẽ. Ego diru
am templũ hoc, quod eſt manibus factũ, & tribus diebus aliud
ſine manibus factũ extruã. Et ne ſic quidẽ ſatis idonea erant te
ſtimonia illorũ. Et ſurgens ſummus ſacerdos in mediũ, interro
gabat IESVM, dicẽs: Non reſpõdes quicquã? Quid iſti aduer
ſum te dicunt teſtimonia? At ille tacebat, neq; quicquam reſpon
debat. Rurſum ſummus ſacerdos interrogauit, & dicit illi: Tu
es ille Chriſtus filius benedicti? IESVS autem dixit: ego ſum,
191 * & uidebitis filium hominis ſedentẽ à dextris uirtutis, & ue=
I niẽtem in nubibus cœli. *Summus autem ſacerdos, dilaceratis
192 ueſtibus ſuis, dixit: * Quid præterea opus habemus teſtibus?
VI Audiſtis blaſphemiam. Quid uobis uidetur? Illi uero omnes cõ
193 demnauerunt eſſe reum mortis. *Et cœperunt quidam conſpu
II ere in eum, & obuelare faciem illius, & colaphis eum cædere
194 & dicere illi: Diuina. Ac miniſtri alapas illi impingebant. *
I Et cum eſſet Petrus in atrio inferius, uenit una ancillarum ſum
195 mi ſacerdotis, cumq; uidiſſet Petrum calefacientem ſe, intuita
I illum dicit: Et tu cum Nazareno IESV fuiſti? At ille negauit,
196 dicens: Non noui, neq; ſcio quid dicas. * Et exiuit foras in ueſti
I bulum, & gallus cecinit. Et ancilla cum uidiſſet eum, rurſum
cœpit dicere his qui aſtabant: Hic ex illis eſt. At ille rurſum ne
gabat: ac paulo poſt iterum, qui aſtabant, dicebant Petro: Vere
ex illis es, nam & Galilæus es, & loquela tua conuenit. At ille
cœpit execrari ac deierare. Non noui hominem iſtum de quo
dicitis

*dicitis. Et iterum gallus cecinit. *Recordatusq́; eſt Petrus uer=* 197
bi quod dixerat illi IESVS*: priuſquam gallus cecinerit bis, ab* II
negabis me ter: cœpitq́; flere.

CAPVT XV.

ET *conſeſtim diluculo concilio inito, ſummi ſacerdotes* 198
cum ſenioribus & ſcribis, ac toto conſeſſu uinctum* IE II
SVM *abduxerunt, tradideruntq́; Pilato. * Et interro=* 199
gauit eum Pilatus: Tu es ille rex Iudæorum? At ille reſpondēs, I
dixit illi: Tu dicis. Et accuſabant eum ſummi ſacerdotes de mul 200
tis. Pilatus autem rurſus interrogauit illum, dicēs: Non reſpon I
des quicquam? ecce quàm multa aduerſus te teſtantur? IESVS
*autem deinde nihil reſpondit, adeo ut admiraretur Pilatus. ** 201
Cæterum in feſto dimittebat illis unum uinctum, quemcunq́; po IIII
*ſtulaßent. * Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cum ſedi* 202
tionis autoribus fuerat uinctus, qui per ſeditionem cædem pa= II
*trauerant. Et cum acclamaſſet turba cœpit flagitare, *(ut face* 203
ret,) quemadmodū ſemper fecerat ipſis. Pilatus aūt reſpondit IIII
eis, dicens: Vultis dimittam uobis regem illum Iudæorum? Scie= *
bat enim, quòd propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſa=
*cerdotes. * Summi uero ſacerdotes concitauerunt turbam, ut* 204
*potius Barrabam dimitteret ipſis. * Pilatus aūt reſpondēs rur=* I
ſum, ait illis: Quid igitur uultis faciam ei, quē dicitis regē Iudæ 205
orum? At illi rurſum clamauerūt: Crucifige iſtū. Pilatus aūt di I
cebat illis: Quid enim mali fecit? At illi uehementius clamauē=
*runt: Crucifige eū. * Pilatus uero uolens turbæ facere ſatis, di=* 206
miſit illis Barrabā, & tradidit IESVM *flagellatū, ut crucifi* I
*geretur. * Milites aūt abduxerūt eū intrò in atriū, q̄d eſt præ=* 207
toriū, & cōuocāt totā cohortē: & induunt illum purpura, & IIII

circum=

VI circumponunt ei contextam ſpinis coronam, & cœperunt ſa-
209 lutare illum: Aue rex Iudæorum. *Et uerberabant illius caput
I arundine, & inſpuebant in illum, & poſitis genibus, adorabāt
210 illum. Et cum illuſiſſent ei, exuerunt eum purpura, & indue-
I runt illum ueſtibus proprijs, & educunt eum, ut crucifigerent
211 eum. * Et coëgerunt prætereuntem quendam Simonem Cyre-
IIII nenſem, qui ueniebat ex agro, patrem Alexandri & Rufi, ut
212 tolleret crucem eius. *Et ducunt eum in golgotha locum, quod
I eſt, ſi interpreteris, Caluariæ locus. * Et dederunt illi bibere
213 myrrhatum uinum, ſed ille non ſumpſit. * Cūq; crucifixiſſent
X eum, partiti ſunt ueſtimenta eius, mittentes ſortem ſuper illa,
214 quis quid tolleret. * Erat autem hora tertia, & crucifixerunt
I eum. * Et erat inſcriptio cauſſæ illius inſcripta: Rex Iudæorū.
215 *Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum à dextris & alte-
I rum à ſiniſtris eius. *Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit: Et cum
216 iniquis deputatus eſt. *Et qui prætcribant, conuiciebantur illi,
VIII mouentes capita ſua, ac dicentes: Væ qui demoliris templum, et
217 in tribus diebus extruis: ſerua teipſum, & deſcende de cruce.
VI *Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes inter ſeſe cum ſcri-
218 bis, dicebant: Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt. Chri-
II ſtus ille rex Iſraël deſcendat nunc de cruce, ut uideamus & cre
219 damus. *Et qui crucifixi fuerant cum illo, probra iaciebant in
II eum. * Cū uero facta eſſet hora ſexta, tenebræ ortæ ſunt ſuper
220 totam terram, uſq; ad horam nonam. * Et hora nona clamauit
II IESVS uoce magna, dicens: Eloi, eloi lamaſabachthani: quod
221 eſt, ſi quis interpretetur: Deus meus, deus meus, cur me deſeru
VI iſti? Et quidam aſtantium cum audiſſent, dicebant: Ecce Heliam
222 uocat. * Accurrit autem quidam, & impleta ſpongia aceto,
II

impoſitaq;

impoſitaq; harundini, porrexit illi potum, dicens: Sinite uide=
amus, an uenturus ſit Helias, ad deponendum eum. * IESVS 223
autē emiſſa uoce magna, expirauit. * Et uelum templi ſciſſum I
eſt in duas partes, à ſummo uſq; ad imum. Cum uidiſſet autem 224
Centurio, qui aſtabat ex aduerſo illi, quod ſic emiſſo clamore II
expiraſſet, dixit: Vere homo hic filius erat dei. * Erant aūt & 225
mulieres è longinquo ſpectantes, inter quas erat Maria Mag= II
dalene, & Maria Iacobi parui, & Ioſe mater, & Salome: quæ 226
etiam cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtra= VI
uerant ei, aliæq; complures, quæ ſimul aſcenderant cum eo Hie 227
roſolymam. * Et cum iam ueniſſet ueſpera, quoniam erat para I
ſceue, quæ præcedit ſabbatum, uenit Ioſeph ortus ex ciuitate
Arimathæa, honeſtus ſenator, qui & ipſe erat expectans re=
gnum dei, & ſumpta audacia, ingreſſus eſt ad Pilatum, & pe=
tijt (ab eo) corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt, ſi iam *
mortuus eſſet, & accerſito ad ſe Centurione, interrogauit illū,
an iam dudum mortuus fuiſſet. Et re cognita ex Centurione, do
nauit corpus ipſi Ioſeph. * Et is mercatus ſindonem, depoſitū 228
eum inuoluit ſindoni, depoſuitq; in monumento, quod erat ex= I
ciſum è petra. Et aduoluit lapidem ad oſtium monumenti. * At 229
Maria Magdalene & Maria Ioſe ſpectabant ubi poneretur. VI

CAPVT XVI.

E*T cum præteriſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & 230
Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut uenirent VIII
& ungerent eum. * Et ſummo diluculo diei primi ſabba 231
torum ueniunt ad monumentum, exorto ſole, dicebantq; inter I
ſeſe: Quis reuoluet nobis lapidem ab hoſtio monumēti? Et cum
reſpexiſſent, uident lapidem eſſe reuolutum: nam erat magnus
ualde.

ualde. Et ingreſſæ in monumentũ, uiderunt adoleſcentẽ ſeden
232 tem à dextris, amictũ ſtola candida, & expauerunt. * At ille di
II cit eis: ne expaueſcatis, IESVM quæritis Nazarænũ, qui fu=
it crucifixus: ſurrexit, non eſt hic, ecce locus ubi poſuerant illũ.
Sed abite, dicite diſcipulis eius & Petro, quod ille præcedit uos
233 in Galileã: illic eum uidebitis ſicut dixi uobis. * Et abeũtes, cito
II fugerunt à monumento. Habebat enim illas tremor & ſtupor,
neq; cuiquã quicquã dicebant, timebant enim. Cum ſurrexiſſet
aũt IESVS mane primo die ſabbati apparuit primum Mariæ
Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Illa profecta re=
nunciauit ijs, qui cum illo fuerant lugẽtibus ac flentibus. Et illi
cum audiſſent quod uiueret, ac uiſus eſſet ab illa, non credide=
234 runt. * Poſt hæc aũt duobus ex ipſis ambulantibus apparuit in
VIII alia forma, euntibus rus. Et illi abierunt, ac renunciarunt reli=
235 quis, nec his illi crediderunt. * Poſtea diſcumbẽtibus illis, unde
X cim apparuit, & exprobrauit illis incredulitatẽ ſuã, & cor=
dis duriciem, quod ijs qui ipſum uidiſſent reſurrexiſſe, non cre
didiſſent. Et dicebat eis: Ite in mundũ uniuerſum, & prædica=
te Euãgeliũ omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fue
rit, ſaluus erit, qui uero non crediderit, condemnabitur. Porrò
ſigna eos qui crediderint, hæc ſubſequentur. Per nomen meum
dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpẽtes tollent, &
ſi quid letale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus
imponent, & bene habebunt. Itaq; dominus quidẽ poſtquã lo=
cutus fuiſſet eis, receptus eſt in cœlũ, & conſedit à dextris dei.
Illi uero egreſſi, prædicauerunt ubiq; domino cooperante, &
ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

FINIS.

Vita

VITA SANCTI LVCAE PER D. HIER.

LVcas medicus Antiochēſis, ut eius ſcripta indicāt, Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator Apoſtoli Pauli, et omnis peregrinationis eius comes, ſcripſit euāgeliū: de quo idē Paulus: Miſimus, inquit, cū illo fratrē, cuius laus eſt in euāgelio per oēs eccleſias. Et ad Coloſ. Salutat uos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum: Lucas eſt mecū ſolus. Aliud quoq; ædidit uolumē egregiū, qđ titulo, πράξεις ἀποςόλων prænotatur, cuius hiſtoria uſq; ad bienniū Romæ cōmorantis Pauli puenit. i. uſq; ad quartū Neronis annū. Ex quo intelligimus in eadē urbe librū eſſe cōpoſitū. Igitur περιόδους Pauli & Theclæ, & totā baptizati Leonis fabulā, inter apocryphas ſcripturas computamus. Quale enim eſt, ut indiuiduus comes apoſtoli, inter cæteras eius res, hoc ſolū ignorauerit? Sed et Tertulianus uicinus eorū temporū, refert preſbyterū quendam in Aſia σπουδαςὴν apoſtoli Pauli, conuictū apud Iohannē quod autor eſſet libri, & cōfeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe quidā ſuſpicātur, quotieſcunq; in epiſtolis ſuis Paulus dicit, iuxta euangeliū meum, de Lucæ ſignificare uolumine. Et Lucā non ſolū ab apoſtolo Paulo didiciſſe euāgeliū, qui cum domino in carne non fuerat, ſed à cæteris apoſtolis, quod ipſe quoq; in principio ſui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis qui à principio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur euangelium, ſicut audierat, ſcripſit. Acta uero apoſtolorum, ſicut uiderat, compoſuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam urbem uiceſimo Conſtantij anno, oſſa eius cum reliquijs Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

QVONIAM complures aggreßi ſunt contexere narrationem earum, quæ inter nos certiſſimæ fidei ſunt, rerum ſicuti tradiderunt nobis hi, qui ab initio ſuis oculis uiderãt, ac pars aliqua fuerant eorũ quæ narrabant: uiſum eſt & mihi, ut cunctis ab initio exacta diligentia, perueſtigatis, deinceps tibi ſcriberem optime Theophile, quo agnoſcas eorum de quibus edoctus fueras, certitudinem.

CAPVT I.

1 E*Rat in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidam
X nomine Zacharias, de uice Abia: & uxor illius de filia=
bus Aaron: & nomen eius Elizabet. Erant autem iuſti
ambo coram deo, uerſantes in omnibus præceptis & iuſtifica
tionibus domini irreprehenſibiles: nec erat illis proles, eò quod
eſſet Elizabet ſterilis, & ambo prouectæ iam eſſent ætatis. Fa=
ctum eſt autem, cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in or=
dine

dine uicis ſuæ coram Deo, ſecundum conſuetudinem functio=
nis ſacerdotalis, ſors illi obuenit, ut odores incenderet, ingreſ=
ſus in templum domini, et omnis multitudo populi precabatur
foris tempore thymiamatis. Apparuit autem illi angelus domi
ni, ſtans à dextris altaris, in quo thymiamata ſolent adoleri. Et
Zacharias turbatus eſt eo uiſo, ac timor irruit ſuper eum. Ait
autē ad illū angelus: Ne timeas Zacharia, quoniā exaudita eſt
deprecatio tua. Vxorq́; tua Elizabet pariet tibi filiū, et uocabis
nomē eius Iohannē: et erit gaudiū tibi et exultatio, et multi ſuꝑ
eius natiuitate gaudebunt. Erit enim magnus corā domino, et
uinū ſiceramq́; nō bibet. Et ſpiritu ſancto replebitur iā inde ab
utero matris ſuæ: multosq́; filiorū Iſraël conuertet ad dominū
Deū ipſorū. Et ipſe præcedet ante illū cū ſpiritu et uirtute He=
liæ, ut cōuertat corda patrū et filios, et inobediētes ad prudētiā
iuſtorū, ut paret domino plebē perfectā. Et dixit Zacharias ad
angelū: Quo argumento iſtud cognoſcā? Ego enim ſum ſenex
& uxor mea prouectæ ætatis eſt. Ac reſpondens angelus, di=
xit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſtiti in conſpectu Dei: miſſusq́;
ſum, ut loquar ad te, & hæc tibi læta nunciem. Et ecce futurum
eſt, ut ſis tacitus, nec fari poſſis ad cū uſq; diem quo hæc fiant,
eo quod non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tem=
pore ſuo. Et erat populus expectans Zachariā, & mirabātur
quod moraretur in templo. Egreſſus autē non poterat loqui il
lis. Et cognouerunt, quod uiſionē uidiſſet in templo. Et ipſe in
nuebat illis, permanſitq́; mutus. Et accidit, ut impleti ſunt dies
officij eius, abijt in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit
Elizabet uxor eius, & occultabat ſe menſibus quinq;, dicens:
Sic fecit mihi dominus in diebus, quibus me reſpexit, ut aufer=

ret probrum meum inter homines. In menſe autem ſexto miſ-
ſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen
Nazareth, ad uirginem deſponſam uiro, cui nomen erat Io-
Matth. 1. ſeph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingreſſus
angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, dominus tecum, benedicta
tu inter mulieres. Illa uero cũ uidiſſet, turbata eſt ſuper oratio-
ne eius, et cogitabat qualis eſſet illa ſalutatio. Et ait angelus ei:
Eſaiæ. 7. Ne timeas Maria, nacta es enim gratiã apud Deum. Ecce cõ-
cipies in utero, & paries filium, ac uocabis nomen eius IE-
SVM. Is erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et dabit il-
li dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabitq; ſuper
domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Di-
xit autem Maria ad angelum: Quomodo erit iſtud, quando-
quidem uirum non cognoſco? Et reſpondens angelus, dixit ei:
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obum-
brabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, uocabi-
tur filius Dei. Atq; ecce Elizabet cognata tua, & ipſa conce-
pit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ
dicebatur ſterilis, quia non erit impoſſibile apud Deum omne
uerbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſe-
cundum uerbum tuum. Ac diſceſſit ab illa angelus. Exurgens
autem Maria in diebus his, abijt in montana cum feſtinatio-
ne in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſa-
lutauit Elizabet, & factum eſt, ut audiuit ſalutationem Mariæ
Elizabet, ſalijt infans in utero eius. Et repleta eſt ſpiritu ſan-
cto Elizabet, exclamauitq; uoce magna, et dixit: Benedicta tu
inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc
mihi, ut ueniat mater domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt

nox

*uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio in=
fans in utero meo. Et beata quæ credidit: quoniam perficiētur
ea quæ dicta ſunt ei à domino. Et ait Maria: Magnificat anima
mea dominū. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſeruatore meo.
Quia reſpexit ad humilitatē ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc bea
tam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magni=
fica qui potens eſt, et ſanctū nomen eius: Et miſericordia eius in
progeniem et progeniem, timentibus ipſum. Præſtitit robur p
brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſo=
rum. Detraxit potentes de ſedibus, & euexit humiles. Eſurien
tes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſraël pu
erum ſuum, ut memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad* Gene. 22.
*patres noſtros, ipſi Abraham & ſemini eius in æuum. Man=
ſit autem Maria cum illa circiter menſibus tribus, & reuer=
ſa eſt in domum ſuam. Elizabetæ uero impletum eſt tempus
pariendi, & peperit filium: Et audierunt uicini, & cogna
ti eius, quod magnifice dominus miſericordia ſua uſus eſſet er
ga illam, & gratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, ue
nerunt ad circuncidendum puerum, & uocabant eum nomi
ne patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit:
Nequaquam, ſed uocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam:
Nemo eſt in cognatione tua, qui uocetur iſto nomine. Innue
bant autem patri eius, quid uellet uocari eum. Is q; poſtulatis
tabellis, ſcripſit, dicens: Iohannes eſt nomen eius. Et admirati
ſunt uniuerſi. Apertū eſt autē os eius ilico, et lingua eius, & lo
quebatur laudans Deū. Et factus eſt timor per omnes uicinos eo
rum, & per omnem montanam regionem Iudææ diuulga=
bantur omnia uerba hæc, & poſuerunt omnes qui audierant*

in corde ſuo, dicentes: Quis nam puer hic erit? Et manus domi ni erat cum illo, & Zacharias pater eius repletus eſt ſpiritu ſancto, prophetauitq́;, dicẽs: Laudandus dominus Deus Iſraël, quia uiſitauit et fecit redemptionem populo ſuo. Et erexit cor nu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſæculo fuerunt prophetarum ſuorum, Fore ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos: Vt uteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eßet teſtamenti ſui ſancti, ✶ præſtaretq́; iuſiurandum quod iurauit ab Abraham patrem noſtrum, ac daret nobis: Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi: Cum ſanctitate & iuſticia coram ipſo, cunctis diebus uitæ noſtræ. Et tu puer propheta altißimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini, ad parandum uias eius: Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſſionem peccato rum eius: Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus uiſitauit nos oriens ex alto: Vt illuceſceret his qui in tenebris & um bra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis: Puer autem creſcebat & corroboratur ſpiritu, & erat in deſertis, donec ueniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraëlitas.

CAPVT II.

FActum eſt autem in diebus illis. Exijt decretum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur totus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes ut profiterentur in ſuam quiſq; ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatẽ Dauid, quæ uocatur Bethlehem, eo quod eßet de domo & familia Da-

uid, ut profiteretur cum Maria deſponſa ſibi uxore, quæ erat
prægnans. * Accidit autem cum eſſent ibi, completi ſunt dies 2
pariendi. Et peperit filium ſuum primogenitũ, ac faſcijs eũ in V
uoluit, * reclinauitq; eũ in præſepi, quod nõ eſſet eis locus in di 3
uerſorio. Et paſtores erant in regione eadẽ uigilantes, et excu X
bantes excubias nocte ſuper gregem ſuũ. Et ecce angelus do=
mini aſtitit illis, & claritas domini circũfulſit illos, & timue=
rũt timore magno Et dixit illis angelus: Ne timeatis. Ecce enĩ
annuncio uobis gaudiũ magnũ, quod futurum eſt toti populo:
quia natus eſt uobis hodie ſeruator, qui eſt Chriſtus dominus,
in ciuitate Dauid, Et hoc uobis ſignũ: inuenietis infantẽ faſcijs
inuolutum, poſitũ in præſepi. Et ſubito facta eſt cũ angelo mul
titudo militiæ cœleſtis, laudantiũ Deum, & dicentium: Gloria
in altiſſimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona uoluntas. Et
factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis angeli in cœlum, & homines
paſtores loquebãtur inter ſeſe. Tranſeamus iam Bethlehem uſ
q;, et uideamus hoc quod audimus accidiſſe, quod dominus ape
ruit nobis. Et uenerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam et
Ioſeph, & infantem poſitũ in præſepi. Cum uidiſſent autẽ, di=
uulgauerunt de uerbo, quod dictum erat ipſis de puero hoc. Et
omnes qui audierunt, mirati ſunt de his quæ dicta erant à pa=
ſtoribus ad ipſos. Porrò Maria conſeruabat omnia uerba hæc,
conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes
ac laudantes Deum ſuper omnibus, quæ audierant & uiderãt:
ita ut dictum fuerat ipſis. Et poſtquàm conſummati ſunt dies
octo ut circuncideretur puer, uocatũ eſt nomen eius IESVS,
quod uocatum erat ab angelo priuſquam in utero concipere=
tur. Et poſteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum Leui. 12.

ſecundũ legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut ſiſte
Exodi. 34. rent eum domino: ſicut ſcriptũ eſt in lege domini: Omne maſcu
Nume. 8. linum adaperiens uuluam, ſanctum domino uocabitur, et ut da
rent hoſtiam ſecundũ quod dictum eſt in lege domini, par turtu
rum, aut duos pullos columbarũ. Et ecce homo erat Hieroſoly
mis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus ac pius, expectans
conſolationẽ Iſraël, & ſpiritus ſanctus erat ſuper eum. Et re-
ſponſum acceperat à ſpiritu ſancto, non uiſurũ ſe mortem, ni-
ſi prius uideret Chriſtum domini. Et uenit per ſpiritũ in tem-
plum. Et cum inducerent puerũ IESVM parentes, ut facerẽt
ſecundũ cõſuetudinẽ legis pro eo, ipſe quoq; accepit eum in ul
nas ſuas, & laudauit Deũ, ac dixit: Nunc dimittis ſeruũ tuum
domine ſecundũ uerbum tuũ in pace: Quia uiderunt oculi mei
ſalutare tuũ, quod paraſti ante faciem omniũ populorum: Lu-
men ad reuelationẽ gentiũ, & gloriã plebis tuæ Iſraël. Et erat
pater et mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo.
Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariã matrem eius: Ecce
poſitus eſt hic in ruinã, et in reſurrectionẽ multorũ in Iſraël, et
in ſignũ cui contradicitur. Quin & tuã ipſius animã penetra
bit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et
erat Anna prophetiſſa filia Phanaël de tribu Aſer. Hæc pro-
ceſſerat in multã ætatẽ, & uixerat cũ uiro annis ſeptem à uir-
ginitate ſua. Et hæc uidua annorum fermè octoginta quatuor,
quæ nõ diſcedebat de templo, ieiunijs ac deprecationibus ſerui
ens nocte ac die. Et hæc eadẽ hora ſuperueniens, uiciſſim con-
fitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expecta-
bant redemptionẽ Hieroſolymis: Et ut perfecerunt omnia ſe-
cundum legem domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem
ſuam

ſuam Nazareth. Puer autē ſuccreſcebat corroborabaturq́; ſpi
ritu, et implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.
Et ibant parentes eius quotannis Hieroſolymā in die feſto paſ
ſchæ. Et cum factus eſſet annorū duodecim, aſcendentibus illis
Hieroſolymam, ſecundū conſuetudinē diei feſti, conſummatis
q́; diebus cum redirent illi, remanſit puer IESVS Hieroſoly=
mis, et nō cognouerunt parentes eius. Cæterum rati illum eſſe
in comitatu, uenerunt itinere diei, et requirebant eum inter co
gnatos & inter notos. Et cū non inueniſſent eum, reuerſi ſunt
Hieroſolymā quærentes eum. Et accidit poſt triduū, inuenerūt
illum in templo ſedentem in medio doctorū, audientem illos,
& interrogantē eos. * Stupebant autē omnes, qui eum audie= 4
bant, ſuper intelligentia et reſponſis eius, & uiſo eo, admirati II
ſunt. * Et dixit mater eius ad illum: Fili, cur feciſti nobis ſic? Ec 5
ce pater tuus, et ego, dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: X
Quid eſt quod quærebatis me? an neſciebatis, quod in his quæ
patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non intellexerunt ſer=
monē quē locutus eſt ipſis. Et deſcendit cū eis, uenitq́; Naza=
reth, eratq́; ſubditus illis. Mater autē eius conſeruabat omnia
uerba hæc in corde ſuo. Et IESVS proficiebat ſapientia &
ætate et gratia apud Deū atq; hominē. CAPVT III.

ANno autē decimoquinto imperij Tiberij Cæſaris, Pon
tio Pilato præſide Iudææ, tetrarcha uero Galilææ Hero
de, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ &
Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes tetrarcha, ſub
pontificibus Anna et Caipha, factum eſt uerbum domini ſuper
Iohannem Zachariæ filium in deſerto. * Et uenit in omnem 6
regionē finitimā Iordani, prædicans baptiſmū pœnitentiæ in IIII

remiſſionem peccatorum, ſicut ſcriptū eſt in libro ſermonum
7 *Eſaiæ prophetæ, dicentis.* * *Vox clamantis in deſerto, parate*
I *uiam domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebi=*
Eſa.40. *tur, & omnis mons & collis reddetur humilis. Et fient quæ ob*
liqua ſunt, directa: & aſperæ * *uertentur in uias planas, et ui*
8 *debit omnis caro ſalutare Dei.* * *Dicebat ergo ad turbas, quæ*
V *exibant ut baptizarentur ab ipſo: Progenies uiperarum quis*
ſubmonſtrauit uobis ut fugeretis à uentura ira? facite ergo fru
ctus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere intra uoſipſos,
patrem habemus Abraham, Dico enim uobis, potens eſt Deus
de lapidibus iſtis ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Iam uero & ſecu
ris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor non fa=
ciens fructum bonū, exciditur, & in ignem conijcitur. * *Et in*
9 *terrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Re=*
X *ſpondens autem, dicit illis: Qui habet duas tunicas, imper=*
tiat non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vene=
runt autem et publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad il
lum: Magiſter, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Ne quid
amplius, quàm quod conſtitutum eſt uobis, exigatis. Interro=
gabant autem eum & milites, dicentes: Et nos quid faciemus?
Et ait illis: Ne quem concutiatis, ne quem calumniemini, et con
tenti eſtote ſtipendijs ueſtris. Expectante autem populo, &
cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Iohanne, num ipſe
10 *eſſet ille Chriſtus: Reſpondit Iohannes, dicens uniuerſis:* * *Ego*
I *quidem aqua baptizo uos, ſed ueniet fortior me, cuius nō ſum*
dignus ſoluere corrigiam calciamentorum. Ipſe uos baptiza=
bit ſpiritu ſancto & igni: * *cuius uentilabrum in manu ipſi=*
11 *us, & purgabit aream ſuam: & congregabit triticum in hor*
V *reum*

horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili.
Multa quidem & alia exhortans, euangelizabat populo. ✻ *He=* 12
rodes autem tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade II
uxore fratris ſui, deq́; omnibus malis quæ faciebat Herodes, ad
iecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Iohannem in carcerem.
✻ *Factum eſt autem cum baptizaretur omnis populus, ut & IE* 13
SV baptizato & orante, apertum ſit cœlum, ac deſcendit ſpi= I
ritus ſanctus corporali ſpecie, quaſi columba in ipſum, & uox
de cœlo facta eſt, quæ diceret: Tu es filius ille meus dilectus, in
te complacitum eſt mihi. ✻ *Et ipſe IESVS incipiebat eſſe fer=* 14
me annorum triginta, ut putabatur, filius Ioſeph, qui fuit filius III
Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ian
ne, qui fuit Ioſeph, qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui fuit
Naum, qui fuit Heſli, qui fuit Nagge, qui fuit Maath, qui fuit
Matathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſech, qui fuit Iuda, qui fuit
Ioanna, qui fuit Rheſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiël,
qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Coſam, qui
fuit Helmadam, qui fuit Her, qui fuit Ieſo, qui fuit Heliezer, qui
fuit Ioram, qui fuit Mattha, qui fuit Leui, qui fuit Simeon, qui
fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Ionam, qui fuit Heliachim,
qui fuit Meleam, qui fuit Menam, qui fuit Mathatha, qui fuit
Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit
Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon, qui fuit Aminadab,
qui fuit Aram, qui fuit Eſrom, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ,
qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Tharræ,
qui fuit Nachor, qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Pha=
lec, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Ar=
phaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noê, qui fuit Lamech, qui fuit

*Mathuſala, qui fuit Enoch: qui fuit Iarcth, qui fuit Malalchel,
qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui
fuit Dei.*

CAPVT IIII.

15 I✶ESVS aũt plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane,
11 *& actus eſt per ſpiritum in deſertum, ac diebus quadragin
16 ta tentabatur à diabolo, ✶ nihilq́; comedit in diebus illis, &
V conſummatis illis, deinde eſurijt. Dixit aũt illi diabolus: Si fili-
us es dei, dic lapidi huic ut panis fiat. Et reſpondit ad illum* IE-
Deuter. 8. SVS, *dicẽs: Scriptum eſt: Non pane ſolo uiuet homo, ſed omni
uerbo dei. Et ſubduxit illum diabolus in montem excelſum, &
oſtendit illi omnia regna orbis terræ in puncto temporis, et ait
illi diabolus: Tibi dabo poteſtatem hanc uniuerſam & gloriam
illorum, quia mihi tradita ſunt, & cuicunq́; uolo, do illam, tu
ergo ſi adoraueris prouolutus coram me, erunt tua omnia. Et*
Deuter. 6. *reſpondens* IESVS, *dixit illi: Abi poſt me Satana. Scriptum
eſt enim: Adorabis dominum deum tuum, & illum ſolum coles.
Et duxit illum Hieroſolymam, ſtatuitq́; eum ſuper pinnam tem*
Pſal. 90. *pli, & dixit illi: Si filius dei es, mitte teipſum hinc deorſum. Scri
ptum eſt enim, quod angelis ſuis mandabit de te, ut ſeruent te,
& in manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.
Et reſpondens* IESVS, *ait illi: Dictum eſt: Non tentabis domi
num deum tuum. Et conſummata omni tentatione, diabolus re-
ceſſit ab illo uſq; ad tempus. Et reuerſus eſt* IESVS *uirtute ſpi
ritus in Galilæam: ✶& fama exijt per uniuerſam regionem de
illo. Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, & glorificabatur ab
omnibus. ✶Et uenit Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit ſe
cundum conſuetudinem ſuam die ſabbatorũ in ſynagogam, &*

ſurrexit

ſurrexit ut legeret. Et traditus eſt illi liber Eſaiæ prophetæ, & Eſa.61.
ut explicuit librum, inuenit locum ubi ſcriptū erat: Spiritus do
mini ſuper me, propterea quod unxit me, ad euangelizandum
pauperibus miſit me, ut ſanem contritos corde, ut prædicem ca
ptiuis remiſsionem, & cæcis uiſum, ut emittam confractos per
remiſſionem, ut prædicem annū domini acceptū. Et complicato
libro reddidit miniſtro, ac reſedit. Et omniū in ſynagoga oculi
erant defixi in eum. Cœpit aūt dicere ad illos: Hodie impleta eſt
hæc ſcriptura in auribus ueſtris. Et omnes teſtimonium illi da=
bant, & mirabantur ſuper gratia ſermonum, qui procedebant
ex ore ipſius, dicebātq;: * Nōne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis: 19
* Omnino dicetis mihi hāc ſimilitudinē: Medice, cura teipſum. I
Quæcunq; audiuimus facta in Capernaum, fac & hic in pa= 20
tria tua. Ait aūt: Amen dico uobis: * Nemo propheta acceptus X
eſt in patria ſua. * Sed in ueritate dico uobis, multæ uiduæ erāt 21
in diebus Heliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cœlum annis tri= I
bus, & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna per omnem 22
terram, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sareph X
tha Sidonis ad mulierē uiduam. Et multi leproſi erāt in Iſraël 3.Reg.17.
ſub Heliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Na= 4.Reg.5.
aman Syrus. Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audi=
entes. Et inſurrexerunt eiecerūtq; illū è ciuitate, & duxerūt
illū uſq; ad ſuperciliū montis, ſuper quē ciuitas illorū erat ædi= 23
ficata; ut præcipitarent eum. Ipſe aūt tranſiens, per mediū illo- VIII
rum ibat. * Et deſcendit Capernaū ciuitatem Galilææ, ibiq; do 24
cebat illos ſabbatis. * Et ſtupebant ſuper doctrina eius, quia cū II
poteſtate coniunctus erat ſermo ipſius. * Et in ſynagoga erat 25
homo habens ſpiritum dæmonis immundi, & exclamauit VIII
uoce

uoce magna, dicēs: Eia, quid tibi nobiſcū eſt IESV Nazarene?
Veniſti ad perdendū nos? Scio te qui ſis, ſanctus ille dei. Et in=
crepauit illū IESVS, dicēs: Obmuteſce, & exi ab eo. Et cum
proieciſſet illum dæmonium in mediū, exijt ab illo, nihilq; illi
nocuit. Et factus eſt pauor ſuper omnes, & colloquebantur in
ter ſeſe, dicentes: Quis ſermo hic eſt? quia cum autoritate ac
poteſtate imperat immundis ſpiritibus, et exeunt? Et diuulga=
26 batur fama de illo in omnē locum undiq; finitimæ regionis. *
II Cum ſurrexiſſet autem IESVS de ſynagoga, introiuit in do=
mum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur febri magna,
& rogauerunt illum pro ea, & aſtans ſupra illam, increpa=
uit febrem, & febris dimiſit illam: ſtatimq; ſurgens, miniſtra=
bat illis. Cum autem ſol occideret, omnes qui habebāt infirmos
morbis uarijs, ducebant illos ad eum, at ille ſingulis manus im
27 ponens, ſanabat eos. *Exibant autem & dæmonia à multis,
VIII clamantia, ac dicētia: Tu es Chriſtus ille filius dei. Et increpans
28 non ſinebat ea loqui, quod ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. *Fa=
VIII cto autem die, egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ quære
bant eum, & uenerunt uſq; ad ipſum, & detinebant illum, ne
diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Et alijs ciuitatibus oportet me
euangilizare regnum dei: nam in hoc miſſus ſum. Et prædica=
bat in ſynagogis Galileæ.

CAPVT V.

29 F*Actum eſt aūt cum turba immineret ei, ut audiret uer=
X bum dei, & ipſe ſtabat iuxta ſtagnum Genezareth, & ui
dit duas naues ſtantes ad ſtagnū, piſcatores autem deſcen=
derant ex illis, & abluebant retia. Ingreſſus autem in unam na
uim, quæ erat Simonis, rogauit eum, ut à terra abduceret pu=
ſillum,

ſillum, & ſedens docebat de naui turbas. * Vt ceſſauit autem lo 30
qui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in IX
capturam. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totã
noctem laborantes nihil cepimus, tamen tuo iuſſu laxabo retē.
Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copi
oſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerant ſocijs, qui
erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipſos, & uene
runt, atque impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. * 31
Quod cum uideret Simon Petrus, accidit ad genua IESV, di= X
cens: Diſcede à me domine, quia homo peccator ſum. Stupor
enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerãt, ſuper
captu piſcium quem ceperant: ſimiliter aũt Iacobum & Io=
hannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simoni. Et ait ad Simo=
nem IESVS: *Ne metuas, poſt hac homines capies. Et ſubdu= 32
ctis in terram nauibus, relictis omnibus ſequuti ſunt eum. * Et II
accidit, cum eſſet in quadam ciuitate, & ecce uir plenus lepra, 33
cumq; uidiſſet IESVM, proſtratus in faciem, rogauit eum, di II
cens: Domine, ſi uis, potes me mundare. Et protenſa manu teti
git eum, dicens: Volo, mundus eſto. Et confeſtim lepra diſceſſit
ab illo. Et ipſe præcepit illi, ne cuiquam diceret: ſed uade, (in= *
quit) oſtende teipſum ſacerdoti, & offer pro emundatione tui,
quemadmodum præcepit Moſes in teſtimonium illis, *Perua= Leuit.13.
gabatur autem magis rumor de illo, & conueniebant turbæ 34
multæ, ut audirent & ſanarentur ab ipſo ab infirmitatibus ſu I
is. *Ipſe autem agebat in ſeceſſu in deſertis, & orabat. Et fa= 35
ctum eſt quodam die, & ipſe docebat, erantq; phariſæi ſeden= II
tes ac legis doctores, qui uenerant ex omni caſtello Galilææ & 36
Iudææ & Hieruſalem: * & uirtus domini aderat ad ſanandum II
eos.

37 *eos. *Et ecce uiri portantes in lecto hominem, qui erat paraly-*
I *ticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante illum. Et non*
inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderunt
ſuper tectũ, ac per tegulas demiſerunt eum cum lectulo in me-
dium ante IESVM. *Quorum fidem ut uidit, dixit illi:Homo,*
remittantur tibi peccata tua. Et *cœperunt cogitare ſcribæ &*
phariſæi, dicentes: Quis eſt is, qui loquitur blaſphemias? Quis
poteſt remittere peccata, niſi ſolus deus? Vt cognouit aũt IE-
SVS *cogitationes eorum, reſpondens, dixit ad illos: Quid co-*
gitatis in cordibus ueſtris? Vtrum eſt facilius dicere, remittan-
tur tibi peccata, an dicere, ſurge & ambula? Vt aũt ſciatis quod
filius hoĩs habet poteſtatẽ in terra remittendi peccata, ait para
lytico:Tibi dico, ſurge, tolle lectulum tuum, & uade in domum
tuam. Iſq; confeſtim ſurgens corã illis, tollebat in quo iacuerat,
abijtq; in domum ſuam, glorificans deum. Et *ſtupor corripuit*
omnes, & glorificabant deum, & repleti ſunt timore, dicentes.
38 *Vidimus incredibilia hodie.* *Et *poſt hæc exijt, ac uidit publica*
II *num, nomine Leui, ſedentem ad teloniũ, & ait illi:Sequere me,*
39 *atq; is relictis oĩbus, ſurgens, ſecutus eſt eum.* * Et *fecit ei con-*
II *uiuium magnum Leui in domo ſua, & erat turba multa publi*
canorum, & aliorum qui cum illis accumbebant. Et *murmu-*
rabant ſcribæ & phariſæi aduerſus diſcipulos eius, dicentes:
Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis? Et *re*
40 *ſpondens* IESVS, *dixit ad illos:* *Non *egent qui ſani ſunt, me*
II *dico, ſed qui male habent.* Non *ueni uocare iuſtos, ſed peccato-*
res ad pœnitentiam. At *illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli*
Iohannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimili-
ter & phariſæorũ, tui uero edunt & bibunt? Quibus ipſe ait:

Num

Num poteſtis facere ut filij thalami, dum cum illis eſt ſponſus,
ieiunent? Venient aũt dies, & cum ablatus fuerit ab illis ſpon=
ſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat aũt & ſimilitudinẽ
ad illos: Nemo immiſſuram noui ueſtimenti immittit in ueſti=
mentum uetus, alioquin & nouum rumpit, & ueteri non con
uenit immiſſura ex nouo. Et nemo mittit uinũ nouum in utres
ueteres, alioqui rumpet uinum nouum utres, & ipſum effunde
tur, & utres peribunt: Sed uinũ muſtum in utres nouos mitten
dum eſt, & utraq; conſeruantur. Et nemo qui biberit uetus, ſta
tim uult nouum, dicit enim uetus melius eſt.

CAPVT VI.

A* Ccidit aũt, ut in ſabbato ſecundo primo tranſiret per 41
ſata, ac uellebant diſcipuli eius ſpicas, edebantq;, con= II
fricantes manibus. Quidã aũt phariſæorũ dicebant il=
lis: Quid facitis quod non licet facere in ſabbatis? Et reſpondẽs 1.Reg.2.
IESVS, ad eos, dixit: Ne hoc quidẽ legiſtis, quod fecit Dauid,
cũ eſuriſſet ipſe, & qui cũ illo erãt, quomodo intrauit in domũ
dei, & panes propoſitionis ſumpſit, editq;, ac dedit etiã his qui
ſecũ erãt, quos non licet edere, niſi tantũ ſacerdotibus? Et dice=
bat illis: * Dominus eſt filius hoĩs, etiã ſabbati. Factũ eſt aũt & 42
in alio ſabbato, ut intraret in ſynagogam, ac doceret. Et erat II
ibi homo, & manus eius dextra erat arida. Obſeruabant autem
eum ſcribæ ac phariſæi, an in ſabbato ſanaturus eſſet, ut inue=
nirent unde accuſarent eum. Ipſe uero ſciebat cogitationes eo=
rum, & ait homini qui habebat manum aridam: Surge & ſta
in medio. Ille uero ſurgens ſtetit. Ait igitur ad illos IESVS: In
terrogabo uos utrum licet ſabbatis benefacere, an malefacere,
animam ſeruare, an perdere? Et circumſpectis omnibus illis,
dixit

dixit homini: Extende manum tuam. Ille aũt fecit, & reſtituta
eſt manus eius ſana ſicut altera. Ipſi autem repleti ſunt amẽtia,
43 *& colloquebantur inter ſeſe, quid nam facerent* IESV. **Fa=*
II *ctum eſt aũt in illis diebus, exijt in mõtem ad orandum, eratq;*
44 *pernoctans in deprecatione dei. Et cum dies factus eſſet, *uoca*
II *uit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis, quos & apoſto*
los nominauit: Simonem, quem & nominauit Petrum, *&* An
dream fratrem eius: Iacobum *&* Iohannem: Philippũ *&* Bar
tholomeum: Matthæum *&* Thomam: Iacobum Alphæi *filium,*
& Simonem qui uocatur Zelotes, *&* Iudam Iacobi, *&* Iudam
Iſcariotem, qui idem fuit proditor. Et deſcendens cum illis, ſte=
45 *tit in loco campeſtri, turbaq; diſcipulorum eius. * & multitu=*
I *do copioſa plebis ex omni* Iudæa *&* Hieruſalem, *& à mariti=*
ma Tyro *&* Sidone, *qui uenerant ut audirent eum, & ſana=*
rentur à morbis ſuis, & qui uexabantur à ſpiritibus immun=
46 *dis, & ſanabantur. Et omnis turba quærebat eum tangere,*
V *quia uirtus ab illo exibat, & ſanabat omnes. *Et ipſe attollens*
47 *oculos ſuos ĩ diſcipulos, dicebat: * Beati pauperes, quia ueſtrũ*
V *eſt regnum dei. * Beati qui eſuritis nunc, quia ſaturabimini.*
48 *Beati qui fletis nunc, quia ridebitis. *Beati eritis, cum uos ode=*
V *rint homines, & ſeparauerint uos, & exprobrauerint, & eie*
49 *cerint nomen ueſtrum, tanquam malum propter filium homi=*
V *nis. Gaudete in illo die & exultate, ecce enim merces ueſtra*
multa eſt in cœlis. Secundum hæc enim faciebant prophetis pa
50 *tres eorum. *Veruntamen uæ uobis diuitibus, qui habetis con=*
X *ſolationem ueſtram. Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.*
51 *Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. * Væ uo=*
X *bis cum laudauerint uos omnes homines. Secundum hæc enim*

faciebant

ſaciebant pſeudoprophetis patres eorũ·Sed uobis dico qui au=
ditis·*Diligite inimicos ueſtros,benefacite his qui uos oderũt· 52
Benedicite maledicentibus uobis, & orate pro calumnian= V
tibus uos·* Percutienti te in maxillam,præbe & alteram,& 53
ab eo qui aufert tibi pallium, etiam tunicam noli prohibere· V
Omni autem exigenti abs te,tribue,et ab eo qui aufert quæ tua
ſunt,ne repoſcas·* & prout uultis ut faciant uobis homines, 54
uos quoq; facite illis ſimiliter·* Et ſi diligitis eos qui uos dili= V
gunt,quæ uobis eſt gratia?Nam & peccatores eos à quibus di 55
liguntur, diligunt· Et ſi benefeceritis his qui uobis benefa= V
ciunt, quæ uobis eſt gratia? Siquidem & peccatores hoc faci=
unt·Et ſi mutuum dederitis his,a quibus ſperatis uos receptu=
ros,quæ gratia eſt uobis?Nam et peccatores peccatoribus dant
mutuum, ut recipiant paria· Quinimo diligite inimicos ue=
ſtros,& benefacite,& mutuum date,nihil inde ſperantes,&
erit merces ueſtra multa,& eritis filij altiſsimi,quia ipſe beni
gnus eſt erga ingratos ac malos·Eſtote ergo miſericordes, ſi=
cut & pater ueſter miſericors eſt·Nolite iudicare,& nõ iudi=
cabimini · Nolite condemnare,& non condemnabimini· Re=
mittite,& remittetur uobis·Date,& dabitur uobis· Menſurã
bonam et confertam,& concuſſam,atq; exundantẽ dabunt in 56
ſinum ueſtrum·* Eadem quippe menſura qua metimini, me= II
tientur alij uobis·Dicebat autem illis ſimilitudinẽ·* Nunquid 57
poteſt cæcus cæcum ducere?nonne ambo in foueam cadunt?* V
Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ ſuum,perfectus autẽ omnis 58
erit,ſicut magiſter ipſius·*Quid autem uides feſtucam in ocu III
lo fratris tui, trabem autem quæ in oculo proprio eſt,nõ ani= 59
maduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo:frater, ſi= V

ne eijciã

ne eijciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt, ipſe in oculo tuo tra=
bem nõ uides? Hypocrita, eijce primũ trabem ex oculo tuo, &
tunc perſpicies, ut eijcias feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui·
60 ✱Nõ eſt enĩ arbor bona, quæ facit fructũ malũ, neq; arbor ma
V la, faciens fructũ bonũ. Vnaquæq; enim arbor ex fructu ſuo co
61 gnoſcitur·✱Neq; enĩ è ſpinis colligunt ficus, neq; è rubo uinde
V miant uuam·✱Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui pro=
62 fert bonũ, & malus homo ex malo theſauro cordis ſui profert
V malum. Ex abundantia enim cordis loquitur os eius·✱Quid au
63 tem uocatis me domine, domine, et nõ facitis quæ dico? ✱Quiſ
III quis uenit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos, oſtendã
64 uobis, cui ſimilis ſit· Similis eſt homini ædificanti domũ, qui fo=
V dit in altum, & poſuit fundamentũ ſuper petram· Inundatio=
ne autẽ facta, illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam
mouere· Fundata enim erat ſuper petram· Qui autem audiuit
& non fecit, ſimilis eſt homini, qui ædificauit domum ſuam ſu
per terrã, abſq; fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & con
tinuo cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna·

CAPVT · VII·

CVm autem conſummaſſet omnia uerba ſua audiente po
65 pulo, ✱intrauit Capernaum· Centurionis autem cuiuſ
III dam ſeruus male habens, agebat animam, qui illi erat
charus· Cum audiſſet autem de IESV, miſit ad eum ſeniores
Iudæorum, rogans eum, ut ueniret & ſeruaret ſeruum ſuum·
At illi cum ueniſſent ad IESVM, rogabant eum ſtudioſe, di=
centes: Dignus eſt, ut hoc illi præſtes: diligit enim gentem no=
ſtram, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis· IESVS autẽ ibat
cum illis· Et cum iam non longe abeſſet à domo, miſit ad eum

centurio amicos, dicens ei: Domine, noli uexari. Non enim
ſum dignus, ut ſub tectum meum intres. Quapropter nec me=
ipſum ſum dignum arbitratus, ut uenirem ad te, ſed dic uer=
bo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub po=
teſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic, uade,
ac uadit: & alteri, ueni, ac uenit: & ſeruo meo, fac hoc, ac fa
cit. Auditis autem his, IESVS miratus eſt eum, & conuer=
ſus, ſequenti ſe turbæ dixit: Dico uobis, ne in Iſraël quidem
tantam fidem inueni. * Et reuerſi qui miſſi fuerant in domũ, 66
inuenerunt ſeruum qui languerat, ſanum. * Et factum eſt de= V
inceps, ibat in ciuitatem, quæ uocatur Nain, & ibãt cum eo di 67
ſcipuli eius multi, turbaq́; copioſa. Cum autem appropinqua X
ret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus ma
tri ſuæ: & hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa,
Quam cum uidiſſet dominus, miſericordia motus ſuper eam,
dixit illi: Noli flere. Et acceſſit, tetigitq́; loculum. Porrò qui
portabant ſubſtiterunt: Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Et
reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum ma=
tri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum,
dicentes: Propheta magnus ſurrexit inter nos, & Deus uiſita
uit plebem ſuã. * Et exijt hic rumor in uniuerſam Iudæam de 68
eo, et omnẽ finitimã regionẽ. Et nunciauerunt Iohanni diſcipu X
li ipſius de his omnibus. * Et cõuocauit duos de diſcipulis ſuis 69
Iohannes, miſitq́; ad IESVM, dicẽs: Tu es qui uenturus es, an V
aliũ expectamus? Cum autẽ ueniſſent ad eũ uiri, dixerũt: Iohã
nes baptiſta miſit nos ad te, dicens: Tu es ille qui uenturus erat,
an aliũ expectamus? In eadẽ autẽ hora multos curauit à morbis
ac plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit uiſum.

Et reſpondens dixit illis: Euntes renunciate Iohanni, quæ uidi
ſtis et audiſtis, quod cæci uident, claudi ambulant, leproſi mun
dantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperibus annunci
atur Euangeliũ, et beatus eſt quicunq; non fuerit offenſus per
me. Et cũ diſceſſiſſent nuncij Iohannis, cœpit de Iohanne dice=
re ad turbas: Quid exiſtis in deſertũ ut uideretis? harundinem
uento agitari? Sed quid exiſtis uiſuri? hominẽ mollibus ueſti=
mentis indutũ? Ecce qui ueſtitu ſplendido ueſtiuntur et in deli=
tijs agunt, in aulis regum ſunt. Sed quid exiſtis ad uidendũ? pro
70 phetam? Vtiq; dico uobis, & pluſquã prophetam. * Hic eſt de
II quo ſcriptũ eſt, Ecce mitto angelũ meum ante faciem tuam, qui
71 præparabit uiam tuã ante te. * Dico enim uobis: Maior inter
V natos mulierũ propheta Iohanne baptiſta nemo eſt. Attamen
72 qui minor eſt in regno Dei, maior eſt illo. * Et omnis populus
X audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum, baptizati bapti=
ſmo Ioannis. Phariſæi autem, & legiſperiti conſiliũ Dei ſpre=
73 uerunt aduerſus ſemetipſos, nõ baptizati ab eo. Ait autẽ domi
V nus. * Cui ergo ſimiles dicam homines generationis huius, &
cui ſimiles ſunt? Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, et accla
mantibus inter ſe, ac dicentibus: Cantauimus uobis tibijs, et nõ
ſaltaſtis, cecinimus uobis lugubria, & non ploraſtis. Venit enĩ
Iohannes baptiſta, neq; edens panem, neq; bibens uinum, &
dicitis: Dæmoniũ habet. Venit filius hominis edens ac bibens,
et dicitis: Ecce homo edax, et uinipotor, amicus publicanorum
ac peccatorum. Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis omnibus.
Rogabat autem illum quidã è phariſæis, ut caperet cibum cum
74 ipſo. Et ingreſſus domum phariſæi, accubuit. * Et ecce mulier
I quæ fuerat ĩ ciuitate peccatrix, ut cognouit quod accubuiſſet in
domo

domo phariſæi,attulit alabaſtrũ ungenti,ſtansq; ad pedes eius
à tergo flens,lachrymis cœpit rigare pedes eius:& capillis ca=
pitis ſui extergebat,& deoſculabatur pedes eius, & unguen=
to ungebat.* Videns autem phariſæus,qui uocauerat eum, ait 71
intra ſe,dicens:Hic ſi eſſet propheta,ſciret utiq; quæ & qualis X
eſt mulier,quæ tangit ipſum,quia peccatrix eſt.Et reſpondens
IESVS,dixit ad illum, Simon,habeo quiddã quod tibi dicã.At
ille ait:Magiſter,dic.Duo debitores erant cuidã creditori,unus
debebat denarios quingentos,& alter quinquaginta.Cum autẽ
illi nõ eſſent ſoluendo, condonauit utriſq;, horũ igitur dic uter
eum plus diliget?Reſpondẽs Simon,dixit:Exiſtimo quod is cui
plus condonauit.At ille dixit ei:Recte iudicaſti.Et conuerſus ad
mulierem,dixit Simoni:Vides hanc mulierem?Intraui in domũ
tuam,aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis ri
gauit pedes meos,& capillis capitis ſui exterſit.Oſculum mihi
non dediſti:hæc autem ex quo intraui, non ceſſauit deoſculari
pedes meos. Oleo caput meum non unxiſti,hæc autem unguẽ
to unxit pedes meos,propter quod dico tibi:Remittantur pec
cata eius multa,quoniam dilexit multum.Cui autem minus re=
mittitur,is minus diligit.Dixit autem ad illam:Remittuntur ti
bi peccata.Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra
ſe.Quis eſt hic,qui etiam peccata remittit?Dixit autem ad mu
lierem:Fides tua te ſaluam fecit,uade cum pace.

CAPVT VIII.

ET factum eſt deinceps,& ipſe iter faciebat per ſingulas ciuitates et caſtella, prædicans & annuncians regnum Dei, et duodecim cum illo,ſimulq; mulieres aliquæ, quæ erant ſanatæ à ſpiritibus malis,& infirmitatibus:Maria quæ

uocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Io=
hanna uxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ
multæ quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Cum autem tur
ba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent
76 ad eum, dixit per ſimilitudinem. * Exijt qui ſementem facie=
II bat ad ſeminandum ſemen ſuum. Et inter ſeminandum, aliud
cecidit circa uiam, & conculcatum eſt, & uolucres cœli co=
mederunt illud. Et aliud cecidit ſupra petram, & enatum aru
it, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, &
ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terrã
bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, cla=
mabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant
autẽ eum diſcipuli eius, dicentes: Quæ eſſet iſta parabola. At
77 ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, * cæteris
I autem per parabolas, ut uidentes, nõ uideant, & audientes, nõ
78 intelligãt. * Eſt autẽ hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui au
II tem iuxta uiam, hi ſunt qui audiunt: deinde uenit diabolus, &
tollit ſermonem de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam
qui ſuper petram, ij ſunt, qui cum audierint, cum gaudio ſuſci
piunt ſermonẽ: & hi radices non habent, qui ad tempus cre=
dunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpi=
nas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſollicitudinibus & di=
uitijs ac uoluptatibus uitæ euntes, ſuffocãtur, nec referunt fru
ctum. Quod autem in bonam terrã, hi ſunt, qui in corde hone=
ſto ac bono audientes ſermonem, retinent, & fructum affe=
79 runt per patientiam. * Nemo uero cum lucernam accenderit,
II operit eam uaſe, aut ſubter lectum ponit: ſed ſuper candela=
80 brum ponit, ut intrantes uideant lumen. * Non eſt enim occul
II tum,

tum, quod non manifeſtum ſit futurum: nec abſconditum: quod 81
non ſit cognoſcendum, & in propatulum uenturum. * Videte V
ergo quomodo audiatis. Quiſquis enim habet, dabitur illi, &
quicunq; non habet, etiam quod putat ſe habere, auſeretur ab 82
illo. * Venerunt *autem ad illum mater & fratres eius, & nō* II
poterant adire eū præ turba, & nunciatū eſt illi, dictumq;: Ma
ter tua et fratres tui ſtant foris, uolentes te uidere. Qui reſpō
dens, dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi ſunt, qui ſermo
nem dei audiunt, ac faciunt illū. * *Factum eſt autē quodā die,* 83
et ipſe aſcendit in nauim, ac diſcipuli eius, & ait ad illos: Traij II
ciamus in ulteriorē ripam ſtagni, ac ſoluerunt. Ceterū naui=
gantibus illis, obdormiuit: & ingruit procella uenti in ſtagnū,
& complebantur ac periclitabantur. Accedentes autē ſuſci=
tauerunt eum, dicentes: Præceptor, præceptor, perimus. At il
le experrectus, increpauit uentum ac tempeſtatem aquæ, &
ceſſauerunt, factaq; eſt tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi eſt
fides ueſtra? Timentes autē mirati ſunt inter ſe, dicentes: Quiſ
putas hic eſt? Quia uentis quoq; & aquæ imperat, & obediūt
ei? Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorum, quæ eſt con=
tra Galilæam. Et cum de naui egreſſus eßet ad terram, occur=
rit illi uir quidam è ciuitate, qui habebat dæmonium iam tem=
poribus multis: & ueſtimento non induebatur: neq; in domo
manebat, ſed in monumentis. Is ut uidit IESVM, *& excla=*
maſſet, procidit ante illum, ac uoce magna dixit: Quid mihi
rei tecū eſt IESV *fili Dei altißimi? Obſecro te, ne me torque=*
as. Præcipiebat enim ſpiritui immundo, ut exiret ab homine.
Frequenter enim corripuerat illum, & uinciebatur catenis,
et compedibus cuſtodiebatur, et ruptis uinculis agebatur à dæ

monio in deſerta. Interrogauit autem illum IESVS, *dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio, quia intrauerunt dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illum, ne imperaret ipſis, ut in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte, & rogabant eum ut permitteret ipſis in illos ingredi. Et permiſit illis, Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abijt grex per præceps in ſtagnū, & ſuffocatus eſt. Porrò ut uiderunt quod acciderat ij qui paſcebant, fugerunt, rumoremq; nunciauerunt in ciuitatē ac uillas. Exierunt autem, ut uiderent quod factū erat, & uenerunt ad* IESVM, *et inuenerūt hominē ſedentē, à quo dæmonia exierant, ueſtitū, ac ſana mente ad pedes* IESV, *& timuerunt. Nunciauerūt autē illis etiam qui uiderant, quomodo ſanus factus eßet is, qui agitabatur à dæmonio. Et rogauerunt illū omnis multitudo Gadarenorū, ut diſcederet ab ipſis,*
84 *quia magno timore tenebātur.* ✶ *Ipſe autē cōſenſa naui reuer*
VIII *ſus eſt. Rogauerat enim illū uir à quo dæmonia exierant, ut cū eo eßet, ſed ablegauit eū* IESVS, *dicens: Redi in domū tuā, et narra quæcūq; tibi fecerit Deus. Et abijt per totā ciuitatē, prædicās quæcunq; ſibi fecißet* IESVS. *Factū eſt autē cū rediret* IESVS, *excepit illū turba, nam omnes expectabāt eum.* ✶ *Et*
85 *ecce uenit uir, cui nomē Iairus, et ipſe princeps ſynagogæ erat*
II *acciditq; ad pedes* IESV, *rogans eum, ut intraret in domum ſuam, quoniam unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Verum inter eundum, turbæ coartabāt eum. Et mulier quæ erat obnoxia profluuio ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat omnem ſubſtantiam, nec ab ullo potuerat curari, acceſſit retro, & tetigit fimbriam*

ueſtimenti

ueſtimenti eius, & confeſtim ſiſtebatur fluxus ſanguinis eius.
Et ait IESVS: *Quis eſt qui me tetigit? Negantibus aũt omni-*
bus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te cõ
ſtringunt & affligunt, & dicis: Quis me tetigit? Et dixit IE-
SVS: *Tetigit me aliquis. Nam ego noui uirtutem á me exiſſe.*
Videns autem mulier, quod non latuiſſet, tremens uenit ac pro
cidit ante pedes eius, & ob quam cauſſam tetigiſſet eum, indi-
cauit ei coram toto populo, & quemadmodum confeſtim ſana-
ta fuiſſet. At ipſe dixit ei: Confide filia, fides tua te ſeruauit, ua-
de cum pace. Adhuc illo loquente, uenit quidam á domo princi
pis ſynagogæ, dicens ei: Mortua eſt filia tua, noli uexare magi-
ſtrum. IESVS *autem audito hoc uerbo, reſpondit patri puel-*
læ. Noli timere, crede tantum, & ſalua erit. Et cum ueniſſet in
domum, non permiſit intrare ſecum quenquam, niſi Petrum,
& Iacobum, & Iohannem, & patrem ac matrem puellæ. Fle-
bant autem omnes & plangebant illam. At ille dixit: Nolite fle
re, non eſt mortua (puella) ſed dormit. Et deridebant eum, ſci- *
entes quod mortua eſſet. Ipſe autem eiectis foras omnibus, ap-
prehenſa manu eius clamauit, dicens: Puella ſurge. Et reuerſus
eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuo, ac iuſſit illi dari cibum.
Et ſtupuerunt parentes eius. At ille præcepit eis, ne cui dice-
rent quod factum erat.

CAPVT IX.

C*Onuocatis autem (*IESVS*) duodecim dedit illis pote* *
ſtatem & autoritatẽ ſuper omnia dæmonia, & ut mor 86
bos ſanarent. Et miſit illos ut prædicarent regnum dei, II
& ſanarẽt infirmos. Et ait ad illos: * *Ne quid tuleritis in uiam,* 87
neq; uirgam, neq; peram, neq; panem, neq; pecuniam, neque II

88 a binas tunicas habeatis. * Et in quamcunq; domum intraueri=
II tis, illic manete, atq; illinc exeatis. * Et quicunq; non recepe=
88 b rint uos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem è pedibus ue
II ſtris excutite, in teſtimoniũ aduerſus illos. * Egreßi autem cir=
89 cumibant per caſtella, euangelizantes & curantes ubiq; * Au
VIII diuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæ
90 ſitabat, eò quod diceretur à quibuſdam, quod Iohannes ſurre=
I xiſſet à mortuis, à quibuſdam uero, quod Helias apparuiſſet, ab
alijs autem, quod propheta quiſpiam ex antiquis ſurrexiſſet.
Et ait Herodes: Iohannem ego decollaui, quis eſt autem iſte de
91 quo ego talia audio? Et quærebat uidere eum. * Et reuerſi apo=
VIII ſtoli narrauerunt illi quæcunq; fecerant. Et aſſumptis illis, ſe=
92 ceſſit ſeorſum in locum deſertum ciuitatis, quæ uocatur Beth=
III ſaida. Quod cum cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum, & ex
cepit eos, & loquebatur illis de regno dei, & eos qui curatione
93 indigebant, ſanabat. * Dies autem cœperat declinare, & acce
I dentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in ca=
ſtella uillasq; uicinas diuertant & inueniant eſcas, quia hic in
loco deſerto ſumus. Ait autem ad illos: Vos date illis quod edãt.
At illi dixerunt. Non ſunt nobis plures, quàm quinque panes,
& duo piſces, niſi nos eamus & emamus in omnem hunc po=
pulum eſcas. Erant autem ferè uiri quinquies mille. Ait autem
ad diſcipulos ſuos: Facite illos diſcumbere in ſingulo quoq; di=
ſcubitu quinquagenos, atque ita fecerunt, & fecerunt omnes
diſcumbere. Acceptis autem quinq; panibus, & duobus piſci=
bus, ſublatis in cœlum oculis, benedixit illis, & fregit, diſtribu
itq; diſcipulis, ut apponerent turbæ. Et comederunt omnes, &
ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis fragmentorũ
cophini

cophini duodecim.*Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant 94
cum illo & diſcipuli, interrogauitq; illos, dicens: Quem me di I
cunt eſſe turbæ? At illi reſponderunt & dixerunt: Iohannem
baptiſtam, alij autem Heliam, alij uero quod propheta quiſpiā
de antiquis ſurrexit. Dixit aūt illis: Vos aūt quem me eſſe dici=
tis? Reſpondens Simon Petrus, dixit: Chriſtum dei. At ille com
minatus illis, præcepit, ne cui dicerent hoc, dicens: *Oportet fi 95
lium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus & princi II
pibus ſacerdotum & ſcribis, & occidi, & tertia die reſurgere.
Dicebat autem ad omnes: *Si quis uult poſt me uenire, abneget 96
ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. II
Qui enim uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam.
Qui uero perdiderit animam ſuam propter me, is ſaluam faci
et illam. Quid enim proficit homo, ſi lucretur uniuerſum mun
dum, ſe aūt ipſum perdat, aut iacturā ſuiipſius faciat? *Nam 97
quem mei, meorumq; ſermonū puduerit, huius & filiū hōis pu II
debit, cū uenerit in maieſtate ſua, & patris, ſanctorūq; ange=
lorū. *Dico aūt uobis uere: ſunt quidā hic ſtantes, qui non gu= 98
ſtabunt mortē, donec uideant regnū dei. Factū eſt aūt poſt hæc II
uerba ferè diebus octo, & aſſumpſit Petrum, & Iohannē, &
Iacobum, & aſcendit in montē, ut oraret. Et facta eſt dum ora
ret ſpecies uultus eius alia, & ueſtitus eius candidus ac reful=
gens. Et ecce duo uiri loquebantur cum illo: qui erāt Moſes &
Helias, qui uiſi in maieſtate dicebant exceſſum eius, quē cōple=
turus erat Hieroſolymis. Petrus uero, & qui cū illo erant, gra=
uati erant ſomno. Experrecti aūt uiderūt maieſtatē eius, & du
os uiros q ſtabāt cū illo. Et factū eſt, cū diſcederēt ab illo, ait Pe
trus ad IESVM: Præceptor, bonū eſt nos hic eſſe, & faciamus
tria

*tria tabernacula, unum tibi, & unum Moſi, & unum Heliæ:
neſciens quid diceret. Hæc aũt illo loquente, facta eſt nubes, &
obumbrauit eos: timuerũt autem intrantibus illis in nubem. Et
uox facta eſt de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum
audite, Et dum fieret uox, inuentus eſt IESVS ſolus, & ipſi
tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his
99 quæ uiderant. * Factum eſt autem in ſequenti die deſcendenti-
II bus illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce, uir de turba
exclamauit, dicens: Magiſter, obſecro te, reſpice ad filium meũ,
quia unicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubi
to clamat, & diſcerpit eum cum ſpuma, & uix diſcedit ab eo
dilanians eum: & rogaui diſcipulos tuos, ut eijcerent illum, &
non potuerunt. Reſpondens autem IESVS, dixit: O natio in-
fidelis & peruerſa, uſq; quò ero apud uos, ac patiar uos? Ad-
duc huc filiũ tuum. Cum adhuc autem accederet, laniauit illum
dæmonium & diſſipauit. Increpauit autem IESVS ſpiritum
immundum, & ſanauit puerum, & reddidit illum patri ſuo. *
Stupebant autem omnes ſuper magnificentia dei. Sed omnibus
mirantibus ſuper omnibus quæ faciebat, dixit ad diſcipulos ſu-
101 os: * Ponite uos in auribus ueſtris ſermones iſtos. Filius enim
II hominis, futurum eſt ut tradatur in manus hominũ. At illi igno
rabant uerbum iſtud, & erat abſconditum ab illis, ut non intel
ligerent illud. Et timebant eum interrogare de hoc uerbo. In-
trauit autem cogitatio inter eos, quis eorum maior eſſet. At IE
SVS uidens cogitationem cordis illorum, apprehendit puerũ,
& ſtatuit illum iuxta ſe, & ait illis: Quicunq; receperit puerũ
102 hunc nomine meo, me recipit. Et quicunq; me receperit, reci-
II pit eum qui me miſit. * Nam qui minor eſt inter omnes uos, hic
erit*

erit magnus.*Reſpondens autem Iohannes, dixit: Præceptor, 103
uidimus quendam ſub nomine tuo eijcientem dæmonia, & pro VIII
hibuimus eum: quia non ſequitur nobiſcum. Et ait ad illum IE=
SVS: Nolite prohibere. Qui enim non eſt aduerſum nos, pro
nobis eſt. * Factum eſt autem dum complerentur dies aſſumpti 104
onis eius, & ipſe faciem ſuam obfirmauerat, ut iret Hieroſoly X
mam, & miſit nuncios ante conſpectum ſuum, & euntes in=
trauerunt in ciuitatem Samaritanorum, ut pararẽt illi. Et non
receperunt eum, quia facies eius erat euntis Hieroſolymam.
Cum uidiſſent autem diſcipuli eius, Iacobus & Iohannes, dixe
runt: Domine, uis dicamus, ut ignis deſcendat de cœlo, & con
ſumat illos, quemadmodum & Helias fecit? Conuerſus autem
IESVS, increpauit illos, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis
uos. Filius enim hominis non uenit ad perdendum animas homi
num, ſed ad ſeruandum. Et abierunt in aliud caſtellum. *Factũ 105
eſt autem, ambulantibus illis in uia, dixit quidam ad illum: Se= V
quar te quocunq; ieris. Dixit illi IESVS: Vulpes cauernas ha
bent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet
ubi caput ſuum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille
autem dixit: Domine, permitte mihi, ut prius abeam ac ſepeliã
patrem meum. Dixit autem ei IESVS: Sine ut mortui ſepeli=
ant mortuos ſuos, tu uero uade & annuncia regnum dei. * Et 106
ait alius: Sequar te domine, ſed permitte mihi prius, ut dicam X
uale ijs, qui ſunt domi meæ. Ait ad illũ IESVS: Nemo qui ma
nu ſua admota aratro reſpexerit à tergo, aptus eſt regno dei.

P*Oſt hæc aũt deſignauit dominus & alios) CAP. X. 107
ſeptuaginta, miſitq; illos binos ante faciem ſuam in omnẽ X
ciuitatem & locum quo erat ipſe uenturus, dicebat ergo
illis:

108 illis: * Meſſis quidem multa, ſed operarij pauci. Rogate ergo
V dominum meſſis, ut extrudat operarios in meſſem ſuam. * Ite,
109 ecce egó mitto uos ſicut agnos inter lupos. * Nolite portare ſac=
V culum, neq; peram, neq; calciamenta, & neminem per uiam ſa
110 lutaueritis. * In quamcunq́; domum intraueritis, primum dici=
II te: Pax huic domui, & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper
111 illum pax ueſtra, ſin minus, ad uos reuertetur. * In eadem au=
V tem domo manete, edentes, & bibentes quæ dantur ab illis. Di=
112 gnus eſt enim operarius mercede ſua. * Nolite trāſire de domo
II in domum. Et quamcunq́; ciuitatem intraueritis et ſuſceperint
113 uos, edite quæ apponūtur uobis, & ſanate infirmos qui in illa
X ſunt, & dicite illis: Appropinquauit in uos regnum dei. * In
114 quancunq́; autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint,
II uos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam puluerem, qui adhæ
ſit nobis de ciuitate ueſtra, extergimus in uos, tamen hoc ſcitote
quod appropinquauit in uos regnum dei. Dico uobis quod So=
115 domis in die illo remiſſius erit, quàm illi ciuitati. * Væ tibi Cho
V rozain, uæ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſ=
ſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere
ſedentes, ſcelerum ſuorum egiſſent pœnitentiam, uerùntamen
Tyro & Sidoni remiſſius erit in iudicio, quàm uobis. Et tu Ca=
pernaū, quæ uſq; ad cœlum elata es, uſq; ad infernū deprime=
116 ris. * Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit,
I qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me. * Reuerſi ſunt
117 autem ſeptuaginta cum gaudio, dicentes: Domine etiam dæmo
X nia ſubijciuntur nobis per nomen tuum. Ait aūt illis: Videbam
ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadentem: Ecce do uobis poteſta=
tem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem
uirtutem

uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Veruntamen in hoc no
lite gaudere, quod ſpiritus uobis ſubijciũtur, ſed gaudete, quod
nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. In eadẽ hora exultauit ſpi=
ritu IESVS, *& dixit:* * *Confiteor tibi pater, domine cœli &* 118
terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & V
reuelaſti ea paruulis, etiam pater quoniam ſic cõplacitũ eſt co
ram te. * *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo:* * *& nemo ſcit* 119 d
quis ſit filius, niſi pater, & quis ſit pater niſi filius, & cui uo= III
luerit filius aperire. Et conuerſus ad diſcipulos ſeorſim dixit: * 119 b
Beati oculi qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod III
multi prophetæ & reges uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & 120
non uiderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. * Et V
ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, & dicens: 121
Magiſter, *quid faciendo uitam æternam poſſidebo?* At ille dixit II
ad eum: In lege *quid ſcriptum eſt? quomodo legis?* Ille reſpon=
dens dixit? Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, &
ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua,
& proximum tuum ſicut teipſum. Dixitq; illi: Recte reſpon= Deuter. 6.
diſti, hoc fac & uiues. * Ille autem uolens iuſtificare ſeipſum, 122
dixit ad IESVM: Et quis eſt meus proximus? Reſpondens au X
tem IESVS, *dixit:* Homo quidam deſcendebat ab Hieroſoly=
mis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliaue=
runt eum ueſtibus, ac uulneribus inflictis, abierunt ſemimor=
tuo relicto. Accidit autem ut ſacerdos quidam deſcenderat eadẽ
uia, uiſoq; illo præterijt. Similiter & leuita, cum iret iuxta lo=
cum, cũ acceſſiſſet ac uidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autẽ
quidam iter faciens, uenit ad eum, & uiſo eo, miſericordia mo
tus eſt, & accedens, obligauit uulnera eius: infundens oleum

ac uinum

ac uinum, & imponens illum in ſuum iumentū, duxit in diuer
ſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediens, deprom=
ptos duos denarios dedit hoſpiti, & ait ei: Curam illius habe, et
quodcunq; præterea inſumpſeris, ego cum rediero, reddā tibi:
Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuiſſe illi, qui in
cidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit miſericordiam in
illum. Ait igitur illi IESVS: Vade & tu fac ſimiliter. Factum
eſt autem dum irent, ut ipſe intraret in quoddam oppidulum.
Ac mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum
ſuam, & huic erat ſoror nomine Maria, quæ etiam aſſidens ad
pedes IESV, audiebat ſermonem illius. Martha autem diſtra
hebatur circa frequens miniſterium, quæ aſſiſtens ait: Domine
nō eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ut ſola miniſtrem?
dic ergo illi ut me adiuuet. Et reſpondens dixit illi IESVS:
Martha, Martha ſollicita es, & tumultuaris circa multa. At=
qui unum eſt neceſſarium, Maria bonam partem delegit, quæ
non auferetur ab ea.

CAPVT XI.

123 *ET factum eſt cum oraret quodam in loco, ut ceſſauit, di=*
V *xit quidam ex diſcipulis eius ad eum: Domine, doce nos*
*orare, ſicut & Iohannes docuit diſcipulos ſuos. * Et ait*
* *illis: Cum oratis, dicite: Pater noſter (qui es in cœlis ſanctifice=*
* *tur nomen tuum) adueniat regnū tuum (fiat uoluntas tua quem*
admodum in cœlo, ſic etiam in terra) Panem noſtrum cotidia=
num da nobis hodie, & remitte nobis peccata noſtra, ſiquidem
* *& nos remittimus omni debēti nobis. Et ne nos inducas in ten*
124 *tationem (ſed libera nos à malo.) * Et ait ad illos: Quis ueſtrū*
X *habebit amicū, & ibit ad illū media nocte, & dicet illi: Amice*

da mihi

da mihi mutuo tres panes, quoniã amicus meus uenit de uia ad
me, & non habeo quod apponam illi. Et ille intus reſpondens,
dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pue=
ri mei mecum ſunt in cubili, non poßum ſurgere & dare tibi.
Dico uobis, etiam ſi non daturus ſit illi ſurgens, eò quod ami=
cus eius ſit: Propter improbitatem tamen eius ſurget, ac dabit
illi quotquot habet opus. * Et ego dico uobis: Petite & dabitur 125
uobis, quærite & inuenietis: pulſate, et aperietur uobis: Omnis V
enim qui petit accipit, & qui quærit, inuenit: & pulſanti ape
rietur. Quis autem ex uobis pater, à quo ſi filius petierit pa=
nem, num lapidem dabit illi? Aut ſi piſcem, num pro piſce ſer=
pentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum non porrigit illi ſcorpi
um? Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bona dona dare filijs ue=
ſtris, quanto magis pater ueſter cœleſtis dabit ſpiritum ſanctũ
poſcentibus ſe. * Et erat eijciens dæmoniũ, & illud erat mutũ,
cumq; eieciſſet dæmoniũ, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt 126
turbæ. * Quidam autem ex eis dixerunt: Per Beelzebul prin V
cipem dæmoniorum eijcit dæmonia. * Et alij tentantes, ſignũ 127
de cœlo quærebant ab eo. Ipſe autem cum ſciret cogitationes II
eorum, dixit eis. * Omne regnũ aduerſus ſeipſum diuiſum de= 128
ſolatur, & domus ſuper domum cadit. Quod ſi ſatanas quo V
q; aduerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? 129
quia dicitis, per Beelzebul eijcere me dæmonia. Quod ſi ego II
Beelzebul præſidio eijcio dæmonia, filij ueſtri cuius præſidio
eijciunt? Ideo ipſi iudices ueſtri erunt. Porrò ſi digito Dei eij=
cio dæmonia, profectò peruenit ad uos regnum Dei. Cum for=
tis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.
Vbi uero fortior eo ſuperueniens uicerit eum, uniuerſa arma

eius aufert, in quibus confidebat, et ſpolia eius diſtribuit. Qui
nõ eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecũ, diſper
130 *git. * Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per*
V *loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuer*
tar in domum meam unde exiui. Et cum uenerit, inuenit eam
ſcopis mundatam atq; ornatam, tunc uadit & aſſumit ſeptem
alios ſpiritus ſecum nocentiores ipſo, & ingreſſi habitant ibi,
131 *& fiunt extrema hominis illius peiora primis. * Factum eſt au*
X *tem cum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de tur=*
ba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ ſuxi=
ſti. At ille dixit: Quinimò, beati qui audiunt ſermonem Dei, et
cuſtodiunt illum. Turbis autem condenſantibus ſe, cœpit dice=
132 *re. * Natio hæc mala eſt, ſignum quærit, & ſignum non dabi*
V *tur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignũ*
3.Reg.10. *Niniuitis, ita erit & filius hominis nationi iſti. Regina Au=*
Para.9. *ſtri ſurget in iudicio cum uiris nationis huius, & condemna=*
bit illos, quia uenit à finibus terræ, ut audiret ſapientiam Solo
Ionæ.3. *monis, & ecce pluſquam Solomon hoc in loco. Viri Niniuitæ*
ſurgent in iudicio cũ natione hac, et condemnabunt illam: quia
ad pœnitentiam adducti ſunt prædicatione Ionæ: & ecce pluſ
133 *quàm Iona hoc in loco. * Nemo lucernam accendit, & in ab=*
II *ſcondito ponit, neq; ſubter modium, ſed ſuper candelabrum,*
134 *ut qui ingrediũtur lumen uideant. * Lucerna corporis eſt ocu*
V *lus. Cum igitur oculus tuus fuerit ſimplex, totum quoq; corpus*
tuum lucidum erit. Quod ſi malus fuerit, etiam corpus tuum
tenebroſum erit. Vide ergo, ne lumen quod in te eſt, tenebræ
ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens ali
quam partem tenebroſam, ſic erit lucidum totum, ut cum lu=

cerna fulgore illuminat te: Et cum loqueretur, rogauit illũ qui
dã phariſæus, ut pranderet apud ſe. IESVS autem ingreſ=
ſus accubuit, Phariſæus autẽ cum uidiſſet, admiratus eſt, quod
non prius lauiſſet ante prandiũ. Et ait dominus ad illũ. * Nũc 135
uos phariſæi exteriora poculi, catiniq; mundatis, & quod in= V
tus eſt ueſtri, plenum eſt rapina & malicia, ſtulti, nónne qui fe
cit quod foris eſt, etiã id quod intus eſt fecit? Veruntamẽ quod
ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis.
* *Sed uæ uobis phariſæis, quia decimatis mentam & rutam,* 136
& quoduis olus, & præteritis iudicium & charitatem Dei. V
Imò hæc oportuit facere, & illa non omittere. * *Væ uobis pha* 137
riſæis, quia diligitis primas cathedras in ſynagogis, & ſaluta II
tiones in foro. * *Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia* 138
eſtis ut monumenta quæ non apparent, & homines ambulãtes V
ſuper ea neſciunt. Reſpondens autem quidam ex legiſperitis,
ait illi: Magiſter hæc dicens etiam nos afficis contumelia. At il
le, ait. * *Et uobis legiſperitis uæ, quia oneratis homines oneri=* 139
bus, quæ portare non poſſunt, & ipſi uno digito ueſtro non V
attingitis ſarcinas. * *Væ uobis, quia ædificatis monumenta* 140
prophetarum, patres autem ueſtri occiderunt illos, profecto V
teſtamini, quod comprobatis facta patrum ueſtrorum, quoni=
am illi quidem eos occiderunt, uos autem ædificatis eorum ſe=
pulchra. * Propterea & *ſapientia* Dei *dixit*: Mittam *ad* 141
illos prophetas, & apoſtolos, & ex illis occident & perſe= V
quentur, ut requiratur ſanguis omnium prophetarum, qui
effunditur à conſtitutione mundi, à natione iſta, à ſangui=
ne Abel *uſq; ad ſanguinem* Zachariæ, *qui perijt inter alta=* 2. Para. 24
re & ædem, profecto dico uobis, requiretur ab hac natione.

142 *Væ uobis legiſperitis,quia tuliſtis clauem ſcientiæ ipſi nō in=
V troiſtis:& eos qui introibant,uetuiſtis.* Cum autem hæc ad
143 illos diceret,cœperunt legiſperiti & phariſæi grauiter inſiſte
X re,& captioſe interrogare eū de multis,inſidiantes ei:& quæ
rentes aliquid uenari ex ore eius,quo accuſarent eum.

CAPVT XII.

CVm autem cōueniſſet innumera turbæ multitudo,adeo,
ut ſe inuicem conculcarent,cœpit dicere ad diſcipulos
144 ſuos: primum * cauete uobiſipſis à fermento phariſæo
II rum,quod eſt hypocriſis.Nihil enim opertum eſt,quod non re
145 uelabitur:neq; abſconditum,quod nō ſcietur.* Quoniam quæ
V in tenebris dixiſtis,in lumine audientur:& quod in aurem lo=
cuti eſtis in conclauibus,prædicabitur in tectis.Dico autem uo
bis amicis meis:Ne terreamini ab his qui occidunt corpus:&
poſt hæc non habent quod amplius faciant.Oſtendam autē uo
bis quem timeatis.Timete eum,qui poſtquā occiderit,habet po
teſtatem conijciendi in gehennam:certe dico uobis,hunc time=
te.Nónne quinq; paſſerculi ueneunt minutis aſſibus duobus?
& unus ex illis non eſt in obliuione coram Deo:quin & pili ca
pitis ueſtri omnes numerati ſunt .Nolite ergo timere, multis
paſſeribus pluris eſtis.Dico autem uobis:omnis quicunq; con=
feſſus fuerit me coram hominibus,& filius hominis confitebi=
146 tur illum coram angelis dei.* Qui autem negauerit me coram
II hominibus,negabitur coram angelis Dei.*Et quiſquis loqui=
147 tur dictum in filium hominis,remittetur illi:ei uero qui in ſpiri
II tum ſanctum conuitiū dixerit,nō remittetur. * Cum autem ad
148 duxerint uos ad ſynagogas & ad magiſtratus ac poteſtates,
II nolite ſolliciti eſſe,qualiter,aut quid reſpondeatis, aut quid di

catis

catis: ſpiritus enim ſanctus docebit uos in eadē hora, quid opor
teat uos dicere.✳ Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic 149
fratri meo, ut diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: X
Homo, quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper uos? di-
xitq; ad illos: Videte & cauete ab auaricia: quia non in abun-
dantia cuiuſquam uita eius eſt ex his quæ poſſidet. Dixit au-
tem ſimilitudinē ad illos, dicens: Hominis cuiuſdam diuitis ube
res fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe, dicens: Quid fa-
ciam quod non habeam quo congregem fructus meos? Et di-
xit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora extruam, et
illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi bona mea: & di-
cam animæ meæ. Anima, habes multa bona repoſita in annos
multos, requieſce, comede, bibe, gaude. Dixit autem illi Deus:
Stulte, hac nocte animam tuam repetunt abs te, Quæ uero pa-
raſti, cui cedent? Sic qui recondit ſibi, nec eſt erga Deum diues.
Dixitq; ad diſcipulos ſuos.✳ Ideo dico uobis: nolite ſolliciti eſſe 150
animæ ueſtræ quid edatis: neq; corpori quid induamini: Ani- V
ma plus eſt quàm eſca, & corpus plus eſt quàm indumentum.
Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neq; metunt: quibus
non eſt penuarium, neq; horreum, et Deus paſcit illos: Quan
to magis uos præſtatis uolucribus? Quis autem ueſtrum ſollici
tudine ſua poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Si
ergo ne id quidem quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris
ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia quomodo creſcunt, non laborāt,
neq; nent: dico autem uobis, nec Solomon in omni gloria ſua
ueſtiebatur ſicut unū ex iſtis. Si autem gramen quod hodie eſt
in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit, quanto
magis uos ueſtiet ô parum fidentes? Et uos nolite quærere quid

eſuri ſitis, aut quid bibituri: & nolite in ſublime tolli. Hæc enĩ
omnia Gentes mundi quærunt, pater autem ueſter ſcit quod
iſtis indigeatis. Quin potius quærite regnum Dei, & hæc o=
151 *mnia adijcientur uobis.* * *Noli timere puſille grex, quia com*
X *placitum eſt patri ueſtro dare uobis regnum.* * *Vendite quæ*
152 *poſſidetis, & date eleemoſynam.* * *Parate uobis ſacculos qui*
II *non ueteraſcunt, theſaurum non deficientem in cœlis, quo fur*
153 *non accedit, neq; tinea corrumpit: Vbi enim theſaurus ueſter*
V *eſt, ibi & cor ueſtrum erit.* * *Sint lumbi ueſtri præcincti, &*
154 *lucernæ accenſæ, & uos ſimiles hominibus expectantibus do=*
X *minum ſuum quando reuertatur à nuptijs: ut cum uenerit ac*
155 *pulſauerit, confeſtim aperiant ei.* * *Beati ſerui illi, quos cum*
V *uenerit dominus, inuenerit uigilantes: amen dico uobis, quod*
præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere: & tranſiens mini=
ſtrabit illis. Et ſi uenerit in ſecunda uigilia, & ſi in tertia ui=
gilia uenerit, atq; ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Hoc au=
tem ſcitote, quod ſi ſciſſet paterfamiliâs qua hora fur uentu=
rus fuiſſet, uigilaſſet utiq;, nec paſſus fuiſſet perfodi domum
156 *ſuam.* * *Et uos igitur eſtote parati, quia qua hora non puta=*
II *tis filius hominis ueniet. Ait autem ei Petrus: Domine ad nos*
dicis iſtam parabolam, an etiam ad omnes? Dixit autem domi=
157 *nus.* * *Quiſnam eſt fidelis diſpenſator ac prudens, quem con=*
V *ſtituet dominus ſuper famulitium ſuum, ut det illis in tempore*
demenſum cibum: Beatus ille ſeruus, quem cum uenerit domi=
nus inuenerit ita facientem, uere dico uobis, quod omnibus quæ
158 *poſſidet, præficiet illum.* * *Quod ſi dixerit ſeruus ille in cor=*
V *de ſuo, differt dominus meus reditum, cœperitq; percutere*
ſeruos & ancillas, & edere, bibereq;, & inebriari, ueniet do

minus ſerui illius in die quo non ſperat, & hora qua neſcit,
& diſſecabit eum, partemq; eius cum infidis ponet. * Ille au= 159
tem ſeruus qui cognouit uoluntatem domini ſui, & non ſe præ X
parauit, nec fecit ſecundum uoluntatem eius, plagis uapula=
bit multis: qui autem non cognouit & fecit digna plagis, uapu
labit paucis. Porrò cuicunq; multum datum eſt, multum quæ=
retur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab
eo. Ignem ueni miſſurus in terram, & quid uolo, ſi iam accen=
ſus eſt? ſed Baptiſmo habeo baptizari, et quomodo coartor do
nec perficiatur? * Putatis quod pacem uenerim miſſurus in 160
terram? Non dico uobis, imò ſeparationem. Erunt enim ex hoc V
quinq; in domo una diuiſi, tres aduerſus duos, & duo contra
tres, diuidetur pater aduerſus filium, & filius aduerſus patrē,
mater aduerſus filiam, & filia aduerſus matrem, ſocrus aduer
ſus nurum ſuam, & nurus aduerſus ſocrum ſuam. * Dicebat 161
autem & ad turbas: Cum uideritis nubem orientem ab occaſu, V
ſtatim dicitis, imber uenit, & ita fit, & cum auſtrum flan=
tem, dicitis quod æſtus erit, & fit. Hypocritæ, faciem cœli &
terræ noſtis probare, hoc autem tempus quî fit ut non probe=
tis? Cur autem & ex uobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt?
* Cum enim uadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum in uia, 162
da operam ut libereris ab illo, ne forte pertrahat te ad iudicē, V
& iudex tradat te exactori, & exactor conijciat te in car=
cerem. Dico tibi non exibis inde, donec ultimum etiam minu=
tum reddas.

CAPVT XIII.

163 A*Derant autem quidam eodem in tempore nunciantes
X illi de Galilæis, quorũ ſanguinem Pilatus miſcuerat cũ
ſacrificijs ipſorum. Et reſpondens IESVS, dixit illis:
Putatis quod hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores fue=
rint, quia talia paſſi ſunt? Nõ dico uobis, imò niſi reſipueritis,
omnes ſimiliter peribitis: Aut illi decem & octo, ſupra quos ce
cidit turris in Siloë, & occidit eos, putatis quod debitores fue=
rint ultra cunctos homines habitantes Hieroſolymis? Non, dico
uobis, imò niſi reſipueritis, omnes ſimiliter peribitis. Dicebat
164 & hanc ſimilitudinẽ. * Arborem fici habebat quidã plantatã
II in uinea ſua, & uenit quærens fructum in illa, & nõ inuenit,
dixit autem ad cultorẽ uineæ: Ecce anni tres ſunt, ex quo uenio
quærens fructum in ficu hac, & non inuenio, ſuccide illam, ad
quid uel terrã occupat? At ille reſpondens, dixit illi: Domine, ſi
ne illam & hoc anno, donec fodero circũ illam, & miſero ſter
cus, et ſiquidẽ fecerit fructũ, ſin minus, in poſterũ ſuccides eã.
Docebat autẽ in una ſynagogarũ ſabbatis: & ecce mulier quæ
habebat ſpritũ infirmitatis annis decem et octo, eratq; cõtra=
cta, nec omnino poterat erigere caput: quã cũ uideret IESVS
uocauit eam ad ſe, & ait illi: Mulier, liberata es ab infirmitate
tua. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorifi
cabat Deum. Reſpondens autẽ princeps ſynagogæ, indignans
quod ſabbato ſanaſſet IESVS, dicebat turbæ: Sex dies ſunt, in
quibus oportet operari, in his ergo uenite, ut ſanemini, & non
165 in die ſabbati. Reſpondens autẽ ad illũ dominus, dixit: * Hypo
II crita, unuſquiſq; ueſtrũ ſabbato nónne ſoluit bouem ſuum, aut
166 aſinũ à præſepi, et ducit aquatum? * Hanc autẽ filiã Abrahæ,
X quam alligauit ſatanas, ecce decem & octo annis, non opor=
tuit

tuit ſolui à uinculo iſto die ſabbati? Et cum hæc diceret, erubeſce
bant omnes aduerſarij eius: & omnis populus gaudebat ſuper
uniuerſis quæ cum gloria fiebant ab eo. *Dicebat ergo: *Cui ſi=* 167
mile eſt regnum dei, & cui ſimile faciam illud? Simile eſt gra= II
no ſynapis, quod acceptũ homo miſit in hortum ſuum, & cre=
uit: & euaſit in arborem magnam, & uolucres cœli nidula=
bantur in ramis eius. *Et iterum dixit: *Cui ſimile faciam re=* 168
gnum dei? Simile eſt fermento, quod acceptum mulier, abſcon= V
dit in farinæ ſata tria, donec fermentetur totum. *Et ibat per* 169
ciuitates & caſtella docens, & iter faciens Hieroſolymam. *Ait* II
autem illi quidam: Domine, *an pauci ſunt, qui ſalutem conſe=*
quuntur? Ille uero dixit ad illos: *Contendite intrare per angu* 170
ſtam portam, quia multi dico uobis, quærent intrare, & non V
poterunt. *Cum autem ſurrexerit paterfamiliâs & clauſerit* 171
oſtium, & cœperitis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes: V
Domine, domine, aperi nobis. *Et reſpondens dicet uobis:* Ne=
ſcio uos unde ſitis. Tunc incipietis dicere: Edimus coram te &
bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet: dico uobis, ne=
ſcio uos unde ſitis. Diſcedite à me omnes, qui patratis iniquita=
tem. Ibi erit fletus & ſtridor dentium, *cum uideritis* Abrahã 172
& Iſaac & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, uos aũt V
expelli foras. Et uenient ab oriente & occidente, & aquilone
& auſtro, & accumbent in regno dei. *Et ecce ſunt poſtremi* 173
qui erunt primi, & ſunt primi qui erunt poſtremi. *Eodẽ die* II
acceſſerunt quidam phariſæorũ, dicẽtes illi: Exi, *& uade hinc,* 174
quia Herodes uult te occidere. Et ait illis: Ite & dicite uulpi illi: X
Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, &
tertia die conſummor. Veruntamen *oportet me hodie & cras,*

& perendie ambulare: quia fieri non poteſt, ut propheta pere
175 at alibi quàm Hieroſolymis. *Hieruſalem Hieruſalem quæ occi
V dis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties uolui
congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub
pennas, & noluiſtis. Ecce relinquitur uobis domus ueſtra deſer
ta. Dico aũt uobis, quod nõ uidebitis me, donec ueniret tempus
cum dicetis: Benedictus qui uenit in nomine domini.

CAPVT XIIII.

176 ET accidit ut introierit in domum cuiuſdam principis
I phariſæorum ſabbato, ad capiendum cibum, & ipſi ob=
ſeruabant eum. Et ecce homo quidã hydropicus erat ante
illum. Et reſpondens IESVS, dixit ad legiſperitos & phari=
ſæos, dicens: Num licet ſabbato ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe
uero apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit. Et reſpondens ad
177 illos, dixit: *Cuius ueſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, &
II non continuo extrahet illum die ſabbati? Et non poterãt ad hæc
178 reſpondere illi. *Dicebat aũt & ad inuitatos parabolam, in=
X tendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos:
Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in pri=
mo loco: ne forte honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens
is qui te & illum uocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc in
cipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum
uocatus fueris, uade accumbe in nouiſſimo loco, ut cum uene=
rit, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcẽde ſuperius: tunc erit
179 tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus, *quia omnis qui ſe ex
V tollit deijcietur: & qui ſe deijcit extolletur. *Dicebat aũt &
180 ei, qui ſe inuitauerat: Cum facis prandiũ aut cœnam, noli uoca
X re amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos tuos, neq; uici=
nos diui=

nos diuites, ne quando & ipſi te uiciſſim inuitent, ac rependa-
tur tibi beneficium. Imò cum facis conuiuium, uoca pauperes,
debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non poſſunt repen
dere tibi. rependetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. Hæc
cum audiſſet quidam de ſimul accumbentibus, dixit illi: Beatus
qui comedit panem in regno dei. At ipſe dixit ei: * Homo qui- 181
dam apparauerat cœnã magnam, & uocauit multos, miſitq́; V
ſeruũ ſuũ hora cœnæ, ut diceret inuitatis: Venite, quia iam pa
rata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus
dixit ei: Villam emi, & neceſſe mihi eſt exire & uidere illam,
rogo te habe me excuſatũ. Et alter dixit: Iuga boum emi quĩq;,
& eo ad probandũ illa, rogo te, habe me excuſatũ. Et alius di-
xit: Vxorẽ duxi, & ideo non poſſum uenire. Ac reuerſus ſer-
uus, renunciauit hæc domino ſuo. Tũc iratus paterfamiliâs, di-
xit ſeruo ſuo: Exi cito in plateas et uicos ciuitatis, & pauperes
ac debiles, claudosq́; & cæcos introduc huc. Et ait ſeruus: Do-
mine, factũ eſt ut imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait dominus
ſeruo: Exi in uias & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur
domus mea. Dico enim uobis, qđ nemo uirorũ illorũ qui uocati
ſunt, guſtabit cœnã meã. Ibãt aũt turbæ multæ cũ eo, & cõuer
ſus dixit ad illos: * Si quis uenit ad me, nec odit patrẽ ſuũ ac ma 182
trem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, præterea V
aũt & animã ſuam, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Et quiſquis
non baiulat crucẽ ſuam, & uenit poſt me, non poteſt meus eſſe
diſcipulus. * Quis enim eſt ex uobis, qui uelit turrim ædificare, 183
quin prius ſedens cõputet ſumptus, an habeat quibus opus eſt X
ad perficiendũ, ne poſtquã poſuerit fundamentũ, nec potuerit
perficere, omnes qui uiderint, incipiant illudere ei, dicẽtes: Hic

homo

homo cœpit ædificare, nec potuit conſummare? Aut quis rex
proficiſcens ut committat prælium aduerſus alterum regem,
non'ne ſedens prius cogitat, an poßit cum decem milibus oc=
currere ei, qui cum uiginti milibus uenit contra ſe? alioquin ad
184 *huc illo longe agente, legatione miſſa, petit ea quæ pacis ſunt.*⋆
V *Sic ergo omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus quæ poſ=*
185 *ſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*⋆ *Bonus eſt ſal, ſi uero ſal*
II *infatuatus fuerit, per quod condietur? Neq; in terram, neq; in*
ſterquilinium utilis eſt, foras proijciunt illum. Qui habet au=
res ad audiendum, audiat.

CAPVT XV.

186 A⋆*Ccedebant autem ad eum omnes publicani & pecca=*
II *tores, ut audirent illum, & murmurabant phariſæi ac*
ſcribæ dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit
187 *cum illis. Dicebat aūt ad illos parabolam hanc, dicens:*⋆ *Quis*
V *ex uobis eſt homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit unā*
ex illis, non'ne relinquit nonaginta nouem in deſerto, & uadit
ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit
eam, imponit in humeros ſuos gaudens, ueniensq; domum, con
uocat amicos & uicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia in=
ueni ouem meam quæ perierat. Dico uobis, quod ita gaudium
erit in cœlo ſuper uno peccatore reſipiſcente, magis quàm ſu=
188 *per nonaginta nouē iuſtis, qui non indigent pœnitentia.*⋆ *Aut*
X *quæ mulier habens drachmas decem: ſi perdiderit drachmam*
unam, non accendit lucernam, & uerrit domum, quæritq; dili=
genter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas ac
189 *uicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam*
V *perdideram.*⋆ *Ita dico uobis, gaudium erit coram angelis dei*

ſuper

ſuper uno peccatore reſipiſcente. ✶ Ait autem: Homo quidã ha= 190
buit duos filios, & dixit adoleſcentior illorum patri: Pater, da X
mihi portionem ſubſtantiæ, quæ ad me redit. Et diuiſit illis ſub
ſtantiam. Ac poſt dies non multos, cum omnia contraxiſſet ado
leſcentior filius, peregre profectus eſt in regionem longinquã,
& ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam uiuendo luxurioſe: Et poſt=
quam omnia conſumpſiſſet, facta eſt fames ualida in regione
illa. Et ipſe cœpit egere: & abijt, & adhæſit uni ciuium regi=
onis illius: atq; is miſit illum in uillã ſuam, ut paſceret porcos:
& cupiebat implere uentrem ſuum de ſiliquis, quibus porci ue
ſcebãtur, neq; quiſquam illi dabat. In ſe autem reuerſus, dixit:
Quam multi mercenarij patris mei abundant panibus, ego ue
ro fame pereo. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei:
Pater, peccaui in cœlum & coram te: iam non ſum dignus uo=
cari filius tuus, fac me ſicut unum de mercenarijs tuis. Et ſur=
gens, uenit ad patrem ſuum. Cum autem adhuc longe abeßet,
uidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt: & accur=
rens, ruit in collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitq; ei filius:
Pater, peccaui in cœlum & coram te, neq; poſthac ſum dignus
uocari filius tuus. Dixit autem pater ad ſeruos ſuos, proferte
ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum
eius, & calciamenta in pedes, & adducite uitulum illum ſagi=
natum, atque mactate, ſumptisq; epulis lætemur, quia hic filius
meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Et
cœperunt lætari. Erat autem filius eius ſenior in agro, & cum
ueniret, & appropinquaſſet domui, audiuit concentum &
choros, & uocauit unum de ſeruis ſuis, & interrogauit quid
eſſent illa. At is dixit illi: Frater tuus uenit, & occidit pater tu=
us uitu=

us uitulum illum ſaginatum, quod incolumem illum receperit, indignatus eſt autem, nec uolebat introire. Pater ergo illius egreſſus rogabat illum. At ille reſpondens, dixit patri: Ecce tot annis ſeruio tibi, nec unquã præceptũ tuum tranſgreſſus ſum, nec unquã dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis lætarer, ſed poſtquam filius tuus hic, qui deuorauit ſubſtantiã tuam cum meretricibus, uenit, occidiſti illi uitulũ illum ſaginatũ. At ille dixit ei: Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Lætari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit, perieratq;, & inuentus eſt.

CAPVT XVI.

Dicebat autem & ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorẽ, & hic delatus eſt apud illum, ut qui diſſiparet bona ipſius. Et uocauit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ, non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non ualeo, mẽdicare erubeſco: ſcio quid faciam, ut cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaq; ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq; illi: accipe cautionem tuam, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu uero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit dominus diſpenſatorem iniquum, quod prudenter feciſſet. Quia filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego uobis dico: Facite

cite uobis amicos ex mammona iniuſto: ut cum defeceritis, reci
piant uos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo, &
in multo fidelis eſt, & qui in minimo iniquus eſt, is & in multo
iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammona fideles nõ fuiſtis: quod
uerum eſt, quis credet uobis? Et *ſi in alieno fideles non fuiſtis,*
quod ueſtrum eſt, quis dabit uobis? * Nemo *ſeruus poteſt du=* 191
obus dominis ſeruire: aut enim unum odio habebit, & alterum V
diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non *pote=*
ſtis deo ſeruire & mammonæ. * *Audiebant autem hæc omnia* 192
& phariſæi, qui erant auari, & deridebant illum. Et *ait illis:* X
Vos eſtis qui iuſtificatis uos ipſos coram hominibus, deus au=
tem nouit corda ueſtra. Quia quod hominibus excelſum eſt,
abominandum eſt coram deo. * *Lex & prophetæ uſque ad* 193
Iohannem, ab eo tempore regnum dei annunciatur, & quiuis V
in illud uim facit. * Facilius *eſt autem cœlum & terram præ=* 194
terire, quàm legis unum apicem cadere. * *Quiſquis dimit=* V
tit uxorem ſuam & alteram ducit, adulterium committit: & 195
qui dimiſſam à uiro ducit, adulterium committit. * *Homo* II
quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epu= 196
labatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus no= X
mine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupi=
ens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis: Sed & ca
nes ueniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem ut
moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in ſinum
Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt, atque in
tartaro ſublatis oculis ſuis, cùm eſſet in tormentis, uidet Abra=
ham eminus & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamans, dixit:
Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat
extre=

extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam,
quia crucior in flamma hac. Dixit aũt Abraham: Fili, recorda
re quod receperis bona tua in uita tua, et Lazarus ſimiliter ma
la, nũc autem hic ſolatio fruitur, tu uero cruciaris. Et ſuper hæc
omnia inter nos & uos hiatus ingens firmatus eſt, ut ij qui uo
lunt hinc tranſire ad uos, non poßint, neq; inde huc tranſcen-
dere. Ait aũt: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum pa-
tris mei: habeo enim quinq; fratres, ut teſtificetur illis, ne &
ipſi ueniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent
Moſen ac prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non pater Ab
raham: ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem
illi: Si Moſen & prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mor-
tuis reſurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

197 AIt autem ad diſcipulos: *Fieri non poteſt, quin ueniant
II offendicula: Væ tamen illi per quem ueniunt. Expedit
illi, ſi mola aſinaria ponatur circa collum eius, & pro
iectus fuerit in mare, potius quàm ut offendiculo ſit uni de pu-
198 ſillis iſtis. *Cauete uobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa
V illum: & ſi pœnituerit, remitte illi. *Et ſi ſepties in die peccaue
199 rit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet
V me: remittes illi. Et dixerunt Apoſtoli domino: Adauge nobis fi
200 dem. *Dixit autem dominus: Si haberetis fidem ſicut habet gra
V num ſinapis, dixiſſetis huic arbori ſycamino: Eradicare &
201 tranſplantare in mare, & obediſſet uobis. *Quis aũt ueſtrum
X habens ſeruum arantem aut paſcẽtem, qui regreſſo ab agro di-
cat, ſtatim trãſi & accumbe. Ac non potius dicit illi: para quod
cœnẽ, & præcinge te, ac miniſtra mihi donec edero et bibero,

& poſt

& poſt hæc, edito & bibito tu? Num gratiam habet ſeruo illi,
quia fecit quæ ei imperata fuerant? Non puto. Sic & uos, cum
feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite: Serui inutiles
ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Et factum eſt dum iret
Hieroſolymam, & ipſe tranſibat per mediam Samariã & Ga
lilæam. Et cum ingrederetur quendam uicum, occurrerunt ei
decem uiri leproſi, qui ſteterunt procul intentaq; uoce, dixe=
runt: IESV præceptor, miſerere noſtri. Quos ut uidit, dixit
illis: Ite, oſtendite uos ſacerdotibus. Et factum eſt, ut inter eun=
dum, mundati ſint. Vnus autem ex illis ut uidit quod mundatus
eſſet, regreſſus eſt, cum uoce magna glorificans Deum, & pro
cidit in faciem ad pedes eius gratias agens ei: & hic erat Sama
ritanus. Reſpondens autẽ IESVS, dixit: Nónne decem mun=
dati ſunt? Noui autem illi ubi? Non ſunt reperti qui redierint,
ut darent gloriã Deo: niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, ua=
de, fides tua te ſeruauit. Interrogatus autem à phariſæis, quan=
do uenturum eſſet regnũ Dei: reſpondit eis, & dixit: non ueni
et regnũ Dei cum obſeruatione, * neq; dicent, ecce hic, aut ec= 202
ce illic. Ecce enim regnum Dei intra uos eſt. Et ait ad diſcipu= V
los. * Venient dies, quando deſiderabitis uidere unum dierum 203
filij hominis, nec uidebitis. * Et dicent uobis: Ecce hic, ecce il= IX
lic. Nolite ire neq; ſectemini. * Nam ſicut fulgur coruſcans è 204
regione quæ ſub cœlo eſt, in alteram quæ ſub cœlo eſt fulget, II
ita erit filius hominis in die ſuo. * Sed prius oportet illum mul= 205
ta pati, & reprobari à natione hac. * Et ſicut accidit in die= V
bus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant, bibebãt, 206
uxores ducebant, & dabantur nuptum ad eum uſq; diem, quo II
intrauit Noë in arcam, & uenit diluuium, & perdidit omnes. 207

 V

208 * Conſimiliter etiã ſicut accidit in diebus Lot: Edebant, bibe=
X bant, emebant, uendebant, plantabant, ædificabant: cæterum
Gene.19. quo die exijt Lot è Sodomis, pluit igni & ſulphure de cœlo, et
209 omnes perdidit. Secundum hæc erit dies, quo filius hominis
II reuelatur. * In illo die qui fuerit in tecto, & uaſa eius in domo,
210 ne deſcendat ad tollendum illa, & qui in agro, ſimiliter non re
X deat ad relicta. * Memores autem eſtote uxoris Lot. * Quicũ
211 q; quæſierit animam ſuam ſeruare, perdet illam: & quicunq;
III perdiderit illam, uitam illi parabit. Dico uobis, * in illa nocte
212 erunt duo in lecto uno: unus aſſumetur, alter relinquetur. Duæ
V erunt molentes ſimul: una aſſumetur, & altera relinquetur.
213 Et reſpondentes, dicunt illi: Vbi domine? Qui dixit illis: * Vbi
V cunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPVT XVIII.

214 D* Icebat autem & parabolam ad illos, huc ſpectantem
X quod oporteret ſemper orare, nec deſatigari, dicens: Iu
1.Theſſ.3. dex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non ti=
mebat, nec hominem reuerebatur. Vidua autem quædam erat
in ciuitate illa, & ueniebat ad eum, dicens: Vindica me de ad=
uerſario meo. Et nolebat aliquandiu. Poſt hæc autem dixit in=
tra ſe: Quanquam Deum non timeo, nec hominem reuereor,
tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne tan
dem ueniens ſugillet me. Ait autem dominus: Audite quid iu=
dex iniquus dicat: Deus autem non faciet uindictam electorum
ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, etiam cum patiens fue=
rit ſuper illis? Dico uobis, quod faciet uindictam illorum cito.
Veruntamen filius hominis cum uenerit, an reperturus eſt fi=
dem in terra? Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confide=
bant,

bant,quod eſſent iuſti & aſpernabantur cæteros, parabolam
iſtam·Duo homines aſcendebant in templum,ut precarentur:
unus phariſæus,et alter publicanus·Phariſæus ſtans,hæc apud
ſe orabat:Deus gratias ago tibi,quod non ſim ſicut cæteri ho=
mines, raptores,iniuſti,adulteri,uelut etiam hic publicanus:
ieiuno bis in ſabbato:decimas do omnium quæ poſſideo:Et pub
licanus procul ſtans,nec oculos uolebat ad cœlũ attollere, ſed
percutiebat pectus ſuum,dicens:Deus propitius eſto mihi pec
catori·Dico uobis·Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuã ma
gis quàm ille·* Quia omnis qui ſe extollit,humiliabitur,et qui 215
ſe humiliat,extolletur·* Afferebant autẽ ad eum & infantes, V
ut eos tangeret· Quod cũ uiderent diſcipuli, increpabãt illos· 216
IESVS autẽ cum illos ad ſe uocaſſet, dixit:Sinite pueros ueni II
re ad me & nolite uetare eos:talium eſt enim regnum Dei· * 217
Amen dico uobis,quicunq; non acceperit regnum Dei uelutĩ II
puer,nõ intrabit in illud·* Et interrogauit eũ quidã princeps, 218
dicens:Magiſter bone,quid faciendũ mihi,ut cõſequar uitam II
æternam?Dixit autẽ ei IESVS:Quid me dicis bonum?Nemo
bonus,niſi ſolus Deus·Præcepta noſti·Nõ cõmittes adulteriũ:
non occides:non facies furtũ:nõ falſum teſtimoniũ dices: hono
ra patrem tuum,& matrem tuam· At ille ait: Hæc omnia ſer=
uaui à iuuẽtute mea·* Quo audito IESVS ait ei:Adhuc unũ 219
tibi deeſt·Omnia quæcunq; habes,uende,& diſtribue pauperi II
bus,& habebis theſaurum in cœlo,& ueni ſequere me· * His 220
ille auditis,mœrore affectus eſt,quia diues erat ualde ·Videns II
autem IESVS illum mœrore affectum, dixit: Quàm diſ=
ficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt· Facili
us eſt enim camelum per foramen acus tranſire, quàm diui=

tem intrare in regnum Dei. Et *dixerunt qui audierant:* Et *quis*
poteſt ſaluus fieri? At ille ait: Quæ impoßibilia ſunt apud ho-
mines, poſſibilia ſunt apud Deum . Ait autē Petrus: Ecce, nos
221 *reliquimus omnia, ac ſequuti ſumus te. Qui dixit eis.* ✶ Amen
II *dico uobis, nemo eſt qui reliquit domum, aut parentes, aut fra*
tres, aut uxorem, aut liberos propter regnum Dei, *qui non re*
cepturus ſit multo plura in hoc tempore, & in ſæculo uenturo
222 *uitam æternam.* ✶ *Aſſumpſit autem* IESVS *duodecim & ait*
II *illis:* Ecce *aſcendimus* Hieroſolymā, *et cōſummabuntur omnia*
quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis . Tradetur enī
gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & conſpue-
tur, & poſtquā flagellauerint, occident eum, ac die tertia re-
223 *ſurget.* ✶ Et *ipſi nihil horum intellexerunt* . Et *erat uerbum*
X *iſtud abſconditum ab eis, nec intelligebant quæ dicebantur.* ✶
224 *Accidit autem cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam*
II *ſedebat iuxta uiam, mendicans: & cum audiret turbam præte*
reuntem, interrogabat quid hoc eßet. Dixerunt *autem ei, quod*
IESVS *Nazarænus tranſiret: & clamauit, dicens:* IESV *fi-*
li Dauid, *miſerere mei.* Et *qui præibāt, increpabant eum, ut ta*
ceret. Ipſe *uero multo magis clamabat:* Fili Dauid, *miſerere*
mei. Stans autem IESVS, *iußit illum adduci ad ſe.* Et *cum ap*
propinquaſſet, interrogauit illum, dicens: Quid *tibi uis faci-*
am? At ille dixit: Domine, *ut uiſum recipiam* . Et IESVS *di-*
xit ei: Recipito *uiſum.* Fides *tua te ſaluum reddidit* . Et *confe-*
ſtim uiſum recepit, ac ſequebatur illum, glorificans Deum. Et
omnis plebs ut uidit, dedit laudem Deo.

CAPVT XIX.

✶ Et

E* T ingreſſus,perambulabat Hiericho. Et ecce uir nomi 225
ne Zachæus,atq; is princeps erat publicanorum,et idem X
erat diues,& quærebat uidere IESVM,quis eſſet:nec
poterat præ turba,quod ſtatura puſillus eſſet. Et præcurrens
aſcendit in arborē Sycomorum,ut uideret eum:nam illac erat
tranſiturus. Et cum ueniſſet ad locum,ſuſpiciens IESVS,ui=
dit illū,dixitq; ad eum:Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie
domi tuæ oportet me manere. Et feſtinans deſcendit,& exce=
pit illum gaudens. Cumq; uiderent omnes,murmurabant, di
centes:quod ingreſſus eſſet apud hominem peccatorem diuer=
ſurus. Stans autem Zachæus,dixit ad dominum: Ecce dimidiū
bonorū meorum domine do pauperibus:& ſi quid aliquem de
fraudaui,reddo quadruplū. Ait IESVS ad eum: Hodie ſalus
domui huic contigit,eò quod & ipſa filia ſit Abrahæ.* Venit 226
enim filius hominis quærere & ſeruare quod perierat.* Hæc V
illis audientibus, adijciens dixit parabolam,eò quod eſſet pro= 227
pè Hieroſolymā, quodq; exiſtimarent fore,ut cōfeſtim regnū X
Dei manifeſtaretur. Dixit ergo:* Homo quidā genere clarus, 228
profectus eſt in regionē longinquā,ut acciperet ſibi regnū, ac II
reuerteretur. Vocatis autem decem ſeruis ſuis, * dedit eis de= 229
cem minas, & ait ad illos: Negociemini donec ueniam. Ciues V
autem eius oderant eum,miſeruntq; legationē poſt illum, di=
centes:Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt ut re=
diret accepto regno:iuſſitq; uocari illos ſeruos ad ſe,quibus de
derat pecuniam,ut ſciret quantum quiſq; negociatus eſſet. Ve
nit autem primus,dicens:Domine,mina tua decem minas ac=
quiſiuit. Et ait illi:Euge bone ſerue,quia in minimo fuiſti fide=
lis,habeto poteſtatem ſuper decem ciuitates:Et alter uenit, di=

cens: Domine, mina tua confecit quinq; minas. Et huic ait: Et
tu præfectus eſto quinq; ciuitatibus. Et alius uenit, dicens: Do=
mine, ecce mina tua quam habui repoſitam in ſudario: timui
enim te, quod homo auſterus ſis: tollis quod nō poſuiſti, & me
tis quod non ſeminaſti, Dicit ei: de ore tuo te iudicabo ſerue ma
le: ſciebas quod ego homo auſterus ſim, tollens quod non po=
ſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecu=
niam meam ad menſam, & ego ueniens, cum uſuris utiq; exe=
giſſem illam? Et aſtantibus dixit: auferte ab illo minam, et date
illi qui decem minas habet. Et dixerunt ei: Domine, habet de=
230 cem minas. * Dico enim uobis, quod omni habenti dabitur: ab
II eo autem qui non habet, etiam quod habet, auferetur. * Quin
231 inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare ſuper ſe, addu=
V cite huc, et interficite ante me. * Et his dictis, ibat pergens aſcē
232 dere Hieroſolymam. Et factum eſt cum appropinquaſſet ad
II Bethphage, & Bethaniam iuxta montem, qui uocatur oliuā=
rum, miſit duos diſcipulos ſuos, dicens: Ite in caſtellum, quod è
regione eſt. In quod introëuntes, inuenietis pullum aſinæ alli=
gatum: in quo nemo unquam hominum ſedit: ſoluite illum &
adducite. Et ſi quis uos interrogauerit, quare ſoluitis, ſic dice=
233 tis ei: Quia dominus eo opus habet. * Abierunt autem qui miſ
II ſi erant, & inuenerunt ſicut dixerat illis. Soluentibus autem il
lis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quare ſoluitis pul=
lum? At illi dixerunt: Quia dominus eo habet opus. Et duxerūt
illum ad IESVM. Et iniectis ueſtimentis ſuis ſuper pullum,
234 impoſuerunt IESVM. * Eunte autem illo, ſubſternebant ue
I ſtimenta ſua in uia. Et cum appropinquaret iam ad deſcenſum
montis oliuarum, cœperunt omnis multitudo diſcipulorum

gaudentes laudare Deum uoce magna ſuper omnibus quas ui=
derant uirtutibus, dicentes: Benedictus qui uenit rex in nomi=
ne domini: pax in cœlo, et gloria in altiſſimis. * Et quidam pha 235
riſæorum è turba dixerunt ad illum: Magiſter, increpa diſcipu V
pulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico uobis, quod ſi hi tacuerint,
mox lapides clamabunt. * Et ut appropinquauit uidens ciuita 236
tem fleuit ſuper illa, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in X
iſto die tuo, quæ ad pacem tuã (pertinent, curares.) Nunc autẽ *
abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia uenient dies in te, & cir=
cundabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coanguſta=
bunt te undiq;, & ſolo æquabunt te, et filios tuos qui in te ſunt.
*Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem: cò quod non 237
cognoueris tempus uiſitationis tuæ. *Et ingreſſus in templum, II
cœpit eijcere uendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptũ 238
eſt: domus mea domus precationis eſt: uos autẽ feciſtis illã ſpe= I
luncam latronum. Et docebat quotidie in templo. * Principes 239
autem ſacerdotum, et ſcribæ, quærebant illum perdere, & pri I
mores plebis, nec inueniebant quid facerent: totus enim popu=
lus pendebat ab ore eius, cum audiret illum.

CAPVT XX.

E*T factum eſt in uno dierum illorum, docente illo po= 240
pulum in templo, & euangelizante, conuenerunt prin II
cipes ſacerdotum & ſcribæ cum ſenioribus: & aiunt il
li, dicẽtes: Dic nobis, qua autoritate iſta facis? Aut quis eſt qui
dedit tibi iſtam autoritatem? Reſpondens autẽ IESVS, dixit
ad illos: interrogabo uos & ego unum quiddam, et reſpondete
mihi: Baptiſmus Iohannis è cœlo erat, an ex hoĩbus? At illi co
gitabãt ĩtra ſe, dicẽtes. Si dixerimus è cœlo, dicet. Quare ergo

non credidiſtis illi? Sin dixerimus: ex hominibus, plebs uniuer
ſa lapidabit nos. Perſuaſum enim habet Iohannem prophetam
eſſe. Et reſponderunt ſe neſcire unde eſſet. Et IESVS *ait illis:*
241 *Neq; ego dico uobis, qua autoritate hæc faciam.* * *Cœpit autē*
II *dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidā plantauit uine*
am, & locauit eam colonis, & ipſe peregre egit multo tempo
re. Cumq; eſſet opportunū, miſit ad colonos ſeruū, ut de fructu
uineæ darent ipſi. Qui cæſum emiſerunt eum inanem. Et rur=
ſus adhuc alterū ſeruū miſit: illi uero hunc quoq; cæſum, et con
tumelijs affectum emiſerunt inanē. Et rurſus miſit & tertiū.
At illi hunc quoq; uulneribus inflictis, eiecerunt. Dixit autem
dominus uineæ: Quid faciam? Mittam filiū meū dilectum: for=
ſitan cum hunc uiderint, reuerebuntur. Quem cū uidiſſent co=
loni, cogitauerunt intra ſe, dicētes: Hic eſt hæres, uenite occida
mus illū, ut noſtra fiat hæreditas. Et eiectum illū extra uineā,
occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus uineæ? Veniet et per
det colonos iſtos, & dabit uineā alijs. Quod cū audiſſent, dixe
Pſal.117. *runt: Abſit. Ille uero intuitus eos, ait: Quid eſt ergo hoc quod*
ſcriptum eſt: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, is fa=
ctus eſt caput anguli? Omnis qui crediderit ſuper illum lapidē,
conquaſſabitur: ſuper quem autem ceciderit, comminuet illū:
242 * *Et quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ inijcere in il*
I *lum manus eadē hora, et timuerunt populū. Cognouerūt enim*
243 *quod in ipſos dixiſſet ſimilitudinē hanc.* * *Et obſeruātes, emiſe*
II *runt inſidiatores, qui ſe iuſtos ſimularent, ut caperent eum ex*
ſermone, traderentq; illum principatui & poteſtāti præſidis:
Et interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, ſcimus quod re=
cte dicis, ac doces, nec reſpicis perſonam, ſed uiam Dei cum

ueritate

ueritate doces: Licet nobis tributum dare Cæſari, an non? In=
tellecta autem illorum uerſutia, dixit ad eos: Quid me tentatis?
Oſtendite mihi denarium, cuius habet imaginem & inſcripti=
onem? Reſpondentes dixerunt: Cæſaris. Et ait illis: Reddite er=
go quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt dei, deo. Et non potu
erunt uerbum eius reprehendere coram populo: & mirati ſu=
per reſponſo eius, tacuerunt. Acceſſerunt autem quidam Sad=
ducæorum, qui negant eſſe reſurrectionem: & interrogaue=
runt eum, dicentes: Magiſter, Moſes ſcripſit nobis: ſi cuius fra
ter mortuus fuerit, habens uxorem: isq; ſine liberis mortuus fu
erit, ut accipiat frater eius uxorē, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo.
Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, ac mor
tuus eſt ſine liberis. Et accepit ſecundus illam, & ipſe mortuus
eſt ſine liberis. Et tertius accepit illam, ſimiliter et cæteri ſeptē:
nec reliquerunt liberos, & mortui ſunt. Nouiſſime omnium
mortua eſt & mulier: in reſurrectione ergo cuius eorum erit
uxor? Siquidem ſeptem habuerunt eam uxorem. Et reſpondēs,
ait illi IESVS: Filij huius ſæculi ducunt uxores, & nuptum
dant, illi uero qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrecti=
one ex mortuis, neq; ducunt uxores, neq; nuptum dant, neque
enim ultra mori poſſunt, æquales enim angelis ſunt, & filij
ſunt dei, cum ſint filij reſurrectionis. Quod uero reſurgant
mortui, & Moſes oſtendit iuxta rubum, cum dicit dominū deū
Abraham, & deum Iſaac, & deum Iacob. Deus autem non eſt
mortuorum, ſed uiuorum: omnes enim illi uiuunt. Reſponden=
tes autem quidam ſcribarum, dixerunt: Magiſter, bene dixiſti. 244
*Et amplius non audebant eum quicquam interrogare. Dixit II
autem ad illos: *Quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe Dauid, 245

 II

& ipſe Dauid dicit in libro pſalmorum: Dixit dominus domi=
Pſal.109. no meo, ſede à dextris meis: donec poſuero inimicos tuos ſca=
bellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illum uocat, &
246 quomodo filius eius eſt? * Audiente uero cuncto populo, dixit
II diſcipulis ſuis: Cauete à ſcribis, qui uolunt ambulare in ſtolis,
& amant ſalutationes in foris, ac primas cathedras in ſyna=
247 gogis, & primos diſcubitus in conuiuijs. * Qui deuorant do=
VIII mos uiduarum, ſimulantes longas preces, hi accipient damna=
tionem maiorem.

CAPVT XXI.

RESpiciens autem uidit eos qui mittebant munera ſua in
gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam uidu=
am pauperculam, mittentem illuc æra minuta duo, & di
xit: Vere dico uobis quod uidua hæc pauper pluſquam omnes
miſit. Nam omnes hi ex eo quod ipſis exuberat, miſerunt in
munera dei: hæc autem ex penuria ſua uniuerſam ſubſtantiam
248 quam habebat, miſit. * Et quibuſdam dicentibus de templo,
II quod pulchris lapidibus ac donis ornatum eſſet, dixit: Ex his
quæ uidetis uenient dies, in quibus non relinquetur lapis ſuper
249 lapidem, qui non diruatur. * Interrogauerunt autem illum di
II centes: Præceptor, quando hæc erunt, & quod ſignum, quan=
do iſta futura ſint? At ille dixit: Videte, ne ſeducamini. Multi
enim uenient ſub nomine meo, dicentes, ſe eſſe Chriſtum, &
tempus inſtat: ne igitur ſequamini illos. Cæterum, cum audie=
ritis bella & ſeditiones: nolite terreri: oportet enim prius hæc
fieri, ſed non ſtatim finis. Tunc dicebat illis: Inſurget gens con=
tra gentem, & regnum aduerſus regnum, & terræmotus ma=
gni erunt in ſingulis locis, & fames, ac peſtilentiæ, terricula=
mentaq;

*mentiq́;, & ſigna de cœlo magna erunt. * Sed ante hæc omnia* 250
inijcient uobis manus ſuas: & perſequentur, tradentes in con I
ciliabula & carceres: trahentes ad reges ac præſides propter
*nomen meum. Continget autem uobis in teſtimonium. * Habe=* 251
te igitur fixum in cordibus ueſtris, non eſſe præmeditandam II
defenſionem: nam ipſe dabo uobis os & ſapientiam, cui non
poterunt contradicere, neq; reſiſtere omnes qui aduerſabun=
tur uobis. Trademini autem etiam à parentibus & fratribus
& cognatis & amicis, & morte afficient quoſdam ex uobis.
Et eritis inuiſi omnibus propter nomen meum. Et pilus de ca=
pite ueſtro non perit. Per patientiam ueſtram poſſidete ani=
*mas ueſtras. * Cum autem uideritis circundari ab exercitibus* 252
*Hieroſolymam, tunc ſcitote, quod immineat deſolatio eius. ** X
Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, & qui in medio 253
eius, diſcedant, & qui in regionibus: non intrent in eam: quia II
*dies ultionis hi ſunt, ut impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. ** 254
Væ aũt prægnantibus, & mamma nutrientibus in illis diebus. II
** Erit enim afflictio magna ſuper terrã, & ira in populo hoc.* 255
** Et cadent acie gladij, & captiui ducentur in omnes gentes.* II
Et Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempo 256
*ra gentiũ. * Et erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis, & in ter=* X
ris anxietas gentium per deſperationẽ, reſonante mari & flu 257
ctu, extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione II
eorũ quæ ſuperuenient orbi terrarũ. Nam uirtutes cœlorũ mo
*uebuntur: * & tunc uidebunt filium hominis uenientẽ in nu=* 258
be cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipienti= X
bus, ſuſpicite & attollite capita ueſtra, quoniam appropin=
quat redemptio ueſtra. Et dixit illis ſimilitudinem: Videte ficũ

& omnes.

& omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernẽtes ex
uobiſipſis ſcitis, quod iam inſtet æſtas. Ita & uos cum uideritis
hæc fieri, ſcitote quod inſtet regnum dei. Amen dico uobis, non
præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum &
259 terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. * Cauete
X autem uobis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula &
ebrietate, & curis huius uitæ, ſubitusq́; uobis ingruat dies ille:
tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper
faciem totius terræ. Vigilate itaq; omni tempore, deprecantes,
ut liceat uobis effugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare an
te filium hominis. Docebat aũt interdiu in templo: noctu uero
exiens, diuerſabatur in monte qui uocatur oliuarum. Et omnis
populus diluculo uentitabat ad eum, ut in templo audiret eum.

CAPVT XXII.

260 I*Nſtabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur paſcha:
I *& quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ, quomodo
261 eum interficerent: timebant enim plebem. * Intrauit autem
I ſatanas in Iudam, cui cognomen erat Iſcariotes, qui erat è nu=
262 mero duodecim: * abijtq́; & locutus eſt cum principibus ſacer
IX dotum ac magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et
263 gauiſi ſunt, ac pacti ſunt pecuniã illi ſe daturos. Et ille ſpopon=
II dit, quærebatq́; opportunitatem, ut traderet illum illis ſine tur
ba. Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat immolari
paſcha. Et miſit Petrum ac Iohannem, dicens: Euntes parate
nobis paſcha, ut edamus. At illi dixerunt ei: Vbi uis paremus?
Et dixit ad eos: Ecce, introeũtibus uobis in ciuitatem, occurret
homo, uas aquæ teſtaceum portans, ſequimini eum in domum
in quam intrat, & dicetis patrifamiliâs ædium: Dicit tibi ma=
giſter:

giſter: ubi eſt diuerſoriũ, ubi paſcha cum diſcipulis meis edam?
Et ipſe oſtendet uobis cœnaculũ magnum ſtratum, ibi parate.
Euntes aũt inuenerũt ſicut dixerat illis, & parauerũt paſcha.
Et cum iam eſſet tempeſtiuum, accubuit, ac duodecim Apoſtoli
cum eo. Et ait illis: *Deſiderio deſideraui hoc paſcha comede= 264
re uobiſcum antequam patiar. Dico enim uobis, poſthac non X
edam ultra ex eo, donec compleatur in regno dei. *Et accepto 265
poculo, gratias egit, ac dixit: Accipite hoc et diuidite inter uos. II
Dico enim uobis, quod non bibam de fructu uitis, donec regnũ
dei ueniat. *Et accepto pane, cum gratias egiſſet, fregit, ac de= 266
dit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur: hoc I
facite in mei recordationem. * Similiter & poculũ poſtquam 267
cœnauit, dicens: Hoc poculum, nouum teſtamentum per ſan= II
guinem meũ, qui pro uobis effunditur. * Veruntamen ecce ma= 268
nus prodentis me, mecum eſt in menſa. Et filius quidem homi= II
nis ſecundum quod definitum eſt, uadit: ueruntamen uæ homi=
ni illi per quem proditur. *Et ipſi cœperunt quærere inter ſe= 269
ſe, quis nam eſſet ex ipſis, qui hoc facturus eſſet. *Facta eſt au= I
tem & contentio inter eos, quis eorum uideretur eſſe maior. 270
Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eis: & qui pote= II
ſtatem habent ſuper eas, benefici uocantur. Vos autem non ſic,
ſed qui maior eſt in uobis, fiat ſicut iunior: & qui princeps eſt,
ſicut qui miniſtrat. *Nam uter maior eſt, qui accumbit, an qui 271
miniſtrat? Non'ne qui accumbit? At ego in medio ueſtrũ ſum, X
ut qui miniſtrat. Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecũ in ten
tationibus meis. Et ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pa=
ter meus regnum: ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in 272
regno meo: * & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes duodecim V
tribus

273 tribus Iſraël.* Ait aũt dominus: Simon, Simon, ecce ſatanas ex
X petiuit uos, ut cribraret ſicut triticum: ſed ego rogaui pro te, ne
274 deficiat fides tua: * & tu aliquãdo conuerſus confirma fratres
IX tuos. At ille dixit ei: * Domine, tecum paratus ſum & in carce
275 rem, & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre, non canet
I hodie gallus, priuſquam ter abneges te noſſe me. * Et dixit eis:
276 Quando miſi uos ſine ſacculo & pera & calciamentis, num
X quid defuit uobis? At illi dixerunt: Nihil: Dixit ergo eis: Sed
277 nunc, qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram: & qui non
VIII habet, uendat tunicã ſuam, & emat gladium. * Dico enim uo=
278 bis: quoniam adhuc hoc quod ſcriptum eſt, oportet perfici in
X me: Et cum iniquis deputatus eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, fi=
279 nem habent. * At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladij hic. At
I ille dixit eis: Satis eſt. * Et egreſſus ibat, ut erat ſolitus, in mon=
280 tem oliuarum: ſecuti ſunt autem illum & diſcipuli. Et cum per
II ueniſſet ad locum, dixit illis. * Orate, ne intretis in tentationẽ.
281 Et ipſe auulſus eſt ab eis fermè ad iactum lapidis, * poſitiſq; ge
I nibus orabat, dicens: Pater, ſi uis, transfer poculum hoc à me.
282 * Veruntamen non mea uoluntas, ſed tua fiat. * Apparuit au=
I tem illi angelus de cœlo corroborans eum. Et correptus ango=
283 re prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis de
X currentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione, * ue=
285 niſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſti=
I tudine. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite & orate, ne intretis
286 in tentationem. Adhuc autem eo loquente, * ecce turba, & qui
II uocabatur Iudas, unus è duodecim, antecedebat eos, & appro
287 pinquauit IESV, * ut oſcularetur eum. IESVS autem dixit
I illi: Iuda, oſculo filium hominis prodis? * Videntes autem hi
qui

circa ipſum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine,
percutiemus ne gladio? Et percuſsit unus ex illis ſeruum prin=
cipis ſacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram.* Re 288
ſpondens autem IESVS, ait: Sinite huc uſq;. Et cum tetigiſſet X
auriculam eius, ſanauit eum. Dixit autem IESVS ad eos qui
uenerant ad ſe, principes ſacerdotum ac magiſtratus templi
& ſeniores: Quaſi ad latronem exiſtis cum gladijs ac fuſtibus,
*cum quotidie uobiſcum fuerim in templo, non extendiſtis ma 289
nus in me, ſed hæc eſt hora illa ueſtra, & poteſtas tenebrarũ. I
*Comprehenſum autem eum duxerunt, & induxerunt in do= 290
mum principis ſacerdotum.* Petrus uero ſequebatur eminus. I
Cum autem accendiſſent ignem in medio aulæ, atq; unà conſe= 291
diſſent, ſedit & Petrus inter illos. Quem cum uidiſſet ancilla I
quædam ſedẽtem ad lumen, defixis in illum oculis, dixit: Et hic
cum illo erat. At ille abnegauit eum, dicẽs: Mulier non noui il=
lum. * Et poſt puſillum alius uidens eum, dixit: Et tu de illis es. 292
Petrus uero ait: Homo, non ſum. Et interuallo interiecto ferè I
horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum
illo erat, nam & Galilæus eſt. Et ait Petrus: Homo, neſcio quid
dicas. Et continuo adhuc illo loquente, cecinit gallus. Et conuer
ſus dominus, intuitus eſt Petrum. * Et recordatus eſt Petrus 293
ſermonis domini, quomodo dixerat ipſi: priuſquã gallus ceci= II
nerit, ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit amare.*
Et uiri qui tenebant IESVM, illudebant ei, cædentes. Et cum 294
circũtexiſſent eum, percutiebant faciẽ eius. & interrogauerũt I
eũ, dicẽtes: Vaticinare, quis eſt ille qui te percuſſit? Et alia mul
ta cõuicientes dicebãt in eum.* Atq; ut illuxit, cõuenerũt ſenio 295
res plebis, & principes ſacerdotũ & ſcribæ, & duxerunt illũ II
in con=

296 in concilium ſuum, * dicentes: Num tu es ille Chriſtus? dic no=
X bis. Et ait illis: Si uobis dixero, non credetis: quod ſi etiam inter
297 rogauero, non reſpondebitis mihi, neq; dimittetis. * Et hoc tem
I pore erit filius hominis ſedens à dextris uirtutis dei. * Dixerũt
298 autem omnes: Tu ergo es filius dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe.
X * At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi
299 enim audiuimus ex ore ipſius.

II CAPVT XXIII.

300 ET * ſurgens uniuerſa multitudo eorum, duxit illum ad Pi
I latum. * Cœperunt autem illum accuſare, dicentes: Hunc
301 deprehendimus euertentem gentem ac uetantem tributa
X dare Cæſari, dicentẽ ſe Chriſtum regẽ eſſe. * Pilatus autem in=
302 terrogauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? At ille reſpon
I dens illi, ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad principes ſacerdo=
303 tum & turbas: * Nihil inuenio noxiæ in hoc homine. * At illi
IX inualeſcebant, dicentes: Commouet populum, docens per uni=
304 uerſam Iudæam, exorſus à Galilæa uſq; ad hunc locum. Pilatus
X autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Gali
læus eſſet. Et ut cognouit quod ad Herodis ditionem pertineret,
remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id
tempus. Herodes autem uiſo IESV, gauiſus eſt ualde. Teneba=
tur enim multo iam tempore cupiditate uidendi illum, eo quod
audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod uiſurum
ab eo fieri. Interrogabat autẽ eum multis ſermonibus. At ipſe
305 nihil illi reſpondebat. * Stabant autem principes ſacerdotũ &
II ſcribæ acriter accuſantes eum. * Spreuit autem illum Herodes
306 cum exercitibus ſuis, cumq; illuſiſſet indutum ueſte ſplendida,
X remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus & He
rodes

rodes in eodem die: nam antea ſimultas inter eos interceſſerat.
Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum, & magi=
ſtratibus, ac plebe, dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hunc hominē
quaſi auertentem populum: & ecce ego coram uobis interro=
gans, * nullum crimen inuenio in homine iſto ex ijs de qui= 307
bus accuſatis eum, ſed nec Herodes quidem: * nam remiſi uos IX
ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emenda= 308
tum ergo illum dimittam. * Neceſſe autem habebat dimitte= X
re eis in feſto unum. * Exclamauit autem ſimul uniuerſa turba 309
dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barraban, qui erat pro= II
pter ſeditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium, 310
coniectus in carcerem. * Iterum autem Pilatus locutus eſt ad I
eos, uolens dimittere IESVM. At illi clamabãt, dicentes: Cru 311
cifige crucifige eũ. * Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim I
mali fecit hic? Nullum crimen capitale comperio in eo, caſtiga 312
tum ergo dimittam illum. * At illi inſtabant uocibus magnis, IX
poſtulantes, ut crucifigeretur, & inualeſcebant uoces eorum, 313
ac ſummorum ſacerdotum. * Et Pilatus adiudicauit, ut fieret I
quod illi poſtulabant. Dimiſit autem illis eum, qui propter ſedi 314
tionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem po I
poſcerant: IESVM uero tradidit arbitrio eorum. * Et cũ ab 315
ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenen= I
ſem, uenientem è rure, et impoſuerunt illi crucem, ut portaret
poſt IESVM. * Sequebatur autẽ illum multa turba populi ac 316
mulierũ, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus X
autẽ ad illas IESVS, dixit: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſu=
per me, ſed ſuper uobiſipſis flete, & ſuper filijs ueſtris: quoni
am ecce uenient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & uen= Eſa.54.

m tres

Oſeæ·10.
317 tres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt · Tunc
I incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos, & collibus operi=
318 te nos · Quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?
I *Ducebantur autem & alij duo facinoroſi cum eo, ut interfi=
319 cerentur · *Et poſtquã uenerunt in locũ, qui uocatur Caluaria ·
I ibi crucifixerunt eũ, *& facinoroſos: unũ à dextris, alterum à
320 ſiniſtris · * IESVS autẽ dicebat: Pater, remitte illis: neſciunt
X enim quid faciant · * Diuidentes uero ueſtimenta eius, miſerũt
321 ſortem · * Et ſtabat populus ſpectans: & deridebant eũ princi
I pes cũ eis, dicentes: Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic eſt ille
322 Chriſtus, ille dei electus · * illudebant autem ei, & milites acce
II dentes, & acetum offerentes ei, dicentesq́: Si tu es ille rex Iu=
323 dæorum, ſaluum te fac · * Erat autẽ & inſcriptio ſcripta ſuper
II eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic eſt rex Iudæ
324 orum · *Vnus autẽ de his qui erant ſuſpenſi facinoroſorũ, con=
I uicia dicebat in eum, dicens: Si tu es Chriſtus, ſerua teipſum et
325 nos · * Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne ti
II mes quidem tu Deum, quod in eadẽ damnatione es? Et nos qui=
326 dem iuſte: nam digna factis recipimus, hic uero nihil mali geſ=
X ſit · Et dicebat ad IESVM: Domine, memento mei, cum uene
327 ris in regnũ tuũ · Et dixit illi IESVS: Amen dico tibi, hodie me
II cum eris in paradiſo · * Erat autẽ ferè hora ſexta, & tenebræ
328 factæ ſunt ſuper totã terrã uſq; ad horã nonam: & obſcuratus
II eſt ſol: * & uelum templi ſciſſum eſt mediũ · * Et cum clamaſſet
329 uoce magna IESVS, ait: Pater, in manus tuas commendabo
I ſpiritũ meũ · Et hæc cũ dixiſſet, expirauit · * Cũ uidiſſet autem
Pſal·30 Centurio, quod accidit, glorificauit Deũ, dicens: Vere hic ho=
330 mo iuſtus erat · * Et omnes turbæ eorũ, qui ſimul acceſſerant ad
ſpectaculum

ſpectaculũ iſtud, & uiderant quæ contingebant, percutientes 331
pectora ſua, reuertebantur. Stabant autẽ omnes noti eius pro= X
cul, & mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa, hæc uidentes
** Et ecce uir nomine Ioſeph, decurio, qui erat uir bonus ac iu=* 332
ſtus, hic nõ cõſenſerat cõſilio ac facto eorum, oriundus ab Ari I
mathæa ciuitate Iudæorũ, qui expectabat & ipſe regnũ Dei:
*hic acceſſit ad Pilatũ, & poſtulauit corpus IESV: * & depo=* 333
ſitũ inuoluit ſindone, & poſuit illud in monumento quod erat I
*in lapide exciſum, in quo nondũ quiſquã poſitus fuerat. * Et di* 334
es erat paraſceue, & ſabbatũ illuceſcebat. Subſecutæ autẽ mu= X
lieres quæ cũ eo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentũ, et
*quemadmodũ poſitũ erat corpus eius. * Reuerſæ uero, para=* 335
uerunt aromata et unguenta, ac ſabbato quidẽ quieuerunt ſe= VIII
cundum præceptum.

CAPVT XXIIII.

V* *No autẽ ſabbatorum profundo diluculo uenerunt ad* 336
monumentũ, portantes quæ parauerant aromata, et nõ I
nullæ cũ illis. Repererunt autẽ lapidẽ reuolutũ à monu
mento: & ingreſſæ, non inuenerunt corpus domini IESV. Et
factũ eſt, dum mente cõſternatæ eſſent de hoc, ecce duo uiri ſte
*terunt iuxta illas in ueſtibus fulgurantibus: * Cum expauiſſent* 337
autẽ, & declinarent uultũ in terrã, dixerũt ad illas: Quid quæ= II
ritis uiuentem cum mortuis? Non eſt hic, ſed ſurrexit. Recor=
damini ut dixerit uobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens:
quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominum pec=
catorum, & crucifigi, & die tertio reſurgere. Et recorda=
*tæ ſunt uerborum eius, * & regreſſæ à monumento, nunciaue* 338
*runt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. * Erat aũt* II
Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ 339

*quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apoſtolos hæc. Et uiſa ſunt
apud illos ceu deliramentum uerba illarum, neq; crediderunt il
lis. Petrus autem ſurgens, cucurrit ad monumentum: & pro=
ſpiciens, uidit linteamina ſola poſita, & abijt, apud ſemet=
340 ipſum mirans quod acciderat. * Et ecce duo ex illis ibant eodē
VIII die in caſtellū, quod aberat ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hie
roſolymis, nomine Emaus: et ipſi confabulantur inter ſe de his
omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dum confabularentur
ac diſputarent, & ipſe IESVS appropinquans ibat unà cum
illis. Cæterum oculi illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.
Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter uos
ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens unus, cui nomen
Cleopas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, neq; co
gnouiſti quæ facta ſūt illic his diebus? Quibus ille dixit: Quæ?
Et dixerunt ei. De IESV Nazareno, qui fuit uir propheta,
potens operè & ſermone coram Deo & toto populo: & quo
modo eum tradiderunt ſummi ſacerdotes, & principes noſtri
in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autē
ſperabamus eum eſſe illum qui redempturus eſſet Iſraël. At=
qui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie, quod hæc facta ſunt.
Sed et mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ
diluculo peruenerunt ad monumentum, & non inuento corpo
re eius, uenerunt, dicentes: ſe etiam uiſionem angelorum uidiſ
ſe, qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorū, qui erāt
nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt ſicut mulieres
dixerant: ipſum uero non uiderunt. Et ipſe dixit ad eos: O ſtul
ti ac tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt pro
phetæ Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & intrare in glo=*

riam

riam ſuam? Et exorſus à Moſe & omnibus prophetis, inter=
pretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant·Et ap
propinquauerunt caſtello quò ibant, & ipſe præ ſe ferebat ſe
longius ire·Et coëgerunt illum, dicentes: Mane nobiſcum, quo
niam uergit ad ueſperam, & inclinatus eſt dies· Et intrauit ut
maneret cum illis·Et factum eſt dum accumberet cũ eis, acce=
pit panem, & benedixit, ac fregit, et porrigebat illis·Et aper
ti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit à con
ſpectu eorum·Et dixerunt inter ſe: Nónne cor noſtrum arde=
bat in nobis, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis
ſcripturas? Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt Hieroſoly=
mam, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum il
lis erant, dicentes: Surrexit dominus uere, & apparuit Simo=
ni·Et illi narrabant quæ geſta erant in uia: & quomodo fuiſ=
ſet agnitus ipſis ex fractione panis·* Dum autem hæc loquun 341
tur, ſtetit IESVS ipſe in medio eorum, & dicit eis: Pax uo= IX
bis: Expauefacti uero & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum
uidere, & dixit eis: Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcen=
dunt in cordibus ueſtris? Videte manus meas & pedes meos,
quia ego ipſe ſum·Contrectate me & uidete, quia ſpiritus car
nem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere·Et cum hæc di
xiſſet, oſtendit eis manus ac pedes·* Adhuc autem illis nõ cre 342
dentibus præ gaudio & mirantibus, dixit eis: Habetis hic ali= IX
quid edulij? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, et aliquid de
fauo apiario·Et accepit, & in conſpectu illorum comedit·* Et 343
dixit ad eos: Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos, cum ad= X
huc eſſem uobiſcum: quod neceſſe foret impleri omnia quæ ſcri
pta ſunt in lege Moſi, & prophetis, & pſalmis de me·Tunc

aperuit illorum mentem, ut intelligerent ſcripturas, & dixit
eis: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſur
gere à mortuis tertio die: & prædicari nomine eius pœnitenti
am, ac remiſsionem peccatorum in omnes Gentes, initio facto
ab Hieroſolymis. Vos autem eſtis teſtes horum. Et ecce ego mit
to promiſſum patris mei ſuper uos. Vos autem ſedete in ciuita
Actuum. 1 *te Hieruſalem, quoadusque induamini uirtute ex alto. Edu*-
xit autem foras uſq; in Bethaniam: & ſublatis in altum ma
nibus ſuis, benedixit eis. Et factum eſt dum benedice-
ret illis, receſsit ab eis, ac ferebatur in cœlum.
Et ipſi adorato eo, regreſsi ſunt Hieroſo
lymã cum gaudio magno: & erant
ſemper in templo, laudantes
& benedicentes Deum.

AMEN.

FINIS.

VITA SANCTI IOHANNIS PER DIVVM HIERONYMVM.

IOHANNES APOSTOLVS, *quem* IESVS *amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi Apoſtoli, quem Herodes poſt paſſionẽ domini decollauerat, nouiſſimus omnium ſcripſit Euangelium: rogatus ab Aſiæ epiſcopis aduerſus Cerinthum, aliosq; hæreticos: & maxime tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. Vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſſam huius ſcripturæ ferunt: quod cum legiſſet Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & uera eos dixiſſe firmauerit, ſed unius tantum anni, in quo & paſſus eſt poſt carcerem Iohannis hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaq; anno, cuius acta à tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis antequam Iohannes clauderetur in carcerem, geſta narrauit: ſicut manifeſtum eſſe poterit iis, qui diligenter quatuor euangeliorum uolumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν, quæ uidetur Iohannis eſſe cum cæteris, tollit. Scripſit autem & unam epiſtolam, cuius exordium eſt: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis noſtris: quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuerſis eccleſiaſticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium eſt: Senior electæ dominæ & natis eius: & ſequentis: Senior Caio chariſſimo, quem ego diligo in ueritate: Iohannis preſbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum*

ſepulchrum apud Epheſum oſtenditur: & nonnulli putant duas memorias euſdem Iohannis euangeliſtæ eſſe: ſuper qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, diſſeremus. Quartodecimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſequutionem, monente Domitiano, in Potmos inſulam relegatus, ſcripſit Apocalypſim, quam interpretantur Iuſtinus martyr, & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſſis, ſub Pertinace principe redit Epheſum, ibiq; uſq; ad Traianum principem perſeuerans, totás Aſiæ fundauit rexitq; eccleſias, & confectus ſenio, ſexageſimo octauo poſt paſſionem domini anno, mortuus iuxta eandem urbem ſepultus eſt.

FINIS.

EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM.

*IN PRINCIPIO 1
erat ſermo, & ſermo III
erat apud deum, &
deus erat ille ſermo.
Hic erat in principio
apud deũ. Omnia per
ipſum facta ſunt, &
ſine eo factum eſt ni-
hil, quod factum eſt:
In ipſo uita erat, &
uita erat lux hominũ:
& lux in tenebris lu-
cet, & tenebræ eam non apprehenderunt. *Erat homo miſſus 2
à deo, cui nomen Iohannes. Hic uenit ad teſtificandum, ut teſta III
retur de luce, ut omnes crederent per ipſum. Non erat ille lux
illa, ſed miſſus erat, ut teſtaretur de luce. *Erat lux illa, lux ue- 3
ra: quæ illuminat omnem hominem uenientem in mundum. In III
mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum
non cognouit. *In ſua uenit, & ſui eum non receperunt. Quot 4
quot autem receperunt eum, dedit eis ut liceret filios dei fieri, X
(uidelicet) his qui credidiſſent in nomen ipſius. Qui nõ ex ſan *
guinibus, neq; ex uoluntate carnis: neque ex uoluntate uiri, ſed

5 ex deo nati ſunt·*Et ſermo ille caro factus eſt, & habitauit in
III nobis:& conſpeximus gloriam eius, gloriam uelut unigeniti à
patre:plenus gratia & ueritate·Iohānes teſtificatur de ipſo &
6 clamat,dicens: * Hic erat de quo dicebam, qui cum me ſeque=
I retur,antecæßit me:quia prior me erat·*Et de plenitudine eius
7 nos omnes accepimus,& gratiam pro gratia,quia Lex per Mo
X ſen data eſt: gratia & ueritas per IESVM Chriſtum exorta
8 eſt·*Deum nemo uidit unquam:Vnigenitus filius,qui eſt in ſi=
III nu patris,ipſe enarrauit· *Et hoc eſt teſtimonium Iohannis,
9 quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas,
X ut interrogarent eum:Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non ne=
* gauit·Et confeſſus eſt (inquiens) non ſum ego Chriſtus· Et in=
terrogauerūt eum:Quid ergo?Helias es tu? Et dicit:Non ſum·
Es tu propheta ille?Et reſpondit:Non·Dixerunt ergo ei:Quis
es,ut reſponſum demus iis qui miſerunt nos? Quid dicis de te=
10 ipſo? Ait:*Ego uox clamantis in deſerto:dirigite uiam domini:
I· ſicut dixit Eſaias propheta:*Et qui miſſi fuerant,erāt ex pha=
Eſa·40· riſæis·Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei:Cur ergo bapti
11 zas,ſi tu non es Chriſtus,neq; Helias, neq; propheta?Reſpon=
X dit eis Iohannes,dicens: * Ego baptizo aqua, ſed in medio ue=
12 ſtrum ſtat quem uos neſcitis· Ipſe eſt qui cum me ſequeretur,
I antecesſit me:cuius ego non ſum dignus ut ſoluā corrigiā calcia
13 menti·*Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanē,ubi Iohan
X nes baptizabat· Poſtero die uidet Iohannes IESVM uenientē
14 ad ſe,& ait:Ecce agnus ille dei,qui tollit peccatū mundi· * Hic
I eſt de quo dicebā:Poſt me uenit uir,qui me anteceſſit:quia pri=
15 or me erat, & ego neſciebā eum, ſed ut manifeſtus fiat Iſraëli,
I propterea ueni ego aqua baptizans·*Et teſtificatus eſt Iohan=
nes,

nes, dicens: Vidi ſpiritũ deſcendentẽ ſpecie columbæ de cœlo,
& manſit ſuper eum, & ego non nouerã cũ: ſed qui miſit me
ut baptizarẽ aqua, is mihi dixit: Super quẽ uideris ſpiritũ de-
ſcendentẽ ac manentẽ ſuper eũ, hic eſt qui baptizat ſpiritu ſan
cto. Et ego uidi, & teſtificatus ſum hunc eſſe filiũ dei. ✝ Poſtero 16
die iterũ ſtabat Iohannes, & ex diſcipulis eius duo, & intuitus X
IESVM ambulantẽ, dicit: Ecce agnus ille dei. Et audierunt cũ
duo diſcipuli loquentẽ, & ſecuti ſunt IESVM. Conuerſus aũt
IESVS, & cõſpicatus eos ſequẽtes ſe, dicit eis: Quid quæri-
tis? Qui dixerunt ei: Rabbi, qđ dicitur, ſi interpreteris, magi-
ſter, ubi habitas? Dicit eis: Venite & uidete. Venerũt, uiderũtq;
ubi maneret. Et apud eũ manſerũt die illo: hora aũt erat fermè
decima. Erat Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus qui
audierãt à Iohanne, & ſecuti fuerãt eũ. Reperit hic prior fra-
trem ſuũ Simonẽ, & dicit ei, inuenimus Meſſiã: quod eſt, ſi in-
terpreteris, unctus. Et adduxit eum ad IESVM. ✝ Intuitus eũ 17
IESVS, dixit: Tu es Simon filius Iona, tu uocaberis Cephas: I
qđ ſonat, ſi interpreteris, lapis. ✝ Poſtero die uoluit IESVS 18
exire in Galilæã, & reperit Philippũ, & dicit ei: Sequere me, X
Erat aũt Philippus à Betſaida ciuitate Andreæ & Petri. Re-
perit Philippus Nathanaël, & dicit ei: De quo ſcripſit Moſes
in lege & prophetæ, inuenimus IESVM filiũ Ioſeph Naza-
ræenum. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth poteſt aliquid boni
eſſe? Dicit ei Philippus: Veni & uide. Vidit IESVS Nathana
ël uenientẽ ad ſe, & dicit de eo: Ecce uere Iſraëlita, in quo dolus
nõ eſt. Dicit ei Nathanaël: Vnde me noſti. Reſpondit IESVS,
& dixit ei: Priuſquã te Philippus uocaret, cũ eſſes ſub ficu, ui-
debã te. Reſpõdit Nathanaël et ait ei: Rabbi, tu es ille filius dei,
tu es ille

*tu es ille rex Iſraël. Reſpondit IESVS, & dixit ei: Quia dixi
tibi, uidebam te ſub ficu, credis: maiora his uidebis. Et dicit ei:
Amen amen dico uobis: poſthac uidebitis cœlum apertum, &
angelos dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper filium hominis.*

CAPVT II.

ET *die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat ma
ter IESV ibi. Vocatus eſt autem & IESVS, ac diſcipu
li eius ad nuptias. Et ubi defeciſſet uinum, dicit mater IE=
SV ad eum: Vinum non habent. Dicit ei IESVS: Quid mihi
tecum eſt mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius mi
niſtris. Quodcunq; dixerit uobis, facite. Erant aũt ibi lapideæ
hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capi=
entes ſingulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis IESVS: Im
plete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſq; ad ſummum. Et di
cit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Poſt
quam autem guſtaſſet architriclinus aquam in uinum uerſam,
neq; ſciret unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerãt aquã,
uocat ſponſum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum ui
num ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt.
Tu ſeruaſti bonum uinum uſq; ad hoc tempus. Hoc ædidit initiũ
ſignorum IESVS in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam
19 ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. * Poſt hæc deſcen=
VII dit Capernaum ipſe & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli
20 eius, & ibi manſerunt non multis diebus. * Et in propinquo
I erat paſcha Iudæorum, & aſcendit IESVS Hieroſolymam,
21 * & reperit in templo eos qui uendebant boues & oues & co
I lumbas, & numularios ſedentes. Et cum feciſſet flagellum è fu
niculis, omnes eiecit è templo, oues ſimul ac boues, & numu=
lariorum*

lariorũ effudit æs, menſasq́; ſubuertit· Et his qui columbas uen
debant, dixit: Auferte iſta hinc, nec facite domum patris mei,
domũ mercatus· *Recordati uero ſunt diſcipuli eius, quod ſcri 22
ptum eſt: Zelus domus tuæ excedit me· Reſponderunt ergo Iu= X
dæi, & dixerunt ei: * Quod ſignum oſtendis nobis, quod iſta 23
facias? Reſpondit IESVS, & dixit eis: *Deſtruite templum IIII
hoc, & in tribus diebus erigam illud· Dixerunt ergo Iudæi: 24
Quadraginta & ſex annis extructum eſt templum hoc, & tu X
in tribus diebus eriges illud? At ille dicebat de templo corporis
ſui· Cum ergo reſurrexiſſet è mortuis, recordati ſunt diſcipuli
eius, quod hoc dixiſſet eis: & crediderunt ſcripturæ, & ſer=
moni quem dixerat IESVS· Cum autem eſſet Hieroſolymis
in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomen eius, uiden=
tes ſigna eius quæ edebat· Ipſe autem IESVS non credebat ſe
metipſum eis, eo quod ipſe noſſet omnes, nec opus haberet, ut
quiſquam teſtaretur de homine· Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in
homine·

CAPVT III·

ERat autem homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, prin
ceps Iudæorum: hic uenit ad IESVM nocte, & dixit ei:
Rabbi, ſcimus quod à deo ueneris magiſter· Nemo enim
poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit deus cum eo· Re
ſpondit IESVS, & dixit ei: Amen amen dico tibi, niſi quis na
tus fuerit è ſupernis, non poteſt uidere regnũ dei· Dicit ad eum
Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Num
poteſt in uentrem matris ſuæ iterum introire, ac naſci? Reſpon
dit IESVS: Amen amẽ dico tibi: niſi quis natus fuerit ex aqua
& ſpiritu, non poteſt introire in regnum dei· Quod natum eſt
ex carne,

*ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne
mireris, quod dixi tibi, oportet uos naſci è ſupernis. Spiritus
ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, &
quò uadat. Sic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nico
demus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit I E
S V S, & dixit ei: Tu es ille magiſter Iſraelis, & hæc ignoras?
Amen amen dico tibi: quod ſcimus, loquimur: et quod uidimus,
teſtamur: & teſtimoniū noſtrum non accipitis: Si terrena dixi
uobis, & non creditis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, credi=
turi ſitis? Et nemo aſcendit in cœlū, niſi qui deſcendit è cœlo, fi
lius hominis, qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentē*
1. Iohan. 4. *in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui cre
dit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternā. Sic enim deus
dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitū daret: ut omnis qui
credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternā. Non enim
miſit deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum,
ſed ut ſeruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non con=
demnatur. Qui uero non credit, iam cōdemnatus eſt, quia non
credidit in nomen unigeniti filij dei. Hæc eſt autem condemna=
tio, quod lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis
tenebras, quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis
enim qui mala agit, odit lucem: nec uenit ad lucem, ne arguan=
tur opera ipſius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lu=
cem: ut conſpicua fiant facta ipſius, quod per deum ſint facta.*
25 *Poſt hæc uenit I E S V S & diſcipuli eius in terrā Iudæam, &*
III *illic morabatur cum eis, ac baptizabat. * Baptizabat aūt &*
26 *Iohannes in Aennon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic,*
IIII *& ueniebāt ac baptizabantur. *Nondū enim coniectus fuerat*
Iohannes

Iohannes in carcerem. ⁎ Orta eſt aũt quæſtio ex diſcipulis Io= 27
hannis cum Iudæis de purificatione. Et uenerũt ad Iohannẽ, & X
dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſti=
moniũ perhibuiſti: ecce is baptizat, & omnes ueniunt ad eum.
Reſpondit Iohannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quic
quam, niſi fuerit ei datum è cœlo. Ipſi uos teſtes eſtis, quod dixe
rim: ⁎ non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum ante illum. ⁎ Qui 28
habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus aũt ſponſi, qui ſtat & au= I
dit eum, gaudio gaudet propter uocem ſponſi, hoc ergo gaudi 29
um meum impletũ eſt, illum oportet creſcere, me uero minui. X
Qui è ſupernis uenit, ſupra omnes eſt. Qui è terra profectus
eſt, terrenus eſt, & è terra loquitur. Qui è cœlo uenit, ſupra
omnes eſt, & quod uidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimoni Roma.3.
um eius nemo accipit. Qui accepit eius teſtimoniũ: is obſigna=
uit, quod deus uerax ſit. Nam is quem miſit deus, uerba dei lo=
quitur. Non enim huic ad menſuram dat deus ſpiritũ. ⁎ Pater 30
diligit filium, & omnia dedit illi in manum. ⁎ Qui credit filio III
habet uitam æternam: qui uero non credit filio, non uidebit ui= 31
tam, ſed ira dei manet ſuper eum. CAP. IIII. X

VT ergo cognouit dominus audiſſe phariſæos quod IE=
SVS plures diſcipulos faceret, & baptizaret, quã Io=
hannes: quanquã IESVS ipſe non baptizaret, ſed di=
ſcipuli eius: ⁎ reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. 32
⁎ Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Venit ergo in VII
ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar iuxta prædiũ, quod de 33
dit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. IESVS X
ergo fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſuper fontem. Hora erat
ferme ſexta: uenit mulier Samaritana, ut hauriret aquam.

Dicit

ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne
mireris, quod dixi tibi, oportet uos naſci e ſupernis. Spiritus
ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, &
quò uadat. Sic eſt omnis qui natus eſt e ſpiritu. Reſpondit Nico
demus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit I E
S V S, & dixit ei: Tu es ille magiſter Iſraelis, & hæc ignoras?
Amen amen dico tibi: quod ſcimus, loquimur: et quod uidimus,
teſtamur: & teſtimoniū noſtrum non accipitis: Si terrena dixi
uobis, & non creditis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, credi=
turi ſitis? Et nemo aſcendit in cœlū, niſi qui deſcendit e cœlo, fi
lius hominis, qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentē
1.Iohan.4. in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui cre
dit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternā. Sic enim deus
dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitū daret: ut omnis qui
credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternā. Non enim
miſit deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum,
ſed ut ſeruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non con=
demnatur. Qui uero non credit, iam cōdemnatus eſt, quia non
credidit in nomen unigeniti filij dei. Hæc eſt autem condemna=
tio, quod lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis
tenebras, quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis
enim qui mala agit, odit lucem: nec uenit ad lucem, ne arguan=
tur opera ipſius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lu=
cem: ut conſpicua fiant facta ipſius, quod per deum ſint facta.
25 Poſt hæc uenit I E S V S & diſcipuli eius in terrā Iudæam, &
III illic morabatur cum eis, ac baptizabat. * Baptizabat aūt &
20 Iohannes in Aennon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic,
IIII & ueniebāt ac baptizabantur. * Nondū enim coniectus fuerat

Iohannes in carcerem. * Orta eſt aũt quæſtio ex diſcipulis Io= 27
hannis cum Iudæis de purificatione. Et uenerũt ad Iohannẽ, & X
dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſti=
moniũ perhibuiſti: ecce is baptizat, & omnes ueniunt ad eum.
Reſpondit Iohannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quic
quam, niſi fuerit ei datum è cœlo. Ipſi uos teſtes eſtis, quod dixe
rim: *non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum ante illum. * Qui 28
habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus aũt ſponſi, qui ſtat & au= I
dit eum, gaudio gaudet propter uocem ſponſi, hoc ergo gaudi 29
um meum impletũ eſt, illum oportet creſcere, me uero minui. X
Qui è ſupernis uenit, ſupra omnes eſt. Qui è terra profectus
eſt, terrenus eſt, & è terra loquitur. Qui è cœlo uenit, ſupra
omnes eſt, & quod uidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimoni Roma.3.
um eius nemo accipit. Qui accepit eius teſtimoniũ: is obſigna=
uit, quod deus uerax ſit. Nam is quem miſit deus, uerba dei lo=
quitur. Non enim huic ad menſuram dat deus ſpiritũ. * Pater 30
diligit filium, & omnia dedit illi in manum. * Qui credit filio III
habet uitam æternam: qui uero non credit filio, non uidebit ui= 31
tam, ſed ira dei manet ſuper eum. CAP. IIII. X

VT ergo cognouit dominus audiſſe phariſæos quod IE=
SVS plures diſcipulos faceret, & baptizaret, quã Io=
hannes: quanquã IESVS ipſe non baptizaret, ſed di=
ſcipuli eius: * reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. 32
* Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Venit ergo in VII
ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædiũ, quod de 33
dit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. IESVS X
ergo fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſuper fontem. Hora erat
ferme ſexta: uenit mulier Samaritana, ut hauriret aquam.

Dicit ei I E S V S: Da mihi quod bibam. Nam diſcipuli eius abi=
erant in ciuitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa
Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum ſis, potum à me poſcis,
quæ ſum mulier Samaritana? Non enim commercium habent
Iudæi cum Samaritanis. Reſpondit I E S V S, & dixit ei: Si ſcie=
res donum dei, & quis ſit qui dicit tibi: Da mihi quod bibam, tu
petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam uiuam. Dicit ei mulier:
Domine, neque quo haurias, habes, & puteus profundus eſt:
unde ergo habes aquam illam uiuam? Num tu maior es patre
noſtro Iacób, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & fi=
lij eius, & pecora eius? Reſpondit I E S V S, & dixit ei: Omnis
qui bibit ex aqua hac ſitiet iterum. Quiſquis autem biberit ex
aqua quam ego dabo ei, non ſitierit in æternum: ſed aqua quam
ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Di
cit illi mulier: Domine, da mihi iſtam aquam, ut non ſitiã, neq;
ueniam huc ad hauriendum. Dicit ei I E S V S: Vade, uoca uirũ
tuum, & ueni huc. Reſpondit mulier, & dixit ei: Non habeo
uirum. Dicit ei I E S V S: Bene dixiſti, non habeo uirũ. Quinq;
enim uiros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus uir. Hoc
uere dixiſti. Dicit ei mulier: Domine, uideo quod propheta es
tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerũt, & uos dicitis, quod
Hieroſolymis eſt locus, ubi oporteat adorare. Dicit ei I E S V S:
Mulier, crede mihi: uenit hora quando neq; in monte hoc, neq;
Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis,
nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed uenit
hora & nunc eſt, quando ueri adoratores adorabunt patrem
ſpiritu ac ueritate. Nã & pater tales quærit, qui adorẽt ipſum.
Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, ſpiritu ac ueritate
oportet

oportet adorare· Dicit ei mulier: *Scio quod Meſſias uenturus*
eſt, qui dicitur Chriſtus: cum ergo uenerit ille, nobis nunciabit
omnia· Dicit ei IESVS: *Ego ſum qui loquor tibi·* Et continuo
uenerunt diſcipuli eius, & mirabantur, quod cum muliere lo=
queretur· Nemo tamen dixit: *quid quæris, aut cur loqueris cũ*
ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatem,
& dicit illis hominibus: Venite: uidete hominẽ, qui dixit mihi
omnia quæcunq; feci: num hic eſt ille Chriſtus? Exierunt ergo è
ciuitate, & ueniebant ad eum· Interea rogabant eum diſcipuli,
dicentes: Rabbi, comede· Ille autem dixit eis: *Ego cibum habeo*
comedendum, quem uos neſcitis· Dicebant ergo diſcipuli inter
ſe: Nunquis attulit ei quod ederet? Dicit eis IESVS: *Meus ci=*
bus eſt, ut faciam quod uult is qui miſit me, & perficiam opus
eius· Nónne uos dicitis: *adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis*
ueniet? Ecce dico uobis, *attollite oculos ueſtros, & uidete regio*
nes: quoniam albæ ſunt iam ad meſſem· Et qui metit, mercedẽ
accipit: & congregat fructum in uitam æternam: ut & qui ſe
minat, ſimul gaudeat, & qui metit· In hoc enim eſt ſermo ue=
rus, quod alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit· Ego miſi
uos ad metendum, quod uos non laboraſtis· Alij laborauerunt,
& uos in labores eorum introiſtis· Ex ciuitate autem illa mul=
ti crediderunt in eum Samaritanorũ, propter ſermonem mulie
ris teſtificantis, quod dixiſſet ſibi omnia quæcũq; feciſſet· Cum
ueniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, ut apud
ſe maneret: & manſit ibi duos dies· Ac multo plures crediderũt
propter ſermonem ipſius: & mulieri dicebant: Iam non pro=
pter tuam orationem credimus, ipſi enim audiuimus, & ſci=
mus, quod hic eſt uere ſeruator mundi Chriſtus· * Poſt duos 34

autem dies exijt inde, et abijt in Galilæam. Ipſe enim IESVS
35 *teſtatus eſt, quod * propheta in ſua patria honorem non habe*
I *ret. Cum ergo ueniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi,*
36 *cum omnia uidißent, quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto: &*
X *ipſi enim uenerant ad diem feſtũ. * Venit ergo* IESVS *iterũ*
37 *in Cana Galilææ, ubi fecerat ex aqua uinum. * Et erat quidam*
III *regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum au-*
diſſet, quod IESVS *aduenißet à Iudæa in Galilæam, abijt ad*
eum, & rogabat eum ut deſcenderet, ac ſanaret ipſius fili-
um: ſiquidem is agebat animam. Dixit ergo IESVS *ad eum:*
Niſi ſigna & prodigia uideritis, non credetis. Dicit ad eum re
gulus: Domine, deſcende priuſquàm moriatur filius meus. Di
cit ei IESVS*: Vade, filius tuus uiuit. Credidit homo ſermoni*
quem dixerat ei IESVS*, & ibat. Iam autem eo deſcendente,*
ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus ui-
uit. Sciſcitatus eſt ergo horam ab eis, in qua melius habuißet. Et
dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit
ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi IESVS*:*
filius tuus uiuit, & credidit ipſe & domus eius tota. Hoc ite-
rum ſecundum ſignum ædidit IESVS *cum uenißet à Iudæa in*
Galilæam.

CAPVT V.

Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS *Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quæ nominatur Hebraice betheſda, quinq; porticus habens: in ijs iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus enim deſcendebat certo tempore in piſcinam, & turbabat aquã.*

bat aquam. Itaq; qui primus deſcendiſſet poſt turbationem
aquæ, ſanus fiebat, à quocunq; detinebatur morbo. * Erat 38
autem quidam homo illic, qui triginta & octo annos morbo te I
nebatur. Hunc cum uidiſſet IESVS *decumbentem, & co=*
gnouißet quod iam multum temporis morbo teneretur, dicit
ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei *languidus:* Domine, *homi=*
nem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in
piſcinam. Sed interim dum ego uenio, iam alius ante me de
ſcendit: Dicit ei IESVS: *Surge, tolle grabbatum tuum,*
& ambula. Et *ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtu=*
lit grabbatum ſuum, & ambulabat. * Erat *autem ſabbatum* 39
in die illo. Dicebant ergo Iudæi *ei, qui ſanatus fuerat: Sab=* X
batum eſt, non licet tibi tollere grabbatum. Reſpondit *eis:*
Qui *me ſanum fecit, is mihi dixit, tolle grabbatum tuum, &*
ambula. Interrogauerunt *ergo eum:* Quis *eſt ille homo, qui*
dixit tibi: Tolle *grabbatum tuum, & ambula?* Is *autem qui*
ſanus fuerat effectus neſciebat quis eßet. IESVS *enim ſubdu*
xit ſe, quod turba eßet eo in loco. Poſtea *reperit eum* IESVS
in templo, & dixit illi: Ecce *ſanus factus es, ne poſthac pec*
ces, ne quid deterius tibi cõtingat. Abijt *ille homo, et nuncia=*
uit Iudæis, *quod* IESVS *eßet, à quo ſanatus fuißet.* Ac *propte*
rea perſequebãtur Iudæi IESVM, *et quærebãt illũ* occidere,
quod iſta feciſſet in ſabbato. IESVS *aũt reſpondit eis:* Pater
meus ad hoc uſq; temporis operatur, et ego operor. Propterea
ergo magis quærebant eũ Iudæi *interficere, quia non ſolum ſol*
uiſſet ſabbatum, ſed & patrem ſuum dixiſſet Deum, *equalẽ ſe*
faciens Deo. Reſpondit *itaq;* IESVS: *et dixit eis:* Amen *amen*
dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quid ui=

derit patrem facientẽ· Quæcunq; enim ille fecerit, hæc itidem
& filius facit· Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat
ei quæ ipſe facit, & maiora ijs demonſtrabit ei opera, ut uos
miremini· Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic
& filius quos uult, uiuificat· Neq; enim pater iudicat quenquã,
ſed omne iudiciũ dedit filio: ut omnes honorent filiũ, ſicut hono
40 rant patrẽ· * Qui non honorat filium, nõ honorat patrem qui
I miſit illũ· * Amen amen dico uobis, qui ſermonẽ meũ audit, et
41 credit ei qui miſit me, habet uitam æternam, & in condemna-
X tionem non ueniet, ſed tranſiuit à morte in uitam· Amen amen
dico uobis, quod ueniet hora & nunc eſt, quando mortui audi-
ent uocem filij dei: & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater
habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere uitam in ſe-
metipſo: et poteſtatem dedit ei iudicandi quoq; quia filius homi
nis eſt· Nolite mirari hoc: quia ueniet hora, in qua omnes qui in
monumentis ſunt, audient uocem eius, & prodibunt: qui bona
fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in re-
ſurrectionem condemnationis· Non poſſum ego ex me ipſo fa
cere quicquàm· Sicut audio, iudico, & iudiciũ meum iuſtũ eſt·
42 * Quia non quæro uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui
I miſit me, patris· * Si ego teſtimonium perhiberem de meipſo,
43 teſtimonium meum non eſſet uerum: Alius eſt qui teſtimonium
X perhibet de me, & ſcio uerum eſſe teſtimonium quod teſtifica
tur de me· Vos miſiſtis ad Ioannem, & is teſtimonium reddidit
ueritati· Ego autẽ nõ ab homine teſtimonium accipio, ſed hæc
dico, ut uos ſalui ſitis: Ille erat lucerna ardens & lucens, uos
autem uoluiſtis ad tempus exultare in luce eius· At ego teſtimo
nium habeo maius teſtimonio Iohannis· Opera enim quæ dedit
mihi

mihi pater ut perficiam ea, ipſa inquam opera quæ ego facio,
teſtificantur de me, quod pater miſerit me. Et *qui miſit me pa=*
ter, ipſe teſtificatus eſt de me. ✶ Neq; *uocem eius unquam au=* 44
diſtis, neq; ſpeciem eius uidiſtis: ✶ & *ſermonem eius non habet* III
is in uobis manentem, quia quem miſit ille, huic uos non cre= 45
ditis, Scrutamini ſcripturas, quia uos uidemini uobis in ipſis ui X
tam æternam habere: & illæ ſunt, quæ teſtificantur de me: nec
uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Gloriã *ab hominibus nõ*
accipio, ſed cognoui uos, quod dilectionem dei non habeatis
in uobis. Ego *ueni nomine patris mei, nec recipitis me. Si alius*
uenerit nomine ſuo, illum recipietis. Quomodo *uos poteſtis*
credere, qui gloriam à uobis inuicem accipitis: & gloriam quæ
à ſolo Deo *proficiſcitur, non quæritis?* Nolite *putare, quod*
ego accuſaturus ſim uos apud patrem. Eſt *qui accuſat uos* Mo=
ſes, in quo uos ſperatis. Si enim credidiſſetis Moſi, *credidiſſetis*
utiq; mihi: de me enim ille ſcripſit. Si autem illius ſcriptis non
creditis, quomodo uerbis meis credetis?

CAPVT VI.

POſt *hæc abijt* IESVS *trans mare Galilææ, quod eſt* Ti= 46
beriadis, ✶ & *ſequebatur eum turba multa, quia uide=* I
bant eius ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. 47
✶*Subijt autem in montem* IESVS, & *ibi ſedebat cum diſci=* III
pulis ſuis. ✶ Inſtabat *autem paſcha dies feſtus* Iudæorum. ✶ Cũ 48
ſuſtuliſſet ergo oculos IESVS, & *uidiſſet quod multa turba* I
ueniret ad ſe, dicit ad Philippum: Vnde *ememus panes, ut edãt* 49
iſti? Hoc *autẽ dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet* I
facturus. Reſpondit *ei* Philippus: Ducentorum *denariorum*

panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; puſillum quippiam ac-
cipiat. Dicit ei unus ex diſcipulis ipſius, Andreas frater Simo
nis Petri: Eſt puer unus hic, qui habet quinq; panes ordeaceos,
& duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autē
IESVS: Facite ut homines diſcumbant. Erat autem gramen
multum in eo loco. Diſcubuerūt ergo uiri numero fermè quin
quies mille. Accepit autem panes IESVS: cumq; gratias egiſ
ſet, diſtribuit diſcipulis: diſcipuli uero diſcumbentibus. Simili-
ter & ex piſcibus quantum uolebant. Vt autem impleti ſunt,
dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne
quid pereat. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim co-
phinos fragmentorum ex quinq; panibus ordeaceis, quæ ſu-
50 perfuerant his qui comederant. * Illi ergo homines cum ui-
X diſſent quod IESVS fecerat ſignum, dicebant: Hic eſt uerè
propheta ille qui uenturus eſt in mundum. IESVS ergo cum
cognouiſſet quod uenturi eſſent, ac rapturi ipſum, ut facerent
51 ipſum regem, receſſit iterū in montem ipſe ſolus. * At ubi iam
IIII ueſpera eſſet, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare, & conſcen
ſa naui, uenerunt traiecto mari ad oppidum Capernaum. Iam
q; tenebræ erant, nec uenerat ad eos IESVS. Mare autē uen
to magno flante intumeſcebat. Cū remigaſſent ergo fermè ſta-
dia uigintiquinq;, aut triginta, uident IESVM ambulantem
ſuper mare, & appropinquantem naui, ac timuerunt. Ille au-
tem dicit eis: Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo recipere
52 eum in nauim, & ilico nauis appulerat terræ ad quam ibant. *
X Poſtero die turba quæ ſtabat trans mare, ut uidit, quod nauicu
la alia non eſſet ibi, niſi una illa in quam ingreſſi fuerant diſci
puli eius, & quod non introiſſet cum diſcipulis ſuis IESVS
in na-

in nauiculam, ſed ſoli diſcipuli eius abiſſent: aliæ uero ſuperue
nerunt nauiculæ à Tyberiade iuxta locum ubi comederant pa
nem, poſteaquam gratias egiſſet dominus. Cum ergo uidiſſet
turba, quod IESVS non eſſet ibi, neq; diſcipuli eius, aſcende
runt & ipſi in nauiculas, & uenerunt Capernaum, quæren
tes IESVM, & cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt
ei: Rabbi, quãdo huc ueniſti? Reſpondit eis IESVS, et dixit:
Amen amen dico uobis: quæritis me, non quia uidiſtis ſigna,
ſed quia comediſtis de panibus, & ſaturati eſtis. Operami-
ni non cibum qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam,
quem filius hominis dabit uobis: hunc enim pater conſignauit
Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid facimus, ut operemur
opera Dei? Reſpondit IESVS, & dixit eis: Hoc eſt opus
Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. * Dixerunt ergo ei: 53
Quod ergo tu facis ſignum, ut uideamus & credamus tibi? IIII
quid operaris? * Patres noſtri manducauerunt manna in 54
deſerto, ſicut ſcriptum eſt: Panem de cœlo dedit eis ad eden- X
dum. Dixit ergo eis IESVS: Amen amen dico uobis: non Pſal. 77.
Moſes dedit uobis illum panem de cœlo, ſed pater meus dat
uobis panem de cœlo uerum. Panis enim Dei eſt qui de cœ-
lo deſcendit, & dat uitam mundo. Dixerunt ergo ad eum:
Domine, ſemper da nobis panem iſtum. Dixit autem eis IE 55
SVS: Ego ſum panis uitæ. * Qui uenit ad me, non eſu- I
riet: & qui credit in me, nõ ſitiet unquã. Sed dixi uobis, quod 56
etiã uidiſtis me, nec creditis. Omne quod dat mihi pater, ad me X
ueniet, & eum qui uenerit ad me, nõ eijcio foras. * Quia de- 57
ſcendi de cœlo, ut faciam nõ quod ego uolo, ſed quod uult is qui I
miſit me. * Hæc eſt autem uoluntas eius qui miſit me patris, 58

 X

ne quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi, ſed reſuſcitem illa
in nouiſsimo die. Hæc eſt autem uoluntas eius qui miſit me, ut
omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternã,
& ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Murmurabant ergo Iu
dæi de illo, quod dixiſſet: ego ſum panis ille, qui de cœlo deſcen
59 *di. Et dicebant:* ⁎ *Nonne hic eſt* IESVS *filius Ioſeph, cuius*
I *nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, de*
60 *cœlo deſcendi? Reſpondit ergo* IESVS, *& dixit eis: Noli=*
X *te murmurare inter uos. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pa=*
ter, qui miſit me, traxerit eum, & ego ſuſcitabo eum in no=
uiſsimo die. Eſt ſcriptum in prophetis: & erunt omnes do=
61 *cti à Deo.* ⁎ *Omnis ergo qui audiuit à patre & didicit, ue=*
III *nit ad me: non quod patrem uiderit quiſquàm, niſi is qui eſt à*
62 *Deo, hic uidit patrem.* ⁎ *Amen amen dico uobis, qui confidit*
X *mihi, habet uitam æternam.* ⁎ *Ego ſum panis ille uitæ.* ⁎ *Pa=*
63 *tres ueſtri comederunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic*
I *eſt panis ille de cœlo deſcendens, ut ex ipſo edat aliquis, &*
64 *non moriatur.* ⁎*Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi:* ⁎
X *ſi quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternũ. Et panis quem ego*
65 *dabo, caro mea eſt: quam ego dabo pro mundi uita. Decerta=*
I *bant ergo Iudæi inter ſe, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis*
66 *carnem illam ſuam dare ad edendum: Dixit ergo eis* IESVS:
X *Amen amen dico uobis, niſi edideritis carnem filij hominis, et*
1. Cor. 11. *biberitis eius ſanguinem, non habetis uitam in uobis. Qui edit*
67 *meam carnem & bibit meũ ſanguinẽ, habet uitam æternã: &*
I *ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die.* ⁎ *Caro enim mea uere eſt*
68 *cibus: & ſanguis meus uere eſt potus.* ⁎ *Qui edit meam car=*
X *nem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.*

Sicut

Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, ita
& qui ederit me, uiuet ipſe quoq; propter me. Hic eſt panis ille
qui de cœlo deſcendit: non ſicut comederunt patres ueſtri man
na, & mortui ſunt: qui ederit hunc panem, uiuet in æternum.
Hæc dixit in ſynagoga docēs in Capernaum. Multi ergo his au
ditis ex diſcipulis eius, dixerunt: Durus *eſt hic ſermo. Quis po*
teſt eum audire? Sciens autem IESVS *apud ſemetipſum quod*
murmurarent de hoc diſcipuli ipſius, dixit eis: Hoc *uos offen-*
dit? * *Quid igitur ſi uideritis filium hominis aſcendentem eò* 69
ubi erat prius? * Spiritus *eſt qui uiuificat, caro nō prodeſt quic* I
quam. * Verba *quæ ego loquor uobis, ſpiritus & uita ſunt. Sed* 70
ſunt quidam ex uobis qui non credūt. * Nouerat *enim ab initio* IIII
IESVS, *qui eſſent non credentes, & quis proditurus eſſet* 71
ipſum. * Et dicebat: Propterea *dixi uobis, quod nemo poteſt ue* X
nire ad me, niſi fuerit ei datū à patre meo. Ex eo tempore *mul* 72
ti diſcipulorum eius deſciuerūt eo relicto, nec amplius cum illo IIII
ambulabant. Dixit *ergo* IESVS *ad duodecim: Num & uos* 73
uultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Domine, *ad quē* X
ibimus? uerba uitæ æternæ habes, * *& nos credimus & cogno* 74
uimus quod tu es Chriſtus filius dei uiui. * *Reſpōdit ei* IESVS: I
Non'ne *ego uos duodecim elegi, & ex uobis unus diabolus eſt?* 75
Dicebat *autem de Iuda Simonis Iſcariota. Hic enim erat pro-* X
diturus eum, cum eſſet unus ex duodecim.

CAPVT VII.

VErſabatur IESVS *poſt hæc in Galilæa: non enim uo-*
lebat in Iudæa uerſari, quia quærebant eum Iudæi in-
terficere. Erat autem in propinquo dies feſtus Iudæorū
ſcenopegia. Dixerunt *igitur ad eum fratres eius:* Tranſi *hinc,*

& uade in Iudæam, ut & diſcipuli tui uideant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipſe palàm eſſe. Si hæc facis, declara teipſum mundo. Nam ne fratres quidem eius credebant in eum. Dicit ergo eis IESVS: Tempus meum nondum adeſt, tempus autem ueſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe uos, me autem odit, quia ego teſtimonium fero de illo, quod opera eius mala ſint. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego nondum aſcendo ad feſtum hoc, quia meum tempus nondum impletum eſt. Hæc autem cum dixiſſet illis, manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſte, ſed uelut in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in feſto, & dicebant: Vbi eſt ille? Et murmur multum erat in turbis de eo. Quidam enim dicebant, bonus eſt, alij autem dicebant non, ſed ſeducit turbam. Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorũ. Cum autem iam dimidium feſti peractum eſſet, aſcendit IESVS in templum ac docebat. Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit eis IESVS, & dixit: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis uoluerit uoluntati eius obtemperare, cognoſcet de doctrina utrum ex deo ſit an ego à me ipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriã quærit. Qui autem quærit gloriam eius qui miſit ipſum, hic uerax eſt, & iniuſticia in illo nõ eſt. Non ne Moſes dedit uobis legem, & tamen nemo ex uobis factis præſtat legem? Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba, & dixit: Dæmonium habes. Quis te quærit interficere? Reſpondit IESVS, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moſes dedit uobis circunciſionem, non

quia ex Moſe ſit, ſed ex patribus, & tamen in ſabbato circum-
ciditis hominem. Si circunciſionem accipit homo in ſabbato, ut
non ſoluatur lex Moſi, mihi indignamini, quod totum hominē
ſanum fecerim in ſabbato? Nolite iudicare ſecundum aſpectū,
ſed iuſto iudicio iudicate. Dicebant ergo quidam ex Hieroſoly-
mitanis: Non'ne hic eſt quem quærunt interficere? Atqui ecce
palàm loquitur, & nihil ei dicunt: Num uere cognouerunt
principes, hunc eſſe uere Chriſtum? Sed hunc nouimus unde
ſit: Chriſtus autem cum uenerit nemo ſcit unde ſit. Clamabat
ergo IESVS in templo docens, ac dicens: Et me noſtis, &
unde ſim noſtis: & à meipſo non ueni, ſed eſt uerax qui miſit
me, * quem uos non nouiſtis. Ego uero noui eum quia ab ipſo 76
ſum, & ille me miſit. * Quærebant ergo eum apprehendere, III
& nemo miſit in illum manus, quia nondum uenerat hora 77
eius. * De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: I
Chriſtus cum uenerit, num ſigna plura ædet ijs quæ hic ædidit? 78
Audierunt phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, * & X
miſerunt phariſæi ac principes ſacerdotum miniſtros, ut ap- 79
prehenderent eū. * Dixit ergo eis IESVS: Adhuc puſillum I
temporis uobiſcum ſum, & abeo ad eum qui me miſit. Quære 80
tis me, nec inuenietis. Et ubi ego ſum, eò uos non poteſtis ueni- IX
re. * Dixerunt ergo Iudæi inter ſeſe: Quò hic iturus eſt, quod 81
nos non inueniemus eum? Nū in diſperſionē gentiū iturus eſt, X
& docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quē dixit: quæretis me,
& non inuenietis, & ubi ego ſum eò uos non poteſtis uenire?
In nouiſſimo autem die magno feſti ſtabat IESVS & clama-
bat, dicēs: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat. Qui credit in me,
ſicut dicit ſcriptura: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.

Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in
ipſum. Nondum enim erat ſpiritus ſanctus, quia IESVS non
82 dum erat glorificatus. *Multi ergo de turba cum audiſſent hũc
VII ſermonem, dicebant: Hic eſt uere propheta. Alij dicebant: Hic
83 eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: *Num à Galilæa ueniet
VII Chriſtus? Non'ne ſcriptura dicit, quod ex ſemine Dauid, &
Mich.5. de Bethelecm caſtello, ubi erat Dauid ueniet Chriſtus? Diſſen-
84 ſio itaq; orta eſt in turba propter eum. * Quidam aũt ex ipſis
X uolebant apprehendere eum, ſed nemo coniecit in eum manus.
85 *Venerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos, & dixe
I runt eis illi: Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt mini-
86 ſtri: Nunquã ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo. * Reſponde-
X runt ergo eis phariſæi: Num & uos ſeducti eſtis? Nunquis ex
principibus credidit in eum, aut ex phariſæis? Sed turba hæc
quæ non nouit legẽ, execrabiles ſunt. Dicit Nicodemus ad eos,
is qui uenerat ad eum nocte, qui unus erat de numero eorum:
Num lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo,
& cognouerit quid faciat? Reſponderũt, & dixerunt ei: Num
& tu Galilæus es? Scrutare & uide, quod à Galilæa propheta
non ſurrexerit. Et profectus eſt unuſquiſq; in domum ſuam.

CAPVT VIII.

IESVS autem perrexit in montem oliuarum, & diluculo ite
rum uenit in templum, cunctuſq; populus uenit ad eum, &
ſedens docebat eos. Adducunt aũt ad eum ſcribæ & phari-
ſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & cũ ſtatuiſſent eam
in medio, dicũt ei: Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo
adulterio. In lege autem Moſes præcepit nobis, ut huiuſmodi la
pidarentur. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes
eum,

eum, ut poſſent accuſare eum. IESVS *aũt inclinans ſe deor=*
ſum, digito ſcribebat in terra. Cum ergo perſeuerarent inter=
rogare, erexit ſe, & dixit eis: Qui ueſtrum immunis eſt à pec
cato, primus in illam lapidem iaciat. Et iterum ſe inclinans ſcri
bebat in terra. Audientes autem hæc, ſingulatim alius poſt aliũ
exibant, initio facto à ſenioribus, & relictus eſt ſolus IESVS,
ac mulier in medio ſtans. Cum autem erexiſſet ſe IESVS, &
neminem uideret præter mulierẽ, dixit ei: Mulier, ubi ſunt illi
tui accuſatores? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domi
ne. Dixit autem IESVS: *Nec ego te condemno. Vade, & poſt*
hac ne peccaueris. Iterum ergo IESVS *locutus eſt eis, dicens:*
Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me, non ambulabit in tene=
bris, ſed habebit lumen uitæ. Dixerunt ergo ei phariſæi: Tu de
teipſo teſtificaris, teſtimonium tuum non eſt uerum. Reſpondit
IESVS *& dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeam de me=*
ipſo, uerum eſt teſtimonium meum: quia ſcio unde ueni, & quò
uado: uos autem neſcitis unde uenio, & quò uado. Vos ſecun=
dum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam: porrò & ſi
iudicem ego, iudicium meum uerum eſt: quia ſolus non ſum, ſed
ego & qui miſit me pater. Quin & in lege ueſtra ſcriptũ eſt,
quod duorum hominum teſtimonium uerum eſt. Ego ſum qui Deute.17.
teſtimonium fero de meipſo, & teſtimonium fert de me qui mi
ſit me pater. Dicebant ergo ei: Vbi eſt pater tuus? Reſpondit
IESVS: **Neq; me noſtis, neq; patrem meum. Si me nouiſſe=* 87
tis, & patrem meum nouiſſetis. Hæc uerba locutus eſt IESVS III
*in gazophylatio, docens in templo. *Et nemo apprehendit eũ:* 88
quia nondũ uenerat hora eius. Dixit ergo eis iterũ IESVS: * I
Ego uado, & quæretis me, & in peccato ueſtro moriemini: quò 89
ego uado, X

ego uado, uos non poteſtis uenire. Et dicebat eis: Vos ab infer-
nis eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non
ſum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quod moriemini in pecca-
tis ueſtris. Si enim non credideritis quod ego ſum, moriemini
in peccatis ueſtris. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et dicit eis IE-
SVS: In primis quod & loquor uobis. Multa habeo quæ de uo
bis loquar ac iudicem: ſed qui me miſit, uerax eſt: & ego quæ
audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Non cognouerunt quod de
patre eis locutus eſſet. Dixit ergo eis IESVS: Cum exaltaue-
ritis filium hominis, tunc cognoſcetis quod ego ſum, & quod
ex meipſo facio nihil, ſed ita ut docuit me pater hæc loquor. Et
qui me miſit, mecum eſt. Non reliquit me ſolum pater: quia ego
quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Hæc illo loquente, multi cre-
diderunt in eum. Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderant
ipſi Iudæos: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli
mei eſtis: & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberos reddet
uos. Reſponderunt ei: Semen Abrahæ ſumus, neq; cuiquã ſerui
uimus unquam, quomodo tu dicis, liberi reddemini? Reſpondit
eis IESVS: Amen amen dico uobis, quod omnis qui facit pec-
catum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in
æternũ, filius manet in æternum. Si ergo uos filius liberos red-
diderit, uere liberi eſtis. Scio quod ſemen Abrahæ eſtis. Sed quæ
ritis me interficere, quia ſermo meus nõ habet locum in uobis.
Ego quod uidi apud patrem meum loquor, & uos quod uidiſtis
apud patrem ueſtrum, facitis. Reſponderunt, & dixerunt ei:
Pater noſter Abraham eſt. Dicit eis IESVS: Si filij Abrahæ
eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Nunc autem quæritis me inter
ficere hominem, qui ueritatem uobis locutus ſum, quam audiui
à deo:

à deo: hoc Abraham non fecit· Vos facitis opera patris ueſtri· Dixerunt itaq; ei: Nos è ſtupro non ſumus nati· Vnum patrem habemus deum· Dixit eis IESVS: Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me· Ego enim ex deo proceſſi, et ueni· Neq; enim à meipſo ueni, ſed ille me miſit· Quare loquelam meam non agnoſcitis? quia non poteſtis audire ſermonem meum· Vos ex patre diabolo eſtis, & deſiderijs patris ueſtri uultis obſequi· Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit: quia non eſt ueritas in eo· Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia mendax eſt, atq; eius rei pater· Ego autem quia ueritatem dico, non creditis mihi· Quis ex uobis arguit me de peccato? porrò ſi ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, uerba dei audit· Propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis· Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondit IESVS: Ego dæmonium non habeo, ſed cohoneſto patrem meum, & uos ignominia affeciſtis me· Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudicet· Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum· Dixerunt ergo illi Iudæi: Nunc cognouimus quod dæmonium habes· Abraham mortuus eſt & prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum· Nunquid tu maior es patre noſtro Abrahã, qui mortuus eſt? Et prophetæ mortui ſunt· Quem teipſum tu facis? Reſpondit IESVS: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt· Eſt pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis deum ueſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum· Et ſi dixero, quod non

nouerim eum, ero ſimilis ueſtri, mendax. Sed noui eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum, & uidit, atq; gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi ad eum. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Dixit ei IESVS: Amen amen dico uobis, antequam Abraham naſceretur, ego ſum. Tollebant ergo lapides, ut iacerent in eum. IESVS autem abſcondit ſe, & exiuit è templo.

CAPVT IX.

ET præteriens IESVS, uidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius, dicentes: Rabbi, quis peccauit, hic, an parentes eius, ut cæcus naſceretur? Reſpondit IESVS: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ſed ut manifeſtentur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox quando nemo poteſt operari. Quamdiu fuero in mundo, lux ſum mundi. Hoc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & illeuit lutum ſuper oculos cæci, & dixit ei: Vade, laua in piſcina Siloæ: quod ſi interpreteris, ſonat miſſus. Abijt ergo & lauit, & uenit uidens. Itaq; uicini, & qui uiderant eum prius quod mendicus eſſet, dicebant: Non'ne hic eſt qui ſedebat, & mendicabat? Alij dicebant, hic eſt: alij rurſus, ſimilis eſt ei. Ille dicebat: ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit ille, & dixit: ille homo qui dicitur IESVS lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad piſcinam Siloæ, & laua. Vt autem abij ac laui, uiſum recepi. Dixerunt ergo ei: Vbi eſt ille? Ait, neſcio Adducunt ad phariſæos eum, qui dudum cæcus fuerat. Erat aũt ſabbatũ, cum lutum faceret IESVS, & aperiret oculos eius. Iterum ergo interrogabant

eum & phariſæi, quomodo uiſum recepiſſet. Ille autem dixit eis: Lutum mihi impoſuit ſuper oculos, & laui & uideo: Dicebant ergo ex phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, quia ſabbatum nō obſeruat. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna ædere? Et diſſenſio erat inter eos. Dicunt cæco iterum: Tu quid dicis de illo, quia aperuit tibi oculos tuos? Ille autem dixit: Propheta eſt. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quod cæcus fuiſſet, & uiſum recepiſſet, donec uocauerunt parentes eius qui uiſum receperat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius ueſter, quem uos dicitis cæcum natum eſſe? Quomodo ergo nunc uidet? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quod hic eſt filius noſter, & quod cæcus natus eſt, quomodo autem nunc uideat, neſcimus aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus. Ipſe ætatē habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur. Hæc dixerunt parentes eius, quod timerent Iudæos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtū, è ſynagoga eijceretur. Propterea parentes eius dixerunt, ætatem habet, ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Non ſcimus quod hic homo peccator eſt. Reſpondit ergo ille, & dixit: An peccator ſit, neſcio, unum ſcio, quod cæcus cum fuerim, nunc uideam. Dixerunt ergo illi iterum: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi uobis iam, nec audiſtis, cur iterum uultis audire? Num & uos uultis diſcipuli eius fieri? Conuitiati ſunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius eſto, nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quod Moſi loquutus eſt Deus, hunc autem neſcimus unde ſit. Reſpondit ille homo, et dixit

eis: In hoc enim mirabile quiddam eſt, quod uos neſciatis unde ſit, & tamen aperuit meos oculos. Scimus autem quod peccatores Deus non audit, ſed ſi quis Dei cultor eſt, et uoluntati ipſius obtemperat, hunc audit. A ſeculo non eſt auditum quod quis aperuerit oculos cæci nati. Niſi eßet hic à Deo, non potuiſſet facere quicquam. Reſponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit IESVS *quod eieciſſent eum foras, cumq́; inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt domine, ut credam in eum? Et dixit ei* IESVS: *Et uidiſti eũ, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo domine, et adorauit eum. Et dixit ei* IESVS. *In iudiciũ ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident, uideant, et qui uident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex phariſæis hæc, qui cum ipſo erant, & dixerunt ei: Num & nos cæci ſumus? Dixit eis* IESVS: *Si cæci eßetis, non haberetis peccatũ. Nunc uero dicitis, uidemus, idcirco peccatum ueſtrum manet.*

CAPVT X.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues uocẽ eius audiunt. Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illũ ſequuntur, quia nouerũt uocem eius. Alienũ autẽ non ſequentur, ſed effugient ab eo, quia non nouerunt uocẽ alienorũ. Hoc prouerbium dixit eis IESVS, *illi autẽ nõ cognouerũt, quæ eßent quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterũ* IESVS: *Amen amen dico uobis, ego ſum oſtium*

ouium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures ſunt & latro
nes, ſed nō audierūt eos oues. Ego ſum oſtium, per me ſi quis in
troierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua
inueniet. Fur nō uenit, niſi ut furetur et mactet ac perdat. Ego
ueni ut uitā habeant, et abundantius habeant. Ego ſum paſtor il
le bonus. Bonus paſtor animā ſuā dat pro ouibus. Mercennari
us aūt, et qui nō eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet
lupū uenientē, ac deſerit oues, fugitq́;, et lupus rapit ac diſper
git oues: Mercennarius autē fugit, quia mercennarius eſt, &
oues nō ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco
oues meas, & cognoſcor à meis. * Sicut nouit me pater, ita & 90
ego noui patrē, * & animā meam pono, pro ouibus. * Et alias III
oues habeo, quæ nō ſunt ex hoc ouili: illas quoq; oportet me ad= 91
ducere, & uocem meā audient, & fiet unū ouile, unus paſtor. IIII
Propterea me pater diligit, quia ego pono animā meā, ut iterū 92
ſumā eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eā à me ipſo. X
Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatē habeo rurſus ſu=
mendi eam, hoc mandatum accepi à patre meo. Diſſentio igi=
tur iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dice=
bant autem multi ex ipſis: dæmoniū habet, & inſanit, quid eū
auditis? Alij dicebant: Hæc uerba non ſunt dæmonium haben=
tis. Num dæmonium poteſt cæcorū oculos aperire? Facta ſunt
autem encænia Hieroſolymis, & hyems erat, & ambulabat
IESVS in templo ī porticu Salomonis. Circūdederūt ergo eū
Iudæi, & dicebant ei: Quouſq; animam noſtram ſuſpendis? Si
tu es Chriſtus, dic nobis ingenue. Reſpondit eis IESVS: Dixi
uobis, nec creditis. Opera quæ ego facio nomīe patris mei, hæc
teſtimonium reddunt de me. Sed uos non creditis, quia non

eſtis ex ouibus meis, quemadmodum dicebam uobis: Oues meæ
uocem meã audiunt, et ego cognoſco eas, & ſequuntur me, &
ego uitam æternã do eis, nec peribunt in æternum, neq; rapiet
eas quiſquam de manu mea. Pater meus qui dedit mihi, maior
omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego
& pater unũ ſumus. Suſtulerunt ergo rurſum lapides Iudæi,
ut lapidarẽt eum. Reſpondit eis IESVS: Multa bona opera
oſtendi uobis ex patre meo, propter quod eorũ operũ me lapi=
datis? Reſponderunt ei Iudæi, dicentes: Ob bonum opus nõ la=
pidamus te, ſed ob blaſphemiã: & quia tu homo cum ſis, facis
teipſum Deum. Reſpondit eis IESVS: Nonne ſcriptum eſt
Pſal. 81. in lege ueſtra: Ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſer=
mo dei factus eſt: & nõ poteſt ſolui ſcriptura de eo, quem pa=
ter ſanctificauit & miſit in mundũ. Vos dicitis me blaſphema=
re, quia dixerim, filius Dei ſum? Si non facio opera patris mei,
nolite credere mihi: ſin uero facio, & ſi mihi non credatis, ope
ribus credite, ut cognoſcatis & credatis, quod pater in me eſt,
93 & ego in eo. * Quærebant iterũ eum apprehendere, * & exi
IIII uit de manu eorum: & abijt iterum trans Iordanem in eum lo
94 cum, ubi fuerat Iohannes baptizans primum, manſitq; illic. Et
I multi uenerunt ad eum, ac dicebant: Iohannes quidẽ ſignũ ædi
dit nullum. Omnia autẽ quæcunq; dixit Iohannes de hoc, uera
erant, & crediderunt multi illic in eum.

CAPVT XI.

Aegrotabat autem quidã nomine Lazarus Bethanien=
ſis à caſtello Mariæ et Marthæ huius ſororis. Maria au
tem erat ea quæ unxit dominum unguento, & exterſit
pedes eius capillis ſuis: cuius frater Lazarus ægrotabat. Miſe=
runt

runt ergo ſorores eius ad eũ,dicentes:Domine, ecce quẽ amas ægrotat. Audiens autẽ IESVS,dixit:Infirmitas hæc nõ eſt ad mortẽ,ſed pro gloria Dei,ut glorificetur filius Dei per eã. Diligebat autẽ IESVS Martham & ſororẽ eius & Lazarum. Vt ergo audiuit quod ægrotaret,tum quidẽ temporis manſit in eodẽ loco duobus diebus. Deinde poſt hoc dicit diſcipulis: Eamus in Iudæam iterũ. Dicunt ei diſcipuli:Rabbi,modo quærebant te Iudæi lapidare,et iterũ uadis illuc? Reſpondit IESVS: Nonne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nõ offendit:quia lucẽ huius mundi uidet. Si quis autẽ ambulauerit in nocte,offendit:quia lux non eſt in eo. Hæc ait, et poſt hæc dicit eis:Lazarus amicus noſter dormit,ſed uado ut à ſomno excitem eũ. Dixerunt ergo diſcipuli eius:Domine,ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem IESVS de morte eius: at illi putauerunt,quod de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo IESVS dixit eis manifeſte:Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos,ut credatis,quod non fuerim ibi. Sed eamus ad eũ. Dixit ergo Thomas,qui dicitur Didymus, ad diſcipulos: Eamus & nos ut moriamur cum eo. Venit itaq; IESVS & inuenit eũ quatuor dies iam in monumento habentẽ. Erat autẽ Bethania iuxta Hieroſolymam ferè ſtadijs quindecim. Multiq; ex Iudæis uenerunt ad Martham ac Mariã, ut cõſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo ut audiuit quod IESVS ueniſſet, occurrit illi: Maria uero domi deſidebat. Dixit ergo Martha ad IESVM: Domine, ſi fuiſſes hic,frater meus nõ fuiſſet mortuus. Sed & nũc,ſcio quòd quæcũq; popoſceris à deo, daturus tibi ſit Deus. Dicit illi IESVS:Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha:Scio q̃d reſurget in reſurrectiõe in nouiſſimo die. Dicit ei IESVS:

Ego ſum reſurrectio & uita: qui credit in me, etiã ſi mortuus fuerit, uiuet: et omnis qui uiuit, et credit in me, nõ morietur in æternũ. Credis hoc? Ait illi: Etiam domine. Ego credo, quod tu ſis Chriſtus ille filius Dei, qui in mundũ uenturus erat. Et cum hæc dixiſſet, abijt & uocauit Mariã ſororem ſuã clanculum, dicens: Magiſter adeſt, et uocat te. Illa ut audiuit, ſurgit cito, & uenit ad eũ. Nondũ autẽ uenerat IESVS in caſtellũ, ſed erat in eo loco, ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cũ ea in domo et cõſolabantur eam: cũ uidiſſent Mariã, quod cito ſurrexiſſet et exiſſet, ſequuti ſunt eã, dicentes: Vadit ad monumentũ, ut ploret ibi. Maria ergo cũ ueniſſet eò ubi erat IESVS, uidens eũ, accidit ad pedes eius, et dicit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus. IESVS ergo ut uidit eã plorantẽ, et Iudæos, qui uenerãt cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, et turbauit ſeipſum, et dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei: Domine ueni et uide. Lachrymatus eſt IESVS. Dixerũt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eũ. Quidã autẽ ex ipſis dixerũt: Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere, ut & hic non moreretur? IESVS ergo rurſum fremens in ſemetipſo uenit ad monumentũ. Erat autẽ ſpelunca, et lapis impoſitus erat ei. Ait IESVS: Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam olet, quatriduanus eſt enĩ. Dicit ei IESVS: Nónne dixi tibi, quod ſi credideris, uiſura eſſes gloriã Dei? Suſtulerũt ergo lapidẽ à loco, ubi is qui mortuus fuerat, erat poſitus. IESVS autẽ attollens ſurſum oculos, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniã audiſti me. Ego autẽ ſciebã qđ ſemp me audis, ſed propter turbã quæ circunſtat, dixi, ut credant quod tu me miſeris. Atq; hæc cũ dixiſſet, uoce magna clamauit:

mauit: Lazare ueni foras. Et prodijt qui fuerat mortuus, ma=
nus et pedes habẽs reuinctos faſcijs ſepulchralibus: et facies il=
lius ſudario erat obuincta. Dicit eis IESVS: Soluite eũ, et ſini
te abire. Multi ergo ex Iudæis qui uenerãt ad Mariã, et uiderãt
quæ feciſſet IESVS, crediderũt in eum. Quidã autẽ ex ipſis
abierũt ad phariſæos, et dixerũt eis, quæ feciſſet IESVS. Con
gregauerũt ergo pontifices, et phariſæi concilium, ac dicebãt:
Quid facimus, quia hic homo multa ſigna ædit? Si ꝑmiſerimus
eũ ſic, omnes credent ei. Venientq́; Romani, et tollent tum lo=
cum noſtrũ, tum gentẽ. Vnus autẽ ex ipſis Caiaphas nomine,
cũ eſſet pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquã, nec
perpenditis qđ expedit nobis, ut unus homo moriatur pro po
pulo, ac nõ tota gens pereat. Hoc autẽ à ſemetipſo nõ dixit: ſed
cũ eſſet pontifex anni illius, uaticinatus eſt, qđ IESVS mori=
turus eſſet pro gente: et nõ tantum pro gente, ſed ut filios Dei
qui erant diſperſi cõgregaret in unũ. ✱ Ab illo ergo die conſul 95
tabant inuicẽ, ut interficerent eum. IESVS ergo iam non pro II
palàm ambulabat inter Iudæos, ſed abijt illinc in regionẽ iuxta
deſertũ, in ciuitatẽ quæ dicitur Ephraim, et ibi uerſabatur cũ
diſcipulis ſuis. ✱ Inſtabat aũt paſcha Iudæorũ. ✱ Et aſcenderũt 96
multi Hieroſolymã è regione ante paſcha, ut purificarent ſe. I
Quærebant ergo IESVM, et colloquebantur inter ſe, in tem 97
plo ſtantes. Quid uidetur uobis, quod nõ uenerit ad diem ſe= X
ſtum? Dederant autem pontifices et phariſæi præceptum, ut ſi
quis cognouiſſet ubi eſſet, indicaret, ut cõprehenderent eum.

CAPVT XII.

IESVS ergo ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam, ubi La
zarus fuerat mortuus, quẽ ſuſcitauit à mortuis. Fecerũt aũt
ei cœnam ibi, et Martha miniſtrabat. Lazarus uero unus

a 98 erat de numero diſcumbentiū cum eo.* Maria ergo accepit li
V bram unguenti nardi piſticæ precioſæ, et unxit pedes IESV,
& exterſit pedes eius capillis ſuis, domus autē impleta eſt ex
b 98 odore unguenti.* Dicit ergo unus ex diſcipulis eius Iudas Si-
IIII monis Iſcariotes, qui erat eum proditurus: Quare hoc unguen
tum nō uenijt trecentis denarijs & datū eſt egenis? Dixit autē
hoc, non quod pauperes illi curæ eſſent, ſed quia fur erat, &
marſupium habebat, eaq; quæ mittebantur, portabat. Dixit er
go IESVS: Sine illam, in diem ſepulturæ meæ ſeruauit iſtu
Pauperes enim ſemper habetis uobiſcum, me uero non ſemp
99 habetis.* Cognouit ergo turba multa ex Iudæis qđ illic eſſet
X uenerūt nō propter IESVM tantū, ſed ut Lazarū quoq; u
rent, quē ſuſcitauerat à mortuis. Conſultabāt autem princ
ſacerdotū, ut & Lazarum interficerent, quia multi pro
illum abibant ex Iudæis, et credebant in IESVM. Poſtero
turba multa quæ uenerat ad diem feſtum cū audiſſent quod
100 niret IESVS Hieroſolymā,* acceperunt ramos palmarū
I proceſſerunt obuiā ei, & clamabant: Hos anna, benedictus q
101 uenit in nomine domini rex Iſraël.* Nactus autē IESVS aſel
VII lam, ſedit ſuper eam, ſicut ſcriptū eſt: Noli timere filia Sion, ec
102 ce rex tuus uenit ſedens ſup pullū aſinæ.* Hæc autē nō cogno-
X uerūt diſcipuli eius primū, ſed quādo glorificatus eſt IESVS,
Eſa. 62 tūc recordati ſunt, qđ hæc eſſent ſcripta de eo, et quod hæc fecis
Zacha. 9. ſent ei. Teſtificabatur igitur turba, quæ erat cū eo, quando La
zarū uocauit de monumēto, et ſuſcitauit eū à mortuis. propter
ea et obuiā uenit ei turba, qđ audierant eū ædidiſſe hoc ſignum.
Phariſæi ergo dixerūt inter ſe. Videtis qđ nihil proficitis? Ecce
mundus poſt eū abijt. Erāt aūt quidā Græci ex his, qui aſcende
rant,

rant,ut adorarent in feſto· Hi ergo acceſſerunt ad Philippũ
qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum,dicentes:Do=
mine,uolumus IESVM uidere·Venit Philippus & dicit An=
dreæ: Andreas rurſum & Philippus dicunt IESV· IESVS 103
autem reſpondit eis, dicens: * Venit hora ut glorificetur filius IIII
hominis·* Amen amen dico uobis, niſi granum frumenti deie= 104
ctum in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet· Si uero X
mortuum fuerit, multum fructum affert·* Qui amat animam 105
ſuam,perdet eam· Et qui odit animam ſuam in hoc mundo, in III
uitam æternam cuſtodiet eam· * Si quis mihi miniſtrat, me ſe= 106
quatur·Et ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit·Si quis mihi X
miniſtrauerit,cohoneſtabit eum pater·*Nunc anima mea tur 107
bata eſt·*Et quid dicã? Pater,ſeruato me ex hora hac·Sed pro= IIII
pterea ueni in horam hanc· Pater,illuſtra nomen tuum· Venit 108
ergo uox de cœlo,dicẽs:Et illuſtraui,& rurſus illuſtrabo·Tur X
ba ergo quæ ſtabat et audierat, dicebat tonitruum eſſe factum·
Alij dicebãt: Angelus ei locutus eſt·Reſpondit IESVS & di=
xit:Non propter me hæc uox uenit,ſed propter uos·Nunc iu=
dicium eſt mundi huius·Nunc princeps mundi huius eijcietur
foras· Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnes traham ad me
ipſum·Hoc autem dicebat,ſignificans qua morte eſſet moritu=
rus·Reſpondit ei turba:Nos audiuimus ex lege, quod Chriſtus
manet in æternum,& quomodo tu dicis, oportet exaltari filiũ
hominis? Quis eſt iſte filius hominis? Dixit ergo eis IESVS:
Adhuc ad breue tempus lumen uobiſcum eſt· Ambulate donec
lucem habetis, ne uos tenebræ occupent·Et qui ambulat in tene
bris,neſcit quò uadat· Dum lucem habetis, credite in lucem,ut
filij lucis ſitis·Hæc locutus eſt IESVS, ac digreſſus abſcondit

ego uado, uos non poteſtis uenire. Et dicebat eis: Vos ab infernis eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quod moriemini in peccatis ueſtris. Si enim non credideritis quod ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et dicit eis IESVS: In primis quod & loquor uobis. Multa habeo quæ de uobis loquar ac iudicem: ſed qui me miſit, uerax eſt: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Non cognouerunt quod de patre eis locutus eſſet. Dixit ergo eis IESVS: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quod ego ſum, & quod ex meipſo facio nihil, ſed ita ut docuit me pater hæc loquor. Et qui me miſit, mecum eſt. Non reliquit me ſolum pater: quia ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderant ipſi Iudæos: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eſtis: & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberos reddet uos. Reſponderunt ei: Semen Abrahæ ſumus, neq; cuiquã ſeruiuimus unquam, quomodo tu dicis, liberi reddemini? Reſpondit eis IESVS: Amen amen dico uobis, quod omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternũ, filius manet in æternum. Si ergo uos filius liberos reddiderit, uere liberi eſtis. Scio quod ſemen Abrahæ eſtis. Sed quæritis me interficere, quia ſermo meus nõ habet locum in uobis. Ego quod uidi apud patrem meum loquor, & uos quod uidiſtis apud patrem ueſtrum, facitis. Reſponderunt, & dixerunt ei: Pater noſter Abraham eſt. Dicit eis IESVS: Si filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui ueritatem uobis locutus ſum, quam audiui à deo:

à deo: hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris ueſtri.
Dixerunt itaq; ei: Nos è ſtupro non ſumus nati. Vnum patrem
habemus deum. Dixit eis IESVS: Si deus pater ueſter eſſet, di
ligeretis utiq; me. Ego enim ex deo proceſſi, et ueni. Neq; enim
à meipſo ueni, ſed ille me miſit. Quare loquelam meam non
agnoſcitis? quia non poteſtis audire ſermonem meum. Vos ex
patre diabolo eſtis, & deſiderijs patris ueſtri uultis obſequi.
Ille homicida erat ab initio; & in ueritate non ſtetit: quia non
eſt ueritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loqui-
tur: quia mendax eſt, atq; eius rei pater. Ego autem quia ueri-
tatem dico, non creditis mihi. Quis ex uobis arguit me de pec-
cato? porrò ſi ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui
ex Deo eſt, uerba dei audit. Propterea uos non auditis, quia ex
Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Non-
ne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium
habes? Reſpondit IESVS: Ego dæmonium non habeo,
ſed cohoneſto patrem meum, & uos ignominia affeciſtis me.
Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudi-
cet. Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem meum ſeruaue-
rit, mortem non uidebit in æternum. Dixerunt ergo illi Iu-
dæi: Nunc cognouimus quod dæmonium habes. Abraham
mortuus eſt & prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meum
ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu ma-
ior es patre noſtro Abrahã, qui mortuus eſt? Et prophetæ mor
tui ſunt. Quem teipſum tu facis? Reſpondit IESVS: Si ego glo
rifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glori-
ficat me, quem uos dicitis deum ueſtrum eſſe, & tamen non co-
gnouiſtis eum, ego autem noui eum. Et ſi dixero, quod non

nouerim

nouerim eum, ero ſimilis ueſtri, mendax. Sed noui eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum, & uidit, atq; gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi ad eum. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Dixit ei IESVS: *Amen amen dico uobis, antequam Abraham naſceretur, ego ſum. Tollebant ergo lapides, ut iacerent in eum.* IESVS *autem abſcondit ſe, & exiuit è templo.*

CAPVT IX.

ET *præteriens* IESVS, *uidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius, dicentes: Rabbi, quis peccauit, hic, an parentes eius, ut cæcus naſceretur? Reſpondit* IESVS: *Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ſed ut manifeſtentur opera dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox quando nemo poteſt operari. Quamdiu fuero in mundo, lux ſum mundi. Hoc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & illeuit lutum ſuper oculos cæci, & dixit ei: Vade, laua in piſcina Siloæ: quod ſi interpreteris, ſonat miſſus. Abijt ergo & lauit, & uenit uidens. Itaq; uicini, & qui uiderant eum prius quod mendicus eſſet, dicebant: Non'ne hic eſt qui ſedebat, & mendicabat? Alij dicebant, hic eſt: alij rurſus, ſimilis eſt ei. Ille dicebat: ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit ille, & dixit: ille homo qui dicitur* IESVS *lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad piſcinam Siloæ, & laua. Vt autem abij ac laui, uiſum recepi. Dixerunt ergo ei: Vbi eſt ille? Ait, neſcio. Adducunt ad phariſæos eum, qui dudum cæcus fuerat. Erat autem ſabbatum, cum lutum faceret* IESVS, *& aperiret oculos eius. Iterum ergo interrogabant*

eum

eum & phariſæi, quomodo uiſum recepiſſet. Ille autem dixit eis: Lutum mihi impoſuit ſuper oculos, & laui & uideo: Dicebant ergo ex phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, quia ſabbatum nō obſeruat. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna ædere? Et diſſenſio erat inter eos. Dicunt cæco iterum: Tu quid dicis de illo, quia aperuit tibi oculos tuos? Ille autem dixit: Propheta eſt. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quod cæcus fuiſſet, & uiſum recepiſſet, donec uocauerunt parentes eius qui uiſum receperat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius ueſter, quem uos dicitis cæcum natum eſſe? Quomodo ergo nunc uidet? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quod hic eſt filius noſter, & quod cæcus natus eſt, quomodo autem nunc uideat, neſcimus aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus. Ipſe ætatē habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur. Hæc dixerunt parentes eius, quod timerent Iudæos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtū, è ſynagoga eijceretur. Propterea parentes eius dixerunt, ætatem habet, ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Non ſcimus quod hic homo peccator eſt. Reſpondit ergo ille, & dixit: An peccator ſit, neſcio, unum ſcio, quod cæcus cum fuerim, nunc uideam. Dixerunt ergo illi iterum: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi uobis iam, nec audiſtis, cur iterum uultis audire? Num & uos uultis diſcipuli eius fieri? Conuitiati ſunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius eſto, nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quod Moſi loquutus eſt Deus, hunc autem neſcimus unde ſit. Reſpondit ille homo, et dixit

eis: In hoc enim mirabile quiddam eſt, quod uos neſciatis unde
ſit, & tamen aperuit meos oculos. Scimus autem quod peccato
res Deus non audit, ſed ſi quis Dei cultor eſt, et uoluntati ipſi-
us obtemperat, hunc audit. A ſæculo non eſt auditum quod quis
aperuerit oculos cæci nati. Niſi eßet hic à Deo, non potuiſſet
facere quicquam. Reſponderunt & dixerunt ei: In peccatis na
tus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit
IESVS quod eieciſſent eum foras, cumq; inueniſſet eum, di
xit ei: Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt
domine, ut credam in eum? Et dixit ei IESVS: Et uidiſti eũ,
& qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo domine, et ado
rauit eum. Et dixit ei IESVS. In iudiciũ ego in hunc mundum
ueni, ut qui non uident, uideant, et qui uident, cæci fiant. Et au
dierunt quidam ex phariſæis hæc, qui cum ipſo erant, & dixe
runt ei: Num & nos cæci ſumus? Dixit eis IESVS: Si cæci
eßetis, non haberetis peccatũ. Nunc uero dicitis, uidemus, id-
circo peccatum ueſtrum manet.

CAPVT. X.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ſta
bulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.
Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic
oſtiarius aperit, & oues uocẽ eius audiunt. Et proprias oues
uocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiſe-
rit, ante eas uadit, & oues illũ ſequuntur, quia nouerũt uocem
eius. Alienũ autẽ non ſequentur, ſed effugient ab eo, quia non
nouerunt uocẽ alienorũ. Hoc prouerbium dixit eis IESVS, il
li autẽ nõ cognouerũt, quæ eßent quæ loqueretur eis. Dixit er
go eis iterũ IESVS: Amen amen dico uobis, ego ſum oſtium
ouium

*ouium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures ſunt & latro
nes, ſed nõ audierũt eos oues. Ego ſum oſtium, per me ſi quis in
troierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua
inueniet. Fur nõ uenit, niſi ut furetur et mactet ac perdat. Ego
ueni ut uitã habeant, et abundantius habeant. Ego ſum paſtor il
le bonus. Bonus paſtor animã ſuã dat pro ouibus. Mercennari
us aũt, et qui nõ eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet
lupũ uenientẽ, ac deſerit oues, fugitq;, et lupus rapit ac diſper
git oues: Mercennarius autẽ fugit, quia mercennarius eſt, &
oues nõ ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco
oues meas, & cognoſcor à meis. * Sicut nouit me pater, ita & 90
ego noui patrẽ, * & animã meam pono, pro ouibus. * Et alias III
oues habeo, quæ nõ ſunt ex hoc ouili: illas quoq; oportet me ad= 91
ducere, & uocem meã audient, & fiet unũ ouile, unus paſtor. IIII
Propterea me pater diligit, quia ego pono animã meã, ut iterũ 92
ſumã eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eã à me ipſo. X
Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatẽ habeo rurſus ſu=
mendi eam, hoc mandatum accepi à patre meo. Diſſentio igi=
tur iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dice=
bant autem multi ex ipſis: dæmoniũ habet, & inſanit, quid eũ
auditis? Alij dicebant: Hæc uerba non ſunt dæmonium haben=
tis. Num dæmonium poteſt cæcorũ oculos aperire? Facta ſunt
autem encænia Hieroſolymis, & hyems erat, & ambulabat
IESVS in templo ĩ porticu Salomonis. Circũdederũt ergo eũ
Iudæi, & dicebant ei: Quouſq; animam noſtram ſuſpendis? Si
tu es Chriſtus, dic nobis ingenue. Reſpondit eis IESVS: Dixi
uobis, nec creditis. Opera quæ ego facio nomĩe patris mei, hæc
teſtimonium reddunt de me. Sed uos non creditis, quia non*

eſtis ex ouibus meis, quemadmodum dicebam uobis: Oues meæ
uocem meā audiunt, et ego cognoſco eas, & ſequuntur me, &
ego uitam æternā do eis, nec peribunt in æternum, neq; rapiet
eas quiſquam de manu mea. Pater meus qui dedit mihi, maior
omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego
& pater unū ſumus. Suſtulerunt ergo rurſum lapides Iudæi,
ut lapidarēt eum. Reſpondit eis IESVS: Multa bona opera
oſtendi uobis ex patre meo, propter quod eorū operū me lapi-
datis? Reſponderunt ei Iudæi, dicentes: Ob bonum opus nō la-
pidamus te, ſed ob blaſphemiā: & quia tu homo cum ſis, facis
teipſum Deum. Reſpondit eis IESVS: Nonne ſcriptum eſt
Pſal. 81. in lege ueſtra: Ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſer-
mo dei factus eſt: & nō poteſt ſolui ſcriptura de eo, quem pa-
ter ſanctificauit & miſit in mundū. Vos dicitis me blaſphema-
re, quia dixerim, filius Dei ſum? Si non facio opera patris mei,
nolite credere mihi: ſin uero facio, & ſi mihi non credatis, ope
ribus credite, ut cognoſcatis & credatis, quod pater in me eſt,
93 & ego in eo. ⁎ Quærebant iterū eum apprehendere, ⁎ & exi
IIII uit de manu eorum: & abijt iterum trans Iordanem in eum lo
94 cum, ubi fuerat Iohannes baptizans primum, manſitq; illic. Et
I multi uenerunt ad eum, ac dicebant: Iohannes quidē ſignū ædi
dit nullum. Omnia autē quæcunq; dixit Iohannes de hoc, uera
erant, & crediderunt multi illic in eum.

CAPVT XI.

Aegrotabat autem quidā nomine Lazarus Bethanien-
ſis à caſtello Mariæ et Marthæ huius ſororis. Maria au
tem erat ea quæ unxit dominum unguento, & exterſit
pedes eius capillis ſuis: cuius frater Lazarus ægrotabat. Miſe-
runt

runt ergo ſorores eius ad cũ, dicentes: Domine, ecce quẽ amas ægrotat. Audiens autẽ IESVS, *dixit: Infirmitas hæc nõ eſt ad mortẽ, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eã. Diligebat autẽ* IESVS *Martham & ſororẽ eius & Lazarum. Vt ergo audiuit quod ægrotaret, tum quidẽ temporis manſit in eodẽ loco duobus diebus. Deinde poſt hoc dicit diſcipulis: Eamus in Iudæam iterũ. Dicunt ei diſcipuli: Rabbi, modo quærebant te Iudæi lapidare, et iterũ uadis illuc? Reſpondit* IESVS: *Nõnne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nõ offendit: quia lucẽ huius mundi uidet. Si quis autẽ ambulauerit in nocte, offendit: quia lux non eſt in eo. Hæc ait, et poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit, ſed uado ut à ſomno excitem eũ. Dixerunt ergo diſcipuli eius: Domine, ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem* IESVS *de morte eius: at illi putauerunt, quod de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo* IESVS *dixit eis manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos, ut credatis, quod non fuerim ibi. Sed eamus ad eũ. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad diſcipulos: Eamus & nos ut moriamur cum eo. Venit itaq;* IESVS *& inuenit eũ quatuor dies iam in monumento habentẽ. Erat autẽ Bethania iuxta Hieroſolymam ferè ſtadijs quindecim. Multiq; ex Iudæis uenerunt ad Martham ac Mariã, ut cõſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo ut audiuit quod* IESVS *ueniſſet, occurrit illi: Maria uero domi deſidebat. Dixit ergo Martha ad* IESVM: *Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus nõ fuiſſet mortuus. Sed & nũc, ſcio quòd quæcunq; popoſceris à deo, daturus tibi ſit Deus. Dicit illi* IESVS: *Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio q̃d reſurget in reſurrectiõe in nouiſſimo die. Dicit ei* IESVS:

Ego ſum reſurrectio & uita: qui credit in me, etiã ſi mortuus
fuerit, uiuet: et omnis qui uiuit, et credit in me, nõ morietur in
æternũ. Credis hoc? Ait illi: Etiam domine· Ego credo, quod tu
ſis Chriſtus ille filius Dei, qui in mundũ uenturus erat· Et cum
hæc dixiſſet, abijt & uocauit Mariã ſororem ſuã clanculum, di
cens: Magiſter adeſt, et uocat te· Illa ut audiuit, ſurgit cito, &
uenit ad eũ· Nondũ autẽ uenerat IESVS in caſtellũ, ſed erat
in eo loco, ubi occurrerat ei Martha· Iudæi ergo qui erant cũ ea
in domo et cõſolabantur eam: cũ uidiſſent Mariã, quod cito ſur
rexiſſet et exiſſet, ſequuti ſunt eã, dicentes: Vadit ad monumen
tũ, ut ploret ibi· Maria ergo cũ ueniſſet eò ubi erat IESVS, ui
dens eũ, accidit ad pedes eius, et dicit ei: Domine, ſi fuiſſes hic,
non eſſet mortuus frater meus· IESVS ergo ut uidit eã plo=
rantẽ, et Iudæos, qui uenerãt cum ea plorantes, infremuit ſpi=
ritu, et turbauit ſeipſum, et dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei:
Domine ueni et uide· Lachrymatus eſt IESVS· Dixerũt ergo
Iudæi: Ecce quomodo amabat eũ· Quidã autẽ ex ipſis dixerũt:
Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere, ut & hic non
moreretur? IESVS ergo rurſum fremens in ſemetipſo uenit
ad monumentũ· Erat autẽ ſpelunca, et lapis impoſitus erat ei·
Ait IESVS: Tollite lapidem· Dicit ei Martha ſoror eius qui
mortuus fuerat: Domine, iam olet, quatriduanus eſt enĩ· Dicit
ei IESVS: Nõne dixi tibi, quod ſi credideris, uiſura eſſes glo=
riã Dei? Suſtulerũt ergo lapidẽ à loco, ubi is qui mortuus fue=
rat, erat poſitus· IESVS autẽ attollens ſurſum oculos, dixit:
Pater gratias ago tibi, quoniã audiſti me· Ego autẽ ſciebã qđ
ſemp me audis, ſed propter turbã quæ circunſtat, dixi, ut cre=
dant quod tu me miſeris· Atq; hæc cũ dixiſſet, uoce magna cla=

mauit:

mauit: Lazare ueni foras· Et prodijt qui fuerat mortuus, ma=
nus et pedes habẽs reuinctos faſcijs ſepulchralibus: et facies il=
lius ſudario erat obuincta· Dicit eis IESVS: Soluite eũ, et ſini
te abire· Multi ergo ex Iudæis qui uenerãt ad Mariã, et uiderãt
quæ feciſſet IESVS, crediderũt in eum· Quidã autẽ ex ipſis
abierũt ad phariſæos, et dixerũt eis, quæ feciſſet IESVS· Con
gregauerũt ergo pontifices, et phariſæi concilium, ac dicebãt:
Quid facimus, quia hic homo multa ſigna ædit? Si ꝑmiſerimus
eũ ſic, omnes credent ei· Venientq́; Romani, et tollent tum lo=
cum noſtrũ, tum gentẽ· Vnus autẽ ex ipſis Caiaphas nomine,
cũ eſſet pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquã, nec
perpenditis qđ expedit nobis, ut unus homo moriatur pro po
pulo, ac nõ tota gens pereat· Hoc autẽ à ſemetipſo nõ dixit: ſed
cũ eſſet pontifex anni illius, uaticinatus eſt, qđ IESVS mori=
turus eſſet pro gente: et nõ tantum pro gente, ſed ut filios Dei
qui erant diſperſi cõgregaret in unũ· * Ab illo ergo die conſul 95
tabant inuicẽ, ut interficerent eum· IESVS ergo iam non pro II
palàm ambulabat inter Iudæos, ſed abijt illinc in regionẽ iuxta
deſertũ, in ciuitatẽ quæ dicitur Ephraim, et ibi uerſabatur cũ
diſcipulis ſuis· * Inſtabat aũt paſcha Iudæorũ· * Et aſcenderũt 96
multi Hieroſolymã è regione ante paſcha, ut purificarent ſe· I
Quærebant ergo IESVM, et colloquebantur inter ſe, in tem 97
plo ſtantes: Quid uidetur uobis, quod nõ uenerit ad diem fe= X
ſtum? Dederant autem pontifices et phariſæi præceptum, ut ſi
quis cognouiſſet ubi eſſet, indicaret, ut cõprehenderent eum·

CAPVT XII·

IESVS ergo ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam, ubi La
zarus fuerat mortuus, quẽ ſuſcitauit à mortuis· Fecerũt aũt
ei cœnam ibi, et Martha miniſtrabat· Lazarus uero unus

a 98 erat de numero diſcumbentiũ cum eo.* Maria ergo accepit li
V bram unguenti nardi piſticæ precioſæ, et unxit pedes IESV,
& exterſit pedes eius capillis ſuis, domus autẽ impleta eſt ex
b 98 odore unguenti.* Dicit ergo unus ex diſcipulis eius Iudas Si=
IIII monis Iſcariotes, qui erat eum proditurus: Quare hoc unguen
tum nõ uenijt trecentis denarijs & datũ eſt egenis? Dixit autẽ
hoc, non quod pauperes illi curæ eſſent, ſed quia fur erat, ac
marſupium habebat, eaq; quæ mittebantur, portabat. Dixit er
go IESVS: Sine illam, in diem ſepulturæ meæ ſeruauit iſtud.
Pauperes enim ſemper habetis uobiſcum, me uero non ſemper
99 habetis.* Cognouit ergo turba multa ex Iudæis qđ illic eſſet, et
X uenerũt nõ propter IESVM tantũ, ſed ut Lazarũ quoq; uide
rent, quẽ ſuſcitauerat à mortuis. Conſultabãt autem principes
ſacerdotũ, ut & Lazarum interficerent, quia multi propter
illum abibant ex Iudæis, et credebant in IESVM. Poſtero die.
turba multa quæ uenerat ad diem feſtum cũ audiſſent quod ue
100 niret IESVS Hieroſolymã,* acceperunt ramos palmarũ, et
I proceſſerunt obuiã ei, & clamabant: Hos anna, benedictus qui
101 uenit in nomine domini rex Iſraël.* Nactus autẽ IESVS aſel
VII lam, ſedit ſuper eam, ſicut ſcriptũ eſt: Noli timere filia Sion, ec
102 ce rex tuus uenit ſedens ſup pullũ aſinæ.* Hæc autẽ nõ cogno=
X uerũt diſcipuli eius primũ, ſed quãdo glorificatus eſt IESVS,
Eſa. 62 tũc recordati ſunt, qđ hæc eſſent ſcripta de eo, et quod hæc feciſ
Zach. 9 ſent ei. Teſtificabatur igitur turba, quæ erat cũ eo, quando La
zarũ uocauit de monumẽto, et ſuſcitauit eũ à mortuis. propter
ea et obuiã uenit ei turba, qđ audierant eũ ædidiſſe hoc ſignum.
Phariſæi ergo dixerũt inter ſe. Videtis qđ nihil proficitis? Ecce
mundus poſt eũ abijt. Erãt aũt quidã Græci ex his, qui aſcende
rant,

rant, ut adorarent in feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippũ
qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Do-
mine, uolumus IESVM uidere. Venit Philippus & dicit An-
dreæ: Andreas rurſum & Philippus dicunt IESV. IESVS 103
autem reſpondit eis, dicens: * Venit hora ut glorificetur filius IIII
hominis. * Amen amen dico uobis, niſi granum frumenti deie- 104
ctum in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si uero X
mortuum fuerit, multum fructum affert. * Qui amat animam 105
ſuam, perdet eam. Et qui odit animam ſuam in hoc mundo, in III
uitam æternam cuſtodiet eam. * Si quis mihi miniſtrat, me ſe- 106
quatur. Et ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi X
miniſtrauerit, cohoneſtabit eum pater. * Nunc anima mea tur 107
bata eſt. * Et quid dicã? Pater, ſeruato me ex hora hac. Sed pro- IIII
pterea ueni in horam hanc. Pater, illuſtra nomen tuum. Venit 108
ergo uox de cœlo, dicẽs: Et illuſtraui, & rurſus illuſtrabo. Tur X
ba ergo quæ ſtabat et audierat, dicebat tonitruum eſſe factum.
Alij dicebãt: Angelus ei locutus eſt. Reſpondit IESVS & di-
xit: Non propter me hæc uox uenit, ſed propter uos. Nunc iu-
dicium eſt mundi huius. Nunc princeps mundi huius eijcietur
foras. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnes traham ad me
ipſum. Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte eſſet moritu-
rus. Reſpondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quod Chriſtus
manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filiũ
hominis? Quis eſt iſte filius hominis? Dixit ergo eis IESVS:
Adhuc ad breue tempus lumen uobiſcum eſt. Ambulate donec
lucem habetis, ne uos tenebræ occupent. Et qui ambulat in tene
bris, neſcit quó uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut
filij lucis ſitis. Hæc locutus eſt IESVS, ac digreſſus abſcondit

ſe ab eis. Cum aũt tam multa ſigna feciſſet coram eis, non cre=
Eſaie.53. debant in eum, ut ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur quem di=
xit: Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & brachium domi
109 ni cui reuelatum eſt? * Propterea non poterant credere, quia
Eſaie.6. iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor
110 eorum, ne uideant oculis, & ne intelligant corde, & conuer=
X tantur, & ſanem eos. * Hæc dixit Eſaias, quando uidit gloriam
eius & locutus eſt de eo. Veruntamen etiam ex principibus
multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confite=
bantur, ne è ſynagoga eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam
hominum magis quàm gloriam dei. IESVS autem clamauit,
111 & dixit: * Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui
I miſit me. Et qui uidet me, uidet eum qui miſit me. * Ego lux in
112 mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non ma=
X neat. Et ſi quis audierit uerba mea, & non crediderit, ego non
iudico eum. Non enim ueni ut iudicem mundum, ſed ut ſeruem
mundum. Qui reijcit me, nec accipit uerba mea, habet qui iu=
dicet ipſum. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in ex=
tremo die, quia ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me
pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.
Et ſcio quod mandatum eius uita æterna eſt. Quæ ergo ego lo=
quor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor.

CAP. XIII.

113 Ante feſtum aũt paſchæ, ſciens IESVS quod ueniſſet
IX hora ipſius, ut tranſiret ex hoc mundo ad patrem, cum
114 dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, uſq; ad finẽ dilexit
III eos. Et cœna facta, * cum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ
115 Simonis Iſcariotæ ut proderet eũ; * ſciẽs IESVS quod omnia
X dediſſet ſibi pater in manus, * & quod à Deo exiſſet, et ad Deũ

iret,

iret, ſurgit à cœna, & ponit ueſtimenta, & cum accepiſſet lin=
teum, præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit la
uare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præ=
cinctus. Venit ergo ad Simonẽ Petrum, & dicit ei Petrus: Do=
mine, tu mihi lauas pedes? Reſpõdit IESVS, et dixit ei: Quod
ego facio, tu neſcis nunc, ſcies aũt poſtea. Dicit ei Petrus: Non
lauabis meos pedes in æternũ. Reſpondit ei IESVS: Si non la
uero te, nõ habes partem mecũ. Dicit ei Simon Petrus: Domi=
ne, non tantũ pedes meos, ſed & manus & caput. Dicit ei IE=
SVS: Qui lotus eſt, non opus habet, niſi ut pedes lauet, ſed eſt
mundus totus. Et uos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim
quis nam eſſet qui proderet ipſum. Propterea dixit, non eſtis
mundi omnes: Poſtquam ergo lauiſſet pedes eorum, receptisq;
ueſtibus ſuis accubuiſſet, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim uo
bis? * Vos uocatis me magiſtrum ac dominum, & bene dicitis: 116
ſum etenim. Si ergo ego laui pedes ueſtros dominus & magi= III
ſter, uos quoq; debetis inuicem alij aliorum lauare pedes. * Ex= 117
emplum enim præbui uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, X
ita & uos faciatis. * Amen amen dico uobis, non eſt ſeruus ma 118
ior domino ſuo, neq; legatus maior eſt eo qui legauit ipſum. * III
Si hæc nouiſtis, beati eſtis, ſi feceritis ea. Non de omnibus uobis 119
loquor, ego ſcio quos elegerim. Sed ut adimpleatur ſcriptura: X
Qui edit mecũ panẽ, ſuſtulit aduerſum me calcaneũ ſuũ. Nunc Pſal. 40.
dico uobis priuſquã fiat, ut cũ factũ fuerit, credatis qđ ego ſim. 120
* Amen amen dico uobis, qui recipit quẽcunq; miſero, me reci I
pit. Qui aũt me recipit, recipit eum qui me miſit. Cũ hæc dixiſ
ſet IESVS, turbatus eſt ſpiritu, & teſtificatus eſt, dixitq;: 121
* Amen amẽ dico uobis, quod unus ex uobis proditurus eſt me. IIII

Aſpici=

122 *Aſpiciebãt ergo ſe inuicẽ diſcipuli, hæſitantes de quo diceret.
I *Erat aũt unus ex diſcipulis I E S V recumbens in ſinu ipſius,
123 nimirum is quem diligebat I E S V S. Innuit ergo huic Simon
X Petrus, ut ſuſcitaretur quis eſſet de quo loqueretur. Itaq; cum
recubuiſſet ille ſuper pectus I E S V, dicit ei: Domine, quis eſt?
Reſpondet I E S V S: Ille eſt, cui ego intinctum panẽ porrexe=
124 ro. Et cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ. *
IX Et poſt offulam ingreſſus eſt in eum ſatanas. * Dicit igitur ei
125 I E S V S: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo intelligebat
X diſcumbẽtium, ad quid dixiſſet ei. Quidã enim putabant, quia
loculos habebat Iudas, quod dixiſſet ei I E S V S, eme ea quæ
opus ſunt nobis ad diẽ feſtum: aut egenis ut aliquid daret. Cum
ergo accepiſſet ille offulam, exiuit cõtinuo. Erat aũt nox. Cum
ergo exiſſet, dixit I E S V S: Nunc glorificatus eſt filius homi=
nit, et deus glorificatus eſt per eum. Si deus glorificatus eſt per
eum, & deus glorificabit eum per ſe, & continuo glorificabit
eum. Filioli adhuc pauliſper uobiſcum ſum. Quæretis me, & ſi
cut dixi Iudæis: quò ego uado, uos non poteſtis uenire: ita & uo
bis dico nunc: Præceptum nouum do uobis, ut diligatis uos mu
tuo, ſicut dilexi uos, ut & uos diligatis uos mutuo. In hoc co=
gnoſcent omnes, quod diſcipuli mei ſitis, ſi charitatem habueri
tis inter uos mutuam. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò ua=
126 dis? Reſpondit ei I E S V S: Quò ego uado non potes me nunc
I ſequi, ſequeris aũt poſtea. Dicit ei Petrus: Domine, quare non
poſſum te ſequi nunc? * Animam meam pro te ponam. Reſpon
127 dit ei I E S V S: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico
X tibi, non canet gallus, donec ter me negaueris.

CAPVT XIIII.

Et ait

E*T ait diſcipulis ſuis: Ne turbetur cor ueſtrum. Creditis
in deum, & in me credite. In domo patris mei manſiones
multæ ſunt. Quod ſi ſecus eſſet, dixiſſem uobis, uado pa
raturus uobis locum. Et ſi abiero ad parãdũ uobis locum: iterũ
ueniã & aſſumã uos ad meipſum; ut ubi ſum ego, & uos ſitis:
& quò ego uado, ſcitis, & uiã ſcitis. Dicit ei Thomas: Domi=
ne, neſcimus quo uadis: et quomodo poſſumus uiã ſcire? Dicit ei
IESVS: Ego ſum uia, & ueritas, & uita. Nemo uenit ad pa=
trẽ, niſi per me. Si cognouiſſetis me, & patrẽ meũ utiq; cogno
uiſſetis. Et nũc cognoſcitis eũ, et uidiſtis eũ. Dicit ei Philippus:
Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei IE=
SVS: Tanto tempore uobiſcũ ſum & non cognouiſti me? Phi=
lippe, qui uidit me, uidit patrem. Et quomodo tu dicis, oſtende
nobis patrem? Non credis, quod ego in patre ſum, & pater in
me? Verba quæ ego loquor uobis, à meipſo non loquor. Pater
aũt in me manens, ipſe facit opera. Credite mihi, quod ego in
patre ſum, & pater in me, alioqui propter ipſa facta credite
mihi. Amen amen dico uobis: qui credit in me, opera quæ ego
facio, & ipſe faciet, & maiora his faciet, quia ego ad patrem
uado. *Et quicquid petieritis nomine meo, hoc faciam, ut glori 128
ficetur pater per filium. Si quid petieritis per nomẽ meum, ego IIII
faciam. Si diligitis me, præcepta mea ſeruate. Et ego rogabo pa
trem, & alium conſolatorem dabit uobis, ut maneat uobiſcum
in æternum, ſpiritum ueritatis: quem mundus non poteſt acci=
pere: quia non uidet eum, nec nouit eum. Vos aũt cognoſcitis
eum, quia apud uos manet, et in uobis erit. Non relinquam uos
orphanos, ueniam ad uos. Adhuc puſillum & mundus me iam
non uidet: uos aũt uidetis me. Quia ego uiuo, & uos uiuetis. In
illo die

illo die uos cognoſcetis, quod ego ſum in patre meo, & uos in
me, & ego in uobis. Qui habet præcepta mea, & ſeruat ea, ille
129 eſt qui diligit me. * Qui autẽ diligit me, diligetur à patre meo:
I & ego diligam eum, & aperiam ei meipſum. * Dicit ei Iudas,
130 non ille Iſcariotes: Domine, quid factum eſt, quod manifeſtatu
X rus es nobis teipſum, & non mundo? Reſpondit IESVS, &
dixit ei: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater
meus diliget eum. & ad eum ueniemus, et manſionẽ apud eum
131 faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: * &
I ſermo quem auditis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris.
132 * Hæc loquutus ſum uobis, apud uos manẽs. Paracletus autem
X ille, qui eſt ſpiritus ſanctus, quẽ (ſpiritum) mittet pater nomi=
* ne meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæ=
cunq; dixi uobis. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis,
non quomodo mundus dat ego do uobis. Ne turbetur cor ue=
ſtrum, neq; formidet. Audiſtis quod ego dixi uobis: uado, & ue
nio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis utiq;, quod dixerim, ua
do ad patrem, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi uobis pri=
uſquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Poſthac non multa
loquar uobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me
non habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quod diligo pa
trem. Et ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Surgite ea=
mus hinc.

CAP. XV.

EGo ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit, & omnem qui fert fructum, purgat, ut fructum copioſiorẽ afferat. Iam uos mundi eſtis propter ſermonem, quem loquutus ſum uobis. Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non poteſt

ferre

ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in uite, ſic nec uos niſi
in me manſeritis. Ego ſum uitis; uos palmites. Qui manet in
me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil
poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, eiectus eſt foras ſi=
cut palmes, & exaruit, & colligunt eos & in ignem conijci=
unt, & ardent. * Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis 133
manſerint, quicquid uolueritis petetis, & fiet uobis. * In hoc IIII
glorificatus eſt pater meus, ut fructum copioſum afferatis, & 134
efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, ita & ego di= X
lexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruareri=
tis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præce=
pta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc loquutus ſum uo
bis, ut gaudium meum in uobis maneat, & gaudium ueſtrum
impleatur. Hoc eſt præceptum meum; ut diligatis uos inuicem,
ſicut dilexi uos. * Maiorem hac dilectiõem nemo habet, ut quis 135
animam ſuam ponat pro amicis ſuis. * Vos amici mei eſtis, ſi fe IIII
ceritis quæcunq; ego præcipio uobis. Non poſthac uos dico ſer 136
uos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos aũt dixi X
amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci uobis. 137
Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos, & conſtitui uos, ut eatis IIII
& fructum afferatis, & fructus ueſter maneat: * ut quicquid 138
petieritis patrẽ nomine meo, det uobis. * Hæc præcipio uobis, X
ut diligatis uos mutuo. Si mundus uos odit, ſcitis quod me prius
quàm uos odio habuerit. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod
ſuum eſt, diligeret. Quia uero de mundo non eſtis, ſed ego ſe= 139
legi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote III
ſermonis, quem ego dixi uobis: * Non eſt ſeruus maior do= 140
mino ſuo: * Si me perſecuti ſunt; & uos perſequentur. Si X

ſermonem

141 *ſermonē meum ſeruauerunt, & ueſtrum ſeruabunt. * Sed hæc*
I *omnia faciēt uobis propter nomen meum: * quia non nouerūt*
142 *eum qui miſit me. * Si non ueniſſem & loquutus fuiſſem eis,*
III *peccatum non haberent. Nunc aūt non habent quod prætexant*
143 *peccato ſuo. * Qui me odit, is & patrem meum odit. * Si opera*
X *non feciſſem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non habe*
144 *rent. Nunc autem & uiderunt & oderunt, non ſolum me, ue=*
I *rumetiam patrem meum. Sed hoc accidit ut compleatur ſermo,*
145 *qui in lege eorum ſcriptus eſt: Odio habuerunt me gratis. Cum*
X *aūt uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiri=*
Pſal. 24. *tus ueritatis, qui à patre procedit, ille teſtimoniū perhibebit de*
me. Quin & uos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis.

CAPVT XVI.

146 H* *Aec locutus ſum uobis, ut ne quid offendamini. Alie=*
I *nos à ſynagogis facient uos. Sed ueniet tempus ut quiſ=*
quis interficiat uos, uideatur cultū præſtare deo. Et hæc
facient uobis, quia non nouerunt patrem, neq; me. Sed hæc lo=
cutus ſum uobis, ut cum uenerit tempus illud, reminiſcamini
147 *eorum, quod ego dixerim uobis. * Hæc aūt uobis ab initio non*
X *dixi, quia uobiſcum eram. Nunc aūt uado ad eum qui miſit me,*
& nemo ex uobis interrogat me quò uadam. Sed quia hæc lo=
cutus ſum uobis, mœſtitudo impleuit cor ueſtrum. Sed ego ueri
tatem dico uobis, expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abie
ro, conſolator ille non ueniet ad uos. Sin aūt abiero, mittam eū
ad uos. Et cum uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de
iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in
me. De iuſticia uero, quia ad patrem uado, & poſthac non ui=
detis me. De iuditio aūt, quia princeps huius mundi iam iudi=
catus

catus eſt, Ad hæc, multa habeo quæ uobis dicam, ſed non pote-
ſtis portare nũc. Cum aũt uenerit ille, qui eſt ſpiritus ueritatis,
ducet uos in omnẽ ueritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo,
ſed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura ſunt annuncia
bis uobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annun-
*ciabit uobis. * Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. * Pro-* 148
pterea dixi, quod de meo accipiet, et annunciabit uobis. Puſil- III
lum et nõ uidetis me, et iterũ puſillũ & uidebitis me, quia ego 149
uado ad patrẽ. Dixerũt ergo quidã ex diſcipulis eius inter ſe: X
Quid eſt hoc quod dicit nobis, puſillũ et nõ uidetis me, & rur
ſus puſillũ & uidebitis me, & quia ego uado ad patrẽ? Dice-
bant ergo: Quid eſt hoc, quod dicit puſillũ? Neſcimus quid lo-
quatur. Cognouit autẽ IESVS, quod uellent ipſum interroga
re, & dixit eis. De hoc quæritis inter uos, quod dixi: puſillum
& nõ uidetis me, et iterũ puſillũ & uidebitis me. Amen. amen
dico uobis, plorabitis et lamentabimi uos, mundus cõtra gaude
bit. Vos aũt mœrore afficiemini: ſed mœror ueſter uertetũr in
gaudiũ. Mulier cum parit, dolorẽ habet, quia uenit hora eius.
Cum autẽ pepererit puerũ, iam non meminit anxietatis, pro-
pterea quod gaudeat hominẽ eſſe natũ in mundo. Et uos igitur
nunc quidẽ mœrorem habetis: ſed iterũ uidebo uos: & gaude
bit cor ueſtrũ, & gaudiũ ueſtrũ nemo tollit à uobis. Et in illo
die me non interrogabitis quicquam. Amen amen dico uobis,
*quæcunq; petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. * Hacte* 150
nus nõ petiſtis quicquã in nomine meo. Petite & accipietis: ut IIII
*gaudiũ ueſtrum ſit perfectum. * Hæc per prouerbia locutus* 151
ſum uobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar X
uobis, ſed palàm de patre meo annunciabo uobis: in illo die in

p *nomine*

nomine meo petetis·Et nō dico uobis,quod ego rogaturus ſim
patrē pro uobis·Ipſe enim pater amat uos,quia uos me ama=
ſtis:& credidiſtis quod à Deo exiuerim·Exiui à patre,& ueni
in mundū,iterū relinquo mundum,et uado ad patrē·Dicunt ei
diſcipuli eius:Ecce nunc aperte loqueris,nec prouerbiū ullum
dicis·Nunc ſcimus,qđ ſcis omnia:nec opus eſt tibi, ut quis te
interroget·Per hoc credimus,quod à Deo exiſti· Reſpondit eis
152 *IESVS:Nunc creditis·✶Ecce inſtat tēpus,etiā uenit,ut diſper*
IIII *gamini unuſquiſq; in ſua·✶ Meq; ſolum relinquatis:et tamen*
153 *non ſum ſolus,quia pater mecū eſt·Hæc locutus ſum uobis, ut*
X *in me pacem habeatis:In mundo afflictionem habetis,ſed bono*
animo ſitis,ego uici mundum·

CAPVT XVII.

Hæc locutus eſt IESVS,et ſublatis oculis in cœlū, di=
xit:Pater,uenit hora,glorifica filiū tuū,ut et filius tuus
glorificet te·Sicut dediſti ei poteſtatē oīs carnis,ut quot
quot dediſti ei,det eis uitā æternam·Hæc eſt aūt uita æterna, ut
cognoſcant te ſolū Deū uerū,et quē miſiſti,IESVM Chriſtū·
Ego te glorificaui ſuper terrā,opus cōſummaui, quod dediſti
mihi ut facerē·Et nūc glorifica me tu pater, apud temetipſum
gloria,quā habui priuſquā hic mundus eſſet apud te·Manifeſta
ui nomē tuū hominibus,quos dediſti mihi de mundo·Tui erant
et mihi eos dediſti,& ſermonē tuū ſeruauerunt·Nunc cogno=
uerunt,quod omnia quæcunq; dediſti mihi abs te ſunt· Quia
uerba quæ dediſti mihi,dedi eis:et ipſi acceperunt , et cogno=
uerunt uere, quod à te exiui:et crediderunt quod tu me miſi=
ſti:Ego pro eis rogo·Non pro mundo rogo,ſed pro iјs quos de
diſti mihi:quia tui ſunt·Et mea omnia tua ſunt, et tua mea ſunt
& glorifi=

& glorificatus ſum in eis· Et iam non ſum in mundo, & hi in
mundo ſunt, & ego à te uenio Pater ſancte, ſerua eos per no=
men tuum, quos dediſti mihi: ut ſint unum ſicut & nos· Cum eſ
ſem cum eis in mundo, ego ſeruabam eos nomine tuo · Quos
dediſti mihi, ego cuſtodiui & nemo ex eis periit, niſi filius ille
perditus, ut ſcriptura compleretur· Nunc autem ad te uenio et
hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in
ſemetipſis· Ego tradidi eis ſermonē tuum; & mundus eos odio
habuit: quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mun
do· Non rogo ut tollas eos è mundo, ſed ut ſerues eos à malo·
De mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo· Sanctifi=
ca eos per ueritatem tuam· Sermo tuus ueritas eſt · Sicut tu me
miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundum, & pro eis
ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati per uerita=
tem· Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro iis, qui cre=
dituri ſunt per ſermonem eorum in me: ut omnes unum ſint, ſi
cut tu pater in me, & ego in te: ut & ipſi in nobis unum ſint,
ut credat mundus quod tu me miſeris: & ego gloriam quam de
diſti mihi dedi eis: ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus· Ego
in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum, & ut cogno=
ſcat mundus, quod tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me di
lexiſti· Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint
mecum: ut uideant gloriā meā, quam dediſti mihi, quia dilexi=
ſti me ante conditū mundū· ✶ Pater iuſte, & mundus te nō co 154
gnouit: ego autem te cognoui, & ii cognouerunt quod tu me III
miſeris· ✶ Et notum feci eis nomen tuum, & notū faciā: ut dile 155
ctio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis· X

p 2 *Caput*

CAPVT XVIII.

156 Haec cum dixiſſet IESVS ✱ egreſſus eſt cum diſcipulis
I ſuis trans torrentē cedron: ubi erat hortus, in quē intro
157 iuit ipſe et diſcipuli eius. ✱ Nouerat autē et Iudas, qui
X prodebat eū, locum: quia frequenter IESVS conuenerat illuc
158 cū diſcipulis ſuis. ✱ Iudas ergo cū accepiſſet cohortē et à ponti
I ficibus ac phariſæis miniſtros, uenit illuc cum laternis ac faci=
159 bus & armis. ✱ IESVS itaq; ſciens omnia quæ uentura erāt
X ſuper ſe, proceſsit, ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt
ei, IESVM Nazarenū. Dicit eis IESVS: ego ſum. Stabat au
tem et Iudas, qui prodebat eum, cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego
ſum, abierūt retrorſum, et ceciderūt in terrā. Iterū ergo inter
rogauit eos: Quem quæritis? Illi autē dixerunt: IESVM Na=
zarenū. Reſpondit IESVS: Dixi uobis, quod ego ſum. Si er=
go me quæritis, ſmite hos abire. Vt cōpleretur ſermo quē dixe
160 rat: Ex ijs quos dediſti mihi: nō perdidi quenquā. ✱ Simon er=
I go Petrus cū haberet gladiū, eduxit eum, et percuſsit pontificis
161 ſeruū, et abſcidit auriculā eius dextrā. Erat autē nomen ſeruo
I Malchus. Dicit ergo IESVS Petro: Immitte gladiū tuū in ua
162 ginam. ✱ An nō bibam poculū quod dedit mihi pater? Cohors
I igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorū cōprehenderunt IE=
163 SVM et ligauerūt eū, ✱ & abduxerūt eū ad Annā primū: erat
X enim ſocer Caiaphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem
164 Caiaphas is qui conſiliū dederat Iudæis, quod expediret unum
IIII hominē mori pro populo. ✱ Sequebatur aūt IESVM Simon
165 Petrus, ✱ et alius diſcipulus. Diſcipulus aūt ille erat notus pon
X tifici, et introiuit cum IESV in atriū pontificis. ✱ Petrus autē
166 ſtabat ad oſtiū foris. ✱ Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat
I notus

notus pontifici, et dixit oſtiariæ, et introduxit Petrum. ✱*Dixit* 167
ergo Petro ancilla oſtiaria:Num et tu ex diſcipulis es hominis X
iſtius? Dicit ille:Non ſum. ✱ *Stabant autẽ ſerui et miniſtri, qui* 168
prunas cõgeſſerant, quia frigus erat, et calefaciebãt ſe. Erat I
autẽ cũ eis et Petrus ſtans & calefaciens ſe. Pontifex ergo in= 169
terrogauit IESVM de diſcipulis ſuis et de doctrina ipſius. Re X
ſpondit ei IESVS. ✱ *Ego palàm locutus ſum mundo, ego ſem* 170
per docui in ſynagoga, et in templo, quò oẽs Iudæi cõueniunt, I
& in occulto locutus ſum nihil. ✱ *Quid me interrogas? Inter=* 171
roga eos qui audierũt, quid locutus ſim ipſis: Ecce hi ſciunt quæ X
dixerim ego. ✱*Hæc aũt cũ dixiſſet, unus aſſiſtens miniſtrorũ de* 172
dit alapã IESV, dicẽs: Siccine reſpondens pontifici? ✱*Reſpõ* I
dit ei IESVS: Si male locutus ſum, teſtificare de malo, ſin be= 173
ne, cur me cædis. ✱ *Et miſit eũ Annas uinctũ ad Caiaphã ponti* X
ficem. ✱ *Stabat aũt Simon Petrus et calefaciebat ſe. Dixerunt* 174
ergo ei: Num et tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, et dixit: I
Non ſum. Dicit ei unus ex ſeruis pontificis cognatus eius, cu= 175
ius abſciderat Petrus auriculã: Nónne ego te uidi in horto cũ I
illo? Iterũ ergo negauit Petrus, et ſtatim gallus cecinit. ✱ *Du=* 176
cunt ergo IESVM à Caiapha in prætoriũ. ✱*Erat autẽ mane,* I
& ipſi nõ introierũt in prætoriũ, ne cõtaminarentur, ſed ut 177
ederent paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quã X
accuſationẽ affertis aduerſus hominẽ hũc? Reſponderũt, et di
xerunt ei: Si nõ eſſet hic nocens, haud quaquàm tibi tradidiſſe=
mus eũ. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eũ uos, et ſecundũ legẽ
ueſtrã iudicate eũ. Dixerũt ergo ei Iudæi: Nobis nõ licet inter
ficere quenquã. Vt ſermo IESV impleretur, quẽ dixit, ſignifi
cans qua morte eſſet moriturus. ✱ *Introiuit ergo iterũ in præ=* 178
torium I

179 toriū Pilatus, et uocauit IESVM, et dixit ei· Tu es ille rex Iu
X dæorū? *Reſpondit IESVS: A temetipſo tu hoc dicis, an alij
dixerunt tibi de me? Reſpōdit Pilatus: Num ego Iudæus ſum?
Gens tua et pontifices tradiderūt te mihi· Quid feciſti? Reſpō
180 dit IESVS: Regnū meū non eſt ex hoc mundo· Si ex hoc mun
IIII do eſſet regnū meū, miniſtri mei utiq; decertarēt, ne traderer
Iudæis· Nunc autē regnū meū non eſt hinc· * Dixit itaq; ei Pi
181 latus, ergo rex es tu? Reſpōdit IESVS: Tu dicis, quod rex ſum
X ego· *Ego in hoc natus ſum, et ad hoc ueni in mundū, ut teſti=
182 moniū ferā ueritati· Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocē meā·
IX Dicit Pilatus: Quid eſt ueritas? Et cū hoc dixiſſet, iterum pro=
183 dijt ad Iudæos, & dicit eis· * Ego nullā inuenio in eo cauſſam·
IIII * Eſt autē conſuetudo uobis, ut unū dimittā uobis in paſcha·
184 Vultis ne ergo dimittā uobis illū regē Iudæorū? * Clamauerūt
I rurſum omnes, dicentes: Non hunc, ſed Barraban· Erat autem
Barrabas latro·

CAPVT XIX·

185 T*Vnc ergo apprehendit Pilatus IESVM, & flagella=
IIII uit, et milites plectentes coronā de ſpinis, impoſuerūt ca
186 piti eius, et ueſte purpurea circūdederūt eū, ac dicebant·
IX Aue rex Iudæorū· Et dabant ei alapas· Exiuit iterū Pilatus fo
187 ras, et dicit eis: Ecce adduco uobis eū foras, ut cognoſcatis qd'
IIII nullā in eo cauſſam inuenio· * Exiuit ergo IESVS foras, ge=
188 ſtans ſpineā coronā, et purpureū palliū, & dicit eis: Ecce ho=
I mo· * Cum ergo uidiſſent eū pontifices et miniſtri, clamabant,
189 dicentes· Crucifige, crucifige· * Dicit eis Pilatus: Accipite eū
X uos, et crucifigite: * ego enim nō inuenio in eo cauſſam· * Re=
190 ſponderūt ei Iudæi: Nos legē habemus, et ſecundū legē noſtrā
IX debet mori, quia filiū Dei ſe fecit· Cū ergo audiſſet Pilatus hūc,
ſermonē

ſermonē magis timuit. Et ingreſſus eſt prætorium iterū, * & 191
dicit ad IESVM: Vnde es tu? IESVS autē reſponſum nō de X
dit ei. * Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nō loqueris? neſcis quod po 192
teſtatē habeā crucifigendi te, et poteſtatem habeam abſoluendi IIII
te? Reſpondit IESVS: Non haberes poteſtatē aduerſum me 193
ullam, niſi tibi datū eſſet è ſupernis. Propterea qui me tradidit X
tibi, maius peccatum habet. Et ex eo quærebat Pilatus abſolue=
re eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc abſolueris, nō
es amicus cæſaris. Quicunq; ſe regem facit, contradicit cæſa=
ri. Pilatus autē cum audiſſet hunc ſermonē, produxit foras IE
SVM, ſeditq; pro tribunali in loco qui dicitur Lithoſtrotos,
Hebraice autem Gabbatha. Erat autem paraſceue paſchæ, ho=
ra fermè ſexta, & dicit Iudæis: Ecce rex ueſter. * Illi autem cla 194
mabant: Tolle, tolle, crucifige eum. * Dicit eis Pilatus: regem I
ueſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices: Non habe= 195
mus regem niſi Cæſarem. * Tunc ergo tradidit eum illis, ut X
crucifigeretur. * Acceperunt autem IESVM, & abduxe= 196
runt, atq; is baiulans crucem ſuam, exiuit in eum, qui dicitur I
Caluaria, locum, Hebraice autē Golgotha, ubi crucifixerunt 197
eum: * et cū eo alios duos hinc et hinc, medium autē IESVM. I
* Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. 198
Erat autem ſcriptum: IESVS Nazarenus rex Iudæorum. * I
Hunc ergo titulū multi Iudæorū legerunt, quia prope ciuitatē 199
erat locus, ubi crucifixus eſt IESVS. Et erat ſcriptū Hebrai= I
ce, et Græce, et Latine. Dicebāt ergo Pilato Pōtifices Iudæorū: 200
Noli ſcribere: rex Iudæorū, ſed quod ille dixerit, rex ſum Iudæ X
orum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi. * Milites er 201
go cum crucifixiſſent IESVM, acceperunt ueſtimēta eius, et I

fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partẽ, et tunicã. Erat
autẽ tunica incõſutilis, à ſummo contexta per totũ. Dixerunt
ergo inter ſe: Ne ſcindamus eã, ſed ſortiamur de illa cuius ſit.
Pſal. 31. *Vt ſcriptura impleretur, dicẽs: Partiti ſunt ueſtimenta mea ſi*
bi, & in ueſtem meã miſerũt ſortẽ. Et milites quidem hæc fece
202 *runt. * Stabant aũt iuxta crucẽ* IESV *mater eius, et ſoror ma*
X *tris eius Maria uxor Cleophæ, et Maria Magdalene: Cũ uidiſ-*
ſet ergo IESVS *matrẽ ac diſcipulũ aſtantem quem diligebat,*
dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo:
Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eã diſcipulus in ſua. Po-
ſtea ſciens IESVS, *quod omnia iam cõſummata eſſent, ut con*
ſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat poſitũ aceto
203 *plenũ. * Illi uero impleuerunt ſpongiã aceto & hyſopo, et im*
IIII *poſitã admouerũt ori eius. Cũ ergo accepiſſet* IESVS *acetũ,*
204 *dixit: Conſummatũ eſt, * & inclinato capite tradidit ſpiritũ.*
I ** Iudæi ergo quoniã paraſceue erat, ut nõ remanerent in cru-*
205 *ce corpora ſabbato (erat enim magnus dies ille ſabbati) roga-*
X *uerunt Pilatũ ut frangerentur eorũ crura, ac tollerentur. Ve*
nerunt ergo milites, & primi quidẽ fregerunt crura, & alte-
rius qui crucifixus eſt cum eo: Ad IESVM *autẽ cũ ueniſſent,*
ut uiderunt eũ iam mortuũ, non fregerunt eius crura: ſed unus
militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis &
aqua. Et qui uidit teſtimonium perhibuit: et uerũ eſt teſtimoni
Exod. 12. *um eius. Et ille ſcit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta*
ſunt enĩ hæc, ut ſcriptura impleretur: Os nõ cõminuetis ex eo.
206 *Et rurſus alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.*
I ** Poſt hæc aũt rogauit Pilatum Ioſeph Arimathienſis, qui erat*
Zach. 12. *diſcipulus* IESV, *ſed occultus propter metum Iudæorum, ut*
tolleret

tolleret corpus I E S V: idq; permiſit Pilatus. * Venit aũt & 207
Nicodemus, qui uenerat ad I E S V M noctе primum, ferens X
mixturam myrrhæ & aloës ad libras fermè centum. * Acceperunt 208
runt ergo corpus I E S V, & obuinxerunt illud linteis cum aro I
matibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autẽ in eo loco ubi
crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentũ nouum, in quo
nondũ quiſquã poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæ
orũ, qđ in propinquo eſſet monumentũ; poſuerunt I E S V M.

CAPVT XX.

PRimo uero die ſabbatorum Maria Magdalene uenit ma 209
ne, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, uidetq; I
lapidem ſublatum à monumento. * Currit ergo & uenit 210
ad Simonem Petrum, & ad alterũ illum diſcipulũ, quem ama X
bat I E S V S, & dicit illis: Suſtulerũt dominum è monumento,
& neſcimus ubi poſuerint eum. Exijt ergo Petrus, & ille ali-
us diſcipulus, & uenerunt ad monumentũ. Currebant aũt duo
ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, uenitq;
prior ad monumentũ. Et cum ſe inclinaſſet, uidit poſita lintea-
mina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens
eum, & introiuit in monumentũ. Et uidet linteamina poſita,
& ſudariũ quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteamini-
bus poſitum, ſed ſeparatim inuolutũ in unum locum. Tunc er-
go introiuit & ille alius diſcipulus, qui uenerat prior ad monu
mentum, uiditq; & credidit. Nondum enim nouerant ſcriptu-
ram, quod oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Abierũt ergo 211
rurſus diſcipuli ad ſemetipſos. * Maria aũt ſtabat ad monumen I
tum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumen
tũ, et uidet duos angelos amictos albis, ſedentes unũ ad caput,

212 & alterū ad pedes illic, ubi poſuerāt corpus IESV. * Dicunt
X ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Suſtulerunt dominū meū,
nec ſcio ubi poſuerūt eum. Hæc cū dixiſſet, cōuerſa eſt retror-
ſum, & uidet IESVM ſtantē, nec ſciebat qđ IESVS eſſet.
Dicit ei IESVS, Mulier quid ploras? Quē quæris? Illa exiſti-
mans qđ hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu aſportaſti eū,
dicito mihi ubi poſueris eum, & ego eū tollā. Dicit ei IESVS:
Maria. Cōuerſa illa, dicit ei: Rabboni, qđ dicitur magiſter. Di-
cit ei IESVS: Noli me tangere. Nondū enim aſcendi ad patrē
meū. Sed uade ad fratres meos, et dic eis: Aſcēdo ad patrē meū,
& patrē ueſtrū, & deū meū & deū ueſtrū. Venit Maria Mag
dalene, annunciās diſcipulis, qđ uidiſſet dominū, & ea dixiſſet
213 ſibi. * Cū ergo ueſpera eſſet die illo qui erat unus ſabbatorū, et
X fores eſſent clauſæ, ubi erāt diſcipuli cōgregati propter metū Iu
dæorū, uenit IESVS, ſtetitq; in medio, & dicit eis: Pax uobis.
Et cū hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuū. Gauiſi ſunt
ergo diſcipuli uiſo domino. Dixit ergo eis iterū: Pax uobis. * Si
214 cut miſit me pater, ita & ego mitto uos. Hæc cū dixiſſet, flauit
X in eos, & dicit eis: Accipite ſpiritū ſanctū. * Quorūcunq; remi
215 ſeritis peccata, remittuntur eis: quorūcunq; retinueritis, retēta
VII ſunt. * Thomas aūt unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, nō
216 erat cū eis quādo uenit IESVS. Dixerūt ergo ei alij diſcipuli:
X Vidimus dominū. Ille aūt dixit eis: Niſi uidero in manibus eius
ueſtigiū clauorū, & mittā digitū meū in ueſtigiū clauorū, &
mittam manū meam in latus eius, non credā. * Et poſt dies octo
217 iterū erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis, uenit IE-
IX SVS ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit. Pax uobis. De-
inde dicit Thomæ: Infer digitū tuum huc, & uide manus meas,
& admo-

& admoue manũ tuã, & immitte in latus meum, & noli eſſe
incredulus, ſed credens. *Reſpondit Thomas, & dixit ei: Do= 218
minus meus, & deus meus. Dicit ei IESVS: Quia uidiſti me X
Thoma, credidiſti: beati qui non uiderunt & crediderũt. Multa
quidẽ & alia ſigna fecit IESVS in conſpectu diſcipulorũ ſu=
orum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc: hæc aũt ſcripta ſunt,
ut credatis, quod IESVS eſt Chriſtus ille filius dei, & ut cre=
dentes uitam habeatis per nomen eius. CAP. XXII.

Poſtea manifeſtauit ſe iterũ IESVS ad mare Tiberiadis,
manifeſtauit aũt ſic. Erant ſimul Simon Petrus & Tho=
mas, qui dicitur Didymus: & Nathanaël, qui erat à Cana
Galilææ, & filij Zebedæi, alijq; ex diſcipulis eius duo. Dicit eis
Simon Petrus: Vado piſcatũ: Dicũt ei: Venimus & nos tecum.
Exierũt & aſcẽderũt in nauim ſtatim, & illa nocte nihil cepe=
rũt. Mane aũt iã facto, ſtetit IESVS in littore, non tamẽ cogno
uerũt diſcipuli, qđ IESVS eſſet. Dicit eis IESVS: Pueri, num
quid obſonij habetis? Reſpõderũt ei: Nõ. *At ille dicit eis: Mit 219
tite in dexterã nauigij partẽ rete, & inuenietis. Miſerũt ergo, IX
& iã non ualebãt illud trahere præ multitudine piſciũ. *Dicit 220
ergo diſcipulus ille, quẽ diligebat IESVS Petro: Dominus eſt. X
Simon ergo Petrus cũ audiſſet qđ dominus eſſet, tunica ſuccin
xit ſe (erat enĩ nudus) & miſit ſe in mare. Alij aũt diſcipuli na
uigiolo uenerũt, nõ enĩ longe aberãt à terra, ſed circiter cubi=
tis ducẽtis trahentes rete piſciũ. *Vt ergo deſcenderũt in ter= 221
ram, uiderũt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitũ, & panẽ. IX
Dicit eis IESVS: Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc.
*Aſcẽdit Simon Petrus, & traxit rete in terrã plenũ magnis 222
piſcibus centũ quinquagintatribus. Et cũ tot eſſent, non eſt ſciſ IX
ſum rete.

223 ſum rete·*Dicit eis IESVS: Venite prandete·* Et nemo diſci
IX pulorū audebat interrogare eū, dicēs: Tu quis es? cū ſcirent qđ
224 dominus eſſet·*Venit itaq; IESVS, & accepit panem, & dat
X eis, & piſcē ſimiliter·* Hac iā tertia uice manifeſtatus eſt IE-
225 SVS diſcipulis ſuis, cū reſurrexiſſet à mortuis·Cū ergo pran-
IX diſſent, dicit Simoni Petro IESVS: Simon Iohānis diligis me
226 plus his? Dicit ei: Etiam domine, tu ſcis quod amem te·Dicit ei:
X *Paſce agnos meos·* Dicit ei rurſus iterum: Simon Iohannis
227 diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu ſcis quod amem te·* Di-
IX cit ei: Paſce oues meas·* Dicit ei tertio: Simon Iohannis amas
228 me? Indoluit Petrus, qđ dixiſſet ſibi tertio, amas me, dixitq; ei:
X Domine, tu oīa noſti, tu ſcis qđ amē te·* Dicit ei IESVS: Pa-
229 ſce oues meas:* Amen amen dico tibi, cū eſſes iunior, cingebas
IX te, & ambulabas, quò uolebas, cū aūt ſenueris, extēdes manus
230 tuas, & alius te cinget, & ducet quò non uis·Hoc aūt dixit, ſi-
X gnificans qua morte glorificaturus eſſet deū·Et cū hoc dixiſſet,
231 dicit ei: Sequere me· Cōuerſus Petrus, uidet illū diſcipulū quem
IX diligebat IESVS, ſequentē, qui & recubuit in cœna ſuper pe
232 ctus eius, & dixit: Domine, quis eſt ille qui tradit? hūc ergo cū
X uidiſſet Petrus, dicit IESV: Domine, hic aūt quid? Dicit ei IE
SVS: Si eū uělim manere donec ueniā, quid ad te? Tu me ſeque-
re·Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, qđ diſcipulus ille nō mo-
reretur·Et non dixerat ei IESVS, nòn moritur, ſed ſi cum ue
lim manere donec ueniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille qui
teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc·Et ſcimus quod ue
rum eſt teſtimonium eius·Sunt aūt & alia multa quæ fecit IE-
SVS, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſe, opinor, mundus
caperet eos qui ſcriberentur libros;

FINIS.

ACTA APOSTOLORVM. CAPVT I.

SVPERIORE quidem uolumine diximus Theophile, de omnibus quæ cœpit IESVS tum facere, tum docere, ad eum uſque diem, quo poſtquam impartitus in hoc ipſum ſpiritū ſanctum, mandata dediſſet, quos delegerat apoſtolis, ſurſum aſſumptus eſt, quibus etiam ſeipſum exhibuerat uiuentem, poſteaquam ſupplicio fuiſſet affectus, idq; compluribus argumētis, dum per dies quadraginta conſpicitur ab illis, ac loquitur eis de regno dei, & congregans illos in idem loci, præcepit eis ne diſcederent Hieroſolymis, ſed ut expectarent promiſſum patris, de quo, inquit, audiſtis ex me, quoniā Iohannes baptizauit quidem aqua, uos aūt baptizabimini ſpiritu ſancto poſt dies hoſce non multos. Illi igitur ubi conueniſſent, percontabantur illum, dicentes: Domine, num in tempore hoc reſtituis regnum Iſraëli? Dixit aūt ad illos: Non eſt ueſtrum noſſe tempora & articulos temporū, quos pater in ſua ipſius conſtituit poteſtate,

ſed

ſed accipietis uirtutem, poſteaquam ſpiritus ſanctus aduenerit
ſuper uos, & eritis mihi teſtes, non ſolum Hieroſolymis, uerũ
etiam in uniuerſa Iudæa, Samariaq́;, deniq; uſque ad extrema
terræ. Atq; hæc loquutus, uidentibus ijſdem, in altum ſublatus
eſt, & nubes ſubduxit illum ab oculis eorum. Cumq́; eſſent de-
fixis in cœlum oculis, eunte illo, ecce uiri duo aſtiterunt illis ami
cti ueſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis intu
entes in cœlum? Hic IESVS qui aſſumptus eſt à uobis in cœ-
lum, ſic ueniet quemadmodũ uidiſtis eum euntẽ in cœlum. Tũc
reuerſi ſunt Hieroſolymã à monte, qui uocatur Oliueti, qui ab
eſt ab Hieroſolymis iter ſabbati. Et cum introiſſent, aſcende-
runt in cœnaculũ ubi manſitabant & Petrus & Iacobus, &
Iohannes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus
& Matthæus, Iacobus Alphæi & Simon Zelotes, & Iudas Ia
cobi frater. Hi omnes perſeuerabant unanimiter in deprecati-
one & obſecratione cum mulieribus, & Maria matre IESV,
cumq; fratribus illius. Et in diebus his exurgens Petrus in me-
dio diſcipulorũ dixit (eratq; turba hominũ ſimul ferè centũ ui-
ginti:) Viri fratres, oportuit impleri ſcripturã hanc, quã præ-
dixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux ijs, qui
comprehenderunt IESVM: quia cooptatus erat in numerum
noſtrum, & ſortitus erat partem miniſterij huius. Et is quidem
parauit agrum ex mercede iniquitatis, ſuſpenſusq́; crepuit me
dius, & effuſa ſunt omnia uiſcera eius. Et innotuit omnibus ha
Matth. 25. bitantibus Hieroſolymæ. * Ita ut appellaretur ager ille lingua
illis uernacula Aceldama: hoc eſt, ager ſanguinis. Scriptum eſt
Pſal. 68. enim in libro pſalmorum: * Fiat commoratio eius deſerta, &
Pſal. 108. non ſit qui inhabitet in ea: * Et epiſcopatũ eius accipiat alter.

Oportet

Oportet igitur ut ex his uiris, qui nobiſcum uerſati ſunt toto tempore, quo dominus IESVS perpetuam uitæ conſuetudinem egit nobiſcum: exorſus à baptiſmo Iohannis ad eum uſq; diem, quo receptus eſt à nobis: unus quiſpiam conſtituatur, qui ſit unà nobiſcum teſtis reſurrectionis eius. Et ſtatuerunt duos, Ioſeph qui uocatur Barſabas, qui cognominatus eſt iuſtus, & Matthiam. Et facta precatione, dixerunt: Tu domine, qui corda noſti omnium, oſtende utrum elegeris ex his duobus, ut accipiat ſortem miniſterij huius & apoſtolatus, unde præuaricatus excidit Iudas, ut abiret in locum ſuum. Et dederunt ſortes eorum, & cecidit ſors ſuper Matthiam, & cooptatus eſt ad numerum undecim apoſtolorum.

CAP. II.

ET cum complerentur dies pentecoſtes, erant omnes unanimiter in eodem loco: & factus eſt repente de cœlo ſonitus, tanquã impetu uenientis flatus uehementis, & repleuit totam domũ, ubi erant ſedentes. Et uiſæ ſunt illis diſſectæ linguæ uelut igneæ, ſeditq; ſuper ſingulos eorũ: ac repleti ſunt oẽs ſpiritu ſancto, cœperũtq; loqui alijs linguis, prout ſpiritus ille dabat eloqui illis. Erant aũt Hieroſolymis habitantes Iudæi, uiri religioſi ex omni natione earũ, quæ ſub cœlo ſunt. Is rumor cum increbuiſſet, conuenit multitudo, & confuſa eſt, quod audiret unuſquiſq; lingua ſua illos loquentes. Stupebant aũt oẽs, ac mirabantur, dicentes inter ſeſe: Non'ne ecce oẽs iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? Et quõ nos audimus eos ſua quiſq; lingua in qua nati ſumus? Parthi & Medi & Elamitæ & habitatores Meſopotamiæ, Iudææq;, & Cappadociæ, Ponti, & Aſiæ, Phrygiæ, & Pamphyliæ, Aegypti, & partiũ Lybiæ, eius quæ eſt finitima Cyrenæ, & aduenæ Romani, Iudæiq; et Proſelyti,

CAPVT XVIII.

156 HAec cum dixiſſet IESVS * egreſſus eſt cum diſcipulis
I ſuis trans torrentē cedron: ubi erat hortus, in quē intro
157 iuit ipſe et diſcipuli eius. * Nouerat autē et Iudas, qui
X prodebat eū, locum: quia frequenter IESVS conuenerat illuc
158 cū diſcipulis ſuis. * Iudas ergo cū accepiſſet cohortē et à ponti
I ficibus ac phariſæis miniſtros, uenit illuc cum laternis ac faci=
159 bus & armis. * IESVS itaq; ſciens omnia quæ uentura erāt
X ſuper ſe, proceſsit, ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt
ei, IESVM Nazarenū. Dicit eis IESVS: ego ſum. Stabat au
tem et Iudas, qui prodebat eum, cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego
ſum, abierūt retrorſum, et ceciderūt in terrā. Iterū ergo inter
rogauit eos: Quem quæritis? Illi autē dixerunt: IESVM Na=
zarenū. Reſpondit IESVS: Dixi uobis, quod ego ſum. Si er=
go me quæritis, ſinite hos abire. Vt cōpleretur ſermo quē dixe
160 rat: Ex ijs quos dediſti mihi: nō perdidi quenquā. * Simon er=
I go Petrus cū haberet gladiū, eduxit eum, et percuſsit pontificis
161 ſeruū, et abſcidit auriculā eius dextrā. Erat autē nomen ſeruo
I Malchus. Dicit ergo IESVS Petro: Immitte gladiū tuū in ua
162 ginam. * An nō bibam poculū quod dedit mihi pater? Cohors
I igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorū cōprehenderunt IE=
163 SVM et ligauerūt eū, * & abduxerūt eū ad Annā primū: erat
X enim ſocer Caiaphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem
164 Caiaphas is qui conſiliū dederat Iudæis, quod expediret unum
IIII hominē mori pro populo. * Sequebatur aūt IESVM Simon
165 Petrus, * et alius diſcipulus. Diſcipulus aūt ille erat notus pon
X tifici, et introiuit cum IESV in atriū pontificis. * Petrus autē
166 ſtabat ad oſtiū foris. * Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat
I notus

notus pontifici, et dixit oſtiariæ, et introduxit Petrum. * Dixit 167
ergo Petro ancilla oſtiaria: Num et tu ex diſcipulis es hominis X
iſtius? Dicit ille: Non ſum. * Stabant autẽ ſerui et miniſtri, qui 168
prunas cõgeſſerant, quia frigus erat, et calefaciebãt ſe. Erat I
autẽ cũ eis et Petrus ſtans & calefaciens ſe. Pontifex ergo in= 169
terrogauit IESVM de diſcipulis ſuis et de doctrina ipſius. Re X
ſpondit ei IESVS. * Ego palàm locutus ſum mundo, ego ſem 170
per docui in ſynagoga, et in templo, quò oẽs Iudæi cõueniunt, I
& in occulto locutus ſum nihil. * Quid me interrogas? Inter= 171
roga eos qui audierũt, quid locutus ſim ipſis: Ecce hi ſciunt quæ X
dixerim ego. * Hæc aũt cũ dixiſſet, unus aſſiſtens miniſtrorũ de 172
dit alapã IESV, dicẽs: Siccine reſpondens pontifici? * Reſpõ I
dit ei IESVS: Si male locutus ſum, teſtificare de malo, ſin be= 173
ne, cur me cædis. * Et miſit eũ Annas uinctũ ad Caiaphã ponti X
ficem. * Stabat aũt Simon Petrus et calefaciebat ſe. Dixerunt 174
ergo ei: Num et tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, et dixit: I
Non ſum. Dicit ei unus ex ſeruis pontificis cognatus eius, cu= 175
ius abſciderat Petrus auriculã: Nónne ego te uidi in horto cũ I
illo? Iterũ ergo negauit Petrus, et ſtatim gallus cecinit. * Du= 176
cunt ergo IESVM à Caiapha in prætoriũ. * Erat autẽ mane, I
& ipſi nõ introierũt in prætoriũ, ne cõtaminarentur, ſed ut 177
ederent paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quã X
accuſationẽ affertis aduerſus hominẽ hũc? Reſponderũt, et di
xerunt ei: Si nõ eſſet hic nocens, haud quaquàm tibi tradidiſſe=
mus eũ. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eũ uos, et ſecundũ legẽ
ueſtrã iudicate eũ. Dixerũt ergo ei Iudæi: Nobis nõ licet inter
ficere quenquã. Vt ſermo IESV impleretur, quẽ dixit, ſignifi
cans qua morte eſſet moriturus. * Introiuit ergo iterũ in præ= 178

 torium I

179 toriū Pilatus, et uocauit IESVM, et dixit ei. Tu es ille rex Iu
X dæorū? *Reſpondit IESVS: A temetipſo tu hoc dicis, an alij
dixerunt tibi de me? Reſpōdit Pilatus: Num ego Iudæus ſum?
Gens tua et pontifices tradiderūt te mihi. Quid feciſti? Reſpō
180 dit IESVS: Regnū meū non eſt ex hoc mundo. Si ex hoc mun
IIII do eßet regnū meū, miniſtri mei utiq; decertarēt, ne traderer
Iudæis. Nunc autē regnū meū non eſt hinc. * Dixit itaq; ei Pi
181 latus, ergo rex es tu? Reſpōdit IESVS: Tu dicis, quod rex ſum
X ego. *Ego in hoc natus ſum, et ad hoc ueni in mundū, ut teſti=
182 moniū ferā ueritati. Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocē meā.
IX Dicit Pilatus: Quid eſt ueritas? Et cū hoc dixiſſet, iterum pro=
183 dijt ad Iudæos, & dicit eis. * Ego nullā inuenio in eo caußam.
IIII * Eſt autē conſuetudo uobis, ut unū dimittā uobis in paſcha.
184 Vultis ne ergo dimittā uobis illū regē Iudæorū? * Clamauerūt
I rurſum omnes, dicentes: Non hunc, ſed Barraban. Erat autem
Barrabas latro.

CAPVT XIX.

185 TVnc ergo apprehendit Pilatus IESVM, & flagella=
IIII uit, et milites plectentes coronā de ſpinis, impoſuerūt ca
186 piti eius, et ueſte purpurea circūdederūt eū, ac dicebant.
IX Aue rex Iudæorū. Et dabant ei alapas. Exiuit iterū Pilatus fo
187 ras, et dicit eis: Ecce adduco uobis eū foras, ut cognoſcatis qd'
IIII nullā in eo caußam inuenio. * Exiuit ergo IESVS foras, ge=
188 ſtans ſpineā coronā, et purpureū palliū, & dicit eis: Ecce ho=
I mo. * Cum ergo uidiſſent eū pontifices et miniſtri, clamabant,
189 dicentes. Crucifige, crucifige. * Dicit eis Pilatus: Accipite eū
X uos, et crucifigite: * ego enim nō inuenio in eo caußam. * Re=
190 ſponderūt ei Iudæi: Nos legē habemus, et ſecundū legē noſtrā
IX debet mori, quia filiū Dei ſe fecit. Cū ergo audißet Pilatus hūc

ſermonē

ſermonē magis timuit. Et *ingreſſus eſt prætorium iterū, ✶ & .* 191
dicit ad IESVM: *Vnde es tu?* IESVS *autē reſponſum nō de* X
dit ei. ✶ Dicit *ergo ei* Pilatus: *Mihi nō loqueris? neſcis quod po* 192
teſtatē habeā crucifigendi te, et poteſtatem habeam abſoluendi IIII
te? Reſpondit IESVS: *Non haberes poteſtatē aduerſum me* 193
ullam, niſi tibi datū eſſet è ſupernis. Propterea *qui me tradidit* X
tibi, maius peccatum habet. Et *ex eo quærebat Pilatus abſolue=*
re eum. Iudæi *autem clamabant, dicentes: Si hunc abſolueris, nō*
es amicus cæſaris. Quicunq; *ſe regem facit, contradicit cæſa=*
ri. Pilatus *autē cum audiſſet hunc ſermonē, produxit foras* IE
SVM, *ſeditq; pro tribunali in loco qui dicitur* Lithoſtrotos,
Hebraice *autem* Gabbatha. Erat *autem paraſceue paſchæ, ho=*
ra fermè ſexta, & dicit Iudæis: Ecce *rex ueſter.* ✶ Illi *autem cla* 194
mabant: Tolle, *tolle, crucifige eum.* ✶ Dicit *eis Pilatus: regem* I
ueſtrum crucifigam? Reſponderunt *pontifices:* Non *habe=* 195
mus regem niſi Cæſarem. ✶ Tunc *ergo tradidit eum illis, ut* X
crucifigeretur. ✶ Acceperunt *autem* IESVM, *& abduxe=* 196
runt, atq; is baiulans crucem ſuam, exiuit in eum, qui dicitur I
Caluaria, locum, Hebraice *autē Golgotha, ubi crucifixerunt* 197
eum: ✶ *et cū eo alios duos hinc et hinc, medium autē* IESVM. I
✶ *Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem.* 198
Erat *autem ſcriptum:* IESVS *Nazarenus rex Iudæorum.* ✶ I
Hunc ergo titulū multi Iudæorū legerunt, quia prope ciuitatē 199
erat locus, ubi crucifixus eſt IESVS. Et *erat ſcriptū Hebrai=* I
ce, et Græce, et Latine. Dicebāt *ergo Pilato Pōtifices Iudæorū:* 200
Noli ſcribere: rex Iudæorū, ſed quod ille dixerit, rex ſum Iudæ X
orum. Reſpondit *Pilatus:* Quod *ſcripſi, ſcripſi.* ✶ Milites *er* 201
go cum crucifixiſſent IESVM, *acceperunt ueſtimēta eius, et* I

fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partē, et tunicā. Erat
autē tunica incōſutilis, à ſummo contexta per totū. Dixerunt
ergo inter ſe: Ne ſcindamus eā, ſed ſortiamur de illa cuius ſit.
Pſal. 31. *Vt ſcriptura impleretur, dicēs: Partiti ſunt ueſtimenta mea ſi*
bi, & in ueſtem meā miſerūt ſortē. Et milites quidem hæc fece
202 *runt. * Stabant aūt iuxta crucē* IESV *mater eius, et ſoror ma*
X *tris eius Maria uxor Cleophæ, et Maria Magdalene: Cū uidiſ=*
ſet ergo IESVS *matrē ac diſcipulū aſtantem quem diligebat,*
dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo:
Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eā diſcipulus in ſua. Po=
ſtea ſciens IESVS, *quod omnia iam cōſummata eſſent, ut con*
ſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat poſitū aceto
203 *plenū. * Illi uero impleuerunt ſpongiā aceto & hyſopo, et im*
IIII *poſitā admouerūt ori eius. Cū ergo accepiſſet* IESVS *acetū,*
204 *dixit: Conſummatū eſt, * & inclinato capite tradidit ſpiritū.*
I ** Iudæi ergo quoniā paraſceue erat, ut nō remanerent in cru=*
205 *ce corpora ſabbato (erat enim magnus dies ille ſabbati) roga=*
X *uerunt Pilatū ut frangerentur eorū crura, ac tollerentur. Ve*
nerunt ergo milites, & primi quidē fregerunt crura, & alte=
rius qui crucifixus eſt cum eo: Ad IESVM *autē cū ueniſſent,*
ut uiderunt eū iam mortuū, non fregerunt eius crura: ſed unus
militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis &
aqua. Et qui uidit teſtimonium perhibuit: et uerū eſt teſtimoni
Exod. 12. *um eius. Et ille ſcit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta*
ſunt enī hæc, ut ſcriptura impleretur: Os nō cōminuetis ex eo.
206 *Et rurſus alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.*
I. ** Poſt hæc aūt rogauit Pilatum Ioſeph Arimathienſis, qui erat*
Zach. 12. *diſcipulus* IESV, *ſed occultus propter metum Iudæorum, ut*
tolleret

tolleret corpus I E S V: idq; permiſit Pilatus. * Venit aũt & 207
Nicodemus, qui uenerat ad I E S V M nocte primum, ferens X
mixturam myrrhæ & aloës ad libras fermè centum. * Accepe= 208
runt ergo corpus I E S V, & obuinxerunt illud linteis cum aro I
matibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autẽ in eo loco ubi
crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentũ nouum, in quo
nondũ quiſquã poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæ
orũ, q d' in propinquo eſſet monumentũ; poſuerunt I E S V M.

CAPVT XX.

P*Rimo uero die ſabbatorum Maria Magdalene uenit ma 209
ne, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, uidetq; I
lapidem ſublatum à monumento. * Currit ergo & uenit 210
ad Simonem Petrum, & ad alterũ illum diſcipulũ, quem ama= X
bat I E S V S, & dicit illis: Suſtulerũt dominum è monumento,
& neſcimus ubi poſuerint eum. Exijt ergo Petrus, & ille ali=
us diſcipulus, & uenerunt ad monumentũ. Currebant aũt duo
ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, uenitq;
prior ad monumentũ. Et cum ſe inclinaſſet, uidit poſita lintea=
mina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens
eum, & introiuit in monumentũ. Et uidet linteamina poſita,
& ſudariũ quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteamini=
bus poſitum, ſed ſeparatim inuolutũ in unum locum. Tunc er=
go introiuit & ille alius diſcipulus, qui uenerat prior ad monu
mentum, uiditq; & credidit. Nondum enim nouerant ſcriptu=
ram, quod oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Abierũt ergo 211
rurſus diſcipuli ad ſemetipſos. * Maria aũt ſtabat ad monumen I
tum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumen
tũ, et uidet duos angelos amictos albis, ſedentes unũ ad caput,

212 *& alterũ ad pedes illic, ubi poſuerãt corpus* IESV. ★ *Dicunt*
X *ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Suſtulerunt dominũ meũ,*
nec ſcio ubi poſuerũt eum. Hæc cũ dixiſſet, cõuerſa eſt retror=
ſum, & uidet IESVM *ſtantẽ, nec ſciebat qđ* IESVS *eſſet.*
Dicit ei IESVS, *Mulier quid ploras? Quẽ quæris? Illa exiſti=*
mans qđ hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu aſportaſti eũ,
dicito mihi ubi poſueris eum, & ego eũ tollã. Dicit ei IESVS:
Maria. Cõuerſa illa, dicit ei: Rabboni, qđ dicitur magiſter. Di=
cit ei IESVS: *Noli me tangere. Nondũ enim aſcendi ad patrẽ*
meũ. Sed uade ad fratres meos, et dic eis: Aſcẽdo ad patrẽ meũ,
& patrẽ ueſtrũ, & deũ meũ & deũ ueſtrũ. Venit Maria Mag
dalene, annunciãs diſcipulis, qđ uidiſſet dominũ, & ea dixiſſet
213 *ſibi.* ★ *Cũ ergo ueſpera eſſet die illo qui erat unus ſabbatorũ, et*
X *fores eſſent clauſæ, ubi erãt diſcipuli cõgregati propter metũ Iu*
dæorũ, uenit IESVS, *ſtetitq́; in medio, & dicit eis: Pax uobis.*
Et cũ hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuũ. Gauiſi ſunt
ergo diſcipuli uiſo domino. Dixit ergo eis iterũ: Pax uobis. ★ *Si*
214 *cut miſit me pater, ita & ego mitto uos. Hæc cũ dixiſſet, flauit*
X *in eos, & dicit eis: Accipite ſpiritũ ſanctũ.* ★ *Quorũcunq́; remi*
215 *ſeritis peccata, remittuntur eis: quorũcunq́; retinueritis, retẽta*
VII *ſunt.* ★ *Thomas aũt unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, nõ*
216 *erat cũ eis quãdo uenit* IESVS. *Dixerũt ergo ei alij diſcipuli:*
X *Vidimus dominũ. Ille aũt dixit eis: Niſi uidero in manibus eius*
ueſtigiũ clauorũ, & mittã digitũ meũ in ueſtigiũ clauorũ, &
mittam manũ meam in latus eius, non credã. ★ *Et poſt dies octo*
217 *iterũ erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis, uenit* IE=
IX SVS *ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit. Pax uobis. De=*
inde dicit Thomæ: Infer digitũ tuum huc, & uide manus meas,
& admo=

*& admoue manũ tuã, & immitte in latus meum, & noli eſſe
incredulus, ſed credens.* *Reſpondit Thomas, & dixit ei: Do= 218
minus meus, & deus meus. Dicit ei IESVS: Quia uidiſti me X
Thoma, credidiſti: beati qui non uiderunt & crediderũt. Multa
quidẽ & alia ſigna fecit IESVS in conſpectu diſcipulorũ ſu=
orum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc: hæc aũt ſcripta ſunt,
ut credatis, quod IESVS eſt Chriſtus ille filius dei, & ut cre=
dentes uitam habeatis per nomen eius. CAP. XXII.

POſtea manifeſtauit ſe iterũ IESVS ad mare Tiberiadis,
manifeſtauit aũt ſic. Erant ſimul Simon Petrus & Tho=
mas, qui dicitur Didymus: & Nathanaël, qui erat à Cana
Galilææ, & filij Zebedæi, alijq́; ex diſcipulis eius duo. Dicit eis
Simon Petrus: Vado piſcatũ: Dicũt ei: Venimus & nos tecum.
Exierũt & aſcẽderũt in nauim ſtatim, & illa nocte nihil cæpe=
rũt. Mane aũt iã facto, ſtetit IESVS in littore, non tamẽ cogno
uerũt diſcipuli, qđ IESVS eſſet. Dicit eis IESVS: Pueri, num
quid obſonij habetis? Reſpõderũt ei: Nõ. *At ille dicit eis: Mit 219
tite in dexterã nauigij partẽ rete, & inuenietis. Miſerũt ergo, IX
& iã non ualebãt illud trahere præ multitudine piſciũ. *Dicit 220
ergo diſcipulus ille, quẽ diligebat IESVS Petro: Dominus eſt. X
Simon ergo Petrus cũ audiſſet qđ dominus eſſet, tunica ſuccin
xit ſe (erat enĩ nudus) & miſit ſe in mare. Alij aũt diſcipuli na
uigiolo uenerũt, nõ enĩ longe aberãt à terra, ſed circiter cubi=
tis ducẽtis trahentes rete piſciũ. *Vt ergo deſcenderũt in ter= 221
ram, uiderũt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitũ, & panẽ. IX
Dicit eis IESVS: Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc.
*Aſcẽdit Simon Petrus, & traxit rete in terrã plenũ magnis 222
piſcibus centũ quinquagintatribus. Et cũ tot eſſent, non eſt ſciſ IX
ſum rete.

223 ſum rete.* Dicit eis IESVS: Venite prandete.* Et nemo diſci
IX pulorũ audebat interrogare eũ, dicẽs: Tu quis es? cũ ſcirent qđ
224 dominus eſſet.* Venit itaq; IESVS, & accepit panem, & dat
X eis, & piſcẽ ſimiliter.* Hac iã tertia uice manifeſtatus eſt IE-
225 SVS diſcipulis ſuis, cũ reſurrexiſſet à mortuis. Cũ ergo pran-
IX diſſent, dicit Simoni Petro IESVS: Simon Iohãnis diligis me
226 plus his? Dicit ei: Etiam domine, tu ſcis quod amem te. Dicit ei:
X * Paſce agnos meos.* Dicit ei rurſus iterum: Simon Iohannis
227 diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu ſcis quod amem te.* Di-
IX cit ei: Paſce oues meas.* Dicit ei tertio: Simon Iohannis amas
228 me? Indoluit Petrus, qđ dixiſſet ſibi tertio, amas me, dixitq; ei:
X Domine, tu oĩa noſti, tu ſcis qđ amẽ te.* Dicit ei IESVS: Pa-
229 ſce oues meas:* Amen amen dico tibi, cũ eſſes iunior, cingebas
IX te, & ambulabas, quò uolebas, cũ aũt ſenueris, extẽdes manus
230 tuas, & alius te cinget, & ducet quò non uis. Hoc aũt dixit, ſi-
X gnificans qua morte glorificaturus eſſet deũ. Et cũ hoc dixiſſet,
231 dicit ei: Sequere me. Cõuerſus Petrus, uidet illũ diſcipulũ quem
IX diligebat IESVS, ſequentẽ, qui & recubuit in cœna ſuper pe
232 ctus eius, & dixit: Domine, quis eſt ille qui tradit? hũc ergo cũ
X uidiſſet Petrus, dicit IESV: Domine, hic aũt quid? Dicit ei IE
SVS: Si eũ uelim manere donec ueniã, quid ad te? Tu me ſeque-
re. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, qđ diſcipulus ille nõ mo-
reretur. Et non dixerat ei IESVS, non moritur, ſed ſi cum ue
lim manere donec ueniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille qui
teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc. Et ſcimus quod ue
rum eſt teſtimonium eius. Sunt aũt & alia multa quæ fecit IE-
SVS, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſe, opinor, mundus
caperet eos qui ſcriberentur libros.

FINIS.

ACTA APOSTOLORVM. CAPVT I.

SVPERIORE quidem uolumine diximus Theophile, de omnibus quæ cœpit IESVS tum facere, tum docere, ad eum uſque diem, quo poſtquam impartitus in hoc ipſum ſpiritū ſanctum, mandata dediſſet, quos delegerat apoſtolis, ſurſum aſſumptus eſt, quibus etiam ſeipſum exhibuerat uiuentem, poſteaquam ſupplicio fuiſſet affectus, idq́; compluribus argumētis, dum per dies quadraginta conſpicitur ab illis, ac loquitur eis de regno dei, & congregans illos in idem loci, præcepit eis ne diſcederent Hieroſolymis, ſed ut expectarent promiſſum patris, de quo, inquit, audiſtis ex me, quoniā Iohannes baptizauit quidem aqua, uos aūt baptizabimini ſpiritu ſancto poſt dies hoſce non multos. Illi igitur ubi conueniſſent, percontabantur illum, dicentes: Domine, num in tempore hoc reſtituis regnum Iſraëli? Dixit aūt ad illos: Non eſt ueſtrum noſſe tempora & articulos temporū, quos pater in ſua ipſius conſtituit poteſtate, ſed

ſed accipietis uirtutem, poſteaquam ſpiritus ſanctus aduenerit ſuper uos, & eritis mihi teſtes, non ſolum Hieroſolymis, uerũ etiam in uniuerſa Iudæa, Samariaq́;, deniq; uſque ad extrema terræ. Atq; hæc loquutus, uidentibus iiſdem, in altum ſublatus eſt, & nubes ſubduxit illum ab oculis eorum. Cumq́; eſſent defixis in cœlum oculis, eunte illo, ecce uiri duo aſtiterunt illis amicti ueſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis intuentes in cœlum? Hic IESVS qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet quemadmodũ uidiſtis eum euntẽ in cœlum. Tũc reuerſi ſunt Hieroſolymã à monte, qui uocatur Oliueti, qui abeſt ab Hieroſolymis iter ſabbati. Et cum introiſſent, aſcenderunt in cœnaculũ ubi manſitabant & Petrus & Iacobus, & Iohannes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi frater. Hi omnes perſeuerabant unanimiter in deprecatione & obſecratione cum mulieribus, & Maria matre IESV, cumq; fratribus illius. Et in diebus his exurgens Petrus in medio diſcipulorũ dixit (eratq; turba hominũ ſimul ferè centũ uiginti:) Viri fratres, oportuit impleri ſcripturã hanc, quã prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux iis, qui comprehenderunt IESVM: quia cooptatus erat in numerum noſtrum, & ſortitus erat partem miniſterii huius. Et is quidem parauit agrum ex mercede iniquitatis, ſuſpenſuſq́; crepuit medius, & effuſa ſunt omnia uiſcera eius. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ. ✶ Ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula Aceldama: hoc eſt, ager ſanguinis. Scriptum eſt enim in libro pſalmorum: ✶ Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit qui inhabitet in ea: ✶ Et epiſcopatũ eius accipiat alter.

Matth. 27. Pſal. 68. Pſal. 108.

Oportet

Oportet igitur ut ex his uiris, qui nobiſcum uerſati ſunt toto tempore, quo dominus IESVS perpetuam uitæ conſuetudinem egit nobiſcum: exorſus à baptiſmo Iohannis ad eum uſq; diem, quo receptus eſt à nobis: unus quiſpiam conſtituatur, qui ſit unà nobiſcum teſtis reſurrectionis eius. Et ſtatuerunt duos, Ioſeph qui uocatur Barſabas, qui cognominatus eſt iuſtus, & Matthiam. Et facta precatione, dixerunt: Tu domine, qui corda noſti omnium, oſtende utrum elegeris ex his duobus, ut accipiat ſortem miniſterij huius & apoſtolatus, unde præuaricatus excidit Iudas, ut abiret in locum ſuum. Et dederunt ſortes eorum, & cecidit ſors ſuper Matthiam, & cooptatus eſt ad numerum undecim apoſtolorum.

CAP. II.

ET cum complerentur dies pentecoſtes, erant omnes unanimiter in eodem loco: & factus eſt repente de cœlo ſonitus, tanquã impetu uenientis flatus uehementis, & repleuit totam domũ, ubi erant ſedentes. Et uiſæ ſunt illis diſſectæ linguæ uelut igneæ, ſeditq; ſuper ſingulos eorũ: ac repleti ſunt oẽs ſpiritu ſancto, cœperũtq; loqui alijs linguis, prout ſpiritus ille dabat eloqui illis. Erant aũt Hieroſolymis habitantes Iudæi, uiri religioſi ex omni natione earũ, quæ ſub cœlo ſunt. Is rumor cum increbuiſſet, conuenit multitudo, & confuſa eſt, quod audiret unuſquiſq; lingua ſua illos loquentes. Stupebant aũt oẽs, ac mirabantur, dicentes inter ſeſe: Non'ne ecce oẽs iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? Et quõ nos audimus eos ſua quiſq; lingua in qua nati ſumus? Parthi & Medi & Elamitæ & habitatores Meſopotamiæ, Iudææq;, & Cappadociæ, Ponti, & Aſiæ, Phrygiæ, & Pamphyliæ, Aegypti, & partiũ Lybiæ, eius quæ eſt finitima Cyrenæ, & aduenæ Romani, Iudæiq; et Proſelyti,

Cretes,

Cretes, & Arabes, audimus eos loquentes noſtris linguis ma=
gnifica dei. Stupebāt aūt omnes, ac mirabantur inter ſe, dicen=
tes: Quidnam uult hoc eſſe? alij aūt irridentes, dicebant: Muſto
expleti ſunt iſti. Stans aūt Petrus cum undecim, extulit uocē ſu
am, ac locutus eſt eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hieroſolymis
uniuerſi, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite uerba mea.
Non enim ſicut uos exiſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei
Ioël. 2. tertia. Sed hoc eſt, quod dictum eſt per prophetā Ioël: Et erit in
nouiſsimis diebus, dicit deus, effundā de ſpiritu meo ſuper oēm
carnem. Et prophetabūt filij ueſtri, & filiæ ueſtræ: iuuenes ue
ſtri uiſiones uidebunt, & ſeniores ueſtri ſomnia ſomniabunt.
Et quidem ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas meas in diebus
illis effundā de ſpiritu meo, & prophetabunt, & dabo prodi=
gia in cœlo ſuperne, & ſigna in terra inferne, ſanguinem &
ignem & uaporē fumi. Sol cōuertetur in tenebras, & luna in
ſanguinem, antequā ueniat dies ille domini magnus atq; illu=
ſtris. Et futurū eſt: ut oīs quicunq; inuocauerit nomen domini,
ſeruetur. Viri Iſraëlitæ, audite uerba hæc: IESVM Nazaræ=
num uirū exhibitū à Deo erga uos uirtutibus & prædigijs &
ſignis, quæ fecit per illū Deus in medio ueſtri, ſicut & ipſi ſci=
tis, hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditū, cum acce
piſſetis per manus iniquorū, crucifixū interemiſtis, quē Deus
ſuſcitauit ſolutis doloribus mortis, quatenus impoſſibile erat te
Pſal. 15. neri illū ab ea. Dauid enim dicit de eo: Prouidebā dominū corā
me ſemper: quoniā à dextris eſt mihi, ne commouear. Propter
hoc lætatū eſt cor meum, & exultauit lingua mea: inſuper &
caro mea requieſcet in ſpe. Quoniā non derelinques animā me
am in inferno, nec ſines ut ſanctus tuus uideat corruptionem.

*Notas mihi feciſti uias uitæ: replebis me iucunditate cũ facie tua. Viri fratres, quandoquidem licet libere dicere apud uos de patriarcha Dauid. * Quod et defunctus eſt, et ſepultus eſt, & ſepulchrũ eius eſt apud nos uſq; in hodiernũ diẽ. Propheta igitur cũ eſſet, et ſciret, quod iureiurando iuraſſet ſibi Deus, futurũ ut de fructu lumbi ipſius, quantũ ad carnẽ Chriſtus exoriretur, ac ſederet ſuper ſedẽ eius, præſcius locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quod nõ derelicta ſit in inferno anima eius, neq; caro eius uiderit corruptionẽ. Hunc IESVM ſuſcitauit Deus, cuius omnes nos ſumus teſtes. Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione ſpiritusſancti accepta à patre effudit hoc quod nunc uos uidetis & auditis. Nõ enim Dauid aſcendit in cœlos, ſed dicit ipſe. * Dixit dominus domino meo, ſede à dextris mihi, donec ponã inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorũ. Certo ſciat ergo tota domus Iſraël, quod dominũ & Chriſtum fecerit Deus, hunc IESVM quẽ uos crucifixiſtis. His autẽ auditis, cõpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos apoſtolos: Quid faciemus uiri fratres? Petrus ait ad illos: Delictorum pœnitentiã agite, & baptizetur unuſquiſq; ueſtrum in nomine IESV Chriſti in remiſſionẽ peccatorũ, & accipietis donũ ſpiritusſancti. Vobis enim facta eſt repromiſſio & filijs ueſtris, & oĩbus qui longe ſunt, quoſcunq; aduocauerit dominus Deus noſter. Alijsq; uerbis plurimis teſtificatus eſt & exhortatus eſt eos, dicẽs. Seruemini à generatione iſta praua. Qui ergo libenter acceperunt ſermonẽ eius baptizati ſunt, et accesſerunt in die illo animæ circiter ter mille. Erant autẽ perſeuerantes in doctrina apoſtolorũ, & cõmunicatione, & fractione panis & precationibus. Obortus eſt autẽ omni animæ*

3. Reg. 2.
Pſal. 131.
Pſal. 109.

q timor

timor, multaq́; prodigia & ſigna per Apoſtolos ædebantur. Omnes autem qui credebāt erant coniuncti, & habebāt omnia cōmunia. Poſſeſſionesq́; & ſubſtantias uendebant, ac diuidebant illa omnibus, prout cuiq́; opus erat. Et quotidie perdurantes unanimiter in templo, et frangentes per ſingulas domos panem, inuicē ſumebant cibū, cum exultatiōe & ſimplicitate cordis laudantes Deū, et habentes gratiā, apud omnē plebem. Dominus autē addebat qui ſalui fierent quotidie, cōgregationi.

CAPVT III.

SImul autē Petrus & Iohannes aſcendebant in templū, ad horam precationis nonam. Et quidam uir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, baiulabatur, quem ponebant quotidie ad portā templi, quæ dicitur ſpecioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeūntibus in templum. Is cum uidiſſet Petrum ac Iohannē ingreßuros in templum, rogabat ut eleemoſynam acciperet. Defixis autem in eum oculis Petrus cum Iohāne, dixit: Aſpice in nos. At ille intendebat in eos, ſperans ſe aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine IESV Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Et apprehenſa manu eius dextra, erexit eum. Protinus autem conſolidatæ ſunt plantæ illius ac tali. Et exiliens ſtetit & ambulabat, intrauitq́; cum illis in templū inambulans & ſaliens ac laudans Deū. Et uidit eum totus populus ambulantē ac laudantem Deū. Agnoueruntq́; illum, quod ipſe eßet is, qui ad eleemoſynā ſederat ad ſpecioſam portam templi. Et impleti ſunt admiratione & ſtupore ſuper eo, quod contigerat illi. Cum teneret autem qui ſanatus fuerat claudus Petrum & Iohannē, cucurrit totus populus ad eos in

porticu,quæ appellatur Solomonis,ſtupefactus. Quo uiſo, Pe
trus reſpondit ad populũ: Viri Iſraëlitæ,quid miramini ſuper
hoc,aut nos quid intuemini,quaſi noſtra uirtute aut pietate ef
fecerimus ut hic ambularet? Deus Abrahã, & Iſaac,& Iacob,
deus patrũ noſtrorũ glorificauit filiũ ſuum IESVM, quem
uos tradidiſtis,ac negaſtis in cõſpectu Pilati,cũ ille iudicaſſet
eſſe abſoluendũ. * Vos autem ſanctum & iuſtum negaſtis, & Matt.27.
poſtulaſtis,ut uirum homicidam donaret uobis, autorem uero Mar.15.
uitæ interfeciſtis,quem Deus ſuſcitauit à mortuis,cuius nos te Luce.23.
ſtes ſumus,& per fiduciam nominis eius hunc quem uidetis ac Iohan.15.
noſtis conſolidauit nomen ipſius,& fides quæ per eum eſt, de
dit ei integritatem iſtam in conſpectu omniũ ueſtrum. Et nunc
fratres ſcio quod per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes
ueſtri. Deus autem quæ prænunciauerat per os omniũ prophe
tarum ſuorum Chriſtũ paſſurum,impleuit ſic. * Pœniteat uos Eccle.17
igitur & conuertimini ut deleantur peccata ueſtra,ut cum ue Matt.4.
nerint tempora refrigerationis à conſpectu domini,& miſe= Mar.1.
rit eũ qui ante prædicatus eſt uobis IESVM Chriſtum, quem
oportet quidẽ cœlũ accipere uſq; in tempora reſtitutiõis omni
um quæ locutus eſt Deus per os omnium ſanctorũ ſuorũ à ſæ=
culo prophetarum. Moſes quidem ad patres dixit: * Prophe= Deute.18.
tam ſuſcitabit uobis dominus Deus ueſter de fratribus ueſtris,
mei ſimilem: Audietis eum iuxta omnia quæcunq; locutus fue
rit uobis. Futurũ eſt autẽ, ut omnis anima quæ nõ audierit pro
phetã illũ,exterminetur è populo. Quin & omnes prophetæ à
Samuële,ac deinceps quotquot locuti ſunt etiam annunciaue=
runt dies iſtos. Vos eſtis filij prophetarum ac teſtamenti,quod
teſtatus eſt Deus erga patres noſtros, dicens ad Abraham:

Gene.12. * Et in ſemine tuo benedictionē conſequentur omnes familiæ
terræ. Vobis primū Deus: cum ſuſcitaſſet filiū ſuum IESVM,
miſit eum benedicentē uobis: ita ut unuſquiſq; ueſtrum conuer-
teret ſe ab iniquitatibus ſuis.

CAPVT IIII.

LOquentibus autē illis ad populū, ſuperuenerunt illis ſacer-
dotes ac magiſtratus templi, et Saducæi moleſte ferentes,
quod docerent populū & annunciarēt in nomine IESV
reſurrectionē ex mortuis, & iniecerunt eis manus, poſuerunt
q; eos in cuſtodiā in poſterum diē. Nam erat iam ueſpera. Mul
ti uero eorum qui audierant ſermonē, crediderunt, & factus
eſt numerus uirorū circiter quinq; milia. Factum eſt autem po
ſtero die, ut congregarentur principes eorum, & ſeniores, &
ſcribæ Hieroſolymis, & Annas princeps ſacerdotum, et Caia
phas, & Iohannes, & Alexander, & quotquot erant de gene
re pontificio. Et cum ſtatuiſſent eos in medio, interrogabant.
Qua uirtute, aut quo nomine feciſtis hoc uos? Tunc Petrus re-
pletus ſpiritu ſancto, dixit ad eos: Principes populi et ſeniores
Iſraël, ſi nos hodie examinamur, de eo quod bene fecerimus ho
mini infirmo, qua ratione iſte ſaluus factus ſit, notum ſit omni
bus uobis, & toti plebi Iſraël, quod per nomen IESV Chri-
Matt.21. ſti Nazaræni, quem uos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à
Mar.12. mortuis, per hunc iſte aſtat coram uobis ſanus. * Hic eſt lapis
Lucæ,10. ille qui reiectus eſt à uobis ædificantibus, qui factus eſt caput
1. Petri.2. anguli, nec eſt in alio quoquam ſalus. Nec enim aliud nomē eſt
ſub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri.
Videntes autem Petri in dicendo libertatem ac Iohannis, com-
pertoq; quod homines eſſent illiterati et idiotæ, admirabantur,
& agno-

& agnoſcebant eos, quod cum IESV fuiſſent, hominem autem uidentes ſtantem cum eis, qui ſanatus fuerat, nihil poterãt contradicere, iuſsis autem illis è conſilio ſecedere, conferebãt inter ſeſe, dicentes: Quid faciemus hominibus iſtis? Nam conſpicuum ſignũ æditum eſſe per eos, omnibus habitantibus Hieroſolymis manifeſtum eſt, nec poſſumus inficiari. Sed ne amplius diuulgetur in populum minaciter interminemur eis, ne poſthac loquantur in nomine hoc ulli hominum. Et accerſitis illis, præceperunt, ne omnino loquerentur, neq; docerent in nomine IESV. At Petrus & Iohannes reſpondentes, dixerunt ad eos: An iuſtum ſit in conſpectu Dei uos potius audire, quàm Deũ, iudicate. Nõ enĩ poſſumus quæ uidimus et audiuimus, non loqui. At illi additis minis, dimiſerunt eos, nihil inuenientes, qua ratione punirent eos propter populũ: quia omnes glorificabant Deũ ſuper eo quod acciderat. Annorũ enim erat amplius quadraginta homo, in quo æditum fuerat ſignũ iſtud ſanationis. Dimiſſi autem uenerunt ad ſuos, & annunciauerunt quæcunq; ſibi principes ſacerdotũ & ſeniores dixerant. Qui cũ audiſſent, unanimiter attollebant uocẽ ad Deũ, dixeruntq;: Domine, tu es Deus, qui feciſti cœlum ac terrã, mare, et omnia quæ in eis ſunt, qui per os Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati ſunt inania? (Pſal. 2.) Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unũ aduerſus dominum, et aduerſus Chriſtũ eius. Cõuenerunt enim uere aduerſus ſanctum filiũ tuum IESVM, quẽ unxerat Herodes ſimul et Pontius Pilatus cũ gentibus et populis Iſraël, ad faciendum quæcunq; manus tua, & conſiliũ tuum prius decreuerat ut fierent. Et nunc domine aſpice in minas eorum; et da ſeruis

tuis, ut cum omni fiducia loquantur ſermonē tuum: manū tuā porrigendo in hoc, ut ſanatio & ſigna & prodigia ædantur per nomen ſancti filij tui IESV· *Et cum oraſſent illi, motus eſt locus in quo erant congregati: & repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & loquebantur ſermonē* Dei *cū fiducia* · Multitudinis *autem credentiū erat cor unum & anima una: nec quiſquā aliquid eorum quæ poſſidebat, ſuum eße dicebat: ſed erant illis omnia cōmunia·* Et *uirtute magna reddebant apoſtoli teſtimonium reſurrectionis domini* IESV, *& gratia magna erat ſuper omnes illos · Neq; enim quiſquam egens erat inter illos ·* Quotquot *enim poſſeſſores agrorum, aut ædium erant, uendentes afferebant precia eorum quæ uendita fuerant, & ponebant ad pedes apoſtolorum · Diſtribuebatur autem ſingulis prout cuiq; opus erat·Ioſes uero, qui cognominatus eſt* Bar*nabas ab apoſtolis: quod eſt, filius conſolationis, Leuites,* Cy*prius genere, cum haberet agrum, uendidit eum, & attulit precium, & poſuit ad pedes* Apoſtolorum·

CAPVT V·

VIr *autem quidam nomine Ananias cum Saphira uxore ſua uendiderat poſſeſſionem, & ſepoſuerat de precio, conſcia etiam uxore ſua, & allatam partē aliquā ad pedes apoſtolorū poſuit·*Dixit *autē* Petrus: *Anania, cur impleuit ſatanas cor tuum, ut mentireris ſpiritui ſancto, & fraudares de precio agri?* Nónne *prorſus tibi manebat, & uenundatus in tua erat poteſtate?* Quare *poſuiſti in corde tuo rem iſtā?* Non *es mentitus hominibus, ſed* Deo· *Audiens autē Ananias hæc uerba, collapſus, expirauit·*Et *ortus eſt timor magnus ſuper omnes qui audierunt hæc·* Surgentes *autem iuuenes amoue runt*

runt eum, elatumq; ſepelierũt. Interceſſit autẽ fermè horarũ trium interuallum, uxor quoq; ipſius neſciens quod factum fuerat, introiuit. Reſpondit autem ei Petrus: Dic mihi, num tanti agrum uendidiſtis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eã: Cur conſpiraſtis inter uos, ut tentaretis ſpiritũ domini? Ecce pedes eorũ, qui ſepelierũt uirũ tuũ, ad oſtium adſunt, & efferent te. Confeſtim autem concidit ad pedes eius, & expirauit. Ingreſſi autẽ iuuenes, repererunt illã mortuã, et extulerunt ac ſepelierũt iuxta uirũ ſuũ. Et ortus eſt timor magnus ſuper uniuerſam congregationẽ, & ſuper omnes qui audiebant hæc. Per manus autẽ apoſtolorũ ædebantur ſigna ac prodigia multa in populo. Et erant unanimiter omnes in porticu Solomonis. Cæterorũ autẽ nemo audebat ſe cõiungere illis, ſed magnificabat eos populus, magis autẽ accreſcebat credentiũ domino multitudo uirorum ſimul ac mulierũ, ita ut in plateas exportarent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut uenientis Petri uel umbra obumbraret aliquẽ illorũ. Conueniebat autẽ & multitudo uicinarũ ciuitatum Hieroſolymam, afferens ægros ac uexatos à ſpiritibus immundis, qui ſanabantur omnes. Exurgens autem princeps ſacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ eſt factio Sadducæorum, repleti ſunt æmulatione, & iniecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica. Sed angelus domini per noctẽ aperuit ianuas carceris, eductisq; illis, dixit: Ite, et ſtantes loquamini in templo populo omnia uerba uitæ huius. Illi uero cũ hæc audiſſent, intrauerũt diluculo in templũ, ac docebant. Adueniens autem princeps ſacerdotum, & qui cum eo erant, cõuocauerũt concilium & uniuerſum ſeniorum ordinem filiorum Iſraël, miſeruntq;

ſeruntq́; ad carcerem qui adducerent eos. Cum autem uenisſent miniſtri, nec repperiſſent illos in carcere, reuerſi nunciauerunt, dicentes: Carcerem quidem inuenimus clauſum cum omni diligentia, et cuſtodes foris ſtantes ante ianuas. Cum aperuiſsemus autem, neminem intus repperimus. Vt autem audierunt hos ſermones, & ſacerdos, & magiſtratus templi, principesq́; ſacerdotum, ambigebant de illis, quid nam hoc futurū eſset. Adueniens autē quidam nunciauit eis: Ecce, uiri quos poſueratis in carcere, ſunt in templo ſtantes, ac docentes populū. Tunc abijt magiſtratus cum miniſtris, & adduxit illos ſine ui. Timebant enim populum, ne lapidarentur. Et cum adduxiſſent illos, ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotum, dicens: Nónne etiam atq; etiam præcepimus uobis, ne doceretis in nomine iſto? Et ecce repleſtis Hieroſolymam doctrina ueſtra, & uultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Reſpondens autem Petrus & apoſtoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Deus patrum noſtrorum ſuſcitauit IESVM, quem uos interemiſtis, ſuſpendentes in ligno. Hunc principem & ſeruatorem Deus exaltauit dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraëli, remiſſionemq́; peccatorum, ac nos ſumus ei teſtes horum quæ dicimus, inſuper autem & ſpirituſſanctus, quem dedit Deus obedientibus ipſi. Hæc autem cum audiſſent, diſſecabantur, & cōſultabant ut interficerent illos. Surgens autem quidam in concilio phariſæus, nomine Gamaliēl, legis doctor, in precio habitus apud totum populum, iuſſit ut pauliſper ſecederent foras apoſtoli. Dixitq́; ad illos: Viri Iſraëlitæ, attendite uobis ſuper hominibus iſtis, quid acturi ſitis. Ante hos enim dies ex-

titit

titit Theudas, dicens ſe eſſe aliquem, cui adhæſit numerus uirorum circiter quadringentorum, qui occaſus eſt: & omnes qui credebant ei, diſsipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſſionis, & auertit populũ multum poſt ſe, & ipſe perijt, & omnes quotquot paruerant ei, diſperſi ſunt. Et *nũc dico uobis abſtinete ab hominibus iſtis, & ſinite illos.* Q*uoniã ſi eſt ex hominibus cõſiliũ aut opus hoc, diſſoluetur: Sin ex deo eſt, non poteſtis diſſoluere, ne quando et deo repugnare reperiamini.* In *huius autem ſententiã pedibus itum eſt à cæteris; & cum aduocaſſent apoſtolos, cæſis præceperũt, ne loquerentur in nomine* IESV, *& dimiſerunt eos.* Et *illi quidẽ ibant gaudentes à conſpectu cõcilij, quod digni habiti eſſent, ut pro nomine eius cõtumelia afficerentur.* Et *quotidie in templo & in ſingulis domibus non ceſſabant docere & annunciare* IESVM C*hriſtum.*

CAP. VI.

I*N diebus aũt illis creſcente numero diſcipulorum, ortũ eſt murmur Græcorũ aduerſus Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano uiduæ ipſorum. Cæterum duodecim illi, cum iuſſiſſent adeſſe multitudinẽ diſcipulorum, dixerunt:* N*on eſt placitum, ut nos derelicto ſermone dei miniſtremus menſis, circunſpicite ergo fratres, uiros ex uobis ſpectatæ probitatis ſeptem, plenos ſpiritu ſancto & ſapiẽtia, quibus delegabimus hoc negocij.* N*os uero deprecatiõi & adminiſtrando ſermoni incumbemus.* Et *placuit hic ſermo coram tota multitudine.* Et *elegerunt* S*tephanum uirum plenum fide ac ſpiritu ſancto, &* Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum *proſelytum* Antiochenum. Hos *ſtatuerunt in conſpectu apoſtolorum, & cum oraſ-*

q 5 ſent.

ſent, impoſuerunt eis manus. Et ſermo dei creſcebat, ac multiplicabatur numerus diſcipulorũ Hieroſolymis ualde, multaq; turba ſacerdotũ obediebat fidei. Porrò Stephanus plenus gratia ac fortitudine ædebat prodigia & ſigna magna in populo. Exorti ſunt aũt quidã è ſynagoga, quæ appellatur Libertinorũ & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & Cilicum, & Aſianorum, diſputantes cum Stephano, nec poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui qui loquebatur. Tunc ſubornarunt uiros, qui dicerent: Audiuimus eum dicentẽ uerba cõtumelioſa in Moſen ac deum. Cõmoueruntq; plebẽ & ſeniores, & ſcribas, atq; inuadentes corripuerunt eum, & adduxerunt in cõcilium, ſtatueruntq; falſos teſtes, qui dicerẽt: Homo iſte non ceſſat loqui uerba cõtumelioſa aduerſus locum ſanctum hunc & legẽ. Audiuimus enim eum dicentem: IESVS Nazarænus iſte demolietur locum hunc, & mutabit inſtituta quæ tradidit nobis Moſes. Et intuentes eum omnes qui ſedebant in concilio, uiderunt faciem eius tanquam faciem angeli.

CAP. VII.

Dixit aũt princeps ſacerdotum: Num hæc ita ſe habent? At ille ait: Viri fratres & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cum eſſet in Meſopota-
Gene. 12. mia, priuſquã moraretur in Charran, & dixit ad illum. * Exi de terra tua & de cognatione tua, & ueni in terrã quamcunq; monſtrauero tibi. Tunc exijt è terra Chaldæorum, & habitauit in Charran. Et inde poſtquã mortuus eſt pater eius, tranſtulit illum in terrã hanc, in qua nunc uos habitatis. Et non dedit illi hæreditatẽ in ea, ne ueſtigium quidẽ pedis, & repromiſit illi eam ſe daturum poſſidendã, & ſemini eius poſt ipſum,
Gene. 15. cum non haberet filium. * Locutus eſt aũt deus ſic, quod futurum eſſe t

rum eſſet ſemen eius inquilinum in terra aliena, quodq́; ſeruituti illud ſubiecturi eſſent, & male tractaturi annis quadringentis. Et gentē, cuicunq́; ſeruierint, iudicabo ego, dixit deus. Et poſt hæc exibunt, & ſeruient mihi in loco hoc. Et dedit illi teſtamentum circunciſionis, atq; hic genuit Iſaac, & circuncidit eum in die octauo, & Iſaac genuit Iacob, & Iacob genuit duodecim patriarchas. Et patriarchæ inuidia moti, Ioſeph uendiderunt in Aegyptū. Et erat deus cum eo, & eripuit eum ex oībus afflictionibus eius, & dedit ei gratiā & ſapientiā coram Pharaone rege Aegyptiorum. Et conſtituit eum præfectum ſuper Aegyptum, & ſuper totam domum ſuam. Venit aūt fames in uniuerſam terrā Aegypti & Chanaan, & afflictio magna, nec inueniebāt cibos patres noſtri. Cum audiſſet aūt Iacob eſſe frumenta in Aegypto, miſit patres noſtros primum. * Et cum Gen. 45.
iterum miſiſſet eos, agnitus eſt Ioſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pharaoni genus Ioſeph. Miſſo aūt nuncio Ioſeph, accerſiuit Iacob patrem ſuum, omnemq́; cognationem ſuam in animabus ſeptuagintaquinq;. Et deſcendit Iacob in Aegyptum, * Gen. 49.
defunctusq́; eſt ipſe & patres noſtri, & translati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham precio argenti à filijs Emor filij Sychem. Cum aūt appropinquaret tempus promiſsionis, de qua iurauerat deus Abrahæ, * creuit Exo. 1.
populus & multiplicatus eſt in Aegypto, donec exortus eſt alius rex, qui non nouerat Ioſeph. Hic circūueniēs genus noſtrū, afflixit patres noſtros, ut exponerent infantes ſuos, ne fœtus eſſent uitales. * Eodē tēpore natus eſt Moſes, & fuit gratus deo, Exo. 2.
qui nutritus eſt tribus mēſibus in domo patris: Expoſitum aūt illum ſuſtulit filia Pharaonis, & nutriuit eum ſibi uice filij.

Et eru-

Et eruditus eſt Moſes omni ſapientia Aegyptiorum, & erat potēs in factis & in dictis. Vt uero expletum eſt ei quadragin ta annorum tempus, ſubijt in cor eius, ut inuiſeret fratres ſuos filios Iſraël. Et cum uidiſſet quēdā iniuria affici, defendit eum, & ultus eſt uicē eius, qui affligebatur, percuſſo Aegyptio. Exi ſtimabat autem intelligere fratres ſuos, quod deus per manum ipſius daret ſalutē illis. At illi non intellexerunt. Et ſequēti die cōſpectus eſt illis litigantibus, & redegit eos in concordiā, di= cens: Viri, fratres eſtis, cur uos inuicē læditis? Cæterum is qui iniuriā faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te cōſtituit principem ac iudicē ſuper nos? Nunquid interficere me tu uis, quemadmodum interfeciſti heri Aegyptium? Fugit aūt Moſes ad dictum hoc, & factus eſt aduena in terra Madian, ubi gene rauit filios duos. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deſerto montis Sina angelus domini in flāmeo incēdio rubi. Moſes aūt ut conſpexit, admiratus eſt uiſum. Porrò cum acce= deret ut attenderet, facta eſt ad eum uox domini: Ego ſum deus patrum tuorum, deus Abrahā, deus Iſaac, & deus Iacob. Tre= mefactus aūt Moſes, non audebat attendere. Dixit aūt illi domi

Exod. 3. nus: *Solue calciamentum pedum tuorum. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Vidi, uidi, inquam, afflictionē populi mei qui eſt in Aegypto: & gemitum eorum audiui, & deſcendi ut eruam eos. Nunc uenito, & mittā te in Aegyptum. Hunc Mo= ſen quem negauerunt, dicentes: quis te conſtituit principem & iudicē? hunc, inquā, deus principē & redemptorē miſerat per manum angeli, qui apparuerat illi in rubo. Hic eduxit illos, edens prodigia & ſigna in Aegypto, & in rubro mari, & in deſerto annis quadraginta. Hic eſt Moſes qui dixit filijs Iſraël:

Prophetam

*Prophetã ſuſcitabit uobis deus ueſter è fratribus ueſtris, ſimi Deut.18.
lem mei, illum audietis. Hic eſt qui fuit in congregatione in ſo-
litudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum
patribus noſtris, qui accepit ſermonẽ uiuum ut daret nobis: cui
noluerunt obedire patres noſtri, ſed repulerunt & auerſi ſunt
corde ſuo in Aegyptũ, dicentes ad Aaron: * Fac nobis deos qui Exod.32.
præcedant nos. Moſi enim huic qui eduxit nos de terra Aegy-
pti, neſcimus quid acciderit. Et uitulum fecerunt in diebus illis,
& obtulerunt hoſtiã ſimulacro, & lætabantur ſuper operibus
manuum ſuarum. Conuertit ſe aũt deus, & tradidit eos, ut co-
lerent militiã cœli: ſicut ſcriptum eſt in libro prophetarum: * Amos.5.
Num uictimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in
deſerto, domus Iſraël? Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, &
ſydus dei ueſtri Rempham, figuras quas feciſtis ad adorandum
eas. Et transferam uos ultra Babylonem. Tabernaculum teſti-
monij fuit patribus noſtris in deſerto, ſicut ordinauerat illis, lo
quens ad Moſen, ut faceret illud ſecundum formam, quã uide- Exod.25.
rat. Quod & induxerunt, qui ſucceſſerunt, patres noſtri, cum
IESV in poſſeſſionẽ gentium: quas expulit deus à facie patrũ
noſtrorum uſq; ad dies Dauid: qui inuenit gratiã corã deo, &
petijt ut inueniret tabernaculum deo Iacob. Solomon aũt ædifi 3.Reg.6.
cauit illi domum: ſed excelſiſſimus ille, non in manufactis tem-
plis habitet: ſicut propheta dicit: * Cœlum mihi ſedes eſt, terra Eſa.66.
aũt ſcabellum pedum meorum. Quã domum ædificabitis mihi
dicit dominus: aut quis locus requietionis meæ eſt? Nonne ma-
nus mea fecit hæc omnia? Duri ceruice, & incircunciſi corde
& auribus, uos ſemper ſpiritui ſancto reſiſtitis: ſicut patres ue
ſtri, ita & uos. Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres
ueſtri?

ueſtri?Et occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu iuſti il
lius,cuius uos nunc proditores & occiſores fuiſtis:qui accepiſtis
legē per diſpoſitiones angelorum, nec ſeruaſtis. Audientes aūt
hæc,diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in
eum. Cum aūt eſſet plenus ſpiritu ſancto,intentis in cœlum ocu
lis,uidit gloriā dei, & IESVM ſtantem à dextris dei. Et ait:
Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris
dei. Exclamantes aūt uoce magna,continuerunt aures ſuas,&
impetum fecerunt unanimiter in eum. Et eiectum eum è ciuita
te lapidabant,ac teſtes depoſuerunt ueſtimenta ad pedes adole=
ſcentis,qui uocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanū inuocan
tem ac dicentē:Domine IESV, ſuſcipe ſpiritū meum. Poſitis
aūt genibus,clamauit uoce magna. Domine,ne ſtatuas illis pec
catum hoc. Et cum hoc dixiſſet,obdormiuit. CAP. VIII.

SAulus aūt conſenſerat in necem eius. Facta eſt aūt in illo
die perſecutio magna aduerſus eccleſiā, quæ erat Hieroſo
lymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudeæ & Sa=
mariæ,præter Apoſtolos. Curauerunt aūt unà Stephanum uiri
religioſi,feceruntq́; planctum magnum ſuper eum. Saulus ue=
ro deuaſtabat eccleſiā, per ſingulas domos intrans, trahensq́;
uiros ac mulieres,tradebat in cuſtodiā. Illi igitur diſperſi per=
agrabant, annunciantes ſermonē dei. Philippus aūt peruenit
in ciuitatē Samariæ,ac prædicabat illis Chriſtum:Intendebant
aūt turbæ his,quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audiētes
& uidentes ſigna quæ edebat. Spiritus enim immundi è mul=
tis qui ab illis tenebantur,exibāt,clamantes uoce magna. Multi
aūt paralytici & claudi ſanati ſunt. Et factum eſt gaudium ma=
gnum in illa ciuitate. Vir aūt quidā nomine Simon, qui ante in

ca ci=

ea ciuitate artem exercuerat magicã, ac gentem dementauerat Samariæ, dicens ſe eſſe quempiã magnum: cui auſcultabant illi à minimo uſq; ad maximum, dicentes: Iſte eſt uirtus dei, quæ uocatur magna. Auſcultabant aũt ei, propterea quod multo tempore magicis artibus dementaſſet eos. Cum uero credidiſſent Philippo euangelizanti de regno dei, deq́; nomine IESV Chriſti, baptizabantur uiri ſimul ac mulieres. Tunc Simon & ipſe credidit, & cum baptizatus eſſet, adhærebat Philippo. Vidẽsq́; ſigna & uirtutes fieri, ſtupens ammirabatur. Cum aũt audiſſent apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quod recepiſſet Samaria ſermonẽ dei, miſerunt ad eos Petrum ac Iohannẽ, qui cum deſcendiſſent, orauerunt pro ipſis, ut acciperẽt ſpiritũ ſanctum. Nõdum enim in quenquã illorum illapſus fuerat, ſed baptizati tantum erant in nomine Chriſti IESV. Tunc imponebant manus ſuper illos, accipiebantq́; ſpiritum ſanctum. Cum uidiſſet aũt Simon, quod per impoſitionẽ manuum apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecunias, dicens: Date & mihi poteſtatẽ iſtã, ut cuicunq́; impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum. Petrus aũt dixit ad eum: Pecunia tua tecum ſit in perditionẽ, quoniã donum dei exiſtimaſti pecunijs parari. Non eſt tibi pars neq; ſors in ratiõe hac, cor enim tuum non eſt rectum corã deo. Reſipiſce igitur ab iſta malicia tua, & roga deum ſi forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & colligatione iniquitatis uideo te eſſe. Reſpondens aũt Simon, dixit: Precamini uos pro me apud dominũ, ne quid eueniat in me horũ quæ dixiſtis. Et illi quidẽ teſtificati & locuti ſermonẽ dei, reuerſi ſunt Hieroſolymã, & multis oppidulis Samaritanorũ euãgelizabãt. Angelus aũt domini locutus eſt ad Philippum,

lippum, dicens: Surge, & uade meridiē uerſus, ad uiam, quæ deſcendit ab urbe Hieroſolymorum ad ciuitatem Gazam, hæc eſt deſerta. Et ſurgens abijt, & ecce uir Aethiops, Eunuchus præfectus Candaces reginæ Aethiopum, quē præfecerat uniuerſæ Gazæ ſuæ, uenerat adoraturus Hieroſolymam, & reuertebatur ſedens ſuper currum ſuum, legebatq; Eſaiā prophetā. Dixit aūt ſpiritus Philippo: Accede, et adiunge te ad currū iſtum. Accurrēs aūt Philippus, audiuit eum legentē Eſaiā Prophetā, & dixit: Intelligis ne quæ legis? At ille ait: Quinam enim poſſim, niſi aliquis dux uiæ mihi fuerit? Rogauitq; Philippum, ut aſcenderet, ſederetq; ſecum. Argumentum aūt ſcripturæ quā

Eſaiæ. 53. *legebat, erat hoc: Tanquā ouis ad occiſionē ductus eſt, & ſicut agnus corā tondente ſe mutus, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate ipſius, iudiciū eius ſublatum eſt. Generationē aūt eius quis enarrabit? Quoniā tollitur de terra uita eius. Reſpondens aūt Eunuchus Philippo, dixit: Obſecro te, de quo propheta dicit hoc, de ſe, an de alio quopiā? Aperiens aūt Philippus os ſuū, & incipiens à ſcriptura iſta, prædicauit illi IESVM. Et dum irēt per uiam, uenerunt ad quandā aquā. Et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid uetat quò minus baptizer? Dixit aūt Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et reſpondens, ait: Credo filium dei eſſe IESVM Chriſtum. Et iuſſit ſiſti currum, ac deſcenderūt ambo in aquam. Philippus ſimul & Eunuchus, & baptizauit eum. Cum aūt aſcēdiſſent ex aqua, ſpiritus domini rapuit Philippum, nec amplius uidit eum Eunuchus. Ibat enim per uiā ſuā gaudēs. Philippus aūt repertus eſt Azoti, & pertrāſiēs euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec ueniret Cæſaream.*

.CAPVT IX.

Saulus

SAulus autē adhuc ſpirās minas ac cædem aduerſus diſcipu
los domini, acceßit ad principē ſacerdotū & petijt ab eo
epiſtolas, quas perferret Damaſcum ad ſynagogas, ut ſi
quos inueniſſet eius uiæ ſeu uiros ſeu mulieres, uinctos duceret
Hieroſolymam. Et cū iter faceret, contigit ut appropinquaret
Damaſco. Et ſubito circūfulgurauit eū lux de cœlo, collapſus
q; in terrā, audiuit uocem, dicentē ſibi: Saul Saul, quid me per-
ſequeris? Dixit autē: Quis es domine? Dominus autem dixit:
Ego ſum IESVS, quē tu perſequeris. Durum eſt tibi contra
ſtimulos calcitrare. Is tremens ac ſtupens dixit: Domine, quid
me uis facere? Et dominus ad eum: Surge & ingredere ciuita-
tem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autē illi qui
erant ei comites itineris, ſtabant attoniti, audientes quidē uocē
neminē tamen uidentes. Surrexit autē Saulus è terra, apertisq;
oculis neminē uidebat. Sed manu ducentes illum, introduxerūt
Damaſcum. Et erat tribus diebus non uidens, ac non comedit,
neq; bibit. Erat autē quidam diſcipulus Demaſci, nomine Ana
nias, & dixit ad illum per uiſum dominus: Anania. Et ille ait:
Ecce ego domine. Et dominus ad eum: Surge, & uade in uicum
qui uocatur rectus, & quære in domo Iudæ Saulū nomine Tar
ſenſem: Ecce enim orat. Et uidit per uiſum uirū Ananiam no-
mine introëuntem, & imponentē ſibi manū ut uiſum recipe-
ret. Reſpondit autē Ananias: Domine, audiui ex multis de uiro
hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis Hieroſolymæ. Et hoc loco
habet poteſtatē à principibus ſacerdotum, uinciēdi omnes qui
inuocant nomē tuū. Dixit autē ad eū dominus: Vade, quoniam
organum electum eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram
gentibus et regibus ac filijs Iſraël Ego enim oſtendā illi quanta

oporteat eũ pro nomine meo pati. Et abijt Ananias, & intro-
iuit in domũ, & imponens ei manus, dixit Saul frater dominus
miſit me, qui apparuit tibi in uia qua ueniebas, ut uiſum recipi
as, & implearis ſpirituſancto. Et confeſtim ceciderũt ab ocu-
lis eius tanquã ſquamæ, & uiſum recepit, et ſurgens baptiza-
tus eſt. Cumq́; cœpiſſet cibũ, corroboratus eſt. Fuit autẽ Saulus
cum diſcipulis, qui erant Damaſci, per dies aliquot. Et conti-
nuo in ſynagogis prædicabat Chriſtũ, quod is eſſet filius Dei.
Stupebant autẽ omnes qui eũ audiebãt, ac dicebant: Nónne hic
eſt qui expugnabat Hieroſolymis eos, qui inuocabant nomen
iſtud? Et huc ad hoc uenit, ut uinctos illos duceret ad principes
ſacerdotũ? Saulus autẽ multo magis conualeſcebat, & confun
debat Iudæos, qui habitabant Damaſci, affirmans quod is eſſet
Chriſtus. Expletis autẽ diebus compluribus, inierunt inter ſe
Iudæi conſiliũ, ut illũ occiderent. Sed intellectæ ſunt Saulo inſi
diæ eorũ. Aſſeruabantq́; portas die ac nocte, ut eum interfice-
2.Cor.11. rent. Accipientes autẽ eum diſcipuli nocte, * per murũ demi-
ſerunt, ſummittentes in ſporta. Cum autẽ Saulus ueniſſet Hie
roſolymam, tentabat ſe iungere diſcipulis, & omnes timebant
eum, nõ credentes, quod eſſet diſcipulus. Barnabas autẽ appre
henſum illum, duxit ad Apoſtolos, ac narrauit illis, quomodo
in uia uidiſſet dominũ, & quod locutus eſſet ei, et quomodo in
Damaſco fortiter egiſſet in nomine IESV. Et erat cum illis
uerſans Hieroſolymis, cum fiducia loquens in nomine domini
IESV. Loquebaturq́; et diſputabat aduerſus Græcos: illi uero
quærebãt occidere eũ. Quod cum cognouiſſent fratres, dedu-
xerunt eũ Cæſareã, et emiſerunt Tarſum. Igitur eccleſiæ quidẽ
per totam Iudæam & Galilæam & Samariam habebant pa-

ocem,

cem, & ædificabantur uerſantes in timore domini, & cõſolatione ſancti ſpiritus multiplicabantur. Factum eſt autẽ, ut Petrus dum peragraret per omnes, deueniret etiã ad ſanctos, qui habitabant Lyddæ. Repperit autẽ ibi hominẽ quendã nomine Aeneã, annis iã octo decumbentẽ in grabbato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, ſanet te dominus IESVS Chriſtus. Surge, et ſterne tibiipſi. Et cõtinuo ſurrexit, & uiderunt eum omnes qui habitabãt Lyddæ et Aſſarone, qui cõuerſi ſunt ad dominũ. Ioppæ aũt fuit quædã diſcipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemoſynis quas præſtabat. Factũ eſt autẽ in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quã cũ lauiſſent, poſuerũt in cænaculo. Cum autẽ uicina eſſet Lydda Ioppæ, ac diſcipuli audiſſent quod Petrus eſſet in ea, miſerũt ad eũ, rogantes, ne grauaretur uenire uſq; ad ſe. Exurgẽs aũt Petrus, uenit cum illis. Et cũ adueniſſet, duxerunt illum in cænaculum, et circũ ſteterunt illũ omnes uiduæ flentes, et oſtẽdentes tunicas ueſtesq;, quas faciebat cũ eſſet cum ipſis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus poſitis genibus orauit: & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: uiſoq; Petro, reſedit. Data autẽ illi manu, erexit eam: et cum uocaſſet ſanctos ac uiduas, exhibuit eam uiuã. Id autẽ innotuit per totã Ioppen, et crediderunt multi in dominum. Factum eſt autẽ, ut dies multos maneret Ioppæ apud Simonẽ quendã coriarium.

CAPVT X.

Vir autem quidam erat Cæſareæ, nomine Cornelius, Centurio ex cohorte quæ dicitur Italica, religioſus ac timẽs Deum cũ tota domo ſua, præſtans eleemoſynas multas

plebi, deprecansq́; Deum ſemper. Is uidit per uiſum manifeſte ferme hora diei nona angelũ Dei introeuntē ad ſe, dicentemq́; ſibi: Corneli. At ille intuēs eũ, ac timore correptus, dixit: Quid eſt Domine? Dixit autē illi: Orationes tuæ et eleemoſyne tuæ aſcenderũt in memoriã corã Deo. Et nunc mitte uiros Ioppen, & accerſe Simonē qui cognominatur Petrus. Hic diuerſatur apud Simonē quendã coriariũ, cui eſt domus iuxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cũ diſceſſiſſet angelus qui loquebatur illi, uocauit duos famulos ſuos: et militē religioſum ex his qui ſibi adhærebant. Quibus cũ narraſſet omnia, miſit illos Ioppen. Poſtridie uero facientibus illis iter, et appropinquantibus ciuitati, aſcendit Petrus in ſuperiora domus ut oraret, circa horã ſextã. Et cũ eſuriret, uoluit guſtare cibũ. Parantibus autē illis, irruit ſuper eũ mentis exceßus. Et uidet cœlum apertũ, ac deſcendēs ad ſe uas quoddã uelut linteũ magnũ, quatuor initijs alligatũ, ſummitti è cœlo in terrã, in quo erant oĩa quadrupedia terræ, beſtiæq́; & reptilia & uolatilia cœli. Et facta eſt uox ad eum: Surge Petre, macta & ueſcere. Ait autē Petrus: Nequaquã domine, quia nunquã edi quicquã cõmune & immundũ. Et uox rurſus iterũ ad eum: Quæ Deus purificauit, tu cõmunia ne dixeris. Hoc autē factum eſt tertio. Et rurſum receptũ eſt uas in cœlũ. Et dũ apud ſeſe hæſitaret Petrus, quæ nam eßet uiſio quã uidiſſet, ecce uiri qui miſſi erant à Cornelio, percontati de domo Simonis, aſtiterunt ad ianuã. Et euocato quopiam, interrogabãt, an Simon qui cognominaretur Petrus, illic haberet hoſpitiũ. Petro uero cogitante de uiſione, dixit ſpiritus ei: Ecce uiri quærunt te. Surge itaq; & deſcende, et uade cũ eis, nihil hæſitans, propterea quod ego miſi illos. De-

ſcendens

ſcendens autem Petrus ad uiros, qui miſſi erant à Cornelio ad ipſum, dixit: Ecce ego ſum ille quem quæritis. Quæ cauſſa eſt propter quā ueniſtis? Qui dixerūt: Cornelius centurio, uir iuſtus ac timens Deū, et teſtimoniū habēs ab uniuerſa gente Iudæorū, oraculo admonitus eſt ab angelo ſancto, ut accerſeret te in domū ſuā, et audiret uerba abs te. Intro uocatos igitur eos, recepit hoſpitio. Sequēti uero die Petrus profectus eſt cū illis, & quidā ex fratribus ab Ioppenſibus comitati ſunt eū. Poſtridie uero introierunt Cæſareā. Porrò Cornelius expectabat illos, cōuocatis cognatis ſuis, ac neceſſarijs amicis. Vt autē factū eſt ut introiret Petrus, obuiā progreſſus ei Cornelius, ac procidens ad pedes, adorauit eū. Petrus uero erexit eū, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum. Et colloquens cū illo, intrauit, et offendit multos qui conuenerant, dixitq; ad illos: Vos ſcitis, non eſſe fas uiro Iudæo cōiungi, aut accedere ad alienigenā. Sed mihi oſtendit Deus, ne quē cōmunē, aut immundū dicerem hominē. quapropter et incunctanter ueni accerſitus. Interrogo ergo, quam ob cauſſam accerſiſtis me? Et Cornelius ait: Die ab hinc quarto uſq; ad hanc horā ſedebam ieiunus, & hora nona precabar in domo mea, et ecce uir ſtetit ante me in ueſte ſplendida, & ait: Corneli, exaudita eſt deprecatio tua, & eleemoſynæ tuæ in memoria habitæ ſunt corā Deo. Mitte ergo, qui eant Ioppen, et accerſe Simonē qui cognominatur Petrus, hic diuerſatur in ædibus Simonis coriarij iuxta mare, qui ſimul atq; uenerit loquetur tibi. Confeſtim ergo miſi ad te, & tu bene feciſti qui adueneris. Nunc ergo omnes nos, teſte Deo, adſumus, ut audiamus omnia quæcunq; tibi præcepta ſunt à Deo. Apperiens autē Petrus os, dixit: Re ipſa cōperio, quod nō ſit perſona-

Roma.2. rum reſpectus apud Deū, ſed in quauis gente, qui timet ipſum
Eph.6. & operatur iuſticiā, is acceptus eſt illi. Sermonē quē miſit De
Coloſſ.3. us filijs Iſraël, annuncians pacē per IESVM Chriſtū (hic eſt omniū dominus) ipſi noſtis, de quo ſermone ſama diuulgatum ſuit in tota Iudæa: rumore primū orto à Galilæa, poſt baptiſma quod prædicabat Iohānes, ut IESVM Nazarenū unxerit Deus ſpirituſancto & uirtute qui obambulauit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniā Deus erat cū illo. Et nos teſtes ſumus omniū quæ fecit et in regione Iudæorū, & Hieroſolymis, quē occiderūt ſuſpenſum in ligno. Hunc Deus ſuſcitauit tertio die, & exhibuit eū, ut manifeſtus fieret non toti populo, ſed teſtibus prius ad hoc delectis à Deo, nimirū nobis, qui comedimus et bibimus unà cū illo, poſteaquā reſurrexit à mortuis. Et præcepit nobis ut prædicaremus populo, ac teſtificaremur quod ipſe ſit ille qui cōſtitutus erat à Deo iudex uiuorū ac mortuorū. Huic omnes prophetæ teſtimoniū ferunt qđ remiſſionē peccatorū accepturus ſit per nomen eius quiſquis crediderit in eū. Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit ſpirituſſanctus ſuper omnes qui audiebant ſermonē. Et obſtupuerunt hi qui ex circunciſorū genere credebant, quotquot uenerant cū Petro, qđ et in gentes donū ſpirituſſancti effuſum eſſet. Audiebāt enī illos loquentes linguis ac magnificātes Deū. Tunc reſpondit Petrus: Num quis prohibere poteſt, quo minus aqua baptizentur hi qui ſpiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos? Et iuſſit eos baptizari in nomine domini. Tunc rogauerunt eum, ut remaneret aliquot dies.

CAP. XI.

Audierūt aūt Apoſtoli et fratres qui erāt in Iudæa, qđ et gentes recepiſſent ſermonē Dei. Cumq; aſcendiſſet Pe

trus

*trus Hieroſolymã, diſceptabãt aduerſus illum qui erãt ex cir=
cunciſiõe, dicẽtes: Ad uiros præputiũ habẽtes introiſti, et edi=
ſti cũ illis. Petrus aũt rem ab initio repetens, expoſuit illis ordĩ
ne, dicẽs: Ego erã in ciuitate Ioppe orans: et uidi raptus extre=
me uiſionẽ, deſcendere uas quoddã, ceu linteũ magnũ quatuor
initijs emiſſum è cœlo, et uenit uſq; ad me. In qđ cũ intẽdiſſem
oculos, aniãduerti et uidi quadrupedia terræ, et beſtias, et repti
lia, et uolatilia cœli. Audiui aũt et uocẽ dicentẽ mihi: Surge Pe
tre, macta et ueſcere. Dicebã aũt: Nequaquã domine, quia ni=
hil cõmune aut ĩmundũ unquã introiuit in os meum: Reſpondit
autẽ mihi uox rurſum è cœlo: Quæ Deus mundauit, tu ne com
munia dixeris. Idq; accidit tertio, & rurſum omnia ſubducta
ſunt in cœlũ. Et ecce extemplo tres uiri præſto aderant in ædi=
bus in quibus eram è Cæſarea miſſi ad me. Dixerat autẽ mihi
ſpiritus, ut congrederer cum illis, nihil hæſitans. Porrò comi=
tati me ſunt & ſex fratres hi. Et ingreſſi ſumus in domũ uiri,
iſq; retulit nobis, ut uidiſſet angelum domi ſuæ, qui aſtitiſſet ac
dixiſſet ſibi: Emitte uiros Ioppen, & accerſe Simonem, cogno.
mento Petrũ, qui tibi ea dicturus eſt, per quæ ſerueris & tu &
uniuerſa domus tua. Cum autẽ exorſus eſſem ſermonẽ, illapſus
eſt ſpiritus ſanctus in illos, quẽadmodũ et in nos fuerat illapſus
initio. Veniebat autẽ in mentẽ quod dixerat dominus. * Iohan.
nes quidẽ baptizauit aqua, cæterũ uos baptizabimini ſpiritu.
ſancto. Proinde ſi par donũ dedit illis Deus, quemadmodũ &
nobis, cum credidiſſemus in dominum IESVM Chriſtũ, ego
porrò quis eram qui poſſem obſiſtere Deo? His autem audi=
tis obticuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Igitur
& gentibus Deus pœnitentiam conceſſit ad uitam. Et illi qui=*

dem qui diſperſi fuerant ex afflictione, quæ orta fuerat ob Ste
phanũ, perambulauerũt uſq; ad Phœnicen & Cyprum, et An
tiochiam, nemini loquentes ſermonẽ illũ, niſi ſolis Iudæis. Erãt
autẽ quidã ex eis uiri Cyprij et Cyrenenſes, qui cum introiſſent
Antiochiam, loquebantur ad Græcos, prædicantes, dominum
IESVM. Et erat manus domini cũ eis, multusq; numerus cre
dentiũ conuerſus eſt ad dominũ. Peruenit autẽ rumor ad aures
eccleſiæ, quæ erat Hieroſolymis, ſuper his, & miſerũt Barna-
ban, ut iret Antiochiã. Qui cũ perueniſſet, & uidiſſet gratiã
Dei, gauiſus eſt, et hortabatur omnes, ut propoſito cordis per
ſeuerarent adhærere domino. Nam erat uir bonus, ac plenus
ſpiritu ſãcto, & fide. Et addita eſt multa turba domino. Pro-
fectus eſt autẽ Barnabas Tharſum, ut quæreret Saulum, quem
cũ inueniſſet, perduxit Antiochiã. Accidit autẽ ut annũ totũ cõ
ſuetudinẽ agerent cũ ea cõgregatione, docerentq; turbã mul-
tam, et diſcipuli cognominarentur primũ Antiochiæ Chriſtia-
ni. In his autẽ diebus ſuperuenerũt ab urbe Hieroſolymorũ pro
phetæ Antiochiã, ſurgensq; unus ex eis nomine Agabus, ſi-
gnificabat per ſpiritũ, famẽ magnã futurã in toto terrarũ or-
be, quæ accidit ſub Claudio cæſare. Diſcipuli autẽ prout cuiq;
ſuppetebat, propoſuerũt in ſubſidium mittere habitantibus in
Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per
manum Barnabæ ac Sauli.

CAPVT XII.

Eodem autem tempore iniecit Herodes rex manus, ut af-
fligeret quoſdã de eccleſia. Occidit autem Iacobũ fratrem
Iohannis gladio, uidens autem quod gratum eſſet Iudæis,
perrexit comprehendere & Petrũ. Erant autẽ dies azymorũ.

Quem cum etiam apprehendiſſet, poſuit in carcerem, tradēs
quatuor quaternionibus militū aſſeruandū: uolens poſt paſcha
producere eum populo. Et Petrus quidē ſeruabatur in carcere.
Cæterū precatio fiebat ſine intermiſſione ab eccleſia ad deum
pro eo. Cum aūt producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte
dormiebat Petrus inter duos milites, uinctus catenis duabus, et
cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerē. Et ecce angelus domi
ni aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo: percuſſoq; latere Pe-
tri, excitauit eum, dicēs: Surge uelociter. Et exciderunt catenæ
de manibus eius. Dixit aūt angelus ad eum: Præcingere & ſub
liga ſoleas tuas. Et fecit ſic. Et dicit illi: Circunda tibi ueſtimen-
tum tuum, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum: & neſci-
ebat quod uerum eſſet quod fiebat per angelū, ſed putabat ſe ui
ſum uidere. Cum aūt præteriſſent primā ac ſecundā cuſtodiā,
uenerunt ad portā ferreā, quæ ducit in ciuitatē, quæ ultro aper
ta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt uicum unum, & continuo
diſceſſit angelus ab eo. Et Petrus ad ſe reuerſus, dixit: Nūc ſcio
uere, quod miſerit dominus angelū ſuum, & eripuerit me è ma
nu Herodis, & ex omni expectatione plebis Iudæorū, req; per
penſa uenit ad domum Mariæ, matris Iohannis, qui cognomi-
natus eſt Marcus, ubi erant multi cōgregati & orantes. Cum
pulſaſſet aūt Petrus oſtium ueſtibuli, proceſſit puella ut ſubau-
ſcultaret, noīe Rhode. Et ut agnouit uocē Petri, præ gaudio nō
aperuit ueſtibulū, ſed introcurrens, renunciauit ſtare Petrum
ante ueſtibulū. At illi dixerūt ad eam: Inſanis. Illa aūt affirma-
bat, ſic ſe habere. At illi dicebant: Angelus eius eſt. Petrus aūt
perſeuerabat pulſans. Cum aūt aperuiſſent, uiderunt eum, &
obſtupuerunt. Cum innuiſſet aūt eis, mota manu, ut tacerent:

narrauit illis, quomodo dominus eduxiſſet ipſum de carcere. Dixit aũt: Nunciate Iacobo & fratribus hæc. Et egreſſus abijt in alium locum. Porrò ubi diluxit, erat turbatio non parua inter milites, quid nam accidiſſet Petro. Herodes aũt cum requiſiſſet eum, nec inueniſſet, examinatis cuſtodibus, iuſſit eos duci deſcendensq; à Iudæa Cæſareã, ibi cõmoratus eſt. Erat aũt Herodes infenſus Tyrijs & Sidonijs. At illi uno animo uenerunt ad eum: & perſuaſo Blaſto, qui præerat cubiculo regis, pete-
* *bãt pacẽ: eo quod aleretur regio ipſorũ (annona) regia. Statuto aũt die, Herodes ueſtitus ueſte regia, ſedit pro tribunali, & cõcionabatur ad eos. Populus aũt acclamabat: Vox dei, & non hominis. Confeſtim aũt percuſſit eum angelus domini, eo quod non dediſſet gloriã deo: & eroſus à uermibus, expirauit. Porrò ſermo domini creſcebat, ac multiplicabatur. Barnabas aũt & Paulus reuerſi ſunt Hieroſolymã, expleto miniſterio, aſſumpto & Iohanne, cui cognomen erat Marcus.*

CAP. XIII.

ERant aũt quidã in eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ ac doctores. Barnabasq; & Simon, qui uocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, & Saulus: cum aũt illi ſacrificarẽt domĩo, ieiunarẽtq;, dixit ſpiritus ſanctus: Segregate mihi Barnabã & Saulum in opus ad quod accerſiui eos. Cumq; ieiunaſſent & oraſſent, impoſuiſſentq; eis manus, dimiſerunt. Et ipſi quidẽ emiſſi à ſpiritu ſancto, abierunt Seleuciã, & inde nauigauerunt in Cyprum. Et cum eſſent Salamine, annunciauerũt ſermonẽ dei in ſynagogis Iudæorum. Habebant aũt & Iohannem miniſtrum. Et peragrata inſula uſq; ad Paphum, inuenerunt quendam magum pſeudoprophetam Iudæum, cui nomen

erat

erat Barieſu: qui erat cum proconſule Sergio, Paulo uiro prudente. Hic accerſitis Barnaba & Saulo, deſiderabat audire ſermonem dei. Reſiſtebat aũt illis Elymas magus: ſic enim interpretatur nomen eius, quærens auertere proconſulẽ à fide. Saulus aũt qui idem Paulus, repletus ſpiritu ſancto, intẽtis in eum oculis, dixit: O plene omni dolo & omni uerſutia fili diaboli, inimice omnis iuſticiæ, non deſinis inuertere uias domini rectas? Et nunc ecce manus domini ſuper te, & eris cæcus non uidens ſolem uſq; ad tempus. Et cõfeſtim cecidit in eum caligo ac tenebræ, & circumiens quærebat, qui ſe manu ducerent. Tunc proconſul cum uidiſſet quod acciderat, credidit, admirãs ſuper doctrina domini. Cum aũt à Papho ſoluiſſet Paulus, qui cum eo erant, uenerunt Pergen Pamphiliæ. Iohannes aũt digreſſus ab eis, reuerſus eſt Hieroſolymam. Cæterum ipſi peragratis regionibus, à Perga uenerunt Antiochiam Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogã die ſabbatorũ, ſederunt. Poſt lectionẽ aũt legis ac prophetarum, miſerunt principes ſynagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in uobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite: Surgens aũt Paulus, & manu ſilentio indicto, ait: Viri Iſraëlitæ, & qui timetis deum, audite: Deus populi huius delegit patres noſtros: & populum in altum extulit, cum eſſent incolæ in terra Aegypti: & brachio excelſo eduxit eos ex ea: & circiter quadraginta annorum tempus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto. Ac deletis gentibus ſeptem in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram eorum. Et poſt hæc annis circiter quadringentis, quinquaginta dedit iudices uſq; ad Samuelem prophetam. Et exinde poſtulauerunt regem: deditq; eis deus Saul filium Cis, uirum de tribu Beniamin, annis quadraginta. 1.Reg.8.

Et amoto

2.Reg.16. Et amoto illo, ✶ ſuſcitauit illis Dauid ut eſſet rex, cui teſtimoni
um reddens, dixit: Inueni Dauid filium Ieſſe, uirũ ſecundũ cor
meum, qui faciet oẽs uoluntates meas, huius è ſemine deus, ita
ut promiſerat, adduxit Iſraëli ſeruatorẽ IESVM, cum ante
prædicaſſet Iohannes ante faciẽ introitus eius baptiſmũ pœni-
tentiæ Iſraëli. Cum aũt impleret Iohannes curſum, dixit: Quẽ
Mar.1. me arbitramini eſſe? ✶ Non is ſum ego, ſed ecce uenit poſt me,
Iohan.1. cuius non ſum dignus ſolcam pedum ſoluere. Viri fratres, filij
generis Abrahæ, & qui inter uos timent deum, uobis ſermo ſa
lutis huius miſſus eſt. Qui enim habitabant Hieroſolymis, &
principes eorũ, cum ignorarent illũ, & uoces prophetarũ quæ
Luca.23. per omne ſabbatũ leguntur, condemnato eo impleuerunt, ✶ nul
laq; cauſſa mortis inuenta, petierunt à Pilato, ut interficeret
illum. Cumq; cõſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, de-
poſitũ de ligno, poſuerunt in monumento. Deus aũt ſuſcitauit
eum à mortuis, qui uiſus eſt per dies multos his, qui ſimul aſcẽ
derant cum eo à Galilæa Hieroſolymã, qui ſunt teſtes eius apud
plebem. Et nos uobis annunciamus, quod eam repromiſſionẽ,
quæ ad patres facta eſt, deus adimpleuerit filijs illorũ, nimirũ
nobis reſuſcitato IESV, ſicut & in pſalmo primo ſcriptũ eſt:
Pſal.2. ✶ Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod aũt ſuſcitauit eum
Heb.1. à mortuis, iam nõ amplius reuerſurũ in corruptionẽ, ita dixit:
Dabo uobis ſancta Dauid fidelia. Ideo & aliás dicit: ✶ Non per
Pſal.15. mittes ut ſanctus tuus uideat corruptionem. Nam Dauid quidẽ
cum ſuæ ætati inſeruiſſet cõſilio dei, dormiuit: & appoſitus eſt
ad patres ſuos, uiditq; corruptionẽ. At is quẽ deus ſuſcitauit,
non uidit corruptionẽ. Notũ igitur ſit uobis uiri fratres, quod
per hunc uobis remiſſio peccatorũ annũciatur, & ab omnibus,
à quibus

à quibus non potuiſtis per legem Moſi iuſtificari, per hunc oĩs
qui credit iuſtificatur. Videte ergo ne ſuperueniat uobis, quod
dictum eſt in prophetis: *Videte contemptores, & admiramini, Abacuc. 1.
ni, & euaneſcite, quia opus operor ego in diebus ueſtris, quod
non credetis, ſi quis enarrauerit uobis. Egreſſis aũt è cœtu Iu-
dæis, rogabant gentes, ut ſequenti ſabbato loquerentur ſibi uer-
ba. Soluto aũt cœtu, ſecuti ſunt multi Iudæi & religioſi proſely-
ti Paulũ ac Barnabã, qui alloquentes ſuadebant eis ut perſeue-
rarent in gratia dei. Sequenti uero ſabbato penè uniuerſa ciui-
tas conuenit ad audiendũ ſermonẽ dei. Videntes aũt turbas Iu-
dæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dice-
bantur, contradicẽtes ac loquentes blaſphemias. Tunc ſumpta
fiducia Paulus ac Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primũ
loqui ſermonẽ dei, ſed quoniã repellitis illum, & indignos uos
iudicatis æterna uita, ecce conuertimur ad gentes, ſic enim no-
bis præcepit dominus: *Poſui te in lucẽ gentiũ, ut ſis ſalus uſq; Eſa. 49.
ad extremũ terræ. Audientes aũt gentes, gauiſæ ſunt, & glori-
ficabant ſermonẽ domini, & crediderunt quotquot erant ordi-
nati ad uitã æternã. Diuulgabatur aũt ſermo domini per uni-
uerſam regionẽ. Iudæi uero extimulauerunt mulieres religio-
ſas & honeſtas, & primos ciuitatis, & excitauerunt perſecu-
tionẽ in Paulũ ac Barnabã, & eiecerunt eos de finibus ſuis. * Matth. 10.
At illi excuſſo puluere pedum ſuorũ in eos, uenerunt Iconium.
Porrò diſcipuli replebãtur gaudio & ſpiritu ſancto. XIIII.

FActum eſt aũt Iconij ut ſimul introirent ſynagogã Iudæ-
orum, & loquerentur ſic, ut crederet Iudæorũ ſimul &
Græcorũ copioſa multitudo. Qui uero increduli erant Iu-
dæi, concitauerunt, & corruperunt animos gentium aduerſus
fratres.

fratres. Multo igitur tempore demorati ſunt fortiter agentes præſidio domini, qui teſtimonium perhibebat ſermoni gratiæ ſuæ, dabatq; ut ſigna & prodigia fierent per manus eorum. Diuiſa eſt aūt multitudo ciuitatis, & quidā quidē ſtabant à Iudæis, quidā uero ab Apoſtolis. Cū aūt factus eſſet impetus gentium pariter ac Iudæorū unà cum principibus ſuis, ut uim adferrent ac lapidarent eos, re intellecta, confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lyſtram & Derben, et finitimā undiq; regionē, & ibi prædicabant Euangeliū. Et quidā uir Lyſtris debilis pedibus ſedebat, claudus ab utero matris ſuæ, qui nunquā ambulauerat, hic audiuit Paulū loquentē: Qui intuitus eum, & uidens, quod fidē haberet fore, ut ſaluus fieret, dixit magna uoce: Surge in pedes tuos rectus. Et exilijt, ambulabatq;. Turbæ uero cum uidiſſent quod fecerat Paulus, ſuſtulerunt uocem ſuam Lycaonice, dicentes: Dij in ſpecie hoīm deſcenderunt ad nos. Et uocabant Barnabā Iouem, Paulū uero Mercurium, quod is eſſet dux ſermonis: Sacerdos aūt Iouis, qui erat ante ciuitatem illorū, tauros & coronas ad ueſtibula afferens, cum turbis uolebat ſacrificare. Quod ubi audierunt Apoſtoli, Barnabas & Paulus, conſciſſis ueſtibus ſuis inſilierunt in turbā, clamantes ac dicentes: Viri cur iſta facitis? Nos quoq; ijſdē quibus uos obnoxij malis ſumus homines, annunciantes, ut ab iſtis uanis conuertamini ad deum uiuum, qui fecit cœlum & terrā & mare & oīa quæ in eis ſunt, qui in præteritis ætatibus ſinebat omnes gentes ingredi uijs ſuis. Quanquā non expertem teſtimonij ſe ipſum eſſe ſinebat, dum beneficia conferret de cœlo nobis dans pluuias ac tempora fructifera, implēs cibo & lęticia corda noſtra. Et hæc dicentes, uix compeſcuerunt turbas, ne ſibi immolarent.

larent. Superuenerunt aũt quidam ab Antiochia & Iconio Iudei, qui cum perſuaſiſſent turbis, ac Paulum lapidaſſent, extraxerunt eum è ciuitate, exiſtimãtes illum mortuum eſſe. Circundantibus aũt eum diſcipulis, ſurrexit & intrauit ciuitatem. Ac poſtero die profectus eſt cũ Barnaba Derben. Cumq; euangelizaſſent ciuitati illi, ac docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram & Iconium, & Antiochiam, denuo confirmantes animas diſcipulorum, exhortantesq; ut perſeuerarent in fide: & quod per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnum dei. Et cum ſuffragijs creaſſent illis per ſingulas eccleſias presbiteros, precatiq; eſſent cum ieiunijs, cõmendauerunt eos domino, in quem crediderant. Peragrataq; Piſidia, uenerunt in Pamphyliam: & cum locuti eſſent ſermonem Pergæ, deſcenderunt in urbem Attaliam, & inde ſoluerunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ dei, in opus quod compleuerunt. Cum aũt ueniſſent & congregaſſent eccleſiã, retulerunt quæcunq; feciſſet deus ſecũ, & quod aperuiſſet gentibus oſtiũ fidei. Cõmorati ſunt aũt illic multũ temporis cum diſcipulis. CA. XV.

ET quidam qui deſcenderant à Iudæa, docebant fratres, * Gal. 5.
niſi circuncidamini ſecundum morem Moſi, non poteſtis eſſe ſalui. Cum orta ergo ſeditio & diſceptatio eſſet non exigua Paulo ac Barnabæ, aduerſus illos ſtatuerunt, ut aſcẽderent Paulus & Barnabas, & quidã alij ex illis, ad apoſtolos ac presbyteros Hieroſolymã, ſuper hac quæſtione. Illi ergo deducti ab eccleſia pertranſibãt Phœnicen & Samariã, narrantes conuerſionem gentium, & adferebant gaudiũ magnum omnibus fratribus. Cum aũt ueniſſent Hieroſolymam, ſuſcepti ſunt ab eccleſia & ab Apoſtolis ac presbyteris, annunciaueruntq;

quæcunq; deus fеciſſet cum ipſis. Surrexerunt aũt quidã de fa-
ctione phariſæorũ, qui crediderant, dicẽtes: quod oporteret cir
cuncidere eos ac præcipere, ut ſeruarent legẽ Moſi: conuene-
runtq; Apoſtoli ac preſbyteri, ut diſpicerent de hoc negotio.
Cum aũt magna diſceptatio fuiſſet, ſurgẽs Petrus, dixit ad eos:
Viri fratres, uos ſcitis quod ab antiquis diebus deus inter nos e-
legit, ut per os meũ audirẽt gentes uerbũ euãgelij, crederentq;.
Et qui nouit corda deus, teſtimoniũ præbuit illis, dans illis ſpiri
tum ſanctũ ſicut & nobis: nihilq; diſcreuit inter nos & illos,
cum fide purificauerit corda illorum. Nunc ergo quid tentatis
deum, ut imponatur iugũ ſuper ceruices diſcipulorũ, quod neq;
patres noſtri, neq; nos portare potuimus? Sed per gratiam do-
mini IESV Chriſti credimus nos ſaluos futuros, quemadmodũ
& illi. Tacuit aũt tota multitudo, & audiebant Barnabam ac
Paulũ narrãtes quæ deus ædidiſſet ſigna & prodigia inter gen
tes per ipſos. Et poſtquã cõticuiſſent, reſpondit Iacobus, dicẽs:
Viri fratres, audite me: Symeon narrauit quemadmodũ primũ
deus uiſitauerit, ut ſumeret ex gentibus populũ in nomine ſuo,
Amos. 9. & huic conſonant uerba prophetarũ, ſicut ſcriptũ eſt: * Poſt
hæc reuertar, ac rurſus ædificabo tabernaculũ Dauid, quod col
lapſum eſt, & diruta eius inſtaurabo, & erigã illud: ut requi-
rant qui reliqui ſunt hoĩes, dominũ, & oẽs gentes ſuper quas
inuocatũ eſt nomen meũ: dicit dominus, qui facit hæc oĩa. No-
ta à ſæculo ſunt deo oĩa hæc opera ſua. Propter quod ego cen-
ſeo, non obturbandũ eſſe illis, qui ex gentibus conuertuntur ad
deum: ſed ſcribendũ ad eos, ut abſtineant ſe ab inquinamentis
ſimulacrorũ, & ſcortatione & ſuffocato, & ſanguine. Moſes
enim ab ætatibus antiquis in ſingulis ciuitatibus habet, qui

ipſum

ipſum prædicent in ſynagogis, ubi per omne ſabbatum legitur. Tunc placuit Apoſtolis et ſenioribus cũ tota eccleſia, ut delectos ex ſeſe uiros mitterent Antiochiã cũ Paulo et Barnaba, Iudam, cognomẽto Barſaban, et Silam, uiros primarios inter fratres, mißis per manus eorum literis in hanc ſententiã. Apoſtoli et preſbyteri, et fratres, his qui ſunt Antiochiæ, et in Syria & in Cilicia fratribus, qui ſunt ex gẽtibus, SALVTEM. Quoniã audiuimus, quod quidã è nobis egreſſi, turbauerũt uos, uerbis labefactantes animas ueſtras, iubentes uos circũcidi et ſeruare legẽ, quibus nõ mandaueramus. Viſum eſt nobis unanimiter cõgregatis, delectos uiros mittere ad uos, cũ dilectis noſtris Barnaba et Paulo, homĩbus qui expoſuerunt animas ſuas pro nomine domini noſtri IESV Chriſti. Miſimus ergo Iudã et Silam, qui et ipſi uobis uerbis referent eadẽ: Viſum eſt enĩ ſpiritui ſancto ac nobis, ne quid amplius imponeremus uobis oneris, quàm hæc neceßaria: uidelicet, ut abſtineatis ab his quæ ſunt ĩmolata ſimulachris, et ſanguine, et ſuffocato, et ſcortatione. A quibus ſi cõſeruaueritis uoſipſos, benefacietis. VALETE. Illi ergo dimißi uenerũt Antiochiã, et cõgregata multudine reddiderũt epiſtolã: Quã cũ legiſſent, gauiſi ſunt ſuper cõſolatione. Iudas autẽ et Silas, cũ eßent et ipſi prophetæ, ſermone copioſo adhortati ſunt fratres, confirmaueruntq;. Commorati autẽ illic aliquantulũ temporis, dimißi ſunt cum pace à fratribus ad Apoſtolos. Viſum eſt autẽ Silæ manere ibidẽ: Paulus uero et Barnabas demorabantur Antiochiæ, docẽtes, et annunciantes cũ alijs etiã cõpluribus ſermonem domini. Poſt aliquot autẽ dies dixit ad Barnabã Paulus: Reuertentes iã uiſitemus fratres noſtros per oẽs ciuitates, in quibus annunciauimus

s ſermonẽ

ſermonē domini,quomodo ſe habeāt·Barnabas aūt cōſulebat,
ut aſſumerent et Iohannē,cognomento Marcū·Paulus autem
nolebat,ut is qui defeciſſet ab ipſis ex Pāphylia, nec iſſet cū eis
in opus,adiungeretur·Tam acris autē fuit inter eos diſcepta=
tio,ut alter ab altero ſeiungeretur,et Barnabas quidē aſſum=
pto Marco nauigaret in Cyprū·Paulus uero allecto Sila profe
ctus eſt,traditus gratiæ Dei à fratribus·Perambulabat autem
Syriam ac Cyliciā,confirmans eccleſias·

CAPVT XVI·

PEruenit autē Derben et Lyſtrā, et ecce diſcipulus quidā
erat ibi,nomīe Timotheus,filius mulieris cuiuſdā Iudææ
fidelis,cæterū patre Græco· Huic teſtimoniū bonū redde
bant,qui Lyſtris erāt,et Iconij fratres·Hūc uoluit Paulus ſecū
proficiſci,et aſſumptū circuncidit cū propter Iudæos,qui erāt
in illis locis·Sciebant enī omnes qd' pater eius erat Græcus·Cū
autē pertranſirent ciuitates,tradebāt eis ſeruāda decreta, quæ
erant ordinata ab Apoſtolis et preſbyteris,qui erant Hieroſo=
lymis·Itaq; eccleſiæ cōfirmabantur fide,et abundabāt numero
quotidie·Cū peragraſſent autē Phrygiā et Galaticā regionem,
uetitiq; eſſent à ſpirituſancto loqui ſermonē in Aſia, profecti
in Myſiam, tentabāt ire in Bithyniā,et nō permiſit eos ſpiri=
tus·Cū autē pertranſiſſent Myſiam, deſcenderūt Troadē, &
uiſio per noctē Paulo uiſa eſt·Vir Macedo quidā erat ſtans, et
deprecans eū,ac dicens:Profectus in Macedoniā,ſuccurre no=
bis·Vt aūt uiſum uidit,ſtatim quæſiuimus proficiſci in Macedo
niā,certi facti,qd' uocaſſet nos dominus ad euangelizandū eis·
Cū ſoluiſſemus igitur à Troade,recto curſu uenimus Samothra
cem,et poſtero die Neapolim,& inde Philippos,quæ eſt pri=
ma par

ma partis Macedoniæ ciuitas, colonia. Eramus autē in eadem urbe diebus aliquot cōmorantes, & die ſabbatorum egreſsi ſumus è ciuitate iuxta flumen, ubi ſolebat eſse precatio, & ſedentes loquebamur mulieribus quæ cōuenerant. Et quædā mulier nomine Lydia purpurarū uenditrix ciuitatis Thyatirorum, colens Deū, audiuit, cuius dominus aperuit cor, ut intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Cum autem baptizata eſset & domus eius deprecata eſt, dicens: Si iudicaſtis me fidelem domino eſse, introite in domū meā et manete, & adegit nos. Accidit autem euntibus nobis ad precationem, ut puella quædam habens ſpiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis diuinando. Hæc ſubſecuta Paulum ac nos, clamabat, dicens: Iſti homines ſerui Dei excelſiſſimi ſunt, qui annunciant nobis uiam ſalutis. Hoc autē faciebat multos dies. Sed ægre ferens Paulus, & cōuerſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi per nomen IESV Chriſti, ut exeas ab ea. Et exijt eadem hora. Videntes autem domini eius, quod abiſſet ſpes quæſtus ſui, apprehenſum Paulum ac Silam traxerunt in forum ad principes, & offerentes eos magiſtratibus, dixerunt: Hi homines conturbant ciuitatem noſtram, cum ſint Iudæi, & annunciant inſtituta, quæ non licet nobis ſuſcipere, neq; ſeruare, cum ſimus Romani. Et concurrit turba, aduerſus eos, ac magiſtratus ſciſsis ueſtibus ſuis, *iuſſerunt eos uirgis cædi. Cumq; 2. Cor. 11.
multas plagas eis impoſuiſſent, coniecerunt eos in carcerem, præcipientes cuſtodi carceris, ut diligenter cuſtodiret eos. Qui cum tale præceptum accepiſſet, coniecit eos in interiorē carcerem, & pedes eorum ſtrinxit ligno. Media autem nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum. Exaudiebant au-

tem eos qui uincti erant. Subito uero terræmotus factus eſt ma
gnus, ita ut cõcuterentur fundamẽta carceris. Et ſtatim aperta
ſunt omnia oſtia, et omniũ uincula ſoluta ſunt: Experrectus au
tem cuſtos carceris, cũ uideret ianuas apertas carceris, euagi=
nato gladio erat ſeipſum interfecturus, exiſtimãs aufugiſſe uin
ctos. Clamauit autẽ Paulus uoce magna, dicẽs. Ne quid feceris
tibiipſi mali, uniuerſi enĩ hic ſumus. Poſtulatoq; lumine irru
pit ac tremefactus accidit Paulo et Silæ ad pedes, et productis il
lis foras, ait: Domini, quid me oportet facere ut ſaluus fiam? At
illi dixerũt: Crede in dominũ IESVM, et ſaluus eris tu et do=
mus tua. Et locuti ſunt ei ſermonẽ domini, et omnibus qui erãt
in domo eius. Et aſſumptis illis ĩ illa hora noctis, abluit plagas,
et baptizatus eſt ipſe et omnes domeſtici illius cõtinuo. Cumq;
perduxiſſet eos in domũ ſuã, appoſuit eis menſam, et exultauit,
quod cũ uniuerſa domo ſua credidiſſet Deo. Et cũ dies ortus eſ=
ſet, miſerunt magiſtratus uiatores, dicẽtes: Dimitte homines il
los. Nunciauit autẽ cuſtos carceris ſermones hos Paulo, miſe=
runt magiſtratus ut dimittamini. Nunc igitur exeuntes, ite in
pace. Paulus autẽ dixit eis: Cæſos nos publice, indicta cauſſa, cũ
ſimus Romani, cõiecerunt in carcerẽ, et nũc occulte nos eijci=
unt? Non profecto, ſed ueniant ipſi, ac nos educant. Nunciaue
runt autẽ magiſtratibus uiatores uerba hæc. Timueruntq; au=
dito quod Romani eſſent, & uenientes deprecati ſunt eos, &
eductos rogabant ut egrederentur è ciuitate. Egreſſi autẽ è car
cere, introierunt ad Lydiã, et uiſis fratribus, cõſolati ſunt eos,
& profecti ſunt.

CAPVT XVII.

CVm autẽ iter feciſſent per Amphibolim et Appoloniã,
uenerunt Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga Iudæorum.

Secundũ conſuetudinẽ autẽ ſuã Paulus introiuit ad eos, et per ſabbata tria diſſerebat eis è ſcripturis, adaperiens et allegans. Luc. 24.
** quod Chriſtũ oportuiſſet pati et reſurgere à mortuis, et q̃d hic eſſet Chriſtus IESVS, quẽ ego (inquit) annuncio uobis. Et quidã ex eis crediderũt, et adiuncti ſunt Paulo et Silæ, & religioſorũ Græcorũ multitudo magna, mulieresq́; primariæ non paucæ. Zelo autẽ cõmoti Iudæi increduli, et aſſumptis quibuſdã circũforaneis uiris malis, ac turba coacta, cõcitauerũt ciuitatẽ, et urgentes domũ Iaſonis, quærebãt eos producere ad populũ. Et cũ nõ inueniſſent eos, trahebãt Iaſonem et quoſdã fratres ad principes ciuitatis, clamantes. Hi qui terrarũ orbẽ conturbarunt, huc quoq; uenerunt, quos clanculũ excepit Iaſon, et hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt, regẽ aliũ dicentes eſſe IESVM. Concitauerũt autẽ turbã, et magiſtratus ciuitatis audientes hæc. Et accepta ſatisfactione ab Iaſone, et à cæteris, dimiſerunt eos. Fratres uero confeſtim per noctem emiſerunt Paulũ ſimul et Silam in Berrhœã. Qui cũ aduenissent, abierunt in ſynagogã Iudæorũ. Hi autẽ erant ſummo genere nati inter eos qui erant Theſſalonicæ, qui receperant ſermonẽ cum omni animi promptitudine, quotidie ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Et multi quidẽ crediderunt ex eis, et Græcæ mulieres, honeſtæ, et uiri nõ pauci. Cũ autẽ cognouiſſent Theſſalonicenſes Iudæi, quod et Berrhœæ annunciatus eſſet à Paulo ſermo Dei, uenerũt, et illic quoq; cõmouebãt turbas. Statimq́; tũc Paulũ emiſerunt fratres, ut iret uelut ad mare. Silas autem et Timotheus remanſerunt ibi. Porrò qui proſequebãtur Paulum, deduxerunt eum Athenas uſq;: accepto mandato ad Silam ac Timotheum, ut quã celerrime uenirent ad ſe, profecti ſunt.*

S. 3 Paulus

Paulus autē cū Athenis eos expectaret, incandeſcebat ſpiritus eius in ipſo, cum uideret ſimulachrorum cultui deditam ciuitatem. Diſputabat igitur in ſynagoga cum Iudæis & religioſis, & in foro quotidie cum iis qui ipſum fortè adiſſent. Quidam autem Epicurei & Stoici philoſophi conflictabantur cum eo, & quidam dicebant: Quid uult ſpermologus hic dicere? Alij ✱ *uero, nouorum (inquiebant) dæmoniorum uidetur annunciator eſſe, quod* IESVM *& reſurrectionem annunciaret eis. Et apprehenſum cum ad Martium uicum duxerunt, dicentes: Poßúmus ne ſcire, quæ ſit iſta noua, quæ à te refertur, doctrina? Noua enim quædam ingeris auribus noſtris. Volumus ergo ſcire, quid nam uelint hæc eſſe. Athenienſes autem omnes, & qui illic uerſabantur hoſpites ad nihil aliud uacabant, niſi ad dicendū aut audiendū aliquid noui. Stans autem Paulus in medio Martij uici, ait: Viri Athenienſes, per omnia ferè ſuperſtitioſiores uos uideo. Præteriens enim & contemplans culturas ueſtras, inueni & aram in qua inſcriptum erat: Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuncio uobis. Deus qui fecit mundū, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens àliquo, cum ipſe det omnibus uitā & halitum per omnia: fecitq; ex uno ſanguine omne genus hominū, ut inhabitaret ſuper uniuerſam faciem terræ: præfinijtq; præſtituta tempora, præfixitq; terminos habitationis eorum ut quærerent Deū, ſi fortè palpent eum et inueniāt, quamuis non longe abſit ab uno quoq; noſtrū. Per ipſum enim uiuimus & mouemur & ſumus, ſicut et quidā ueſtratiū poëtarum dixerunt: Nam huius progenies etiam ſumus. Genus ergo*

cum

cum ſimus Dei, non debemus exiſtimare auro & argento, aut lapidi arte ſculpto, & inuento hominis, numen eſſe ſimile. Et tempora quidem huius ignorantiæ cum hactenus diſſimularit Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubiq; reſipiſcãt: eo quod ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem terrarũ cũ iuſticia, per eum uirũ per quẽ decreuerat, fide præſtita omnibus, cum excitarit illum ex mortuis. Cum audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, alij quidem irridebant, alij uero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit è medio eorum. Quidã uero uiri adhærentes ei crediderunt, in quibus & Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris, alijq; cum eis.

CAPVT XVIII.

POſt hæc Paulus digreſſus Athenis, uenit Corinthum, & nactus quendã Iudæũ, nomine Aquilam ponticũ genere, qui nuper uenerat ab Italia, et Priſcillam uxorẽ eius, eo qđ præcepiſſet Claudius, oẽs Iudæos Roma decedere: acceſſit ad eos: et quia eiuſdẽ erat artificij, manebat apud eos, et operabatur. Erat autem ars illorum texere tabernacula. Diſputabat autem in ſynagoga per omne ſabbatum, ſuadebatq; Iudæis pariter et Græcis. Cũ ueniſſent autẽ è Macedonia Silas et Timotheus, coartabatur ſpiritu Paulus, teſtificãs Iudæis Chriſtum eſſe IESVM. Cõtradicentibus aũt eis ac blaſphema loquẽtibus, excuſſis ueſtimẽtis, dixit ad eos: Sanguis ueſter ſuper caput ueſtrũ. Mundus ego poſthac ad gentes uadã. Et migrans inde, intrauit in domũ cuiuſdã, nomĩe Iuſti, colentis Deũ, cuius domus erat cõtigua ſynagogæ. Criſpus aũt archiſynagogus credidit domino cum tota domo ſua, multiq; Corinthiorum, au-

dientes credebāt ac baptizabantur. Dixit autē dominus nocte per uiſionē Paulo: Noli timere, ſed loquere et ne taceas, propterea quod ego ſim tecū, et nemo adorietur te ut affligat te, quoniā populus eſt mihi multus in hac ciuitate. Sedit autē ibi annū et ſex menſes, docens eos ſermonē Dei. Cæterū cum Gallio ageret pro conſulē Achaiæ, inſurrexerūt uno animo Iudæi in Paulum, et adduxerūt eum ad tribunal, dicētes: Cōtra legē hic ſuadet hominibus colere Deū. Cū autē Paulus iam pararet aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si qua iniuria eſſet, aut facinus malū, ó Iudæi, merito uos ſuſtinerē: ſi uero quæſtio eſt de ſermone ac nominibus et lege ueſtrate, uoſipſi uideritis. Iudex enim ego horū nolo eſſe. Et abegit eos à tribunali. Apprehenſum autem omnes Græci Soſthenē principē ſynagogæ, percutiebant ante tribunal, neq; quicquā eorū Gallioni curæ erat. Paulus uero de inde commoratus dies multos, uale dicto fratribus, abnauigauit in Syriā, comitantibus eū Priſcilla et Aquila, poſteaquàm raſerat caput in Cenchreis, habebat enim uotum. Deuenitq; Epheſum, et illos ibi reliquit. Ipſe uero ingreſſus ſynagogam, diſputabat cum Iudæis. Rogantibus autē eis, ut tempore ampliori maneret apud ſe, nō annuit, ſed ualedixit illis, dicens. Oportet omnino me feſtum, quod inſtat, agere Hieroſolymis, ſed iterum reuertar ad uos, Deo uolente. Et ſoluit Epheſo, cumq; perueniſſet Cæſaream, aſcendiſſetq; & ſalutaſſet eccleſiam, deſcendit Antiochiam. Et commoratus illic aliquantum temporis, profectus eſt, perambulans ex ordine Galaticam regionem ac Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos. Iudæus autē quidā Apollos nomīe, Alexandrinus genere, uir eloquens, deuenit Epheſum, potens in ſcripturis. Hic erat inſtitutus in

uia domini, & feruens ſpiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ ſunt domini, ſciens tantũ baptiſma Iohannis. Et hic cœpit libere loqui in ſynagoga. Quem cum audiſſent Priſcilla & Aquila, aſſumpſerunt eum, atq; exactius expoſuerũt ei uiã dei. Cum aũt uellet ire Achaiã, exhortati fratres ſcripſerunt diſcipulis, ut ſuſciperent eum. Qui cum ueniſſet, contulit multum his qui crediderunt per gratiã. Vehementer enim Iudæos reuincebat publice, oſtendens per ſcripturas, quod IESVS eſſet Chriſtus.

CAP. XIX.

FActum eſt aũt cum Apollos eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus, ueniret Epheſum, et repertis quibuſdã diſcipulis, dixit ad eos: Num ſpiritum ſanctũ accepiſtis poſtquam credidiſtis? At illi dixerunt ad eum: Imò neq;, ſit ne ſpiritus ſanctus, audiuimus. Et ait ad illos: Quo ergo baptizati eſtis? At illi dixerunt: Iohannis baptiſmate. Dixit aũt Paulus: Iohannes quidẽ baptizauit baptiſmo pœnitentiæ, populo loquens de eo, qui uenturus eſſet poſt ipſum, ut crederent, hoc eſt, de Chriſto IESV. His auditis, baptizati ſunt in nomĩe domini IESV. Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus, uenit ſpiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Erant aũt omnes uiri ferè duodecim. Introgreſſus aũt ſynagogã, libere loquebatur ad tres menſes, diſputans & ſuadens de regno dei. Cum aũt quidã indurarentur nec crederent, male loquentes, de uia domini corã multitudine, digreſſus ab illis ſegregauit diſcipulos, quotidie diſputans in ſchola Tyranni cuiuſdã. Hoc aũt factum eſt per bienniũ, ita ut omnes qui habitabant in Aſia, audirent ſermonẽ domini IESV, Iudæi ſimul & Græci. Virtutesq; non uulgares ædebat deus per

manus Pauli, ita ut etiã ſuper infirmos deferrentur à corpore eius ſudaria & ſemicincta, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali egrederentur. Tentauerunt aũt quidã è circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen domini IESV, dicentes: Adiuramus uos per IESVM, quem Paulus prædicat. Erant aũt quidã filij Sceuæ Iudæi principis ſacerdotum ſeptẽ, qui hoc faciebant. Reſpondens aũt ſpiritus malus, dixit: IESVM noui, & Paulum ſcio, uos aũt qui eſtis? Et inſiliens in eos homo in quo erat dæmonium malum, & dominatus eis, inualuit contra eos, ita ut nudi & uulnerati effugerẽt de domo illa. Hoc aũt innotuit omnibus Iudæis ſimul & Græcis qui habitabant Epheſi, & incidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen domini IESV. Multiq; credentium ueniebant confitentes & annunciantes facta ſua. Multi aũt ex eis, qui curioſas artes exercuerant, cõportatos libros exuſſerunt coram omnibus, & ſupputatis precijs illorum, repererunt pecuniæ quinquaginta milia. Ita fortiter creſcebat ſermo dei, & confirmabatur. His aũt expletis, propoſuit Paulus in ſpiritu, tranſita Macedonia & Achaia, ire Hieroſolymã, dicens: poſtquã fuero ibi, oportet me & Romam uidere. Miſſis aũt in Macedoniam duobus ex ijs qui miniſtrabant ſibi, uidelicet Timotheo & Eraſto, ipſe remanſit ad tempus in Aſia. Ortus eſt aũt illo tempore tumultus non exiguus de illa uia. Nam quidam nomine Demetrius, faber argentarius, qui faciebat delubra argentea Dianæ, præſtabat artificibus non exiguum quæſtum, quibus conuocatis & ijs qui ſimilium rerum erant opifices, dixit: Viri, ſcitis quod ex hoc opificio quæſtus nobis eſt, & uidetis & auditis, quod non ſolũ Epheſi,

ſed penè toti Aſiæ Paulus hic perſuaſit & auertit multam turbam, dicens, quod non ſint dij, qui manibus fiunt. Non ſolum aũt hæc pars nobis in periculum uenit, ne reprobetur, uerum etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur, futurumq́; ſit ut etiam deſtruatur maieſtas eius, quam tota Aſia & orbis colit. His auditis, repleti ſunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Epheſiorum. Et impleta eſt ciuitas tota confuſione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo autem uolente intrare ad populum, non permiſerunt diſcipuli. Quidam autem & ex Aſiæ primoribus, qui erant amici eius, miſerunt ad eum, rogantes, ne ſe daret in theatrum. Alij quidem igitur aliud clamabant. Erat enim concio confuſa, & plerique; neſciebant qua ex cauſſa conueniſſent. De turba autem protraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu ſilentio poſtulato, uolebat rationem reddere populo. Quem ut cognouerunt Iudæum eſſe, uox orta eſt una omnium fermè ad horas duas clamantium: Magna Diana Epheſiorum. Cum autem ſedaſſet ſcriba turbam, dixit: Viri Epheſij. Quis enim eſt hominum, qui neſciat Epheſiorum ciuitatem cultricem eſſe magnæ deæ Dianæ, & à Ioue delapſi ſimulacri? Cum igitur his nemo contradicat, oportet uos ſedatos eſſe, & nihil præcipitanter agere. Adduxiſtis enim homines iſtos, neq; ſacrilegos, neq; contumelioſos in deam ueſtram. Quod ſi Demetrius & qui cum eo ſunt artifices, habent aduerſus aliquem cauſſam, conuentus forenſes aguntur, & proconſules ſunt, accuſent inuicem. Si quid autem de rebus alijs quæritis, in legitima concione dirimetur. Nam periculum eſt, ne ſedi-

ne ſeditionis hodiernæ, rei fiamus, cum nulla ſubſit cauſſa, unde poterimus reddere rationem concurſus iſtius. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit concionem.

CAP. XX.

Poſtquã aũt ceſſauit tumultus, uocatis ad ſe Paulus diſcipulis, cõplexusq; illos profectus eſt, ut iret in Macedoniã. Cum aũt perambulaſſet partes illas, & exhortatus eos fuiſſet multo ſermone, uenit in Græciã, & ibi peractis menſibus tribus, cum eſſent illi ſtructæ inſidiæ à Iudæis ſoluturo in Syriam, habebat in animo, ut reuerteretur per Macedoniã. Comitatus eſt aũt eum uſq; ad Aſiam Sopater Berrœbenſis, Theſſalonicenſium uero Ariſtarchus, & Secundus, & Gaius Derbæus, ac Timotheus, Aſiani uero Tychicus & Trophimus. Hi cum præceſſiſſent, expectarunt nos Troade: nos uero abnauigauimus poſt dies azymorum à Philippis, & uenimus ad eos Troadem intra dies quinq;, ubi demorati ſumus diebus ſeptem. Vno aũt die ſabbatorum, cum cõueniſſent diſcipuli ad frangendum panẽ, Paulus diſſerebat eis, profecturus poſtridie, protraxitq; ſermonẽ uſq; in mediã noctem. Erant aũt lucernæ multæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. Sedens aũt quidã adoleſcens nomine Eutychus in feneſtra, cum degrauaretur ſomno profundo, diſſerente diu Paulo, magis depreſſus ſomno, decidit ex tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus. Cum deſcẽdiſſet aũt Paulus, incubuit ſuper eum, & cõplexus dixit: Nolite turbari, anima enim eius in ipſo eſt. Cum aſcẽdiſſet aũt fregiſſetq; panem, ac deguſtaſſet, diu collocutus uſq; ad diluculum, ita demum profectus eſt. Adduxerunt aũt puerum uiuentem, & refocillati ſunt non mediocriter. Nos autẽ conſcenſa naui ſoluimus Aſſon, inde excepturi Paulum. Sic enim ordinarat, ipſe

rat, ipſe per terrã iter facturus. Cum aũt cõueniſſemus Aſſon, recepto eo uenimus in Mitylenem. Et inde nauigantes, ſequẽti die uenimus contra Chium. Poſtridie uero appulimus Samum, & cõmorati Trogyllij, proximo die uenimus in Miletum: pro poſuerat enim Paulus prænauigare Epheſum, ne tempus tereret in Aſia. Feſtinabat enim, ſi poſſibile ſibi eſſet, ut diem pentecoſtes ageret Hieroſolymis. A Mileto autẽ miſſis Epheſum nuncijs, accerſiuit presbyteros eccleſiæ: qui cum perueniſſent ad ipſum, dixit eis: Vos ſcitis à primo die quo ĩgreſſus ſum Aſiam, quomodo uobiſcum per omne tempus fuerim, ſeruiens domino cum omni animi humilitate: cumq; multis lachrymis et tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidijs Iudæorum: ut nihil ſuffugerim eorum quæ eſſent in rem ueſtrã, quin annunciarem uobis, & docere uos publice ac per ſingulas domos, teſtificans Iudæis ſimul & Græcis eam quæ erga deum eſt pœnitentiã ac fidẽ, quæ eſt erga dominũ noſtrũ IESVM. Et nunc ecce ego alligatus ſpiritu, proficiſcor Hieroſolymã, quæ in ea obuentura ſint mihi ignorãs, niſi quod ſpiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur, dicens: quod uincula & afflictiones me manent. Verum nihil me mouet: neq; uita mea chara eſt mihi ipſi, ut conſummẽ curſum meum cum gaudio, & miniſteriũ quod accepi à domino IESV ad teſtificandũ euangeliũ gratiæ dei. Et nunc ecce ego ſcio, quod poſthac non uidebitis faciẽ meã uos oẽs, per quos tranſiui, prædicãs regnum dei. Quapropter conteſtor uos hodierno die, quod mundus ego ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quo minus annunciarim omne conſilium dei uobis. Attendite igitur uobis & cuncto gregi, in quo uos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos ad regẽdum eccleſiã

dei,

dei,quam acquiſiuit ſanguine ſuo· Ego enim noui hoc,quod in greſſuri ſint poſt diſceſſum meum lupi graues in uos,non parcentes gregi· Et ex uobiſipſis exorientur uiri,loquentes peruerſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe, propter quod uigilate memores,quod per trienniũ nocte & die non ceſſauerim cũ lachrymis monere unumquenq;· Et nunc cõmendo uos fratres deo,et ſermoni gratiæ ipſius,qui potens eſt ſuperſtruere & dare uo=

2·Cor·11· *bis hæreditatẽ inter ſanctificatos omnes· ⁎ Argentũ et aurum, aut ueſtem nullius concupiui,imò ipſi ſcitis,quod neceſſitatibus meis,& his qui mecũ ſunt,ſuppeditauerunt manus hæ·Omnia oſtendi uobis, quod ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos: ac meminiſſe uerborũ domini* IESV,*quoniã ipſe dixit: Beatũ eſt dare potius quã accipere · Et cum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis,orauit cũ omnibus illis · Magnus aũt fletus coortus eſt omnium:& ruentes in collum* Pauli,*oſculabantur eum dolentes:maxime ob ſermonẽ quẽ dixerat, quod amplius faciẽ eius non eſſent uiſuri·Et deducebant eum ad nauem·* CA·XXI·

C*Vm aũt factum eſſet, ut ſoluiſſemus auulſi ab eis, recto curſu uenimus* Coum: *& ſequenti die,* Rhodũ, *& inde* Pataram·*Et nacti nauem,quæ traijceret in* Phœnicen, *ea conſcenſa ſoluimus · Cum aũt cœpiſſet nobis apparere* Cyprus,*relicta ea ad ſiniſtrã nauigauimus in* Syriam,*ac uenimus* Tyrum:*nam huc nauis exponebat onus· Repertisq; diſcipulis, manſimus ibidẽ diebus ſeptem· Qui* Paulo *dicebãt per ſpiritũ, ne aſcẽderet* Hieroſolymã·*Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus unà cum uxoribus & filijs, donec exiſſemus ciuitatẽ:& poſitis genibus in littore,precati ſumus· Et conſalutatis nobis inuicem,conſcendimus nauim, illi autem*

redierunt ad ſua. Nos uero nauigatione explicita à Tyro, deſcendimus Ptolemaidam: & ſalutatis fratribus, manſimus diẽ unum cum illis. Poſtridie uero nos qui eramus cum Paulo uenimus Cæſaream. Et ingreſſi domum Philippi euangeliſtæ, qui erat unus è ſeptem, manſimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ uirgines prophetantes. Et cum permaneremus dies complures, aduenit quidã è Iudæa propheta, nomine Agabus. Is cum ueniſſet ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans ſibi pedes ac manus, dixit: Hæc dicit ſpiritus ſanctus: Virum cuius eſt cingulum hoc, ſic alligabunt Hieroſolymæ Iudæi, tradentq́; in manus gentium. Cum aũt audiſſemus hæc, rogabamus & nos, & cæteri qui loci illius erant, ne aſcenderet Hieroſolymam. Tunc reſpondit Paulus, ac dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego uero non ſolum uinciri, ſed & mori paratus ſum Hieroſolymis pro nomine domini IESV. Cum uero illi non perſuaderetur, acquieuimus, dicentes: Domini, uoluntas fiat. Poſt dies autem iſtos ſublatis ſarcinis, conſcendebamus Hieroſolymam. Venerunt aũt unà quidã ex diſcipulis à Cæſarea nobiſcũ, adducentes ſecũ, apud quẽ hoſpitaremur, Mnaſonem quendã Cypriũ, antiquũ diſcipulũ. Et cũ ueniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres. Poſtero aũt die introibat Paulus nobiſcũ ad Iacobũ, omneſq́; cõuenerunt preſbyteri. Quos cũ ſalutaſſet narrabat per ſingula quæ deus feciſſet inter gentes per miniſterium ipſius. At illi cum audiſſent, glorificabant dominũ, dixeruntq́; ei: Vides frater quot milia ſunt Iudæorum qui crediderunt, & omnes ſtudioſi ſectatores ſunt legis. Audierunt autem de te, quod defectionem doceas à Moſe, omnes qui inter gentes ſunt Iudæos, dicens, non debere eos

circun-

circuncidere filios, neq; ſecundum inſtituta uiuere. Quid eſt er. go? omnino oportet conuenire multitudinẽ. Audient enim te ue niſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor, uotum habentes ſuper ſe. His aſſumptis, purifica te cum illis, & impende ſuper illis, ut radãt capita, & ſciẽt omnes, quod quæ de te audierunt nihil ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiẽs legem. De his aũt qui crediderunt ex gentibus nos ſcripſimus, decer- nentes, ne quid huiuſmodi obſeruent, niſi ut caueant & ab his quæ ſunt immolata ſimulacris, & à ſanguine, & ſuffocato, et ſcortatione. Tunc Paulus aſſumptis uiris poſtero die purifica- tus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem di- erum purificationis, donec offerretur pro unoquoq; eorum ob latio. Dum autem ſeptem dies iam pene eſſent expleti, hi qui ab Aſia erant Iudæi, cum uidiſſent eum in templo, conturbarunt totum populum, & iniecerunt ei manus, clamantes: Viri Iſra- ëlitæ, ſuccurrite. Hic eſt ille homo qui aduerſus populum & le gem, & locum hunc omnes ubiq; docet, inſuper & Græcos in duxit in templum, & prophanauit ſanctum locum hunc. Vide rant enim Trophimum Epheſium in ciuitate cum ipſo, quem exiſtimauerunt, quod in templum introduxiſſet Paulus. Com- motaq; eſt ciuitas tota, & factus eſt concurſus populi. Et ap- prehenſum Paulum, protrahebant è templo, ſtatimq; clauſæ ſunt fores. Quærentibus aũt illis eum occidere, nunciatũ eſt tri buno cohortis, quod tota cõturbata eſſet Hieroſolyma. Qui ſta tim aßumptis militibus ac centurionibus decucurrit ad illos. At illi cum uidiſſent tribunum ac milites, ceßauerunt percutere Paulum. Tunc accedens tribunus, apprehendit eum, & iuſſit al ligari catenis duabus, & interrogabat, quis nam eßet, & quid fecißet.

fecisset. Alij aũt aliud clamabãt in turba. Et cum non poſſet cer‑
tum cognoſcere præ tumultu, iuſſit duci eum in caſtra. Et cum
ueniſſet ad gradus, cõtigit ut portaretur à militibus propter ui
olentiã turbæ: Sequebatur enim multitudo populi clamãs, tolle
eum. Et cũ cœpiſſet induci in caſtra Paulus, dicit tribuno: Li=
cet´ne mihi loqui ad te? Qui dixit: Græce noſti? Nonne tu es ille
Aegyptius, qui ante hos dies tumultũ concitaſti, & eduxiſti in
deſertũ quatuor milia uirorũ ſicariorũ? Dixit aũt Paulus: Ego
ſum homo quidẽ Iudæus Tarſenſis, Ciliciæ non obſcuræ ciuita=
tis ciuis. Rogo aũt te, permitte mihi loqui ad populũ. Et cũ ille
permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, annuit manu ad plebẽ, et
magno ſilentio facto, allocutus eſt lingua Hebræa, dicens.

Viri fratres & patres, audite meã, qua) CA. XXII.
nunc apud uos utor, excuſationem. Cum audiſſent aũt,
quod Hebræa lingua ſibi loqueretur, magis præſtiterũt
ſilentiũ. Et dicit: Ego quidẽ ſum uir Iudæus, natus in Tarſo Ci=
liciæ, cæterũ educatus in hac ciuitate ad pedes Gamalielis, inſti
tutus accurate in patria lege, ſectator dei, ſicut & uos oẽs eſtis
hodie, qui hanc uiã perſecutus ſum uſq; ad mortẽ, alligãs ac tra
dens in carceres uiros pariter ac mulieres, ſicut & princeps
ſacerdotũ mihi teſtis eſt, & totus ſeniorũ ordo, à quibus etiam
epiſtolis ad fratres acceptis, Damaſcũ pergebã, adducturus &
illos qui illic eſſent uinctos Hieroſolymã, ut punirẽtur. Accidit
aũt mihi iter faciẽti & appropinquanti Damaſco circiter me=
ridiẽ, ut ſubito de cœlo circũfulguraret me lux multa, cecidiq;
in ſolũ, & audiui uocẽ dicentẽ mihi: Saul, Saul, quid me perſe=
queris: Ego uero reſpõdi: Quis es domine? Dixitq; ad me: Ego
ſum IESVS ille Nazarænus, quẽ tu perſequeris. Et qui mecũ

erant, lumen quidē uiderunt, & exterriti ſunt, uocem aūt non
audierunt eius qui loquebatur mecū. Dicebā aūt. Quid faciam
domine? Dominus aūt dixit mihi: Surge, ac uade Damaſcū, &
ibi tibi dicetur de oībus quæ ordinata ſunt tibi ut facias. Et cum
non uiderē præ gloria luminis illius, per manū deductus à co=
mitibus qui erant mecū, ueni Damaſcū. Ananias aūt quidā uir
pius, ſecundū legē teſtimonio probatus oīm illic habitantiū Iu=
dæorū, ueniens ad me, & aſtans, dixit mihi: Saul frater, recipe
uiſum. Et ego eadē hora recepto uiſu, uidi illū. At ille dixit: De=
us patrū noſtrorū præparauit te, ut cognoſceres uoluntatē ſuā,
& uideres id quod iuſtū eſt, & audires uocē ex ore eius, quia
eris teſtis illi apud oēs homines, eorū quæ uidiſti & audiſti. Et
nunc quid cōtaris? Exurge & baptizare, & ablue peccata tua,
inuocato noīe domini. Factū eſt aūt, cū eſſem reuerſus Hiero=
ſolymā, & orarē in tēplo, ut raperer extra me, & uiderē eum
dicentē mihi: Feſtina et exi uelociter Hieroſolymis, quoniā non
recipient teſtimoniū tuū de me. Et ego dixi: Domine, ipſi ſciūt,
quod ego pertrahebā in carcerē, & cædebā in ſingulis ſynago
gis eos qui credebāt in te. Et cum funderetur ſanguis Stephani
teſtis tui, ego quoq; aſſiſtebā & aſſentiebar morti illius, & cu=
ſtodiebā ueſtimenta interficientiū illum. Et dixit ad me: Vade
quoniā ego ad gentes procul mittā te. Audiebāt aūt eum uſq; ad
hoc uerbū: Atq; ſublatis uocibus, dicebāt: Tolle de terra homi=
nem iſtiuſmodi, non enim phas eſt eum uiuere. Vociferantibus
aūt eis, & proijciētibus ueſtimenta, & puluerē iactantibus in
aërē. iuſſit tribunus induci eū in caſtra, & imperauit eum fla=
gris exanimari, ut ſciret propter quā cauſſam ſic acclamarent
ei. Et cum aſtrinxiſſet eum loris, dixit aſtanti ſibi Centurioni

Paulus: Num hominẽ Romanũ & indemnatũ licet uobis flagellare? Quo audito, Centurio acceßit ad tribunũ & nunciauit ei, dicens: Quid facturus es? Hic enim homo Romanus eſt. Accedens aũt tribunus, dixit illi: Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit: Etiã. Et reſpondit tribunus: Ego multa ſumma ciuitatem iſtã cõparaui. At Paulus ait: Ego uero & natus ſum. Protinus ergo diſceßerunt ab illo, qui eum fuerãt examinaturi. Tribunus quoq; timuit poſtquã reſciuit, quod Romanus eßet, & quod uinxiſſet eum. Poſtero aũt die uolens ſcire certũ, qua ex cauſſa accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum à uinculis, & iuſſit principes ſacerdotum conuenire, totumq; concilium, ac deductum Paulum ſiſtebat coram illis.

CAP. XXIII.

INtentis aũt oculis in conciliũ, Paulus ait: Viri fratres, ego omni cõſcientia bona cõuerſatus ſum corã deo, uſq; in hodiernũ diem. Princeps aũt ſacerdotũ Ananias præcepit aſtantibus ſibi, ut percuterẽt os eius. Tunc Paulus dixit ad eum: Percuſſurus eſt te deus, paries dealbate. Et tu ſedes iudicans me ſecundũ legem, & contra legẽ iubes me percuti? Et qui aſtabant, dixerũt: Summo ſacerdoti dei maledicis? Dixit aũt Paulus: Ne ſciebã fratres, quod pontifex eßet. Scriptũ eſt enim: *Principi populi tui non maledices. Sciẽs aũt Paulus, quod una pars eſſet Sadducæorũ, & altera phariſæorũ, exclamauit in cõcilio: Viri fratres, *ego phariſæus ſum filius phariſæi: de ſpe & reſurrectione mortuorũ ego iudicor. Et cum hoc dixiſſet, facta eſt diſſentio inter phariſæos ac Sadducæos, et diſſecta eſt multitudo. *Nam Sadducæi quidẽ dicunt, non eſſe reſurrectionẽ, neq; angelũ, neq; ſpiritũ: Phariſæi aũt utraq; cõfitentur. Factus eſt aũt clamor magnus: & cum ſurrexiſſent ſcribæ de factione phari-

Exo. 22. Philip. 3. Matth. 22.

ſcorum, depugnabant, dicentes: Nihil mali inuenimus in homine iſto. Quod ſi ſpiritus locutus eſt ei aut angelus, ne repugnemus deo. Et cũ magna ſeditio coorta eſſet, ueritus tribunus, ne diſcerperetur Paulus ab ipſis, iuſſit milites deſcẽdere & rapere eum de medio eorũ, ac deducere eum in caſtra. Sequẽti aũt nocte aſſiſtens ei dominus, ait: Bono animo eſto Paule. Vt enim teſtificatus es de me Hieroſolymis, ſic te oportet & Romæ teſtificari. Facto aũt die, collegerunt ſe quidã ex Iudæis, & deuouerunt ſe, dicentes, neq; eſuros ſe, neq; bibituros, donec occiderẽt Paulũ. Erãt aũt plures quã quadraginta uiri qui hãc cõiurationem fecerant. Qui accesserunt ad principes ſacerdotũ ac ſeniores, & dixerunt: Deuotione deuouimus noſipſos, nihil guſtaturos, donec occidamus Paulũ. Nunc ergo uos ſignificate tribuno & concilio, ut cras producat illum ad nos, tanquã aliquid certius cognituros de eo. Nos uero priuſquã appropinquet, parati ſumus interficere illum. Cũ aũt audiſset filius ſororis Pauli inſidias, uenit & intrauit in caſtra, nunciauitq; Paulo. Accerſito aũt Paulus ad ſe uno ex centurionibus, ait: Adoleſcentẽ hũc adduc ad tribunũ. Habet enim quod renunciet illi. Et ille quidẽ. aſſumẽs eum, duxit ad tribunũ, et ait: Vinctus Paulus accerſitũ me rogauit, ut hũc adoleſcentẽ perducerẽ ad te, habentẽ aliquid quod loquatur tibi. Apprehenſa aũt tribunus manu illius, ſeceſſit cũ eo ſeorſum, & percontatus eſt illũ: Quid eſt quod habes ſignificandũ mihi? Ille aũt dixit: Iudæi cõſpirarunt ut rogarent te, uti craſtino die educeres Paulũ in conciliũ, quaſi aliquid certius inquiſituri ſint de illo: tu uero ne morẽ geſſeris illis. Inſidiantur enim ei ex eis uiri plures quadraginta, qui ſeipſos deuouerunt, ne uel edant, uel bibant, donec interficiant eum: & nũc

parati

parati ſunt expectantes, ut promittas. Tribunus igitur dimiſit adoleſcentẽ, præcepitq́; ei, ne cui effutias, inquiens, quod hæc indicaueris mihi. Et accerſitis duobus quibuſdã centurionibus, dixit: Parate milites ducentos, ut eant Cæſareã, & equites ſeptuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis, & iumenta præbete, ut impoſitũ Paulũ ſaluum perducant ad Felicẽ præſidẽ, ſcriptis literis in hãc formã: Claudius Lyſias potentiſſimo præſidi Felici ſalutẽ. Virum hunc cõprehenſum à Iudæis, cum iam eſſet interficiendus ab eis, ſuperueniẽs cum exercitu, eripui: cognito quod Romanus eſſet, uolensq́; ſcire cauſſam, ob quã accuſarent illũ, deduxi eum in cõciliũ eorũ. Quẽ cõperi accuſari de quæſtionibus legis ipſorũ, nullũ dignũ morte aut uinculis habentẽ crimen. Et cũ indicatũ eſſet mihi de inſidijs, quas parauerãt illi Iudæi, protinus miſi eũ ad te, præcepto dato etiã accuſatoribus, ut quæ habẽt aduerſus eum, dicãt apud te. Vale. Milites uero iuxta quod ſibi iniunctũ erat, receptũ Paulũ duxerunt per noctẽ Antipatridẽ. Poſtero aũt die dimiſſis equitibus, ut cum eo irent, reuerſi ſunt in caſtra. Qui cum ueniſſent Cæſaream, ac tradidiſſent epiſtolã præſidi, ſtatuerũt corã eo & Paulũ. Cum legiſſet aũt præſes, & interrogaſſet ex qua prouincia eſſet: & cognouiſſet quod ex Cilicia: Audiã te, inquit, cũ accuſatores quoq; tui aduenerint. Iuſſitq́; in prætorio Herodis cuſtodiri eum.

CAP. XXIIII.

POſt quinq; aũt dies deſcẽdit princeps ſacerdotũ Ananias, cum ſenioribus & Tertullo quodã oratore, qui adierunt præſidẽ cõtra Paulũ. Et citato Paulo, cœpit accuſare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa recte gerantur in populo hoc per tuã prouidentiã, & ſemper &

ubiq; cõprobamus, præſtantiſsime Felix, cum omni gratiarum actione. Sed ne diutius te detineam, oro te ut audias nos paucis, pro tua humanitate. Nacti enim ſumus uirũ hunc peſtiferũ, & cõcitantem ſeditionẽ oĩbus Iudæis in uniuerſo orbe, & autorẽ ſectæ Nazarænorũ, qui etiã templũ prophanare conatus eſt, quem & apprehẽſum uoluimus ſecundũ legẽ noſtrã iudicare. Sed ſuperueniens tribunus Lyſias cum magna ui eripuit eum è manibus noſtris, iubẽs accuſatores eius ad te uenire, ex quo poteris ipſe inquiſitiõe facta, de oĩbus iſtis cognoſcere, de quibus nos accuſamus eum. Adiecerunt aũt & Iudæi, dicentes hæc ita ſe habere. Reſpondit aũt Paulus, cũ annuiſſet ipſe præſes, ut diceret: Aequiore animo pro me ipſo cauſſam dico, cũ ſciã te multis iam annis iudicẽ fuiſſe genti huic, qui poſsis cognoſcere, qđ non plures ſunt mihi dies, quã duodecim, ex quo aſcendi adoraturus Hieroſolymã, & neq; in templo cõpererunt me cum aliquo diſputantẽ, aut concurſum facientẽ turbæ, neq; in ſynagogis, neq; in ciuitate, neq; probare poſsunt ea de quibus me accuſant. Confiteor aũt hoc tibi, quod iuxta uiã, quã uocãt hæreſim, ſic colo patriũ deum, credens oĩbus quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt, ſpem habens in deũ, fore, quã & hi ipſi expectãt, reſurrectionẽ mortuorũ, iuſtorũ ſimul & iniuſtorũ. Quin in hoc & ipſe ſtudeo ſine offendiculo conſcientiã habere erga deum, & erga hoĩes ſemper. Poſt annos aũt plures acceſſi, eleemoſynas exhibiturus in gentẽ meam, & oblationes, in quibus cõpererunt me purificatũ in templo, haud cum turba, neq; cũ tumultu. Quidã aũt ex Aſia Iudæi, quos oportebat apud te præſto eſſe & accuſare, ſi quid haberent aduerſum me, aut hi ipſi dicant, ſi quid deprehenderunt in me iniquitatis, cum ſtem in

concilio,

concilio, niſi de una hac uoce, qua clamaui inter eos ſtans, de reſurrectione mortuorũ ego iudicor hodie à uobis. Auditis aũt his, Felix diſtulit illos, certo ſciens quæ ad eam uiam attinebãt, dicens: Cum tribunus Lyſias deſcenderit, pernoſcã cauſſam ueſtram. Iuſsitq; centurioni, ut cuſtodiret Paulũ, ſineretq; eum relaxari, & ne quẽ ex illius familiaribus uetaret ſubminiſtrare ei, aut adire eum. Poſt aliquot aũt dies cum aduenifſet Felix cũ Druſilla uxore ſua, quæ erat Iudæa, accerſiuit Paulum, & audiuit ab eo fidẽ, quæ eſt in Chriſtũ. Diſputante aũt illo de iuſticia & temperantia & de iudicio futuro, tremefactus Felix reſpondit: In præſentia abi, cæterũ opportunitatẽ nactus accerſam te, ſimul & illud ſperãs fore ut pecunia ſibi daretur à Paulo ut ſolueret ipſum, propter quod & frequenter accerſens eũ, loquebatur cum eo. Biennio aũt expleto, accepit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum. Volens aũt gratiam præſtare Iudæis Felix, reliquit Paulum uinctum.

CAP. XXV.

Feſtus ergo ſuſcepta prouincia, poſt triduũ aſcendit Hieroſolymã ab urbe Cæſarea. Significaruntq; illi princeps ſacerdotũ ac primores Iudæorũ de Paulo, & rogabant eum poſtulantes fauorẽ aduerſus eum, ut accerſeret eum Hieroſolymã, inſidias tendentes, ut interficerent eum in uia. Feſtus aũt reſpondit, ut ſeruaretur quidẽ Paulus Cæſareæ, ſe uero breui illò profecturum. Qui ergo inter uos, inquit, potẽtes ſunt, unà nobiſcum deſcendant, & ſi quod eſt in hoc uiro crimen, accuſent eum. Demoratus aũt inter eos diebus amplius quã decem, deſcendit Cæſaream, & poſtero die ſedit pro tribunali, iuſsitq; Paulum adduci. Qui cum perductus eſſet, circumſteterunt eum qui ab Hieroſolyma deſcenderant Iudæi, multa & grauia cri-

mina intendentes aduerſus Paulum, quæ non poterāt probare, Paulo pro ſe reſpondēte, quod neq; in legē Iudæorum, neq; in templum, neq; in Cæſarē quicquā peccaßet. Feſtus aūt uolens gratificari Iudæis, reſpondens Paulo dixit: Vis Hieroſolymam aſcendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit aūt Paulus: Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet iudicari. Iudæis nullā iniuriam feci, ſicut & tu melius noſti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuſo mori. Si uero nihil eſt eorum, de quibus hi accuſant me, nemo poteſt me illis donare. Cæſarē appello. Tunc Feſtus cum cōſilio collocutus, reſpondit: Cæſarē appellaſti? Ad Cæſarē ibis. Et cum dies aliquot tranſacti eſſent, Agrippa rex & Bernice deſcenderunt Cæſareā ſalutaturi Feſtum. Et cum dies cōplures ibi cōmorarentur, Feſtus regi retulit cauſſam Pauli, dicens: Vir quidā eſt relictus à Felice uinctus, de quo cum ueniſſem Hieroſolymā, ſignificarunt mihi principes ſacerdotum & ſeniores Iudæorum, poſtulantes aduerſus illum ſententiā. Quibus reſpondi: Non eſt Romanis cōſuetudo ob gratiā donare aliquem hominē, ut pereat priuſquā is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumq; defendendi accipiat de crimine. Cum ergo huc cōueniſſent, ſine ulla dilatiōe, ſequenti die ſedens pro tribunali, iuſſi adduci uirum. De quo cum ſtetiſſent accuſatores, nullum crimen intendebant ſuper hiſce rebus, de quibus ego ſuſpicabar, ſed quæſtiones quaſdā de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodā IESV defuncto, quem affirmabat Paulus uiuere. Hæſitans aūt ego de huiuſmodi quæſtione, dicebā: num uellet ire Hieroſolymā, & ibi iudicari ſuper iſtis. Paulus aūt cum appellaſſet, ut ſeruaretur Auguſti cognitioni, iuſſi ſeruari eum, donec mitterem eum

ad Cæ

ad Cæſarem. Agrippa aũt dixit ad Feſtum: Volebã & ipſe hominem audire: Cras, inquit, audies eum. Poſtero aũt die cum ueniſſet Agrippa & Bernice cum multo apparatu, & introiſſent in auditoriũ cum tribunis & uiris principalibus ciuitatis, iubente Feſto adductus eſt Paulus. Et dicit Feſtus: Agrippa rex & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcũ uiri, uidetis hunc hominẽ, de quo omnis multitudo Iudæorũ interpellauit me, & Hieroſolymis & hic: acclamantes non oportere eum uiuere amplius. Ego uero cõperi nihil dignum morte eum admiſiſſe. Cæterum cum is ipſe appellaſſet Auguſtum, ſtatui mittere eum. De quo quid certum ſcribã domino, non habeo. Quapropter produxit eum ad uos, & maxime ad te rex Agrippa, ut examinatione facta, habeã qđ ſcribã. Iniquũ enim mihi uidetur mittere uinctũ, & crimina de quibus accuſatur non ſignificare. XXVI.

Agrippa uero ad Paulũ ait: Permittitur tibi loqui pro te metipſo. Tũc Paulus extenta manu pro ſe dicebat: Super oĩbus de quibus accuſor à Iudæis, rex Agrippa, exiſtimo me beatũ, qui cauſſam dicturus ſim apud te hodie: cũ tu maxĩe ſis gnarus earũ, quæ apud Iudæos ſunt, et cõſuetudinũ, et quæſtionũ. Quapropter obſecro te, ut patienter me audias. Itaq; uitã quidẽ meã, quam egi ab adoleſcentia, quæ ab initio fuit in gente mea Hieroſolymis, nouerũt omnes Iudæi: qui prius nouerant me ab initio, ſi uelint teſtimoniũ ferre, qđ ſecundũ exquiſitiſſimã ſectã noſtræ religionis, uixerim phariſæus. Et nũc ſtetus ſpe repromiſſiõis, quæ ad patres noſtros facta eſt à deo, ſto iudicio ſubiectus, ad quã duodecim tribus noſtræ inſtanter nocte et die colentes Deũ, ſperãt ſe puenturas. De qua ſpe accuſor, rex Agrippa, à Iudæis. Cur incredibile iudicatur apud

uos,ſi Deus mortuos ſuſcitat? Et ego quidē exiſtimabā me ad=
uerſus nomē I E S V *Nazaræni multa repugnādo facturū,qđ*
et feci Hieroſolymis. Et multos ſanctorū ego carceribus īcluſi,
à principibus ſacerdotū poteſtate accepta:et cū occiderētur, de
tuli ſentētiā. Et ꝑ oēs ſynagogas frequēter puniēs eos,cōpelle
bā blaſphemare:et amplius inſaniēs in eos, ꝑſequebar etiā in ex
teras uſq; ciuitates. Quarū rerū ſtudio cū irem Damaſcū, cū
autoritate et ꝑmiſſu principū ſacerdotū:die medio, rex, in uia
uidi è cœlo ſupra ſplendorē ſolis circūfulſiſſe me lumen, et eos
qui mecū faciebāt iter. Cū aūt oēs nos decidiſſemus in terrā, au
diui uocē loquentē ad me, ac dicentem Hebraica lingua: Saul
Saul,quid me ꝑſequeris? Durū eſt tibi cōtra ſtimulos calcitra=
re, Ego aūt dixi: Quis es domīe? At ille dixit: Ego ſum I E S V S
quē tu ꝑſequeris. Sed exurge et ſta ſuꝑ pedes tuos. Ad hoc enī
apparui tibi, ut cōſtituā te miniſtrū, ac teſtem, et eorū quæ uidi
ſti, et eorū in quibus apparebo tibi: eripiēs te à populo et genti
bus, ī quas nūc te mitto, ut aperias oculos eorū, ut cōuertātur à
tenebris ad lucē, et à poteſtate ſatanæ ad Deū: ut accipiāt re=
miſsionē pctōrū, et ſortē inter eos, qui ſanctificati ſunt ꝑ fidē
quæ eſt erga me. Vnde rex Agrippa, nō ſui inobediēs cœleſti ui
ſioni: ſed his qui ſūt Damaſci primū et Hieroſolymis, et ꝑ oēm
regionē Iudeæ, deīde et gentibus annūciabā, ut pœnitentiā age
rent, et cōuerterētur ad Deū, opera faciētes digna his qui reſi
puiſſent. Hac ex cauſsa Iudæi me in templo comprehenſum ten
tauerunt interficere. Auxiliū igitur nactus Dei, uſq; in hodier
nū diē ſto, teſtificās tum paruo, tum magno: nihil aliud dicens,
quā ea quæ prophetæ prædixerāt futura eſſe, et Moſes: an paſ
ſurus fuerit Chriſtus, an primus ex reſurrectiōe mortuorū lu=

men

men annunciaturus ſit populo et gentibus·Hæc aũt cũ pro ſe di
ceret, Feſtus magna uoce ait:Inſanis Paule·Multæ te literæ ad
inſaniã cõuertũt· Et Paulus:Nõ inſanio,inquit, optime Feſte,
ſed ueritatis et ſobrietatis uerba eloquor· Scit enim de his rex
apud quẽ et libere loquor·Latere enĩ cum nihil horũ arbitror,
Neq; enĩ hoc in angulo geſtũ eſt·Credis rex Agrippa prophe
tis? Scio qđ credis·Agrippa autẽ ad Paulũ ait:Modica ex par
te perſuades mihi,ut fiam Chriſtianus·Et Paulus ait:Optarim
à Deo,nõ ſolũ modica ex parte, uerũ etiã magna, nõ te modo,
ſed oẽs etiã,qui me audiunt hodie,eſſe tales,qualis ego ſum, ex
ceptis uinculis his·Et hæc eo locuto,ſurrexit rex ac præſes, &
Bernice, & qui aſſidebant eis·Et cũ ſeceſſiſſent, loquebantur
inter ſe,dicẽtes:Nihil morte aut uinculis dignum facit homo
iſte·Agrippa autẽ Feſto dixit:Dimitti poterat homo hic, ſi nõ
appellaſſet Cæſarem·

CAP· XXVII·

POſtquã autẽ decretũ eſt,ut nos nauigaremus in Italiã,tra
diderũt et Paulũ,et quoſdã alios uinctos centurioni,nomi
ne Iulio,cohortis Auguſtæ·Cõſcenſa aũt naue Adramyt=
tina,nauigaturi iuxta loca Aſiæ,ſoluimus,perſeuerante nobi=
ſcum Ariſtarcho Macedone Theſſalonicenſi·Sequenti autẽ die
appulimus Sidonẽ·Et Iulius humaniter tractato Paulo,permi=
ſit ut ad amicos profectus,ab illis curaretur·Et inde cũ ſoluiſſe
mus,ſubnauigauimus iuxta Cyprũ, propterea qđ eſſent uenti
cõtrarij·Et pelagus qđ eſt cõtra Ciliciã et Pamphyliã,emenſi,
peruenimus Myrã, quæ eſt Lyciæ, et ibi nactus centurio nauẽ
Alexandrinã nauigantẽ in Italiã,impoſuit nos in eam·Et cum
multis diebus tarde nauigaremus, uixq; deueniſſemus contra
Gnidũ,prohibente nos uento,adnauigauimus Cretæ iuxta Sal

mon

monē. Et uix prӕterlegentes illā, peruenimus in locū quendā, qui uocatur pulchri portus, cui uicina erat ciuitas Laſӕa. Multo autē tempore peracto, et cum eſſet iā periculoſa nauigatio, ob id quoq; qd' iam ultra tempus ſuſtinuiſſent inediā, admonebat eos Paulus, dicens eis: Viri uideo quod cum iniuria multoq; damno, nō ſolū oneris et nauis, ſed etiā animarū noſtrarū futura ſit nauigatio. Centurio autē gubernatori et nauclero magis credebat, quā his quӕ à Paulo dicebātur. Et cū aptus portus nō eſſet ad hybernandū, cōplures cœperunt cōſilium ſoluendi illinc, ſi quo modo poſſent peruecti Phœnicem illic hybernare. Is eſt portus Cretӕ ſpectans ad Africū & ad Chorū. Aſpirante autē Auſtro, rati ſe propoſiti cōpotes, cū ſoluiſſent Aſſon, prӕterlegebāt Cretā. Verū haud multo poſt coortus eſt contra ipſam uentus Typhonicus, qui uocatur Euroaquilo. Cūq; correpta eſſet nauis, nec poſſet obniti uento, data naue flatibus, ferebamur. In inſululā autē quandā deuecti, quӕ uocatur Clauda, uix potuimus obtinere ſcaphā. Qua ſublata adiutorijs utebantur, ſubcingentes nauē, timentes ne in Syrtim inciderent, demiſſo uaſe, ſic ferebātur. Cum aūt uehemēti tempeſtate iactaremur, ſequenti die iactū fecerūt, ac tertio die noſtris manibus armamenta nauis proiecimus. Porrò neq; ſole, neq; ſyderibus apparentibus ad cōplures dies, et tempeſtate nō exigua imminente, iam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtrӕ. Cum autē multa iā eſſet inedia, tunc ſtans Paulus in medio eorū, dixit: Oportebat quidē, ò uiri audito me nō ſoluere à Creta, nec accerſere nobis iniuriā hanc et iacturā. Et nunc hortor, ut bono animo ſitis. Iactura enī animӕ nulla erit ex uobis, ſed tantū nauis. Aſtitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cuius ſum ego, quē & co-

lo, di

lo, dicens: Ne timeas Paule, Cæſari te oportet ſiſti. Et ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo eſtote uiri. Credo enim Deo, quod ſic erit, quemadmodum dictum eſt mihi. In inſulam autem quandã oportet nos eijci. Sed poſteaquàm quartadecima nox ſuperuenit, nauigantibus nobis in Adria circa medium noctis, ſuſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionem. Qui & demiſſa bolide, repererunt paſſus uiginti, ac puſillũ inde digreſſi, rurſumq; demiſſa bolide, repererunt paſſus quindecim. Timentesq;, ne in aſpera loca inciderent, de puppi iactis ancoris quatuor, optabant diem oriri. Nautis uero quærentibus fugere è naui, cum demiſiſſent ſcapham in mare, ſub prætextu uelut è prora ancoras extenſuri, dixit Paulus Centurioni & militibus: Niſi hi in naui manſerint, uos ſalui fieri non poteſtis. Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ, & paſſi ſunt eam excidere. Et cum dies inciperet apparere, hortabatur Paulus omnes ſumere cibum, dicens: Dies hic decimuſquartus eſt, quod expectãtes ieiuni permanetis, nihil accipientes, propter quod hortor uos, ut ſumatis cibum, hoc enim ad ſalutem ueſtram pertinet, quia nullius ueſtrum capillus de capite cadet. Et cum hæc dixiſſet ſumpto pane, gratias egit Deo in conſpectu omnium, & cum fregiſſet, cœpit edere. Porrò animis iam recreatis omnium, ſumpſerunt & ipſi cibum. Eramus uero uniuerſæ animæ in naui ducentæ ſeptuaginta ſex. Et ſatiati cibo, alleuabant nauem, eijcientes triticum in mare. Cum aũt dies eſſet, terram non agnoſcebant, ſinum uero quendam animaduerterunt, habentem littus, in quod cogitabãt, ſi poſſent, impingere nauem. Et cum ancoras ſuſtuliſſent, cõmittebãt ſe mari, ſimul laxatis

iuncturis

iuncturis gubernaculorũ, et ſublato artemone ad auræ flatũ, tẽ
debant ad littus. Et cũ incidiſſent in locũ bimarẽ, impegerunt
nauem. Ac prora quidẽ infixa manebat ĩmobilis, puppis uero
ſoluebatur à ui undarũ. Militũ autẽ consiliũ erat, ut uinctos oc
ciderẽt, ne quis cũ enataſſet effugeret. At centurio uolens ſer
uare Paulũ, cõpeſcuit eos à cõſilio, iuſſitq́;, ut qui poſſent nata
re, abijcerent ſe primos, et in terrã euaderẽt, cæteriq́; partim
in tabulis, partim in quibuſdã nauis fragmentis. Et ſic factum
eſt, ut oẽs incolumes euaderent in terrã. CAP. XXVIII.

ET cũ euaſiſſent, tũc cognouerunt, quod Melite inſula uo
caretur. Barbari uero præſtabãt nõ uulgarem humanita
tem nobis. Accenſa enim pyra, recipiebãt nos omnes pro
pter hymbrem qui imminebat, et propter frigus. Cum congre
gaſſet autẽ Paulus ſarmentorum multitudinem, et impoſuiſſet
in ignẽ, uipera è calore prorepens, inuaſit manũ eius. Vt uero
uiderunt Barbari pendentẽ beſtiã de manu eius, inter ſeſe dice
bant: Omnino homicida eſt homo hic, quem ſeruatum è mari ul
tio non ſinit uiuere. Et ille quidẽ excuſſa uipera in ignem, ma
li nihil paſſus eſt. At illi exiſtimabant futurum, ut incenderer
tur, aut concideret repente mortuus. Diu autem illis expectan
tibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, mutata mente dice
bant eum eſſe Deum. In locis autem illis erant prædia primatẽ
Inſulæ, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo benigne tra
ctauit hoſpitiò. Contigit autem patrem Publij febribus, ac dy
ſenteria uexatum decumbere. Ad quem Paulus intrauit, et cũ
oraſſet, impoſuiſſetq́; ei manus, ſanauit eum. Hoc igitur facto
cæteri quoq; qui habebant infirmitates in inſula, accedebant
& ſanabantur, qui etiam multis honoribus nos honorauerũt,

& ſoluentibus impoſuerunt, quæ neceſſaria erant. Poſt menſes autem tres nauigauimus in naui Alexandrina, quæ in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux: Et cum ueniſſemus Syracuſas, manſimus triduo. Inde circumlegentes deuenimus Rhegium, & poſt unum diem afflante Auſtro, poſtri die uenimus Puteolos, ubi repertis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem, et ſic uenimus Romam. Et inde cum audiſſent fratres de nobis, prodierũt in occurſum nobis uſq; ad Appij forum ac tres tabernas. Quos cum uidiſſet Paulus, gratijs actis deo, ſumpſit fiduciam. Cum aũt ueniſſemus Romam, centurio tradidit uinctos principi exercitus. Permiſſum eſt aũt Paulo ut maneret ſolus cum cuſtodiente ſe milite. Poſt tertium aũt diem conuocauit Paulus Iudæorum primores. Cumq; ueniſſent, dicebat eis: Ego, uiri fratres, cum nihil fecerim aduerſus plebem, aut inſtituta maiorum, uinctus ab Hieroſolymis traditus ſum in manus Romanorum, qui cum examinaſſent, uoluerunt me dimittere, eò quod nulla eſſet cauſſa mortis in me. Sed contradicentibus Iudæis, coactus ſum appellare Cæſarem, non quaſi habeam de quo gentem meam accuſem. Propter hanc igitur cauſſam aduocaui uos, ut uiderem & alloquerer, propter ſpem enim Iſraëlis catena hac circundatus ſum. At illi dixerũt ad eum: Nos neq; literas accepimus de te à Iudæa, neq; adueniens aliquis fratrum nunciauit, aut locutus eſt aliquid de te mali. Volumus autem ex te audire quæ ſentias. Nam de ſecta iſta notum eſt nobis, quod ubiq; ei contradicitur. Cum cõſtituiſſent autem illi diem, uenerunt ad eum in hoſpitium complures, quibus exponebat teſtificans regnum dei, ſuadensq; eis de I E S V ex lege Moſi & prophetis, à mane uſque ad ueſperam,

& quidam

*& quidam credebant his quæ dicebantur, quidã uero non cre-
debant. Cumq; inter ſe non eſſent concordes, diſcedebãt, ubi
dixiſſet Paulus unum uerbum: Bene ſpiritus ſanctus locutus eſt
per Eſaiã prophetã ad patres noſtros, dicens: Vade ad populũ* Eſa.6.
*iſtum, & dic: Auribus audietis & non intelligetis: & uidentes
uidebitis, & non perſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi
huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos compreſ-
ſerunt: ne quando uideant oculis, & auribus audiant, & cor-
de intelligant, & coruertantur, & ſanem eos. Notum ergo ſit
uobis, quod gentibus miſſum eſt hoc ſalutare dei, & ipſi audi-
ent. Et cum hæc dixiſſet, exierunt ab eo Iudæi, multam haben-
tes inter ſe diſceptationem. Manſit autem Paulus bien-
nio toto in ſuo conducto: & ſuſcipiebat omnes
qui ingrediebantur ad ipſum, prædicans
regnum dei, ac docens quæ ſunt de
domino IESV cum omni
fiducia, nemine pro-
hibente.*

ACTVVM APOSTO-
LORVM FINIS.

EPISTO LAE APOSTOLICAE,

·PAVLI
IACOBI
PETRI.
IOHANNIS ET
IVDAE·

Item apocalypſis Iohannis Theologi·

Epiſtola Deſ·Eraſmi, de philoſophia Euangelica·

IN EPISTOLAM AD ROMANOS ARGVMENTVM PER ERASMVM ROTER.

IAM QVO RES ſit dilucidior argumẽtum epiſtolæ paucis explicandum. Atq; ut exordiar ab ipſo nomine quanquã me nõ fugit Hieronymum in commentarijs, quos ſcripſit in epiſtolã ad Philemonẽ, in hac eſſe ſententia, ut exiſtimet Apoſtolum prius uocatum Saulum, Pauli uero cognomen ceu trophæum uſurpaſſe à Sergio Paulo procõſule, quẽ CHRISTO lucrifecit, quemadmodum legimus in Actis apoſtolorũ cap. 13. Rurſus alios eſſe, quibus placeat in Iudaiſmo dictum Saulum, mutatã religione ſimul et nomen mutaſſe. Sed alterã opinionẽ minus probabilem facit, quod Lucas hoc ipſo, quod modo citauimus, capite ſcribit: Saulus qui et Paulus, repletus ſpirituſancto, haud obſcure declarans eum binominẽ fuiſſe priuſquã Sergius Paulus eſſet cõuerſus. Alterã plane refellit, quod cũ alijs aliquot locis, tum in eodẽ capite Saulus dicitur iã Chriſti prædicans Euangeliũ: Dixit illis ſpirituſſanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabã.

Proinde

Proinde mihi uero proprior uidetur Origenis opinio, quemad modũ in ueteris inſtrumenti libris aliquot comperimus diuerſis nominibus notatos, uelut Idida dictum, qui aliâs uocatus eſt Salomon, & Oziam alicubi dictum, qui alibi ſit Azarias: Item in euangelicis literis, Lucæ dictum Leui, qui ſe in ſuo Euangelio Matthæũ nominat, ita Paulo geminũ fuiſſe uocabulũ, quan quã ipſe in ſuis epiſtolis ſe nunquã Saulũ appellat, ſed ubiq; Paulũ, fortaſsis ob id, quod Pauli uocabulũ Græcorũ ac Romanorũ, ad quos ſcribebat, auribus eſſet familiarius. Saulus enĩ ſic à Saul Hebræa uoce deflexũ apparet, ut Græci à Ioſeph Ioſephũ deflexerũt Paulus aũt Hebræis ſonat mirabilẽ, ſi tamẽ ſcrendũ putamus Romanæ ſeu Græcanicæ uocis etymologiã è pegrina lingua peti. Quod tamen Hieronymus cum alicubi in alijs reprehendat, hic ſibi permittit, opinor, ut in re non admodum ſeria. Certe Græcis ſonat quietum, Latinis puſillum. Saul Hebræis ſonat poſtulatũ, & ſi Ambroſio credimus, inquietudinẽ ſiue tentationẽ. Atq; hæc quidem de ratione nominis, ut in argumento penè plus ſatis. Cæterũ dictauit hanc epiſtolam, excipiente Tertio, quod is quoq; in calce epiſtolæ teſtatur adijciens: Saluto uos ergo Tertius, qui ſcripſi epiſtolã in domino. Miſſam apparet è Corintho, per Phœben fœminã Cenchreenſem. Eſt autem Cenchreæ portus Corinthiorũ, haud procul ab urbe diſſitus. Quod ſi tempus quoq; requiratur, ſcriptã apparet poſt utrãq; ad Corinthios epiſtolã (unde putant in hac abſolutæ iam et confirmatæ pietatis argumenta potiſſimum elucere) id temporis cum peragrata iam Achaia, in qua Corinthus eſt, & huic finitima Macedonia, uſq; ad illiricum, ac nõ ſolũ prædicato ubiq; Chriſti euangelio, in his duntaxat locis, in quibus

Binomines in ſacris literis.

Etymologiam nõ recte peti ex aliena lingua.

Scriba.

Locus.

Tempus.

aliorũ apoſtolorũ nemo prædicauerat, uerumetiã iuxta Petri monita, collecta à ſuis aliquanta pecunia, in ſubſidiũ pauperũ; adornaret iter Hieroſolymam, ut exhibito quod acceperat, illinc proficiſceretur in Hiſpaniã, Roma iter facturus, atq; illic obiter ſalutaturus Chriſtianos, de quorũ ſide ac religione audierat, cum ipſos nondũ uidiſſet. Acciderat enĩ illis diuerſum quiddã atq; Galatis. Siquidẽ hi primũ recte à Paulo inſtituti, poſtea fraude pſeudapoſtolorũ circũuenti ſunt, & retracti in Iudaiſmum. Contra Romani, primũ male inſtituti à pſeudapoſtolis, ſimul atq; pro ſua prudentia ſenſerãt fraudẽ, reſipuerunt, & in eo quod rectũ eſſe cognouerunt, perſeuerabãt. Nam in eccleſiæ naſcentis primordijs erant, qui exiſtimarẽt, euangelij gratiã, quoniã Abrahæ poſteris, et Iudaicæ genti peculiariter promiſſa uidebatur, nõ eſſe propagandũ in prophanas gentes, & ſimulachrorũ ac dæmonũ cultui deditas. In qua ſententia et Petrũ apparet fuiſſe, qui uiſo monendus erat, ut Cornelium Centurionẽ admitteret, quo nomine mox illi exhibitum eſt negociũ Hieroſolymis expoſtulantibus his, qui ex Iudaiſmo conuerſi fuerant ad Chriſtum, quod cum in circũciſis habuiſſet commercium, atq; in his probabile eſt & apoſtolos aliquot fuiſſe. Sic enim legimus in Actis cap. 11. Audierunt autem Apoſtoli et fratres qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt uerbũ Dei. Cum autem aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, diſceptabant aduerſus illum qui erãt ex circunciſione, dicentes: quare introijſti ad uiros præputium habentes, et manducaſti cũ illis? Erant rurſus, qui licet non exiſtimarent gentes prorſus arcendas ab Euangelij conſortio, nõ admittendas tamen ducebãt, niſi circunciderentur ritu Iudaico, perinde quaſi Chriſtus ege-

Argumentum epiſtolæ.

Opinio apoſtolorũ in initio.

ret adminiculo legis Moſaicæ, ſimul ut Euangelij gloriã in ſuã gentem transferrent. Et in Actis apoſtolorum cap. 11. proditũ eſt eos, qui ob perſecutionẽ, quæ accidit à morte Stephani, pro fugerant in Phœnicem in Cyprum & in Antiochiam, nemini prædicaſſe Chriſtum niſi ſolis Iudæis. Rurſus cap. 15. quidã Iudæi ueniunt Antiochiã, palàm aduerſus Paulum et Barnabam prædicantes, non eſſe ſpem ſalutis, niſi iuxta Moyſi præſcriptum circunciderẽtur: tantuſq; tumultus per hos cõcitatus eſt, ut coacto concilio decretum ſit, ut Paulus et Barnabas unà cum aduerſarijs Hieroſolymã irent, et lis Apoſtolorũ ac ſeniorũ arbitrio cõponeretur. Atq; illic rurſum acriter obnitentibus nonnullis, præſertim factiõis phariſaicæ Chriſtianis, cuius fuerat et Paulus, coacta eſt ſynodus apoſtolorum, et ſeniorum: ac Petri Iacobiq; autoritate decretum eſt, ne gentes onerarentur lege Moſaica, tantum temperarent ab eſu ſuffocati animantis, à ſanguine, à carnibus ſimulachro immolatis, et à ſtupris: quod tamen pro ratione temporũ inuincibili Iudæorũ ſuperſtitioni datum eſſe, uel illud argumento eſt, quod tria illa iam olim uidemus eſſe ſublata, ac prorſus abolita. Ex eodẽ fonte nata eſt illa Pauli cum Petro concertatio Antiochiæ, cũ gentium apoſtolus cernens ſuos ob Petri ſimulationẽ periclitari, palàm illum redarguit, quẽadmodum refert ipſe in epiſtola ad Galatas cap. 2. Rurſum Hieroſolymis autore Iacobo, quo purgaret iam inter Iudæos ſparſum rumorẽ, quod retrahere uideretur à lege Moſaica, cum cæteris caluiciũ induxit capiti: & iuxta ritum Iudai cũ purgatus, munus obtulit in templo, ſicuti refert Lucas Actorum cap. 21. Quo quidem ex loco uidetur Iacobus, tametſi gentes prius onere legis Moſaicæ propemodum liberaſſet, eſſe ta-

men in hac ſententia, ut putaret à Iudæis exigendã eſſe legis ob ſeruationẽ: uel in hoc ut placarentur ij, qui nondum ſic profecerant in euangelica ueritate, ut poſſent omnino patrios ritus contemnere. Sic enim loquitur Iacobus: Et ſcient omnes, quia quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem. Nec alia de cauſſa, opinor, totondit caput ex uoto Cenchreis cap. 18. Conſimili neceſſitate circuncidit Timotheũ cap. 16. cum eſſet matre quidẽ Iudæa natus, ſed patre ethnico. Tantæ molis erat ex Iudæo facere Chriſtianum. Eſt enim ei genti peculiaris quædam pertinacia, nec ulla fuit unquam ſuæ religionis tenacior, ut eleganter docet Ioſephus in apologia Iudaicarum antiquitatum. Ad hæc ut Iudæorum natio tum omnibus orbis nationibus erat peculiariter inuiſa, ita uiciſſim omnes execrabantur illi, ceu impuros, prophanos & impios: adeo ut nec congreſſu dignarentur, & templum ſuum pollui crederent, ſi quis fortè incircunciſus eſſet ingreſſus. Tantum erat præciſæ pelliculæ ſupercilium. Cum igitur ſpes non eſſet fore, ut Græci Romaniq; legem inuiſam reciperent, & incredibili pertinacia reclamarent Iudæi, Paulus intelligens periculum eſſe, ne tam exitiabili diſſidio magna ex parte periret Euangelij fructus, & CHRISTI gloria Moſaici nominis obſcuraretur admixtu, hoc in primis agit ubiq;, ut legis ceremonias abroget, atq; antiquet, omnemq; ſalutis adipiſcendæ fiduciam in unum CHRISTVM transferat. Sicut autem Galatas acriter, ſed tamen amanter obiurgat, quod eſſent in Iudaiſmum adducti: ita Romanos præmunit & inſtruit, ne à pſeudapoſtolis, quos ſciebat nuſquam ceſſare: illaqueentur incauti, ſed in recta doctrina quam amplecti cœpiſſent, perſiſterent. Erat

Iudaicæ gentis pertinacia.

rent. Erat

rent. Erat enim Romæ ingens Iudæorum numerus, ſiue illuc à Pompeio translatus, ſiue quod iam Romanorum eßet prouincia Iudæa, quorum ſuperſtitio crebro & apud Iuuenalem atq; Horatium & apud Senecam notatur. Cum quibus et Paulo multum negocij fuiße, poſteaquam Romam peruenißet, teſtatur extremum caput Actorum apoſtolicorum, ac miro conſilio ſingularis artifex in hac epiſtola ſermonem temperat inter Iudæos & Gentes, dum ſtudet omneis omnibus modis ad Chriſtum pellicere: neq; uult, ſi fieri poßit, quenquam omnino mortalium perire ſuo duci, cui militabat: itaq; nunc hos ob iurgat, nunc illos, nunc rurſus erigit, ac ſubleuat. Gentium ſupercilium deprimit: oſtendens nihil illis profuiße, neq; naturæ legem, neq; philoſophiam, cuius profeßione tumebant, quo minus in omne ſcelerum dedecus prolaberentur. Rurſum Iudæorum arrogantiam coërcet, qui legis fiducia perdidißent id quod erat totius legis caput, fidem in Chriſtum IESVM, *docens legis ceremonias antiquatas eße iam coruſcante Chriſti euangelio, quem legis umbræ deliniarant, abrogata iam ocia ſabbatorum, circunciſionis iniuriam, Calendarũ recurſus, ter quotannis redeuntes ferias, delectum ciborum, in ſingulos dies iterum ſordidanda lauacra, pecudum innoxiarum lanienã, templi religionem aßiduis inquinati cædibus.* Has *rerum umbras emicante luce ueritatis euaneſcere:* Veros *eße filios Abrahæ, qui fidem Abrahæ referrent: uere Iudæos eße, qui Chriſtum profiterentur: uere circunciſos, qui mentem haberent à fœdis cupiditatibus repurgatam.* Veram *iuſticiam ac perfectam ſalutem citra legis auxilia, per* Euãgelium *ac ſolam fidem in* Chriſto *conferri ex æquo omnibus: licet ea ſalus peculiariter olim*

Summa doctrinæ Paulinæ.

Ceremoniæ.

eſſet promiſſa Iudæis: ſed ita his promiſſa, ut prophetæ non tacuerint fore, ut illis reijcientibus ad gentes prædicatio Chriſti propagaretur. Per legẽ Moſaicã uerã iuſticiã nulli cõtingere: ſed per fidẽ. idq; docet: tum exemplo Abrahæ, tum uarijs ipſius legis teſtimonijs. Et ad eũ modum detracto utriſq; ſupercilio, adempta utriſq; fiducia ſui, omnes æquat in negocio fidei euangelicæ, ita gratulans ſaluti gentium, ut ſuæ gentis cæcitatem paterno deploret affectu, licet illam ubiq; pertinaciſſime infenſam experiretur. atq; id per ſe durum, ita mitigat, ut dicat nec omnes excæcatos, et fore ut aliquando reſipiſcat Iudæorum natio, fide gentium prouocata. Atq; hic obiter uaria multiplexq; doctrina de præfinitis, ſiue prædeſtinatis, de præſcitis, de uocatis, de gratia & merito, de libero arbitrio, de diuino conſilio nobis inſcrutabili, de lege naturæ, de lege Moſi, de lege peccati. Varij item allegoriarũ fontes, dum duos facit Adam: alterũ, quo naſcimur iuxta carnẽ mortales: alterum, quo renaſcimur immortales futuri. Duos homines, internum et externum: internum ſpiritui et rationi parentẽ, externum cupiditatibus et affectibus obnoxium: quorum priorẽ aliquãdo ſpiritum appellat poſteriorẽ interim corpus, ſiue membra: interim carnẽ, aliquoties legẽ peccati uocat. Duplicẽ mortẽ, corporis et animi, et tertiã qua morimur peccato et peccandi affectibus. Triplicẽ item uitã, qua uiuimus corpore, qua animo, et qua uiuimus iuſticiæ et peccato. Duplicẽ ſeruitutem, aut libertatẽ, qua uiciſſim uel innocentiæ ſeruimus, emancipati à peccatis, uel peccatis ſeruimus liberi à iuſticia. Duplicem Iudaiſmum, duplicem circunciſionem: geminos poſteros Abrahæ: duas parteis legis Moſaicæ, carnalem, ueluti corpus, ſpiritualem, uelut animam legis.

Fontes allegoriarũ.

Duplicẽ

Duplicē baptiſmum, quo primum abluimur à peccatis priſtinis ſacro lauacro, & quo Chriſto cōmorimur, abdicatis mundi affectibus. Duplicē *ſepulturā, corporalē, qua triduo ſepultus eſt Chriſtus, & ſpiritualē, qua nos ſemoti à mundi uitijs, requieſcimus in illo*. Duplicē *reſurrectionē, alterā quæ præceſſit in Chriſto, in nobis ſecutura, alterā qua nos à peccatis priſtinis rediuiui, progredimur à uirtute ad uirtutē, hac parte quoad licet futurā immortalitatem meditantes*. Duplicē *iuſticiā, dei & hominum*. Duplex *iudiciū, dei & hominum*: Duplicē *gloriā ſiue laudē apud deum & apud homines*. His *diſſertis, tranſit ad locum moralē; in primis adhortans ad mutuā cōcordiā, exemplo membrorū corporis*. Et *quoniā pax conſtare non poteſt, ubi faſtus eſt aut liuor, obſecrat, ut obſequijs mutuis mutuum amorem alant foucantq́;*. Romanos, *ut Iudæorū infirmitatē ex diutina legis aſſuetudine relicta, ferant*: Cōtra *Iudæos, ne gentibus in euangelij conſortiū āſcitis inuideant, ſed illorū fidem ac libertatē potius æmulentur, & cum idem ſit oīm* Deus, *idē Chriſtus, eadē gratia, idem præmiū, oēs in unum corpus coaleſcāt, neq; quiſquā ſibi arroget quicquā, ſed ſi qua dote præcellat, aliquis, eam ad fratris opem accōmodet*. Atq; *hunc locū uarie tractat, docens, quales ſe præſtare debeant erga Iudæos incredulos, quales erga Chriſtianos ſuperſtitioſiores, ſiue, ut ipſe uocat infirmos, quales erga ſuperiores, quales erga inferiores, quales erga pares, quales erga principes ac magiſtratus ethnicos, ſed ſuo utcunq; fungentes officio, quales in proſperis, quales in aduerſis*. Deinde *rurſum laude* Romanorū, *mitigat admonitionis acerbitatē, & ſuā apud illos autoritatē cōmendat, cōmorans quanto plus cæteris promouerit in euangelio Chriſti*,

Moralis locus

 declarat

declarat quanta teneatur illos uidendi cupiditate, & ſpem facit ſui aduentus, cur eum differre cogatur, aperit, laudãs ſpontaneam Macedonũ & Corinthiorũ in pauperes ſanctos liberalitatem, tacite ac uerecunde Romanos ad æmulandum prouocans. Caput extremũ penè totum occupat ſalutationibus, nõ frigide congeſtis multorum nominibus, ſed mire ſuo cuiq; addito elogio. Poſtremo, quoniã penitus nouerat & pſeudapoſtolorum improbã uerſutiã, & Romanorũ ſimplicitatem, ac facilitatem, admonet etiam atq; etiam caueant ne illorum blandiloquentia fallantur. Quanquã aũt horum pleraq; peculiarius ad eam pertinent ætatẽ, in qua rudis adhuc paulatim ſuppullulabat eccleſia, Iudæis & Gentibus admixta, ac principibus ethnicis obnoxia, tamen nihil eſt, unde non ad hæc quoq; tempora ſalutaris aliquid doctrinæ poßit accõmodari, ueluti de fugienda ſuperſtitione, quæ dißidiorũ eſt ſeminarium, & ſic habet ſpeciem pietatis, ut nihil ſit ueræ pietati aduerſius, de ſtulta fiducia philoſophiæ mundanæ, de fiducia noſtrorum operum, de negligendis his quæ ad ceremonias pertinent, quo magis ad ea quæ ueræ ſunt pietatis proficiamus, de merito fidei, de uitando faſtu, de toleranda alicubi minus eruditorum aut ſuperſtitioſiorum imbecillitate, de mutuis obſequijs alenda concordia, de ferendis aliquouſq; malis principibus & impijs epiſcopis, ne turbetur ordo ſtatus publici, de maleſactis beneficentiæ ſuperandis, de non iudicando quod ad te non pertineat, de commode interpretãdo quicquid recto animo fieri poteſt, de cauenda inſidioſa blandiloquentia, alijsq; id genus rebus, in quibus hodieq; communis hominum uita uerſatur. Sed utilitatem huius epiſtolæ æquat ac penè ſuperat difficultas, idq; mihi tribus potißimum

Salutationes Pauli.

Difficultas epiſtolæ ad Ro. unde.

potiſsimum de cauſſis accidere uidetur, ſiue quod non alibi ſermonis ordo confuſior, nuſquam oratio hyperbatis magis hiulca, nuſquam anantapodotis crebrius inabſoluta, quod ſubinde queritur interpres Origenes in huiuſmodi difficultatibus paſſim luctans, ac laborans. Quod utrum interpreti aut ſcribæ Tertio ſit tribuendũ, an ipſi Paulo, aliorum eſto iudicium. Ipſe ſane agnoſcit ſermonis imperitiã, licet rerum inſcitiã deprecetur. Rurſus adeo non affectauit orationem arte humana compoſitam, ut eam ſibi fugiendã etiam duxerit, ne quid hinc decederet gloriæ crucis, atq; ob id Origenes exiſtimat ſuperuacaneum eſſe ſermonis cõpoſitionem in eo requirere. Hieronymus aliâs illi uindicat orationis artificiũ, aliâs adimit, ingenue conſitens e corrupto Cilicum ſermone nonnihil traxiſſe uicij. Auguſtinus etiam rhetorũ ornamenta floſculosq; ex huius depromit epiſtolis. Quin & in actis dux uerbi eſt, & in epiſtola ad Corinthios priore, ſupra cæteros oẽs linguis loquitur. Quãuis enim, ut teſtatur Hieronymus, id temporis totus oriens Græce loqueretur, tamen ut conſentaneũ eſt, apud Celtas non eãdem fuiſſe Romani ſermonis caſtimoniã, quæ fuit Romæ: ita ueriſimile eſt, non parũ interfuiſſe inter Cilicem Græce loquentẽ, & Atticũ. Ad hæc orationis incõmoda acceſſit Hebraiſmus, cuius idiomata paſsim refert, ita Græce loquens, ut nihilo ſecius interim Hebræum agnoſcas. Alterã difficultatis cauſſam arbitror, quod ob rerũ inexplicabiliũ obſcuritatẽ, non alia ſit crebrioribus impedita ſalebris, aut altioribus interrupta uoraginibus, adeo ut ipſe relicto quod inſtituerat, exclamare cogatur: O altitudo diuitiarũ. Quid quod quædã myſteria prudẽs ſic attingit, ut ceu per tranſennã duntaxat oſtendat, pro temporũ illorum

Pauli ſermo incompoſitus.

ratione,

ratione, proq; captu eorũ quibus ſcribit, orationẽ attemperãs. Nouerat & uiderat ille quædã, quæ nephas eſſet homini loqui, & nouit quatenus eſſet opus lacte, quatenus cibo ſolido. Sciebat ætatũ in Chriſto gradus, & quid cui foret adhibendũ. Hoc con ſilio Petrus Apoſtolus apud rudem concionẽ uerba facturus de Chriſto, uirum cum nominat, deum tacet. Tertiã, opinor, cre= bram ac ſubitã perſonarũ mutationẽ, dum nunc Iudæos, nunc gentes, nunc utrinq; modo credẽtes, modo incredulos, reſpicit: aliâs infirmi, aliâs firmi: interim pij, interim impij, perſonã ſu ſtinet. Quibus fit, ut lector uelut in labyrinthis ac Mæandris quibuſdã inextricabilibus oberrans, nec unde ſit ingreſſus, ſa tis uideat, nec quâ ſit exitus. Vt mihi non minus uere quàm ele= ganter Origenes Paulum adſimilẽ faciat ei, qui hoſpitẽ in opu lentiſſimi cuiuſpiã principis palatiũ inducat, diuerſis uiarum ambagibus, & conclauiũ receſſibus perplexũ. Quædã aũt pro cul oſtendat, ex ditiſſimo opum theſauro, quædã propius admo ueat, quædã uideri nolit. Sæpe interim per aliud ingreſſus oſtiũ aliunde exeat, ut hoſpes ipſe miretur unde uenerit, ubi ſit, aut quâ ſit exeundũ. Agnouit hoc & Petrus Apoſtolus in epiſtola ſecunda, teſtans eſſe in Paulinis epiſtolis, quædã intellectu diffi cilia, quæ parum eruditi, parũq; firmi deprauarent ad ſuã per niciẽ. Nos difficultates has pro uirili conati ſumus amoliri, niſi quod quædã Paulinæ linguæ adeo peculiaria ſunt, ut aliquoties mutari non queant: uelut hæc, fides, gratia, corpus, caro, mem bra, ſpiritus, mẽs, ſenſus, ædificare, aliaq; huius generis. Quæ ut prorſus mutari non debuerũt, ita quoad licuit, emollire ſtu= duimus. Sed iam ipſum audiamus Romanis romane, imò omni bus craſſius & explanatius loquentem.

EPISTOLAE PAVLI APOSTOLI, DEnuo recognitæ per Eraſmum Roterodamum.

EPISTOLA PAVLI APOſtoli ad Romanos. CAP. I.

PAVLVS ſeruus IESV Chriſti, uocatus ad munus apoſtolicū, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos, in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui genitus fuit ex ſemine Dauid, ſecundum carnem, qui declaratus fuit filius dei cū potentia, ſecundū ſpiritum ſanctificationis, ex eo quod reſurrexit è mortuis IESVS Chriſtus dominus noſter, per quem accepimus gratiam ac muneris apoſtolici functionem, ut obediatur fidei inter omnes gentes, ſuper ipſius nomine, quorum de numero eſtis & uos, uocati IESV Chriſti. Omnibus qui Romæ eſtis dilectis dei, uocatis ſanctis, gratia uobis & pax à deo patre noſtro & domino IESV Chriſto. Primum quidem gratias ago

tias ago deo meo per IESVM *Chriſtũ, ſuper omnibus uobis,*
1.Timo.1. *quod fides ueſtra annunciatur in toto mundo.* ✶*Teſtis enim mi-*
hi eſt deus, quem colo ſpiritu meo, in euãgelio filij ipſius, quod
indeſinenter mentionẽ ueſtri faciam, ſemper in precibus meis
orans, ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter contin-
gat, uolente deo, ut ueniam ad uos. Deſidero enim uidere uos,
ut aliquod impertiar uobis donum ſpirituale, quo confirmemi-
ni, hoc eſt, ut communem capiam conſolationem in uobis, per
mutuam fidem ueſtram, ſimul & meam. Nolo aũt *uos ignora-*
re fratres, quod ſæpe propoſuerã uenire ad uos, licet præpedi-
tus fuerim ad hunc uſq; diem, quo fructũ aliquem haberem in-
ter uos quoq;, quemadmodũ & inter reliquas gentes. Græcis ſi-
mul & Barbaris, eruditis pariter ac rudibus, debitor ſum: ita
quantum in me eſt, paratus ſum uobis quoq; qui Romæ eſtis
Euangelizare. Non enim me pudet Euangelij Chriſti. Potentia
ſiquidem eſt Dei, ad ſalutem omni credenti, Iudæo primum ſi-
mul & Græco. Iuſticia enim Dei per illud patefit ex fide in fi-
Abacuc.2. *dem. Sicuti ſcriptum eſt:* ✶*Iuſtus aũt ex fide uicturus eſt, Palàm*
fit enim ira Dei de cœlo, aduerſus omnem impietatem, & iniu-
ſticiam hominum, qui ueritatem in iniuſticia detinent, propte-
rea quod id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in il-
lis. Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia illi-
us, ex creatione mundi, dum per opera intelligũtur, peruiden-
tur, ipſaq; æterna eius potentia ac diuinitas, in hoc, ut ſint in-
excuſabiles, propterea quod cum Deum cognouerint, non ut
Deum glorificauerunt, neq; grati fuerunt, ſed fruſtrati ſunt
per cogitationes ſuas, & obtenebratum eſt inſciẽs cor eorum.
Cum ſe crederent eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, mutaueruntq;
gloriam

gloriam immortalis dei, per imaginem, non ſolum ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam, uerumetiam uolatiliū & quadrupedū & reptiliū. Quapropter tradidit illos Deus per cupiditates cordium ſuorum, in immundiciā, ut ignominia afficiant corpora ſua inter ſe mutuo, qui cõmutarunt ueritatem eius mendacio, et uenerati ſunt, coluerūtq; ea quæ cõdita ſunt, ſupra eum qui condidit, qui eſt laudandus in ſecula amen.

Quamobrem tradidit eos deus in cupiditates ignominioſas. Nam & fœminæ illorum mutauerūt naturalem uſum, in eum qui eſt præter naturam. Similiterq; & maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt per appetentiam ſui, alius in alium maſculi in maſculos fœditatem perpetrantes, & præmium, qđ oportuit, erroris ſui in ſeſe recipientes. Et quemadmodū non probauerunt, ut Deum agnoſcerent, ita tradidit eos Deus in reprobā mentē, ut facerent quæ non conueniebat, repleti omni iniuſticia, ſcortatiõe, uerſutia, auaricia, malicia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malis præditi moribus, ſuſurrones, obtrectatores, dei oſores, contumelioſi, elati, glorioſi, excogitatores malorū, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, pactorum haud quaquā tenaces, alieni à charitatis affectu, neſcij fœderis, immiſericordes. Qui cū dei iuſticiā nouerint, nempe quod ij qui talia faciunt, digni ſint morte, non ſolum ea faciūt, uerumetiam aſſentiuntur ijs, qui faciunt.

CAP. II.

*Quapropter inexcuſabilis es ò homo, quiſquis es qui iudicas. *Nam hoc ipſo quod iudicas alterū, teipſum condemnas. Eadē enim facis tu, qui iudicas. Scimus aūt, qđ iudiciū Dei eſt ſecundū ueritatē, aduerſus eos qui talia agunt. Cogitas aūt hoc ò homo, qui iudicas eos qui talia faciūt, et facis eadem,* Matth. 7.

eadem, quod tu ſuffugies iudicium dei? Aut diuitias bonitatis il
lius ac tolerantiæ, lenitatisq́; contemnis, ignorans, quod boni=
tas dei ad pœnitentiam te inuitat? Sed iuxta duritiam tuam, &
cor pœnitere neſcium, colligis tibiipſi iram in die iræ, quo pate
fiet iuſtum iudicium dei, qui redditurus eſt unicuiq́; iuxta facta
ſua: his quidem qui perſeuerantes in benefaciendo, gloriam &
honorem & immortalitatem quærunt, uitam æternam: his ue=
ro qui ſunt contentioſi, & qui ueritati quidē non obtemperāt,
ſed obtemperant iniuſticiæ, uentura eſt indignatio, & ira, affli
ctio & anxietas, aduerſus omnem animam hominis perpetran
tis malum, Iudæi primum, ſimul & Græci. Gloria uero & ho=
nor et pax, omni operanti bonū, Iudæo primū ſimul & Græ=
Ephes.6. *co.* ✱Non enim eſt perſonarū reſpectus apud deum. Quicunq́;
enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt, & quicunq́;
in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim qui au
diunt legem, iuſti ſunt apud Deum, *ſed qui legem factis expri=*
munt, iuſti habebuntur. Nam cum Gentes *quæ legem non ha=*
bent, natura quæ legis ſunt, fecerint, eæ legem non habentes, ſi
biipſis ſunt Lex, *qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus*
ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus in
ter ſe accuſantibus, aut etiā excuſantibus, in eo die, cum iudica
bit dominus occulta hominum, iuxta Euangeliū *meum per* IE=
SVM *Chriſtum.* Ecce *tu* Iudæus *cognominaris, & acquieſcis*
in lege, & gloriaris in deo, & noſti uoluntatē, ac probas exi=
mia, inſtitutus ex lege, cōfidisq́; te ipſum ducem eſſe cæcorum,
lumen in tenebris uerſantium, eruditorē inſipientium, docto=
rem imperitorum, habentem formam cognitionis ac ueritatis
per legem. Qui *igitur doces alium, teipſum non doces: qui præ*
dicas

dicas non ſurandum, furaris: qui dicis nõ adulterandum, adulterium committis: qui execraris ſimulacra, ſacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſſionem Deum dehoneſtas. Nam nomen Dei propter uos male audit inter gentes, quemadmodũ ſcriptum eſt. Nam circuncisio quidem prodeſt, ſi legem ſeruaris. Quod ſi tranſgreſſor legis fueris, circunciſio tua in præputium uerſa eſt. Ergo ſi præputium iuſtificationes legis ſeruauerit, nónne præputium illius pro circunciſione imputabitur? & iudicabit quod eſt ex natura præputiũ, ſi legem ſeruauerit, te qui per literam & circunciſionem tranſgreſſor es legis? Non is qui in manifeſto Iudæus ſit, Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto ſit carnis circunciſio, circunciſio eſt, ſed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus eſt: & circumciſio cordis, circunciſio eſt, quæ ſpiritu conſtat, nõ litera, cuius laus non ex hominibus eſt, ſed ex Deo.

CAPVT III.

*Qvid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ utilitas circunciſionis? Multum per omnem modũ. Nam primum quidem illud, quod illis cõmiſſa ſunt oracula Dei. Quid enim, ſi quidam fuerunt increduli? Num incredulitas illorum, ſidem Dei faciet irritam? Abſit. Imò ſit Deus uerax, * omnis autem homo mendax. Quemadmodum ſcriptum eſt. * Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, et uincas cũ iudicaris. Quod ſi iniuſticia noſtra Dei iuſticiã cõmendat, quid dicemus? Num iniuſtus deus, qui inducat iram? Humano more loquor, abſit. Nam quomodo iudicabit Deus mundũ? Etenim ſi ueritas Dei, per meum mendacium excelluit, in gloriã ipſius, quid poſthac & ego ueluti peccator iudicor? Ac non potius (quemadmodũ*

Pſal. 15.
Pſal. 50.

de nobis male loquuntur, & ſicut quidã aiunt nos dicere) facia
mus mala, ut ueniant bona. Quorum damnatio iuſta eſt. Quid
Pſal. 13. igitur? Præcellimus eos? Nullo modo. Nam ante cauſsis reddi-
tis oſtendimus, & Iudæos & Græcos omnes peccato eſſe obno
xios, ſicut ſcriptũ eſt: Non eſt iuſtus, ne unus quidẽ: non eſt qui
intelligat, non eſt qui exquirat Deũ: omnes deflexerunt, ſimul
inutiles facti ſunt: nõ eſt qui exerceat bonitatẽ, non eſt uſq; ad
unũ. Sepulchrũ apertum guttur eorũ, linguis ſuis ad dolum uſi
ſunt, uenenũ aſpidum ſub labijs eorũ. Quorũ os execratione
& amarulentia plenum eſt, ueloces pedes illorũ ad effundendũ
ſanguinẽ. Contritio & calamitas in uijs eorum, & uiam pa-
cis non cognouerunt. Non eſt timor Dei coram oculis eorum.
Scimus autẽ quod quæcunq; Lex dicit, his qui in lege ſunt, di-
cat: ut omne os obturetur, et obnoxius fiat totus mundus Deo:
propterea quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis ca-
Gal. 2. ro in conſpectu eius. Per legem enim agnitio peccati. Nunc ue
ro abſq; lege iuſticia Dei manifeſtata eſt, dum comprobatur te
ſtimonio legis ac prophetarũ. Iuſticia uero Dei per fidem IE-
SV Chriſti in omnes, et ſuper omnes eos qui credunt. Non enĩ
eſt diſtinctio Omnes enim peccauerunt, ac deſtituuntur gloria
Dei. Iuſtificantur autẽ gratis per illius gratiã, per redemptio-
nem quæ eſt in Chriſto IESV, quem propoſuit Deus reconci-
liatorẽ, per fidẽ interueniente ipſius ſanguine, ad oſtenſionẽ iu
ſticiæ ſuæ, propter remiſſionẽ præteritorũ peccatorũ, quæ De
us tolerauit, ad oſtendendã iuſticiã ſuã, in præſenti tempore, in
hoc, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide IESV.
Vbi igitur gloriatio? Excluſa eſt. Per quã legem? Operũ? Non.
Imò per legem fidei. Arbitramur igitur fide iuſtificari homi-
nem

nem abſq; operibus legis. An Iudæorū Deus tantū? An non &
gentium? Certe & gentiū. Quandoquidē unus Deus, qui iuſti
ficabit circunciſionē ex fide, & præputium per fidem. Legem
igitur irritam facimus per fidem? Abſit. Imò legem ſtabilimus.

CAPVT IIII.

Quid igitur dicemus inueniſſe Abraham patrē noſtrum
ſecundum carnē? Nam ſi Abraham ex operibus iuſtifi
catus fuit, habet quod glorietur, at nō apud Deū. Quid
enim ſcriptura dicit? * Credidit autē Abraham Deo, & impu Gene. 15.
tatum eſt ei ad iuſticiam. Ei uero qui operatur, merces non im Gala. 3.
putatur ſecundum gratiam, ſed ſecundùm debitum. Porrò ei Iaco. 2.
qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, im=
putatur fides ſua ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid ex=
plicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iuſticiam abſ
q; operibus. * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, et quo= Pſal. 3.
rum obtecta ſunt peccata. Beatus uir, cui nō imputabit domi=
nus peccatū. Beatificatio igitur hæc, in præputiū tantū, an &
in circunciſionem deuenit? Dicimus enī, quod imputata fuerit
Abrahæ fides ad iuſticiā. Quomodo ergo īputata eſt? cum eſſet
in circunciſiōe an cū eſſet in præputio? Non in circunciſione,
ſed in præputio. Et ſignū accepit circunciſiōis ſignaculū iuſti
ciæ fidei, quæ fuerat in præputio, ut eſſet pater omniū creden=
tiū per præputiū, ut imputaretur et illis iuſticia, et pater cir=
cunciſiōis, ijs qui nō ſolū genus ducerent à circunciſis, uerum=
etiā ingrederentur ueſtigijs fidei, quæ fuit in præputio patris
noſtri Abrahæ. Non enī per legē promiſſio contigit Abrahæ
aut ſemini eius, illum hæredem fore mundi, ſed per iuſticiam
fidei. Etenim ſi ij qui ad legem pertinent hæredes ſunt, inanis

facta eſt fides, & irrita facta eſt promiſſio. Nam lex iram operatur. Siquidem ubi non eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt. Idcirco ex fide datur hæreditas, ut ſecundũ gratiam, ut firma ſit promiſſio uniuerſo ſemini: non ei, quod eſt ex lege tantũ, uerumetiam ei, quod eſt ex fide Abrahæ, qui eſt pater omniũ noſtrũ. Si-
Gene. 17. *cut ſcriptum eſt: ⁎ Patrem multarũ gentium conſtitui te, nimirum ad exemplum Dei cui crediderat, qui uitæ reſtituit mortuos, ac uocat ea quæ non ſunt, tanquã ſint, qui præter ſpem ſub ſpe credidit, ſe fore patrem multarum gentium, iuxta id quod*
Gene. 13. & 22. *dictum eſt: ⁎ Sic erit ſemen tuum. Ac non infirmatus fide, haud conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, cum centum ferè natus eſſet annos, nec emortuam uuluam Saræ: uerum ad promiſſionem Dei non hæſitabat ob incredulitatem, ſed robuſtus factus eſt fide, tribuens gloriam Deo, certa perſuaſione cõcepta, quod is qui promiſerat, idem potens eſſet & præſtare. Quapropter etiam imputatum eſt illi ad iuſticiam. Non ſcriptum eſt autẽ propter illum tantum, imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur, credentibus in eum, qui excitauit IESVM dominũ noſtrũ à mortuis: qui traditus fuit propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri.*

CAPVT V.

IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum, per dominũ noſtrum IESVM Chriſtum, per quẽ & contigit nobis, ut fide perduceremur in gratiã hanc, in qua ſtamus & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Nec id ſolum, uerũ etiã gloriamur ſuper afflictionibus, ſcientes, quod afflictio patientiã pariat, patientia uero probationẽ, probatio autem ſpem. Porrò

ſpes

ſpes non pudefacit, quod dilectio Dei effuſa ſit in cordibus noſtris, per ſpiritũſanctum qui datus eſt nobis. Chriſtus enim, cũ adhuc eſſemus infirmi iuxta temporis rationẽ, pro impijs mortuus eſt. Nam uix pro iuſto quiſquã morietur. Siquidem pro bono forſitan aliquis etiã mori ſuſtinet. Cõmendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quod cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iuſtificati nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis recõciliati ſeruabimur per uitã ipſius. Nõ ſolũ autẽ hoc, uerũ etiã gloriantes in Deo per dominũ noſtrũ IESVM Chriſtũ, per quẽ nunc reconciliationẽ aſſequuti ſumus. Propterea quẽadmodũ propter unũ hoĩem peccatũ in mundũ introijt, ac per peccatũ mors, & ſic in oẽs hoĩes mors puaſit quatenus oẽs peccauimus. Vſq; ad legẽ enĩ peccatũ erat in mundo, porrò peccatũ non imputatur, cum non eſt lex. Imò regnauit mors ab Adam uſq; ad Moſen, in eos quoq; qui non peccauerant ad ſimilitudinẽ tranſgreſſionis Adam, qui typum gerit illius futuri. At nõ ut peccatum, ita & donũ. Nam ſi unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donũ per gratiam quæ fuit unius hominis IESV Chriſti, in multos exuberauit. Et non ſicut per unum qui peccauerat, uenerat mors, ita donum. Nam condemnatio quidẽ ex uno delicto ad condemnationẽ, donũ autẽ ex multis delictis ad iuſtificationẽ. Etenim ſi per unius delictum mors regnauit per unum, multo magis ij, qui exuberantiã gratiæ et doni iuſticiæ accipiunt, per uitam regnabunt autore uno IESV Chriſto. Itaq; ſicut per unius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad con-

demnationē, ita et per unius iuſtificationē propagatur bonum in omnes homines ad iuſtificationem uitæ. Quemadmodū enī per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti fuimus multi, ita per obedientiam unius iuſti conſtituentur multi. Cæterum lex obiter ſubijt, ut abundaret delictum. Vbi uero exuberauit peccatū, ibi magis exuberauit gratia: ut quemadmodum regnauerat peccatum in morte, ſic & gratia regnaret per iuſticiam ad uitam æternam, per IESVM Chriſtum.

CAPVT VI.

Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato, ut gratia abundet? Abſit. Qui mortui ſumus peccato, quomodo poſt hac uiuemus in eodem? An ignoratis, quod quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum IESVM, in mortē eius baptizati ſumus? Sepulti igitur ſumus unà cum illo per baptiſmum in mortem, ut quemadmodū excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, per gloriā patris, ita et nos in nouitate uitæ ambulemus. Nā ſi inſititij facti ſumus illi per ſimilitudinē mortis eius, nimirū & reſurrectionis participes erimus, illud ſcientes, quod uetus ille noſter homo cum illo crucifixus eſt, ut aboleretur corpus peccati, ut poſthac nō ſeruiamus peccato. Etenim qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Quod ſi mortui ſumus cū Chriſto credimus, quod & uiuemus cum illo. Scientes quod Chriſtus excitatus à mortuis, non amplius moritur: mors illi non amplius dominatur. Nam quod mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel: quod autē uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate uoſipſos mortuos quidē eſſe peccato, uiuentes autē Deo per Chriſtum IESVM dominū noſtrū. Ne regnet igitur peccatū in mortali ueſtro corpore, ut obediatis illi per cupiditates eius. Neq; accōmodetis

commodetis membra ueſtra, arma iniuſticiæ peccato, ſed ac-
commodetis uoſmetipſos Deo, uelut ex mortuis uiuentes, &
membra ueſtra, arma iuſticiæ deo Peccatum enim uobis nõ do-
minabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Quid igi-
tur? Peccabimus, quod non ſimus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit.
An neſcitis, quod cui accommodatis uoſipſos ſeruos ad obedi-
endum, eius ſerui eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſi-
ue obedientiæ ad iuſticiã? Gratia autẽ Deo, quod fuiſtis quidẽ
ſerui peccati, ſed obediſtis ex animo, in eam in quam traducti
eſtis formam doctrinæ. Cæterum liberati à peccato, ſerui facti
eſtis iuſticiæ. Humanum quiddam dico, propter infirmitatem
carnis ueſtræ. Quemadmodum enim præbuiſtis membra ue-
ſtra ſerua immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq; aliã iniqui-
tatem, ſic & nunc præbete membra ueſtra ſerua iuſticiæ, ad
ſanctificationem. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi eratis iu-
ſticiæ, Quem igitur fructum habebatis tunc in his, de quibus
nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors: Nunc uero manu-
miſſi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum ueſtrũ
in ſanctificationem, finem autẽ uitã æternam. Etenim autora-
menta peccati, mors: donum autem Dei, uita æterna, per Chri
ſtum IESVM dominum noſtrum.

CAPVT VII.

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) qđ
lex tantiſper dominetur homini, quoad ea uixerit? * 1. Cor. 7.
Nam uiro obnoxia mulier, uiuenti uiro alligata eſt ꝑ
legem, quod ſi mortuus fuerit uir, liberata eſt à lege uiri. Pro-
inde uiuente uiro, adultera iudicabitur, ſi ſe iunxerit alteri ui
ro. Sin autem mortuus fuerit uir, libera eſt à iure uiri, ut nõ ſit

adultera, ſi iuncta fuerit alteri uiro. Itaq; fratres mei, uos quo-
q; mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut iungeremini alte
ri, nimirũ ei qui ex mortuis ſurrexit, ut fructificemus Deo. Cũ
enim eſſemus in carne, affectus peccatorũ, qui ſunt per legem,
uigebant in membris noſtris ad fructificandum morti. Nunc
autem liberati ſumus à lege, mortui ei in qua detinebamur, ut
ſeruiamus per nouitatem ſpiritus, & nõ per uetuſtatem lite-
ræ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatũ
non cognoui, niſi per legem. Nam et concupiſcentiã non nouiſ
Exod. 20. ſem, niſi Lex dixiſſet: * non concupiſces. Sed occaſiõe accepta,
Deute. 5. peccatũ per præceptũ genuit in me omnẽ concupiſcentiam. Si
quidem abſq; lege, peccatum erat mortuũ. Ego autẽ uiuebam
ſine lege quondam. Porrò ueniente mandato, peccatum reui-
xit, ego uero mortuus ſum. Et repertum eſt mandatum, quod in
ſtitutum erat ad uitam, mihi cedere ad mortem. Nam peccatũ
occaſione accepta per præceptũ decepit me, & per illud occi-
dit. Itaq; lex ipſa quidem ſancta, et præceptũ ſanctum ac iuſtũ
& bonum. Ergo quod bonum erat, mihi factum eſt mors? Ab-
ſit. Imò peccatum. Vt appareret peccatum, per id quod erat
bonum mihi gignere mortem, ut fieret maiorem in modum pec
cans peccatum per præceptum. Scimus enim quod Lex ſpiri-
tualis eſt. At ego carnalis ſum, uenditus ſub peccatum. Quod
enim ago, non probo. Non enim quod uolo, hoc facio: ſed quod
odi, hoc ago. Si uero quod non uolo, hoc facio: conſentio le-
gi, quod bona ſit. Nunc autem non iam ego perpetro illud,
ſed inhabitans in me peccatum. Noui enim, quod nõ habitet in
me, hoc eſt, in carne mea bonum. Nam uelle adeſt mihi, at
ut faciam bonum, non reperio. Non enim quod uolo, facio
bonũ,

bonum, ſed quod non uolo malum, hoc ago. Porrò ſi quod non uolo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum ſit. Delectat enim me lex dei ſecundũ internũ hominem. Sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentē me legi peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago deo per IESVM Chriſtum dominum noſtrum. Itaq; idem ego mente quidē ſeruio legi dei, carne uero legi peccati. CA. VIII.

NVlla igitur nũc eſt cōdemnatio, his qui inſiti ſunt Chriſto IESV, qui non iuxta carnem uerſantur, ſed iuxta ſpiritum. Nam lex ſpiritus uitæ per Chriſtũ IESVM liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Etenim quod Lex præſtare nō poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio, miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit, ac de peccato cōdemnauit peccatum per carnem, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem uerſamur, ſed ſecundũ ſpiritum. Nam qui carnales ſunt, quæ carnis ſunt curãt, at qui ſpirituales, quæ ſpiritus ſunt. Nã affectus carnis, mors eſt. Affectus uero ſpiritus, uita & pax. Propterea quod affectus carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum: nam legi Dei non ſubditur, ſiquidem ne poteſt quidem. Qui uero in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos aũt non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidē ſpiritus dei habitat ĩ uobis. Quod ſi quis ſpiritũ Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Porrò ſi Chriſtus in uobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatũ, ſpiritus aũt uita eſt propter iuſtificationem. Quod ſi ſpiritus

eius qui excitauit IESVM à mortuis, habitat in uobis, is qui
excitauit Chriſtum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpo=
ra ueſtra, propter ipſius ſpiritum inhabitantē in uobis. Proin
de fratres, debitores ſumus, non carni, ut ſecundũ carnem ui=
uamus, Nam ſi ſecundũ carnem uixeritis, moriemini. Quod ſi
ſpiritu facta corporis mortificatis, uiuetis. Etenim quicunq; ſpi
2.Timot.1. ritu dei ducuntur, hi ſunt filij dei. *Non enim accepiſtis ſpiritũ
Gal.4. ſeruitutis iterum ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptiōis,
per quē clamamus, abba pater. Idem ſpiritus teſtatur unà cum
ſpiritu noſtro, quod ſimus filij dei. Quod ſi filij, igitur & hære
des. Hæredes quidem dei, cohæredes aũt Chriſti. Siquidē ſimul
cum eo patimur, ut & unà cum illo glorificemur. Nam reputo
non eſſe pares afflictiones præſentis temporis ad gloriam, quæ
reuelabitur ergà nos. Etenim ſollicita creaturæ expectatio ex=
pectat, ut palàm fiant filij dei. Quippe uanitati creatura ſubia
cet: non uolens, ſed propter eum qui ſubiecit illã ſub ſpe. Quo=
niã & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in li
bertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim, quod omnis creatu
ra congemiſcat, ſimulq; nobiſcum parturit uſq; ad hoc tempus.
Non ſolum autem illa, ſed & ipſi, qui primitias ſpiritus habe=
mus, & nos ipſi in nobiſipſis gemimus, adoptionē expectan=
tes redemptionem corporis noſtri. Siquidem ſpe ſeruati ſumus,
porrò ſpes ſi uideatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit, cur
idem ſperet? Si uero quod non uidemus, ſperamus, id per pati=
entiam expectamus. Conſimiliter autem & ſpiritus auxiliatur
infirmitatibus noſtris. Siquidē hoc ipſum quid oraturi ſimus,
ut oportet, non nouimus: uerum ipſe ſpiritus intercedit pro no
bis, gemitibus inenarrabilibus. At ille qui ſcrutatur corda, no=

uit quis

*uit quis ſit ſenſus ſpiritus:quoniam ſecundum deum intercedit pro ſanctis. Scimus autem, quod his qui diligunt deum, omnia ſimul adiumento ſunt in bonum, nimirum his qui iuxta propoſitum uocati ſunt. Quoniam quos præſciuerat, eoſdem & præfiniuit, conformes imaginis filij ſui, ut ipſe ſit primogenitus inter multos fratres. Porrò quos prædefinierat, eoſdem & uocauit. Et quos uocauit, eos & iuſtificauit. Quos aūt iuſtificauit, hos & glorificauit. Quid igitur dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri poteſt, ut non & cum eodem omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduerſus electos dei? Deus eſt qui iuſtificat. Quis ille, qui condemnet? Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos ſeparabit à dilectione dei? num afflictio? num anguſtia? num perſecutio? num fames? num nuditas? num periculū? num gladius? Quēadmodū ſcriptū eſt: * Propter te morti tradimur tota die, habiti ſumus uelut oues deſtinatæ mactationi. Verū in his omnibus ſuperamus, per eum qui dilexit nos. Nam mihi perſuaſum habeo, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; ulla creatura alia poterit nos ſeparare à dilectione dei, quæ eſt in Chriſto IESV domino noſtro.* Pſal. 43.

CAPVT IX.

VEritatē dico in Chriſto, non mentior, atteſtante mihi ſimul cōſciētia mea, per ſpiritū ſanctū, qđ dolor mihi ſit magnus, & aſſiduus cruciatus cordi meo. Optarī enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, cognatis

meis

eadem, quod tu ſuffugies iudicium dei? Aut diuitias bonitatis il
lius ac tolerantiæ, lenitatisq́; contemnis, ignorans, quod boni=
tas dei ad pœnitentiam te inuitat? Sed iuxta duritiam tuam, &
cor pœnitere neſcium, colligis tibijpſi iram in die iræ, quo pate
fiet iuſtum iudicium dei, qui redditurus eſt unicuiq; iuxta facta
ſua: his quidem qui perſeuerantes in benefaciendo, gloriam &
honorem & immortalitatem quærunt, uitam æternam: his ue=
ro qui ſunt contentioſi, & qui ueritati quidẽ non obtemperãt,
ſed obtemperant iniuſticiæ, uentura eſt indignatio, & ira, affli
ctio & anxietas, aduerſus omnem animam hominis perpetran
tis malum, Iudæi primum, ſimul & Græci. *Gloria uero & ho=*
nor et pax, omni operanti bonũ, Iudæo primũ ſimul & Græ=
Ephеſ. 6. *co.* *Non enim eſt perſonarũ reſpectus apud deum. Quicunq;
enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt, & quicunq́;
in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non *enim qui au*
diunt legem, iuſti ſunt apud Deum, *ſed qui legem factis expri=*
munt, iuſti habebuntur. Nam *cum* Gentes *quæ legem non ha=*
bent, natura quæ legis ſunt, fecerint, eæ legem non habentes, ſi
bijpſis ſunt Lex, *qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus*
ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus in
ter ſe accuſantibus, aut etiã excuſantibus, in eo die, cum iudica
bit dominus occulta hominum, iuxta Euangeliũ *meum per* IE=
SVM *Chriſtum.* Ecce *tu Iudæus cognominaris, & acquieſcis*
in lege, & gloriaris in deo, & noſti uoluntatẽ, ac probas exi=
mia, inſtitutus ex lege, cõfidisq́; te ipſum ducem eſſe cæcorum,
lumen in tenebris uerſantium, eruditorẽ inſipientium, docto=
rem imperitorum, habentem formam cognitionis ac ueritatis
per legem. Qui *igitur doces alium, teipſum non doces: qui præ=*

dicas

dicas non ſurandum, furaris: qui dicis nõ adulterandum, adul-terium committis: qui execraris ſimulacra, ſacrilegium admit tis: qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſſionem Deum de-honeſtas. Nam nomen Dei propter uos male audit inter gen-tes, quemadmodũ ſcriptum eſt. Nam circuncißio quidem pro deſt, ſi legem ſeruaris. Quod ſi tranſgreſſor legis fueris, cir-cunciſio tua in præputium uerſa eſt. Ergo ſi præputium iuſtifi cationes legis ſeruauerit, nónne præputium illius pro circunci ſione imputabitur? & iudicabit quod eſt ex natura præputiũ, ſi legem ſeruauerit, te qui per literam & circunciſionem tranſ greſſor es legis? Non is qui in manifeſto Iudæus ſit, Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto ſit carnis circunciſio, circunciſio eſt, ſed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus eſt: & circunciſio cordis, circunciſio eſt, quæ ſpiritu conſtat, nõ litera; cuius laus non ex hominibus eſt, ſed ex Deo.

CAPVT III.

*QVid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ utili tas circunciſionis? Multum per omnem modũ. Nam pri mum quidem illud, quod illis cõmiſſa ſunt oracula Dei. Quid enim, ſi quidam fuerunt increduli? Num incredulitas illo rum, fidem Dei faciet irritam? Abſit. Imò ſit Deus uerax, * Pſal. 15. omnis autem homo mendax. Quemadmodum ſcriptum eſt. * Pſal. 50. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, et uincas cũ iudicaris. Quod ſi iniuſticia noſtra Dei iuſticiã cõmendat, quid dicemus? Num iniuſtus deus, qui inducat iram? Humano more loquor, abſit. Nam quomodo iudicabit Deus mundũ? Etenim ſi ueritas Dei, per meum mendacium excelluit, in gloriã ipſius, quid poſthac & ego ueluti peccator iudicor? Ac non potius (quemadmodũ*

de nobis male loquuntur, & ſicut quidā aiunt nos dicere) facia-
mus mala, ut ueniant bona. Quorum damnatio iuſta eſt. Quid
Pſal. 13. igitur? Præcellimus eos? Nullo modo. Nam ante cauſsis reddi-
tis oſtendimus, & Iudæos & Græcos omnes peccato eſſe obno
xios, ſicut ſcriptū eſt: Non eſt iuſtus, ne unus quidē: non eſt qui
intelligat, non eſt qui exquirat Deū: omnes deflexerunt, ſimul
inutiles facti ſunt: nō eſt qui exerceat bonitatē, non eſt uſq; ad
unū. Sepulchrū apertum guttur eorū, linguis ſuis ad dolum uſi
ſunt, uenenū aſpidum ſub labijs eorū. Quorū os execratione
& amarulentia plenum eſt, ueloces pedes illorū ad effundendū
ſanguinē. Contritio & calamitas in uijs eorum, & uiam pa-
cis non cognouerunt. Non eſt timor Dei coram oculis eorum.
Scimus autē quod quæcunq; Lex dicit, his qui in lege ſunt, di-
cat: ut omne os obturetur, et obnoxius fiat totus mundus Deo:
propterea quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis ca-
Gal. 2. ro in conſpectu eius. Per legem enim agnitio peccati. Nunc ue
ro abſq; lege iuſticia Dei manifeſtata eſt, dum comprobatur te
ſtimonio legis ac prophetarū. Iuſticia uero Dei per fidem IE-
SV Chriſti in omnes, et ſuper omnes eos qui credunt. Non enī
eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, ac deſtituuntur gloria
Dei. Iuſtificantur autē gratis per illius gratiā, per redemptio-
nem quæ eſt in Chriſto IESV, quem propoſuit Deus reconci-
liatorē, per fidē interueniente ipſius ſanguine, ad oſtenſionē iu
ſticiæ ſuæ, propter remiſſionē præteritorū peccatorū, quæ De
us tolerauit, ad oſtendendā iuſticiā ſuā, in præſenti tempore, in
hoc, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide IESV.
Vbi igitur gloriatio? Excluſa eſt. Per quā legem? Operū? Non.
Imò per legem fidei. Arbitramur igitur fide iuſtificari homi-
nem

nem abſq; operibus legis. An Iudæorũ Deus tantũ? An non & gentium? Certe & gentiũ. Quandoquidẽ unus Deus, qui iuſtificabit circuncisionẽ ex fide, & præputium per fidem. Legem igitur irritam facimus per fidem? Abſit. Imò legem ſtabilimus.

CAPVT IIII.

Quid igitur dicemus inueniſſe Abraham patrẽ noſtrum ſecundum carnẽ? Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, at nõ apud Deũ. Quid enim ſcriptura dicit? * Credidit autẽ Abraham Deo, & impu- Gene. 15.
tatum eſt ei ad iuſticiam. Ei uero qui operatur, merces non im- Gala. 3.
putatur ſecundum gratiam, ſed ſecundùm debitum. Porrò ei Iaco. 2.
qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides ſua ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iuſticiam abſq; operibus. * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, et quo- Pſal. 3.
rum obtecta ſunt peccata. Beatus uir, cui nõ imputabit dominus peccatũ. Beatificatio igitur hæc, in præputiũ tantũ, an & in circuncisionem deuenit? Dicimus enĩ, quod imputata fuerit Abrahæ fides ad iuſticiã. Quomodo ergo ĩputata eſt? cum eſſet in circunciſiõe an cũ eſſet in præputio? Non in circunciſione, ſed in præputio. Et ſignũ accepit circunciſiõis ſignaculũ iuſticiæ fidei, quæ fuerat in præputio, ut eſſet pater omniũ credentiũ per præputiũ, ut imputaretur et illis iuſticia, et pater circunciſiõis, ijs qui nõ ſolũ genus ducerent à circunciſis, uerumetiã ingrederentur ueſtigijs fidei, quæ fuit in præputio patris noſtri Abrahæ. Non enĩ per legẽ promiſſio contigit Abrahæ aut ſemini eius, illum hæredem fore mundi, ſed per iuſticiam fidei. Etenim ſi ij qui ad legem pertinent hæredes ſunt, inanis

facta eſt fides, & irrita facta eſt promiſſio. Nam lex iram ope
ratur. Siquidem ubi non eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt. Idcir
co ex fide datur hæreditas, ut ſecundũ gratiam, ut firma ſit pro
miſſio uniuerſo ſemini: non ei, quod eſt ex lege tantũ, uerumeti
am ei, quod eſt ex fide Abrahæ, qui eſt pater omniũ noſtrũ. Si=
Gene. 17. *cut ſcriptum eſt:* * *Patrem multarũ gentium conſtitui te, nimi=*
rum ad exemplum Dei cui crediderat, qui uitæ reſtituit mortu
os, ac uocat ea quæ non ſunt, tanquã ſint, qui præter ſpem ſub
ſpe credidit, ſe fore patrem multarum gentium, iuxta id quod
Gene. 13. *dictum eſt:* * *Sic erit ſemen tuum. Ac non infirmatus fide, haud*
& 22. *conſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, cum centum*
ferè natus eſſet annos, nec emortuam uuluam Saræ: uerum ad
promiſſionem Dei non hæſitabat ob incredulitatem, ſed robu=
ſtus factus eſt fide, tribuens gloriam Deo, certa perſuaſione cõ
cepta, quod is qui promiſerat, idem potens eſſet & præſtare.
Quapropter etiam imputatum eſt illi ad iuſticiam. Non ſcri=
ptum eſt autẽ propter illum tantum, imputatum fuiſſe illi, ſed
etiam propter nos, quibus imputabitur, credentibus in eum,
qui excitauit IESVM *dominũ noſtrũ à mortuis: qui traditus*
fuit propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtifica=
tionem noſtri.

CAPVT V.

I*Vſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum, per do*
minũ noſtrum IESVM *Chriſtum, per quẽ & contigit no*
bis, ut fide perduceremur in gratiã hanc, in qua ſtamus &
gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Nec id ſolum, uerũ etiã gloria=
mur ſuper afflictionibus, ſcientes, quod afflictio patientiã pa=
riat, patientia uero probationẽ, probatio autem ſpem. Porrò

ſpes

ſpes non pudefacit, quod dilectio Dei effuſa ſit in cordibus noſtris, per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis. Chriſtus enim, cũ adhuc eſſemus infirmi iuxta temporis rationẽ, pro impijs mortuus eſt. Nam uix pro iuſto quiſquã morietur. Siquidem pro bono forſitan aliquis etiã mori ſuſtinet. Cõmendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quod cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iuſtificati nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis recõciliati ſeruabimur per uitã ipſius. Nõ ſolũ autẽ hoc, uerũ etiã gloriantes in Deo per dominũ noſtrũ IESVM Chriſtũ, per quẽ nunc reconciliationẽ aſſequuti ſumus. Propterea quẽadmodũ propter unũ hoĩem peccatũ in mundũ introijt, ac per peccatũ mors, & ſic in oẽs hoĩes mors ꝑuaſit quatenus oẽs peccauimus. Vſq; ad legẽ enĩ peccatũ erat in mundo, porrò peccatũ non imputatur, cum non eſt lex. Imò regnauit mors ab Adam uſq; ad Moſen, in eos quoq; qui non peccauerant ad ſimilitudinẽ tranſgreſſionis Adam, qui typum gerit illius futuri. At nõ ut peccatum, ita & donũ. Nam ſi unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donũ per gratiam quæ fuit unius hominis IESV Chriſti, in multos exuberauit. Et non ſicut per unum qui peccauerat, uenerat mors, ita donum. Nam condemnatio quidẽ ex uno delicto ad condemnationẽ, donũ autẽ ex multis delictis ad iuſtificationẽ. Etenim ſi per unius delictum mors regnauit per unum, multo magis ij, qui exuberantiã gratiæ et doni iuſticiæ accipiunt, per uitam regnabunt autore uno IESV Chriſto. Itaq; ſicut per unius delictum propagatum eſt malum in omnes homines ad con-

demnationē, ita et per unius iuſtificationē propagatur bonum in omnes homines ad iuſtificationem uitæ. Quemadmodū enī per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti fuimus multi, ita per obedientiam unius iuſti conſtituentur multi. Cæterum lex obiter ſubijt, ut abundaret delictum. Vbi uero exuberauit peccatū, ibi magis exuberauit gratia: ut quemadmodum regnauerat peccatum in morte, ſic & gratia regnaret per iuſticiam ad uitam æternam, per IESVM Chriſtum.

CAPVT VI.

Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato, ut gratia abundet? Abſit. Qui mortui ſumus peccato, quomodo poſt hac uiuemus in eodem? An ignoratis, quod quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum IESVM, in mortē eius baptizati ſumus? Sepulti igitur ſumus unà cum illo per baptiſmum in mortem, ut quemadmodū excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, per gloriā patris, ita et nos in nouitate uitæ ambulemus. Nā ſi inſititij facti ſumus illi per ſimilitudinē mortis eius, nimirū & reſurrectionis participes erimus, illud ſcientes, quod uetus ille noſter homo cum illo crucifixus eſt, ut aboleretur corpus peccati, ut poſthac nō ſeruiamus peccato. Etenim qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Quod ſi mortui ſumus cū Chriſto credimus, quod & uiuemus cum illo. Scientes quod Chriſtus excitatus à mortuis, non amplius moritur: mors illi non amplius dominatur. Nam quod mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel: quod autē uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate uoſipſos mortuos quidē eſſe peccato, uiuentes autē Deo per Chriſtum IESVM dominū noſtrū. Ne regnet igitur peccatū in mortali ueſtro corpore, ut obediatis illi per cupiditates eius. Neq; accōmodetis

commodetis membra ueſtra, arma iniuſticiæ peccato, ſed ac= commodetis uoſmetipſos Deo, uelut ex mortuis uiuentes, & membra ueſtra, arma iuſticiæ deo Peccatum enim uobis nō do= minabitur· Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia· Quid igi= tur? Peccabimus, quod non ſimus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. An neſcitis, quod cui accommodatis uoſipſos ſeruos ad obedi= endum, eius ſerui eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſi= ue obedientiæ ad iuſticiā? Gratia autē Deo, quod fuiſtis quidē ſerui peccati, ſed obediſtis ex animo, in eam in quam traducti eſtis formam doctrinæ· Cæterum liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſticiæ· Humanum quiddam dico, propter infirmitatem carnis ueſtræ· Quemadmodum enim præbuiſtis membra ue= ſtra ſerua immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq; aliā iniqui= tatem, ſic & nunc præbete membra ueſtra ſerua iuſticiæ, ad ſanctificationem· Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi eratis iu ſticiæ, Quem igitur fructum habebatis tunc in his, de quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors: Nunc uero manu= miſſi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum ueſtrū in ſanctificationem, finem autē uitā æternam· Etenim autora= menta peccati, mors: donum autem Dei, uita æterna, per Chri ſtum IESVM dominum noſtrum·

CAPVT VII·

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) qđ lex tantiſper dominetur homini, quoad ea uixerit? * 1·Cor·7· Nam uiro obnoxia mulier, uiuenti uiro alligata eſt p legem, quod ſi mortuus fuerit uir, liberata eſt à lege uiri· Pro= inde uiuente uiro, adultera iudicabitur, ſi ſe iunxerit alteri ui ro· Sin autem mortuus fuerit uir, libera eſt à iure uiri, ut nō ſit

adultera, ſi iuncta fuerit alteri uiro. Itaq; fratres mei, uos quo-
q; mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut iungeremini alte
ri, nimirū ei qui ex mortuis ſurrexit, ut fructificemus Deo. Cū
enim eſſemus in carne, affectus peccatorū, qui ſunt per legem,
uigebant in membris noſtris ad fructificandum morti. Nunc
autem liberati ſumus à lege, mortui ei in qua detinebamur, ut
ſeruiamus per nouitatem ſpiritus, & nō per uetuſtatem lite-
ræ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatū
non cognoui, niſi per legem. Nam et concupiſcentiā non nouiſ
Exod. 20. ſem, niſi Lex dixiſſet: + non concupiſces. Sed occaſiōe accepta,
Deute. 5. peccatū per præceptū genuit in me omnē concupiſcentiam. Si
quidem abſq; lege, peccatum erat mortuū. Ego autē uiuebam
ſine lege quondam. Porrò ueniente mandato, peccatum reui-
xit, ego uero mortuus ſum. Et repertum eſt mandatum, quod in
ſtitutum erat ad uitam, mihi cedere ad mortem. Nam peccatū
occaſione accepta per præceptū decepit me, & per illud occi-
dit. Itaq; lex ipſa quidem ſancta, et præceptū ſanctum ac iuſtū
& bonum. Ergo quod bonum erat, mihi factum eſt mors? Ab-
ſit. Imò peccatum. Vt appareret peccatum, per id quod erat
bonum mihi gignere mortem, ut fieret maiorem in modum pec
cans peccatum per præceptum. Scimus enim quod Lex ſpiri-
tualis eſt. At ego carnalis ſum, uenditus ſub peccatum. Quod
enim ago, non probo. Non enim quod uolo, hoc facio: ſed quod
odi, hoc ago. Si uero quod non uolo, hoc facio: conſentio le-
gi, quod bona ſit. Nunc autem non iam ego perpetro illud,
ſed inhabitans in me peccatum. Noui enim, quod nō habitet in
me, hoc eſt, in carne mea bonum. Nam uelle adeſt mihi, at
ut faciam bonum, non reperio. Non enim quod uolo, facio
bonū,

bonum, ſed quod non uolo malum, hoc ago. Porrò ſi quod non uolo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum ſit. Delectat enim me lex dei ſecundũ internũ hominem. Sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentẽ me legi peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago deo per IESVM *Chriſtum dominum noſtrum. Itaq; idem ego mente quidẽ ſeruio legi dei, carne uero legi peccati.*

CA. VIII.

NVlla igitur nũc eſt cõdemnatio, his qui inſiti ſunt Chriſto IESV, *qui non iuxta carnem uerſantur, ſed iuxta ſpiritum. Nam lex ſpiritus uitæ per Chriſtũ* IESVM *liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Etenim quod Lex præſtare nõ poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio, miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit, ac de peccato cõdemnauit peccatum per carnem, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem uerſamur, ſed ſecundũ ſpiritum. Nam qui carnales ſunt, quæ carnis ſunt curãt, at qui ſpirituales, quæ ſpiritus ſunt. Nã affectus carnis, mors eſt. Affectus uero ſpiritus, uita & pax. Propterea quod affectus carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum: nam legi Dei non ſubditur, ſiquidem ne poteſt quidem. Qui uero in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos aũt non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidẽ ſpiritus dei habitat ĩ uobis. Quod ſi quis ſpiritũ Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Porrò ſi Chriſtus in uobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatũ, ſpiritus aũt uita eſt propter iuſtificationem. Quod ſi ſpiritus*

eius qui excitauit IESVM à mortuis, habitat in uobis, is qui
excitauit Chriſtum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpo=
ra ueſtra, propter ipſius ſpiritum inhabitantē in uobis. Proin
de fratres, debitores ſumus, non carni, ut ſecundū carnem ui=
uamus, Nam ſi ſecundū carnem uixeritis, moriemini. Quod ſi
ſpiritu facta corporis mortificatis, uiuetis. Etenim quicunq; ſpi
a Timot. 2. ritu dei ducuntur, hi ſunt filij dei. *Non enim accepiſtis ſpiritū
Gal. 4. ſeruitutis iterum ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptiōis,
per quē clamamus, abba pater. Idem ſpiritus teſtatur unà cum
ſpiritu noſtro, quod ſimus filij dei. Quod ſi filij, igitur & hære
des. Hæredes quidem dei, cohæredes aūt Chriſti. Siquidē ſimul
cum eo patimur, ut & unà cum illo glorificemur. Nam reputo
non eſſe pares afflictiones præſentis temporis ad gloriam, quæ
reuelabitur ergà nos. Etenim ſollicita creaturæ expectatio ex=
pectat, ut palàm fiant filij dei. Quippe uanitati creatura ſubia
cet: non uolens, ſed propter eum qui ſubiecit illā ſub ſpe. Quo=
niā & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in li
bertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim, quod omnis creatu
ra congemiſcat, ſimul'q; nobiſcum parturit uſq; ad hoc tempus.
Non ſolum autem illa, ſed & ipſi, qui primitias ſpiritus habe=
mus, & nos ipſi in nobiſipſis gemimus, adoptio ne expectan=
tes redemptionem corporis noſtri. Siquidem ſpe ſeruati ſumus,
porrò ſpes ſi uideatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit, cur
idem ſperet? Si uero quod non uidemus, ſperamus, id per pati=
entiam expectamus. Conſimiliter autem & ſpiritus auxiliatur
infirmitatibus noſtris. Siquidē hoc ipſum quid oraturi ſimus,
ut oportet, non nouimus: uerum ipſe ſpiritus intercedit pro no
bis, gemitibus inenarrabilibus. At ille qui ſcrutatur corda, no=
uit quis

uit quis ſit ſenſus ſpiritus:quoniam ſecundum deum intercedit
pro ſanctis. Scimus autem, quod his qui diligunt deum, omnia
ſimul adiumento ſunt in bonum, nimirum his qui iuxta propo
ſitum uocati ſunt. Quoniam quos præſciuerat, eoſdem & præ
finiuit, conformes imaginis filij ſui, ut ipſe ſit primogenitus in
ter multos fratres. Porrò quos prædefinierat, eoſdem & uoca
uit. Et quos uocauit, eos & iuſtificauit. Quos aũt iuſtificauit,
hos & glorificauit. Quid igitur dicemus ad hæc? Si Deus pro
nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro
nobis omnibus tradidit illum, qui fieri poteſt, ut non & cum eo
dem omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduerſus ele
ctos dei? Deus eſt qui iuſtificat. Quis ille, qui condemnet? Chri-
ſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt
ad dexteram dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos ſepa-
rabit à dilectione dei? num afflictio? num anguſtia? num perſecu
tio? num fames? num nuditas? num periculũ? num gladius? Quē
admodũ ſcriptũ eſt: * Propter te morti tradimur tota die, habi Pſal. 43.
ti ſumus uelut oues deſtinatæ mactationi. Verũ in his omnibus
ſuperamus, per eum qui dilexit nos. Nam mihi perſuaſum ha-
beo, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus,
neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neq;
profunditas, neq; ulla creatura alia poterit nos ſeparare à dile
ctione dei, quæ eſt in Chriſto IESV domino noſtro.

CAPVT IX.

Eritatē dico in Chriſto, non mentior, atteſtante mihi ſi
V mul cõſciẽtia mea, per ſpiritũ ſanctũ, qđ dolor mihi ſit
magnus, & aſſiduus cruciatus cordi meo. Optarī enim
ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, cognatis
meis

meis ſecūdum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ, quorum eſt adoptio, & gloria, & teſtamenta, & legis cōſtitutio, & cultus, & promiſſiones, quorum ſunt patres, & ij ex quibus eſt Chriſtus, quantum attinet ad carnem, qui eſt in omnibus Deus laudandus in ſęcula, Amen.

Non aūt hæc loquor quod exciderit ſermo Dei. Non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, ſunt Iſraël, neq; quia ſunt ſemen Ab
Gal.4. rahæ, ſtatim omnes filij, * ſed per Iſaac nominabitur tibi ſemē, hoc eſt, non qui filij carnis, ij filij dei, ſed qui ſunt filij promiſſi
Gene.81. onis, recenſentur in ſemen. Promiſſionis enim ſermo hic eſt: * In tempore hoc ueniam, & erit Saræ filius. Nō ſolum aūt hoc,
Gen.25. ſed & * Rebecca ex uno conceperat Iſaac patre noſtro, nondū enim natis pueris, cum neq; boni quippiā feciſſent, neq; mali, ut ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex uocāte, dictum eſt illi: Maior ſeruiet minori. Sicut
Malach.1. ſcriptum eſt: * Iacob dilexi, Eſau uero odio habui. Quid igitur dicemus? Num iniuſticia eſt apud Deum? Abſit. Nam Moſi dicit: Miſerebor, cuiuſcunq; miſereor, & comiſerabor, quemcunq; cōmiſeror. Itaq; non uolentis eſt, neq; currentis, ſed mi
Exo.9. ſerentis Dei. Dicit enim ſcriptura Pharaoni: * In hoc ipſum te excitaui, ut oſtendā in te potentiā meam, & ut annuncietur nomen meum in tota terra. Itaq; cui uult miſeretur, quē aūt uult, indurat. Dices ergo mihi: Quid adhuc conqueritur? Nam uoluntati illius quis reſtitit? Atqui ô homo, tu quis es, qui ex aduer
Eſa.45. ſo reſpondes Deo? * Num dicet figmētum ei qui finxit, cur me
Hiere.18. finxiſti ad hūc modum? * An non habet poteſtatem figulus luti, ut ex eadem maſſa fingat aliud quidē uas in honorē, aliud uero in ignominiā? Quod ſi Deus uolens oſtendere iram, & notam

facere

facere potentiã ſuam, tulit multa animi lenitate uaſa iræ, appa
rata in interitum, & ut notas faceret diuitias gloriæ ſuæ, erga
uaſa miſericordiæ, quæ præparauerat in gloriam. Quos & uo
cauit, nimirum nos, non ſolum ex Iudæis uerumetiam ex gen=
tibus. Quemadmodum & Oſee dicit: * Vocabo populum qui Oſee.2.
meus non erat, populum meum, & eam quæ dilecta non erat, 1.Pet.2.
dilectam. Et erit in loco ubi dictum fuerat eis: Non populus me
us uos, ibi uocabuntur filij dei uiuentis. Eſaias aũt clamat ſuper Eſa.10.
Iſraël: * Si fuerit numerus filiorum Iſraël, ut arena maris, reli
quiæ ſaluæ erunt. Sermonem enim perficiens & abbreuians
cum iuſticia, quoniam ſermonem abbreuiatum faciet dominus
in terra. Et quemadmodũ prius dixit Eſaias: * Niſi dominus Eſaiæ.1.
ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ut Sodoma facti fuiſſemus, &
Gomorrhæ aſſimilati fuiſſemus: Quid igitur dicemus. Quod
gentes quæ non ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſti=
ciam, iuſticiam aũt eam quæ eſt ex fide. Contra Iſraël, qui ſecta
batur legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit. Propter
quid? Quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus legis. Inpege Eſa.28.
runt enim in lapidem offendiculi. Quemadmodũ ſcriptum eſt:
Ecce pono in Sion lapidem offendiculi, & petram offenſionis,
& omnis qui credit in eo, non pudefiet.

CAP. X.

FRatres, propenſa quidem uoluntas cordis mei, & depre=
catio quæ fit ad Deum, pro Iſraël eſt ad ſalutem. Teſtimo=
nium enim illis perhibeo, quod ſtudiũ Dei habent, ſed non
ſecundum ſcientiam. Nam ignorantes Dei iuſticiam, & pro=
priam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerũt
ſubditi. Nam perfectio legis Chriſtus, ad iuſtificationem omni
credenti. Moſes enim ſcribit de iuſticia quæ eſt ex lege, * quod Leuit.18.
qui

qui fecerit ea homo, uiuet per illa. Cæterum quæ ex fide eſt iuſti
Deut.30. cia, ea ſic loquitur: * Ne dixeris in corde tuo: Quis aſcendet in
cœlum? Hoc eſt Chriſtum ex alto deducere. Aut quis deſcendet
in abyſſum? Hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere. Sed quid di
Ibidem. cit? * Prope te uerbum eſt in ore tuo, & in corde tuo. Hoc eſt
uerbum fidei, quod prædicamus. Nempe ſi confeſſus fueris ore
tuo dominum IESVM, & credideris in corde tuo, quod Deus
illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur, ad
iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim ſcriptu
Eſaiæ.28. ra: * Omnis qui fidit illi, non pudefiet. Non enim eſt diſtinctio
2.Cor.8. uel Iudæi, uel Græci. * Nam idem dominus omnium, diues in
Ioël.2. omnes inuocantes ſe. * Quiſquis enim inuocauerit nomen do=
Act.2. mini ſaluus erit. Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem
non crediderunt? Quomodo autem credent ei de quo non audi
Eſaiæ.52. erunt. * Quomodo autem audient abſq; prædicante? Quomo
do autem prædicabunt, niſi miſſi fuerint? Sicut ſcriptum eſt: *
Naum.1. Quàm ſpecioſi pedes annunciantium pacem, annunciantium
bona. At non omnes obedierunt Euangelio. Eſaias enim dicit:
Eſaiæ.53. * Domine, quis credidit ſermonibus noſtris? Ergo fides ex au=
ditu eſt: auditus aũt per uerbũ dei. Sed dico, an non audierunt?
Pſal.18. Atqui * in omnẽ terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis
terrarũ uerba illorũ. Sed dico: Nunquid non cognouit Iſraël?
Deut.32. Primus Moſes dicit: * Ego ad æmulationẽ prouocabo uos per
gentẽ quæ non eſt gens, per gentẽ ſtultã ad irã cõmouebo uos.
Eſaiæ.65. Eſaias aũt poſt hunc audet, ac dicit: * Inuentus fui his, qui me
non quærebãt, conſpicuus factus ſum his, qui de me non inter
rogabant. Aduerſus Iſraël aũt dicit: Toto die expandi manus
meas ad populum non credentem, & contradicentem.

CAP.

Dico igitur: Num repulit Deus populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribus Beniamin. Non repulit Deus populum ſuum, quem ante agnouerat. An neſcitis de Elia, quid dicat ſcriptura? Quomodo interpellat apud deum aduerſus Iſraël, dicens: *Domine prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſubruerunt: & ego relictus fui ſolus, & inſidiantur uitæ meæ. Sed quid dicit ei diuinum reſponſum? Reliqui mihi ipſi ſeptem milia uirorum, qui non inflexerunt genu imagini Baal. Sic igitur & in hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ fuerunt. Quod ſi per gratiam, non iam ex operibus. Quandoquidem gratia, iam non eſt gratia. Sin ex operibus, nō iam eſt gratia: Quandoquidē opus, iam non eſt opus. Quid igitur? Quod quærit Iſraël, hoc non aſſecutus eſt, ſed electio conſecuta eſt: reliqui uero excæcati ſunt. Quemadmodū ſcriptum eſt: * Dedit eis Deus ſpiritū cōpunctionis: oculos, ut non uideāt: & aures, ut non audiant, uſq; ad hodiernū diem. Et Dauid dicit: * Vertatur menſa illorū in laqueū, & in captionē, & in offendiculū, & in retaliationē ipſis. Obtenebrentur oculi eorū, ut non uideant, & tergū illorū ſemper incurua. Dico igitur: Num ideo impegerunt, ut cōciderent? Abſit. Sed per lapſum illorū ſalus contigit gentibus, in hoc, ut eos ad æmulandū prouocaret. Quod ſi lapſus illorū diuitiæ ſunt mundi & diminutio illorū, diuitiæ gentiū: quanto magis plenitudo illorū? Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidē ſum Apoſtolus gentiū: miniſteriū meum illuſtro, ſi quo modo ad æmulandū prouocem carnē meam, & ſaluos reddam nonnullos ex illis. Nam ſi reiectio illorum, eſt recōciliatio mūdi, quæ erit aſſumptio, niſi uita ex mortuis?

CA. XI.

3. Reg. 19.

Eſaiæ. 6.

Pſal. 68.

Quod

Quod ſi primitiæ ſanctæ, ſancta eſt & conſperſio. Et ſi radix ſancta, ſancti erunt & rami. Quod ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu uero cum eſſes oleaſter, inſitus fuiſti illis, & conſors radicis & pinguetudinis oleæ factus es, ne glorieris aduerſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Dices igitur, defracti ſunt rami, ut ego insererer: Bene dicis: per incredulitatem defracti ſunt, tu uero fide conſtitiſti. Ne efferaris animo, ſed timeas. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, uide ne quâ fiat, ut nec tibi parcat. Ecce igitur bonitatem ac ſeueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te uero bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Quoniam & tu excideris: & illi rurſum, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Poteſt enim Deus denuo inſerere illos, Etenim ſi tu ex naturali exectus es oleaſtro, & præter naturam inſitus es in ueram oleam, quanto magis hi, qui naturales ſunt, inſerentur propriæ oleæ?

Non enim uolo uos ignorare fratress myſterium hoc, ut ne ſitis apud uoſmetipſos elati animo, quod excæcatio ex parte Iſraëli accidit, donec plenitudo gentium aduenerit, & ſic totus
Eſa. 59. *Iſraël ſaluus erit. Sicut ſcriptum eſt: ✶ Adueniet ex Sion ille qui liberat, & auertet impietates à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero peccata ipſorum. Secundum Euangelium quidem, inimici propter uos, ſecundum electionem aũt dilecti propter patres. Nam dona quidem & uocatio Dei, eiuſmodi ſunt, ut eorum illum pœnitere non poſſit. Quemadmodum enim & uos quondam increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericordiã eſtis conſecuti per illorum incredulitatem, ſic & iſti nũc increduli facti ſunt, ex eo quod uos miſericordiam eſtis*

adepti

*adepti, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enĩ Deus omnes ſub incredulitatẽ, ut omniũ miſereretur. O profunditatẽ diuitiarũ et ſapientiæ et cognitionis Dei, * quàm in* Sapien. 17
*ſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles uiæ eius. ** Sapien. 9.
*Quis enim cognouit mentem domini? * Aut quis illi fuit à con* Eſa. 40.
ſilijs? Aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex il- 1. Corin. 2.
lo, et per illũ, et in illum omnia. Ipſi gloria in ſæcula. Amen.

CAPUT XII.

OBſecro igitur uos fratres, per miſerationes Dei, ut præbeatis corpora ueſtra, hoſtiam uiuentem, ſanctam, acceptã Deo, rationalem cultũ ueſtrũ. Et ne accommodetis uos ad figurã ſæculi huius, ſed transformemini per renoua-
*tionem mentis ueſtræ, * ut probetis quæ ſit uoluntas Dei, quod* Ephe. 5.
bonũ eſt, acceptumq́; et perfectum. Dico enim per gratiã, quæ 1. Theſ. 4.
data eſt mihi, cuilibet uerſanti inter uos, ne quis arroganter de ſe ſentiat, ſupra quàm oportet de ſe ſentire, ſed ita ſentiat, ut modeſtus ſit et ſobrius, ut cuiq́; Deus partitus eſt menſurã fidei.
** Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habe-* 1. Cor. 12.
mus, membra uero omnia non eundem habent actum, ſic multi Ephe. 4.
unum corpus ſumus in Chriſto, ſingulatim autẽ alij aliorũ membra, ſed tamen habentes dona iuxta gratiam datam nobis uaria, ſiue prophetiã iuxta portionẽ fidei, ſiue miniſteriũ in adminiſtratiõe, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in ſimplicitate, qui præeſt in diligẽtia, qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſit non ſimulata, ſitis odio proſequentes quod malũ eſt, adhærentes ei quod bonũ eſt, per fraternã charitatẽ, ad mutuo uos diligendos propenſi, honore alius alium præcedentes, ſtudio nõ pigri, ſpiritu feruentes, tem

*pori ſeruientes, ſpe gaudentes, in afflictione patientes, preca=
tioni inſtantes, neceßitatibus ſanctorum cõmunicantes, hoſpi
talitatem ſectantes. Bene loquamini de ijs, qui uos inſectantur,
bene loquamini, inquam, & ne male precemini. Gaudete cum
gaudentibus, & flete cum flentibus: eodẽ animo alij in alios aſ
fecti, nõ arroganter de uobiſipſis ſentientes, ſed humilibus uos
accommodantes. Ne ſitis arrogantes apud uoſmetipſos, neq;*
2. Corin. 8 *cuiquã malũ pro malo reddatis. * Prouide parantes honeſta in*
Hebræ. 12. *conſpectu omniũ hominũ, ſi fieri poteſt, quantũ in uobis eſt, *
cum omnibus hominibus in pace uiuentes, non uoſmetipſos ul=
ciſcentes dilecti, quin potius date locum iræ. Scriptũ eſt enim:*
Deute. 32. ** Mihi ultio, ego rependam, dicit dominus. * Si igitur eſurit*
Prouer. 25 *inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum. Hoc enim ſi fe=
ceris, carbones ignis coaceruabis in caput illius. Ne uincaris à
malo, imò uince bono malum.*

CAPVT XIII.

*Omnis anima poteſtatibus ſupereminẽtibus ſubdita ſit.
Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo, quæ uero ſunt pote=
ſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Itaq; quiſquis reſiſtit pote
ſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autẽ reſtiterint, ſibijpſis iu
diciũ accipient. Nam principes non terrori ſunt bene agenti=
bus, ſed male. Vis autem non timere poteſtatem? Quod bonum
eſt, facito, & feres laudem ab illa. Dei enim miniſter eſt tibi in
bonum. Quod ſi feceris id quod malum eſt, time. Non enim fru
ſtra gladium geſtat. Nam Dei miniſter eſt, ultor ad irã, ei qui,
quod malum eſt, fecerit. Quapropter oportet eſſe ſubditos,
non ſolũ propter iram, uerumetiam propter conſcientiã. Pro=
pter hoc enim et uectigalia ſoluitis. Siquidẽ miniſtri Dei ſunt,*

in hoc

in hoc ipſum incumbentes. *Reddite igitur omnibus, quod de Matth. 22.
betur: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorē, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquā debeatis, ni ſi hoc, ut inuicem diligatis. Nam qui diligit alterū, legem expleuit. Siquidē illa: *Non adulteraberis, nō occides, nō furaberis, Deute. 5.
non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod aliud præceptum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur: Nempe, diliges proximum tuū ſicut teipſum. Dilectio proximo malum non operatur. Conſummatio itaq; legis eſt dilectio. Præſertim cum ſciamus tempus, quod tempeſtiuū ſit, nos iam à ſomno expergiſci. Nunc enim propius adeſt nobis ſalus, quā tum, cum credebamus. Nox progreſſa eſt, dies autem appropinquat, Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis: tanquā in die compoſite ambulemus, non commeſſationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac laſciuijs, non contentione et æmulatione, ſed induamini dominū IESVM Chriſtum. Et carnis curam ne agatis ad concupiſcentias.

CAPVT XIIII.

Porrò eum qui infirmatur fide, aſſumite, non ad dijudicationes diſceptationū. Alius quidem credit ueſcendū eſſe quibuslibet. Alius aūt qui infirmus eſt, holeribus ueſcitur. Qui ueſcitur, nō ueſcentē ne deſpiciat. Et qui nō ueſcitur ueſcentē ne iudicet. Deus enī illū aſſumpſit. *Tu quis es, qui iudicas de alieno famulo? Proprio domino ſtat aut cadit, imò fulcietur, ut ſtet. Potens enī eſt Deus efficere, ut ſtet. Hic quidē iu Iaco. 4.
dicat, diem ad diē cōferens: ille autē idem iudicat de quouis die. Vnicuiq; ſua mens ſatisfaciat. Qui curat diem, domino curat.

Et qui non curat diem, domino non curat. Qui ueſcitur, domino ueſcitur, gratias enim agit Deo: & qui non ueſcitur, domino nõ ueſcitur, & gratias agit Deo. Nullus enim noſtrũ ſibiipſi uiuit, & nullus ſibiipſi moritur: Nam ſiue uiuimus, domino uiuimus, ſiue morimur, domino morimur. Siue igitur uiuamus, ſiue moriamur, domini ſumus. In hoc enĩ Chriſtus et mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur. Tu uero cur iudicas fratrẽ tuum? Aut etiam tum cur deſpicis fratrem tuum? Omnes enim ſtatuemur apud tribunal
Eſa.45. Chriſti. Scriptũ eſt enim. * Viuo ego dicit dominus: Mihi ſeſe
Philip.2. flectet omne genu, & omnis lingua cõfitebitur Deo. * Igitur
2.Corin.2. unuſquiſq; noſtrũ de ſeipſo rationẽ reddet Deo. Ne poſthac igitur alius alium iudicemus: uerum illud iudicate magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapſus occaſio. Noui ſiquidem, & perſuaſum habeo per dominũ IESVM, nihil eſſe commune per ſe, niſi ei qui exiſtimat aliquid eſſe cõmune, illi cõmune eſt. Verum ſi propter cibum frater tuus cõtriſtatur, nõ iam ſecundum charitatẽ ambulas. Ne cibo tuo illũ perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Ne ueſtrũ igitur bonũ, hominũ maledicentiæ ſit obnoxiũ. Non enim eſt regnũ Dei cibus, ac potus, ſed iuſticia & pax, et gaudiũ, in ſpiritu ſancto. Etenim qui per hæc ſeruit Chriſto, acceptus eſt Deo, et probatus hominibus. Itaq; quæ ſunt pacis, ſectemur: & quæ ædificationis, alius erga aliũ. Ne
Titum.1. cibi cauſſa deſtruas opus Dei. * Omnia quidẽ pura, ſed malum
1.Corin.8. eſt homini, qui per offendiculum ueſcitur. * Bonum eſt nõ edere carnes, neq; bibere uinum, neq; quicquã, per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Tu fidem habes? Apud temetipſum habe coram Deo. Beatus qui non iudicat ſe

ipſum

ipſum in eo quōd probat. At qui dijudicat, ſi ederis condemnatus eſt: quoniam non edit ex fide. Porro quicquid ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAPVT XV.

DEbemus autem nos qui potentes ſumus, infirmitates impotentiū portare, ac non placere nobiſipſis. Nam unuſquiſq; noſtrū proximo placeat in bonū ad ædificationē. Etenim Chriſtus nō placuit ſibijpſi, ſed quemadmodū ſcriptū eſt. * Opprobria opprobrantiū tibi, inciderunt in me. Nā quæcunq; præſcripta ſunt, in noſtrā doctrinā præſcripta ſunt, ut per patientiā & conſolationē ſcripturarum ſpem habeamus. Deus autē patientiæ & conſolationis det uobis idem mutuo inter uos ſentire ſecundum IESVM Chriſtum, ut unanimiter uno ore glorificetis Deū, ac patrē domini noſtri IESV Chriſti. Quapropter aſſumite uos inuicem, quemadmodū et Chriſtus aſſumpſit nos in gloriā Dei. Illud autē dico. IESVM Chriſtum miniſtrū fuiſſe circunciſionis pro ueritate Dei, ad confirmandas promiſsiones patrū. Cæterū ut gentes pro miſericordia glorificent Deum. Sicut ſcriptū eſt. * Propter hoc confitebor tibi in gentibus. & nomini tuo canam. Et rurſum dicit: * Gaudete gentes cum populo eius. Et rurſum: Laudate dominū omnes gentes, et collaudate eum oēs populi. Et rurſum Eſaias dicit. * Erit radix Ieſſe, & qui exurget ad imperandū gentibus, in eo gentes ſperabunt. Deus autē ſpei impleat uos omni gaudio & pace, in credendo, in hoc, ut exuberetis in ſpe per potentiā ſpiritusſancti. Perſuaſum enim habeo fratres mei, & ipſe ego de uobis, quod et ipſi pleni eſtis bonitate, impleti omni ſcientia, ualentes etiā inuicem alius alium admonere. Sed tamē

Pſal. 68.
2. Reg. 22.
Pſal. 17.
Pſal. 116.
Eſa. 11.

audacius ſcripſi uobis fratres, ex parte ueluti commonefaciens
uos, propter gratiã quæ data eſt mihi à Deo, in hoc, ut ſim mi-
niſter IESV Chriſti in gentes, adminiſtrans Euangeliũ Dei,
ut fiat oblatio gentiũ acceptabilis, ſanctificata per ſpiritũ ſan-
ctum. Habeo igitur quod glorier per Chriſtũ IESVM, in his
quæ ad Deũ pertinent. Non enim auſim loqui quicquã eorum,
quæ nõ effecit Chriſtus per me, in obedientiã gentiũ, uerbo &
facto per potentiã ſignorũ ac prodigiorũ, per potentiã ſpiri-
tus Dei, ut ab Hieruſalem & incircũiacentibus regionibus, uſ
q; ad Illyricum impleuerim Euangeliũ Chriſti, ita porrò anni
tens prædicare Euangeliũ, nõ ubi nominatus erat Chriſtus, ut
ne ſuper alienũ fundamentũ ædificarem, ſed quemadmodũ ſcri
Eſa. 52. ptum eſt. * Quibus non eſt annunciatum de eo, uidebunt, &
qui nõ audierant intelligent. Quapropter & præpeditus ſum
ſæpe, quo minus uenirem ad uos. Nunc uero cum non amplius
habeã locũ in regionibus his, deſideriũ autẽ habeã ueniendi ad
uos multis iam annis, quandocunq; iter inſtituero in Hiſpaniã
ueniam ad uos. Spero enim fore, ut iſtac iter faciens, uideã uos,
& à uobis producar illuc, ſi tamen ueſtra conſuetudine prius
ex parte fuero expletus. Nunc autẽ proficiſcor Hieroſolymã
miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ cõ-
municationẽ aliquã facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hiero
ſolymis. Nã ita uiſum eſt ipſis, et debitores illorũ ſunt. Etenim
ſi ſpiritualia ſua cõmunicauerunt gentibus, debent et hæ in car
nalibus miniſtrare illis. Hoc igitur ubi perfecero, & obſigna-
uero illis fructum hunc, reuertar per uos in Hiſpaniam. Scio
nanq;, quod ubi uenero ad uos, cum plenitudine benedictionis
Euangelij Chriſti uenturus ſim. Obſecro autẽ uos fratres, per
dominum

dominũ noſtrum IESVM Chriſtũ, et per dilectionẽ ſpiritus, ut me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad Deum, ut liberer ab incredulis in Iudæa, utq́; miniſteriũ hoc meum, quod exhibebo Hieroſolymis, acceptum ſit ſanctis, ut cum gaudio ueniam ad uos, per uoluntatẽ Dei, unaq́; uobiſcum refociller. Deus autẽ pacis ſit cum omnibus uobis, Amen.

CAPVT XVI.

Commendo autem uobis Phœben, ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis, ut illam ſuſcipiatis in Chriſto, ita ut decet ſanctos, & adſitis ei, in quocunq́; uobis eguerit negocio. Nam hæc cum multis adſuit, tum mihi etiam ipſi. Salutate priſcam, & Aquilam, adiutores meos in Chriſto IESV, qui pro anima mea ſuã ipſorũ ceruicem ſuppoſuerunt. Quibus non ego ſolus gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ gentium: Item quæ in domo illorum eſt congregationẽ. Salutate Epænetum dilectum meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto. Salutate Mariam, quæ multũ laborauit erga nos. Salutate Andromicum, & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliam dilectum meum in domino. Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn dilectum meum. Salutate Appellam, probatum in Chriſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli familiaribus. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi familiaribus, hos qui ſunt in domino. Salutate Triphænam & Triphoſam, quæ laborant in domino. Salutate Perſidem dilectam, quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum, electum in domino, & matrem illius ac

*eius qui excitauit IESVM à mortuis, habitat in uobis, is qui
excitauit Chriſtum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpo=
ra ueſtra, propter ipſius ſpiritum inhabitantẽ in uobis. Proin
de fratres, debitores ſumus, non carni, ut ſecundũ carnem ui=
uamus, Nam ſi ſecundũ carnem uixeritis, moriemini. Quod ſi
ſpiritu facta corporis mortificatis, uiuetis. Etenim quicunq; ſpi*
* Timot. 1. *ritu dei ducuntur, hi ſunt filij dei. *Non enim accepiſtis ſpiritũ*
Gal. 4. *ſeruitutis iterum ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptiõis,
per quẽ clamamus, abba pater. Idem ſpiritus teſtatur unà cum
ſpiritu noſtro, quod ſimus filij dei. Quod ſi filij, igitur & hære
des. Hæredes quidem dei, cohæredes aũt Chriſti. Siquidẽ ſimul
cum eo patimur, ut & unà cum illo glorificemur. Nam reputo
non eſſe pares afflictiones præſentis temporis ad gloriam, quæ
reuelabitur ergà nos. Etenim ſollicita creaturæ expectatio ex=
pectat, ut palàm fiant filij dei. Quippe uanitati creatura ſubia
cet: non uolens, ſed propter eum qui ſubiecit illã ſub ſpe. Quo=
niã & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in li
bertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim, quod omnis creatu
ra congemiſcit, ſimulq; nobiſcum parturit uſq; ad hoc tempus.
Non ſolum autem illa, ſed & ipſi, qui primitias ſpiritus habe=
mus, & nos ipſi in nobiſipſis gemimus, adoptio iẽ expectan=
tes redemptionem corporis noſtri. Siquidem ſpe ſeruati ſumus,
porrò ſpes ſi uideatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit, cur
idem ſperet? Si uero quod non uidemus, ſperamus, id per pati=
entiam expectamus. Conſimiliter autem & ſpiritus auxiliatur
infirmitatibus noſtris. Siquidẽ hoc ipſum quid oraturi ſimus,
ut oportet, non nouimus: uerum ipſe ſpiritus intercedit pro no
bis, gemitibus inenarrabilibus. At ille qui ſcrutatur corda, no=*

uit quis

*uit quis ſit ſenſus ſpiritus: quoniam ſecundum deum intercedit pro ſanctis. Scimus autem, quod his qui diligunt deum, omnia ſimul adiumento ſunt in bonum, nimirum his qui iuxta propoſitum uocati ſunt. Quoniam quos præſciuerat, eoſdem & præfiniuit, conformes imaginis filij ſui, ut ipſe ſit primogenitus inter multos fratres. Porrò quos prædefinierat, eoſdem & uocauit. Et quos uocauit, eos & iuſtificauit. Quos aũt iuſtificauit, hos & glorificauit. Quid igitur dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri poteſt, ut non & cum eodem omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduerſus electos dei? Deus eſt qui iuſtificat. Quis ille, qui condemnet? Chriſtus eſt qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt ad dexteram dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos ſeparabit à dilectione dei? num afflictio? num anguſtia? num perſecutio? num fames? num nuditas? num periculũ? num gladius? Quẽadmodũ ſcriptũ eſt: * Propter te morti tradimur tota die, habiti ſumus uelut oues deſtinatæ mactationi. Verũ in his omnibus ſuperamus, per eum qui dilexit nos. Nam mihi perſuaſum habeo, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; ulla creatura alia poterit nos ſeparare à dilectione dei, quæ eſt in Chriſto IESV domino noſtro.* Pſal. 43.

CAPVT IX.

VEritatẽ dico in Chriſto, non mentior, atteſtante mihi ſimul cõſciẽtia mea, per ſpiritũ ſanctũ, q́d dolor mihi ſit magnus, & aſſiduus cruciatus cordi meo. Optarĩ enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, cognatis

meis

meis ſecūdum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ, quorum eſt adoptio,
& gloria, & teſtamenta, & legis cōſtitutio, & cultus, & pro
miſſiones, quorum ſunt patres, & ij ex quibus eſt Chriſtus,
quantum attinet ad carnem, qui eſt in omnibus Deus laudan=
dus in ſæcula, Amen.

Non aūt hæc loquor quod exciderit ſermo Dei. Non enim
omnes qui ſunt ex Iſraël, ſunt Iſraël, neq; quia ſunt ſemen Ab
Gal. 4. rahæ, ſtatim omnes filij, * ſed per Iſaac nominabitur tibi ſemē,
hoc eſt, non qui filij carnis, ij filij dei, ſed qui ſunt filij promiſſi
Gene. 81. onis, recenſentur in ſemen. Promiſſionis enim ſermo hic eſt: *
In tempore hoc ueniam, & erit Saræ filius. Nō ſolum aūt hoc,
Gen. 25. ſed & * Rebecca ex uno conceperat Iſaac patre noſtro, nondū
enim natis pueris, cum neq; boni quippiā feciſſent, neq; mali,
ut ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex ope=
ribus, ſed ex uocāte, dictum eſt illi: Maior ſeruiet minori. Sicut
Malach. 1. ſcriptum eſt: * Iacob dilexi, Eſau uero odio habui. Quid igitur
dicemus? Num iniuſticia eſt apud Deum? Abſit. Nam Moſi di=
cit: Miſerebor, cuiuſcunq; miſereor, & comiſerabor, quem=
cunq; cōmiſeror. Itaq; non uolentis eſt, neq; currentis, ſed mi=
Exo. 9. ſerentis Dei. Dicit enim ſcriptura Pharaoni: * In hoc ipſum te
excitaui, ut oſtendā in te potentiā meam, & ut annuncietur no
men meum in tota terra. Itaq; cui uult miſeretur, quē aūt uult,
indurat. Dices ergo mihi: Quid adhuc conqueritur? Nam uo=
luntati illius quis reſtitit? Atqui ô homo, tu quis es, qui ex aduer
Eſa. 45. ſo reſpondes Deo? * Num dicet figmētum ei qui finxit, cur me
Hiere. 18. finxiſti ad hūc modum? * An non habet poteſtatem figulus luti,
ut ex eadem maſſa fingat aliud quidē uas in honorē, aliud uero
in ignominiā? Quod ſi Deus uolens oſtendere iram, & notam

facere

facere potentiã ſuam, tulit multa animi lenitate uaſa iræ, appa
rata in interitum, & ut notas faceret diuitias gloriæ ſuæ, erga
uaſa miſericordiæ, quæ præparauerat in gloriam. Quos & uo
cauit, nimirum nos, non ſolum ex Iudæis uerumetiam ex gen=
tibus. Quemadmodum & Oſee dicit: * Vocabo populum qui Oſee.2.
meus non erat, populum meum, & eam quæ dilecta non erat, 1.Pet.2.
dilectam. Et erit in loco ubi dictum fuerat eis: Non populus me
us uos, ibi uocabuntur filij dei uiuentis. Eſaias aũt clamat ſuper Eſa.10.
Iſraël: * Si fuerit numerus filiorum Iſraël, ut arena maris, reli
quiæ ſaluæ erunt. Sermonem enim perficiens & abbreuians
cum iuſticia, quoniam ſermonem abbreuiatum faciet dominus
in terra. Et quemadmodũ prius dixit Eſaias: * Niſi dominus Eſaie.1.
ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ut Sodoma facti fuiſsemus, &
Gomorrhæ aſſimilati fuiſsemus: Quid igitur dicemus. Quod
gentes quæ non ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſti=
ciam, iuſticiam aũt eam quæ eſt ex fide. Contra Iſraël, qui ſecta
batur legem iuſticiæ, ad legem iuſticiæ non peruenit. Propter
quid? Quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus legis. Inpege Eſa.28.
runt enim in lapidem offendiculi. Quemadmodũ ſcriptum eſt:
Ecce pono in Sion lapidem offendiculi, & petram offenſionis,
& omnis qui credit in eo, non pudefiet.

CAP. X.

FRatres, propenſa quidem uoluntas cordis mei, & depre=
catio quæ fit ad Deum, pro Iſraël eſt ad ſalutem. Teſtimo=
nium enim illis perhibeo, quod ſtudiũ Dei habent, ſed non
ſecundum ſcientiam. Nam ignorantes Dei iuſticiam, & pro=
priam iuſticiam quærentes conſtituere, iuſticiæ Dei non fuerũt
ſubditi. Nam perfectio legis Chriſtus, ad iuſtificationem omni
credenti. Moſes enim ſcribit de iuſticia quæ eſt ex lege, * quod Leuit.18.
qui

qui fecerit ea homo, uiuet per illa. Cæterum quæ ex fide eſt iuſti
Deut. 30. cia, ea ſic loquitur: * Ne dixeris in corde tuo: Quis aſcendet in
cœlum? Hoc eſt Chriſtum ex alto deducere. Aut quis deſcendet
in abyſſum? Hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere. Sed quid di
Ibidem. cit? * Prope te uerbum eſt in ore tuo, & in corde tuo. Hoc eſt
uerbum fidei, quod prædicamus. Nempe ſi confeſſus fueris ore
tuo dominum IESVM, & credideris in corde tuo, quod Deus
illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur, ad
iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim ſcriptu
Eſaiæ. 28. ra: * Omnis qui fidit illi, non pudefiet. Non enim eſt diſtinctio
2. Cor. 8. uel Iudæi, uel Græci. * Nam idem dominus omnium, diues in
Ioël. 2. omnes inuocantes ſe. * Quiſquis enim inuocauerit nomen do-
Act. 2. mini ſaluus erit. Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem
non crediderunt? Quomodo autem credent ei de quo non audi
Eſaiæ. 52. erunt. * Quomodo autem audient abſq; prædicante? Quomo
do autem prædicabunt, niſi miſſi fuerint? Sicut ſcriptum eſt: *
Naum. 1. Quàm ſpecioſi pedes annunciantium pacem, annunciantium
bona. At non omnes obedierunt Euangelio. Eſaias enim dicit:
Eſaiæ. 53. * Domine, quis credidit ſermonibus noſtris? Ergo fides ex au-
ditu eſt: auditus aūt per uerbū dei. Sed dico, an non audierunt?
Pſal. 18. Atqui * in omnē terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis
terrarū uerba illorū. Sed dico: Nunquid non cognouit Iſraël?
Deut. 32. Primus Moſes dicit: * Ego ad æmulationē prouocabo uos per
gentē quæ non eſt gens, per gentē ſtultā ad irā cōmouebo uos.
Eſaiæ. 65. Eſaias aūt poſt hunc audet, ac dicit: * Inuentus ſui his, qui me
non quærebant, conſpicuus factus ſum his, qui de me non inter
rogabant. Aduerſus Iſraël aūt dicit: Toto die expandi manus
meas ad populum non credentem, & contradicentem.

CAP.

Dico igitur: Num repulit Deus populum) CA. XI.
ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Ab
rahæ, tribus Beniamin. Non repulit Deus populum ſu
um, quem ante agnouerat. An neſcitis de Elia, quid dicat ſcri=
ptura? Quomodo interpellat apud deum aduerſus Iſraël, di=
cens: ✶Domine prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſub= 3. Reg. 19.
ruerunt: & ego relictus fui ſolus, & inſidiantur uitæ meæ. Sed
quid dicit ei diuinum reſponſum? Reliqui mihi ipſi ſeptem mi=
lia uirorum, qui non inflexerunt genu imagini Baal. Sic igitur
& in hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ fue=
runt. Quod ſi per gratiam, non iam ex operibus. Quandoqui
dem gratia, iam non eſt gratia. Sin ex operibus, nõ iam eſt gra
tia: Quandoquidẽ opus, iam non eſt opus. Quid igitur? Quod
quærit Iſraël, hoc non aſſecutus eſt, ſed electio conſecuta eſt: re
liqui uero excæcati ſunt. Quemadmodũ ſcriptum eſt: ✶ Dedit Eſaiæ. 6.
eis Deus ſpiritũ cõpunctionis: oculos, ut non uideãt: & aures,
ut non audiant, uſq; ad hodiernũ diem. Et Dauid dicit: ✶ Verta Pſal. 68.
tur menſa illorũ in laqueũ, & in captionẽ, & in offendiculũ,
& in retaliationẽ ipſis. Obtenebrentur oculi eorũ, ut non uide
ant, & tergũ illorũ ſemper incurua. Dico igitur: Num ideo im
pegerunt, ut cõciderent? Abſit. Sed per lapſum illorũ ſalus con
tigit gentibus, in hoc, ut eos ad æmulandũ prouocaret. Quod
ſi lapſus illorũ diuitiæ ſunt mundi & diminutio illorũ, diuitiæ
gentiũ: quanto magis plenitudo illorũ? Vobis enim dico genti=
bus, quatenus ego quidẽ ſum Apoſtolus gentiũ: miniſteriũ me=
um illuſtro, ſi quo modo ad æmulandũ prouocem carnẽ meam,
& ſaluos reddam nonnullos ex illis. Nam ſi reiectio illorum,
eſt recõciliatio mũdi, quæ erit aſſumptio, niſi uita ex mortuis?

Quod

Quod ſi primitiæ ſanctæ, ſancta eſt & conſperſio. Et ſi radix ſancta, ſancti erunt & rami. Quod ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu uero cum eſſes oleaſter, inſitus fuiſti illis, & conſors radicis & pinguetudinis oleæ factus es, ne glorieris aduerſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Dices igitur, defracti ſunt rami, ut ego insererer: Bene dicis: per incredulitatem defracti ſunt, tu uero fide conſtitiſti. Ne efferaris animo, ſed timeas. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, uide ne quâ fiat, ut nec tibi parcat. Ecce igitur bonitatem ac ſeueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te uero bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Quonaim & tu excideris: & illi rurſum, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Poteſt enim Deus denuo inſerere illos. Etenim ſi tu ex naturali excectus es oleaſtro, & præter naturam inſitus es in ueram oleam, quanto magis hi, qui naturales ſunt, inſerentur propriæ oleæ?

Non enim uolo uos ignorare fratress myſterium hoc, ut ne ſitis apud uoſmetipſos elati animo, quod excæcatio ex parte Iſraëli accidit, donec plenitudo gentium aduenerit, & ſic totus

Eſa. 59. Iſraël ſaluus erit. Sicut ſcriptum eſt: * Adueniet ex Sion ille qui liberat, & auertet impietates à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero peccata ipſorum. Secundum Euangelium quidem, inimici propter uos, ſecundum electionem aũt dilecti propter patres. Nam dona quidem & uocatio Dei, eiuſmodi ſunt, ut eorum illum pœnitere non poßit. Quemadmodum enim & uos quondam increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericordiã eſtis conſecuti per illorum incredulitatem, ſic & iſti nũc increduli facti ſunt, ex eo quod uos miſericordiam eſtis adepti

adepti, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit eni
Deus omnes ſub incredulitatē, ut omniū miſereretur. O pro-
funditatē diuitiarū et ſapientiæ et cognitionis Dei, * quàm in Sapien. 17
ſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles uiæ eius. * Sapien. 5.
Quis enim cognouit mentem domini? * Aut quis illi fuit à con Eſa. 40.
ſilijs? Aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex il- 1. Corin. 2.
lo, et per illū, et in illum omnia. Ipſi gloria in ſæcula. Amen.

CAPVT XII.

Obſecro igitur uos fratres, per miſerationes Dei, ut præbeatis corpora ueſtra, hoſtiam uiuentem, ſanctam, acceptā Deo, rationalem cultū ueſtrū. Et ne accommodetis uos ad figurā ſæculi huius, ſed transformemini per renouationem mentis ueſtræ, * ut probetis quæ ſit uoluntas Dei, quod bonū eſt, acceptumq́; et perfectum. Dico enim per gratiā, quæ data eſt mihi, cuilibet uerſanti inter nos, ne quis arroganter de ſe ſentiat, ſupra quàm oportet de ſe ſentire, ſed ita ſentiat, ut modeſtus ſit et ſobrius, ut cuiq́; Deus partitus eſt menſurā fidei. * Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus, membra uero omnia non eundem habent actum, ſic multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſingulatim autē alij aliorū membra, ſed tamen habentes dona iuxta gratiam datam nobis uaria, ſiue prophetiā iuxta portionē fidei, ſiue miniſteriū in adminiſtratiōe, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in ſimplicitate, qui præeſt in diligētia, qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſit non ſimulata, ſitis odio proſequentes quod malū eſt, adhærentes ei quod bonū eſt, per fraternā charitatē, ad mutuo uos diligendos propenſi, honore alius alium præcedentes, ſtudio nō pigri, ſpiritu feruentes, tem

Ephe. 5. 1. Theſſ. 4. 1. Cor. 12. Ephe. 4.

pori ſeruientes, ſpe gaudentes, in afflictione patientes, precationi inſtantes, neceßitatibus ſanctorum cōmunicantes, hoſpitalitatem ſectantes. Bene loquamini de iis, qui uos inſectantur, bene loquamini, inquam, & ne male precemini. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus: eodē animo alij in alios affecti, nō arroganter de uobiſipſis ſentientes, ſed humilibus uos accommodantes. Ne ſitis arrogantes apud uoſmetipſos, neq;
2. Corin. 8 cuiquā malū pro malo reddatis. * Prouide parantes honeſta in
Hebræ. 12. conſpectu omniū hominū, ſi fieri poteſt, quantū in uobis eſt, * cum omnibus hominibus in pace uiuentes, non uoſmetipſos ulciſcentes dilecti, quin potius date locum iræ. Scriptū eſt enim:
Deute. 32. * Mihi ultio, ego rependam, dicit dominus. * Si igitur eſurit
Prouer. 25 inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum. Hoc enim ſi feceris, carbones ignis coaceruabis in caput illius. Ne uincaris à malo, imò uince bono malum.

CAPVT XIII.

Omnis anima poteſtatibus ſupereminētibus ſubdita ſit. Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo, quæ uero ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt. Itaq; quiſquis reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autē reſtiterint, ſibiipſis iudiciū accipient. Nam principes non terrori ſunt bene agentibus, ſed male. Vis autem non timere poteſtatem? Quod bonum eſt, facito, & feres laudem ab illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quod ſi feceris id quod malum eſt, time. Non enim fruſtra gladium geſtat. Nam Dei miniſter eſt, ultor ad irā, ei qui, quod malum eſt, fecerit. Quapropter oportet eſſe ſubditos, non ſolū propter iram, uerumetiam propter conſcientiā. Propter hoc enim et uectigalia ſoluitis. Siquidē miniſtri Dei ſunt,

in hoc ipſum incumbentes. Reddite igitur omnibus, quod de Matth. 22.
betur: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorē,
timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquā debeatis, ni
ſi hoc, ut inuicem diligatis. Nam qui diligit alterū, legem exple
uit. Siquidē illa: Non adulteraberis, nō occides, nō furaberis, Deute. 5.
non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod ali
ud præceptum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur:
Nempe, diliges proximum tuū ſicut teipſum. Dilectio proxi=
mo malum non operatur. Conſummatio itaq; legis eſt dilectio.
Præſertim cum ſciamus tempus, quod tempeſtiuū ſit, nos iam
à ſomno expergiſci. Nunc enim propius adeſt nobis ſalus, quā
tum, cum credebamus. Nox progreſſa eſt, dies autem appro=
pinquat, Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur
arma lucis: tanquā in die compoſite ambulemus, non commeſ=
ſationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac laſciuijs, non con=
tentione et æmulatione, ſed induamini dominū IESVM Chri
ſtum. Et carnis curam ne agatis ad concupiſcentias.

CAPVT XIIII.

Porrò eum qui infirmatur fide, aſſumite, non ad diju=
dicationes diſceptationū. Alius quidem credit ueſcendū
eſſe quibuslibet. Alius aūt qui infirmus eſt, holeribus ueſci
tur. Qui ueſcitur, nō ueſcentē ne deſpiciat. Et qui nō ueſcitur
ueſcentē ne iudicet. Deus enī illū aſſumpſit. Tu quis es, qui iu
dicas de alieno famulo? Proprio domino ſtat aut cadit, imò ful Iaco. 4.
cietur, ut ſtet. Potens enī eſt Deus efficere, ut ſtet. Hic quidē iu
dicat, diem ad diē cōferens: ille autē idem iudicat de quouis die.
Vnicuiq; ſua mens ſatisfaciat. Qui curat diem, domino curat.

Et qui non curat diem, domino non curat. Qui ueſcitur, domino ueſcitur, gratias enim agit Deo: & qui non ueſcitur, domino nõ ueſcitur, & gratias agit Deo. Nullus enim noſtrũ ſibiipſi uiuit, & nullus ſibiipſi moritur: Nam ſiue uiuimus, domino uiuimus, ſiue morimur, domino morimur. Siue igitur uiuamus, ſiue moriamur, domini ſumus. In hoc enĩ Chriſtus et mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, ut mortuis ac uiuentibus dominetur. Tu uero cur iudicas fratrẽ tuum? Aut etiam tum cur deſpicis fratrem tuum? Omnes enim ſtatuemur apud tribunal

Eſa.45. Chriſti. Scriptũ eſt enim. ✶ Viuo ego dicit dominus: Mihi ſeſe

Philip.2. flectet omne genu, & omnis lingua cõfitebitur Deo. ✶ Igitur

2.Corin.2. unuſquiſq; noſtrũ de ſeipſo rationẽ reddet Deo. Ne poſthac igitur alius alium iudicemus: uerum illud iudicate magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapſus occaſio. Noui ſiquidem, & perſuaſum habeo per dominũ IESVM, nihil eſſe commune per ſe; niſi ei qui exiſtimat aliquid eſſe cõmune, illi cõmune eſt. Verum ſi propter cibum frater tuus cõtriſtatur, nõ iam ſecundum charitatẽ ambulas. Ne cibo tuo illũ perdas, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Ne ueſtrũ igitur bonũ, hominũ maledicentiæ ſit obnoxiũ. Non enim eſt regnũ Dei cibus, ac potus, ſed iuſtitia & pax, et gaudiũ, in ſpirituſancto. Etenim qui per hæc ſeruit Chriſto, acceptus eſt Deo, et probatus hominibus. Itaq; quæ ſunt pacis, ſectemur: & quæ ædificationis, alius erga aliũ. Ne

Titum.1. cibi cauſſa deſtruas opus Dei. ✶ Omnia quidẽ pura, ſed malum

1.Corin.8. eſt homini, qui per offendiculum ueſcitur. ✶ Bonum eſt nõ edere carnes, neq; bibere uinum, neq; quicquã, per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Tu fidem habes? Apud temetipſum habe coram Deo. Beatus qui non iudicat ſe ipſum

ipſum in eo quod probat. At qui dijudicat, ſi ederis condemna tus eſt: quoniam non edit ex fide. Porro quicquid ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAPVT XV.

DEbemus autem nos qui potentes ſumus, infirmitates impotentiũ portare, ac non placere nobiſipſis. Nam unuſquiſq; noſtrũ proximo placeat in bonũ ad ædificationẽ. Etenim Chriſtus nõ placuit ſibijpſi, ſed quemadmodũ ſcriptũ eſt. * Opprobria opprobrantiũ tibi, inciderunt in me. *Nã quæcunq; præſcripta ſunt, in noſtrã doctrinã præſcripta ſunt, ut per patientiã & conſolationẽ ſcripturarum ſpem habeamus. Deus autẽ patientiæ & conſolationis det uobis idem mutuo inter uos ſentire ſecundum* IESVM *Chriſtum, ut unanimiter uno ore glorificetis Deũ, ac patrẽ domini noſtri* IESV *Chriſti. Quapropter aſſumite uos inuicem, quemadmodũ et Chriſtus aſſumpſit nos in gloriã* Dei. *Illud autẽ dico.* IESVM *Chriſtum miniſtrũ fuiße circuncißionis pro ueritate Dei, ad confirmandas promißiones patrũ. Cæterũ ut gentes pro miſericordia glorificent* Deum. *Sicut ſcriptũ eſt.* * Propter hoc confite *bor tibi in gentibus. & nomini tuo canam.* Et *rurſum dicit:* * Gaudete gentes cum populo eius. *Et rurſum:* Laudate dominũ omnes gentes, et collaudate eum oẽs populi. *Et rurſum Eſaias dicit.* * Erit radix Ieße, *& qui exurget ad imperandũ gentibus, in eo gentes ſperabunt. Deus autẽ ſpei impleat uos omni gaudio & pace, in credendo, in hoc, ut exuberetis in ſpe per potentiã ſpiritußancti. Perſuaſum enim habeo fratres mei, & ipſe ego de uobis, quod et ipſi pleni eſtis bonitate, impleti omni ſcientia, ualentes etiã inuicem alius alium admonere. Sed tamẽ*

Pſal. 68.
2. Reg. 22.
Pſal. 17.
Pſal. 116.
Eſa. 11.

audacius ſcripſi uobis fratres, ex parte ueluti commonefaciens
uos, propter gratiã quæ data eſt mihi à Deo, in hoc, ut ſim mi=
niſter IESV Chriſti in gentes, adminiſtrans Euangeliũ Dei,
ut fiat oblatio gentiũ acceptabilis, ſanctificata per ſpiritũſan=
ctum. Habeo igitur quod glorier per Chriſtũ IESVM, in his
quæ ad Deũ pertinent. Non enim auſim loqui quicquã eorum,
quæ nõ effecit Chriſtus per me, in obedientiã gentiũ, uerbo &
facto per potentiã ſignorũ ac prodigiorũ, per potentiã ſpiri=
tus Dei, ut ab Hieruſalem & incircũiacentibus regionibus, uſ
q; ad Illyricum impleuerim Euangeliũ Chriſti, ita porrò anni
tens prædicare Euangeliũ, nõ ubi nominatus erat Chriſtus, ut
ne ſuper alienũ fundamentũ ædificarem, ſed quemadmodũ ſcri
Eſa. 52. ptum eſt. * Quibus non eſt annunciatum de eo, uidebunt, &
qui nõ audierant intelligent. Quapropter & præpeditus ſum
ſæpe, quo minus uenirem ad uos. Nunc uero cum non amplius
habeã locũ in regionibus his, deſideriũ autẽ habeã ueniendi ad
uos multis iam annis, quandocunq; iter inſtituero in Hiſpaniã
ueniam ad uos. Spero enim fore, ut iſtac iter faciens, uideã uos,
& à uobis producar illuc, ſi tamen ueſtra conſuetudine prius
ex parte fuero expletus. Nunc autẽ proficiſcor Hieroſolymã
miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ cõ=
municationẽ aliquã facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hiero
ſolymis. Nã ita uiſum eſt ipſis, et debitores illorũ ſunt. Etenim
ſi ſpiritualia ſua cõmunicauerunt gentibus, debent et hæ in car
nalibus miniſtrare illis. Hoc igitur ubi perfecero, & obſigna=
uero illis fructum hunc, reuertar per uos in Hiſpaniam. Scio
nanq;, quod ubi uenero ad uos, cum plenitudine benedictionis
Euangelij Chriſti uenturus ſim. Obſecro autẽ uos fratres, per
dominum

dominũ noſtrum IESVM *Chriſtũ, et per dilectionẽ ſpiritus, ut me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad* Deum, *ut liberer ab incredulis in Iudæa, utq́; miniſteriũ hoc meum, quod exhibebo Hieroſolymis, acceptum ſit ſanctis, ut cum gaudio ueniam ad uos, per uoluntatẽ* Dei, *unaq́; uobiſcum refociller.* Deus *autẽ pacis ſit cum omnibus uobis,* Amen.

CAPVT XVI.

C*Ommendo autem uobis Phœben, ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis, ut illam ſuſcipiatis in Chriſto, ita ut decet ſanctos, & adſitis ei, in quocunq́; uobis eguerit negocio. Nam hæc cum multis adſuit, tum mihi etiam ipſi. Salutate priſcam, &* Aquilam, *adiutores meos in Chriſto* IESV, *qui pro anima mea ſuã ipſorũ ceruicem ſuppoſuerunt. Quibus non ego ſolus gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ gentium: Item quæ in domo illorum eſt congregationẽ. Salutate Epænetum dilectum meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto. Salutate Mariam, quæ multũ laborauit erga nos. Salutate Andromicum, & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliam dilectum meum in domino. Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn dilectum meum. Salutate Appellam, probatum in Chriſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli familiaribus. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi familiaribus, hos qui ſunt in domino. Salutate Triphænam & Triphoſam, quæ laborant in domino. Salutate Perſidem dilectam, quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum, electum in domino, & matrem illius ac*

meã. Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercuriũ, et qui cum his ſunt fratres. Salutate Philologũ et Iuliam, Nereũ et ſororẽ eius, et Olympam, & qui cum his ſunt, omnes ſanctos. Salutate uos inuicem cũ oſculo ſancto. Salutant uos eccleſiæ Chriſti. Obſecro autẽ uos fratres, ut conſideretis eos qui diſſidia et offendicula contra doctrinã, quã uos didiciſtis, gignunt. & declinetis ab illis. Nam qui eiuſmodi ſunt, domino I E S V *Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo uentri, & per blandiloquentiã & aſſentationẽ decipiunt corda ſimplicium. Nam ueſtra obedientia ad omnes permanauit. Gaudeo igitur ſanè de uobis. Sed uolo uos ſapientes quidẽ eſſe ad bonum, ſynceros autem ad malum. Deus autem pacis conteret ſatanam ſub pedes ueſtros breui. Gratia domini noſtri* I E S V *Chriſti ſit uobiſcũ. Salutant uos Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Saluto uos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolã in domino. Salutat uos Gaius hoſpes meus & eccleſiæ totius. Salutat uos Eraſtus, quæſtor ærarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini noſtri* I E S V *Chriſti ſit cum omnibus uobis, Amen.*

Ei autem qui potens eſt uos confirmare ſecundũ Euangelium meũ, & præconiũ I E S S V *Chriſti, iuxta reuelationẽ myſterij, temporibus æternis taciti, manifeſtati uero nunc, & per ſcripturas propheticas iuxta delegationẽ æterni Dei inobedientiam fidei, in omnes gentes patefacti, ſoli ſapienti Deo, per* I E S V M *Chriſtum, cui gloria in ſæcula, Amen.*

A D R O M A N O S
miſſa fuit à Corintho per Phœben miniſtram Cenchreenſis eccleſiæ.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRIorem argumentum per Eraſmum Roterodamum.

Corinthus Achaiæ Metropolis olim erat, ob portuum cōmoditatē (eſt enim Iſthmos) emporiū totius Aſiæ tum celeberrimum, tum opulentiſſimū. Fere fit aūt, ut eiuſmodi ciuitatum mores multo ſint corruptiſſimi, quod undiq; ex omni natione non tam mores quàm uitia ſoleant importari: & magnam uitæ licentiam, negociatorum genus ſibi uindicat. Proinde Corinthij, tametſi prædicatione Pauli iampridem euangelicā doctrinam accepiſſent, tamen adhuc ingenij uitæq; prioris ueſtigia nonnulla ac reliquiæ manebāt, adeo ut periculum eſſet, ne per philoſophos, crucis prædicationem, ut humilem & indoctam faſtidientes, & pſeudapoſtolos ad Iudaiſmū inuitantes, à Chriſti ſynceritate alienarentur. Vſque adeo ardua res eſt, ab ijs in quibus natus ſis, & quibus diu aſſerueris, in alium hominem transformari. Quin diuus Hieronymus in præfatione ſecundi libri cōmentariorum, quos ſcripſit in epiſtolam ad Galatas, teſtatur ſua etiamnum ætate apud Achaicos, horum quæ Paulus Corinthijs obijcit extitiſſe reliquias. Cum hodie ſatis eſſe putemus aqula modo tingi, ut ſubito fias Chriſtianus. Paulus igitur ſciens, non minoris eſſe uirtutis parta tueri, quàm paraſſe filios ſuos: quos magno ſtudio Chriſto genuerat (nam ſeſquiannū apud illos egerat) pari ſtudio ad Chriſtum reuocat, & in euangelica doctrina confirmat, nunc apoſtolica ſæuiens autoritate, corripiens, obiurgans, ac minitans deniq;, nunc paterno affectu blandiēs atq; exhortans, & neceſſariæ reprehenſionis acri

moniam laudis admixtu leniens, & ſapientum medicorum exemplo, amarum abſinthij pharmacū prælito melle cōdulcans, ac ſingulis malis opportuna admouens remedia. Primum opulentiæ comes ſolet eſſe tumor ac ferocitas. Et inter feroces plerumq; factiones oriuntur, dum nullus alteri uult cedere, & ſe quiſq; potiorē ducit. Ad hæc opes comitatur luxus & gulæ ſtudium, luxus libidinem comitem trahit. Porrò negociatorū peculiaris eſt auaricia. Neq; uero ſolum tumebant opibus, uerum etiam Græcanicæ philoſophiæ ſupercilio, ſine qua cæteros, ut Barbaros, deſpiciebant. Tumoris erat, quod ex dignitate apoſtolorū, à quo quiſq; fuerat baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc illę diſſidiorū uoces, ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli. Præterea quod ne in conuenticulis quidē ſolennibus ſatis inter eos conueniret, cum in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret, & dum in eodem dono ſibi nollent inuicem cedere, tumultus & confuſio naſceretur, adeo ut in publico conuentu mulieres etiam loquerentur ac docerent. Porrò luxus ſimul & tumoris erat, quod quoties ad ſacroſanctam cœnam conuenirent, quam Paulus dominicā uocat, in qua maxime conueniebat præſtare Chriſtianā concordiā, diuites non expectatis tenuioribus, cibum caperent, & uſq; ad temulentiā ſeſe ingurgitarent, eſurientibus cæteris, ut iam non ſolū diſsidiū illic eſſet & intemperantia, uerumetiā indecora quædā inæqualitas, quā dominica cœna neſciebat. Iam partim tumoris, partim philoſophiæ uitiū erat, quod Paulū quidā illorum, ut tenuem atq; humilē, deinde ineloquentem, & imperitū faſtidirent. Proprium uero philoſophiæ fuit, quod reſurrectionē mortuorū, fidei noſtræ baſim, in dubiū uocarent. Luxus erat, quod promiſcue ueſcerentur ijs, quæ tum

ſimulacris

ſimulacris dæmonũ immolabantur, non uitato offendiculo infirmorum. Libidinis erat, quæ nuſquam gentiũ regnabat impunitius quã Corinthi, quod præter alia repertus ſit inter eos, qui patris uxorẽ, hoc eſt, nouercã ſuã ſtupro contaminarit, nec huius autorẽ flagitij è ſuo contubernio profligarint, quodq; cum alijs flagitioſis Chriſtianis cõmercium habuerint, uelut illorum uitijs fauẽtes. Huc pertinet, quod præter decorũ & uiri eſſent comati, & mulieres non uererentur nudo capite conſpici in cœtu eccleſiaſtico, uelut ipſo corporis habitu mores effœminatos, ac delitias præ ſe ferẽtes. Auaritiæ erat, quod non de fama, neq; de capite, ſed de re pecuniaria inter ſeſe lites agitarent, eò gliſcente pecuniæ ſtudio, ut Chriſtiani rerum eiuſmodi contemptum profeſſi, apud ethnicos & impios iudices litigarent, magno dedecore Chriſtiani nominis. Et adeo non negligerent potius pecuniolæ iacturã, ut ipſi ultro alios in huiuſmodi negocijs circumuenirent. Poſtremo de matrimonio inter ſeſe diſſentiebant, iam tum aſſeuerantibus quibuſdã Chriſtianis, in totum à coniugio temperandũ, cum uiderent apoſtolos ab uxoribus ſuis abſtinere. Morbos oſtendi Corinthiorũ, non omniũ, ſed quorundã, qui ne gregẽ uniuerſum contagio inficerent, Paulus his remedijs occurrit. Primo loco præfatus fiduciã ſuam de futura illorũ conſtantia in Euangelio Chriſti, ſeuerius obiurgat ac docet, ne per contentionẽ humanã in hominibus glorientur, ſed per concordiã ex æquo glorientur in Chriſto, cui uni accepta ferenda ſunt omnia, obiter indicans fontem eiuſmodi diſſidiorũ, animi tumorem eſſe. Proinde à ſupercilio mundanæ philoſophiæ, ad crucis humilitatem reuocat, quæ licet oſtentationẽ non habeat, uim tamen & energiam habet. Indicat & autores

huius mali pſeudapoſtolos, qui poſt Pauli abitum ſeſe ingerebant, declarans ſe rectum iecißе fundamentum, cauendum, ne illi ſuperſtruerent quod paulo poſt eſſet demoliendum, hoc eſt, ne quid diſcerent Corinthij, quod mox eßet dediſcendum. Deinde ceu pater cum filijs expoſtulat, quod huc prouecti ſint magnitudinis, ut iam autorem ſuum uelut humilem contemnant, nihil non perpetientem euangelij gratia, cui ob id ipſum magis etiam fauere conueniebat. Hortatur aũt filios, ne degenerent à patre, neu ultro ſe pedagogis in ſeruitutem dedant. Atq; hæc quidem potißimum agit capite primo, ſecundo, tertio, & quarto. Porrò quarti finis ad quinti initium mihi uidetur pertinere. De inceſto præcipit, & publico conſilio decernit, uitandam hominis conſuetudinem: partim quo pudore correctus reſipiſcat, partim ne huius contactu cæteri inficiantur. Admonet aũt, non hunc modo uitandum, uerumetiam omnes qui falſo titulo Chriſtiani manifeſtis flagitijs eßent infames. Nam ethnicos flagitioſos non ita oportere uitari, uel quod noſtra non referat, quales illi ſint, uel quod paßim eßent flagitioſi, ut omnes uitandi fuerint ei, qui flagitioſos uellet effugere. Hæc agit capite quinto. Tertio de litibus admonet, ſi quid huiuſmodi quæſtionum inter ipſos natum eſſet, quod ipſum tamen inter Chriſtianos fœdum uideretur, ob pecuniam, quæ nobis debeat eſſe uiliſſima, contendere, ne res eò procedat, ut ethnici iudices adeãtur, ſed ipſi per arbitros quoſcunq; rem inter ſe trãſigãt. Idq; agit capite ſexto, cuius magna pars ad ſeptimum pertinet, mea quidem ſentẽtia: nimirum ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus, inter cætera uitia ſcortationem, adulteriũ, & maſculam Venerem damnat, idq; proſequitur ſub initiũ proximi capitis; Neſcitis quod membra

membra ueſtra templa ſunt Chriſti? Quarto loco præcipit de matrimonio, de uiduitate, de impari connubio, de diuortijs, de uirginitate: obiter admonens, ob ſuſceptum Chriſtianiſmum, non eſſe mutandum uitæ ſtatum. Totoq; hoc ſermone ita horta tur ad cœlibatum, & continentiam, ut tamen coniugij remediũ non adimat ijs, quibus opus eſt. Hoc agitur cap. ſeptimo. Quinto, docet, carnes immolatas ſimulacris re nihil differre à cæteris carnibus, & tamen ab his abſtinendum, ſi periculum ſit, ne quis ethnicus, aut Chriſtianus infirmior, ex eo quodueſceris, exiſtimet te ſimulacrorum aſſentiri culturæ. Ab his & huiuſmodi uitijs ueterum exemplo deterret. Idq; agit capite octauo, ac rurſus capite nono. Nam in medio expatiatur in cõmendationem ſui, tacite ſe præferens cæteris apoſtolis etiam ſummis, qui ſolus omniũ Corinthijs gratis impartierit doctrinã euangelicam. Sexto docet, quid oporteat obſeruari in conuentu publico Chriſtianorum, ne uiri ſint comati, ne mulieres nudo capillitio, tum in dominico cõuiuio ſeruetur cõmunitas & æqualitas, neq; enim illic agi negocium uentris, quod domi rectius agatur, ſed myſticis epulis repræſentari cœnam dominicam. Præterea monet, ne quis ob dotem ſpiritualem ſibi placeat, ſed ſuam quiſq; dotem in cõmune conferat commodum, exemplo membrorũ corporis, exhortans, ut reliquis quidem donis, quæ contigerunt, recte utantur, præcipue tamen enitantur ad charitatem, ſine qua reliqua adeo nihil conducant, ut officiant etiam. Porrò cum charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ, ſic enim uocat enarrationem arcanæ ſcripturæ. In hac admonet uitandum eſſe tumultum & cõfuſionem. Id fore, ſi uiciſſim & pauci dicant, mulieribus interim ſilere iuſsis,

adeo

adeo ut nec diſcendi gratia rogare liceat in cœtu. Hæc agit capite undecimo, duodecimo, decimotertio, & decimoquarto. Septimo loco uarijs argumentis aſtruit reſurrectionem mortuorum, declarans, qualis & quibus modis ſit ea futura. Atque id quidem capite decimoquinto. Poſtremo capite familiaria quædam ſubijcit, de collatione pecuniæ in ſubſidia pauperum, de ſuo ad Corinthios reditu. Poſtremo Timotheum & alios aliquot illis cõmendat. Diuus Ambroſius putat hanc non eſſe primam epiſtolam quam Paulus ſcripſerit Corinthijs, hanc, opinor, coniecturam ſequutus, quod capite quinto: Scripſi, inquit, uobis in epiſtola, quaſi prius alteris literis ſuper hac re ad illos ſcripſerit. Etiamſi Græci interpretes diſſentiunt. Hanc miſſam putant per Timotheum, cuius ſemel atq; iterum facit mentionem, ſimulq; per Stephanam, Fortunatũ, & Achaicum, quos illis cõmendat. Rurſus alij putant ab Epheſo miſſam, quod in calce ſcribat: Permanebo autem Epheſi uſq; ad Pentecoſten. Alij e Philippis, nam hanc inſcriptionem habent Græcorum codices. Nec mihi coniectare licet, quid ſequuti ſint, qui ita ſcripſerunt, niſi colligunt ex itinere ſcriptam, ob ea quæ ſcribit Paulus: Veniam autem cum Macedoniam pertranſiero, nam Macedoniam pertranſibo. Ac mox: Nolo enim uos modo in tranſitu uidere.

ARGVMENTI FINIS.

Epiſtola

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

PAVLVS VOcatus Apoſtolus IESV Chriſti, per uoluntatem, Dei, & Soſthenes frater, eccleſiæ dei, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis per Chriſtum IESVM, uocatis ſanctis, unà cum omnibus qui inuocant nomen domini noſtri IESV Chriſti in quouis loco, uel ſuo, uel noſtro. Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino IESV Chriſto. Gratias ago deo meo ſemper pro uobis de gratia dei, quæ data eſt uobis per Chriſtum IESVM, quod in omnibus ditati eſtis per ipſum, in omni ſermone, & omni cognitione, quibus rebus teſtimonium IESV Chriſti confirmatum fuit in uobis, adeo ut non deſtituamini in ullo dono, expectantes reuelationem domini noſtri IESV Chriſti, qui & confirmabit uos uſque ad finem, inculpatos in die domini noſtri IESV Chriſti. Fidelis Deus, per quem uocati eſtis in conſortium filij ipſius IESV Chriſti domini noſtri. Obſecro aũt uos fratres, per nomen domini noſtri IESV Chriſti,

ut idem

ut idem loquamini omnes, & non ſint inter uos diſſidia, ſed ſitis integrum corpus, eadem mente, eadem ſententia· Significatum eſt enim mihi de uobis fratres mei, à familiaribus Chloæ, quod contentiones ſint inter uos· Dico aũt illud, qd' unuſquiſq; ueſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cephæ, ego uero Chriſti· Num diuiſus eſt Chriſtus? Nũ Paulus crucifixus eſt pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati fuiſtis? Gratias ago deo, quod neminem ueſtrum baptizauerim, niſi Criſpum & Gaium, ne quis dicat, quod in meo nomine baptizauerim· Baptizaui aũt & Stephanæ familiam· Præterea haud ſcio, num quem alium baptizarim· Non enim miſit me Chriſtus, ut baptizarem, ſed ut euangelizarẽ, non erudito ſermone, ne inanis reddatur crux Chriſti· Nam ſermo crucis, iis quidem qui pereunt, ſtulticia eſt, at nobis qui ſalutem conſequi

Eſaiæ·29· *mur, potentia dei eſt· Scriptum eſt enim: *Perdam ſapientiam*

Abdiæ·1· *ſapientium, & intelligentiã intelligentium reijciam· * Vbi ſa*

Eſaiæ·33· *piens? ubi ſcriba? ubi diſputator ſeculi huius? Nonne infatuauit Deus ſapientiã mundi huius? Nam poſtquam in ſapientia dei, non cognouit mundus per ſapientiam Deum, uiſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes· Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiã quærunt· Nos aũt prædicamus Chriſtũ crucifixum, Iudæis quidem offendiculũ, Græcis uero ſtulticiam: ſed iiſdem uocatis Iudæis, pariter & Græcis Chriſtum dei potentiã, ac dei ſapientiam· Quoniam ſtulticia dei ſapientior eſt quàm homines, & imbecillitas dei robuſtior eſt quàm homines· Videtis enim uocationem ueſtram fratres, quod non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi claro genere nati, uerum*

quæ

quæ ſtulta erant ſecundũ mundũ, delegit Deus, ut pudefaceret ſapientes, & quæ erant imbecillia in mundo, delegit Deus, ut pudefaceret ea quæ ſunt robuſta: et quæ ignobilia erant in mundo contemptaq́;, delegit Deus: & ea quæ non erant, ut ea quæ ſunt obliteraret, ut ne gloriaretur ulla caro coram ipſo. Ex eo dem autẽ uos eſtis in Chriſto IESV, *qui factus fuit nobis ſapientia à Deo, iuſticiaq́;, & ſanctificatio, et redemptio. Vt quem admodũ ſcriptũ eſt: Qui gloriatur, in domino glorietur.*

CAPVT II.

ET ego cum uenirem ad uos fratres, nõ ueniebam cum eminentia ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians uobis teſtimoniũ Dei. Non enim me iudicaui quicquàm ſcire inter uos, niſi IESVM *Chriſtũ, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem, & cum timore, ac in tremore multo apud uos uerſatus ſum, & ſermo meus, & prædicatio mea, nõ erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominũ, ſed in potentia Dei. Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiã autem, non ſeculi huius, neq; principum ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula, in gloriã noſtrã, quã nemo principum ſeculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haud quaquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed quemadmodum ſcriptum eſt. * Quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritũ ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis: niſi ſpiritus hominis* Eſa. 64.

minis, qui eſt in eo? Sic & ea quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Nos uero non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo, ut ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis, quæ & loquimur: non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet ſpirituſſanctus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non accipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtulticia ſiquidem illi ſunt, nec poteſt cognoſcere, quod ſpiritualiter dijudicantur. At ſpiritualis dijudicat quidem omnia: ipſe uero à nemine dijudicatur. Quis enim cognouit mentem domini, qui conſilium daturus ſit illi? Nos autē mentem Chriſti tenemus.

CAPVT III.

ET ego fratres, non potui loqui uobis, ut ſpiritualibus, ſed loquendum fuit ut carnalibus, ut infantibus in Chriſto. Lactis potu uos alui, & non cibo. Nondum enim poteratis, imò ne nunc quidem adhuc poteſtis, nā adhuc carnales eſtis. Siquidē cum in uobis ſit æmulatio & contentio, & factiones, nónne carnales eſtis, & ſecundū hominem ambulatis? Etenim cum dicat aliquis, ego quidem ſum Pauli, alter uero, ego Apollo, nónne carnales eſtis? Quis igitur eſt Paulus, quis autē Apollo? niſi miniſtri, per quos credidiſtis, et ut cuiq; dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus dedit incrementū. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui dat incrementum Deus. Cæterum is qui plantat, & is qui rigat, unum ſunt. Vnuſquiſq; tamen ſuam mercedem accipiet, iuxta ſuum laborem. Etenim Dei ſumus cooperarij, dei agricolatio, dei ædificatio eſtis iuxta gratiam Dei, quæ data eſt mihi. Vt ſapiens architectus fundamentum poſui, alius autem ſuper illud ædificat.

Porro

Porro quiſq; uideat quomodo ſuperſtruat. Nam fundamentū aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitū eſt, quod eſt IESVS Chriſtus. Quod ſi quis ſuperſtruit ſuper fundamentum hoc, aurū, argentū, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, cuiuſq; opus manifeſtum fiet. Dies enim declarabit, quod in igne reuelatur, et cuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperſtruxit, mercedē accipiet, ſi cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur, ipſe uero ſaluus fiet, ſed ſic tanquā per ignem. An neſcitis quod templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si quis templum Dei prophanat, hunc perdet Deus. Nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Ne quis ſeipſum fallat. Si quis ſibi uidetur ſapiens eſſe inter uos, in ſæculo hoc, ſtultus fiat, ut reddatur ſapiens.* Etenī ſapientia mūdi huius, ſtulticia eſt apud Deū. Scriptū eſt Roma. 1.
enī.* Qui comprehendit ſapientes in aſtutia ipſorū. Et rurſum:* Dominus nouit cogitationes ſapientiū, quod ſint uanæ. Iob 5. Pſal. 93.
Itaq; ne quis glorietur in hominibus. Omnia nanq; ueſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia inquā ueſtra ſunt, uos autem Chriſti, Chriſtus uero Dei.

CAPVT IIII.

Sic nos æſtimet homo,* ut miniſtros Chriſti & diſpenſa- 2. Cor. 6.
tores myſteriorū Dei. Quod ſupereſt autem illud requiritur in diſpenſatoribus, ut fidus aliquis reperiatur. Mihi uero pro minimo eſt, ut à uobis dijudicer, aut ab humano iudicio, imò nec meipſum dijudico. Nullius enī rei mihi conſcius ſum, ſed non per hoc iuſtificatus ſum. Cæterū qui me iudicat, dominus eſt. Proinde ne ante tēpus quicquā iudicetis, donec uenerit

dominus, qui & illuſtraturus eſt occulta tenebrarũ, & pateſa=
ciet conſilia cordiũ, ac tunc laus erit unicuiq; à Deo. Hæc autẽ
fratres per figurã tranſtuli in meipſum, & in Apollo, propter
uos, ut in nobis diſceretis, ne quis ſupra id quod ſcriptũ eſt, de
ſe ſentiat, ut ne hic illius, ille huius nomine inflemini, alius ad=
uerſus aliũ. Quis enim te dijudicat? Quid autẽ habes, quod nõ
accepiſti? Quod ſi etiã accepiſti, quid gloriaris, quaſi non ac=
ceperis? Iam ſaturati eſtis, iam ditati eſtis, abſq; nobis regnum
adepti eſtis, atq; utinã adepti ſitis, ut & nos ſimul uobiſcũ re=
gnemus. Arbitror enim quod Deus nos, qui ſumus Apoſtoli po
ſtremi, oſtenderit tanquã morti addictos. Quoniã ſpectaculũ
facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos ſtulti pro=
pter Chriſtum, uos autem prudentes per Chriſtum, nos im=
becilles, uos autem ualidi, uos clari, nos contempti. Ad hoc
uſq; tempus & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, et co=
laphis cedimur, et incertis uagamur ſedibus, et laboramus ope
rantes proprijs manibus, male audientes, benedicimus, perſe=
cutionẽ patientes, ſuſtinemus, conuicijs affecti, obſecramus,
ueluti excrementa mundi facti ſumus, omniũ reiectamentum
ad hunc uſq; diem. Non quo uos pudore ſuffundam hæc ſcri=
bo, ſed ut filios meos dilectos admoneo. Nam etiam ſi innume=
ros pædagogos habeatis in Chriſto, non multos tamen habetis
patres. Siquidem in Chriſto IESV, per Euangeliũ ego uos ge
nui. Adhortor itaq; uos, ut imitatores mei ſitis. Hac de cauſſa,
miſi uobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus, & fidelis in
domino, qui uobis in memoriam reducet uias meas, quæ ſunt
in Chriſto, quemadmodũ ubiq; in omni eccleſia doceo. Proin=
de quaſi non ſim uenturus ad uos, inflati ſunt quidam. Sed ueni

am breui

ãm breui ad uos, ſi dominus uoluerit, & cognoſcam non ſermo nem iſtorũ qui inflati ſunt, ſed uirtutẽ. Non enim in ſermone regnum eſt Dei, *ſed in uirtute. Quid uultis? Cum uirga uenio ad uos, an cum charitate, & ſpiritu lenitatis.* CAP. V.

O*Mnino auditur inter uos ſtuprum, & huiuſmodi ſtuprum, quod nec inter gentes nominatur, ut aliquis uxorem patris habeat. Et uos inflati eſtis, ac non potius luxiſtis, ut tolleretur de medio ueſtrum, qui facinus hoc perpetraſſet. Nam ego quidem, * ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam decreui tanquã præſens, ut is qui ſic hoc patrauit, in nomine domini noſtri* IESV *Chriſti, congregatis uobis & meo ſpiritu, unà cum poteſtate domini noſtri* IESV *Chriſti, tradatur ſatanæ ad interitũ carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die domini* IESV. *Non eſt bona gloriatio ueſtra. An neſcitis, quod paululum fermenti totã conſperſionẽ fermentat?* Expur*gate itaq; uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis infermentati. Nam & paſcha noſtrũ pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Itaq; feſtum celebremus non in fermento ueteri, nec in fermento maliciæ & uerſutiæ, ſed in panibus fermento carentibus, hoc eſt, ſynceritate & ueritate. Scripſi uobis per epiſtolam: Ne commiſceremini cum ſcortatoribus, ac non omnino cum ſcortatoribus mundi huius, aut cum auaris, aut cũ rapacibus, aut ſimulacrorum cultoribus:* Alioqui *utinam uidelicet è mundo exiſſetis. Nunc autẽ ſcripſi uobis, ne commiſceamini. Si quis, cum frater appelletur, fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulacrorum cultor, aut conuiciator, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. Quid enĩ ad me attinet, etiã de his qui foris ſunt iudicare?* Nónne *de his*

Coloſſ. 2.

audacius ſcripſi uobis fratres, ex parte ueluti commonefaciens
uos, propter gratiã quæ data eſt mihi à Deo, in hoc, ut ſim mi=
niſter IESV Chriſti in gentes, adminiſtrans Euangeliũ Dei,
ut fiat oblatio gentiũ acceptabilis, ſanctificata per ſpiritũ ſan=
ctum. Habeo igitur quod glorier per Chriſtũ IESVM, in his
quæ ad Deũ pertinent. Non enim auſim loqui quicquã eorum,
quæ nõ effecit Chriſtus per me, in obedientiã gentiũ, uerbo &
facto per potentiã ſignorũ ac prodigiorũ, per potentiã ſpiri=
tus Dei, ut ab Hieruſalem & incircũiacentibus regionibus, uſ
q; ad Illyricum impleuerim Euangeliũ Chriſti, ita porrò anni
tens prædicare Euangeliũ, nõ ubi nominatus erat Chriſtus, ut
ne ſuper alienũ fundamentũ ædificarem, ſed quemadmodũ ſcri
Eſa. 52. ptum eſt. * Quibus non eſt annunciatum de eo, uidebunt, &
qui nõ audierant intelligent. Quapropter & præpeditus ſum
ſæpe, quo minus uenirem ad uos. Nunc uero cum non amplius
habeã locũ in regionibus his, deſideriũ autẽ habeã ueniendi ad
uos multis iam annis, quandocunq; iter inſtituero in Hiſpaniã
ueniam ad uos. Spero enim fore, ut iſtac iter faciens, uideã uos,
& à uobis producar illuc, ſi tamen ueſtra conſuetudine prius
ex parte fuero expletus. Nunc autẽ proficiſcor Hieroſolymã
miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ cõ=
municationẽ aliquã facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hiero
ſolymis. Nã ita uiſum eſt ipſis, et debitores illorũ ſunt. Etenim
ſi ſpiritualia ſua cõmunicauerunt gentibus, debent et hæ in car
nalibus miniſtrare illis. Hoc igitur ubi perfecero, & obſigna=
uero illis fructum hunc, reuertar per uos in Hiſpaniam. Scio
nanq;, quod ubi uenero ad uos, cum plenitudine benedictionis
Euangelij Chriſti uenturus ſim. Obſecro autẽ uos fratres, per
dominum

dominũ noſtrum IESVM Chriſtũ, et per dilectionẽ ſpiritus, ut me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad Deum, ut liberer ab incredulis in Iudæa, utq; miniſteriũ hoc meum, quod exhibebo Hieroſolymis, acceptum ſit ſanctis, ut cum gaudio ueniam ad uos, per uoluntatẽ Dei, unaq; uobiſcum refociller. Deus autẽ pacis ſit cum omnibus uobis, Amen.

CAPVT XVI.

Commendo autem uobis Phœben, ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra eccleſiæ Cenchreenſis, ut illam ſuſcipiatis in Chriſto, ita ut decet ſanctos, & adſitis ei, in quocunq; uobis eguerit negocio. Nam hæc cum multis adſuit, tum mihi etiam ipſi. Salutate priſcam, & Aquilam, adiutores meos in Chriſto IESV, qui pro anima mea ſuã ipſorũ ceruicem ſuppoſuerunt. Quibus non ego ſolus gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ gentium: Item quæ in domo illorum eſt congregationẽ. Salutate Epænetum dilectum meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto. Salutate Mariam, quæ multũ laborauit erga nos. Salutate Andromicum, & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliam dilectum meum in domino. Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn dilectum meum. Salutate Appellam, probatum in Chriſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli familiaribus. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi familiaribus, hos qui ſunt in domino. Salutate Triphænam & Triphoſam, quæ laborant in domino. Salutate Perſidem dilectam, quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum, electum in domino, & matrem illius ac

meã. Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercuriũ, et qui cum his ſunt fratres. Salutate Philologũ et Iuliam, Nereũ et ſororẽ eius, et Olympam, & qui cum his ſunt, omnes ſanctos. Salutate uos inuicem cũ oſculo ſancto. Salutant uos eccleſiæ Chriſti. Obſecro autẽ uos fratres, ut conſideretis eos qui diſſidia et offendicula contra doctrinã, quã uos didiciſtis, gignunt. & declinetis ab illis. Nam qui eiuſmodi ſunt, domino IESV Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo uentri, & per blandiloquentiã & aſſentationẽ decipiunt corda ſimplicium. Nam ueſtra obedientia ad omnes permanauit. Gaudeo igitur ſanè de uobis. Sed uolo uos ſapientes quidẽ eſſe ad bonum, ſynceros autem ad malum. Deus autem pacis conteret ſatanam ſub pedes ueſtros breui. Gratia domini noſtri IESV Chriſti ſit uobiſcũ. Salutant uos Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Saluto uos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolã in domino. Salutat uos Gaius hoſpes meus & eccleſiæ totius. Salutat uos Eraſtus, quæſtor ærarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini noſtri IESV Chriſti ſit cum omnibus uobis, Amen.

Ei autem qui potens eſt uos confirmare ſecundũ Euangelium meũ, & præconiũ IESSV Chriſti, iuxta reuelationẽ myſterij, temporibus æternis taciti, manifeſtati uero nunc, & per ſcripturas propheticas iuxta delegationẽ æterni Dei inobedientiam fidei, in omnes gentes patefacti, ſoli ſapienti Deo, per IESVM Chriſtum, cui gloria in ſecula, Amen.

AD ROMANOS
miſſa fuit à Corintho per Phœben
miniſtram Cenchreenſis eccleſiæ.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRI-
orem argumentum per Eraſmum Roterodamum.

C Orinthus Achaiæ Metropolis olim erat, ob portuum cõmoditatẽ (eſt enim Iſthmos) emporiũ totius Aſiæ tum celeberrimum, tum opulentiſſimũ. Ferè fit aũt, ut eiuſmodi ciuitatum mores multo ſint corruptiſſimi, quod undiq; ex omni natione non tam mores quàm uitia ſoleant importari: & magnam uitæ licentiam, negociatorum genus ſibi uindicat. Proinde Corinthij, tametſi prædicatione Pauli iampridem euangelicã doctrinam accepiſſent, tamen adhuc ingenij uitæq; prioris ueſtigia nonnulla ac reliquiæ manebãt, adeo ut periculum eſſet, ne per philoſophos, crucis prædicationem, ut humilem & indoctam faſtidientes, & pſeudapoſtolos ad Iudaiſmũ inuitantes, à Chriſti ſynceritate alienarentur. Vſque adeo ardua res eſt, ab ijs in quibus natus ſis, & quibus diu aſſueris, in alium hominem transformari. Quin diuus Hieronymus in præfatione ſecundi libri cõmentariorum, quos ſcripſit in epiſtolam ad Galatas, teſtatur ſua etiamnum ætate apud Achaicos, horum quæ Paulus Corinthijs obijcit extitiſſe reliquias. Cum hodie ſatis eſſe putemus aqula modo tingi, ut ſubito fias Chriſtianus. Paulus igitur ſciens, non minoris eſſe uirtutis parta tueri, quàm paraſſe filios ſuos: quos magno ſtudio Chriſto genuerat (nam ſeſquiannũ apud illos egerat) pari ſtudio ad Chriſtum reuocat, & in euangelica doctrina confirmat, nunc apoſtolica ſæuiens autoritate, corripiens, obiurgans, ac minitans deniq;, nunc paterno affectu blandiẽs atq; exhortans, & neceſſariæ reprehenſionis acrimoniam

moniam laudis admixtu leniens, & ſapientum medicorum exemplo, amarum abſinthij pharmacū prælito melle cōdulcans, ac ſingulis malis opportuna admouens remedia. Primum opulentiæ comes ſolet eſſe tumor ac ferocitas. Et inter feroces pleruma; factiones oriuntur, dum nullus alteri uult cedere, & ſe quiſq; potiorē ducit. Ad hæc opes comitatur luxus & gulæ ſtudium, luxus libidinem comitem trahit. Porrò negociatorū peculiaris eſt auaricia. Neq; uero ſolum tumebant opibus, uerum etiam Græcanicæ philoſophiæ ſupercilio, ſine qua cæteros, ut Barbaros, deſpiciebant. Tumoris erat, quod ex dignitate apoſtolorū, à quo quiſq; fuerat baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc illæ diſſidiorū uoces, ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli. Præterea quod ne in conuenticulis quidē ſolennibus ſatis inter eos conueniret, cum in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret, & dum in eodem dono ſibi nollent inuicem cedere, tumultus & confuſio naſceretur, adeo ut in publico conuentu mulieres etiam loquerentur ac docerent. Porrò luxus ſimul & tumoris erat, quod quoties ad ſacroſanctam cœnam conuenirent, quam Paulus dominicā uocat, in qua maxime conueniebat præſtare Chriſtianā concordiā, diuites non expectatis tenuioribus, cibum caperent, & uſq; ad temulentiā ſeſe ingurgitarent, eſurientibus cæteris, ut iam non ſolū diſsidiū illic eſſet & intemperantia, uerumetiā indecora quædā inæqualitas, quā dominica cœna neſciebat. Iam partim tumoris, partim philoſophiæ uitiū erat, quod Paulū quidā illorum, ut tenuem atq; humilē, deinde ineloquentem, & imperitū faſtidirent. Proprium uero philoſophiæ fuit, quod reſurrectionē mortuorū, fidei noſtræ baſim, in dubiū uocarent. Luxus erat, quod promiſcue ueſcerentur ijs, quæ tum

ſimulacris

ſimulacris dæmonũ immolabantur, non uitato offendiculo infirmorum· Libidinis erat, quæ nuſquam gentiũ regnabat impunitius quã Corinthi, quod præter alia repertus ſit inter eos, qui patris uxorẽ, hoc eſt, nouercã ſuã ſtupro contaminarit, nec huius autorẽ flagitij è ſuo contubernio profligarint, quodq́; cum alijs flagitioſis Chriſtianis cõmercium habuerint, uelut illorum uitijs fauẽtes· Huc pertinet, quod præter decorũ & uiri eſsent comati, & mulieres non uererentur nudo capite conſpici in cœtu eccleſiaſtico, uelut ipſo corporis habitu mores effœminatos, ac delitias præ ſe ferẽtes· Auaritiæ erat, quod non de fama, neq; de capite, ſed de re pecuniaria inter ſeſe lites agitarent, eò glifcente pecuniæ ſtudio, ut Chriſtiani rerum eiuſmodi contemptum profeſſi, apud ethnicos & impios iudices litigarent, magno dedecore Chriſtiani nominis· Et adeo non negligerent potius pecuniolæ iacturã, ut ipſi ultro alios in huiuſmodi negocijs circumuenirent· Poſtremo de matrimonio inter ſeſe diſſentiebant, iam tum aſseuerantibus quibuſdã Chriſtianis, in totum à coniugio temperandũ, cum uiderent apoſtolos ab uxoribus ſuis abſtinere· Morbos oſtendi Corinthiorũ, non omniũ, ſed quorundã, qui ne gregẽ uniuerſum contagio inficerent, Paulus his remedijs occurrit· Primo loco præfatus fiduciã ſuam de futura illorũ conſtantia in Euangelio Chriſti, ſeuerius obiurgat ac docet, ne per contentionẽ humanã in hominibus glorientur, ſed per concordiã ex æquo glorientur in Chriſto, cui uni accepta ferenda ſunt omnia, obiter indicans fontem eiuſmodi diſſidiorũ, animi tumorem eſse· Proinde à ſupercilio mundanæ philoſophiæ, ad crucis humilitatem reuocat, quæ licet oſtentationẽ non habeat, uim tamen & energiam habet· Indicat & autores

huius mali pſeudapoſtolos, qui poſt Pauli abitum ſeſe ingerebant, declarans ſe rectum ieciſſe fundamentum, cauendum, ne illi ſuperſtruerent quod paulo poſt eſſet demoliendum, hoc eſt, ne quid diſcerent Corinthij, quod mox eſſet dediſcendum. Deinde ceu pater cum filijs expoſtulat, quod huc prouecti ſint magnitudinis, ut iam autorem ſuum uelut humilem contemnant, nihil non perpetientem euangelij gratia, cui ob id ipſum magis etiam fauere conueniebat. Hortatur aũt filios, ne degenerent à patre, neu ultro ſe pedagogis in ſeruitutem dedant. Atq; hæc quidem potiſſimum agit capite primo, ſecundo, tertio, & quarto. Porrò quarti finis ad quinti initium mihi uidetur pertinere. De inceſto præcipit, & publico conſilio decernit, uitandam hominis conſuetudinem: partim quo pudore correctus reſipiſcat, partim ne huius contactu cæteri inficiantur. Admonet aũt, non hunc modo uitandum, uerumetiam omnes qui falſo titulo Chriſtiani manifeſtis flagitijs eſſent infames. Nam ethnicos flagitioſos non ita oportere uitari, uel quod noſtra non referat, quales illi ſint, uel quod paſſim eſſent flagitioſi, ut omnes uitandi fuerint ei, qui flagitioſos uellet effugere. Hæc agit capite quinto. Tertio de litibus admonet, ſi quid huiuſmodi quæſtionum inter ipſos natum eſſet, quod ipſum tamen inter Chriſtianos fœdum uideretur, ob pecuniam, quæ nobis debeat eſſe uiliſſima, contendere, ne res eò procedat, ut ethnici iudices adeãtur, ſed ipſi per arbitros quoſcunq; rem inter ſe trãſigãt. Idq; agit capite ſexto, cuius magna pars ad ſeptimum pertinet, mea quidem ſentẽtia: nimirum ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus, inter cætera uitia ſcortationem, adulteriũ, & maſculam Venerem damnat, idq; proſequitur ſub initiũ proximi capitis: Neſcitis quod

membra

membra ueſtra templa ſunt Chriſti? Quarto loco præcipit de matrimonio, de uiduitate, de impari connubio, de diuortijs, de uirginitate: obiter admonens, ob ſuſceptum Chriſtianiſmum, non eſſe mutandum uitæ ſtatum· Totoq; hoc ſermone ita horta tur ad cœlibatum, & continentiam, ut tamen coniugij remediū non adimat ijs, quibus opus eſt· Hoc *agitur cap· ſeptimo· Quinto, docet, carnes immolatas ſimulacris re nihil differre à cæteris carnibus, & tamen ab his abſtinendum, ſi periculum ſit, ne quis ethnicus, aut Chriſtianus infirmior, ex eo quod ueſceris, exiſtimet te ſimulacrorum aſſentiri culturæ· Ab his & huiuſmodi uitijs ueterum exemplo deterret· Idq; agit capite octauo, ac rurſus capite nono·* Nam *in medio expatiatur in cōmendationem ſui, tacite ſe præferens cæteris apoſtolis etiam ſummis, qui ſolus omniū* C*orinthijs gratis impartierit doctrinā euangelicam· Sexto docet, quid oporteat obſeruari in conuentu publico Chriſtianorum, ne uiri ſint comati, ne mulieres nudo capillitio, tum in dominico cōuiuio ſeruetur cōmunitas & æqualitas, neq; enim illic agi negocium uentris, quod domi rectius agatur, ſed myſticis epulis repræſentari cœnam dominicam· Præterea monet, ne quis ob dotem ſpiritualem ſibi placeat, ſed ſuam quiſq; dotem in cōmune conferat commodum, exemplo membrorū corporis, exhortans, ut reliquis quidem donis, quæ contigerunt, recte utantur, præcipue tamen enitantur ad charitatem, ſine qua reliqua adeo nihil conducant, ut officiant etiam· Porrò cum charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ, ſic enim uocat enarrationem arcanæ ſcripturæ·* In *hac admonet uitandum eſſe tumultum & cōfuſionem· Id fore, ſi uiciſſim & pauci dicant, mulieribus interim ſilere iuſſis,*

adeo

adeo ut nec diſcendi gratia rogare liceat in cœtu. Hæc agit capite undecimo, duodecimo, decimotertio, & decimoquarto. Septimo loco uarijs argumentis aſtruit reſurrectionem mortuorum, declarans, qualis & quibus modis ſit ea futura. Atque id quidem capite decimoquinto. Poſtremo capite familiaria quædam ſubijcit, de collatione pecuniæ in ſubſidia pauperum, de ſuo ad Corinthios reditu. Poſtremo Timotheum & alios aliquot illis cõmendat. Diuus Ambroſius putat hanc non eſſe primam epiſtolam quam Paulus ſcripſerit Corinthijs, hanc, opinor, coniecturam ſequutus, quod capite quinto: Scripſi, inquit, uobis in epiſtola, quaſi prius alteris literis ſuper hac re ad illos ſcripſerit. Etiamſi Græci interpretes diſſentiunt. Hanc miſſam putant per Timotheum, cuius ſemel atq; iterum facit mentionem, ſimulq; per Stephanam, Fortunatũ, & Achaicum, quos illis cõmendat. Rurſus alij putant ab Epheſo miſſam, quod in calce ſcribat: Permanebo autem Epheſi uſq; ad Pentecoſten. Alij e Philippis, nam hanc inſcriptionem habent Græcorum codices. Nec mihi coniectare licet, quid ſequuti ſint, qui ita ſcripſerunt, niſi colligunt ex itinere ſcriptam, ob ea quæ ſcribit Paulus: Veniam autem cum Macedoniam pertranſiero, nam Macedoniam pertranſibo. Ac mox: Nolo enim uos modo in tranſitu uidere.

ARGVMENTI FINIS.

Epiſtola

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

PAVLVS Vocatus Apoſtolus IESV Chriſti, per uoluntatem Dei, & Soſthenes frater, eccleſiæ dei, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis per Chriſtum IESVM, uocatis ſanctis, unà cum omnibus qui inuocant nomen domini noſtri IESV Chriſti in quouis loco, uel ſuo, uel noſtro. Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino IESV Chriſto. Gratias ago deo meo ſemper pro uobis de gratia dei, quæ data eſt uobis per Chriſtum IESVM, quod in omnibus ditati eſtis per ipſum, in omni ſermone, & omni cognitione, quibus rebus teſtimonium IESV Chriſti confirmatum fuit in uobis, adeo ut non deſtituamini in ullo dono, expectantes reuelationem domini noſtri IESV Chriſti, qui & confirmabit uos uſque ad finem, inculpatos in die domini noſtri IESV Chriſti. Fidelis Deus, per quem uocati eſtis in conſortium filij ipſius IESV Chriſti domini noſtri. Obſecro aūt uos fratres, per nomen domini noſtri IESV Chriſti,

*ut idem loquamini omnes, & non ſint inter uos diſſidia, ſed ſitis integrum corpus, eadem mente, eadem ſententia. Significatum eſt enim mihi de uobis fratres mei, à familiaribus Chloæ, quod contentiones ſint inter uos. Dico aũt illud, qđ unuſquiſq; ueſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cephæ, ego uero Chriſti. Num diuiſus eſt Chriſtus? Nũ Paulus crucifixus eſt pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati fuiſtis? Gratias ago deo, quod neminem ueſtrum baptizauerim, niſi Criſpum & Gaium, ne quis dicat, quod in meo nomine baptizauerim. Baptizaui aũt & Stephanæ familiam. Præterea haud ſcio, num quem alium baptizarim. Non enim miſit me Chriſtus, ut baptizarem, ſed ut euangelizarẽ, non erudito ſermone, ne inanis reddatur crux Chriſti. Nam ſermo crucis, iјs quidem qui pereunt, ſtulticia eſt, at nobis qui ſalutem conſequimur, potentia dei eſt. Scriptum eſt enim: *Perdam ſapientiam ſapientium, & intelligentiã intelligentium reijciam. * Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi diſputator ſeculi huius? Nonne infatuauit Deus ſapientiã mundi huius? Nam poſtquam in ſapientia dei, non cognouit mundus per ſapientiam Deum, uiſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiã quærunt. Nos aũt prædicamus Chriſtũ crucifixum, Iudæis quidem offendiculũ, Græcis uero ſtulticiam: ſed iјſdem uocatis Iudæis, pariter & Græcis Chriſtum dei potentiã, ac dei ſapientiam. Quoniam ſtulticia dei ſapientior eſt quàm homines, & imbecillitas dei robuſtior eſt quàm homines. Videtis enim uocationem ueſtram fratres, quod non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi claro genere nati, uerum*

Eſaiæ. 29.
Abdiæ. 1.
Eſaiæ. 33.

quæ ſtulta erant ſecundū mundū, delegit Deus, ut pudeſaceret ſapientes, & quæ erant imbecillia in mundo, delegit Deus, ut pudeſaceret ea quæ ſunt robuſta: et quæ ignobilia erant in mundo contemptaq́;, delegit Deus: & ea quæ non erant, ut ea quæ ſunt obliteraret, ut ne gloriaretur ulla caro coram ipſo. Ex eo dem autē uos eſtis in Chriſto IESV, qui factus fuit nobis ſapientia à Deo, iuſticiaq́;, & ſanctificatio, et redemptio. Vt quem admodū ſcriptū eſt: Qui gloriatur, in domino glorietur.

CAPVT II.

*ET ego cum uenirem ad uos fratres, nō ueniebam cum eminentia ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians uobis teſtimonium Dei. Non enim me iudicaui quicquàm ſcire inter uos, niſi IESVM Chriſtū, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem, & cum timore, ac in tremore multo apud uos uerſatus ſum, & ſermo meus, & prædicatio mea, nō erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominū, ſed in potentia Dei. Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiā autem, non ſæculi huius, neq; principum ſæculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſæcula, in gloriā noſtrā, quā nemo principum ſæculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haud quaquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed quemadmodum ſcriptum eſt. * Quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritū ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt hominis: niſi ſpiritus hominis*

Eſa. 64.

minis, qui eſt in eo? Sic & ea quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Nos uero non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo, ut ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis, quæ & loquimur: non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet ſpiritußanctus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non accipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtulticia ſiquidem illi ſunt, nec poteſt cognoſcere, quod ſpiritualiter dijudicantur. At ſpiritualis dijudicat quidem omnia: ipſe uero à nemine dijudicatur. Quis enim cognouit mentem domini, qui conſilium daturus ſit illi? Nos autē mentem Chriſti tenemus.

CAPVT III.

ET ego fratres, non potui loqui uobis, ut ſpiritualibus, ſed loquendum fuit ut carnalibus, ut infantibus in Chriſto. Lactis potu uos alui, & non cibo. Nondum enim poteratis, imò ne nunc quidem adhuc poteſtis, nā adhuc carnales eſtis. Siquidē cum in uobis ſit æmulatio & contentio, & factiones, nónne carnales eſtis, & ſecundū hominem ambulatis? Etenim cum dicat aliquis, ego quidem ſum Pauli, alter uero, ego Apollo, nónne carnales eſtis? Quis igitur eſt Paulus, quis autē Apollo? niſi miniſtri, per quos credidiſtis, et ut cuiq; dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus dedit incrementū. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui dat incrementum Deus. Cæterum is qui plantat, & is qui rigat, unum ſunt. Vnuſquiſq; tamen ſuam mercedem accipiet, iuxta ſuum laborem. Etenim Dei ſumus cooperarij, dei agricolatio, dei ædificatio eſtis iuxta gratiam Dei, quæ data eſt mihi. Vt ſapiens architectus fundamentum poſui, alius autem ſuper illud ædificat.

Porro quiſq; uideat quomodo ſuperſtruat. Nam fundamentũ aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitũ eſt, quod eſt IESVS Chriſtus. Quod ſi quis ſuperſtruit ſuper fundamentum hoc, aurũ, argentũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, cuiuſq; opus manifeſtum fiet. Dies enim declarabit, quod in igne reuelatur, et cuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperſtruxit, mercedẽ accipiet, ſi cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur, ipſe uero ſaluus fiet, ſed ſic tanquã per ignem. An neſcitis quod templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si quis templum Dei prophanat, hunc perdet Deus. Nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Ne quis ſeipſum fallat. Si quis ſibi uidetur ſapiens eſſe inter uos, in ſæculo hoc, ſtultus fiat, ut reddatur ſapiens. * Etenĩ ſapientia mũdi huius, ſtulticia eſt apud Deũ. Scriptũ eſt Roma. 1.
enĩ. * Qui comprehendit ſapientes in aſtutia ipſorũ. Et rurſum: * Dominus nouit cogitationes ſapientiũ, quod ſint uanæ. Iob. 5. Pſal. 93.
Itaq; ne quis glorietur in homĩbus. Omnia nanq; ueſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia inquã ueſtra ſunt, uos autem Chriſti, Chriſtus uero Dei.

CAPVT IIII.

Sic nos æſtimet homo, * ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorũ Dei. Quod ſupereſt autem illud requiritur in diſpenſatoribus, ut fidus aliquis reperiatur. Mihi uero pro minimo eſt, ut à uobis dijudicer, aut ab humano iudicio, imò nec meipſum dijudico. Nullius enĩ rei mihi conſcius ſum, ſed non per hoc iuſtificatus ſum. Cæterũ qui me iudicat, dominus eſt. Proinde ne ante tẽpus quicquã iudicetis, donec uenerit 2. Cor. 6.

dominus, qui & illuſtraturus eſt occulta tenebrarũ, & pateſa-ciet conſilia cordiũ, ac tunc laus erit unicuiq; à Deo. Hæc autẽ fratres per figurã tranſtuli in meipſum, & in Apollo, propter uos, ut in nobis diſceretis, ne quis ſupra id quod ſcriptũ eſt, de ſe ſentiat, ut ne hic illius, ille huius nomine inflemini, alius ad-uerſus aliũ. Quis enim te dijudicat? Quid autẽ habes, quod nõ accepiſti? Quod ſi etiã accepiſti, quid gloriaris, quaſi non ac-ceperis? Iam ſaturati eſtis, iam ditati eſtis, abſq; nobis regnum adepti eſtis, atq; utinã adepti ſitis, ut & nos ſimul uobiſcũ re-gnemus. Arbitror enim quod Deus nos, qui ſumus Apoſtoli po ſtremi, oſtenderit tanquã morti addictos. Quoniã ſpectaculũ facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos ſtulti pro-pter Chriſtum, uos autem prudentes per Chriſtum, nos im-becilles, uos autem ualidi, uos clari, nos contempti. Ad hoc uſq; tempus & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, et co-laphis cedimur, et incertis uagamur ſedibus, et laboramus ope rantes proprijs manibus, male audientes, benedicimus, perſe-cutionẽ patientes, ſuſtinemus, conuicijs affecti, obſecramus, ueluti excrementa mundi facti ſumus, omniũ reiectamentum ad hunc uſq; diem. Non quo uos pudore ſuffundam hæc ſcri-bo, ſed ut filios meos dilectos admoneo. Nam etiam ſi innume-ros pædagogos habeatis in Chriſto, non multos tamen habetis patres. Siquidem in Chriſto IESV, per Euangeliũ ego uos ge nui. Adhortor itaq; uos, ut imitatores mei ſitis. Hac de cauſſa, miſi uobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus, & fidelis in domino, qui uobis in memoriam reducet uias meas, quæ ſunt in Chriſto, quemadmodũ ubiq; in omni eccleſia doceo. Proin-de quaſi non ſim uenturus ad uos, inflati ſunt quidam. Sed ueni

am breui

am breui ad uos, ſi dominus uoluerit, & cognoſcam non ſermo nem iſtorũ qui inflati ſunt, ſed uirtutẽ. Non enim in ſermone regnum eſt Dei, ſed in uirtute. Quid uultis? Cum uirga uenio ad uos, an cum charitate, & ſpiritu lenitatis. CAP. V.

O*Mnino auditur inter uos ſtuprum, & huiuſmodi ſtu- prum, quod nec inter gentes nominatur, ut aliquis uxo rem patris habeat. Et uos inflati eſtis, ac non potius lu- xiſtis, ut tolleretur de medio ueſtrum, qui facinus hoc perpe- traſſet. Nam ego quidem, * ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam decreui tanquã præſens, ut is qui ſic hoc patrauit, in nomine domini noſtri IESV Chriſti, congregatis uobis & meo ſpiritu, unà cum poteſtate domini noſtri IESV Chriſti; tradatur ſatanæ ad interitũ carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die domini IESV. Non eſt bona gloriatio ueſtra. An neſcitis, quod paululum fermenti totã conſperſionẽ fermentat? Expur gate itaq; uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis infermentati. Nam & paſcha noſtrũ pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Itaq; feſtum celebremus non in fermento ueteri, nec in fermento maliciæ & uerſutiæ, ſed in panibus fermento ca- rentibus, hoc eſt, ſynceritate & ueritate. Scripſi uobis per epi ſtolam: Ne commiſceremini cum ſcortatoribus, ac non omni- no cum ſcortatoribus mundi huius, aut cum auaris, aut cũ ra- pacibus, aut ſimulacrorum cultoribus: Alioqui utinam uideli- cet è mundo exiſſetis. Nunc autẽ ſcripſi uobis, ne commiſcea- mini. Si quis, cum frater appelletur, fuerit ſcortator, aut aua- rus, aut ſimulacrorum cultor, aut conuiciator, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis. Quid enĩ ad me attinet, etiã de his qui foris ſunt iudicare? Nónne de his*

Coloſ. 2.

D 3 qui

qui intus ſunt, iudicatis? Eos uero qui foris ſunt, Deus iudicat. Etiam profligate iſtum qui malus eſt, ex uobiſipſis.

CAPVT VI.

SVſtinet aliquis ueſtrum, negocium habens cum altero, iudicari ſub iniuſtis, & non magis ſub ſanctis? An neſcitis, quod ſancti mundum iudicabunt? Et ſi per uos iudicatur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs? An neſcitis, quod angelos iudicabimus, non tantum iſta quæ ad uictum pertinent? Proinde iudicia ſiquidem habueritis de ijs, quæ ad uitæ uſum attinent, qui contempti ſunt in eccleſia, eos conſtituite. Ad erubeſcentiam ueſtram dico. Adeo non eſt inter uos ſapiens? Ne unus quidem, qui poſſit dijudicare inter fratrem ſuum & fratrem? Sed frater cum fratre litigat, idq; ſub infidelibus? Itaq; iam quidem omnino delictum in uobis eſt, quod lites habetis inter uos inuicem. Cur non potius iniuriam patimini? cur non potius damnum accipitis? Imò uos iniuriam facitis, & damno afficitis, idq; fratres? An neſcitis, quod iniuſti regni Dei hæreditatem non conſequentur? Ne erretis. Neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulacrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concumbunt cum maſculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. Atq; hæc eratis quidam, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per nomen domini IESV, & per ſpiritum Dei noſtri. Omnia mihi licent, at non omnia conducunt. Omnium mihi poteſtas eſt, at ego non redigar ſub ullius poteſtatem. Eſcæ uentri deſtinatæ ſunt, & uenter eſcis, Deus autem & hunc & illas abolebit. Corpus uero non ſtupro, ſed domino, & dominus corpori. Deus autem & dominum

ſuſcita-

ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per potentiam ſuam. An neſcitis, quod corpora ueſtra membra ſunt Chriſti? Num igitur tollens membra Chriſti, faciam ſcorti membra? Abſit: An neſcitis, quod qui adglutinatur ſcorto, unum corpus eſt? Redigentur enim, inquit, duo in carnem unam: At qui adglutinatur domino, unus ſpiritus eſt. Fugite ſcortationem. Omne peccatum, quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt. Sed qui ſcortatur, in proprium corpus peccat. An neſcitis, quod corpus ueſtrũ templum eſt habitantis in uobis ſpiritusſancti, quẽ habetis à Deo, & non eſtis ipſi ueſtri iuris? Nam empti eſtis precio. Glorificate iam Deum in corpore ueſtro, & in ſpiritu ueſtro, quæ ſunt Dei.

CAPVT VII.

CAeterum de quibus ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini uxorem non attingere. Attamen propter ſtupra, uitanda, ſuam quiſq; uxorem habeat, & ſuum quæq; uirum habeat: Vxori uir debitam beneuolentiam reddat: Similiter autem & uxor uiro. Vxor proprij corporis ius non habet, ſed maritus. Similiter & maritus proprij corporis ius non habet, ſed uxor. Ne fraudetis uos inuicem, niſi ſi quid ex conſenſu, pro tempore, ut uacetis ieiunio & precationi, & rurſum in unum conueniatis, ne tentet uos ſatanas propter intemperantiam ueſtram. Hoc autem dico iuxta indulgentiã, non iuxta præceptum. Nam uelim omnes homines eſſe, ut & ipſe ſum. Sed unuſquiſq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Dico autem incõiugatis & uiduis, bonum eis eſt, ſi manſerint, ut & ego. Quod ſi ſe non continent, contrahant matrimoniũ. Nam ſatius eſt matrimonium contra

here, quàm uri. At coniugatis præcipio, nõ ego, imò dominus: Vxor à uiro ne ſeparetur, quod ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus uxorem ne dimittat. Reliquis autem ego dico, nõ dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc aſſentitur ut habitet cum illo, ne dimittat eam, & mulier, quæ habet maritum infidelem, & is aſſentitur, ut habitet cum ea, ne dimittat illum. Sanctificatus eſt enĩ maritus incredulus per uxorem, & ſanctificata eſt uxor incredula per maritum. Alioqui filij ueſtri immundi eßent, nunc autem ſancti ſunt. Quod ſi incredulus diſcedit, diſcedat. Non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi, ſed in pace uocauit nos Deus. Qui nanq; ſcis mulier, an maritum ſis ſeruatura? Aut qui ſcis uir, an uxorem ſis ſeruaturus? Vtcunq; fuerit,

Ephe. 4. unuſquiſq; ut ipſi partitus eſt Deus, * unuſquiſq; ut illũ uocauit dominus, ita ambulet: et ſic in eccleſijs omnibus ordino. Circunciſus aliquis uocatus eſt? ne accerſat præputiũ. In præputio aliquis uocatus eſt? ne circuncidatur. Circunciſio nihil eſt, & præputiũ nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Vnuſquiſq; in ea uocatione, in qua uocatus fuit, maneat. Seruus uocatus es? ne ſit tibi curæ: quin etiã ſi potes liber fieri, potius utere. Etenim qui in domino uocatus eſt ſeruus, libertus domini eſt. Similiter & qui liber uocatus fuit, ſeruus eſt Chriſti. Precio empti fuiſtis, nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſq; in eo, in quo uocatus fuit, fratres, maneat apud Deum. De uirginibus autẽ præceptũ domini non habeo, conſiliũ tamen do, tanquã miſericordiam conſequutus à domino, in hoc ut ſim fidelis. Arbitror igitur hoc bonum eße propter præſentem neceßitatem. Nam bonum eſt homini ſic eße. Alligatus es uxori? ne quære diuortium.

*tium. Solutus es ab uxore? ne quæras uxorem. Quodſi duxeris uxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit uirgo, non peccauit. Attamen afflictionem in carne habituri ſunt huiuſmodi. Ego uero uobis parco. Cæterũ illud dico fratres, tempus contractum eſt: ſupereſt, ut qui habent uxores, ſint tanquã non habeant: & qui plorant, tanquã non plorent: & qui gaudent, tanquã non gaudeant: & qui emunt, tanquam non poſſideant: & qui utuntur mundo hoc, tanquam non utantur. Præterit enim habitus huius mundi. Velim aũt uos abſq; ſollicitudine eſſe. Qui cœlebs eſt, curat ea quæ ſunt domini: quomodo placiturus ſit domino. At qui duxit uxorem, ſollicitus eſt de his quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit uxori. Diuiſa ſunt hæc duo, mulier & uirgo. Innupta curat ea, quæ ſunt domini, ut ſit ſancta, cum corpore, tum ſpiritu. Contra, quæ nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit uiro. Hoc aũt ad id, quod uobis conducibile eſt, dico: non ut laqueum uobis inijciã, ſed ut quod honeſtum ac decorum eſt, ſequamini, & adhæreatis domino, abſq; ulla diſtractione. Quodſi quis indecorum uirgini ſuæ putat, ſi præterea nubendi tempus, & ſic oportet fieri: quod uult faciat, non peccat, iungantur matrimonio. Cæterum, qui ſtat firmus in corde, non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habet propriæ uoluntatis, & hoc decreuit in corde ſuo, ut ſeruet ſuã uirginem, bene facit. Itaq; qui elocat nuptum, bene facit. Attamen, qui non elocat nuptum, melius facit. * Vxor alligata eſt matrimonio, quandiu uiuit maritus eius. Quodſi dormierit maritus illius, libera eſt ad cui uelit nubendum, modo in domino. Attamen beatior eſt, ſi ſic maneat, iuxta meam ſententiam. Opinor autem quod & ipſe ſpiritum dei habeam.* Roma. 7.

CAeterum de his quæ ſimulacris immo=) CA·VIII·
lantur, ſcimus, quod omnes ſcientiam habemus· Scientia inflat, charitas uero ædificat· Quod ſi quis ſibi uidetur aliquid ſcire, nondum quicquam nouit, quemadmodũ oporteat ſcire· At ſi quis diligit deum, hic cognitus eſt ab illo· De eſu igitur eorum quæ ſimulacris immolantur, ſcimus, quod nullũ eſt ſimulacrũ in mundo: & quod nullus ſit Deus alius, niſi unus· Nam etiamſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quẽadmodũ ſunt dij multi, & domini multi: nobis tamen unus eſt Deus, qui eſt pater ille, ex quo omnia, & nos in illum: & unus dominus IESVS Chriſtus, per quem omnia, & nos per illum, ſed non in omnibus eſt ſcientia· Nonnulli uero cum conſcientia ſimulacri uſq; ad hoc tempus, tanquã ſimulacris immolatum edunt: & conſcientia illorum infirma cum ſit, polluitur· Atqui eſca nos non cõmendat deo, neq; ſi comedamus, aliquid nobis ſupereſt: neq; ſi non comedamus, quicquã nobis deeſt· Sed uidete, ne quo modo facultas iſta ueſtra offendiculo ſit ijs, qui infirmi ſunt· Etenim ſi quis conſpexerit te, qui habes ſcientiam, in epulo ſimulacrorum accumbentem, non'ne conſcientia eius, qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendum ea, quæ ſunt ſimulacris immolata? Et peribit frater, qui infirmus eſt in tua ſcientia, propter quem Chriſtus fuit mortuus· Sic aũt peccantes in fratres, & uulnerantes illorũ cõſcientiã infirmã, in Chriſtũ peccatis· Quapropter ſi eſca offendit fratrẽ meum, haud quaquã ueſcar carnibus in æternũ, ne fratri meo ſim offendiculo·

AN non ſum Apoſtolus? an non ſum li=) CA·IX·
ber? an non IESVM Chriſtum dominũ noſtrũ uidi? an non opus meum uos eſtis in domino? Si cæteris non

ſum

ſum Apoſtolus, at ſanè uobis ſum. Siquidē ſigillum apoſtolatus
mei, uos eſtis in domino. Mea reſponſio apud eos qui me inter-
rogant, hæc eſt: An non habemus poteſtatem edēdi ac bibendi?
An non habemus poteſtatem, ſororem mulierē circumducēdi,
quemadmodum & cæteri Apoſtoli, & fratres domini, & Ce-
phas? aut ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem hoc
faciendi? Quis militat ſuis ſtipendijs unquam? quis plantat ui-
neam, & de fructu eius non edit? Aut quis paſcit gregem, &
de lacte gregis non edit? Num ſecundū hominē hæc dico? An
non & lex eadem dicit? Etenim in Moſi lege ſcriptū eſt: Non Deute. 25.
obligabis os boui trituranti. Num boues curæ ſunt deo? An hoc 1. Timo. 5.
propter nos omnino dicit? propter nos enim hoc ſcriptum eſt,
quod ſub ſpe debeat is, qui arat, arare, & qui triturat ſub ſpe,
ſpei ſuæ particeps eſſe debeat. Si nos uobis ſpiritualia ſeminaui
mus, magnum eſt, ſi nos ueſtra carnalia meſſuerimus? Si cæteri
poteſtatis erga uos participes ſunt, cur non potius nos? Atqui
non uſi fuimus poteſtate iſta, ſed omnia ſufferimus, ne quod of
fendiculum demus Euangelio Chriſti. An neſcitis quod ij qui in
ſacris operantur, ex ſacrificio uiuunt? Qui ſacrario aſſiſtunt
unà cum ſacrario partē accipiūt? Sic & dominus ordinauit, ut
qui Euangelium annunciant, ex Euangelio uiuant. Ego tamen
nullo horū uſus fui. Quanquā non ſcripſi hæc, ut ita fiat in me.
Nam bonū eſt mihi mori potius, quā ut gloriationē meā aliquis
inanem reddat. Etenim ſi euangelizem, non eſt quod glorier.
Neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi eſt, niſi euan-
gelizem. Nam ſi uolens hoc faciam, præmium habeo, ſin inui-
tus, diſpenſatio commiſſa eſt mihi. Quod igitur mihi eſt præ-
mium? Vt cum euangelizē gratuitū efficiā Euangeliū Chriſti,

in hoc,

in hoc, ne abutar poteſtate mea in Euangelio. Etenim cum liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſeruum feci, quo plureis lucrifaciam: & factus ſum Iudæis, quaſi Iudæus, ut Iudæos lucrifaciam, iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſim ſub lege, ut eos qui ſub lege ſunt, lucrifaciã, his qui ſine lege ſunt, tanquam ſim ſine lege, cum non ſim ſine lege deo, ſed obnoxius legi Chriſti, ut lucrifaciã eos qui ſunt ſine lege. Factus ſum infirmis quaſi infirmus, ut infirmos lucrifaciam. Omnibus factus ſum omnia, ut omnino aliquos ſeruem. Hoc aũt facio propter Euangelium, ut particeps illius fiam. An neſcitis quod qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit præmium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis aũt qui certat, per omnia temperans eſt, illi quidem igitur, ut perituram coronam accipiant, nos autem ut æternam. Ego itaq; ſic curro, ut non in incertum: ſic pugilem ago, non uelut aërem feriens, uerum ſubiicio corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne quo modo fiat, ut cum aliis prædicarim, ipſe reprobus efficiar.

CAP. X.

Exodi. 13. *NOlim autem uos ignorare fratres, quod * patres noſtri*
Exodi. 14. *omnes ſub nube erant, & omnes per mare tranſierũt,*
Exodi. 16. ** & omnes in Moſen baptizati ſunt in nube & in ma*
Exodi. 17. *ri, * & omnes eandem eſcam ſpiritualem comedebant, * &*
omnes eundem potum ſpiritualem bibebant. Bibebant enim de
ſpirituali, quæ illos comitabatur, petra, petra uero fuit Chri-
Nume. 20. *ſtus. Sed plures illorum non approbauit Deus. * Proſtrati ſunt*
enim in deſerto. Hæc aũt figuræ noſtri fuerunt, ne nos ſimus cõ
cupiſcentes rerum malarũ, quemadmodũ & illi concupierunt.
Neq; ſimulacrorũ ſitis cultores, ſicuti quidã illorum quemad-
Exodi. 32. *modum ſcriptum eſt: * Sedit populus ut ederet ac biberet, &*

ſurrexe-

ſurrexerunt ad ludendum· Neq; ſtupris inquinemur, * ſicuti Nume·25·
quidam illorum ſtupris polluti ſunt, & conciderunt uno die ui
ginti tria milia·Neq; tentemus Chriſtum,* ſicut & quidam il= Nume·21·
lorum tentauerunt, & à ſerpentibus extincti ſunt·Neq; mur=
muretis ſicut & quidam illorum murmurauerunt, & inter=
empti ſunt ab extinctore· Hæc aũt omnia figuræ contigerunt il
lis,Scripta uero ſunt propter admonitionem noſtri,in quos ter
mini ætatum inciderunt· Proinde qui ſibi uidetur ſtare, uideat
ne cadat·Tentatio uos non cepit,niſi humana·Sed fidelis eſt De
us, qui non ſinet uos tentari, ſupra id quod poteſtis, imò faciet
unà cum tentatione euentũ,quo poſſitis ſufferre· Quapropter
dilecti mei, fugite ab ſimulacrorũ cultu,ut prudentibus loquor,
iudicate uos quod dico· Poculũ benedictionis, cui benedicimus,
non'ne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt?Panis quem frangi=
mus,non'ne cõmunicatio corporis Chriſti eſt? Quoniam unus
panis,unum corpus multi ſumus· Nam omnes ex eodem pane
participamus·Videte Iſraëlem iuxta carnem· Non'ne qui edũt
uictimas,participes ſacrarij ſunt?Quid ergo dico quod ſimu=
lacrum aliquid ſit? aut quod ſimulacris immolatum aliquid ſit?
Non,uerum illud dico,quod quæ immolant gentes, dæmonijs
immolant, & non deo· Nolim aũt uos conſortes dæmoniorum
eſſe·Non poteſtis poculum domini bibere, & poculum dæmoni
orum · Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ
dæmoniorum · An prouocamus dominum? Num fortiores illo
ſumus?Omnia mihi licent,at non omnia conducunt·Omnia mi
hi licent,ſed non omnia ædificant · Nemo quod ſuum eſt,quæ=
rat,ſed quiſq; quod alterius eſt · Omne quod in macello uendi=
tur,edite,nihil interrogantes propter conſcientiã· Domini ſi=
quidem

quidem eſt terra, & plenitudo eius. Quod ſi quis uocat uos infidelium, & uultis ire, quicquid apponitur uobis, edite, nihil interrogantes propter conſcientiã. Quod ſi quis uobis dixerit, hoc ſi mulacris immolatum eſt, ne edatis, propter illum qui indicauit, & proper conſcientiam. Domini ſiquidem eſt terra, et plenitudo eius. Porrò conſcientiã dico, non tuã, ſed illius alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? Quod ſi ego cũ gratia participo, cur ob id mihi male dicitur, pro quo

Coloſſ. 3. ego gratias ago? * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriã dei facite. Tales eſtote, ut nullum præbeatis offendiculũ, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; eccleſiæ dei: quemadmodũ ego per omnia oĩbus placeo, non quærens meam ipſius utilitatem, ſed multorum, ut ſalui fiant.

CAP. XI.

IMitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Collaudo aũt uos fratres, quod omnia mea memoria tenetis: & quemadmodum tradidi uobis, inſtituta tenetis. Sed uolo uos ſcire, quod

Ephe. 5. omnis uiri caput Chriſtus eſt. * Caput autem mulieris uir, caput uero Chriſti Deus. Omnis uir orans, aut prophetans, quicquam habens in capite, probro afficit caput ſuum. Omnis uero mulier orans aut prophetans non uelato capite, dehoneſtat caput ſuum. Nam id perinde eſt prorſus, ac ſi raſa eſſet. Etenim ſi non uelatur mulier, etiã tondeatur. Quod ſi fœdum eſt mulieri tonderi aut radi, uelatur. Vir quidem non debet uelare caput, cum is imago ſit & gloria dei. At mulier gloria uiri eſt. Non enim eſt uir ex muliere, ſed mulier ex uiro. Neque enim conditus eſt uir propter mulierem, ſed mulier propter uirum. Propter hoc debet mulier poteſtatẽ habere in capite, propter angelos, alioqui neq; uir abſq; muliere, neq; mulier abſq; uiro in domino.

in domino. Nam queãdmodũ mulier ex uiro eſt, ita & uir per mulierẽ, omnia uero ex deo. Inter uoſipſos iudicate, num deco rum eſt, mulierẽ non uelatã, deum orare? An ne natura quidẽ ipſa hoc docet uos, quod uiro quidem ſi comatus fuerit, probro ſit? Contra, mulieri ſi comata fuerit, gloriæ ſit? eo qđ coma pro uelamine data ſit. Ceterũ, ſi quis uidetur contentioſus eſſe, nos huiuſmodi cõſuetudinẽ non habemus, neq; eccleſiæ dei. Illud ta men præcipiẽs non laudo, qđ non in melius, ſed in deterius con uenitis. Nam primũ quidẽ, cum cõuenitis in eccleſia, audio diſ ſidia in uobis eſſe, & aliqua ex parte credo. Oportet enim & ſectas in uobis eße, quo qui probati ſunt; manifeſti fiant inter uos. Igitur cũ cõuenitis in eundẽ locũ, non licet dominicã cœnã edere, qđ unuſquiſq; propriã cœnã occupat in edendo. Et hic quidẽ eſurit, ille uero ebrius eſt. Num ſane domos non habetis ad edendũ & bibendũ? An eccleſiã dei contemnitis, & pudefa citis eos qui non habẽt? Quid uobis dicã? Laudabo uos? In hoc non laudo. Ego enĩ accepi à domino, qđ & tradidi uobis, qđ do minus IESVS, in ea nocte qua traditus eſt, accepit panem: & poſtquã gratias egißet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: ✶ Hoc Mat. 26.
meũ eſt corpus, qđ pro uobis frangitur, hoc facite in mei cõme Marc. 14.
moratione. Ad eundẽ modũ & poculũ, peracta cœna, dicens: Lucæ. 22.
Hoc poculũ nouum teſtamentũ eſt in meo ſanguine, hoc facite, quotieſcunq; biberitis, in mei cõmemoratione. Quotieſcunq; enim comederitis panẽ hunc, & de poculo biberitis, mortẽ do mini annunciatis, donec uenerit. Itaq; quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet aũt homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat et de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indigne,

iudicium

iudicium ſibiipſi edit & bibit, non dijudicans corpus domini. Propter hoc inter uos multi imbecilles & inualidi, & dormiunt multi. Etenim ſi noſipſos dijudicaſſemus, haudquaquam iudicati fuiſſemus. At cum iudicamur, à domino corripimur, ne cum mundo condemnemur. Itaq; fratres mei, cum conuenitis ad comedendum, alius alium expectate. Quod ſi quis eſurit, domi edat, ne ad condemnationem conueniatis. Cætera uero, cum uenero diſponam.

CAP. XII.

Porrò de ſpiritualibus fratres, nolo uos ignorare. Scitis quod gentes fuiſtis, & ad ſimulacra muta utcunq; ducebamini ſequentes. Quapropter notum uobis facio, quod nullus per ſpiritum dei loquens dicit anathema IESVM, & nemo poteſt dicere dominum IESVM, niſi per ſpiritum ſanctum. Diuiſiones aũt donorũ ſunt, ſed idem ſpiritus, & diuiſiones miniſteriorũ ſunt, & idem dominus, & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens omnia in omnibus. Vnicuiq; uero datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod expedit. Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij uero ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij uero fides per eundem ſpiritum, alij uero dona ſanationum per eundem ſpiritum, alij uero efficaciæ potentiarum, alij uero prophetia, alij uero diſcretiones ſpirituum, alij uero genera linguarum, alij uero interpretatio linguarũ, ſed oĩa hæc efficit unus ille et idem ſpiritus, diuidens peculiariter unicuiq; ſicuti uult. Quemadmodum enim corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia uero membra corporis unius, multa cum ſint, unum ſunt corpus, ſic & Chriſtus. Etenim per unum ſpiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue

Roma. 12.
Ephe. 4.

ſerui,

ſerui, ſiue liberi, & omnes unum ſpiritũ hauſimus. Etenim cor*pus non eſt unum membrũ, ſed multa. Si dicat pes, non ſum ma*nus, non ſum de corpore, num idcirco non eſt de corpore? Et ſi *dicat auris, non ſum oculus, non ſum de corpore, num ideo nõ eſt de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totũ auditus, ubi olfactus?* Nunc autẽ Deus *poſuit membra, unũquodq; ſingulatim in corpore, quemadmodũ uoluit.* Quod *ſi eſſent omnia unum membrũ, ubi corpus?* Nunc autem *multa quidem membra, unũ uero corpus.* At *non poteſt oculus dicere manui, non eſt mihi opus te, aut rurſum caput pedibus, non eſt mihi opus uobis, imò multo potius, quæ uidentur membra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria ſunt, & quæ putamus minus honeſta eſſe corporis, his honorem uberiorem apponimus, & indecora noſtri, copioſiorem decorem habent.* Cæterũ *quæ decora ſunt noſtri, nõ indigent: ſed* Deus *ſimul temperauit corpus: ei cui deerat, copioſiorẽ addens honorẽ, ne ſit diſſidium in corpore, ſed inuicem alia pro alijs eandem ſollicitudinẽ gerant membra.* Et *ſiue patitur unũ membrũ, ſimul patiuntur omnia membra, ſiue glorificatur unũ membrũ, ſimul gaudent omnia membra.* Vos *autẽ eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte.* Et *alios quidẽ poſuit* Deus *in eccleſia, primũ apoſtolos, deinde prophetas, tertio doctores, deinde poteſtates, deinde dona ſanationum, ſubſidia, gubernationes, genera linguarum.* Num *omnes apoſtoli? num omnes prophetæ? num omnes doctores? num omnes poteſtates? num omnes dona habent ſanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?* Sectemini *uero dona potiora.* Et *adhuc his excellentiorem uiam uobis oſtendo.*

E Caput

CAPVT XIII.

SI linguis hominũ loquar & angelorũ, charitatem autem non habeã, factus ſum æs reſonans, aut cymbalũ tinniens. Et ſi habeam prophetiam, & nouerim myſteria omnia, omnemq́; ſcientiã, & ſi habeã omnem fidem, adeo, ut montes loco dimoueã, charitatẽ autẽ nõ habeam, nihil ſum. Et ſi inſumam in alimoniã omnes facultates meas, & ſi tradam corpus meum, ut comburar, charitatẽ autẽ non habeam, nihil utilitatis capio. Charitas patiens eſt, benigna eſt, charitas non inuidet, charitas non eſt procax, nõ inflatur, nõ eſt faſtidioſa, nõ quærit quæ ſua ſunt, non iritatur, non cogitat malum, non gaudet de iniuſticia, ſed congaudet ueritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nunquam excidit, ſiue prophetiæ abolebuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia abolebitur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Aſt ubi uenerit quod perfectum eſt, tunc quod ex parte eſt, abolebitur. Cum eßem puer, ut puer loquebar, ut puer ſentiebam, ut puer cogitabam. At ubi factus ſum uir, aboleui puerilia. Cernimus enim nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, nunc cognoſco ex parte, tunc uero cognoſcam quemadmodum & cognitus ſum. Nunc autẽ manet fides, ſpes, charitas, tria hæc, ſed maxima in his charitas.

CAPVT XIIII.

SEctemini charitatem, æmulemini ſpiritualia, magis tamen ut prophetetis. Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo, nullus enim audit, ſpiritu uero loquitur myſteria. Cæterum qui prophetat, hominibus loquitur ædi

ficationẽ

ficationem, & exhortationem, & conſolationem. Qui lo= quitur lingua, ſeipſum ædificat, at qui prophetat, congre= gationem ædificat. Volo autem omnes uos loqui linguis, ma= gis tamen ut prophetetis. Maior enim qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, niſi interpretetur, ut eccleſia ædifica= tionem accipiat. Nunc autem fratres, ſi ueniam ad uos lin= guis loquens, quid uobis prodero? niſi uobis loquar, aut per reuelationem, aut per ſcientiam, aut per prophetiam, aut per doctrinam? Quin & inanima, uocem reddentia, ſiue tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonis dederint, quomodo co= gnoſcetur, quod tibia canitur, aut cithara? Etenim ſi incer= tam uocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Sic & uos per linguam niſi ſignificantem ſermonem dederitis, quo= modo intelligetur, quod dicitur? eritis enim in aërem loquen tes. Tam multa, uerbi gratia, genera uocum ſunt in mundo, et nihil horum mutum. Itaq; ſi neſciero uim uocis, ero ei qui loqui tur barbarus, & qui loquitur, apud me barbarus. Itaq; et uos, quandoquidem ſectatores eſtis ſpirituum, ad ædificationem ec cleſiæ quærite, ut excellatis. Quapropter qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus o= rat, at mens mea fructu uacat. Quid igitur eſt? Orabo ſpiri= tu, ſed orabo & mente. Canam ſpiritu, ſed canam & mente. Alioqui ſi benedixeris ſpiritu, is qui implet locum indocti, quo modo dicturus eſt; Amen, ad tuam gratiarum actionē? Quan= doquidem, quid dicas, neſcit. Nam tu quidē bene gratias agis, uerū alius non ædificatur. Gratias ago Deo meo, quod magis quàm omnes uos linguis loquor. Sed in eccleſia uolo quinq; uer ba mente mea loqui, ut & alios inſtituam, potius quàm de=

cem milia uerborum lingua. Fratres, ne ſitis pueri ſenſibus, ſed malitia pueri ſitis: ſenſibus uero perfecti ſitis. In lege ſcriptum eſt: ✶ Varijs linguis & labijs uarijs loquar populo huic, & ne
Eſa. 28. *ſic quidē audiēt me, dicit dominus. Itaq; linguæ ſigni uice ſunt, non ijs qui credunt, ſed incredulis: contra, prophetia, nō incredulis, ſed credentibus. Ergo ſi conuenerit eccleſia tota, ſimul, et omnes linguis loquantur: ingrediantur autē indocti aut increduli, nónne dicent uos inſanire? Quod ſi omnes prophetetis, ingrediatur autē incredulus aut indoctus, coarguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: & ſic occulta cordis eius manifeſta fiunt, atq; ita procidēs in faciem, adorabit Deū, renunciās, quod Deus reuera in uobis ſit. Quid igitur eſt fratres? Quoties conuenitis, unuſquiſq; ueſtrum canticū habet, doctrinā habet, linguā habet, reuelationē habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationē fiant. Siue lingua quis loquitur, fiat per binos, aut ad ſummū ternos, idq; uiciſſim, & unus interpretetur. Quod ſi non ſit interpres taceat in eccleſia, cæterum ſibi ipſi loquatur & Deo. Prophetæ uero duo aut tres loquantur, & cæteri dijudicent. Porrò ſi alij fuerit reuelatum aſſidenti, prior taceat. Poteſtis enim ſingulatim, omnes prophetare, ut omnes diſcant, & omnes conſolationem accipiant, & ſpiritus prophetarū prophetis ſubijciuntur. Non enim eſt confuſionis autor Deus, ſed pacis, ut in omnibus cōgregationibus ſancto-*
1. Timo. 2. *rum. ✶ Mulieres ueſtræ in eccleſijs ſileant, nec enī permiſſum eſt illis ut loquantur, ſed ut ſubditæ ſint: quemadmodū & Lex dicit. Quod ſi quid diſcere uolunt, domi ſuos uiros interrogēt. Nam turpe eſt mulieribus in cætum loqui. An à uobis ſermo Dei profectus eſt? An in uos ſolos incidit? Si quis uidetur pro-*
pheta

pheta eſſe, aut ſpiritualis, agnoſcat quæ ſcribo uobis, quod domini ſint præcepta: cæterum ſi quis ignorat, ignoret. Proinde fratres, ad id enitamini, ut prophetetis, & loqui linguis ne uetueritis. Omnia decenter, & ſecundum ordinem fiant.

CAPVT XV.

NOtum autē uobis facio fratres Euangeliū, *quod euangelizaui uobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſalutē conſequimini, quo pacto annunciarim uobis, ſi tenetis, niſi fruſtra crediditis. Tradidi enim uobis in primis, quod & acceperam: quod Chriſtus mortuus fuerit pro peccatis noſtris, ſecundū ſcripturas, et quod ſepultus ſit, et qđ reſurrexerit tertio die, ſecundū ſcripturas, et quod uiſus ſit Cephæ, deinde duodecim illis: poſtea uiſus eſt pluſquā quingentis fratribus ſimul.* Ex quibus *plures manent ad hunc uſq; diē: quidam autē & obdormierunt.* Deinde *uiſus eſt* Iacobo, *poſt apoſtolis omnibus. Poſtremo uero omniū, uelut abortiuo uiſus eſt & mihi.* Ego *enim ſum minimus apoſtolorū: qui non ſum idoneus, ut dicar apoſtolus, propterea quod perſecutus ſim eccleſiam* Dei, *ſed gratia* Dei *ſum, id qđ ſum.* Et *gratia eius quæ profecta eſt in me, nō fuit inanis, ſed copioſius quā illi omnes laboraui: nō ego tamen, ſed gratia* Dei *quæ mihi adeſt. Siue igitur, ego, ſiue illi, ſic prædicamus, et ſic crediditis. Quod ſi Chriſtus prædicatur à mortuis reſurrexiſſe, quomodo dicunt quidā inter uos, nō eſſe reſurrectionē mortuorum? Porrò ſi reſurrectio mortuorū non eſt, ne Chriſtus quidē reſurrexit. Quod ſi Chriſtus nō reſurrexit, inanis uidelicet eſt prædicatio noſtra, inanis autem eſt & fides ueſtra.* Reperimur *autem & falſi teſtes* Dei, *quoniam teſtificati ſumus de* Deo, *quod excitauerit*

Chriſtum, quem nõ excitauit, ſi uidelicet mortui nõ reſurgunt. Etenim ſi mortui non reſurgunt, ne Chriſtus quidẽ reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, ſupuacanea eſt fides ueſtra: adhuc eſtis in peccatis ueſtris. Igitur & qui obdormierunt in
Coloſ.1. *Chriſto perierunt. Si in uita hac ſpem in Chriſto tantum fixam*
1.Theſ.4. *habemus, maxime miſerabiles omniũ hominũ ſumus. * Nunc autem Chriſtus ſurrexit ex mortuis, primitiæ eorum qui dormierant, fuit. Poſtquam enim per hominẽ mors, etiam per hominem reſurrectio mortuorũ. Quemadmodũ enim per Adam omnes moriuntur, ita & per Chriſtũ omnes uiuificabuntur, unuſquiſq; autem in proprio ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti in aduentu ipſius, mox finis, cum tradiderit regnũ Deo, & patri, cum aboleuerit omnem principatũ, & omnem poteſtatem, ac uirtutẽ. Nam oportet eum regnare, donec poſuerit omnes inimicos ſub pedes ſuos. Nouiſſimus ho*
Hebræ.2. *ſtis aboletur mors. * Nam omnia ſubiecit ſub pedes illius. At qui cum dicat, quod omnia ſubiecta ſint, palàm eſt, excipiendũ eum, qui ſubiecit illi omnia. Cũ autẽ ſubiecta fuerint illi omnia, tunc et ipſe filius ſubijcietur ei, qui illi ſubiecit omnia, ut ſit Deus omnia in omnibus. Alioqui quid facient ij, qui baptizantur pro mortuis? ſi omnino mortui nõ reſurgunt, cur & baptizantur pro illis? Quid & nos periclitamur omni tempore? Indies morior, per noſtrã gloriationem, quàm habeo in Chriſto IESV domino noſtro. Si ſecundũ hominẽ, cum beſtijs depugnaui*
Eſa.22. *Epheſi: quæ mihi utilitas, ſi mortui nõ reſurgunt? * Edamus et bibamus, cras enim morimur. Ne decipiamini. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Expergiſcimini iuſte, & ne peccetis. Nam ignorationẽ dei nõnulli habent. Ad pudorem uobis loquor.*

*loquor. At dicet aliquis: Quomodo reſurgunt mortui? Quali autem corpore uenient? Stulte. Tu quod ſeminas, non uiuificatur, niſi mortuũ fuerit. Et hoc quod ſeminas, nõ corpus, quod naſcetur, ſeminas, ſed nudũ granũ: exempli cauſa, tritici, aut alicuius ex cæteris. Sed Deus illi dat corpus ut uoluit, & unicuiq; ſeminũ ſuum corpus. Nõ omnis caro eadẽ caro: ſed alia quidem caro hominũ, alia uero caro pecorũ, alia uero piſciũ, alia uero uolucrum. Et ſunt corpora cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria. Verũ alia quidẽ cœleſtiũ gloria, alia uero terreſtrium, alia gloria ſolis, & alia gloria lunæ, & alia gloria ſtellarum. Stella ſiquidẽ à ſtella differt in gloria: ſic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, reſurgit in incorruptibilitate: ſeminatur in ignominia, reſurgit in gloria: ſeminatur in infirmitate, reſurgit in potentia. Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpirituale. Eſt corpus animale, & eſt corpus ſpirituale, quemadmodum & ſcriptum eſt: * factus eſt primus* Gene. 2. *homo Adam in animam uiuentem, extremus Adam in ſpiritũ uiuificantem. At non primum, quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra terrenus: ſecundus homo ipſe dominus de cœlo. Qualis terrenus ille, tales & hi qui terreni ſunt. Et qualis ille cœleſtis, tales et hi qui cœleſtes ſunt. Et quemadmodum geſtauimus imaginem terreni, geſtabimus & imaginem cœleſtis. Hoc autem dico fratres, quod caro & ſanguis regni Dei hæreditatem conſequi nõ poſſunt. Neq; corruptio incorruptibilitatis hæreditatem accipit. Ecce myſteriũ uobis dico. Non oẽs quidẽ dormiemus, omnes tamen immutabimur, in puncto temporis, in momento oculi, per extremã tubam. Canet enim, et mortui reſurgent incor-*

 ruptibi-

ruptibiles, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Cum autẽ corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo
Oſeæ.13. qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in uictoriã. *Vbi tuus mors aculeus? ubi tua inferne uictoria? Aculeus autem mortis, peccatum: potentia uero peccati, Lex, ſed Deo gratia, qui dedit nobis uictoriã, per dominũ noſtrũ IESVM Chriſtũ. Itaq; fratres mei dilecti, ſtabiles ſitis, ĩmobiles, abundantes in opere domini ſemp, cũ ſciatis, qđ labor ueſter nõ eſt inanis in domino.

CAPVT XVI.

Caeterum decollatione in ſanctos, quemadmodũ ordinaui eccleſijs Galatiæ, ita & uos facite. In una ſabbatorũ, unuſquiſq; ueſtrũ apud ſe ſeponat, recondens quicquid cõmodũ fuerit: ne cum uenero tunc collationes fiant. Vbi uenero autem, quoſcunq; probaueritis per epiſtolas, hos mittam ut perferant munificentiam ueſtram Hieroſolymam. quod ſi fuerit operæprecium, ut & ipſe proficiſcar, mecum proficiſcentur. Veniam autem ad uos, cum Macedoniam tranſiero. Macedoniam enim pertranſiturus ſum. Apud uos autem fortè permanebo, aut etiã hybernabo, ut uos me deducatis quocũq; proficiſcar. Nolo enĩ uos nunc in tranſcurſu uidere, ſed ſpero tempus aliquantum manſurum me apud uos, ſi dominus permiſerit. Cõmorabor autem Epheſi, uſq; ad diem quinguageſimum. Nam oſtiũ mihi apertum eſt magnũ & efficax, & aduerſarij multi. Quod ſi uenerit Timotheus, uidete ut abſq; metu ſit apđ uos. Opus enĩ domini operatur, quemadmodũ et ego. Ne quis igitur eũ ſpernat, ſed pſequamini eũ cũ pace, ut ueniat ad me.

Expecto

Expecto enim illum cum fratribus. Porrò de Apollo fratre, multum hortatus ſum illum, ut iret ad uos cum fratribus, & omnino non erat uoluntas nūc eundi. Venturus eſt autem, cum opportunitatem erit nactus. Vigilate, ſtate in fide, uiriliter agite: eſtote fortes: omnia uobis cum charitate fiant. Obſecro aūt uos fratres, noſtis familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ: et quod in miniſteriū ſanctis ordinarunt ſeipſos, ut & uos ſubditi ſitis talibus, & omni adiuuanti & laboranti. Gaudeo uero de aduentu Stephanæ & Fortunati & Achaici: quoniā id quod mihi deerat ueſtri, hi ſuppleuerunt. Refocillauerunt enim ſpiritum meum ac ueſtrum. Agnoſcite itaq; huiuſmodi. Salutant uos eccleſiæ Aſiæ: ſalutant uos in domino multum Aquila & Priſcilla, cum ea quæ in domo eſt ipſorum eccleſia. Salutāt uos fratres omnes: ſalutate inuicem oſculo ſancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non diligit dominū IESVM Chriſtum, ſit anathema, maranatha. Gratia domini IESV Chriſti ſit uobiſcum. Dilectio mea cum omnibus uobis in Chriſto IESV.

AMEN.

AD CORINTHIOS PRIOR

Miſſa fuit è Philippis, per Stephanam & Fortunatum, & Achaicum, & Timotheum.

E 5 In ſecun-

IN SECVNDAM AD CORINTHIOS EPI- STOLAM ARGVMENTVM PER ERASMVM ROTEROD.

PRimum reddit cauſas Corinthijs quare non re- uiſerit illos, quemadmodum pollicitus eſt epiſto- la ſuperiore: prius quædã præfatus de ſuis affli- ctionibus, quas ob Euangelium Chriſti perpete- batur, oſtendens in tantis malis deum ſibi fuiſſe ſolatio. Mox reconciliat Corinthijs eum, quem ſuperiore epiſto la iuſſerat tradi ſatanæ, ut amanter reciperent caſtigatũ, quem peccantem eiecerant. Hæc fermè capite primo ac ſecundo. De- inde prædicat ſtudiũ ſuum in Euangelio predicando, obiter ta- xans ac notans cæteros pſeudapoſtolos, qui ſuo ſeruientes quæ- ſtui, ſuæ ſtudentes gloriæ, nuſquam non pelliciebant ad legem Moſaicam: quam Chriſto ſic conabantur admiſcere, quaſi ſine huius acceſſione non eſſet ſpes ſalutis. Itaq; umbris legis Moſa- icæ præfert Euangelij lucem: ſubinde adhortans illos non ad ce remonias legis, ſed ad conſcientiam uitamq; Chriſto dignam. Teſtans interim qua ſynceritate prædicauerit Euangeliũ Chri ſti, quantumq; malorũ eius gratia perpeſſus ſit ſpe præmij cœ leſtis. Ad hæc indicat, quibus in rebus ſita ſit potiſſimum Chri- ſtiana pietas. Hæc tractantur in calce capitis ſecundi, ca. tertij, quarti, quinti, & principio ſexti. Nam reliqua huius capitis parte, ſimulq; initio proximi hortatur illos, ut agnoſcentes di- gnitatẽ & ſanctitatẽ ſuæ profeſſionis modis omnibus abſtine- ant ab inquinamẽtis ethnicorũ, cum quibus nihil eſſet illis com mune. Quarto loco lenit ſuperioris reprehenſionis acerbita-

tem,

tem, collaudans illorũ obedientiã, quod epiſtolæ ſuæ, licet obiurgatrici, per omnia paruiſſent: gratulaturq́;, quod is mœror temporarius, ſummum gaudium utriſq; pepererit, uelut cùm ex amaro pharmaco conſequitur gratiſſima ſanitas. Quinto loco cum exemplo Macedonum, tum uarijs argumentis, ac ſcripturarũ teſtimonijs prouocat, ut pro ſua quiſq; facultate, proq́; animi propenſione conferat aliquid in ſubſidiũ ſanctorũ, qui Hieroſolymis agebant, memor hoc ſibi mandatum à Petro, ad hoc negocij miſſo Tito cum altero collega, ut pleriq; putant, Luca, quos cõmendat Corinthijs Hæc agit capite octauo & nono. Sexto, quos ante taxauit oblique, palàm inſectatur pſeudapoſtolos, qui faſtu ac ſupercilio dignitatẽ ac maieſtatẽ apoſtolicam præ ſe ferebãt, Paulũ in contemptũ uocantes uelut humilẽ: ut qui cerdonicã exercuerit, uelut imperitum, & infantem, ad hæc toties cæſum ac uexatũ iniurijs. Aduerſus hos autoritatem ſuam aſſerit apud Corinthios: teſtans nuſquam ſibi deeſſe autoritatem ac poteſtatẽ apoſtolicam, ſed qua nolit uti, grauandis alijs, quemadmodum cæteri: ſed tantum ad cõmodũ ſuorũ & Chriſti gloriam. Deinde præfatus ueniam ſtulticiæ, quod de ſe glorioſius quædã dicere cogeretur: primũ æquat ſe ſummis apoſtolis: deinde præfert etiã, idq́; multis nominibus: uel quod latius ſparſerit euangelij doctrinã, uel quod unus gratuito eam tradiderit: neq; per ſe, neq; per ſuos grauans Achaicos: uel quod plura perpeſſus ſit euangelij cauſſa, quã illorũ quiſquã, ea ſibi gloriæ uertẽs, ob quæ quibuſdã uidebatur contemptior. Porrò ſermonis imperitiã agnoſcens modeſtiæ cauſſa, rerum ſcientiã ſibi uindicat, ne quid uel hic deſiderent. Poſtremo, quoniam pſeudapoſtoli fictis angelorum uiſionibus ſeſe uenditabant

apud

apud ſimplices, Paulus ueram & inſignem adducit uiſionem, ſe raptum in tertium uſq; cœlum: atq; illic edoctum, quæ captũ hominum excedant. Hæc ferè capite decimo, undecimo, & duodecimo. Septimo, ne per pſeudapoſtolos relaberentur in priſtina uitia, teſtatur ſibi in animo eſſe, inuiſere illos, cum autoritate interminans, ne tales eos offendat, ut ſui diſsimilis eſſe cogatur: aut ne, ſicut epiſtola ſæuire coactus eſt, ita præſens quoq; ſæuire cogatur: quod antehac non fecerit, cum ſuo iure potuiſſet. Hæc agit in calce capitis duodecimi, & capite decimotertio. Græcorum inſcriptiones teſtantur hanc epiſtolam miſsam è Philippis per Titum & Lucam. Cæterum argumenta quæ nullo autore, ſed commoda breuitate habentur in Latinis codicibus, teſtantur per eoſdem miſsam è Troade. Nam huius loci meminit capite ſecundo.

ARGVMENTI FINIS.

Ad Co-

AD CORINTHIOS SECVNDA.

PAVLVS APO-
ſtolus IESV Chriſti,
per uolũtatem dei, ac
Timotheus frater con
gregatiõi dei, quæ eſt
Corinthi, unà cũ ſan
ctis omnibus, qui ſunt
in tota Achaia. Gra-
tia uobis & pax à deo
patre noſtro & do-
mino IESV Chriſto.
Benedictus Deus &
pater domini noſtri IESV Chriſti, qui eſt pater miſericordi-
arum, & Deus omnis conſolationis, conſolans nos in omni af
flictione noſtra, in hoc, ut poſſimus conſolari eos, qui ſunt in
quauis afflictione, per conſolationem, qua noſipſos conſolatur
Deus. Quoniam ſicut abundant afflictiones Chriſti in nobis,
ita per Chriſtum abundat & conſolatio noſtra. Siue aũt affligi
mur pro ueſtri conſolatione ac ſalute, quæ operatur in toleran
tia earundẽ afflictionum, quas & nos patimur, ſiue conſolati-
onem accipimus pro ueſtri conſolatione ac ſalute, ſpes etiã no-
ſtra firma eſt pro uobis, cum ſciamus, quod quemadmodũ par-
ticipes eſtis afflictionum, ſic futuri ſitis & conſolationis. Non
enim uolumus uos ignorare fratres de afflictione noſtra, quæ
nobis

nobis accidit in Aſia: quoniã ſupra modum grauati fuimus ſupra uires, adeo ut deſperauerimus etiam de uita. Quin ipſi in nobiſipſis ſententiam mortis acceperamus, ne confideremus in nobiſipſis, ſed in deo, qui ad uitam ſuſcitat mortuos: qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit: in quo ſpem fixam habemus, quod & iam poſthac erepturus ſit, ſimul adiuuantibus & uobis, per deprecationem pro nobis, ut ex multis perſonis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ agãtur pro nobis. Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod cum ſimplicitate & ſynceritate dei, non ſapientia carnali, ſed per gratiam dei conuerſati fuerimus in mundo: abundantiùs autem erga uos. Non enim alia ſcribimus uobis, quàm quæ legitis, aut etiam agnoſcitis. Spero aũt, quod uſq; ad finem quoq; agnoſcetis, quemadmodũ & agnouiſtis nos ex parte: quoniam gloria ueſtra ſumus, quemadmodũ & uos noſtra, in die domini IESV. Et hac fiducia uolebãm ad uos uenire prius, ut geminam apud uos inirem gratiam, & per uos pertranſire in Macedoniã: & rurſum à Macedonia uenire ad uos, ac à uobis deduci in Iudæam. Hoc igitur cum in animo uerſarẽ, nuncubi leuitate ſum uſus? aut num quæ cogito, ſecundũ carnẽ cogito? Vt ſit apud me, quod eſt etiã, etiã: & quod eſt non, non. Imò fidelis Deus, quod ſermo noſter erga uos, non fuit etiã, & non. Nam dei filius IESVS Chriſtus, qui inter uos per nos prædicatus eſt, per me & Syluanũ ac Timotheũ, non fuit etiã, & non: ſed etiã per ipſum fuit. Quotquot enim ſunt promiſſiones dei, per ipſum ſunt etiam, & per ipſum amen, deo ad gloriã per nos. Porrò qui confirmat nos unà uobiſcũ in Chriſtũ, & qui unxit nos, Deus eſt: qui etiã obſignauit nos, deditq; arram ſpiritus in

cordibus

cordibus noſtris. Ego uero teſtem deum inuoco in animã meã, quod parcens uobis, nondum uenerim Corinthum: non quod dominemur uobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus gaudij ue ſtri: nam fide ſtatis. CAP. II.

SEd decreui apud memetipſum hoc, non iterum cum dolore ad uos uenire. Nam ſi ego mœrore uos afficiam, & quis eſt qui exhilaret me, niſi is qui mœrore affıcitur ex me? Et ſcripſi uobis hoc ipſum: ne ſi ueniſſem ad uos, dolorem caperẽ ex his, ex quibus oportebat me capere uoluptatem: fiduciã hanc habens erga uos omnes, quod meum gaudium omnium ueſtrũ ſit. Nam ex multa afflictione & anxietate cordis ſcripſi uobis, per multas lachrymas, non ut mœrore afficeremini, ſed ut cognoſceretis charitatem, quã habeo abundãtius erga uos. Quod ſi quis dolore affecit, non me dolore affecit, ſed ex parte, ne ag grauem omneis uos. Sufficit iſtiuſmodi homini increpatio hæc, quæ facta eſt à pluribus: adeo ut ediuerſo magis condonare debeatis & conſolari: ne quo modo fiat, ut immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi. Quapropter obſecro uos, efficite, ut ualeat in illũ charitas. Nam & in hoc ſcripſerã, ut cognoſcerem probationẽ ueſtri, an ad omnia obedientes ſitis. Cui uero condonatis aliquid, & ego cõdono. Nã & ego ſi quid condonaui, cui cõdonaui, propter uos cõdonaui in cõſpectu Chriſti, ne occuparemur à ſatana. Non enim illius cogitatiões ignoramus. Cæterũ cum ueniſſem Troadẽ in Euangeliũ Chriſti, & oſtiũ mihi eſſet apertũ per dominũ, non habui relaxationẽ ſpiritu meo, eo quod non inueniſſem Titũ fratrẽ meũ: ſed dimiſſis illis, abij in Macedoniã. Deo aũt gratia, qui ſemper triumphat per nos in Chriſto, & odorẽ notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco.

Quoniam

Quoniam Chriſti bona fragrantia ſumus deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereūt: his quidem odor mortis ad mortem, illis uero odor uitæ ad uitam. Et ad hæc quis idoneus? Non enim ſumus ut pleriq; cauponantes ſermonem dei, ſed uelut ex ſyncæritate, ſed uelut ex deo in cōſpectu dei, per Chriſtū loquimur.

INcipimus rurſus noſipſos cōmendare. Num) CA.III. egemus, ut nonnulli, cōmendaticijs epiſtolis apud uos, aut à uobis commendaticijs? Epiſtola noſtra uos eſtis, inſcripta in cordibus noſtris: quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus, dum declaratis quod eſtis epiſtola Chriſti; ſubminiſtrata, à nobis inſcripta, non atramento, ſed ſpiritu dei uiuentis: non in tabulis lapideis; ſed in tabulis cordis carneis. Fiduciā aūt huiuſmodi habemus per Chriſtum erga deum: non quod idonei ſimus ex nobiſipſis cogitare quicquam, tanquam ex nobiſipſis: ſed ſi ad aliquid idonei ſumus, id ex deo eſt, qui & idoneos fecit nos miniſtros noui teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus. Nam litera occidit, ſpiritus aūt uiuificat. Quod ſi adminiſtratio mor-
Exodi.34. tis in literis, deformata in ſaxis, fuit in gloria: adeo † ut non poſ-
ſent oculos intendere filij Iſraël in faciem Moyſi, propter gloriam uultus eius, quæ aboletur, cur non potius adminiſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi adminiſtratio condemnationis gloria, multo magis excellit adminiſtratio iuſticiæ in gloria. Quandoqnidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum eſt in hac parte, propter eminentē gloriā. Etenim ſi quod aboletur fuit in gloria, multo magis id quod manet, eſt in gloria. Itaq; cum habeamus huiuſmodi ſpem, multa libertate uta-
Ibidem. mur: & non quemadmodum † Moyſes ponebat uelamen in fa-
cie ſua, ne intenderēt filij Iſraël in finem eius quod abolebatur.

Sed

Sed obcæcati ſunt ſenſus illorũ. Nam uſq; ad diem hodiernum, idem uelamen in lectione ueteris teſtamenti manet, nec tollitur uelum, quod per Chriſtũ aboletur. Sed ad hunc uſq; diem cum legitur Moſes, uelamen cordibus illorũ impoſitum eſt. At ubi conuerſi fuerint ad dominũ, tolletur uelamen. Dominus autem Iohan.4. *ſpiritus eſt. Porrò ubi ſpiritus domini, ibi libertas. Nos autem omnes retecta facie, gloriam domini in ſpeculo repreſentantes, ad eandem imaginem transformamur à gloria in gloriã, tanquam à domini ſpiritu.*

CAPVT IIII.

Proptere a cum miniſteriũ hoc habeamus, ut noſtri miſertus eſt Deus, haud degeneramus: ſed reiecimus occultamenta dedecoris: non uerſantes per aſtutiam, neq; dolo tractantes uerbum Dei, ſed manifeſtatione ueritatis, cõmendantes noſipſos apud omnẽ conſcientiã hominũ in conſpectu Dei. Quod ſi adhuc uelatum eſt Euangeliũ noſtrum, in his qui pereunt, uelatum eſt. in quibus Deus huius ſæculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne illuceſceret illis lumen euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. Nõ enim noſipſos prædicamus, ſed Chriſtum IESVM dominum: nos autem ſeruos ueſtros propter IESVM. Quoniã Deus eſt, qui iuſſit è tenebris lucem illuceſcere, qui luxit in cordibus noſtris, ad illuminationẽ cognitionis gloriæ Dei, in facie IESV Chriſti. Habemus autẽ theſaurũ hunc in teſtaceis uaſculis, ut uirtutis eminentia ſit Dei, & nõ ex nobis, dum in omnibus premimur, at nõ anxij reddimur: laboramus, at nõ deſtituimur: perſecutionem patimur, at nõ in ea deſerimur, deijcimur, at nõ perimus: ſemper mortificationẽ domini IESV in corpore circumferentes, ut & uita

IESV *in corpore noſtro manifeſtetur·Semper enĩ nos qui ui=*
uimus, in mortẽ tradimur propter IESVM, *ut et uita* IESV
manifeſtetur in mortali carne noſtra·Itaq; mors quidẽ in nobis
agit, uita uero in uobis·Cæterũ cũ habeamus eundẽ ſpiritũ fi=
Pſal·115· *dei, iuxta illud quod ſcriptũ eſt:* * Credidi, et ideo locutus ſum:
et nos credimus, quapropter et loquimur, ſcientes quod qui ſu=
ſcitauit dominũ IESVM, *nos quoq; per* IESVM *ſuſcitabit,*
et cõſtituet uobiſcũ·Nã omnia propter uos, ut beneficiũ qd' ex
undauit, pluribus gratias agẽtibus, exuberet in gloriã Dei·Pro
pterea nõ defatigamur, ſed quãuis externus homo noſter corrũ
pitur, internus tamẽ renouatur in dies ſingulos·Nã momenta=
nea leuitas afflictiõis noſtræ, mire, ſupra modũ æternũ pondus
gloriæ parit nobis, dum nõ ſpectamus ea quæ uidentur, ſed ea
quæ non uidentur·Nam quæ uidentur temporaria ſunt: at quæ
non uidentur, æterna.

CAPVT V.

SCimus enim, quod ſi terrenũ noſtrũ domiciliũ huius taber
naculi deſtructũ fuerit, ædificationẽ ex Deo habemus, do=
miciliũ nõ manufactũ, æternũ in cœlis, Nam in hoc gemi
mus, domicilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui deſiderãtes:
ſi tamen induti, nõ nudi reperiemur·Etenim qui ſumus in hoc
tabernaculo, gemimus onerati, propterea quod nolimus exui,
ſed ſupindui, ut abſorbeatur mortalitas a uita·Porrò qui para
uit nos in hoc ipſum, Deus eſt: qui idẽ dedit nobis arrabonẽ ſpi
ritus·Itaq; bono animo ſumus ſemper, et ſcimus qd' cũ domi ſu
mus in corpore, peregrinamur à Deo· Per fidẽ enim ambula=
mus, nõ per ſpeciẽ·Cõfidimus aũt et probamus magis peregre
abeſſe à corpore, et præſentes adeſſe apud Deũ · Quapropter
cõtendimus, ſiue domi præſentes, ſiue foris peregre agentes, ut
illi

illi placeamus·Omnes enim nos manifeſtari oportet corã tri= Roma·14·
bunali Chriſti,ut reportet unuſquiſq; ea quæ fiunt per corpus,
iuxta id qđ fecit,ſiue bonũ ſiue malũ·Scientes igitur terrorem
illũ domini,ſuademus hoĩbus,Deo uero manifeſti ſumus· Spe=
ro aũt nos et in cõſcientijs ueſtris manifeſtos eſſe·Non enĩ ite=
rũ noſipſos cõmendamus uobis,ſed occaſionẽ damus uobis glo
riãdi de nobis,ut aliquid habeatis aduerſus eos qui in facie glo
riantur,et nõ in corde·Nã,ſiue inſanimus,Deo inſanimus: ſi=
ue ſani ſumus,uobis ſani ſumus·Charitas enĩ Chriſti,cõſtringit
nos,iudicãtes illud,qđ ſi unus pro oĩbus mortuus fuit,ergo oẽs
mortui fuerunt:et pro oĩbus mortuus eſt,ut qui uiuũt, poſthac
nõ ſibi uiuãt,ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt et reſurrexit· Ita=
q; nos poſthac neminẽ nouimus ſecundũ carnẽ·Porrò etiãſi co
gnouimus Chriſtũ ſecundũ carnẽ,nũc tamẽ nõ amplius noui=
mus·Proĩde ſi quis eſt ĩ Chriſto,noua creatura eſt· Vetera præ
terierũt,* ecce noua facta ſunt oĩa·Omnia aũt ex Deo,qui re Eſa·43·
cõciliauit nos ſibi per IESVM Chriſtum, deditq; nobis mini
ſterium reconciliationis:quandoquidem Deus erat in Chriſto,
mundum reconcilians ſibi,non imputans eis peccata ſua,et po
ſuit in nobis ſermonem reconciliationis· Itaq; nomine Chriſti
legatiõe fungimur:tanquã Deo uos obſecrante per nos,roga=
mus pro Chriſto,reconciliemini Deo · eum enim qui non nouit
peccatum,pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iuſti=
tia Dei per illum·

CAPVT VI·

QVin et adiuuantes obſecramus,ne in uacuũ gratiã Dei Eſa·49·
receperitis·Dicit enĩ:* In tẽpore accepto exaudiui te,
et in die ſalutis ſuccurri tibi·Ecce nũc tempus acceptũ,
ecce nunc dies ſalutis·Ne quã uſquam demus offenſionem, ne

reprehendatur miniſteriū:ſed in oībus cōmendemus noſipſos, ut Dei miniſtri,in tolerantia multa,in afflictiōibus,in neceßitatibus,in anxietatibus,in plagis,in carceribus,in ſeditiōibus, in laboribus,in uigilijs,in ieiunijs. in puritate, in ſcientia, in animi lenitate,in benignitate,in ſpiritu ſancto,in charitate nō ſimulata,in ſermōe ueritatis,in potentia Dei, per arma iuſticiæ dextra ac ſiniſtra:per gloriā et ignominiā, per cōuicia & laudes:quaſi impoſtores,et tamē ueraces: quaſi ignoti,et tamē noti:quaſi morientes,et ecce uiuimus:quaſi correpti,et nō occiſi:quaſi dolentes:ſemp tamen gaudentes:quaſi pauperes,multos tamen ditantes:ut nihil habentes,et tamen oīa poſſidentes. Os noſtrū apertū eſt erga uos Corinthij. Cor noſtrū dilatatum eſt. Nō eſtis anguſti in nobis,ſed anguſti in uiſceribus ueſtris. Eandē autē remunerationē,ut filijs polliceor. Dilatemini & uos,ne ducatis iugū cū incredulis. Quod enī cōſorciū iuſticiæ cū iniuſticia?aut quæ cōmunio luci cū tenebris?aut quæ concordia Chriſto cū Belial?aut quæ pars fideli cū infideli?aut quid cōuenit templo Dei cū ſimulacris?Nam uos templū eſtis Dei uiuentis,quemadmodū dixit Deus:Inhabitabo in illis, & inambulabo: et ero illorū Deus,et ipſi erunt mihi populus. Quapropter * exite de medio illorū,et ſeparemini ab illis:dicit dominus:& immundū ne tetigeritis,& ego ſuſcipiam uos,et ero uobis loco patris,et uos eritis mihi uice filiorum,ac filiarū: dicit dominus omnipotens.*

Leui. 26. Eſa. 52.

CAP. VII.

HAs igitur promiſſiones cum habeamus chariſſimi, mundemus noſipſos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus,perficientes ſanctimoniam cum timore Dei. Capaces eſtote noſtri, neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem

minem fraudauimus. Non hoc ad condemnationẽ ueſtri dico. Siquidem iam ante dixi uobis, quod in cordibus noſtris eſtis ad cõmoriendum et conuiuendũ. Multa mihi fiducia erga uos, multa mihi gloriatio de uobis, impletus ſum conſolatione: uehementer exundo gaudio in omni afflictione noſtra. Etenim cum ueniſſemus in Macedoniam, nullã habuit relaxationem caro noſtra, ſed in omnibus affligebamur, foris pugnæ, intus terrores. Verum qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus per aduentum Titi. Non ſolum autem per aduentum illius, uerumetiã per conſolationem, quam ille accepit de uobis, cum annunciaret nobis ueſtrum deſiderium, ueſtrum fletum, ueſtrum pro me ſtudiũ, adeo ut magis gauiſus fuerim. Nam etiam ſi contriſtaui uos per epiſtolam, non me pœnitet, tametſi pœnituerat. Video nãq; quod epiſtola illa, tametſi ad tempus contriſtauit uos: nũc gaudeo, non quod contriſtati fueritis, ſed quod contriſtati ſitis ad pœnitentiã. Nam contriſtati eſtis ſecundũ Deum, ſic ut nulla in re detrimento ſitis affecti per nos. Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is pœnitentiam ad ſalutem haud pœnitendam parit: contra mundi dolor mortẽ adfert. Ecce enim iſtuc ipſum quod ſecundũ Deum contriſtati fuiſtis, quantã in uobis genuit ſollicitudinem, imò ſatisfactionem, imò indignationẽ, imò timorem, imò deſideriũ, imò uindictam. Siquidẽ ubiq; commendaſtis uoſipſos, quod puri ſitis in eo negocio. Proinde tametſi ſcripſi uobis, non id feci eius cauſſa qui læſerat, nec eius cauſſa qui læſus fuerat, ſed ob id, ut palàm fieret ſtudium ueſtrum pro nobis apud uos in conſpectu Dei. Idcirco conſolationem accepimus ex conſolatione ueſtri: quin uberius inſuper gauiſi fuimus ob gaudiũ Titi, quod refocillatus ſit ſpiritus illius ab omni

bus uobis: quod ſi quid apud illum de uobis gloriatus ſum, non fuerim pudefactus, ſed ut omnia cum ueritate locuti ſumus uobis, ita & gloriatio noſtra, qua uſus eram apud Titum, ueritas facta eſt. Et uiſcera illius maiorem in modum erga uos affecta ſunt, dum recolit omniũ ueſtrũ obedientiã, quemadmodũ cum timore ac tremore excepεritis ipſum. Gaudeo quod in omnibus confidam uobis.

CAPVT VIII.

*CErtiores autẽ uos facio fratres de gratia Dei, quæ data fuit in eccleſijs Macedoniæ: quoniã per multã probationem afflictionis exuberauit gaudiũ illorũ, et profunda paupertas illorũ exundauit in diuitias ſimplicitatis ipſorum. Nam pro uiribus (teſtor) etiã ſupra uires prompti fuerunt, multa cum obteſtatione rogantes nos, ut beneficiũ et ſocietatẽ miniſterij ſuſciperemus ĩ ſanctos, ac nõ quatenus ſperabamus: quin etiã ſemetipſos dediderunt primũ domino, deinde & nobis per uoluntatẽ Dei, in hoc ut adhortaremur Titũ, ut quemadmodũ ante cœpiſſet, ita & conſummaret hãc quoq; erga uos beneficentiã. Imò quemadmodũ ubiq; abundatis fide, et ſermone, et ſcientia, et omni diligentia, et in ea quæ ex uobis erga nos eſt charitate, facite ut in hac quoq; beneficentia abundetis. Nõ ſecundũ imperiũ loquor, ſed per ſollicitudinẽ, erga alios etiã ueſtræ dilectionis ſynceritatẽ approbans. Noſtis enim beneficentiã domini noſtri IESV Chriſti, quod propter uos pauper factus ſit, cũ eſſet diues, ut uos illius paupertate diteſceretis. * Et conſiliũ in hoc do, nam hoc uobis conducit: qui quidẽ nõ ſolũ facere, uerũetiã uelle iam cœpiſtis anno ſuperiore. Nunc autẽ & illud quod facere cœpiſtis, perficite, ut quemadmodũ uoluntas prom*

tas prom

tas prompta fuit, ita et perficiatis, ex eo quod poteſtis. Etenĩ ſi
prius adſit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud eſt, qđ
poſſidet aliquis, accepta eſt, nõ iuxta id, quod nõ poſſidet. Non
enim, ut alijs relaxatio ſit, uobis autẽ anguſtia: ſed ut ex æquabi
litate ĩ præſenti tempore ueſtra copia illorũ ſuccurrat inopiæ,
et illorũ copia ueſtræ ſuccurrat inopiæ, ut fiat æquabilitas, quẽ
admodũ ſcriptũ eſt: Qui multũ habebat, huic nihil ſuperfuit: Exod. 16.
et qui paulũ habebat, is nihilominus habuit. Gratia autẽ Deo,
qui dedit eandẽ ſollicitudinẽ pro uobis in corde Titi, qui exhor
tationẽ acceperit: quin potius cũ eſſet diligẽtior, ſuapte ſponte
ad uos uenerit. Miſimus autẽ unà cũ illo fratrẽ eum, cuius laus
eſt ĩ Euãgelio per omnes eccleſias: nec id ſolũ, uerũ etiã delectus
eſt ab eccleſijs, comes peregrinatiõis noſtræ, cũ hac beneficen-
tia quæ adminiſtratur à nobis ad eiuſdẽ domini gloriã, et animi
ueſtri promptitudinẽ: declinãtes hoc, ne quis nos carpat in hac
exuberantia, quæ adminiſtratur à nobis, procurantes honeſta,
nõ tantũ corã domino, ſed etiã coram hominibus. Miſimus aũt
unà cũ illis fratrem noſtrũ, quẽ probaueramus in multis ſæpe
numero diligentẽ, nunc autẽ multo diligentiorẽ, ob multã fidu
ciam, quam habeo erga uos: ſiue Titi nomine, qui ſocius meus
eſt, & erga uos adiutor: ſiue aliorũ, qui fratres noſtri ſunt &
legati eccleſiarum, gloria Chriſti. Proinde documentum chari-
tatis ueſtræ, & noſtræ de uobis gloriationis, in eos demonſtre
tis, etiam in conſpectu eccleſiarum.

CAPVT IX.

NAm de ſubminiſtratione quidem, quæ fiat in ſanctos, ſu
peruacuũ eſt mihi ſcribere uobis. Noui enĩ promptitu
dinẽ animi ueſtri, quã de uobis iacto apud Macedones.

Quod Achaia parata eſt ab anno ſuperiore: & ueſtrũ exemplum prouocauit complures. Miſi tamen hos fratres, ne gloria noſtra, qua glorior de uobis, inanis fiat in hac parte: ut quemadmodũ dicebam, parati ſitis, ne quo pacto fiat, ut ſi mecum uenerint Macedones, et offenderint uos imparatos, nos pudore ſuffundamur: ut ne dicam uos, in hoc argumento gloriationis. Proinde neceſſariũ arbitratus ſum, adhortari fratres, ut prius accederent ad uos, et præpararent iam ante promiſſam bonã collationẽ ueſtram, ut ea ſit in promptu, ſic, tanquã bona collatio, & nõ tanquã fraudatio. Illud autem dico: Qui ſementem facit parce, is parcę meſſurus eſt. Et qui ſementem facit libenter, ac benigne largiendo, copioſe meſſurus eſt: unuſquiſq; ſecundum propoſitum cordis, nõ ex moleſtia, aut ex neceßitate. Nam hilarem datorem diligit Deus. Potens eſt autem Deus efficere, ut totum beneficiũ in uos exuberet, ut in omnibus omnẽ ſufficientiam habentes, exuberetis in omne opus bonũ, quemadmodum

Pſal. 111. *ſcriptũ eſt: Diſperſit dedit pauperibus, iuſticia eius manet in ſæculum. Porrò qui ſuppeditat ſemen ſeminanti, is & panẽ in cibum ſuppeditet, & multiplicet ſementem ueſtrã, & augeat prouentus iuſticiæ ueſtræ, ut in oĩb us locupletemini, in omnem ſimplicitatẽ, quæ per nos efficit, ut gratiæ agantur Deo. Nam functio huius miniſterij nõ ſolũ ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, uerumetiam exuberat in hoc, quod per multos agantur gratiæ Deo, qui per probationẽ miniſterij huius glorificant Deũ ſuper obedientia conſenſus ueſtri in euangeliũ Chriſti, et de ſimplicitate cõmunicatiõis in ipſos, et in omneis, et in illorũ oratione pro uobis, qui deſiderant uos propter eminentem gratiam Dei in uobis. Gratia autẽ Deo ſuper inenarrabili ſuo munere.*

Caput

CAP. X.

CAeterum ipſe ego Paulus obſecro uos) per lenitatem & manſuetudinem Chriſti, qui iuxta faciem quidem humilis ſum inter uos, abſens tamen audax ſum erga uos. Rogo aūt uos, ne præſens audeam ea fiducia, qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, qui putāt nos ueluti ſecundum carnem ambulare: nam in carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Siquidē arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia deo ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, & omnem celſitudinem, quæ extollitur aduerſus cognitionem dei: & captiuā ducimus omnem cogitationem ad obediendū Chriſto: & in promptu habemus uindictam aduerſus omnem inobedientiam, cum impleta fuerit ueſtra obediētia. Quæ in conſpectu ſunt uidetis? Si quis de ſeipſo cōfidit, quod Chriſti ſit, illud rurſum perpēdat ex ſeipſo, quod quemadmodū ipſe Chriſti eſt, ita & nos Chriſti ſumus. Nam ſi & amplius quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit dominus nobis in ædificationem, & non in deſtructionem ueſtri, non pudefiam, ne uidear ceu perterrefacere uos per epiſtolas: Nam epiſtolæ quidē, inquit, graues ſunt & robuſtæ, at præſentia corporis infirma, & ſermo contemptus. Hoc reputet qui iſtiuſmodi eſt, quod quales ſumus ſermone per epiſtolas cum abſumus, tales ſumus & cum adſumus facto. Non enim ſuſtinemus inſerere, aut conferre noſipſos cum quibuſdā, qui ſeipſos cōmendant. Sed iſti non intelligunt, quod ipſi inter ſeſe ſeipſos metiuntur, & comparant ſemet ſibi. At nos non in immenſum gloriabimur, uerum iuxta menſuram regulæ, qua partitus eſt nobis Deus, menſuram pertingendi etiam uſq; uos. Non enim quaſi non pertingamus uſq; ad uos, extendimus noſipſos ſupra

modum. Nam uſq; ad uos quoq; peruenimus in Euãgelio Chriſti, non in inmenſum gloriantes ſuper alienis laboribus, ſperantes futurum, ut ſubo'eſcente fide ueſtra in uobis, magnificemur iuxta regulam noſtram in exuberantiam: ut ijs quoq; regionibus, quæ ultra uos ſunt, euangelizem: non per alienam regulam, ut de his quæ parata ſunt, gloriemur: ſed qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui ſeipſum cõmendat, ille probatus eſt, ſed is quem dominus commendat.

CAP. XI.

Vtinam toleraſſetis me pauliſper in inſipiẽtia mea. Imò & ſuffertis me. Nam zelotypus ſum erga uos, dei zelo. Adiunxi enim uos uni uiro, ut uirginem caſtam exhiberetis Chriſto, ſed metuo, ne quã fiat, ut quemadmodum ſerpens Euam decepit uerſutia ſua, ita corrumpantur ſenſus ueſtri à ſimplicitate, quæ erat erga Chriſtum. Nam ſi is, qui uenit, aliũ IESVM prædicat, quem non prædicauimus: aut ſi ſpiritum alium accipitis, quem non accepiſtis, aut Euangeliũ aliud, quod non accepiſtis, rectè ſuſtinuiſſetis. Arbitror enim me nihilo inferiorem fuiſſe eximijs Apoſtolis. Cæterum licet imperitus ſim ſermone, non tamen ſcientia. Verum ubiq; manifeſti fuimus in omnibus erga uos. Num illud peccaui, quod meipſum humiliarim, ut uos exaltaremini? quod gratuito euangelium dei prædicauerim uobis? Cæteras eccleſias deprædatus ſum, accepto ab illis ſtipendio, quo uobis inſeruirem. Et cum apud uos eſſem, & egerem, non oneroſus fui cuiquã. Nam quod mihi deerat, ſuppleuerunt fratres, qui uenerant à Macedonia: & in omnibus ſic me ſeruabam ne cui eſſem oneroſus, atq; ita ſeruabo. Eſt ueritas Chriſti in me, quod hæc gloriatio non interrumpetur contra me in regionibus Achaiæ. Quapropter? an quod non diligam uos?

gam uos? Deus nouit. Verum quod facio, idem & faciã, ut am=
putem occaſionem ijs, qui cupiunt occaſionem: ut in eo de quo
gloriantur, reperiantur, quemadmodum & nos. Siquidem iſti
uſmodi pſeudapoſtoli operarij doloſi ſunt, ſumpta perſona a=
poſtolorum Chriſti, atq; haud mirum, quandoquidem ipſe ſa=
tanas transfiguratur in angelum lucis. Non magnum eſt igi=
tur, ſi & miniſtri illius, perſonam in ſe transferunt, quaſi ſint
miniſtri iuſticiæ, quorũ finis erit iuxta opera eorũ. Iterũ dico,
ne quis me putet inſipientẽ eſſe, alioquin & iam ut inſipientẽ
accipite me, ut paululũ quiddã & ego glorier. Quod dico, non
dico ſecundũ dominũ, ſed uelut per inſipientiã, in hoc argumen
to gloriationis. Quandoquidẽ multi gloriantur ſecundũ car=
nem, & ego gloriabor. Libenter enim ſuffertis inſipiẽtes, cum
ſitis ſapientes. Suffertis enim, ſi quis uos in ſeruitutem adigit, ſi
quis exedit, ſi quis accipit, ſi quis attollit ſeſe, ſi quis uos in faci=
em cædit: iuxta contumeliam loquor. Perinde quaſi nos infirmi
fuerimus, imò in quocunq; audet aliquis (per inſipientiam lo=
quor) audeo & ego. Hebræi ſunt, ſum & ego. Iſraëlitæ ſunt,
ſum & ego. Semen Abrahæ ſunt, ſum & ego. Miniſtri Chriſti
ſunt (deſipiens loquor) excellentius ſum ego: in laboribus copi *
oſius, in uerberibus ſupra modũ, * in carceribus abundantius, 2. Teſſ. 3.
in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas pla=
gas una minus accepi. Ter uirgis cæſus fui: ſemel fui lapidatus:
ter naufragiũ feci: noctẽ ac diem in profundo egi: in itineribus
ſæpe, in periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis ex gene
re, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deſer
to, periculis in mari, periculis inter falſos fratres, in labore &
moleſtia, in uigilijs ſæpe, in fame & ſiti, in ieiunijs ſæpe, in
frigore

frigore & nuditate, præter ea quæ extrinſecus accidũt, incumbens mihi quotidiana cura omnium eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego nõ uror? Si gloriari oportet, de his quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor.

CAP. XII.

DEus & pater domini noſtri IESV Chriſti, qui eſt laudãdus in ſæcula, nouit quod non mentiar. In Damaſci ciuitate gentis præfectus nomine Aretæ regis excubias poſuerat in Damaſcenorũ urbe, cupiens me cõprehendere, ac per feneſtram in ſporta demiſſus ſui per mœnia, effugiq; manus eius. Gloriari ſanè non expedit mihi, ueniã enim ad uiſiones & reuelationes domini. Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim: an in corpore, neſcio: an extra corpus, neſcio: Deus nouit, raptũ huiuſmodi in tertiũ uſq; cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominem: an in corpore, an extra corpus, neſcio: Deus nouit, raptum fuiſſe in paradiſum, & audiſſe arcana uerba, quæ fas non ſit homini loqui. Super huiuſmodi homine gloriabor: de meipſo uero non gloriabor, niſi ſuper infirmitatibus meis. Nam ſi uoluero gloriari, non ero inſipiens, ueritatẽ enim dicã, ſed parco (uobis) ne quis de me cogitet, ſuper id quod uidet eſſe me, aut quod audit ex me. Et ne excellentia reuelationũ ſupra modum efferrer, datus fuit mihi ſtimulus per carnem, nuncius ſatanæ, ut me colaphis cæderet, ne ſupra modum efferrer. Super hoc ter dominum rogaui, ut diſcederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus mea per infirmitatẽ perficitur. Libentiſſime igitur gloriabor potius ſuper infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anxietatibus

Act. 9.

*

pro

pro Chriſto. Cũ enim infirmus ſum, tunc robuſtus ſum. Factus
ſum inſipiens gloriando. Vos me coegiſtis: nam ego debueram
à uobis cõmendari. Nulla enim in re inferior fui ſummis apo=
ſtolis, tametſi nihil ſum. Signa quidem apoſtoli peracta fuerũt
inter uos cum omni patientia, & ſignis, & prodigijs, & po=
tentibus factis. Nam quid eſt in quo fuiſtis inferiores cæteris ec
cleſijs, niſi quod ipſe ego non fuerim uobis oneroſus? Condona
te mihi hanc iniuriã. Ecce tertio propenſus animo ſum, ut ueniã
ad uos, nec ero uobis oneroſus. Non enim quæro quæ ueſtra
ſunt, ſed uos. Non enim debent filij parentibus recondere, ſed
filijs parẽtes. Ego uero libentiſsime impendã, & expendar pro
animabus ueſtris: licet uberius uos diligens, minus diligar. Sed
eſto, ipſe non grauaui uos: uerum cum eſſem aſtutus, dolo uos
cepi. Num per quenquã eorum, quos miſi ad uos, expilaui uos?
Rogaui Titum, & unà cum illo miſi fratrẽ. Num quid à uobis
extorſit Titus? An non eodẽ ſpiritu ambulauimus? an non iiſdẽ
ueſtigijs? Rurſum arbitramini quod nos uobis excuſemus? In
conſpectu dei, in Chriſto loquimur, ſed oĩa chariſſimi pro ue=
ſtra ædificatione. Nam metuo, ne quâ fiat, ut ſi uenero, nõ qua=
les uelim, reperiã uos, & ego reperiar uobis, qualem nolitis. * Gal. 5.
Ne quo modo ſint cõtentiones, æmulatiões, iræ, cõcertationes,
obtrectationes, ſuſurri, tumores, ſeditiones, ne iterũ ubi uene=
ro, humilẽ faciet me Deus meus apud uos, & lugeã multos eo=
rum qui ante peccauerunt, nec eos pœnituit immundiciæ, libi=
dinisq́;, & impudicitiæ, quam patrarunt. CAP. XIII.

Hic tertius erit aduentus meus ad uos: * *In ore duorũ teſti* Deut. 17.
um aut trium conſtituetur omne uerbum. Prædixi, & Matth. 18.
prædico, ut præſens cum eſſem iterũ, ita et abſens nunc Iohan. 8.
ſcribo

Proinde Paulus uehementi & acri oratione, neq; enim eſt ulla epiſtola concitatior, ſalubriq; auſteritate, & clementi ſæuitia, ſimul & Galatarum errori medetur, & ſuam aſſerit autoritatem, & pſeudapoſtolorum fraudulētiam aperit. In ipſo ſtatim epiſtolæ limine teſtatur, ſeſe uel ſummis apoſtolis parem, aut etiam ſuperiorem, in hoc quod euangelij prædicandi autoritatem à Chriſto iam immortali cœlitus accepiſſet: atq; hoc autore fretum, in Arabia & Damaſci aliquandiu prædicaſſe Chriſtum, priuſquam cum quoquā apoſtolorū contuliſſet: deinde Hieroſolymis uidiſſe quidem Petrum ac Iacobū diebus perpaucis, neq; quicquam tamen ab illis adiutum eſſe: ſub hæc in Syria & Cilicia quatuordecim annis Chriſti præconem egiſſe: donec admonitus diuinitus, Hieroſolymā reuerſus unà cum Barnaba ac Tito, cum primarijs apoſtolis contulit Euangeliū ſuum: non quod de tot annorū prædicatione iam ueniſſet in dubium, ſed ut eorū conprobatione, quorū ſumma erat apud omnes autoritas, magis confirmarentur cæteri: ſed ita cōtuliſſe cum Petro, ut ab illo nihil acceſſerit quod ad Euangelij rem attineret: & adeo non fuiſſe ſe campulſum à Petro, ut gentibus legis onus imponeret, ut Antiochiæ Petrum cibis cōmunibus ueſcentem, ubi ſe metu ſuperuenientium Iudæorū, è conuiuio ſubduceret, palàm in os reprehenderit, docens, ex fide contingere ſalutem euangelicā, non ex obſeruatione legis iam antiquatæ. Id ueluti Petro dici cœptum, latius proſequitur, uerſus ad Galatas: demonſtrans, legem Moſaicā ad tempus modo fuiſſe datam, & ad unū Chriſtum illa ſpectaſſe omnia: in illa fuiſſe carnem, in euangelio ſpiritum: in illa umbras, in euangelio lucem: in illa imagines, in Euangelio ueritatem: in illa ſeruitutē, in Euāgelio libertatem.

Dementiæ uero eſſe, guſtatis potioribus, ultro recidere ad deteriora. Hæc agit capite primo, ſecundo, tertio, quarto. Dein de grauiter interminatus eis, ne circunciſione recepta, turpiter ſe dedant in ſeruitutem legis, oſtendit, Chriſtianam libertatem non eſſe peccandi licentiam, ſed ultroneam functionem officiorum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubente præſtantur. Poſtremo hortatur ad Chriſtianam concordiam, ad ſubleuandos infirmiores aut lapſos, ad benemerendum de iis, qui nos fidem edocuerunt. Huiuſmodi factis, quoniam ſpiritus ſunt, æterna deberi præmia: cum ceremoniis temporariis, temporaria ſit gloria: obiter in odium uocans pſeudapoſtolos: qui non ob aliud ſtudebant circuncidi Galatas, niſi ut ſuper hoc gloriarentur, uelut autores huius facinoris. Cui morbo affines ſunt, qui hodie nouos cultus & prodigioſe inſignes reperiunt, ut dicatur: hoc hominum genus ille inſtituit. Hanc epiſtolam, ut apparet, Paulus, quo ſingularem erga Galatas affectum teſtaretur, totam ſua manu ſcripſit, cum in aliis ſoleat duntaxat ſubſcribere. Noſtra argumenta ſcriptam teſtantur ab Epheſo ciuitate: Græcorum inſcriptiones ab urbe Roma.

ARGVMENTI FINIS.

reprehendatur miniſteriũ:ſed in oĩbus cõmendemus noſipſos, ut Dei miniſtri,in tolerantia multa,in afflictiõibus,in neceſſitatibus,in anxietatibus,in plagis,in carceribus,in ſeditiõibus, in laboribus,in uigilijs,in ieiunijs. in puritate, in ſcientia, in animi lenitate,in benignitate,in ſpiritu ſancto,in charitate nõ ſimulata,in ſermõe ueritatis,in potentia Dei, per arma iuſticiæ dextra ac ſiniſtra:per gloriã et ignominiã,per cõuicia & laudes:quaſi impoſtores,et tamẽ ueraces: quaſi ignoti,et tamẽ noti:quaſi morientes,et ecce uiuimus:quaſi correpti,et nõ occiſi:quaſi dolentes:ſemp tamen gaudentes:quaſi pauperes,multos tamen ditantes:ut nihil habentes,et tamẽ oĩa poſſidentes. Os noſtrũ apertũ eſt erga uos Corinthij. Cor noſtrũ dilatatum eſt. Nõ eſtis anguſti in nobis,ſed anguſti in uiſceribus ueſtris. Eandẽ autẽ remunerationẽ,ut filijs polliceor. Dilatemini & uos,ne ducatis iugũ cũ incredulis. Quod enĩ cõſorciũ iuſticiæ cũ iniuſticia? aut quæ cõmunio luci cũ tenebris? aut quæ concordia Chriſto cũ Belial? aut quæ pars fideli cũ infideli? aut quid cõuenit templo Dei cũ ſimulacris? Nam uos templũ eſtis Dei uiuentis,quemadmodũ dixit Deus:Inhabitabo in illis, & inambulabo: + et ero illorũ Deus,et ipſi erunt mihi populus. Quapropter + exite de medio illorũ,et ſeparemini ab illis:dicit dominus:& immundũ ne tetigeritis,& ego ſuſcipiam uos,et ero nobis loco patris,et uos eritis mihi uice filiorum,ac filiarũ: dicit dominus omnipotens.

Leui. 26. Eſa. 52.

CAP. VII

HAs igitur promiſſiones cum habeamus chariſſimi, mundemus noſipſos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus,perficientes ſanctimoniam cum timore Dei. Capaces eſtote noſtri, neminem læſimus, neminem corrupimus, nemine

minem fraudauimus· Non hoc ad condemnationẽ ueſtri dico· *Siquidem iam ante dixi uobis, quod in cordibus noſtris eſtis ad cõmoriendum et conuiuendũ·* Multa mihi fiducia erga uos, multa mihi gloriatio de uobis, impletus ſum conſolatione: uehementer exundo gaudio in omni afflictione noſtra· Etenim cum ueniſſemus in Macedoniam, nullã habuit relaxationem caro noſtra, ſed in omnibus affligebamur, foris pugnæ, intus terrores· Verum qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus per aduentum Titi· Non ſolum autem per aduentum illius, uerumetiã per conſolationem, quam ille accepit de uobis, cum annunciaret nobis ueſtrum deſiderium, ueſtrum fletum, ueſtrum pro me ſtudiũ, adeo ut magis gauiſus fuerim· Nam etiam ſi contriſtaui uos per epiſtolam, non me pœnitet, tametſi pœnituerat· Video nãq; quod epiſtola illa, tametſi ad tempus contriſtauit uos: nũc gaudeo, non quod contriſtati fueritis, ſed quod contriſtati ſitis ad pœnitentiã· Nam contriſtati eſtis ſecundũ Deum, ſic ut nulla in re detrimento ſitis affecti per nos· Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is pœnitentiam ad ſalutem haud pœniten dam parit: contra mundi dolor mortẽ adfert· Ecce enim iſtuc ipſum quod ſecundũ Deum contriſtati fuiſtis, quantã in uobis genuit ſollicitudinem, imò ſatisfactionem, imò indignationẽ, imò timorem, imò deſideriũ, imò uindictam· Siquidẽ ubiq; commendaſtis uoſipſos, quod puri ſitis in eo negocio· Proinde tametſi ſcripſi uobis, non id feci eius cauſa qui læſerat, nec eius cauſa qui læſus fuerat, ſed ob id, ut palàm fieret ſtudium ueſtrum pro nobis apud uos in conſpectu Dei· Idcirco conſolationem accepimus ex conſolatione ueſtri: quin uberius inſuper gauiſi fuimus ob gaudiũ Titi, quod refocillatus ſit ſpiritus illius ab omni

bus uobis: quod ſi quid apud illum de uobis gloriatus ſum, non fuerim pudefactus, ſed ut omnia cum ueritate locuti ſumus uobis, ita & gloriatio noſtra, qua uſus eram apud Titum, ueritas facta eſt. Et uiſcera illius maiorem in modum erga uos affecta ſunt, dum recolit omniũ ueſtrũ obedientiã, quemadmodũ cum timore ac tremore exceperitis ipſum. Gaudeo quod in omnibus confidam uobis.

CAPVT VIII.

CErtiores autẽ uos facio fratres de gratia Dei, quæ data fuit in eccleſijs Macedoniæ: quoniã per multã probationem afflictionis exuberauit gaudiũ illorũ, et profunda paupertas illorũ exundauit in diuitias ſimplicitatis ipſorum. Nam pro uiribus (teſtor) etiã ſupra uires prompti fuerunt, multa cum obteſtatione rogantes nos, ut beneficiũ et ſocietatẽ miniſterij ſuſciperemus ĩ ſanctos, ac nõ quatenus ſperabamus: quin etiã ſemetipſos dediderunt primũ domino, deinde & nobis per uoluntatẽ Dei, in hoc ut adhortaremur Titũ, ut quemadmodũ ante cepiſſet, ita & conſummaret hãc quoq; erga uos beneficentiã. Imò quemadmodũ ubiq; abundatis fide, et ſermone, et ſcientia, et omni diligentia, et in ea quæ ex uobis erga nos eſt charitate, facite ut in hac quoq; beneficentia abundetis. Nõ ſecundũ imperiũ loquor, ſed per ſollicitudinẽ, erga alios etiã ueſtræ dilectionis ſynceritatẽ approbans. Noſtis enim beneficentiã domini noſtri IESV Chriſti, quod propter uos pauper factus ſit, cũ eſſet diues, ut uos illius paupertate diteſceretis. Et conſiliũ in hoc do, nam hoc uobis conducit: qui quidẽ nõ ſolũ facere, uerũetiã uelle iam cœpiſtis anno ſuperiore. Nunc autẽ & illud quod facere cœpiſtis, perficite, ut quemadmodũ uoluntas prom-

tas prompta fuit, ita et perficiatis, ex eo quod poteſtis. Eteni ſi *prius adſit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud eſt, qd' poſſidet aliquis, accepta eſt, nõ iuxta id, quod nõ poſſidet.* Nõn *enim, ut alijs relaxatio ſit, uobis autẽ anguſtia: ſed ut ex æquabi litate ĩ præſenti tempore ueſtra copia illorũ ſuccurrat inopiæ, et illorũ copia ueſtræ ſuccurrat inopiæ, ut fiat æquabilitas, quẽ admodũ ſcriptũ eſt: Qui multũ habebat, huic nihil ſuperfuit:* Exod. 16. *et qui paulũ habebat, is nihilominus habuit.* Gratia autẽ Deo, *qui dedit eandẽ ſollicitudinẽ pro uobis in corde Titi, qui exhor tationẽ acceperit: quin potius cũ eſſet diligẽtior, ſuapte ſponte ad uos uenerit.* Miſimus autẽ unà cũ illo fratrẽ eum, *cuius laus eſt ĩ Euãgelio per omnes eccleſias: nec id ſolũ, uerũetiã delectus eſt ab eccleſijs, comes peregrinatiõis noſtræ, cũ hac beneficen= tia quæ adminiſtratur à nobis ad eiuſdẽ domini gloriã, et animi ueſtri promptitudinẽ: declinãtes hoc, ne quis nos carpat in hac exuberantia, quæ adminiſtratur à nobis, procurantes honeſta, nõ tantũ corã domino, ſed etiã coram hominibus.* Miſimus aũt *unà cũ illis fratrem noſtrũ, quẽ probaueramus in multis, ſæpe numero diligentẽ, nunc autẽ multo diligentiorẽ, ob multã fidu ciam, quam habeo erga uos: ſiue Titi nomine, qui ſocius meus eſt, & erga uos adiutor: ſiue aliorũ, qui fratres noſtri ſunt & legati eccleſiarum, gloria Chriſti.* Proinde documentum chari= *tatis ueſtræ, & noſtræ de uobis gloriationis, in eos demonſtre tis, etiam in conſpectu eccleſiarum.*

CAPVT IX.

N*Am de ſubminiſtratione quidem, quæ fiat in ſanctos, ſu peruacuũ eſt mihi ſcribere uobis.* Noui enĩ *promptitu dinẽ animi ueſtri, quã de uobis iacto apud* Macedones.

Quod Achaia parata eſt ab anno ſuperiore: & ueſtrũ exem=
plum prouocauit complures. Miſi tamen hos fratres, ne gloria
noſtra, qua glorior de uobis, inanis fiat in hac parte: ut quemad
modũ dicebam, parati ſitis, ne quo pacto fiat, ut ſi mecum uene
rint Macedones, et offenderint uos imparatos, nos pudore ſuf
fundamur: ut ne dicam uos, in hoc argumento gloriationis. Pro
inde neceßariũ arbitratus ſum, adhortari fratres, ut prius ac=
cederent ad uos, et præpararent iam ante promiſſam bonã col
lationẽ ueſtram, ut ea ſit in promptu, ſic, tanquã bona collatio,
& nõ tanquã fraudatio. Illud autem dico: Qui ſementem facit
parce, is parcę meſſurus eſt. Et qui ſementem facit libenter, ac
benigne largiendo, copioſe meſſurus eſt: unuſquiſq; ſecundum
propoſitum cordis, nõ ex moleſtia, aut ex neceßitate. Nam hi=
larem datorem diligit Deus. Potens eſt autem Deus efficere, ut
totum beneficiũ in uos exuberet, ut in omnibus omnẽ ſufficien
tiam habentes, exuberetis in omne opus bonũ, quemadmodum
Pſal. 111. ſcriptũ eſt: Diſperſit dedit pauperibus, iuſticia eius manet in
ſæculum. Porrò qui ſuppeditat ſemen ſeminanti, is & panẽ in
cibum ſuppeditet, & multiplicet ſementem ueſtrã, & augeat
prouentus iuſticiæ ueſtræ, ut in oĩbus locupletemini, in omnem
ſimplicitatẽ, quæ per nos efficit, ut gratiæ agantur Deo. Nam
functio huius miniſterij nõ ſolũ ſupplet ea quæ deſunt ſanctis,
uerumetiam exuberat in hoc, quod per multos agantur gratiæ
Deo, qui per probationẽ miniſterij huius glorificant Deũ ſu=
per obedientia conſenſus ueſtri in euangeliũ Chriſti, et de ſim
plicitate cõmunicatiõis in ipſos, et in omneis, et in illorũ oratĩ
one pro uobis, qui deſiderant uos propter eminentem gratiam
Dei in uobis. Gratia autẽ Deo ſuper inenarrabili ſuo munere.

Aeterum ipſe ego Paulus obſecro uos) CAP. X.
per lenitatem & manſuetudinem Chriſti, qui iuxta faci em quidem humilis ſum inter uos, abſens tamen audax ſum erga uos. Rogo aūt uos, *ne præſens audeam ea fiducia, qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, qui putāt nos ueluti ſecundum carnem ambulare: nam in carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Siquidē arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia deo ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, & omnem celſitudinem, quæ extollitur aduerſus cognitionem dei: & captiuā ducimus omnem cogitationem ad obediendū Chriſto: & in promptu habemus uindictam aduerſus omnem inobedientiam, cum impleta fuerit ueſtra obediētia. Quæ in conſpectu ſunt uidetis? Si quis de ſeipſo cōfidit, quod Chriſti ſit, illud rurſum perpēdat ex ſeipſo, quod quemadmodū ipſe Chriſti eſt, ita & nos Chriſti ſumus.* Nam ſi *& amplius quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit dominus nobis in ædificationem, & non in deſtructionem ueſtri, non pudefiam, ne uidear ceu perterrefacere uos per epiſtolas:* Nam *epiſtolæ quidē, inquit, graues ſunt & robuſtæ, at præſentia corporis infirma, & ſermo contemptus.* Hoc *reputet qui iſtiuſmodi eſt, quod quales ſumus ſermone per epiſtolas cum abſumus, tales ſumus & cum adſumus facto.* Non *enim ſuſtinemus inſerere, aut conferre noſipſos cum quibuſdā, qui ſeipſos cōmendant. Sed iſti non intelligunt, quod ipſi inter ſeſe ſeipſos metiuntur, & comparant ſemet ſibi. At nos non in immenſum gloriabimur, uerum iuxta menſuram regulæ, qua partitus eſt nobis Deus, menſuram pertingendi etiam uſq; uos.* Non *enim quaſi non pertingamus uſq; ad uos, extendimus noſipſos ſupra*

F 5 *modum.*

modum. Nam uſq; ad uos quoq; peruenimus in Euãgelio Chriſti, non in inmenſum gloriantes ſuper alienis laboribus, ſperantes futurum, ut ſubo'ſcente fide ueſtra in uobis, magnificemur iuxta regulam noſtram in exuberantiam: ut ijs quoq; regionibus, quæ ultra uos ſunt, euangelizem: non per alienam regulam, ut de his quæ parata ſunt, gloriemur: ſed qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui ſeipſum cõmendat, ille probatus eſt, ſed is quem dominus commendat. CAP. XI.

VTinam tolerâßetis me pauliſper in inſipiẽtia mea. Imò & ſuffertis me. Nam zelotypus ſum erga uos, dei zelo. Adiunxi enim uos uni uiro, ut uirginem caſtam exhiberetis Chriſto, ſed metuo, ne quâ fiat, ut quemadmodum ſerpens Euam decepit uerſutia ſua, ita corrumpantur ſenſus ueſtri à ſimplicitate, quæ erat erga Chriſtum. Nam ſi is, qui uenit, aliũ IESVM prædicat, quem non prædicauimus: aut ſi ſpiritum alium accipitis, quem non accepiſtis, aut Euangeliũ aliud, quod non accepiſtis, rectè ſuſtinuißetis. Arbitror enim me nihilo inferiorem fuiſſe eximijs Apoſtolis. Cæterum licet imperitus ſim ſermone, non tamen ſcientia. Verum ubiq; manifeſti fuimus in omnibus erga uos. Num illud peccaui, quod meipſum humiliarim, ut uos exaltaremini? quod gratuito euangelium dei prædicauerim uobis? Cæteras eccleſias deprædatus ſum, accepto ab illis ſtipendio, quo uobis inſeruirem. Et cum apud uos eſſem, & egerem, non oneroſus fui cuiquã. Nam quod mihi deerat, ſuppleuerunt fratres, qui uenerant à Macedonia: & in omnibus ſic me ſeruabam ne cui eſſem oneroſus, atq; ita ſeruabo. Eſt ueritas Chriſti in me, quod hæc gloriatio non interrumpetur contra me in regionibus Achaiæ. Quapropter? an quod non diligam uos?

gam uos? Deus nouit. Verum quod facio, idem & faciã, ut amputem occaſionem iis, qui cupiunt occaſionem: ut in eo de quo glorientur, reperiantur, quemadmodum & nos. Siquidem iſtiuſmodi pſeudapoſtoli operarij doloſi ſunt, ſumpta perſona apoſtolorum Chriſti, atq; haud mirum, quandoquidem ipſe ſatanas transfiguratur in angelum lucis. Non magnum eſt igitur, ſi & miniſtri illius, perſonam in ſe transferunt, quaſi ſint miniſtri iuſticiæ, quorũ finis erit iuxta opera eorũ. Iterũ dico, ne quis me putet inſipientẽ eſſe, alioquin & iam ut inſipientẽ accipite me, ut paululũ quiddã & ego glorier. Quod dico, non dico ſecundũ dominũ, ſed uelut per inſipientiã, in hoc argumento gloriationis. Quandoquidẽ multi gloriantur ſecundũ carnem, & ego gloriabor. Libenter enim ſuffertis inſipiẽtes, cum ſitis ſapientes. Suffertis enim, ſi quis uos in ſeruitutem adigit, ſi quis exedit, ſi quis accipit, ſi quis attollit ſeſe, ſi quis uos in faciem cædit: iuxta contumeliam loquor. Perinde quaſi nos infirmi fuerimus, imò in quocunq; audet aliquis (per inſipientiam loquor) audeo & ego. Hebræi ſunt, ſum & ego. Iſraëlitæ ſunt, ſum & ego. Semen Abrahæ ſunt, ſum & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (deſipiens loquor) excellentius ſum ego: in laboribus copioſius, in uerberibus ſupra modũ, * in carceribus abundantius, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas plagas una minus accepi. Ter uirgis cæſus fui: ſemel fui lapidatus: ter naufragiũ feci: noctẽ ac diem in profundo egi: in itineribus ſæpe, in periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deſerto, periculis in mari, periculis inter falſos fratres, in labore & moleſtia, in uigilijs ſæpe, in fame & ſiti, in ieiunijs ſæpe, in frigore

* 2. Teſſ. 3.

*frigore & nuditate, præter ea quæ extrinſecus accidũt, incum-
bens mihi quotidiana cura omnium eccleſiarum. Quis infirma
tur, & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego nõ uror? Si
gloriari oporteat, de his quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor.*

DEus & pater domini noſtri IESV) CAP. XII.
Act. 9. *Chriſti, qui eſt laudãdus in ſæcula, nouit quod non men
tiar. In Damaſci ciuitate gentis præfectus nomine Are
tæ regis excubias poſuerat in Damaſcenorũ urbe, cupiens me
cõprehendere, ac per feneſtram in ſporta demiſſus ſu per mœ
nia, effugiq; manus eius. Gloriari ſanè non expedit mihi, ueniã
enim ad uiſiones & reuelationes domini. Noui hominem in
Chriſto ante annos quatuordecim: an in corpore, neſcio: an ex
tra corpus, neſcio: Deus nouit, raptũ huiuſmodi in tertiũ uſq;
cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominem: an in corpore, an extra
corpus, neſcio: Deus nouit, raptum fuiſſe in paradiſum, & au
diſſe arcana uerba, quæ fas non ſit homini loqui. Super huiuſ-
modi homine gloriabor: de meipſo uero non gloriabor, niſi ſu-
per infirmitatibus meis. Nam ſi uoluero gloriari, non ero in-
* ſipiens, ueritatẽ enim dicã, ſed parco (uobis) ne quis de me co-
gitet, ſuper id quod uidet eſſe me, aut quod audit ex me. Et ne
excellentia reuelationũ ſupra modum efferrer, datus fuit mihi
ſtimulus per carnem, nuncius ſatanæ, ut me colaphis cæderet,
ne ſupra modum efferrer. Super hoc ter dominum rogaui, ut
diſcederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam
uirtus mea per infirmitatẽ perficitur. Libentiſſime igitnr glo-
riabor potius ſuper infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uir
tus Chriſti. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus, in con-
tumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anxietatibus*

pro

*pro Chriſto. Cũ enim infirmus ſum, tunc robuſtus ſum. Factus ſum inſipiens gloriando. Vos me coegiſtis: nam ego debueram à uobis cõmendari. Nulla enim in re inferior fui ſummis apoſtolis, tametſi nihil ſum. Signa quidem apoſtoli peracta fuerũt inter uos cum omni patientia, & ſignis, & prodigijs, & potentibus factis. Nam quid eſt in quo fuiſtis inferiores cæteris ecclefijs, niſi quod ipſe ego non fuerim uobis oneroſus? Condonate mihi hanc iniuriã. Ecce tertio propenſus animo ſum, ut ueniã ad uos, nec ero uobis oneroſus. Non enim quæro quæ ueſtra ſunt, ſed uos. Non enim debent filij parentibus recondere, ſed filijs parẽtes. Ego uero libentiſſime impendã, & expendar pro animabus ueſtris: licet uberius uos diligens, minus diligar. Sed eſto, ipſe non grauaui uos: uerum cum eſſem aſtutus, dolo uos cepi. Num per quenquã eorum, quos miſi ad uos, expilaui uos? Rogaui Titum, & unà cum illo miſi fratrẽ. Num quid à uobis extorſit Titus? An non eodẽ ſpiritu ambulauimus? an non ijſdẽ ueſtigijs? Rurſum arbitramini quod nos uobis excuſemus? In conſpectu dei, in Chriſto loquimur, ſed oĩa chariſſimi pro ueſtra ædificatione. Nam metuo, ne quã fiat, ut ſi uenero, nõ quales uelim, reperiã uos, & ego reperiar uobis, qualem nolitis. * Ne quo modo ſint cõtentiones, æmulatiões, iræ, cõcertationes, obtrectationes, ſuſurri, tumores, ſeditiones, ne iterũ ubi uenero, humilẽ faciet me Deus meus apud uos, & lugeã multos eorum qui ante peccauerunt, nec eos pœnituit immundiciæ, libidinisq;, & impudicitiæ, quam patrarunt.* Gal. 5.

CAP. XIII.

*Hic tertius erit aduentus meus ad uos: * In ore duorũ teſtium aut trium conſtituetur omne uerbum. Prædixi, & prædico, ut præſens cum eſſem iterũ, ita et abſens nunc* Deut. 17. Matth. 18. Iohan. 8.

ſcribo

ſcribo ijs, qui ante peccauerunt, & reliquis omnibus: quod ſi ue nero denuo, non parcam. Quandoquidem experimẽtum quæritis in me loquentis Chriſti, qui erga uos non eſt infirmus, ſed potens eſt in uobis: nam quamuis crucifixus fuit ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute dei. Siquidẽ & nos infirmi ſumus in illo, ſed uiuemus cum illo ex uirtute dei erga uos. Voſipſos tentate, num ſitis in fide. Voſipſos probate. An non cognoſcitis uoſmet ipſos, quod IESVS Chriſtus in uobis eſt? Niſi ſicubi reprobi eſtis. At ſpero uos cognituros, quod nos nõ ſimus reprobi. Opto aũt apud deum, ne quid mali faciatis, non quò nos probati appareamus, ſed ut uos, quod honeſtum eſt, faciatis: nos uero ueluti reprobi ſimus. Non enim poſſumus quicquam aduerſus ueritatem, ſed pro ueritate. Gaudemus enim, cum nos infirmi fuerimus: uos aũt ualidi fueritis. Hoc aũt inſuper optamus, ueſtrã integritatem. Propterea hæc abſens ſcribo, ne cum præſens fuero, rigidus ſim iuxta poteſtatem, quàm dedit mihi dominus in extructionem, & non in deſtructionem. Quod ſupereſt fratres, ualete, integri eſtote, conſolationem habete, unanimes ſitis, in pace agite, & deus charitatis ac pacis erit uobiſcum. Salutate uos mutuo ſancto oſculo. Salutãt uos ſancti omnes. Gratia domini IESV Chriſti, & charitas dei, & communicatio ſpiritus ſancti ſit cum omnibus uobis.

AMEN.

AD CORINTHIOS SECVNDA

Miſſa fuit à Philippis Macedoniæ per Titum & Lucam.

In epiſto-

IN EPISTOLAM AD GALATAS
argumentum per Eraſmum Roterodamum.

g Alatæ Græci ſunt, ſed ex Gallis oriundi. Vnde iuxta diuum Hieronymum originis ingenium, ingenij tarditate referebãt. Quandoquidem & Hilarius Gallus ipſe, in hymnorum carmine Gallos indociles uocat. Et Paulus illos obiurgans ἀνοήτους*, appellat. Ad quorum ingenium ſuum attemperans ſermonem, acerbius illos caſtigat, quàm ullos in cæteris epiſtolis: & reprehendit magis quàm docet: ut quibus ratio ſuadere non poterat, reuocaret autoritas. Agit in hac epiſtola, quod nuſquã non agit, ut à legis Moſaicæ ſeruitute inuitet ad euangelij gratiã. Quod idem agit in epiſtola ad Romanos: nam utriſq; idem error acciderat, ſed diuerſa ratione. Nam Romani primũ in Iudaiſmũ inducti, poſtea reſipuerunt: Galatæ recte ab Apoſtolo inſtituti, pſeudapoſtolorũ opera in Iudaiſmum retracti fuerunt. Quod Romani perperã inſtituti ſunt, ſimplicitatis erat: quod mox admoniti reſipuerunt, prudẽtiæ. Contra, quod Galatæ Chriſtum amplexi ſunt, facilitatis erat: quod protinus in Iudaiſmũ relapſi, leuitatis atq; ſtulticiæ. Ad hos igitur ſubierãt pſeudapoſtoli, uelut à Petro & Iacobo ſummatibus apoſtolis miſſi: & Pauli autoritatẽ calumnijs eleuabant, negãtes illi fidem habendã, qui ſibi non conſtaret, nunc legis utens ceremonijs, ſuſceptis uotis, raſoq; capite, et circũciſo Timotheo, nũc cũ ethnicis legẽ negligens ac dãnans: potius audiẽdos, qui apud Petrũ & Iacobũ uerſati fuiſſent, quiq; dominũ IESVM uidiſſent, cũ Pau. nec uidiſſet Chriſtũ, & diſcipulorũ dũtaxat diſcipulus eſſet, nõ Chriſti.*

Proinde

Proinde Paulus uehementi & acri oratione, neq; enim eſt ulla epiſtola concitatior, ſalubriq; auſteritate, & clementi ſæuitia, ſimul & Galatarum errori medetur, & ſuam aßerit autoritatem, & pſeudapoſtolorum fraudulētiam aperit. In ipſo ſtatim epiſtolæ limine teſtatur, ſeſe uel ſummis apoſtolis parem, aut etiam ſuperiorem, in hoc quod euangelij prædicandi autoritatem à Chriſto iam immortali cœlitus accepißet: atq; hoc autore fretum, in Arabia & Damaſci aliquandiu prædicaße Chriſtum, priuſquam cum quoquā apoſtolorū contulißet: deinde Hieroſolymis uidiße quidem Petrum ac Iacobū diebus perpaucis, neq; quicquam tamen ab illis adiutum eſſe: ſub hæc in Syria & Cilicia quatuordecim annis Chriſti præconem egiſſe: donec admonitus diuinitus, Hieroſolymā reuerſus unà cum Barnaba ac Tito, cum primarijs apoſtolis contulit Euangeliū ſuum: non quod de tot annorū prædicatione iam ueniſſet in dubium, ſed ut eorū conprobatione, quorū ſumma erat apud omnes autoritas, magis confirmarentur cæteri: ſed ita cōtuliße cum Petro, ut ab illo nihil acceſſerit quod ad Euangelij rem attineret: & adeo non fuiße ſe compulſum à Petro, ut gentibus legis onus imponeret, ut Antiochiæ Petrum cibis cōmunibus ueſcentem, ubi ſe metu ſuperuenientium Iudæorū, è conuiuio ſubduceret, palàm in os reprehenderit, docens, ex fide contingere ſalutem euangelicā, non ex obſeruatione legis iam antiquatæ. Id ueluti Petro dici cœptum, latius proſequitur, uerſus ad Galatas: demonſtrans, legem Moſaicā ad tempus modo fuiße datam, & ad unū Chriſtum illa ſpectaße omnia: in illa fuiſſe carnem, in euangelio ſpiritum: in illa umbras, in euangelio lucem: in illa imagines, in Euangelio ueritatem: in illa ſeruitutē, in Euāgelio libertatem.

Dementiæ

Dementiæ uero eſſe, guſtatis potioribus, ultro recidere ad deteriora. Hæc agit capite primo, ſecundo, tertio, quartò. Dein de grauiter interminatus eis, ne circunciſione recepta, turpiter ſe dedant in ſeruitutem legis, oſtendit, Chriſtianam libertatem non eſſe peccandi licentiam, ſed ultroneam functionem officiorum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubente præſtantur. Poſtremo hortatur ad Chriſtianam concordiam, ad ſubleuandos infirmiores aut lapſos, ad benemerendum de ijs, qui nos fidem edocuerunt. Huiuſmodi factis, quoniam ſpiritus ſunt, æterna deberi præmia: cum ceremonijs temporarijs, temporaria ſit gloria: obiter in odium uocans pſeudapoſtolos: qui non ob aliud ſtudebant circuncidi Galatas, niſi ut ſuper hoc gloriarentur, uelut autores huius facinoris. Cui morbo affines ſunt, qui hodie nouos cultus & prodigioſe inſignes reperiunt, ut dicatur: hoc hominum genus ille inſtituit.

Hanc epiſtolam, ut apparet, Paulus, quo ſingularem erga Galatas affectum teſtaretur, totam ſua manu ſcripſit, cum in alijs ſoleat duntaxat ſubſcribere. Noſtra argumenta ſcriptam teſtantur ab Epheſo ciuitate: Græcorum inſcriptiones ab urbe Roma.

ARGVMENTI FINIS.

EPISTOLA
PAVLI AD GALATAS.

PAVLVS APOſtolus, non ab hominibus, neq; per hominē, ſed p IESVM Chriſtum, ac Deum patrē, qui ſuſcitauit illum ex mortuis, quiq; mecum ſunt omnes fratres, eccleſijs Galatiæ. Gratia uobis et pax à Deo patre & domino noſtro IESV Chriſto, qui dedit ſeipſum pro peccatis noſtris ut eriperet nos ex præſenti ſæculo malo, iuxta uoluntatem Dei & patris noſtri: cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Miror, quod à Chriſto, qui uocauit uos per gratiam, adeo cito transferamini in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi quod quidam ſunt, qui turbant uos, & uolunt inuertere euangelium Chriſti. Cæterum etiamſi nos, aut angelus è cœlo prædicauerit uobis euangelium, præter id quod prædicauimus uo-
1.Cor.15. bis, anathema ſit. * Quemadmodum ante diximus, & nunc iterum dico: ſi quis uobis prædicauerit euangelium, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Nunc enim utrum hominibus

ſuadeo,

ſuadeo, an Deo? aut quæro hominibus placere? Nam ſi hactenus hominibus placuiſſem, Chriſti ſeruus haud quaquam eſſem. Notum autem uobis facio fratres, euangelium quod prædicatum eſt à me, non eſſe ſecundum hominem. Neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationem IESV Chriſti. Audiſtis enim meam conuerſationem quondam in Iudaiſmo, quod ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei, ac depopulabar illam, & proficiebam in Iudaiſmo ſupra multos æquales in genere meo, cum uehementer eſſem ſtudioſus à maioribus meis traditorum inſtitutorum. Aſt ubi Deo, qui ſegregauerat me ab utero matris meæ, & uocauit per gratiam ſuam in hoc, ut reuelaret filium ſuum per me, uiſum eſt, ut prædicarem ipſum inter gentes, continuo non contuli cum carne & ſanguine, neq; redij Hieroſolymam, ad eos qui ante me fuerant apoſtoli: ſed abij in Arabiam, ac denuo reuerſus ſum Damaſcum. Deinde poſt annos treis redij Hieroſolymam, ut uiderem Petrum, & manſi apud illum dies quindecim. Alium autem ex apoſtolis non uidi quenquã, niſi Iacobum fratrem domini. Porrò quæ ſcribo uobis, ecce coram Deo, non mentior. Deinde ueni in regiones Syriæ, Ciliciæq;. Eram autem ignotus iuxta faciem eccleſijs Iudeæ, quæ erant in Chriſto. Sed tantum hic rumor apud illos erat, qui perſequebatur nos aliquando, nunc prædicat fidem, quam quondam expugnabat, & glorificabant in me Deum.

CAPVT II.

DEinde poſt annos quatuordecim rurſum aſcendi Hieroſolymã unà cũ Barnaba, aſſumpto ſimul & Tito. Aſcẽdi aũt iuxta reuelationẽ, & contuli cũ illis euangeliũ,

quod prædico inter gentes, ſed priuatim cum ijs, qui erant in precio, ne quo modo in uanum currerē, aut cucurriſſem. Sed neq; Titus, qui mecum erat, cum eſſet Græcus, compulſus fuit circumcidi, propter obiter ingreſſos falſos fratres, qui ſubintroierant ad explorandum libertatem noſtram quam habemus in Chriſto IESV, quo nos in ſeruitutē adigerent. Quibus ne ad tempus quidem ceſſimus per ſubiectionem, ut ueritas Euangelij permaneret apud uos. Ab his autem qui uidebantur aliquid eſſe, quales aliquando fuerint, nihil mea refert. Perſonam hominis Deus nō accipit. Nam mihi qui uidebantur eſſe in precio, nihil contulerunt. Imò contra, cum uidiſſent, mihi concreditum fuiſſe euangelium præputij, quemadmodum Petro circuncifionis. Nam qui efficax fuit in Petro ad apoſtolatum circuncifionis, efficax fuit & in me erga gentes, cum cognouiſſent gratiam mihi datam Iacobus & Cephas & Iohannes, qui uidebantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi ac Barnabæ ſocietatis: ut nos in gentes, ipſi uero in circunciſionem apoſtolatu fungeremur, tantum ut pauperum memores eſſemus, in quo & diligens fui, ut hoc ipſum facerem. Cum autem ueniſſet Petrus Antiochiam, palàm illi reſtiti, eo quod reprehenſus eſſet. Nam antequā ueniſſent quidam à Iacobo, unà cum gentibus ſumebat cibum. cum autem ueniſſent, ſubduxit ac ſeparauit ſe ab illis, metuens eos, qui erant ex circunciſione, ac ſimulabant unà cum illo cæteri quoq; Iudæi, adeo ut Barnabas ſimul abduceretur in illorum ſimulationē. uerum ubi uidiſſem, quod non recto pede incederent ad ueritatē euangelij, dixi Petro coram omnibus: Si tu, cum ſis Iudæus, gentiliter uiuis, ac non Iudaice, cur gentes cogis Iudaiſſare? Nos natura Iudæi & non

non ex gentibus peccatores, quoniã ſcimus non iuſtificari hominem ex operibus legis, niſi per fidem IESV *Chriſti, & nos i Chriſtũ* IESVM *credidimus, ut iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: propterea quod non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. quod ſi dum quærimus iuſtificari per Chriſtum, reperimur & ipſi peccatores. num ergo Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit. Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſum ædifico, tranſgreſſorem meipſum conſtituo. Ego enim per legem legi mortuus fui, ut Chriſto uiuerem unà cum Chriſto crucifixus ſum. Viuo tamẽ, nõ iam ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Vitam autem quam nunc uiuo in carne, per fidem uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Non aſpernor gratiã Dei. Nam ſi per legem eſt iuſticia, igitur Chriſtus fruſtra mortuus eſt.*

CAPVT III.

O Stulti Galatæ, quis uos faſcinauit, ut non crederetis ueritati? Quibus præ oculis IESVS *Chriſtus ante fuit depictus, inter uos crucifixus. Hoc ſolum cupio diſcere à uobis, utrum ex operibus legis ſpiritũ accepiſtis, an ex prædicatione fidei? Adeo ſtulti eſtis, cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſumamini. Tam multa paſſi eſtis fruſtra, ſi tamen et fruſtra. Qui igitur ſubminiſtrat uobis ſpiritũ, & operatur uirtutes in uobis, utrũ ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit? * Quemadmodum Abraham credidit Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam. Scitis igitur, quod qui ex fide ſunt, hi ſunt filij Abrahæ. Præuidens autẽ ſcriptura, quod ex fide iuſtificet gentes Deus, prius rem lætam nunciauit Abrahæ: * Benedicentur, inquiens, in te omnes gentes. Itaq; qui ex fide ſunt, benedicuntur cum fideli Abraham. Nam quotquot ex operibus lo-*

Gene. 15.
Roma. 4.
Gene. 22.

Deute. 27. *bus legis ſunt, execrationi ſunt obnoxij. Scriptũ eſt enim:* ✶ Ex
ecrabilis omnis, qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt
in libro legis, ut faciat ea. Quod *autem in lege nullus iuſtifice=*
Abac. 2. *tur apud* Deum, *palàm eſt.* ✶ *Siquidem iuſtus ex fide uiuet.* Lex
autem non eſt ex fide: ſed qui fecerit ea homo, uiuet in ipſis.
Chriſtus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis fa=
Deute. 21. *ctus eſt execratio. Scriptũ eſt enim:* Execrabilis *omnis qui pen*
det in ligno: ut in gentes benedictio Abrahæ ueniret per Chri=
ſtum IESVM, *ut promiſſionem ſpiritus acciperemus per fi=*
dem Fratres, *ſecundum hominẽ dico.* Hominis *licet teſtamen=*
tum, tamen ſi ſit comprobatum, nemo reijcit, aut addit aliquid.
Porrò *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius.* Non *di*
cit, & ſeminibus, tanquã de multis: ſed tanquã de uno: & in ſe
mine tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc *autem dico, teſtamentũ ante cõ=*
probatum à Deo *erga Chriſtum, lex quæ poſt annos quadrin=*
gentos & triginta cœpit, non facit iritum, ut abroget promiſ
ſionem. Nam *ſi ex lege eſt hæreditas, non iam eſt ex promiſſio*
ne. Atqui *Abrahæ per promiſſionem donauit* Deus. Quid *igi*
tur Lex? Propter *tranſgreſſiones addita fuit, donec ueniret ſe=*
men, cui promiſſum fuerat, ordinata per angelos in manu in=
terceſſoris. Interceſſor *autem unius non eſt, at* Deus *unus eſt.*
Lex *igitur num eſt aduerſus promiſſiones* Dei? Abſit. *Etenim*
ſi data fuiſſet Lex, *quæ poſsit uiuificare, uere ex lege eſſet iuſti*
cia. Sed *concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum, ut promiſſio*
ex fide IESV *Chriſti daretur credentibus.* Cæterum *antequã*
ueniſſet fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem,
quæ erat reuelanda. Itaq; *lex pædagogus noſter fuit ad Chri=*
ſtum, ut ex fide iuſtificaremur. At *poſtquã uenit fides, non am=*
plius

plius ſub pædagogo ſumus. Omnes enim filij Dei eſtis, eo quod credidiſtis Chriſto IESV. Nam quicunq; baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Non eſt Iudæus, neq; Græcus: non eſt ſeruus, neq; liber: non eſt maſculus ac fœmina. Omnes enĩ uos unus eſtis in Chriſto IESV. Quod ſi uos eſtis Chriſti, igitur Abrahæ ſemen eſtis, & iuxta promiſſionem hæredes.

CAPVT IIII.

Dico autem, quamdiu hæres puer eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt uſq; ad tempus quod pater præſcripſerit. Sic & nos, cum eſſemus pueri, ſub elementis mundi eramus, in ſeruitutem adacti. At ubi uenit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, ut eos qui legi erant obnoxij, redimeret: ut adoptione ius filiorum acciperemus. Quoniã autẽ eſtis filij, emiſit Deus ſpiritũ filij ſui in corda noſtra clamantẽ, abba, pater. Itaq; iam non es ſeruus, ſed filius. quod ſi filius, et hæres Dei per Chriſtũ. Sed tum quidẽ cũ ignoraretis Deũ, ſeruiebatis ijs, qui natura nõ ſunt dij. At nũc poſteaquã cognouiſtis Deũ, quin potius cogniti eſtis à Deo, quomodo cõuertimini denuo ad infirma et egena elemẽta, quibus iterũ ab integro ſeruire uultis? Dies obſeruatis, & menſes, et tpa, et annos. Metuo de uobis, ne fruſtra laborauerim erga uos. Eſtote, ut ego ſum: quãdoquidẽ et ego ſum, ut uos, fratres rogo uos. Nihil me læſiſtis. Noſtis, qđ per infirmitatem carnis euangelizauerim uobis, prius, & experimentũ mei, qđ erat ĩ carne, nõ eſtis aſpernati, neq; reſpuiſtis, ſed me uelut angelũ Dei ſuſcepiſtis, uelut Chriſtũ IESVM. Quæ eſt igitur

beatitudo ueſtra? Teſtimonium enim reddo uobis, quod ſi fieri potuiſſet, oculos ueſtros effoſſos dediſſetis mihi. Igitur inimicus factus ſum uobis, uera loquendo uobis? Ambiunt uos nō bene, imò excludere uos uolunt, ut ipſos æmulemini. Bonum autem eſt æmulari in re bona ſemper, & non ſolum cum præſens ſum apud uos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Vellem autem adeſſe apud uos nunc, & mutare uocem meam, quoniā conſilij inops ſum in uobis. Dicite mihi, qui ſub lege uultis eſſe, legem ipſam non auditis? Scri-

Gene. 21. ptum eſt enim, * quod Abraham duos filios habebat, unum ex ancilla, & unum ex libera. Verum is qui ex ancilla natus eſt, ſecundum carnem natus eſt: qui uero ex libera per repromiſſionē, quæ per allegoriā dicuntur. Nam hæc ſunt duo teſtamenta, unum quidē à monte Sina, in ſeruitutē generans, qui eſt Agar. nam Agar Sina mons eſt in Arabia, confinis eſt autem ei, quæ nunc uocatur Hieruſalem, ſeruit autem cum filijs ſuis. At quæ ſurſum eſt Hieruſálem, libera eſt: quæ eſt mater omniū noſtrū. Scriptū eſt enim: Lætare ſterilis, quæ nō paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quoniā multi liberi deſertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Nos autem fratres ſecundū Iſaac promiſſionis filij ſumus. ſed quemadmodū tunc is qui ſecundū carnem natus erat, perſequebatur eū, qui natus erat ſecundū ſpiri-

Gene. 21. tum, ita & nunc. At quid dicit ſcriptura? * Eijce ancillam & filium illius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaq; fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ. CAP. V.

IN libertate igitur qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Ecce ego Paulus dico uobis, quod ſi circuncidamini, Chriſtus nihil uobis proderit.

Conteſtor

Conteſtor aũt omnem hominem qui circumciditur, quod debitor eſt totius legis ſeruandæ. Chriſtus uobis factus eſt ocioſus: quicunq; per legem iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Nos enim ſpiritu ex fide, ſpẽ iuſticiæ expectamus: nam in Chriſto IESV, *neq; circũciſio quicquam ualet, neq; præputium, ſed fides per dilectionem operans.* Currebatis bene, *quis uos impediuit, ut non crederetis ueritati?* Nempe *perſuaſio non ex eo profecta, qui uocat uos.* ✶Paulum *fermenti totam conſperſionem fermentat.* Ego *confido de uobis in domino, quod nihil aliud ſenſuri ſitis.* Cæterum *qui conturbat uos, portabit iudicium, quiſquis fuerit.* Ego *autem fratres ſi circumciſionem adhuc prædico, quid adhuc perſecutionem patior? Abolitum eſt igitur offendiculũ crucis. Vtinam & abſcindantur qui uos labefactant. Vos enim in libertatem uocati fuiſtis fratres: tantum ne libertatem in occaſionem detis carni, ſed per charitatem ſeruite uobis inuicem. Nam tota lex in uno uerbo completur, nempe hoc:* Diliges *proximum tuum ut teipſum. Quod ſi alius alium uiciſſim mordetis & deuoratis, uidete ne uiciſſim alius ab alio conſumamini. Dico autem, ſpiritu ambulate, & concupiſcentiam carnis non perficietis. Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc autem inter ſe mutuo aduerſantur, ut non quæcunq; uolueritis, eadem faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimulacrorum cultus, beneficium, inimiatiæ, lis, æmulationes, iræ, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: de quibus prædico uobis, quemadmodum & prædixi: quod qui talia agũt, regni dei hæ-* 1. Cor. 5.

G 5 redes

*redes non erunt. Contra, fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudiũ,
pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperan
tia. Aduerſus huiuſmodi non eſt lex. Qui uero ſunt Chriſti, car
nem crucifixerunt cum affectibus & cõcupiſcẽtijs. Si uiuimus
ſpiritu, ſpiritu & incedamus. Ne efficiamur inanis gloriæ cu=
pidi, inuicẽ nos prouocantes, inuicem inuidentes.* CA. VI.

*FRatres, etiam ſi occupatus fuerit homo in aliquo delicto,
uos qui ſpirituales eſtis, inſtaurate huiuſmodi ſpiritu man
ſuetudinis, conſiderans temetipſum, ne & tu tenteris. In=
uicem alij aliorũ onera portate, & ſic complete legem Chriſti.
Nam ſi quis ſibi uidetur aliquid eſſe, cum nihil ſit, ſuum ipſe fal
lit animũ. Opus aũt ſuum probet unuſquiſq;, & tunc in ſemet
ipſo tantũ gloriationẽ habebit, & non in alio. Vnuſquiſq; enim
propriã ſarcinã baiulabit. Cõmunicet aũt qui catechizatur ſer
mone, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Ne erretis, Deus
non irridetur. Quicquid enim ſeminauerit homo, hoc & me=
tet. Nam qui ſeminat per carnem ſuam, de carne metet corru=
ptionem: ſed qui ſeminat per ſpiritum, de ſpiritu metet uitam
æternam. Bonum aũt faciẽdo ne defatigemur. Tempore enim
ſuo metemus non defatigati. Itaq; dum tempus habemus, opere
mur bonum: cum erga omnes, tum uero maxime erga domeſti
cos fidei. Videtis quanta uobis epiſtola ſcripſerim mea manu.
Quicunq; uolunt iuxta faciem placere in carne, hi cogunt uos
circuncidi, tantũ, ne ob crucẽ Chriſti perſecutionẽ patiantur.
Nam qui circunciduntur, ne ipſi quidem legem ſeruant: ſed uo
lunt uos circuncidi, ut in ueſtra carne glorientur. Ego uero, ab
ſit glorier, niſi in cruce domini noſtri* IESV *Chriſti: per quem
mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Nam in Chriſto*

IESV neq; circuncisio quicquã ualet, neq; præputiũ, ſed noua creatura. Et quicunq; iuxta regulam hanc incedunt, pax ſuper eos, & miſericordia, & ſuper Iſraëlem dei. De cætero ne quis mihi moleſtias exhibeat. Ego enim ſtigmata domini IESV in corpore meo porto. Gratia domini noſtri IESV Chriſti cum ſpiritu ueſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit è Roma.

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS *argumentum per Eraſmum Roterodamum.*

Epheſus metropolis quondam erat Aſiæ minoris, ciuitas ſuperſtitioſe dedita cultui dæmonum, & precipue Dianæ, unde & in actis Dianæ νεωκόρος dicitur: non illius uenatricis, cui poëtæ ſagittas & arma tribuunt: ſed multimammiæ, quã Græci πολύμασον appellant, quam uolebant omnium animantium eſſe nutricem, ut indicauit Hieronymus. Nam de templo Epheſiæ Dianæ, toto orbe celebratiſſimo, paſſim etiam ethnici meminere ſcriptores. Hos curioſarũ artiũ tenebat ſtudiũ. Vnde legimus, ad prædicationẽ apoſtolorũ, magicos libros ab eis cõportatos, igni traditos fuiſſe: & ſupputato precio, cõpertum fuiſſe quinquagies mille nummũ argenti, ſicut refertur in Actis, capite decimonono. Vt igitur à tantis erroribus illos abduceret, trienniũ apud illos egit: nihil interim non faciẽs, quod ad illorũ ſalutẽ faciebat, magno ſtudio reclamãtibus & obſtrepentibus multis, ſicut ipſe teſtatur alicubi: ubi & beſtiis obiectus eſt, quemadmodũ ipſe teſtatur in ſecunda ad Corinthios epiſtola

epiſtola. At diſcedens, Timotheum apud eos remanere iuſſit. Abundabat aūt ea ciuitas, ut curioſis & magiæ deditis, ita doctiſſimis uiris: unde Paulus, ut ad oīm mores & ingenia ſeſe attemperat, de dæmonibus ac ſpiritibus crebro meminit, bonorū ac malorū differentiā indicans. Ad hæc retruſa quędā aperit. Nec enim eſt ulla epiſtola, quæ tam abditos habeat ſenſus, ut ob hāc potiſſimū Petrus ſcripſiſſe uideatur: Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus, ſecundū datā ſibi ſapientiā ſcripſit uobis, ſicut in oībus epiſtolis, loquēs in eis de his, in quibus ſunt quędā difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuā ipſorū perditionē. Hos igitur quoniam in fide perſtiterant, hortatur ut pergant, & ad perfectionem proficiant, cōmonefaciens cuiuſmodi fuerint, cum uitijs addicti ſeruirent impijs ſpiritibus, & quales nunc facti ſint, inſiti Chriſto: docens interim Euangelij gratiā conſilio diuino, licet Iudæis promiſſam, in gentes quoq; recte propagatam, & huius muneris ſe miniſtrū à deo conſtitutū. Quoniā aūt ſcripſit è carcere, hortatur ne deijciantur animo ob ipſius afflictiones, uerum eas potius ſibi gloriæ ducant. Hæc agit capite primo, & ſecundo. In cæteris tribus uitæ formā illis præſcribit, demonſtrans quid ſequendū, quid fugiendū: quæ officia maritorū in uxores, uxorū in maritos: quæ parentū in liberos, liberorū in parentes: quæ dominorū in ſeruos, ſeruorū in dominos. Scripta eſt epiſtola ab urbe Roma per Tychicū diaconū: cuius meminit in calce, fidelem miniſtrū eum uocans. Ambroſius addit ſcriptam è carcere, cum Hieroſolymis Romam deductus ſub fideiuſſore degeret extra caſtra in ſuo conducto.

ARGVMENTI FINIS.

Ad Ephe-

AD EPHESIOS EPISTOLA.

PAVLVS APO-
ſtolus IESV Chriſti
per uoluntatem dei,
ſanctis q agunt Ephe
ſi, et fidelibus in Chri
ſto IESV. Gratia uo
bis & pax à deo pa-
tre noſtro, & domi-
no IESV Chriſto. Be
nedictus Deus, & pa
ter domini noſtri IE
SV Chriſti, qui bene
dixit nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus Chriſto.
Quemadmodum elegit nos in ipſo, antequam iacerentur fun-
damenta mundi: ut eſſemus ſancti & irreprehenſibiles coram
illo per charitatē, qui prædeſtinauit nos, ut adoptaret, in filios
per IESVM Chriſtum, in ſeſe, iuxta beneplacitū uoluntatis
ſuæ, ut laudetur gloria gratiæ ſuæ, qua charos reddidit nos per
dilectū: per quem habemus redemptionē per ſanguinē ipſius,
remiſsionē peccatorū, iuxta diuitias gratiæ, de qua ubertim no
bis impartiuit in omni ſapientia & prudentia, patefacto nobis
arcano uoluntatis ſuæ, iuxta beneplacitū ſuum, quod propo-
ſuerat in ſeipſo, uſq; ad diſpenſationē plenitudinis temporum:
ut ſum-

ut ſummatim inſtauraret omnia per Chriſtum, & quæ in cœlis ſunt & quæ in terra per eundem, per quem & ſortem aſciti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ipſius, cuius ui fiũt uniuerſa, iuxta decretum uoluntatis ipſius: ut ſimus nos in laudem gloriæ illius, qui priores ſperauimus in Chriſto, in quo ſperamus & nos, audito uerbo ueritatis, Euangelio ſalutis ueſtræ, in quo etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promißionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitæ poſſeſſionis, in laudem gloriæ ipſius. Quapropter & ego, cum audißem eam quæ in uobis eſt fidem, in domino IESV, & charitatem in omnes ſanctos, non deſino gratias agere pro uobis, mentionem ueſtri faciens in precibus meis: ut Deus domini noſtri IESV Chriſti, pater gloriæ det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, per agnitionem ſui, illuminatos oculos mentis ueſtræ: ut ſciatis, quæ ſit ſpes ad quã ille uocauit, & quam opulenta gloria hæreditatis illius in ſanctis, & quæ ſit excellẽs magnitudo potentiæ illius in nos, qui credimus ſecundum efficaciam roboris fortitudinis eius, quam exercuit in Chriſto, cum ſuſcitaret eum ex mortuis, & ſedere fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum ac poteſtatem, & uirtutem, & dominiũ, & omne nomen quod nominatur, non ſolum in ſæculo hoc, uerumetiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eum dedit caput ſuper omnia ipſi eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet.

CAPVT II.

Coloß. 2. ET uos cum eſſetis mortui delictis ac peccatis, in quibus aliquando ambulaſtis, iuxta ſæculum mundi huius, iuxta principem, cui poteſtas eſt aëris, qui eſt ſpiritus, nunc

agens

agens in filijs contumacibus: inter quos & nos omnes conuerſabamur aliquando in concupiſcentijs carnis noſtræ, facientes quæ carni ac menti libebant: & eramus natura filij iræ, quemadmodum & cæteri. Sed Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam charitatem ſuam, qua dilexit nos, etiam cum eſſemus mortui per delicta, conuiuificauit nos unà cum Chriſto (per gratiam eſtis ſeruati) ſimulq; cum eo reſuſcitauit, & ſimul cum eo ſedere fecit inter cœleſtes, in Chriſto IESV: ut oſtenderet in ſæculis ſuperuenientibus eminentem opulentiam gratiæ ſuæ, benignitate erga nos per Chriſtum IESVM. Gratia enim eſtis ſeruati per fidem, idq; non ex uobis. Dei donũ eſt, non ex operibus, ne quis glorietur, nam ipſius ſumus opus, cõditi in Chriſto IESV ad opera bona, quæ præparauit Deus, ut in eis ambularemus. Quapropter memẽtote, quod uos quondam gentes in carne, uocabamini præputium, ab ea quæ uocatur circuncisio in carne: quæ circuncisio manibus fit: quod, inquam, eratis in tempore illo, ſine Chriſto, abalienati à republica Iſraëlis, & extranei à teſtamentis promiſsionis: ſpem non habentes, deoq; carentes in mundo. Nunc aũt per Chriſtũ IESVM uos, qui quõdã eratis lõginqui, propinqui facti eſtis per ſanguinem Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit ex utriſq; unum, & interſtitium maceriæ diruit: ſimultatem per carnem ſuam, legẽ mandatorũ in decretis ſitam abrogans, ut duos conderet in ſemetipſo in unum nouum hominẽ, faciens pacem: & ut reconciliaret ambos in uno corpore deo per crucem, perempta inimicitia per eam: & ueniens euangelizauit pacem uobis, qui procul aberatis, & ijs qui propè. Quoniam autem per illum habemus aditum utrique in uno ſpiritu ad patrem.

Iam igitur non eſtis hoſpites & incolæ, ſed conciues ſanctorũ ac domeſtici dei ſuperſtructi ſuper fundamentũ Apoſtolorũ ac prophetarum, ſummo angulari lapide ipſo I E S V *Chriſto: in quo quæcunq; ſtructura coagmentatur, ea creſcit in templum ſanctum in domino: in quo & uos coædificamini in habitaculum dei per ſpiritum.*

CAPVT III.

HVius rei gratia ego Paulus uinctus ſum Chriſti I E S V *pro uobis gentibus. Siquidem audiſtis diſpenſationẽ gratiæ dei, quæ data eſt mihi in uos, quod ſecundum reuelationem notum mihi fecit myſterium, quemadmodũ ante ſcripſi paucis, ex quibus poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio* C*hriſti, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodũ nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & prophetis per ſpiritum, ut ſint gentes cohæredes, & eiuſdem corporis, conſortesq́; promiſſionis eius in Chriſto, per Euangelium, cuius factus ſum miniſter ſecundum donum gratiæ dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficaciam potentiæ illius.* M*ihi minimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc, ut inter gẽtes euangelizem imperueſtigabiles diuitias Chriſti: & in lucem proferam omnibus quæ ſit communio myſterij, quod erat abſconditũ à ſæculis in deo, qui uniuerſa condidit per* I E S V M *Chriſtum, ut notum fiat nunc principatibus ac poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam, uehementer uaria ſapiẽtia dei, ſecundum præfinitionem ſeculorũ quam fecit in Chriſto* I E S V *domino noſtro, per quem habemus audaciam & aditum cum fiducia, quæ eſt per fidem illius.* Q*uapropter peto, ne deficiatis ob afflictiones meas, quas pro uobis tolero, quæ eſt gloria ueſtra.* H*uius rei gratia flecto genua mea ad patrẽ domini noſtri*

IESV

IESV Chriſti, ex quo oĩs à cõmuni patre cognatio in cœlis, et in terra nomĩatur, ut det uobis iuxta diuitias gloriæ ſuæ, ut for titudine corroboremini per ſpiritũ ſuũ, in internũ hominẽ, ut inhabitet Chriſtus per fidẽ in cordibus ueſtris, fixis in charita te radicibus, et fundamento iacto, ut ualeatis aſſequi cum oĩbus ſanctis, quæ ſit latitudo, et longitudo, et profunditas, et ſublimi tas: cognoſcereq; præeminentẽ cognitiõis dilectionẽ Chriſti, ut impleamini in omnẽ plenitudinẽ Dei. Ei uero qui poteſt cumu late facere ultra omnia, quæ petimus, aut cogitamus, iuxta uim agentem in nobis, ſit gloria in eccleſia per Chriſtũ IESVM, in omnes ætates ſæculi ſæculorũ. Amen. CAP. IIII.

H*Ortor itaq; uos ego uinctus in domino, ut ambuletis: ita ut dignũ eſt uocatiõe, qua uocati eſtis, cũ omni ſubmiſſi one ac manſuetudine, cũ animi lenitate, tolerantes uos inuicẽ per charitatẽ, ſtudentes ſeruare unitatem ſpiritus, per uinculũ pacis. * Vnũ corpus & unus ſpiritus quemadmodũ et* Roma. 12.
*uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Vnus dominus, una fi des, unum baptiſma, unus Deus et pater omnium, qui eſt ſuper omnia et per oĩa et in oĩbus uobis. Verũ unicuiq; noſtrum data eſt gratia iuxta menſurã donationis Chriſti. Quapropter di cit. * Cũ aſcendiſſet in altum, captiuã duxit captiuitatẽ, et de* Pſal. 67.
*dit dona hominibus. Ceterũ illud aſcendit, quid eſt, niſi quod etiã deſcenderat prius in infimas partes terræ? Qui deſcendit idem ille eſt, qui etiã aſcendit ſupra omnes cœlos, ut impleret oĩa. * Et idẽ dedit, alios quidẽ apoſtolos, alios uero prophetas, alios* Corin. 12.
autẽ euãgeliſtas, alios autẽ paſtores ac doctores, ad inſtauratio nẽ ſanctorũ in opus adminiſtratiõis, in ædificationẽ corporis Chriſti, donec perueniamus oẽs in unitatẽ fidei et agnitionis fi

*lij Dei, in uirũ perfectũ, in menſurã ætatis plene adultæ Chri-
ſti, ut nõ amplius ſimus pueri, qui fluctuemus et circũferamur
quouis uento doctrinæ per uerſutiã hoĩm, per aſtutiã, qua nos
adoriuntur, ut imponãt nobis: ſed ueritatẽ ſectantes in charita
te, adoleſcamus ĩ illũ per omnia, qui eſt caput, nempe Chriſtus
in quo totũ corpus, ſi coagmẽtetur, et cõpingatur per omnẽ cõ
miſſurã ſubminiſtrationis, iuxta actũ in menſura, uniuſcuiuſq;
partis, incrementũ corporis facit, in ædificationẽ ſuiipſius per
charitatẽ. Hoc itaq; dico, et teſtor per dominũ, ne poſthac am-
buletis, quẽadmodũ et reliquæ gentes ambulãt in uanitate men
tis ſuæ, dũ mentẽ habent obtenebratã, abalienati à uita dei, pro
pter ignorantiã quæ eſt in illis, et excæcationem cordis eorũ,
qui poſteaquã peruenerunt eò, ut dolere deſierint, ſemetipſos
dediderũt laſciuiæ, ad patrandũ immundiciã omnẽ cũ audita
te. Vos autẽ nõ ſic didiciſtis Chriſtũ, ſiquidẽ illũ audiſtis, & in
eo docti fuiſtis, quẽadmodũ eſt ueritas in IESV, deponere iu-
xta priorẽ cõuerſationẽueterẽ hominẽ, qui corrũpitur iuxta
cõcupiſcentias erroris: renouari uero ſpiritu mentis ueſtræ, et
induere nouũ hominẽ, qui iuxta Deũ conditus eſt per iuſticiã,*
1. Petri. 2. *& ſanctitatẽ ueritatis. ✶ Quapropter depoſito mendacio, lo-*
Zacha. 8. *quamini ueritatẽ quiſq; proxĩo ſuo, quoniã ſumus inuicẽ mem*
Pſal. 4. *bra. ✶ Iraſcimini et nõ peccetis: ſol ne occidat ſuper irã ueſtrã,*
Iaco. 4. *✶ neq; detis locũ calumniatori. Qui furabatur, nõ amplius fu
retur: magis autẽ laboret operando manibus quod bonũ eſt, ut
poſſit impartiri ei qui opus habuerit. Omnis ſermo ſpurcus ex
ore ueſtro nõ procedat: ſed ſi quis eſt bonus ad ædificationem,
quoties opus eſt, ut det gratiã audientibus: et ne cõtriſtetis ſpiri
tum ſanctũ Dei, per quẽ obſignati eſtis in diem redemptionis.*

Omnis

*Omnis amarulentia et tumor, et ira, et uociferatio, & maledi=
centia tollatur à uobis cum omni malicia. Sitis autem inuicem
alius in aliũ comes, miſericordes, largientes uobis inuicẽ, quem
admodum &* Deus *per* Chriſtum *largitus eſt uobis.*

CAPVT V.

SItis igitur imitatores Dei *tanquam filij dilecti, & ambule
tis in dilectione, quemadmodũ &* Chriſtus *dilexit nos, &
tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac uictimam.
Deo in odorẽ bonæ fragrantiæ. Cæterũ ſcortatio, et oĩs inmun
dicia, aut auaricia, ne nomĩetur quidẽ inter uos, ſicut decet ſan
ctos: aut obſcœnitas, aut ſtultiloquiũ, aut urbanitas, quæ nõ cõ=
ueniunt, ſed magis gratiarũ actio.* N*ã hoc ſcitis, qđ omnis ſcor
tator, aut immundus, aut auarus, qui eſt ſimulacrorũ cultor, nõ
habet hæreditatẽ in regno Chriſti et* Dei. Ne *quiſquã uos deci=
piat inanibus ſermonibus.* Propter *hæc enim uenire ſolet ira*
Dei *in filios inobedientes.* Ne *ſitis igitur conſortes illorũ.* Era
*tis enĩ quondã tenebræ, nũc aũt lux in domino. ut filij lucis am
bulate (nã fructus ſpiritus ſitus eſt in omni bonitate, et iuſticia,
et ueritate) probantes, quid ſit acceptũ domino, et ne cõmerciũ
habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarũ, quin ea poti=
us etiã arguite. Nã quæ ſecreto fiunt ab iſtis turpe eſt uel dice=
re. Sed omnia dum produntur à luce, manifeſta fiunt. Nã quic=
quid manifeſtum redditur, lumen eſt. Quapropter dicit: ex=
pergiſcere qui dormis, et ſurge à mortuis, et illuceſcet tibi Chri
ſtus.* * *Videte igitur quomodo circunſpecte ambuletis, nõ ut in* Coloſ.4.
*ſipientes, ſed ut ſapientes, redimentes occaſionẽ, qđ dies mali
ſint. Propterea ne ſitis imprudentes,* * *ſed intelligentes quæ ſit* Roma.12.
uoluntas domini. Et ne inebriemini uino, in quo luxus eſt, ſed 1.Theſ.4.

impleamini ſpiritu, loquētes uobiſmetipſis per pſalmos, et hy=
mnos, et cantiões ſpirituales, canētes ac pſallentes in corde ue
ſtro domĩo, gratias agētes ſemp de oĩbus, in nomine domini no
1 Corin. 11 *ſtri* IESV *Chriſti,* Deo *et patri, ſubditi uiciſsim alius alij cũ ti*
Coloſs. 3. *more* Dei. * Vxores *ꝓprijs uiris ſubditæ ſitis, ueluti domino:*
1. Petri. 3. *quoniã uir eſt caput uxoris, quemadmodũ et Chriſtus eſt caput*
eccleſiæ: et idē eſt qui ſalutē dat corpi. Itaq; queadmodũ eccleſia
ſubdita eſt Chriſto, ſic et uxores ſuis uiris ſubditæ ſint in oĩbus.
Viri, diligite uxores ueſtras, ſicut et Chriſtus dilexit eccleſiã et
ſemetipſum expoſuit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundatam
lauacro aquæ per uerbũ, ut adhiberet eam ſibijpſi glorioſam,
eccleſiam, non habentē maculam aut rugam, aut quicquã eiuſ=
modi, ſed ut eſſet ſancta, & irreprehenſibilis. Sed debent uiri
diligere ſuas uxores, ut ſua ipſorum corpora. Qui diligit ſuam
uxorem, ſeipſum diligit. Nullus enim unquã ſuam ipſius car=
nem odio habuit: imò enutrit, ac fouet eam, ſicut & dominus ec
cleſiã. Quoniã membra ſumus corporis eiuſdē, ex carne eius,
& ex oſſibus eius. Huius rei gratia, relinquet homo patrem ac
matrem, & adiungetur uxori ſuæ, atq; è duobus fiet una ca=
ro. Myſteriũ hoc magnum eſt, uerum ego loquor de Chriſto et
de eccleſia. Quanquã & uos ſingulatim hoc præſtate, ut ſuam
quiſq; uxorem diligat tanquàm ſeipſum: uxor autem ut reuere
atur uirum.

CAPVT VI.

Filij, obedite parentibus ueſtris in domino, nam id eſt iuſtum. Honora patrem tuum, & matrem, quod eſt præceptum primum in promiſſione, ut bene tibi ſit, & ſis longæuus in terra. Patres, ne prouocetis ad iram liberos ueſtros: ſed educet:s eos per eruditionem, & correptionem domini. Serui

obedite

obedite ijs, qui domini ſunt iuxta carnẽ, cum timore, ac tremo re, cum ſimplicitate cordis ueſtri, tanquã Chriſto: non ad oculũ ſeruientes, uelut hominibus placere ſtudentes, ſed tanquã ſerui Chriſti, facientes quæ uult Deus, ex animo, cum beneuolentia, ſeruientes domino, & nõ hominibus: illud ſcientes, quod unuſ quiſq; quod fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fue rit, ſiue liber. Et uos domini eadem ſacite erga illos, remitten tes minas: ſcientes, quod & ueſter ipſorũ dominus eſt in cœlis, nec perſonæ reſpectus eſt apud illum. Quod ſupereſt fratres mei, ſitis fortes per dominũ, perq; potentiã roboris illius. Indui te totam armaturam Dei, ut poſſitis ſtare aduerſus aſſultus dia boli. Quoniã non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & car nem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, rectores tenebrarũ ſæculi huius, aduerſus ſpi rituales aſtutias in cœleſtibus. Quapropter aßumite uniuer ſam armaturam Dei, ut poßitis reſiſtere in die malo, & omni bus peractis ſtare. State igitur lumbis circũcinctis balthео per ueritatẽ, & induti thoracem iuſticiæ, et calceati pedibus, ut pa rati ſitis ad euangelium pacis, ſuper omnia aßumpto ſcuto fi dei, quo poßitis omnia iacula mali illius ignita extinguere. Ga leamq; ſalutaris accipite, & gladium ſpiritus, qui eſt uerbum Dei, in omni deprecatione & obſecratione, orantes in omni tempore, in ſpiritu, & ad hoc ipſum uigilantes cum omni ſedu litate & deprecatione pro omnibus ſanctis, & pro me: ut mihi detur ſermo in apertione oris mei cum libertate, ut notum faci am myſterium euangelij mei: ſuper quo legatione fungor in ca tena, ut in eo libere loquar ſicut oportet me loqui. Vt autem ſci atis et uos quæ ad me pertinent quid agam, de omnibus uos cer

tiores reddet Tychicus dilectus frater & fidus miniſter in domino, quem miſi ad uos in hoc ipſum, ut cognoſceretis de rebus noſtris, & conſolaretur corda ueſtra. Pax fratribus et charitas cum fide, à Deo patre, & domino IESV *Chriſto. Gratia ſit cum omnibus diligentibus dominũ noſtrum* IESVM *Chriſtum cum ſynceritate. Amen.*

Miſſa fuit è Roma, ad Ephesios per Tychicum.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES
argumentum per Eraſmum Roterodamum.

Philippenſes in prima Macedoniæ parte ſunt, ut narratur in Actis, cap. decimoſexto, colonia orijunda ab urbe Philippis, dicta à Philippo conditore. Horum metropolis eſt Theſſalonice. Qui quoniam in fide ſemel accepta perſtiterant non admiſsis pſeudapoſtolis, quibus auſcultarant Corinthij & Galatæ, merito ab apoſtolo collaudantur. Ad hos Paulus admonitu ſpiritus profectus, cõplures dies apud illos egit non ſine negocio. Nam hic flagris cæſus eſt Paulus, et cum Sila coniectus eſt in carcerem. Quo tempore carceris cuſtos cũ tota familia baptizatus eſt. Hic erat et Lydia purpuraria, quæ prima conuerſa, Paulũ excepit hoſpitio, hic et milites, cognito qd' Romanus eſset ciuis, ultro rogarunt, ut quò uellet, abiret: et Chriſti nomẽ ſatis felicibus auſpicijs inclaruit. Quin etiam cum Paulus Romæ ageret in uinculis, miſerunt illi quæ ad uitæ neceſsitatẽ pertinebant, per Epaphroditum, quod & ante fecerant, cum ageret

ret Thaſſalonicæ: ſicut in hac ipſe teſtatur epiſtola. Collaudatos igitur eos adhortatur, ut perſeuerent ac proficiant: oſtendens gloriandum etiam in afflictionibus, quæ ad illuſtrandum Chriſti euangeliū facerent: ſe uero uel mortem adeo nō horrere, ut optet etiam, ſi Chriſto uolente contingat. Deinde cū primis adhortatur ad mutuā concordiam, quæ inter elatos eſſe nō poteſt, & quo æquiore ſint animo, pollicetur Timotheum atq; etiā ipſum breui ad illos rediturum: interim miſſo Epaphrodito, qui ex periculoſiſſima ægrotatione conualuerat. Hæc agit duobus primis cap. Nā in tertio confirmat animos illorū aduerſus pſeudapoſtolos, ad Iudaiſmum ubiq; ſollicitantes: quos canes appellat, operarios iniquitatis, inimicos crucis Chriſti, et qui uentrem Dei loco colerent, nuſquam apertius, in eos ſtomachatus. Quartum cōmendationibus & ſalutationibus occupat, niſi quod monita quædam obiter admiſcet, & Philippenſibus pro ſua in ſe munificentia gratias agit. Scripſit ex urbe Roma per Epaphroditum, cum iterum eſſet in carcere. Nam poſt primam defenſionem, rurſus in carcerem ductus eſt, cuius rei meminit ipſe in epiſtola ad Timotheum.

ARGVMENTI FINIS.

AD PHILIPPENSES EPISTOLA.

PAVLVS AC TIMOtheus ſerui IESV Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto IESV qui ſunt Philippis, unà cũ epiſcopis ac diaconis. Gratia uobis et pax à Deo patre noſtro & domino IESV Chriſto. Gratias ago Deo meo in omni memoria ueſtri, ſemper in omni præcatione mea pro omnibus uobis, cum gaudio precationem faciens, quod ueneritis in communionem Euangelij à primo die uſq; ad hoc tempus, perſuaſum habens hoc ipſum, quod is qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet uſq; ad diem IESV Chriſti: ſicut iuſtum eſt mihi, ut hoc ſentiam de omnibus uobis, propterea quod habeam uos in corde, & in uinculis meis, & in defenſione, & confirmatione Euangelij, cum ſitis omnes mihi conſortes gratiæ. Teſtis enim mihi eſt Deus, quàm deſiderem uos omnes in uiſceribus IESV Chriſti. Et illud oro, ut charitas ueſtra adhuc magis ac magis exuberet in agnitioue omniq; intelligentia: ut probetis quæ

ſunt

ſunt præſtantia, ut ſitis ſyncæri: ac tales, ut nemini ſitis offendi=
culo in diem Chriſti, impleti fructu iuſticiæ; qui contingit per
IESVM Chriſtũ ad gloriã & laudẽ dei. Scire aũt uos uolo fra
tres, quod quæ mihi acciderunt, magis ad profectum Euangelij
euenerunt: ita ut uincula mea manifeſta facta ſint in Chriſto in
toto prætorio ac cæteris omnibus: utq; plures ex fratribus in do
mino, freti uinculis meis, uberius auderẽt impauide ſermonem
loqui. Nonnulli quidem per inuidiã & contentionem, nonnulli
uero & propter bonam uoluntatẽ Chriſtũ prædicant: alij qui=
dem ex contentione Chriſtũ annunciant non pure, exiſtimantes
ſeſe afflictionem addere uinculis meis: alij rurſus ex charitate,
ſcientes quod in defenſionem Euangelij conſtitutus ſim. Quid
enim? Attamen quouis modo, ſiue per occaſionẽ, ſiue per uerita
tem, Chriſtus tamen annunciatur, & in hoc gaudeo, quin etiã
gaudebo. Noui enim quod hoc mihi cedet in ſalutẽ, per ueſtrã
deprecationẽ, & ſubminiſtrationẽ ſpiritus IESV Chriſti, ſe=
cundũ expectationẽ & ſpem meã, quod nulla in re pudefiam:
ſed cum omni libertate, ut ſemper, ita nunc quoq; magnificabi
tur Chriſtus in corpore meo, ſiue per uitam, ſiue per mortem.
Nam mihi uita Chriſtus eſt, & mors lucrũ. Quod ſi contingat
uiuere in carne, ea res mihi fructus eſt operis: & quid eligam
ignoro. Coartor enim ex his duobus, deſiderans diſſolui: & eſſe
cum Chriſto multo lõgeq; melius eſt. Cæterũ manere in carne,
magis neceſſariũ propter uos & hoc certo ſcio, quod manſu=
rus ſim, & cum omnibus uobis permanſurus ſim, in ueſtrum
profectum, & gaudium fidei: ut gloriatio ueſtra exuberet per
Chriſtum IESVM in me, per meum ad uos reditum: tantũ ut
dignũ eſt Euangelio Chriſti, conuerſemini: ut ſiue cum uenero

& uidero uos, ſiue abſens ſim, audiam de rebus ueſtris, quod ſtetis in uno ſpiritu. una anima, adiuuantes decertantem fidem Euangelij: nec in ullo terreamini ab aduerſarijs: quæ illis quidem eſt cauſſa perditionis, uobis aũt ſalutis: & hoc à deo, quia uobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, uerumetiã ut pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale uidiſtis in me, & nunc auditis in me. CAPVT II.

SI *qua igitur conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium dilectionis, ſi qua cõmunio ſpiritus, ſi qua uiſcera ac miſerationes, complete meum gaudium, ut ſimiliter affecti ſitis, eandem charitatem habentes, unanimes, idem ſentientes: ne quid fiat per contentionem aut per inanem gloriam, ſed per humilitatem animi, alium quiſque ſe præſtantiorem exiſtimet: ne ſua quiſq; ſpectetis, ſed unuſquiſq; quæ ſunt aliorum. Is enim affectus ſit in uobis, qui fuit & in Chriſto* IESV, *qui cum eſſet in forma dei, non rapinam arbitratus eſt, ut eſſet æqualis deo, ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus ut homo, humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens uſq; ad mortem, mortem aũt cru*-
Heb. 2. *cis.* ✱ *Quapropter & Deus illum in ſummã extulit ſublimitatem, ac donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen: ut in nomine* IESV *omne genu ſe flectat cœleſtium, ac terreſtriũ, & infernorum: omniſq; lingua confiteatur, quod dominus ſit* IESVS *Chriſtus ad gloriam dei patris. Proinde dilecti mei, quemadmodũ ſemper obediſtis, non tanquam in præſentia mea ſolum, ſed nunc multo magis in abſentia mea, cum timore ac tremore, ueſtram ipſorum ſalutem operemini. Nam Deus eſt is qui agit in uobis, & ut uelitis, et ut efficiatis pro bono animi propoſito.*

propoſito. *Omnia facite ſine murmurationibus ac diſcepta- 1.Pet.4.
tionibus: tales ut nemo de uobis queri poßit, ſynceriq́; filij dei
irreprehenſibiles in medio nationis prauæ ac tortuoſæ: inter
quos lucete tanquã luminaria in mundo, ſermonẽ uitæ ſuſtinen
tes, ut gloriari poſſim in diem Chriſti, quod non in uanum cu-
currerim, nec in uanũ laborauerim. Quinetiã ſi immolor ſu-
per hoſtia ſacrificioq́; fidei ueſtræ, gaudeo & cõgaudeo oĩbus
uobis. Ob id ipſum aũt & uos gaudetis, & congaudetis mihi.
Spero aũt in domino IESV, me Timotheũ breui miſſurũ uo-
bis, ut & ego læto ſim animo, cognito ſtatu ueſtro. Neminem
enim habeo pari mecũ animo præditũ, qui germane res ueſtras
curaturus ſit. Nam oẽs quæ ſua ipſorũ ſunt quærunt, non quæ
Chriſti IESV. Porrò probationẽ eius noſtis, quod ut filius me
cum uelut cũ patre ſeruierit in Euãgeliũ. Hũc igitur ſpero me
mißurũ, mox ubi uidero mea negotia. Cõfido aũt in domino, qđ
& ipſe breui uenturus ſim. Sed operæ preciũ arbitratus ſum,
Epaphroditũ fratrẽ, & collegã, & cõmilitonẽ meum, ueſtrum
aũt Apoſtolũ, quiq́; mihi ſubminiſtrat in neceſſitate mea, mit-
tere ad uos. Quãdoquidẽ deſiderabat omnes uos anxius animi
propterea quod audißetis eum infirmatũ fuiße. Et certe fuit in
firmus, ita ut eſſet uicinus morti, ſed Deus miſertus eſt illius: at
non illius tantũ, ſed & mei, ne dolorem haberẽ ſuper dolorem.
Studioſius itaq; miſi illum, ut cum uideritis illum, denuo gaude
atis, & ego magis uacem dolore. Excipite igitur illum in domi
no, cum omni gaudio, & qui huiuſmodi ſunt, eos in precio ha-
bete: quoniam propter opus Chriſti eò acceßit, ut morti proxi-
mus fuerit: non habita ratione uitæ, ut ſuppleret id quod in ue-
ſtro erga me officio fuit diminutum. CAP. III.

Quod

QVod ſupereſt fratres, gaudete in domino: eadem ſcribe
re uobis, me quidem haud piget, uobis aũt tutum eſt. Ca
uete canes, cauete malos operarios, cauete conciſionẽ.
Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu deum colimus, & glo-
riamur in Chriſto IESV, & non confidimus in carne, quan-
quam ego confidam etiam in carne. Si quiſquam alius uidetur
fiduciam habere in carne, ego magis habeo, circunciſus octauo
die, Iſraël ex genere, tribus Beniamin. Hebræus ex Hebræis, iu
xta legem phariſæus, iuxta ſtudium perſequẽs eccleſiam, iuxta
iuſticiam quæ eſt in lege, factus irreprehenſibilis. Sed quæ mihi
erãt lucra, ea arbitratus ſum propter Chriſtum damnum eſſe.
Quinetiam arbitror omnia damnum eſſe propter excellentiã
cognitionis Chriſti IESV domini mei, propter quem omnia
pro damnis duxi, habeoq́; pro reiectamentis, ut Chriſtum lucri
faciam, utq́; reperiar in illo, non habens meam iuſticiã ex lege,
ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex deo iuſticiã ſuper
fide, ut cognoſcam illum, & potentiam reſurrectionis illius, et
cõmunionem afflictionũ illius, dum conformis fio morti eius,
ſi quo modo pertingam ad reſurrectionẽ mortuorũ: non quod
apprehenderim, aut iam perfectus ſim, ſed ſector: ſi etiam ap-
prehendam, quatenus & apprehenſus ſum à Chriſto IESV.
Fratres, ego meipſum nondum arbitror aſſequutũ eſſe. Vnum
aũt illud ago, ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcẽs: ad ea uero
quæ à fronte ſunt enitens, iuxta præfixum ſignum inſequor ad
palmã ſupernæ uocationis dei, per Chriſtum IESVM. Quot
quot itaq; perfecti ſumus, hoc ſentiamus: & ſi quid aliter ſenti-
tis, hoc quoq; uobis Deus reuelabit. Attamen ad id quod aſſe-
quuti ſumus, eadem procedamus regula, ut ſimus concordes.

Pariter

Pariter eſtote imitatores mei fratres, & conſiderate eos qui ſic ambulant, quemadmodũ habetis nos pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus ſæpe dixi uobis, nunc aũt & flens dico, inimici crucis Chriſti, quorum finis perditio eſt, quorum Deus uenter, & gloria in dedecore ipſorum, qui terreſtria curant. Nam noſtra conuerſatio in cœlis eſt: ex quo & ſeruatorẽ expectamus, dominũ IESVM Chriſtum, qui transfigurabit corpus noſtrũ humile, ut cõforme reddat corpori ſuo glorioſo, ſecundũ efficaciã, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi omnia.

Proinde fratres mei dilecti ac deſiderati,) CAP. IIII. gaudium & corona mea, ſic ſtate in domino dilecti. Euodiam obſecro, & Synthicen obſecro, ut ſint concordes in domino. Sane rogo & te compar germana, adiuua eas, quæ in Euangelio decertarunt mecum unà cum Clemente quoq; & reliquis cooperarijs meis, quorũ nomina ſunt in libro uitæ. Gaudete in domino ſemper, & iterũ dico gaudete. Modeſtia ueſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus propè eſt. De nulla re ſolliciti ſitis, ſed in omni precatione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones ueſtræ innoteſcãt apud deum. Et pax dei quæ ſuperat omnem intellectum, cuſtodiet corda ueſtra, & ſenſus ueſtros per Chriſtum IESVM. Quod reliquum eſt fratres, quæcunq; ſunt uera, quæcunq; honeſta, quæcunq; iuſta, quæcunq; pura, quæcunq; accommoda, quæcunq; boni nominis: ſi qua uirtus, & ſi qua laus, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & uidiſtis in me: hæc facite, & Deus pacis erit uobiſcum. Gauiſus ſum aũt in domino magnopere, quod iam tandẽ reuiguit ueſtra pro me ſollicitudo in eo, in quo & ſolliciti eratis: uerum deerat opportunitas. Non quod iuxta

penuriam

penuriam loquar. Nam ego didici, *in quibus ſum, his contentus eſſe.* Noui & *humilis eſſe, noui & excellere, ubiq; & in oĩbus inſtitutus ſum, & ſaturari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati.* Omnia poſſum per Chriſtũ, qui me corroborat. At *tamen recti feciſtis, quod ſimul cõmunicaſtis meæ afflictioni.* Noſtis aũt & uos Philippenſes, quod in principio Euangelij, *cum proficiſcerer à* Macedonia, *nulla mihi eccleſia cõmunicauerit in rationem dandi & accipiendi, niſi uos ſoli.* Nam & in Theſſalonica *cum eſſem, ſemel & iterum quod opus erat, mihi miſiſtis, nõ quod requirã munus, ſed requiro fructũ exuberantem in rationẽ ueſtrã.* Recepi tamen omnia & abundo: expletus *ſum, poſteaquã accepi ab* Epaphrodito, *quæ à uobis miſſa fuerant, odorẽ bonæ fragrãtiæ, hoſtiã acceptã, gratãq; deo.* Deus *aũt meus ſupplebit quicquid opus fuerit uobis, ſecundũ diuitias ſuas cum gloria, per Chriſtũ* IESVM. Deo aũt & patri noſtro *gloria in ſecula ſeculorũ.* Amen. *Salutate omnem ſanctum in Chriſto* IESV. *Salutant uos qui mecum ſunt fratres.* Salutãt *uos omnes ſancti, maxime uero qui ſunt ex Cæſaris familia.* Gratia domini noſtri IESV *Chriſti cum oĩbus uobis.* Amen.

Scripta eſt è Roma per Epaphroditum.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES, *argumentum per* Eraſmum Roterodamum.

C *Oloſſenſes in* Aſia *minore ſunt, finitimi* Laodicenſibus. *Hos non uiderat* Apoſtolus. Nam Archippi, *ſiue, quod addit* Ambroſius, *Epaphræ, quibus hoc delegatum erat, prædicatione conuerſi ſunt ad Chriſtũ.* His uehementer immunebant *pſeudapoſtoli, conantes in dogma multo peruer=*

peruerſiſſimũ inducere, docentes non eſſe filium dei ſalutis autorem, ſed per angelos uiam patere ad patrem: neque enim ueniſſe filium dei in hunc mundũ, neq; uenturũ, cum in ueteri teſtamento per angelos adminiſtrata ſint omnia. Deinde Iudaiſmum & philoſophiæ ſuperſtitionẽ cum Chriſti doctrina miſcebant, obſeruantes quædã legis inſtituta, & ſuperſtitioſe obſeruantes ſolem, lunam, ac ſtellas, & elementa huius mundi, quibus docebant nos eſſe obnoxios. Hos igitur ſuæ profeſſionis cõmonefacit, oſtendens illos quicquid hactenus aſſequuti ſunt, non angelis debere, ſed Chriſto angelorũ conditori: hunc unum eſſe caput eccleſiæ, nec ab alio quoquam petendã ſalutem. Atq; interim autoritatẽ ſuam aſſerit. Diligenter aũt monet, ne pſeudapoſtolorũ magniloquentia, confictisq; uiſionibus angelorũ ſibi imponi paterentur, & uel in Iudaiſmũ, uel in philoſophicam ſuperſtitionem prolaberentur. Atq; hæc agit duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad officia pietatis: nominatim præſcribens, qualis uxor erga maritum, qualis debeat eſſe maritus in uxorem, qualis parens erga liberos, liberi erga parentes, ſerui erga dominos, domini erga ſeruos. Extrema pars ſalutationibus occupatur, niſi quod Archippum cõmonet officij ſui. Scripſit aũt e carcere ab Epheſo per Tychicũ, quod ipſe palàm teſtatur in hac epiſtola. Noſtra argumenta addunt Tychico collegam Oneſimum, nec ſatis uideo, quid ſequuta. Græcorũ inſcriptiones, ex urbe Roma miſſam teſtantur. Hinc certe remiſit Oneſimum, quem illic in uinculis genuerat Chriſto.

ARGVMENTI FINIS.

AD COLOSSENSES EPISTOLA PAVLI.

PAVLVS APOſtolus IESV Chriſti per uoluntatem dei, & Timotheus frater, his qui ſunt Coloßis ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto. Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino IESV Chriſto. Gratias agimus deo & patri domini noſtri IESV Chriſti, ſemper de uobis, cũ oramus: quoniam audiuimus fidem ueſtram in Chriſto IESV, & charitatem erga omnes ſanctos, propter ſpem repoſitã uobis in cœlis, de qua prius audieratis per ſermonẽ ueracem Euangelij, quod peruenit ad uos: quemadmodũ & in toto mundo etiam fructificat, ſicut & in uobis, ex eo die quo audiſtis et cognouiſtis gratiam dei per ueritatẽ. Quemadmodũ & didiciſtis ex Epaphra dilecto cõſeruo noſtro, qui eſt fidus pro uobis miniſter Chriſti, qui & expoſuit nobis ueſtram dilectionem in ſpiritu. Propterea & nos ex quo die audiuimus, non deſiuimus pro uobis orare, & poſcere, ut impleamini agnitione uolũtatis eius in omni

ſapientia

ſapientia et prudentia ſpirituali, ut ambuletis digne domiño, ut per oĩa placeatis, in omni opere bono fructificantes, et creſcentes in agnitionẽ Dei, omni robore corroborati, iuxta potentiã gloriæ illius, ad omnẽ tolerantiã, ac patientiã cũ gaudio: gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationẽ ſortis ſanctorũ in lumine: qui eripuit nos à poteſtate tenebrarum, ac traſtulit in regnũ filij ſibi dilecti, p quẽ habemus redemptionẽ per ſanguinẽ ipſius, remiſſionẽ peccatorũ, qui eſt imago Dei inconſpicui, primogenitus uniuerſæ creaturæ, qđ per illũ creata ſunt oĩa, quæ in cœlis ſunt, et quæ in terra, uiſibilia, et inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiões, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per illũ, et in illũ creata ſunt et ipſe eſt ante oĩa, et omnia per illũ cõſiſtunt: et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt principiũ primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe primas tenens: quoniã in illo complacitũ eſt patri uniuerſam plenitudinẽ inhabitare, et per eũ reconciliare cuncta erga ſe, pacificatis per ſanguinẽ crucis eius per eundẽ, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis Et uos qui quondã eratis abalienati, et inimici mente ĩ opibus malis, nũc tamẽ recõciliauit in corpore carnis ſuæ per mortẽ, ut exhiberet uos ſanctos et irreprehenſibiles, et inculpatos in cõſpectu ſuo. Siquidẽ permanetis in fide fundati ac ſtabiles, nec dimoueamini à ſpe Euangelij, quod audiſtis, quod prædicatũ eſt apud uniuerſam creaturã, quæ ſub cœlo eſt: cuius factus ſum ego Paulus miniſter. Nũc gaudeo ſuper afflictiõibus meis pro uobis, et ſuppleo qđ deerat afflictionũ Chriſti in carne mea, pro corpore ipſius, qđ eſt eccleſia: cuius eccleſiæ factus ſum ego miniſter iuxta diſpenſationẽ Dei: quæ data eſt mihi in uos, implendi ſermonẽ Dei: myſteriũ quod

reconditũ fuit à ſæculis, et à generatiõibus:nũc autẽ patefactũ
eſt ſanctis illius, quibus uoluit Deus notũ facere, quæ ſint diui=
tiæ gloriæ myſterij huius inter gentes, qui eſt Chriſtus ĩ uobis,
ſpes gloriæ, quẽ nos annunciamus, admonẽtes omnẽ hoĩem, et
docentes oẽm hominẽ in oĩ ſapientia, ut exhibeamus omnẽ ho=
minẽ perfectũ in Chriſto IESV: ad quod etiã enitor, decertãs
ſecundũ efficaciã eius agentẽ in me per uirtutẽ. Caput II.

NAm uolo uos ſcire, quantã ſollicitudinẽ habeã de uobis,
et his qui ſunt Laodiceæ, et quotquot nõ uiderũt faciẽ
meã in carne, ut cõſolationẽ accipiãt corda illorũ, cum
fuerint cõpacti in caritate, et in omnẽ opulentiã certæ perſua=
ſionis intelligẽtiæ, in agnitionẽ myſterij Dei, et patris et Chri
ſti: in quo ſunt oẽs theſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi. Hoc
autẽ dico, ne quis uobis ĩponat probabilitate ſermonis. * Etenĩ
1. Corin. 5. quãuis carne ſim abſens, tamen ſpiritu uobiſcũ ſum, gaudẽs ac
uidens ueſtrũ ordinẽ, et ſoliditatẽ ueſtræ in Chriſtũ fidei. Quẽ
admodũ igitur accepiſtis Chriſtũ IESVM dominum: ita in eo
ambulate, ſic ut radices habeatis ĩ illo fixas: et in illo ſuperſtrua=
mini, cõfirmeminiq́; per fidẽ, ſicut edocti eſtis, exuberãtes ĩ ea
cũ gratiarũ actione. Videte ne quis ſit, qui uos deprædetur per
philoſophiã et inanẽ deceptionẽ, iuxta cõſtitutionẽ hominũ, iu
xta elementa mundi, et nõ iuxta Chriſtũ. Quoniã in illo inhabi
tat oĩs plenitudo deitatis corporaliter, et eſtis in illo completi,
qui eſt caput oĩs principatus ac poteſtatis, per quẽ et circunci
ſi eſtis circunciſiõe, quæ fit ſine manibus, dum exuiſtis corpus
peccatorum carnis per circunciſionem Chriſti, conſepulti ſi=
mul cum illo per baptiſmum in quo ſimul etiam cum illo re=
ſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui excitauit illum ex
mortuis.

mortuis. ✶ Et uos cũ eſſetis mortui per delicta et per præputiũ Ephe. 2.
carnis ueſtræ, ſimul cũ illo uiuificauit, cõdonãs nobis oĩa deli=
cta, deleto, qd' aduerſus nos erat, chirographo, quod erat cõtra
riũ nobis per decreta, et illud ſuſtulit è medio, affixũ cruci: ex=
poliatosq́; prĩcipatus ac poteſtates oſtẽtauit palã, triũphans de
illis per ſemetipſum. Ne quis igitur uos iudicet ĩ cibo aut potu,
aut ĩ parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorũ quæ ſunt um=
bra rerũ futurarũ, corpus autẽ Chriſti. ✶ Ne quis uobis palmã Matt. 24.
interuertat data opa ꝑ humilitatẽ et ſuperſtitionẽ angelorũ, ĩ
his quæ nõ uidit faſtuoſus ĩcedẽs, fruſtra ĩflatus à mente carnis
ſuæ, nec obtinẽs caput, ex quo totũ corpus ꝑ cõmiſſuras et cõ=
pagines ſubminiſtratũ, et cõpactũ, augeſcit augumẽto Dei. Ita
q; ſi mortui eſtis cũ Chriſto ab elemẽtis mũdi, quid quaſi uiuen
tes ĩ mundo', decretis tenemini? Ne tetigeris, ne guſtaris, neq;
cõtrectaris, quæ oĩa ipſo pereunt abuſu, iuxta præcepta et do=
ctrinas hominũ, quæ uerbotenus quidẽ habẽt ſpeciẽ ſapiẽtiæ ꝑ
ſuperſtitionẽ, ac humilitatẽ animi, et læſionẽ corporis, nõ per
honorẽ aliquẽ ad expletionẽ carnis. CAP. III.

ITaq; ſi reſurrexiſtis unà cum Chriſto, ſuperna quærite,
ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens. Superna curate,
non terreſtria. Siquidem emortui eſtis, et uita ueſtra abſcõ
dita eſt cum Chriſto in Deo. Quãdocunq́; Chriſtus manifeſta=
tus fuerit, uita noſtra, tunc & uos cum illo manifeſtabimini in
gloria. Mortificate igitur membra ueſtra terreſtria, ſtuprum,
inmundiciã, molliciem, concupiſcentiã malã, et auariciã, quæ
eſt ſimulacrorum cultus: ob quæ uenire ſolet ira Dei in filios
intractabiles, inter quos ambulabatis quondam, cum uiueretis
in his. Nunc autẽ deponite & uos omnia, iram, indignationẽ,

maliciã,maledicentiã,turpiloquentiã ab ore ueſtro. Ne mentia
mini alius aduerſus aliũ,poſteaquã exuiſtis ueterẽ hominẽ cũ
factis ſuis,et induiſtis nouũ,qui renouatur ad agnitionẽ et ima
ginẽ eius,qui cõdidit illũ:ubi nõ eſt Græcus et Iudæus,circunci
ſio et præputiũ,barbarus,Scythæ,ſeruus,liber,ſed oĩa in oĩbus
Chriſtus. Sitis igitur induti tanquã electi Dei,ſancti ac dilecti,
uiſcera miſerationũ,comitatẽ,modeſtiã,manſuetudinẽ, lenita
tem:ſufferentes uos inuicẽ,et cõdonantes uobis mutuo, ſi quis
aduerſus aliquẽ habuerit querelã:quemadmodũ et Chriſtus cõ
donauit uobis,ita et uos. Super oĩa autẽ hæc charitatẽ, quæ eſt
uinculũ perfectionis:et pax Dei palmam ferat in cordibus ue=
ſtris:in quã et uocati eſtis in uno corpore, et grati ſitis. Sermo
Chriſti inhabitet in uobis opulente cũ omni ſapiẽtia. Doceteq;
et cõmonete uos inuicẽ,cãtionibus et laudibus,et cantilenis ſpi
ritualibus,cum gratia canẽtes in corde ueſtro domino. Et quic
quid egeritis ſermone aut facto,omnia in nomine domini IE=
Ephe.5. SV facite,gratias agentes Deo et patri per illũ. ✶ Vxores, ſub
1.Petri.3. ditæ eſtote proprijs uiris,ſicuti cõuenit in domino. Viri, diligi
Ephe.6. te uxores,et ne ſitis amarulenti aduerſus illas. ✶ Filij , obedite
parentibus in oĩbus,hoc enim bene placet domino. Patres, ne
prouocetis liberos ueſtros,ne deſpondeãt animũ. Serui,obedite
per oĩa ijs,qui domini ſunt ſecundũ carnẽ,nõ obſequijs ad ocu
lũ exhibitis,tanquã hoĩbus placere ſtudẽtes,ſed cũ ſimplicitate
cordis timentes Deũ. Et quicquid feceritis,ex animo facite,tan
quã domino,et nõ hominibus,ſcientes, quod à domino recipie
tis mercedẽ hæreditatis,nam domino Chriſto ſeruitis. Cæterum
qui peccarit,reportabit peccatum ſuum,et nõ eſt perſonarum
reſpectus. CAPVT IIII.

Vos do=

Vos domini æquitatē, et æquabilitatē ſeruis exhibete, ſcientes qđ et uos habeatis dominū in cœlis. Obſecrationi inſtate, uigilātes in ea cū gratiarū actione, orātes ſimul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtiū ſermōis, ut loquamur myſteriū Chriſti, propter qđ et uinctus ſum, ut manifeſtem illud, ſicut oportet me loqui. Sapiēter ambulate erga extraneos, opportunitatē redimētes. Sermo ueſter ſemp̄ cū gratia, ſit ſale conditus: ut ſciatis quomodo oporteat uos unicuiq; reſpondere. De oībus rebus meis certiores uos faciet Tychicus, dilectus frater, et fidus miniſter, et cōſeruus in domino, quē miſi ad uos in hoc ipſum, ut cognoſcat quid agatis, et cōſoletur corda ueſtra, unà cū Oneſimo fido et dilecto fratre, qui eſt ex uobis: de oībus uobis exponēt, quæ hic agātur. Salutat uos Ariſtarchus cōcaptiuus meus, ✶ et Marcus cōſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis 2 Timo. 4.
mandata: ſi uenerit ad uos, excipite eū: et IESVS qui uocatur iuſtus, qui ſūt ex circūciſiōe. Hi ſoli cooparij ſunt ad regnū Dei qui fuere mihi ſolatio. Salutat uos Epaphras, qui ex uobis eſt ſeruus Chriſti, ſemp̄ anxie laborās p̄ uobis in precatiōibus, ut ſtetis perfecti et cōpleti in oī uoluntate Dei. Teſtimoniū enī illi p̄hibeo, qđ habeat multū ſtudiū p̄ uobis, et his qui ſunt Laodiceæ, et his qui Hierapoli. Salutat uos Lucas medicus dilectus, et Demas. Salutate fratres, qui ſunt Laodiceæ, et Nymphā, et quæ ī domo illius eſt cōgregationē: et cū recitata fuerit à uobis epiſtola, facite ut et ī Laodicenſiū eccleſia recitetur: et eā quæ ſcripta eſt ex Laodicea, ut uos quoq; legatis, et dicite Archippo: Vide miniſteriū qđ accepiſti in domino, ut illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores ſitis uinculorum meorum. Gratia uobiſcum. Amen;

Miſſa è Roma per Tychicum, & Oneſymum.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENſes priorē argumentū per Eraſmum Roterodamū.

Heſſalonica Macedoniæ metropolis eſt, unde & regionis incolæ Theſſalonicenſes appellati. Hi in fide ſemel accepta, tanta conſtantia perſtiterunt: ut & Pauli exemplo, ciuium ſuorum perſecutiōes, infracto et alacri pertulerint animo, nec ullo pſeudopoſtolorum ſuaſu quiuerint ab euangelica inſtitutiōe deflecti. Quod ueritus Paulus, quem nō latebat pſeudapoſtolorū improbitas, cum ipſi non liceret illos inuiſere, miſit Timotheum, ex quo reuerſo cum didiciſſet illorum conſtantiā, collaudat eos, gratias agens Deo. Atq; id quidem agit cap. primo et ſecundo. In cæteris duobus inſtituit eos, in uarijs pietatis officijs, ſub indicans eſſe inter eos, qui nondū omnino puri eſſent ab omni libidine, nec deeſſe, qui ocio dediti grauarent alios: item qui inquieti ipſi, turbarent eccleſiæ tranquillitatem: quos corripi iubet. Præterea qui de reſurrectione nondum ſatis confirmata eſſent opinione (cum defunctos ita lugerent, quaſi periſſent, ac non potius ad meliora demigraſſent) hos inſtituit atq; cōfirmat. Rurſus alios diſputaſſe de die aduentus domini, quaſi is præſciri prædiciq; poſſit, cum incertus ſit omnibus. Verum eum ait ſubitum, & præter omniū expectationem adfuturum, quo magis ſimus ad omne momentum parati. Scripſit ab Athenis per Tychicū miniſtrū, iuxta Græcorum inſcriptionem: cui collegam addunt Oneſimum noſtra argumenta, quæ incerto autore leguntur in uulgatis exemplaribus.

ARGVMENTI FINIS.

AD THES SALONICENSES EPISTOLA PAVLI PRIMA.

PAVLVS ET SILVA=
nus & Timotheus eccleſiæ
Theſſalonicenſiũ, in Deo pa=
tre et domino IESV Chriſto.
Gratia uobis et pax à Deo pa
tre noſtro et domino IESV
Chriſto Gratias agimus Deo
ſemper de omnibus uobis, mẽ
tionẽ ueſtri facientes in preci
bus noſtris, indeſinenter memores ueſtri propter opus fidei
ac laborem charitatis: & quod permanſiſtis in ſpe domini no=
ſtri IESV Chriſti, coram Deo & patre noſtro, ſcientes fra=
tres dilecti à Deo, electionem ueſtram: quoniam euangelium
noſtrum fuit erga uos, non per ſermonem ſolum, uerumetiam
per uirtutem, & per ſpiritum ſanctum, perq; certitudinem
multam: quemadmodũ noſtis, quales fuerimus inter uos, ueſtra
cauſſa. Et uos imitatores noſtri facti fuiſtis & domini, recipiẽ
tes ſermonẽ cũ afflictiõe multa, cũ gaudio ſpiritusſancti, adeo
ut fueritis exẽplo omnibus credentibus in Macedonia et Acha
ia. A uobis enim pertonuit ſermo domini: non ſolum in Mace=
donia & Achaia, uerumetiã in omni loco fides ueſtra, quæ eſt

in Deũ, dimanauit, ut nõ ſit nobis neceſſe loqui quicquã. Siqui dẽ ipſi de uobis annunciãt, qualẽ ĩgreſſum habuerimus ad uos, et quomodo cõuerſi fueritis ad Deũ à ſimulacris, ut ſeruiretis Deo uiuenti, et ueraci, et expectaretis filiũ eius de cœlis, quem excitauit à mortuis IESVM, qui liberat nos ab ira uentura.

CAPVT II.

NAm ipſi noſtis fratres, ĩtroitũ noſtrũ ad uos, q̃d nõ fuerit inanis: ſed quod ãte malis afflicti, et cõtumelijs affecti, quẽadmodũ ſcitis Philippis, audacter egerimus in domino noſtro ad loquendũ apud uos euãgeliũ Dei, ĩ multo certamine. Siquidẽ exhortatio noſtra nõ fuit ex ĩpoſtura, neq; ex inmũdicia, neq; cũ dolo, ſed quemadmodũ probati fueramus à Deo, ut nobis cõmitteretur euãgeliũ: ita loquimur, nõ ut homĩbus placẽtes, ſed Deo, qui probat corda noſtra. Neq; enĩ unquã per ſermonẽ adulatiõis uerſati ſumus quẽadmodũ noſtis: nec per occaſionẽ auariciæ, Deus eſt teſtis, neq; quærẽtes ex hominibus gloriã, nec à uobis, nec ab alijs, cũ poſſemus in autoritate eſſe, tanquã apoſtoli Chriſti: ſed fuimus placidi in medio ueſtri, perĩde ac ſi nutrix foueat ſuos filios: ſic affectu ꝓpenſi in uos, anĩo cupiebamus ĩpertire uobis: nõ ſolũ euãgeliũ Dei, uerũetiã noſtras ipſorũ animas, propterea quod chari nobis facti eſtis. Meminiſtis enim fratres laboris noſtri, ac ſudoris. Nocte enĩ ac die opus facientes ob id, ne cui ueſtrum eſſemus oneri, prædicauimus apud uos Euangelium Dei. Vos autem teſtes eſtis & Deus, quàm ſancte & iuſte & inculpate uobiſcum qui credebatis, uerſati fuerimus, quemadmodum noſtis, ut erga unumquenq; ueſtrum, tanquàm pater erga filios ſuos, fuerimus affecti: obſecrantes uos & conſolantes & obteſtantes, ut

tes, ut ambularetis digne deo, qui uocaſſet uos in ſuum regnum ac gloriam· Quapropter & nos gratias agimus deo indeſinenter: quod cum accepretis ſermonē à nobis, quo deū diſcebatis, accepiſtis non ſermonē hominū, ſed ſicut erat uere ſermonem dei, qui & agit in uobis credentibus· Vos enim imitatores facti eſtis fratres, eccleſiarū dei, quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto IESV: quod eadē paſſi ſitis & uos à proprijs cōtribulibus, quemadmodū & ipſi nos à Iudæis, qui ut & dominū occiderunt IESVM, & proprios prophetas, ita & nos perſecuti ſunt, & deo non placent & omnibus hominibus aduerſantur, qui obſiſtunt nobis, ne loquamur gentibus, quò ſalui fiant, ut expleant ſua peccata ſemper: peruenit aūt in illos ira in finem· Cæterum nos fratres, orbati uobis ad ſpaciū temporis aſpectu, non corde, uehementius ſtuduimus uidere faciem ueſtrā, cum multo deſiderio· Quapropter uoluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus, & ſemel & iterū, & obſtitit nobis ſatanas· Nam quæ eſt noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriationis: an non & uos, in cōſpectu domini noſtri IESV Chriſti, in eius aduentu? Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium·

CAP· III·

PRoinde cum non amplius ferremus, uiſum eſt nobis, ut Athenis reſideremus ſoli, ac miſimus Timotheū fratrem noſtrū, & miniſtrū dei, & adiutorē operis noſtri in euangelio Chriſti, ut confirmaret uos, & cōſolaretur uos de fide noſtra, ne quiſquā turbaretur in afflictionibus his· Nam ipſi noſtis, nos in hunc uſum poſitos eſſe· Etenim cū apud uos eſſemus, prædicebamus uobis fore, ut afflictionē pateremur, quemadmodū & euenit, & noſtis· Quapropter & ego non amplius ferens, miſi ad hoc, ut cognoſcerē fidem ueſtram: ne quo pacto

tentaßet uos ille qui tentat, & inanis factus eßet labor noſter. Nuper aũt cum ueniſſet Timotheus ad nos à uobis, & annunciaſſet nobis fidem ac dilectionẽ ueſtrã: & quod habeatis memoriã noſtri bonam ſemper, deſiderantes nos uidere, quemadmodũ nos quoq; uos. Idcirco cõſolationẽ accipimus fratres per uos ſuper omni afflictione & neceßitate noſtra, per ueſtram fidem. Quoniam nunc uiuimus, ſi uos ſtatis in domino. Quam enim gratiarũ actionẽ poſſumus deo rependere de uobis ſuper omni gaudio, quod gaudemus propter uos in conſpectu dei noſtri, nocte ac die ſupra modũ orantes, ut uideamus ueſtrã faciem, & suppleamus quæ deſunt fidei ueſtræ. Ipſe uero Deus & pater noſter, & dominus noſter IESVS Chriſtus dirigat uiã noſtram ad uos: uos aũt dominus abundantes & exuberantes faciet mutua inter uos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in uos, ut confirmet corda ueſtra, irreprehenſibilia in ſanctimonia coram deo & patre noſtro, in aduentu domini noſtri IESV Chriſti, cum omnibus ſanctis eius.

CA. IIII.

QVod ſupereſt igitur fratres, rogamus uos & adhortamur per dominũ IESVM, quemadmodũ accepiſtis à nobis quomodo oporteat uos uerſari, & placere deo, ut abũdetis magis. Noſtis enim quæ præcepta dederimus uobis per dominũ noſtrũ IESVM. Hæc enim eſt uoluntas dei, ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis à ſcortatiõe, & ſciat unuſquiſq; ueſtrũ ſuũ uas poſſidere, cũ ſanctificatione & honore, non cum affectu concupiſcentiæ, quemadmodũ & gentes, quæ non nouerunt deum: ne quis opprimat ac fraudet in negocio fratrem ſuum, propterea quod ultor eſt dominus de omnibus his: quemadmodũ & ante diximus uobis, ac teſtati ſumus. Non enim uo-

cauit

cauit nos Deus im mundiciæ cauſſa, ſed ad ſanctificationem.
Proinde qui reijcit, non reijcit hominẽ, ſed deum, qui dedit ſpi
ritum ſuum ſanctũ in uos. * Cæterũ de fraterna charitate non Iohan.15.
neceſſe habetis, ut ſcribã uobis. Ipſi nanq; diuinitus docti eſtis, 1.Iohan.4.
ut diligatis uos inuicẽ. Nam et facitis hoc erga cunctos fratres,
qui ſunt in tota Macedonia. Obſecramus aũt uos fratres, ut ab=
undetis magis, & in hoc incumbatis, ut quieti ſitis: & agatis
res proprias, & operemini proprijs manibus ueſtris, ſicuti uo
bis præcepimus: ut uos geratis honeſte erga extrarios, & nul=
la re uobis ſit opus. Cæterum, nolo uos ignorare fratres de ijs,
qui obdormierunt, ne doleatis, quẽadmodũ & cæteri non ha=
bentes ſpem. Nam ſi credimus, quod IESVS mortuus eſt &
reſurrexit: ſic & Deus eos qui obdormierũt per IESVM, ad
ducet cum illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quod
nos qui uiuemus, & reliqui erimus in aduentũ domini, nequa=
quã præueniemus eos qui dormiũt. Quoniã ipſe dominus cum
hortatu, & uoce archangeli, ac tuba dei deſcẽdet de cœlo: * & 1.Cor.15.
mortui in Chriſto reſurgẽt primũ: deinde nos qui uiuemus, qui
reliqui erimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occur=
ſum domini in aëra, & ſic ſemper cum domino erimus. Proin
de conſolemini uos mutuo ſermonibus his.

CAP. V.

Porrò de temporibus & articulis temporũ fratres, nõ eſt
opus, ut uobis ſcribã. Ipſi enim plane ſcitis, * quod dies il 1.Petr.3.
le domini, ut fur in nocte, ita uenturus ſit. Cum enim dixe
rint, pax & tuta omnia, tunc repẽtinus eis imminet interitus,
ſicuti dolor partus mulieri prægnãti, nec effugient. At uos fra
tres, nõ eſtis ĩ tenebris, ut dies ille uos tãquã fur opprimat. Oẽs
uos filij lucis eſtis, ac filij diei: nõ ſumus noctis, neq; tenebrarũ.
Proinde

Proinde ne dormiamus, ſicut et cæteri, ſed uigilemus & ſobrij
ſimus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriãtur,
Eſaiæ. 59. *noctu ſunt ebrij. At nos qui ſumus diei, ſobrij ſimus, * induti*
Ephe. 6. *thoracẽ fidei & charitatis, & pro galea, ſpem ſalutis. Quoni*
am non conſtituit non Deus, ut iram nobis cõcitemus, ſed ut ſa
lutem cõſequamur per dominũ noſtrũ IESVM *Chriſtũ, qui*
mortuus eſt pro nobis: ut ſiue uigilemus, ſiue dormiamus, ſimul
cũ illo uiuamus. Quapropter adhórtemini uos mutuo, & ædi-
ficetis ſinguli ſingulos, ſicut & facitis. Rogamus aũt uos fra-
tres, ut agnoſcatis eos, qui laborant inter uos, & qui præſunt
uobis in domino, & admoneant uos, ut habeatis illos in ſummo
precio per charitatẽ propter opus illorũ: pacẽ habete cum illis.
Obſecramus aũt uos fratres, monete inordinatos, conſolamini
puſillanimes, ſubleuate ĩfirmos, patiẽtes eſtote erga omneis. Vi
dete, ne quis malũ pro malo cuipiã reddat, ſed ſemper quod bo-
num eſt ſectemini, tum erga uos inuicẽ, tum erga omneis. Sem
per gaudete, indeſinẽter orate, in oĩbus gratias agite. Hæc enim
eſt uolũtas dei per Chriſtũ IESVM *erga uos. Spiritũ ne extin*
guatis: prophetias ne aſpernemini. Omnia probate, quod bonũ
fuerit, tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete. Ipſe aũt Deus pa-
cis ſanctificet uos totos. Et integer ueſter ſpiritus, & anima, &
corpus, ita ut in nullo poſſitis culpari, in aduẽtu domini noſtri
IESV *Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt qui uocauit uos, qui idẽ effi-*
ciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omneis cũ oſculo
ſctõ. Adiuro uos p dominũ, ut recitetur hæc epiſtola oĩbus ſan-
ctis fratribus. Gratia domini noſtri IESV *Chriſti ſit uobiſcũ.*
AD THESSALON. PRIMA. *Amen.*
Scripta fuit ex Athenis.

In epiſto-

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENſes poſteriorem argumentum per Eraſmum Roterod.

Q Voniam non contigit Paulo facultas reuiſendi Theſſalonicenſes, per epiſtolam confirmat illorum animos, ut fortiter ferāt illatas ob Chriſtum afflictiones, nec ipſis defuturum præmium, nec aduerſarijs uindictam. Rurſum de die aduentus domini, de quo nonnihil attigerat in epiſtola ſuperiori, monet, ne quid conmouerentur quorundam dictis, qui aſſeuerabant illum iam inſtare, tecte, ſicuti putant, ſignificans, prius abolendum Romanum imperium, ac deinde uenturum Antichriſtum. Attentius etiam inculcat coërcendos eſſe, qui ocio & curioſitate ſua turbarēt quietem & ordinem publicū, & ad opus adigendos, cum ipſe Paulus apud eos manibus ſuis laborarit. Scripſit Athenis per eoſdē, per quos miſit priorem epiſtolam, ut noſtra docent argumenta.

ARGVMENTI FINIS.

Ad Theſſal-

AD THESSA-
LONICENSES EPISTOLA SECVNDA.

PAVLVS ET *Siluanus ac Timotheus, eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro, & domino* IESV *Chriſto. Gratia ſit uobis & pax à deo patre noſtro, & domino* IESV *Chriſto. Gratias agere debemus deo ſemper de uobis fratres, ut par eſt, quod uehementer augeſcit fides ueſtra, & exuberat mutua ueſtra omnium charitas, cuiuſq; in alterum, adeo ut noſipſi de uobis gloriemur in eccleſijs dei, de tolerantia ueſtra & fide, ſuper omnibus perſecutionibus ueſtris, & afflictionibus, quas ſuſtinetis, documentum iuſti iudicij dei, in hoc ut digni habeamini regno dei, pro quo & patimini. Siquidem iuſtum eſt apud deum, reddere ijs qui affligunt uos, afflictionem, & uobis qui affligimini relaxationem nobiſcum, cum reuelabitur dominus* IESVS *de cœlo cum angelis potentiæ ſuæ, cum incẽdio flammæ, qui infligit ultionẽ ijs, qui non nouerunt deũ, & qui nõn obediunt Euangelio domini noſtri* IESV *Chriſti,*

qui

*qui pœnam luent, interitum æternum, à facie domini, & à glo=
ria fortitudinis illius, cum uenerit ut glorificetur in ſanctis ſu=
is, & admirandus fiat in omnibus credentibus, quod fides ha=
bita ſit teſtimonio noſtro erga uos in die illo: ad quod etiam ora
mus ſemper pro uobis, ut uos dignos habeat iſta uocatione deus
noſter, & compleat omne bonum propoſitũ bonitatis, & opus
fidei cum potentia, ut illuſtretur nomen domini noſtri* IESV
*Chriſti per uos, & uos per illum, iuxta gratiam dei noſtri &
domini* IESV *Chriſti·*

CAPVT II·

R*Ogamus aũt uos fratres per aduentũ domini noſtri* IE=
SV *Chriſti, & noſtri aggregationẽ in illũ, ne cito dimo=
ueamini à mente, neq; turbemini, neq; per ſpiritũ, neq;
per ſermonẽ, neq; per epiſtolã, tanquã à nobis profectã, quaſi
inſtet dies Chriſti, * ne quis uos decipiat ullo modo: quoniam* Matt·24·
non adueniet dominus, niſi uenerit defectio prius, & reuelatus Marc·13·
fuerit homo ille ſceleroſus, filius perditus, qui eſt aduerſarius, Luc·21·
& effertur aduerſus omnẽ, qui dicitur Deus *aut numen: adeo* Ephe·5·
ut in templo dei ſedeat, oſtentans ſeipſum eſſe deum · An *non
meminiſtis, quod cum adhuc eſſem apud uos, hæc dixerim uo=
bis?* Et *nunc quid detineat ſcitis, nempe ut ille reueletur in ſuo
tẽpore·* N*ã myſteriũ nũc agit iniqtatis, tantũ qui tenet, in præ=
ſentia teneat, donec è medio tollatur: et tũc patefiet iniquus il=
le, * quẽ dominus cõficiet ſpiritu oris ſui, et abolebit claritate ad
uẽtus ſui: cuius eſt aduẽtus ſecũdũ operationẽ ſatanæ, cũ omni
potẽtia, & ſignis, ac pdigijs mẽdacibus, & cũ omni deceptione
iniuſticiæ, in ijs, qui pereũt, pro eo qđ dilectionẽ ueritatis non
receperũt in hoc, ut ſalui fierẽt ·* Et *propterea mittet illis* Deus
efficaciã illuſionis, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes,

qui

qui non crediderunt ueritati, ſed approbauerunt iniuſticiam. Nos aũt debemus gratias agere deo ſemper de uobis fratres dilecti à domino, quod elegerit uos Deus ab initio in ſalutem, per ſanctificationẽ ſpiritus, ac fidem ueritatis, ad quod uocauit uos per Euangeliũ noſtrũ, in acquiſitionẽ gloriæ domini noſtri IESV *Chriſti. Itaq; fratres ſtate, & tenete inſtitutiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolã noſtrã. Ipſe uero dominus noſter* IESVS *Chriſtus, & Deus ac pater noſter, qui dilexit nos, & dedit cõſolationem æternam, & ſpem bonam per gratiam, conſoletur ueſtra corda, & ſtabiliat uos in omni ſermone & opere bono.*

CAPVT III.

*Q*Vod ſupereſt, orate fratres pro nobis, ut ſermo domini currat & glorificetur, ſicut & apud uos, & ut eripiamur ab abſurdis ac peruerſis hominibus. Non enim omniũ eſt fides, ſed fidelis eſt dominus, qui ſtabiliet uos, & cuſtodiet à malo. Cõfidimus aũt per dominum de uobis, quod quæ præcipimus uobis, & faciatis, & facturi ſitis. Porrò dominus dirigat ueſtra corda in dilectionẽ dei, & in expectationẽ Chriſti. Præcipimus aũt uobis fratres, per nomen domini noſtri* IESV *Chriſti, ut ſubducatis uos ab omni fratre, qui inordinate ſe gerit, & non iuxta inſtitutionẽ quam accepit à nobis. Nam ipſi ſcitis, quomodo oporteat imitari nos: quoniam non inordinate geßimus nos inter uos: neq; gratis panem accepimus à quoquã, ſed cum labore & ſudore, nocte dieq; facientes opus, ad hoc, ne cui ueſtrũ eßemus oneri. Non, quod id nobis non liceat, ſed ut noſmetipſos formam exhiberemus uobis ad imitandũ nos. Etenim cum eßemus apud uos, hoc præcipiebamus uobis, ut ſi quis nollet operari, is nec ederet. Audimus enim quoſdam uerſantes*

inter

inter uos inordinate, nihil operis facientes, ſed curioſe agen= tes. Iis autē qui ſunt iſtiuſmodi, præcipimus et obſecramus per dominum noſtrum IESVM *Chriſtum, ut cum quiete operan tes, ſuum ipſorum panem edant.* Vos *autem fratres, ne defati= gemini in benefaciendo.* Quod *ſi quis non obedit ſermoni no= ſtro, per epiſtolam hunc indicate: & ne commercium habea= tis cum illo, ut pudore ſuffundatur: neq; uelut inimicum habea tis, ſed admonete ut fratrem. Ipſe autem dominus pacis det uobis pacem ſemper omnibus modis.* Dominus *ſit cum omnibus uobis. Salutatio mea manu* Pauli, *quod eſt ſignum in omni epiſtola. Ita ſcribo:* Gratia *domi ni noſtri* IESV *Chriſti ſit cum omni bus uobis.* Amen;

Miſſa fuit ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM
priorē argumentū per Eraſmum Roterodamū.

Timotheum matre Iudæa, ſed Chriſtiana, patre Græco, Paulus in miniſteriū adoptarat, probæ indolis iuuenē, et ſacris literis eruditum, quē tamen ob Iudæos coactus eſt circuncidere. Quoniā autē huic eccleſiarum curam delegerat, ſicut & Tito, quas ipſe nō poterat adire, inſtituit eū in functione epiſcopali, & in diſciplina eccleſiæ, non ſic admonens ut diſcipulū, ſed ut filium, & collegam. Id quo cum maiore faciat autoritate, ſubinde apoſtolicam autoritatem ſibi uindicat. Admonet autem, ut reiectis, qui Iudaicas fabulas inueherent, ea doceret, quæ eſſent fidei & charitatis: deinde principū licet ethnicorum, autoritatē (quoniā hinc pendebat ordo ciuitatis, & tranquillitas reipublicæ) adeo non ſpernendā Chriſtianis, ut pro his orari iubeat. Quid uiros deceat in cœtu eccleſiaſtico, quid mulieres, præſcribit. Epiſcopum depingit cum ſua familia. Atq; hæc fermè tribus primis capitibus. Deinde admonet, ne recipiat Iudaicas fabulas, de ciborū delectu, de uitando coniugio. Mox docet, qualem ſe præſtare debeat erga grandes natu uiros, erga iuuenes, erga anus, erga puellas, erga uiduas diuites ac pauperes, et eccleſiæ ſtipe alendas, erga adoleſcentiores et ſuſpecte etiamnum ætatis. Ad hæc præſcribit, quid præcipere debeat dominis, quid ſeruis, quid diuitibus: admonens modis omnibus reijciendas contentioſas quæſtiones ſophiſtarum, inani doctrinæ ſpecie ſeſe uenditantium. Scribit è Laodicea per Tychicum diaconum.

ARGVMENTI FINIS.

AD TIMOTHEVM EPISTOLA PRIMA.

PAVLVS APOSTOlus IESV Chriſti, iuxta delegationem Dei ſeruatoris noſtri & domini IESV Chriſti, qui eſt ſpes noſtra, Timotheo germano filio in fide. Gratia, miſericordia, pax à Deo patre noſtro & domino IESV Chriſto domino noſtro. Quemadmodum rogaui te, ut remaneres Epheſi, cum proficiſcerer in Macedoniam: ita facito, ut denuncies quibuſdam, ne diuerſam ſequantur doctrinam, nec attendant fabulis & genealogijs nunquam finiendis, quæ quæſtiones præbent magis quàm ædificationem Dei, quæ eſt per fidem. Porrò finis præcepti, eſt charitas ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ſimulata: à quibus quod aberrarunt quidam, deflexerunt ad uaniloquium, uolentes eſſe legis doctores, non intelligentes quæ loquuntur, neq; de quibus aſſeuerant. Scimus autem, quod bona ſit Lex, ſi quis ea legitime utatur, ſciens illud quod iuſto lex non ſit poſita, ſed iniuſtis & inobſequentibus, impijs & peccatoribus,

*irreuerentibus et prophanis, patricidis, et matricidis, homici-
dis, ſcortatoribus, maſculorũ concubitoribus, plagiarijs, men
dacibus, periuris, et ſi quid aliud eſt, quod ſane doctrinæ aduer
ſetur ſecundũ* Euangeliũ *gloriæ beati* Dei, *quod concreditũ eſt
mihi* Et *gratiã habeo, qui me potentẽ reddidit, Chriſto* IESV
*domino noſtro: quia fidelẽ me iudicauit ponẽdo in miniſteriũ,
qui prius eram blaſphemus et perſecutor, et uiolentus: ſed &
miſericordiã adeptus ſum, quod ignorans fecerim per incredu
litatẽ*·Exuberauit *autẽ ſupra modũ gratia domini noſtri cum fi
de et dilectiõe, quæ eſt per Chriſtũ* IESVM·Certus *ſermo &
dignus, quẽ modis oĩbus amplectamur, qd' Chriſtus* IESVS
*uenit in mundũ, ut peccatores ſaluos faceret, quorum primus
ſum ego*·Verũ *ideo miſericordiã ſum adeptus, ut in me primo
oſtenderet* IESVS *Chriſtus omnẽ clementiã, ad exprimen-
dũ exemplar ijs, qui crediturі eſſent in ipſo in uitã æternã*·Re
gi autẽ ſæculorũ ĩmortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo *honor,
gloria, in ſæcula ſæculorũ*, Amen·Hoc *præceptũ cõmendo tibi
fili Timothee, iuxta prophetias quæ de te præceſſerunt, ut mili
tes in eis bonã militiã, habens fidẽ et bonã conſcientiã, qua re-
pulſa, nõnulli circa fidẽ naufragiũ fecerunt: quorum de nume-
ro eſt* Hymenæus & Alexander, *quos tradidi ſatanæ, ut diſcãt
non maledicere*·

CAPVT II.

A*Dhortor igitur, ut ante omnia fiant deprecatiões, obſe
crationes, interpellatiões, gratiarũ actiones pro omni
bus hominibus, pro regibus, et oĩbus in eminentia cõſtitu
tis: ut placidã ac quietã uitã degamus cum omni pietate et ho-
neſtate*·Nã *hoc bonum eſt et acceptum corã ſeruatore noſtro*
Deo: *qui cunctos homines uult ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ue
ritatis*

ritatis uenire. Vnus enim Deus, unus etiã conciliator Dei & hominũ, homo Chriſtus IESVS: qui dedit ſemetipſum preciũ redemptionis pro omnibus, ut eſſet teſtimoniũ temporibus ſuis: in quod poſitus ſum ego preco et apoſtolus, ueritatem dico in Chriſto, nõ mentior, doctor gentiũ cũ fide et ueritate. Volo igitur orare uiros in omni loco, ſuſtollẽtes puras manus abſq; ira & diſceptatiõe. Cõſimiliter et mulieres in amictu modeſto, cũ uerecundia et caſtitate ornare ſemetipſas: non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueſtitu ſumptuoſo, ſed quod decet mulieres, profitentes pietatẽ per opera bona. Mulier in ſilentio diſcat cũ omni ſubiectiõe. Cæterũ mulieri docere nõ permitto, neq; autoritatẽ uſurpare in uiros, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim prior formatus eſt, deinde Eua: & Adam non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta, obnoxia facta eſt tranſgreſſioni: ſalua tamen fiet per generationẽ liberorum, ſi manſerint in fide ac dilectione & ſanctificatione cum caſtitate.

CAPVT III.

INdubitatus ſermo. Si quis epiſcopi munus appetit, honeſtũ opus deſiderat. Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilẽ eſſe, unius uxoris maritũ, uigilantẽ, ſobriũ, modeſtũ, hoſpitalẽ, aptũ ad docendũ: nõ uinolentũ, nõ percuſſorẽ, non turpiter lucri cupidũ: ſed æquũ, alienũ à pugnis, alienũ ab auaricia: qui ſuæ domui bene præſit: qui liberos habeat in ſubiectiõe cum omni reuerẽtia. Quod ſi quis proprie domui præeſſe nõ nouit, quomodo eccleſiã Dei curabit? Nõ nouitiũ, ne inflatus in condemnationẽ incidat calumniatoris. Oportet autẽ illũ et bonum habere teſtimoniũ ab extraneis, ne in probrũ ĩcidat, et laqueũ calumniatoris. Miniſtros itidẽ cõpoſitos, nõ bilingues, nõ mul

irreuerentibus et prophanis, patricidis, et matricidis, homicidis, ſcortatoribus, maſculorũ concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, et ſi quid aliud eſt, quod ſane doctrinæ aduerſetur ſecundũ Euangeliũ gloriæ beati Dei, quod concreditũ eſt mihi Et gratiã habeo, qui me potentẽ reddidit, Chriſto IESV *domino noſtro: quia fidelẽ me iudicauit ponẽdo in miniſteriũ, qui prius eram blaſphemus et perſecutor, et uiolentus: ſed & miſericordiã adeptus ſum, quod ignorans fecerim per incredulitatẽ. Exuberauit autẽ ſupra modũ gratia domini noſtri cum fide et dilectiõe, quæ eſt per Chriſtũ* IESVM. *Certus ſermo & dignus, quẽ modis oĩbus amplectamur, qđ Chriſtus* IESVS *uenit in mundũ, ut peccatores ſaluos faceret, quorum primus ſum ego. Verũ ideo miſericordiã ſum adeptus, ut in me primo oſtenderet* IESVS *Chriſtus omnẽ clementiã, ad exprimendũ exemplar ijs, qui credituri eſſent in ipſo in uitã æternã. Regi autẽ ſæculorũ imortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo honor, gloria, in ſæcula ſæculorũ, Amen. Hoc præceptũ cõmendo tibi fili Timothee, iuxta prophetias quæ de te præceſſerunt, ut milites in eis bonã militiã, habens fidẽ et bonã conſcientiã, qua repulſa, nõnulli circa fidẽ naufragiũ fecerunt: quorum de numero eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi ſatanæ, ut diſcãt non maledicere.*

CAPVT II.

ADhortor igitur, ut ante omnia fiant deprecatiões, obſecrationes, interpellatiões, gratiarũ actiones pro omnibus homĩbus, pro regibus, et oĩbus in eminentia cõſtitutis: ut placidã ac quietã uitã degamus cum omni pietate et honeſtate. Nã hoc bonum eſt et acceptum corã ſeruatore noſtro Deo: qui cunctos homines uult ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis

ritatis uenire. Vnus enim Deus, unus etiã conciliator Dei & hominũ, homo Chriſtus IESVS: qui dedit ſemetipſum preciũ redemptiõis pro omnibus, ut eſſet teſtimoniũ temporibus ſuis: in quod poſitus ſum ego preco et apoſtolus, ueritatem dico in Chriſto, nõ mentior, doctor gentiũ cũ ſide et ueritate. Volo igitur orare uiros in omni loco, ſuſtollẽtes puras manus abſq; ira & diſceptatiõe. Cõſimiliter et mulieres in amictu modeſto, cũ uerecundia et caſtitate ornare ſemetipſas: non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueſtitu ſumptuoſo, ſed quod decet mulieres, profitentes pietatẽ per opera bona. Mulier in ſilentio diſcat cũ omni ſubiectiõe. Cæterũ mulieri docere nõ permitto, neq; autoritatẽ uſurpare in uiros, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim prior ſormatus eſt, deinde Eua: & Adam non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta, obnoxia facta eſt transgreſſioni: ſalua tamen fiet per generationẽ liberorum, ſi manſerint in fide ac dilectione & ſanctificatione cum caſtitate.

CAPVT III.

INdubitatus ſermo. Si quis epiſcopi munus appetit, honeſtũ opus deſiderat. Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilẽ eſſe, unius uxoris maritũ, uigilantẽ, ſobriũ, modeſtũ, hoſpitalẽ, aptũ ad docendũ: nõ uinolentũ, nõ percuſſorẽ, non turpiter lucri cupidũ: ſed æquũ, alienũ à pugnis, alienũ ab auaricia: qui ſuæ domui bene præſit: qui liberos habeat in ſubiectiõe cum omni reuerẽtia. Quod ſi quis proprie domui præeſſe nõ nouit, quomodo eccleſiã Dei curabit? Nõ nouitiũ, ne inflatus in condemnationẽ incidat calumniatoris. Oportet autẽ illũ et bonum habere teſtimoniũ ab extraneis, ne in probrũ ĩcidat, et laqueũ calumniatoris. Miniſtros itidẽ cõpoſitos, nõ bilingues, nõ mul

to uino deditos, nõ turpiter lucri auidos, tenẽtes myſteriũ fidei cũ pura cõſcientia: atq; hi probẽtur prius, deinde miniſtrent ſic, ut nemo poßit illos criminari. Vxores ſimiliter modeſtas, nõ calumnioſas, ſobrias, fidas in oĩbus. Diaconi ſint unius uxoris mariti, qui liberis recte præſint, et proprijs familijs. Nã qui bene miniſtrauerint, gradũ ſibi bonũ acquirunt et multã libertatẽ in fide, quæ eſt in Chriſto IESV. Hæc tibi ſcribo, ſperans fore, ut ueniã ad te cito: qđ ſi tardius uenero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei uerſari: quæ eſt eccleſia Dei uiuentis, columna et ſtabilimentũ ueritatis. Et citra cõtrouerſiã magnũ eſt pietatis myſteriũ. Deus manifeſtatus eſt ĩ carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu: uiſus eſt in angelis, prædicatus eſt gentibus: fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria. Caput IIII.

SPiritus autẽ certo loquitur, quod ĩ poſterioribus tpibus deſciſcent quidã à fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis dæmoniorũ, per ſimulationẽ falſiloquorũ, cauterio notatã habentiũ cõſcientiã, prohibentiũ cõtrahere matrimoniũ, iubentiũ abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad ſumendũ cũ gratiarũ actione fidelibus, et ijs qui cognouerunt ueritatẽ: qđ quicquid creauit deus, bonũ ſit, et nihil reijciendũ, ſi cum gratiarũ actiõe ſumatur. Sanctificatur enĩ per ſermonẽ Dei, ac precationẽ. De his, ſi cõmonefeceris fratres, bonus eris miniſter IESV Chriſti, enutritus in ſermonibus fidei, bonæq; doctrinæ, quã uſq; ſecutus es. Cæterũ prophanas et aniles fabulas reijce, quin potius exerce temetipſum ad pietatẽ. Nã corpalis exercitatio paululũ habet utilitatis: at pietas ad oĩa utilis eſt, ut quæ promiſſiões habeat uitæ præſentis ac futuræ. Indubitatus ſermo dignusq; qui oĩbus modis approbetur. Nã in hoc et labo

ramus,

ramus, & probris afficimur, quod ſpem fixam habemus in Deo uiuente, qui eſt ſeruator omniū hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo tuam iuuentutem deſpiciat, ſed eſto forma fidelium in ſermone, in conuerſatione, in dilectione, in ſpiritu, in fide, in puritate. Donec uenero, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Ne neglexeris quod in te eſt donū, quod datum eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuū, autoritate ſacerdotij. Hæc exerce, in his eſto, ut tuus profectus manifeſtus ſit in omnibus. Attende tibiipſi & doctrinæ, perſiſte in his. Nam id ſi feceris, teipſum ſeruabis, & eos qui te audierint.

CAPVT V.

SEniorem ne ſæuius obiurges, ſed adhortare, ut patrē, iuniores ut fratres, mulieres natu grandiores ut matres, iuniores ut ſorores cū omni caſtitate. Viduas honora, quæ uere uiduæ ſunt. Quod ſi qua uidua liberos aut nepotes habet, diſcāt primū propriā domū pie tractare, et uicē rependere maioribus. Hoc enī eſt honeſtū et acceptū corā Deo. Porrò quæ uere uidua eſt ac deſolata, ſperat in Deo, et perſeuerat in obſecrationibus ac precatiōibus noctu dieq;. Porrò quæ in delitijs uerſatur, ea uiuens mortua eſt. Et hæc præcipe, ut irreprehenſibiles ſint. Quod ſi qua ſuis et maxīe familiaribus nō prouidet, fidem abnegauit, et eſt infideli deterior. Vidua allegatur, non minor annis ſexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis hominum teſtimonio comprobata, ſi filios educauit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi afflictis ſubminiſtrauit, ſi in omni opere bono fuit aſſidua. Porrò iuniores uiduas reijce. cum enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtum, nubere

uolunt, habentes condemnationē, quod primā fidē reiecerint: ſimul autē et ocioſæ diſcunt circumire domos. Imò nō ſolū ocioſæ, uerumetiā garrulæ et curioſæ, loquentes quæ non oportet. Volo igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionē dare aduerſario, ut habeat maledicendi cauſſam. Iam enim nonnullæ deflexerunt, ſecutæ ſatanam. Quod ſi quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet uiduas, ſuppeditet illis, & nō oneretur eccleſia: ut ijs, quæ uere uiduæ ſunt, ſuppetat. Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime ij, qui laborant in ſermone & doctrina. Dicit
Deute. 25. *enim ſcriptura:* * *Boui trituranti nō obligabis os. Et: Dignus*
1. Corin. 9 *eſt operarius mercede ſua. Aduerſus preſbyterum accuſatio-*
Deute. 19. *nem ne admiſeris, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.* * *Eos qui peccant, coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeāt. Obteſtor in conſpectu Dei et domini IESV Chriſti, & electorum angelorum, ut hæc ſerues ſine præcipitatiōe iudicij, nihil faciens iuxta propenſionē animi. Manus cito ne cui imponas, neq; cōmunices peccatis alienis. Temetipſum purum ſerua. Ne poſthac bibas aquam, ſed uino paululo utere propter ſtomachū tuum, & crebras tuas infirmitates. Quorundā hominū peccata ante manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, quoſdā uero & ſubſequuntur. Conſimiliter & bona opera ante manifeſta ſunt, & ea quæ ſecus habent, occultari non poſſunt.*

CAPVT II.

QVicunq; ſub iugo ſunt ſerui, ſuos dominos omni honore dignos ducant, ne nomen Dei & doctrina male audiat. Qui uero fideles habent dominos, ne cōtemnant, q.d' fratres ſint, ſed magis inſeruiant, quod fideles ſint ac dilecti

qui beneficẽtiæ participes ſunt. Hæc doce & exhortare. Si quis diuerſam ſequitur doctrinam, & non accedit ſanis ſermonibus domini noſtri IESV Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, is inflatus eſt, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones ac diſputationũ pugnas, ex quibus naſcitur inuidia, contentio, maledicentia, ſuſpiciones malæ, ſuperuacaneæ conflictationes hominũ mente corruptorũ, & quibus adempta eſt ueritas, qui exiſtimant quæſtũ eſſe pietatẽ. Seiungere ab his qui euiſmodi ſunt. Eſt aũt quæſtus magnus, pietas cum animo ſua ſorte contento. *Nihil enim intulimus in mundũ, uidelicet nec efferre quicquam poſſumus: ſed habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus. Cæterum qui uolunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas, ſtultas, ac noxias, quæ demergunt homines in exitium & interitum. Siquidem radix omnium malorum eſt ſtudium pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrauerunt à fide, & ſeipſos implicuerunt doloribus multis. Tu uero homo dei, iſta fuge: ſectare autem iuſticiam, pietatem, fidem, charitatem, patiẽtiam, manſuetudinem: certa bonum certamen fidei, apprehende uitam æternam, ad quam & uocatus es, & profeſſus es bonam profeßionem coram multis teſtibus. Præcipio tibi in conſpectu dei, qui uiuificat omnia, & IESV Chriſti, qui teſtatum fecit ſub Pontio Pilato bonam profeſſionem, ut ſerues præceptum, immaculatus, irreprehenſibilis, uſq; ad apparitionem domini noſtri IESV Chriſti: quam temporibus ſuis oſtenſurus eſt ille beatus, & ſolus princeps, rex regnantium, & dominus dominantiũ: qui ſolus habet immortalitatẽ, lucem habitans inacceſſam, *quem uidit nemo hominũ, neq; uidere poteſt: cui honor

Iob.1.
Iohan.1.
1.Iohan.4.

& imperiũ ſempiternũ, Amen. His qui diuites ſunt in præſenti ſæculo præcipe, ne elato ſint animo, neq; ſpem ponant in diuitijs incertis, ſed in deo uiuente, qui præbet nobis omnia affatim ad fruendum, ut benefaciant, ut diuites ſint operibus bonis, ut faciles ſint ad impartiendum: libenter communicantes, reconſdentes ſibijpſis fundamentum bonum in poſterum, ut apprehendant æternam uitam. O Timothee, depoſitum ſerua, deuitans prophanas uocum inanitates, & oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ, quam nonnulli profitẽtes, circa fidem aberrauerunt. Gratia ſit tecum, Amen.

Miſſa fuit ex Laodicea, quæ eſt Metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM *poſteriorem argumentum per* Eraſmum Roterod.

Quoniam in ſuperiori epiſtola ſpẽ ſui reditus fecerat Timotheo, apud Epheſios agenti, nec fuit eius præſtandi facultas, quod Romæ in uinculis haberetur, literis eum confirmat, ne perſecutionum procellis deijciatur, ſed ſuo exemplo animũ ad martyriũ præparet. Inſtare enim tempora periculoſa ob quoſdã, pietatis prætextu ueram pietatem ſubuertentes: itaq; ſeſe iactantes, quaſi in uerbis ſit Chriſtiana religio, ac non potius in animi puritate. Deinde teſtatus, imminere diẽ obitus ſui, ſeq; iam à pleriſq; deſtitutũ, iubet, ut Timotheus unà cum Marco propere ad ſe Romam ueniat. Scripſit Romæ, cum iterum ad Neronis tribunal ſiſteretur.

ARGVMENTI FINIS.

PAVLI APO-
STOLI AD TIMOTHEVM EPISTOLA SECVNDA.

PAVLVS APO=
ſtolus IESV Chriſti,
per uoluntatem dei,
ſecundum promiſſi=
onẽ uitæ, quæ eſt in
Chriſto IESV, Ti=
motheo dilecto filio.
Gratia, miſericor=
dia, pax à deo patre,
& Chriſto IESV
domino noſtro. Gra
tiam habeo deo, cui
ſeruio à maioribus cum pura conſcientia, quod citra ullam in=
termiſſionẽ faciam de te mentionẽ in precationibus meis noctu
dieq́; deſiderãs te uidere, memor tuarũ lachrymarũ, ut gaudio
replear, ubi cõmonefactus fuero eius, quæ eſt in te nõ ſimulatæ
fidei, quæ habitauit primũ in auia tua Loide, & matre tua Eu=
nica: certũ aũt ſcio, qđ in te quoq;. Quã ob cauſſam cõmonefa=
cio te, ut ſuſcites donũ dei qđ eſt in te p impoſitionẽ manuũ me
arũ. ✶Nõ enim dedit nobis Deus ſpiritũ timiditatis, ſed potẽtiæ
ac dilectiõis et ſobrietatis. Ne igitur te pudeat teſtimonij domi
ni noſtri, neq; te pudeat mei, qui ſum uinctus illius: ſed eſto par
ticeps afflictionum Euangelij iuxta potentiam dei, qui ſaluos

fecit

fecit nos, & uocauit uocatione ſancta: non ſecundũ opera noſtra, ſed ſecundũ ſuum propoſitũ & gratiã, quæ data quidem eſt nobis per Chriſtũ IESVM *ante tempora æterna, ſed palã facta eſt nunc per apparitionẽ ſeruatoris noſtri* IESV *Chriſti, qui mortem quidẽ aboleuit, uitam aũt in lucem produxit, ac immortalitatẽ per Euangeliũ, in quod poſitus ſum ego præco & Apoſtolus, ac doctor gentiũ: quã ob cauſſam & hæc patior, attamen non erubeſco. Noui enim certusq; ſum, quod is cui credidi, potẽs ſit depoſitũ meum cuſtodire in illum diem. Formam habeto ſanorũ ſermonũ, quos à me audiſti cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto* IESV. *Egregiũ depoſitũ ſeruato per ſpiritum ſanctum, qui inhabitat in nobis. Noſti hoc, quod auerſati fuerint me omnes, qui ſunt in Aſia: quorum eſt Phygelus & Hermogenes. Det miſericordiã dominus Oneſiphori familiæ, quoniã ſæpe me refocillauit, & de catena mea non erubuit: ſed cum eſſet Romæ, ſtudioſius quæſiuit me, & inuenit. Det ei dominus, ut inueniat miſericordiam apud dominũ in die illo. Et in quã multis Epheſi miniſtrauerit, melius tu noſti.* CA. II.

TV *igitur fili mi, fortis eſto in gratia, quæ eſt per Chriſtũ* IESVM, *& in his quæ audiſti à me per multos teſtes. Hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei, ut alios quoq; doceant. Tu igitur feras afflictiones, ut bonus miles* IESV *Chriſti. Nemo qui militat, implicatur uitæ negocijs, ut ei qui ſe in militiam delegit, placeat. Quod ſi certet etiã aliquis, non coronatur, niſi legitime certauerit. Laborantẽ agricolam oportet primum de fructibus percipere. Cogita quæ dico. Det enim tibi dominus in omnibus intellectum. Memẽto* IESVM *Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundum*

Euangeliũ meum, in quo malis affligor, quaſi facinoroſus uſq; ad uincula. At ſermo dei non fuit uinctus. Propterea omnia ſuſ fero propter electos, ut & ipſi ſalutem cõſequantur, quæ eſt in Chriſto IESV, cum gloria æterna. Certus ſermo. Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſufferimus, & conregnabimus: ſi negamus, & ille negabit nos: ſi increduli ſumus, ille fide lis manet: negare ſeipſum non poteſt. Hæc admone, conteſtans coram domino, ne uerborũ pugnas ſequantur, ad nullam utilitatem, ad ſubuerſionem audientium. Stude teipſum probatum exhibere deo, operarium non erubeſcẽdum, recte ſecantẽ ſermonem ueritatis. Cæterũ prophanas uocum inanitates præter mitto: ad maiorem enim proficient impietatem: & ſermo illorum, ut cancer morbus, paſtionem habebit: quorum de numero eſt Hymenæus, & Philetus, qui circa ueritatem aberrarunt, dicentes, reſurrectionẽ iam eſſe factam, & ſubuertunt quorundam fidem. Solidum tamen fundamentũ dei ſtat, habens ſignaculum hoc: Nouit dominus, qui ſint ſui, & diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Chriſti. Cæterum in magna domo non tantum ſunt uaſa aurea & argentea, uerum etiam lignea, ac teſtacea, & alia quidem in honorem, alia uero in contumeliam. Si quis igitur expurgarit ſeipſum ab his, erit uas in honorem ſanctificatum, accommodum uſibus domini, ad omne opus bonum præparatũ. * Iuueniles aũt concupiſcentias fuge: 1. Timo. 4.
ſectare uero iuſticiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui inuocant dominũ ex puro corde. * Stultas aũt & ineruditas quæ- Titum. 3.
ſtiones reſpue, ſciens eas parere pugnas. Porrò ſeruum domini non oportet pugnare, ſed placidũ eſſe erga omnes, propenſum ad docendum, tolerantem malos cum manſuetudine, eru-

dientem

*dientem eos qui obſiſtunt, ſi quando det illis Deus pœnitenti-
am ad agnoſcendum ueritatem, & reſipiſcant è diaboli laqueo,
capti ab eo ad ipſius uoluntatem.* CAPVT III.

1.Timo.4. *ILlud autem ſcito, quod in extremis diebus inſtabunt tem-
pora periculoſa. Erunt enim homines ſui amantes, auari, fa-
ſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati,
impij, carentes affectu, neſcij fœderis, calumniatores, intem-
perantes, immites, negligentes bonorũ, proditores, præcipites,
inflati, uoluptatum amantes potius quàm amantes dei: habentes
formam pietatis, ſed qui uim eius abnegarint. Et iſtos auerſa-
re: ex his enim ſunt qui ſubeunt in familias, & captiuas ducunt
mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur concupiſcentijs
uarijs, ſemper diſcentes, nec unquam ad cognitionem ueritatis
uenire ualentes. Quemadmodũ aũt Iannes & Iambres reſiſte-
bant Moyſi, ita & hi reſiſtunt ueritati, homines mente corru-
pti, reprobi circa fidem, ſed non proficient amplius. Siquidem
amentia iſtorum euidens erit omnibus, quemadmodum, & illo-
rum fuit. Tu uero aſſectatus es doctrinã meam, inſtitutionem,
propoſitum, fidem, lenitatem, charitatem, patientiam, perſecu-
tiones, afflictiones: quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconij, Ly-
ſtris, quas perſecutiones ſuſtinuerim. Et ex omnibus eripuit
me dominus. Sed & omnes, qui uolunt piè uiuere in Chriſto
IESV, perſecutionem patientur. Porrò mali homines, & im-
poſtores proficient in peius, dum & in errorem adducunt, &
errant ipſi. At tu perſiſtito in his quæ didiciſti, & quæ tibi con
credita ſunt: ſciens à quo didiceris, & quod à puero ſacras lite
ras noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere ad ſalutem per fi
dem, quæ eſt in Chriſto IESV. Omnis ſcriptura diuinitus in-*

ſpirata,

ſpirata, eſt utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correcti onē, ad inſtitutionē, quæ eſt in iuſticia, ut integer ſit dei homo, ad omne opus bonum apparatus.

CAP. IIII.

Obteſtor igitur ego coram deo & domino IESV Chriſto, qui iudicaturus eſt uiuos & mortuos in apparitione ſua, & in regno ſuo. Prædica ſermonem, inſta tempeſtiue, intempeſtiue, argue, increpa: exhortare cum omni lenitate & doctrina. Nam erit tempus, cum ſanam doctrinā non ſuſtinebunt: ſed iuxta concupiſcentias ſuas coaceruabunt ſibi doctores ij, quibus pruriūt aures, & à ueritate quidē aures auertent, ad fabulas uero conuertentur. At tu uigila in oībus, obdura in afflictionibus, opus perage euangeliſtæ, miniſteriū tuum ad plenum probatū reddito. Nam ipſe iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Certamen bonum decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum ipſius, Da operam, ut uenias ad me cito. Nam Demas me reliquit, amplexus præſens ſæculum, & profectus eſt Theſſalonicam, Creſcēs in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſumptum adducito unà tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium. Porrò Tychicum miſi Epheſum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, cum uenies apporta, & libros, maxime aūt membranas. Alexander faber ærarius multis malis me affecit, reddat illi dominus iuxta facta ipſius: quem & tu caue. Vehementer enim reſtitit ſermonibus noſtris. In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt. Ne illis imputetur,

ſed

ſed dominus mihi adfuit, & corroborauit me ut per me præconium expleretur, & audirent omnes gentes: & ereptus fui ex ore leonis, & eripiet me dominus ab omni facto malo, ſeruabitq; in regnum ſuum cœleſte: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori familiam. Eraſtus manſit Corinthi. Trophimum autem reliqui in Mileto languentem. Da operam, ut uenias ante hyemem. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Lynus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus IESVS Chriſtus cum ſpiritu tuo. Gratia uobiſcum, Amen.

Scripta è Roma ad Timotheum ſecunda, cum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

In epiſto=

IN EPISTOLAM AD TITVM AR
gumentum per Eraſmum Roterodamum.

Itum diſcipulum ſuum ac filij loco habitum, ob eximias dotes, inſulæ nobiliſſime Cretæ præfecerat apoſtolus: & illinc abiens, archiepiſcopum conſecrarat. Huic ſcribit ex urbe Nicopoli, quæ eſt in Actiaco litore: rebus, ut apparet, adhuc trã quillioribus: ſiquidẽ afflictionũ aut perſecutionum nulla mentio. Monet autem, ut quod ipſe apud Cretenſes cœperat, conſummet abſoluatq;: & per ſingulas ciuitates, quas centum habuiſſe memoratur ea inſula, epiſcopos inſtituat, quos & preſbyteros uocat, idonei epiſcopi formam præſcribens. Et quoniam huc quoq; penetrarant pſeudapoſtoli, qui Iudaiſmum ſuũ omnibus ingerebant, animat eum, ut eos fortiter reijciat ac refutet. Deinde perſonarum & ætatum præſcribit officia, quem admodum Timotheo præſcribit: illud addens, ne quiſquã Chriſtianæ religionis prætextu principibus aut magiſtratibus reſiſteret, ſuo fungentibus officio, quamuis eſſent à Chriſti fide alieni, quin magis eos leniter ferendos: ſi quando forte, uolente Deo. & illi reſipiſcant. Poſtremo iubet Titum ad ſe uenire Nicopolim, ſed nõ priuſquã Paulus Artemam, aut Tychicum illuc miſiſſet, ne Cretenſes deſtituti uiderentur epiſcopi ſolatio.

ARGVMENTI FINIS.

EPISTOLA

PAVLI AD TITVM.

PAVLVS SERVVS Dei, apoſtolus autem IESV Chriſti, iuxta fidem electorum Dei & agnitionem ueritatis, quæ eſt ſecundum pietatem in ſpe uitæ æternæ quam promiſit is, qui mentiri neſcit Deus ante tempora æterna. Patefecit autem temporibus ſuis ſermonem ſuum per prædicationem, quæ cõmiſſa eſt mihi ſecundum delegationem ſeruatoris noſtri Dei, Tito germano filio iuxta communem fidem. Gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & domino IESV Chriſto ſeruatore noſtro. Huius rei gratia reliqui te in Creta: ut quæ deſunt, pergas corrigere, & conſtituas oppidatim preſbyteros, ſicut ego tibi ordinaram. Si quis eſt inculpatus, unius uxoris uir, liberos habens fideles: non obnoxios crimini luxus, aut qui non ſint intractabiles. Oportet enim epiſcopum inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non præfractum, non iracundum, non uinoſum, non percuſſorem, non turpiter lucro deditum: ſed hoſpitalem, bonarum rerum ſtudioſum, ſobrium, iuſtum, pium, temperantem, tenacem eius, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis

ſermonis

ſermonis:ut potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. Sunt enim multi intractabiles, & uaniloqui, & mentium ſeductores: maxime hi, qui ſunt ex circunciſione, quibus oportet obturare os, qui totas domos ſubuertunt: docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex iſtis proprius ipſorum propheta: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri. teſtimonium hoc eſt uerum. Quam ob cauſſam redarguito illos ſeuere, ut ſani ſint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & præceptis hominum, auerſantium ueritatem. Omnia quidem pura puris. Porrò pollutis & infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta eſt illorum, & mens, & conſcientia. Deum profitentur ſe ſcire, cæterum factis negant: cum ſint abominabiles, & dicto non audientes, & ad omne opus bonum reprobi.

CAPVT II.

TV uero loquere, quæ decent ſanam doctrinam. Senes, ut ſobrij ſint, graues, modeſti, ſani fide, charitate, patientia. Anus itidem, ut in habitu ſint, qui religionem deceat, non calumniatrices, non uino multo ſeruientes, ut honeſta doceant, quo poſſint modeſtas reddere adoleſcentulas:ut maritos ſuos diligant,ut liberos ament,ut ſobriæ ſint,puræ, domus cuſtodes,bonæ,ſubditæ ſuis uiris,ne ſermo Dei male audiat. Adoleſcentes cõſimiliter adhortare,ut ſobrij ſint,per omnia temetipſum præbens formã bonorũ operum in doctrina,integritatem, grauitatem, ſermonem ſanum, irreprehenſibilẽ:ut is qui repugnat, rubore ſuffundatur, nihil habens,quod de uobis dicat mali. Seruos hortare, ut ſuis dominis

pareant, in omnibus illis placeant: non reſponſatores, nõ ſuffu rantes, ſed fidem omnẽ oſtendentes bonã; ut doctrinam ſeruatoris noſtri Dei ornent in omnibus. Apparuit enĩ gratia Dei, ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis concupiſcentijs, ſobrie & iuſte & pie uiuamus in præſenti ſæculo, expectantes beatã illam ſpem, et apparitionẽ gloriæ magni Dei: et ſeruatoris noſtri IESV Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibiipſi populũ peculiarem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere, & hortare, & argue cũ omni præcipiendi ſtudio. Nemo te deſpiciat.

CAPVT III.

ADmoneto illos, ut principatibus ac poteſtatibus ſubditi ſint, ut magiſtratibus pareant, ut ad omne opus bonum ſint parati, ne de quoquã maledicant: ne ſint pugnaces, ſed humani, omnẽ exhibentes manſuetudinẽ erga omneis homines. Nam eramus quondã et nos ſtulti, inobedientes, errantes, ſeruientes deſiderijs ac uoluptatibus uarijs, in malicia & inuidia degentes, odioſi, inuicem odio proſequentes. At poſtquàm bonitas, & erga homĩes amor apparuit ſeruatoris noſtri Dei,
Timo.1. * nõ ex operibus quæ ſunt iniuſticia, quæ faciebamus nos, ſed ſecundũ ſuã miſericordiã ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, ac renouationis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos opulente, per IESVM Chriſtũ ſeruatorẽ noſtrũ, ut iuſtificati illius gratia, hæredes efficeremur iuxta ſpem uitæ æternæ. Indubitatus ſermo. De his uolo ut cõfirmes, quo ſolliciti ſint, ut bonis operibus præſint qui crediderunt Deo. Hæc enim ſunt honeſta et utilia hominibus.
Timo.2. * Stultas autẽ quæſtiones & genealogias

logias, et cõtentiones ac pugnas legales omitte, ſunt enim inutiles et ſuperuacaneæ. Sectarũ autorẽ hominẽ, poſt unam et alterã admonitionẽ fuge: ſciens quod euerſus ſit, qui eiuſmodi eſt, & peccet per ſe damnatus. Cum autẽ miſero Arteman ad te, aut Tychicum, da operã ut uenias ad me Nicopolim. nam illic decreui hybernare. Zenam legiſperitũ & Apollo ſtudioſe deducito, ne quid illis deſit. Diſcant autem & noſtri bonis operibus præeſſe ad neceſſarios uſus, ut non ſint infrugiferi. Salutãt te, qui mecum ſunt omnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide. Gratia cum omnibus uobis. Amen;

Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM argumentum per Eraſmum Roterodamum.

g Ræci tradunt hunc Philomenem genere Phrygem fuiſſe, quã nationẽ intractabilem ac ſeruilẽ eſſe, uel Græco prouerbio iactatũ eſt: Phryx plagis emendatur. Quẽ tamen Paulus ob pietatem & officia in ſanctos inter præcipuos habuit amicos. Huius ſeruus Oneſimus Romam profugerat nõ ſine furto, quod uere ſerui ſolent. Illic audito Paulo, qui tum in uinculis erat, euangelicam doctrinam amplexus eſt, ac Paulo ſeruiuit in carcere. Verũ ne quid herus ob ſerui fugã animo cruciaretur, remittit eum: ſed miro ſtudio, miraq; ciuilitate ſeruũ et fugitiuũ, et compilatorẽ domino recõcilians, ſe interim ſponſorẽ offerẽs: depenſurus, ſi quid ille ſuppilaſſet in fuga. Scribit enim è uinculis per dictum Oneſimum, quem & filium uocat.

ARGVMENTI FINIS.

AD PHILEMONEM EPISTOLA PAVLI.

PAVLVS VINctus Chriſti IESV et Timotheus frater, Philemoni dilecto et collegæ noſtro, et Apphiæ dilectæ, & Archippo cõmilitoni noſtro, et quæ domi tuæ eſt, cõgregatiõi. Gratia uobis et pax à deo patre noſtro, et domino IESV Chriſto. Gratias ago Deo meo, ſemper mentionem tui faciens in precibus meis, cum audiam tuã charitatem ac fidem, quã habes erga dominũ IESVM, & erga omnes ſanctos: ut cõmunicatio fidei tuæ effcax fiat in agnitione omnis boni, quod eſt in uobis erga Chriſtum IESVM. Gaudium enim habemus multum, et conſolationẽ in dilectione tua, quod uiſcera ſanctorũ refocillata ſunt per te frater. Quapropter quãuis multã in Chriſto fiduciam habeam iniungendi tibi, id quod officij tui erat: tamẽ propter charitatẽ potius rogo, cum talis ſim, nempe Paulus ſenex, nunc aũt etiã uinctus IESV Chriſti. Rogo autẽ pro filio meo,

quem

quem genui in uinculis meis Oneſimo, quondã tibi inutili, nunc uero tibi & mihi perutili, quẽ remiſi. Tu autem cum, hoc eſt, ui ſcera mea ſuſcipe, quem ego cupiebã apud me retinere, ut pro te miniſtraret mihi in uinculis euangelij, ſed abſq; tua ſententia nihil uolui facere, ne uelut ex neceßitate bonum tuum eßet, ſed ſpontaneum. Nam propterea forſitan ſeceßit ad tempus, ut æternum eum reciperes, non iam ut ſeruum, ſed ſupra ſeruum, nempe fratrem dilectum, maxime mihi: quanto autẽ magis tibi, & in carne, et in domino? Si igitur me habes conſortẽ, ſuſcipe illum tanquam me. Quod ſi quid læſit te, aut debet, hoc mihi imputato. Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego dependam, ut ne dicam tibi, quod etiam teipſum mihi inſuper debes. Etiam frater. Ego te fruar in domino. Refocilla mea uiſcera in domino. Confiſus de obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens, quod etiã ultra quàm dico facturus ſis. Simul autem etiam præpara mihi hoſpitium. Spero enim, quod auxilio precum ueſtrarum donabor uobis. Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto IESV, Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, adiutores mei. Gratia domini noſtri IESV Chriſti ſit cum ſpiritu ueſtro. Amen.

Miſſa fuit è Roma per Oneſimum ſeruum.

ARGVMENTVM.

IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS argumentum per Eraſmũ Roterodamum.

Nulla gens obſtinatioribus animis repugnabat euangelio Chriſti, quã Iudæorũ, qui Paulo etiã peculiariter erant inſenſi, quod ſe gentiũ apoſtolũ profiteretur: quas Iudæi, ut prophanas et impias, abominabantur: quodq; legem Moſaicã, quã illi ſacroſanctã habebant, & euangelij uice per uniuerſum orbẽ ſpargi cupiebant, antiquare uideretur. Adeo ut eſſent inter hos quoq; qui Chriſti doctrinã recepe rant, qui putarent legis obſeruationẽ cum euangelio miſcendam. Hieroſolymis igitur qui crediderant, uarijs calamitatibus afficiebãtur ab ijs, qui reſiſtebãt euãgelio (nam penes hos erat publica autoritas) conijciebantur in uincula, cædebãtur, diripiebãtur illorũ bona. Hos itaq; cõſolatur Paulus, partim exemplo ueterũ ſanctorũ: quorum pleriq; ſimilibus, aut grauioribus calamitatibus exerciti ſunt, quo uirtus illorum eſſet exploratior ſpectatiorq; ac præcipue exẽplo Chriſti: partim ſpe præmij cœleſtis. Deinde declarat coruſcãte iam euãgelio Chriſti, ceſſaſſe umbras legis Moſaicæ, multa repetens ex ueteri teſtamento, & ad Chriſtum accõmodans. Docet non ex obſeruatione legis ad tempus datæ & imperfectæ, ſperandam eſſe ſalutem: ſed ex fide, qua ueteres etiam illi probatæ ſanctimoniæ uiri, quorum memoria Iudæis erat ſacroſancta, Deo potiſſimum placuiſſent. In fine tradit præcepta quædã ad mores Chriſtianos facientia.

ARGVMENTI FINIS.

Beati

BEATI PAVLI
APOSTOLI EPISTOLA AD HEBRAEOS.

DEVS OLIM *multiphariam, multisq; modis locutus patribus per prophetas extremis diebus hiſce locutus eſt nobis per filium, quem cōſtituit hæredem omniū: per quem etiā ſecula condidit, qui cū ſit ſplendor gloriæ, et expreſſa imago ſubſtantiæ illius, modereturq́; omnia uerbo potentiæ ſuæ, per ſemetipſum purgatione facta peccatorū noſtrorum, conſedit in dextra maieſtatis in excelſis: tanto præſtantior factus angelis, quanto excellentius præ illis ſortitus eſt nomen. Nam cui dixit unquam*
angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rurſum: ⁎ 2.Reg.7.
Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Rurſum aūt cum indu= Pſal.90.
cit primogenitum in orbem terrarum, dicit: ⁎ *Et adorent eum*
omnes angeli dei. Et ad angelos quidem dicit: ⁎ *Qui creat an=* Pſal.103.
gelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam. Ad filium
aūt: ⁎ *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, uirga rectitudinis,* Pſal.44.

uirga regni tui. Dilexiſti iuſticiam, & odiſti iniquitatem, p
ptereà unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis ultra co
Pſal. 101. tes tuos. Et tu in initio domine terræ fundamenta iecisti, &
ra manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu aũt perma
& omnes ut ueſtimentum ueteraſcent, ac uelut amictum
cum uolues eos, & mutabuntur, tu aũt idem es, & anni tui
Pſal. 109. deficiẽt. Ad quem aũt angelorũ dixit unquam: * Sede à dex
meis, donec poſuero inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ. N
omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, qui in miniſteriũ emit
tur propter eos, qui hæredes erunt ſalutis? CAP.

PRopterea oportet nos uehemẽtius attendere ijs quæ di
ſunt nobis, ne quando perfluamus. Etenim ſi is qui per
gelos dictus fuerat ſermo, fuit firmus, & omnis trãſgre
ſio & inobedientia iuſtam præmij repenſationẽ accepit, qu
modo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? q
cum primum enarrari cœperit per ipſum dominum, ab ijs q
audierant, in nos confirmata fuit, atteſtante deo, & ſignis,
prodigijs ſimul, uarijſq; uirtutibus, & ſpiritus ſancti diſtri
tionibus, iuxta ipſius uoluntatem. Non enim angelis ſubiecit
bem terræ futurum, de quo loquimur. Teſtatus eſt autem ali
Pſal. 8. bi quidam, dicens: * Quid eſt homo quod memor es eius: aut f
lius hominis, quod inuiſis illum? Feciſti eum paululo inferiore
angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum
1. Cor. 15. per opera manuũ tuarum. * Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius
In hoc enim quod ei ſubiecit omnia, nihil omiſit illi non ſubie
Philip. 2. ctum. At nondum uidemus illi omnia eſſe ſubiecta. * Eum uer
qui puſillum quiddam diminutus fuerat infra angelos, cerni
mus IESVM, propter cruciatum mortis, gloria & honore

coronatum,

coronatum, ut per gratiam dei, pro omni guſtaret mortem. Decebat enim eum, propter quem ſunt omnia, & per quem ſunt omnia, ut multis filijs in gloriam adductis principem ſalutis illorum per afflictiões perfectum redderet: quandoquidem & qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno ſunt omnes. Quã ob cauſſam non erubeſcit fratres illos uocare, dicens: * Annun Pſal.21.
ciabo nomẽ tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et rurſum: Ego ero fidens in illo. Et iterum: * Ecce ego & pu= Eſa.8.
eri, quos mihi dedit Deus. Poſteaquam igitur pueri commertium habent cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem, ut per mortem aboleret eum, mortis habebat imperium, hoc eſt, diabolum: & liberos redderet eos, quicunq; metu mortis per omnem uitam obnoxij erant ſeruituti. Non enim uidelicet angelos aſſumit, ſed ſemen Abrahæ aſſumit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, ut miſericors eſſet & fidelis pontifex: in his quæ apud deum forẽt agenda ad expiandum peccata populi: Nam ex hoc quod ipſi contigit tentatum eſſe, poteſt & ijs qui tentantur ſuccurrere.

CAP. III.

VNde fratres ſancti, uocationis cœleſtis participes, conſiderate Apoſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Chriſtum IESVM, quod fidelis ſit ei, qui ipſum conſtituit, quemadmodum & Moyſes in tota domo ipſius. Tãto namq; maiore gloria, quam Moyſes, hic dignus eſt habitus, quanto maiorẽ habet honorẽ is, qui cõſtruxit domum, quam ipſa domus. Omnis enim domus conſtruitur ab aliquo. Porro qui condidit omnia, Deus eſt. Et Moyſes quidem fidelis fuit in tota domo illius, ueluti miniſter in teſtimoniũ eorũ, quæ poſt dicenda erant. At Chriſtus tanquam filius adminiſtrauit

domum

domum ipſius, cuius domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriati onem ſpei, ad finem uſq; firmã tenuerimus. Quapropter ſicut dicit ſpiritus ille ſanctus: Hodie ſi uocem eius audieritis, ne ob= duretis corda ueſtra, ſicut in exacerbatione, in die tentationis in deſerto, ubi tentauerunt me patres ueſtri, probauerunt me & uiderunt opera mea quadraginta annis. Quapropter infen ſus eram generationi illi, & dicebã: Semper errant corde: ipſi uero non cognouerunt uias meas, ſicut iuraui in ira mea, ſi in= greßuri ſunt in requiem meam. Videte fratres, ne quando ſit in ullo ueſtrum cor prauum, obnoxium incredulitati, ut deſciſcat à deo uiuente, ſed exhortemini uos inuicem quotidie, quoad ap pellatur dies hodiernus, ne quis ex uobis induretur ſeductione peccati. Chriſti participes facti ſumus, ſi ſanè initium ſubſtan= tiæ uſq; ad finem firmum tenuerimus. In hoc quod dicitur: Ho= die ſi uocem eius audieritis, ne obduretis corda ueſtra ſicut in exacerbatione. Nam quidam cum audißent, exacerbauerunt, at non omnes qui profecti fuerãt ex Aegypto per Moſen. Qui bus aũt infenſus fuit quadraginta annis? Non'ne ijs, qui pecca= uerant, quorũ membra conciderunt in deſerto? Quibus aũt iu= rauit, non ingreſſuros in requiẽ ſuã, niſi ijs, qui non obedierãt. Et uidemus, qd' non potuerint ingredi propter incredulitatem.

CA. IIII.

METuamus igitur, ne quãdo derelicta pro= mißione introeundi in requiẽ eius, uideatur aliquis ex uobis fuiſſe fruſtratus. Etenim nobis annũciatum eſt, quẽadmodũ & illis. At non profuit illis audiſſe ſermonẽ, quod is non eſſet cum fide coniunctus, ijs qui audierant. Introimus enim in requiem, nos qui credidimus, quemadmodum dixit: Si= cut iuraui in ira mea, ſi ingreſſuri ſint in requiem meam, licet

operibus

operibus à iactis fundamẽtis mundi perfectis. Dixit enim quo
dam in loco de ſeptimo die ſic:* Et requieuit Deus die ſeptimo Gen. 2.
ab omnibus operibus ſuis. Et in hoc rurſum:* Si introibunt in Pſal. 94.
requiem meam. Poſteaquam igitur illud reliquum eſt, aliquos
introire in eam, & quibus prius annunciatum fuit, non intro
ierunt propter incredulitatem, rurſum quendam præfinit diẽ,
hodie, in Dauid dicens, poſt tantum temporis, quemadmodum
dictum eſt: Hodie ſi uocẽ eius audieritis, ne obduretis corda ue
ſtra. Nam ſi eis IESVS requiem præſtitiſſet, nequaquam de
alio poſthac die locutus fuiſſet. Itaque relinquitur ſabbatiſmus
populo dei. Nam qui ingreſſus eſt in requiem illius, & ipſe re
quieuit ab operibus ſuis, quemadmodũ à ſuis Deus. Studeamus
igitur ingredi in illam requiem, ne quis eodem concidat incre
dulitatis exemplo. Viuus eſt enim ſermo dei, & efficax, & pe
netrantior quouis gladio utrinq; incidente, ac pertingens uſq;
ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumq;, & me=
dullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis,*
nec eſt ulla creatura, quæ non manifeſta ſit in conſpectu illius. Eccle. 15.
Sed omnia nuda, & reſupinata oculis eius, ad quem nobis eſt Pſal. 33.
ſermo. Habentes igitur pontificem magnum, qui penetrauit cœ
los, IESVM filiũ dei, teneamus profeſſionẽ. Non enim habe=
mus pontificẽ, qui non poſſit affici ſenſu infirmitatũ noſtrarũ,
ſed tentatum per omnia, iuxta ſimilitudinẽ abſq; peccato. Acce=
damus igitur cum fiducia ad thronũ gratiæ, ut cõſequamur mi
ſericordiam, & gratiã inueniamus ad oportunũ auxiliũ. V.

NAm omnis pontifex qui ex hominibus aſſumitur, pro
hominibus cõſtituitur, in his quæ apud deum aguntur,
ut offerat donaria & uictimas pro peccatis, qui placa=
bilis eſſe

bilis eſſe poſſit ignorantibus & errãtibus, quandoquidem & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propter hanc debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſeipſo immolare pro peccatis. Nemo ſibi ipſi uſurpat honorem, ſed qui uocatur, etiam à deo, quemadmodũ & Aaron. Ita & Chriſtus non ſemetipſum glorificauit ut fieret pontifex, ſed is qui dixerat illi: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut & alibi dicit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Qui in diebus carnis ſuæ, cum & precationes & ſupplicationes apud illum, qui poterat ipſum à morte ſeruare, cum clamore ualido & lachrymis obtuliſſet, & exauditus eſſet pro reuerentia, tametſi filius erat, tamen didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam, ac perfectus redditus, omnibus qui ſibi obedierunt, fuit cauſſa ſalutis æternæ, cognominatus à deo pontifex ſecundum ordinationem Melchiſedec, de quo nobis multa forent dicenda, eaq; difficilia explicatu, quãdoquidem ſegnes facti eſtis auribus. Etenim cum debeatis pro temporis ratione doctores eſſe, rurſum opus habetis, ut doceamus uos quæ ſint elementa initij eloquiorum dei: factiq; eſtis ij, quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo. Nam quiſquis lactis eſt particeps, is rudis eſt ſermonis iuſticiæ, infans enim eſt. Porrò perfectorum eſt ſolidus cibus, nempe horum, qui propter aſſuetudinem, ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni pariter ac mali.

CAP. VI.

QVapropter omiſſo, qui in Chriſto rudes inchoat, ſermone, ad perfectionem feramur, non rurſum fundamentũ iacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in deum, baptiſmatum, doctrinæ, ac manuum impoſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Atq; id faciemus

ſi quidem

ſiquidem permiſerit Deus. Nam fieri non poteſt, ut qui ſemel fuerint illuminati, guſtaueruntq; donum cœleſte, & participes facti fuerint ſpiritus ſancti, guſtauerintq; bonum dei uerbum, ac uirtutes futuri ſæculi, ſi prolabantur, denuo renouentur per pœnitentiam, ab integro crucifigentes ſibimetipſis filiũ dei, & ludibrio exponentes. Siquidem terra, quæ imbrem ſæpius in ſe uenientem cõbiberit, & progenuerit herbam accõmodam eis, opera quorũ & colitur, recipit benedictionẽ à deo. At quæ produxerit ſpinas & tribulos, reproba eſt, & maledictioni confinis, cuius exitus huc tendit, ut exuratur. Cæterum perſuaſimus uobis de uobis dilecti, quæ his ſint meliora, & cum ſalute coniuncta, tametſi ſic loquamur. Non enim iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur operis ueſtri, & laboris & charitatis ſuſceptæ, quã exhibuiſtis erga nomen illius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis. Cupimus aũt, ut unuſquiſq; ueſtrũ idem præſtet ſtudiũ ad plenã ſpei certitudinẽ, uſq; ad perfectionẽ, ne ſitis imbecilles, ſed imitatores eorũ, qui per fidem ac patientiã hæreditatem accipiunt promiſſionis. * Deus enim pollicitus Abrahæ, cum non poſſet per quenquã maiorẽ iurare, iurauit per ſeipſum, dicens. Niſi benedicens benedixero tibi, & multiplicans multiplicauero te. Atq; ita cum patienter expectaſſet, conſecutus eſt promiſſum. Nam homines quidẽ per eum iurãt, qui ſit maior, atq; iiſdẽ oĩs cõtrouerſiæ finis eſt, ſi accedat iuriſiurandi confirmatio. Qua in re Deus cum eximie uellet hæredibus promiſſionis oſtendere firmitatẽ conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandũ uti per duas res immutabiles, in quibus fieri non poſſet, ut mentiretur deus, ualidã cõſolationẽ haberemus, q huc cõfugimus, ut potiamur propoſita ſpe, quam uelut ancoram tenemus animæ, Gen. 22.

cum

cum tutam, tum firmam, & introeuntem uſq; ad ea, quæ ſunt
intra uelum, ubi præcurſor pro nobis ingreſſus eſt IESVS
iuxta ordinem Melchiſedec, pontifex factus in æternum.

Gen. 14. NAm hic erat Melchiſedec, rex Salem,) CAP. VII.
pontifex dei altiſſimi, qui occurrit Abrahæ, reuertenti
à cæde regũ, & benedixit illi, cui & decimas ex omni=
bus impartitus eſt Abraham, qui primum quidem ex interpre
tatione dicitur rex iuſticiæ, deinde uero etiam rex Salem, quod
eſt rex pacis, ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis, nec
initiũ dierum, neq; uitæ finem habens, ſed aſſimilatus filio dei,
manet ſacerdos in perpetuum. Conſiderate uero, quantus hic
fuerit, cui etiam decimas dederit Abraham patriarcha de ſpo=
lijs? Atq; ij quidem, qui quod ſint de numero filiorum Leui, ſa=
cerdotij functionem ſumunt: præceptũ habent, ut decimas acci
piant à populo iuxta legem, hoc eſt, à fratribus ſuis, licet egreſ=
ſis ex lumbis Abrahæ. At is cuius genus non recenſetur ex illis,
decimas accepit ab Abraham, & habenti promiſſiones benedi=
xit. Porrò nemo negat, quin id quod minus eſt, ab eo quod ma=
ius eſt, benedictionẽ accipiat. Atq; hic quidem homines, qui mo
riuntur, decimas accipiunt. Illic aũt is de quo teſtatum eſt, quod
uiuat: & ut ita loquar, in Abraham decimatus eſt etiam ipſe
Leui, qui decimas ſolet accipere. Nam is adhuc in lumbis patris
erat, cum occurreret Abrahæ Melchiſedec. Proinde ſi conſum
matio per Leuiticum ſacerdotium erat, ſiquidem per hoc popu
lus legem acceperat, quid præterea fuit opus, alium exoriri ſa=
cerdotem, qui ſecundum ordinem Melchiſedec, & non ſecun=
dum ordinem Aaron diceretur? Quandoquidem translato ſa=
cerdotio, neceſſe eſt, ut legis quoq; trãslatio fiat. Nam is de quo

dicuntur

dicuntur hæc, ad aliã tribũ pertinet, de qua nullus altari aſtitit. Palàm eſt enĩ, qđ' è tribu Iuda exortus ſit dominus noſter. At nihil locutus eſt de ſacerdotio Moyſes, quod ad hãc tribũ pertineat. Idq́; magis etiã liquet, ſiquidẽ ad ſimilitudinẽ Melchiſedec exoritur ſacerdos alius, qui nõ iuxta legẽ mandati carnalis factus ſit, ſed iuxta potentiã uitæ indiſſolubilis. Teſtificatur enĩ ad hũc modũ: Tu ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedec. Abrogatur enĩ qđ' præceſſit præceptũ propter ĩbecillitatẽ, et inutilitatẽ. Nã nihil ad pfectionẽ adduxit lex: uerũ erat introductio ad ſpem potiorẽ per quã appropinquamus Deo, atq; hoc potiorẽ, qđ' nõ abſq; iureiurãdo res acta ſit. Nã illi qui dẽ citra iuſiurandũ ſacerdotes facti ſunt: hi uero cũ iureiurando, per eũ qui dixit ad illũ: Iurauit dominus, et nõ pœnitebit eũ tu es ſacerdos ĩ æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedec. Tanto potioris teſtamenti ſponſor factus eſt IESVS, et illi quidẽ plures facti fuerũt ſacerdotes, propterea, qđ' per mortẽ nõ ſinerentur permanere. At hic quod idẽ maneat ĩ æternũ, perpetuũ habet ſacerdotiũ, unde et ſaluos facere ad plenũ poteſt, qui per ipſum adeunt Deũ, ſemp uiuẽs, ad hoc ut interpellet pro illis. Talis enĩ decebat, ut eſſet nobis pontifex pius, innocẽs, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, et ſublimior cœlis factus, cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodũ illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis uictimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit ſemel, cum ſemetipſum obtulit. Siquidem lex homines conſtituit pontifices, habentes infirmitatem. Porrò ſermo iuſiurandi, qui ſupra legem fuit, filium conſtituit in æternum conſummatum.

CAPVT VIII.

Caeterũ eorũ quæ dicimus illud eſt caput, quod talẽ habemus pótificẽ, qui cõſedit ad dexterã throni maieſtatis, in cœlis ſanctorum adminiſtrator, ac ueri tabernaculi, quod fixit Deus, et nõ homo. Oĩs enĩ pontifex ad offerendũ donaria et uictimas cõſtituitur, unde neceſſe eſt, ut hic etiã habeat aliquid, quod offerat. Nã ſi eſſet in terra, ne ſacerdos quidẽ eſſet, ubi ſunt ſacerdotes, qui offerunt iuxta legẽ donaria, quæ quidẽ exemplari et umbræ deſeruiunt cœleſtiũ, quẽadmodum oraculo reſpõſum eſt Moſi, cũ eſſet abſoluturus tabernaculũ: Nã uide, inquit, ut facias oĩa ſecundũ exẽplar, quod oſtenſum eſt tibi in monte, nũc uero hoc excellentius ſortitus eſt ſacerdotiũ, quo præſtantioris eſt teſtamenti interceſſor, quod in præſtantioribus promiſſis ſancitũ eſt. Etenim ſi prius illud tale fuiſſet, ut nihil in eo poſſet reprehendi, haud quaquã fuiſſet ſecundo
Hiere. 31. quæſitus locus. Nã incuſans eos loquitur illis. * Ecce dies uenient, dicit dominus, et cõſummabo ſuper domũ Iſraël, et ſuper domũ Iuda, teſtamentũ nouũ, nõ iuxta teſtamentũ quod feci patribus illorũ in die cũ apprehenderem manũ illorũ, ut educerẽ eos ex Aegypto, quoniã ipſi nõ perſtiterunt in teſtamẽto meo, et ego neglectui eos habui, dicit dominus. Nã hoc eſt teſtamẽtũ qđ diſponã domui Iſraël poſt dies illos, dicit dominus, dãs leges meas ĩ mentẽ illorũ et ĩ corde illorũ inſcribã illas, et ero illis deus, et ipſi erũt mihi populus. Et nõ docebũt quiſq; pximũ ſuũ, et unuſquiſq; fratrẽ ſuũ, dicentes: Cognoſce dominũ, qđ oẽs cognituri ſint me ab eo qui puſillus fuerit inter eos, uſq; ad eũ qui magnus eſt inter illos, quoniã placatus ero ſuper iniuſticijs illorum, & peccatis eorum, & iniquitatũ illorũ nõ recordabor amplius. Per hoc quod dicit nouum, antiquauit prius. Porro

quod

quod antiquatur ac ſeneſcit, in propinquo eſt, ut euaneſcat.

CAPVT IX.

IGitur habebat quidem etiã prius illud, iuſtificatiões, cultus, ac ſanctũ mundanũ. Siquidem tabernaculũ factum fuit primum, in quo erant lucernæ, et menſa, et propoſitio panum, quam uocant, ſancta. Poſt ſecundũ autem uelum erat tabernaculum, quod uocatur ſanctum ſanctorum, aureum habens thuribulum, & arcã teſtamenti, undiq; circumtectã auro, in qua urna aurea habens manna, & uirga Aaron, quæ germinauerat, & tabulæ teſtamenti. Supra hanc autem cherubin gloriæ, obumbrantia propiciatoriũ, de quibus nõ eſt nunc dicendũ ſingulatim. His autem ad hunc ordinatis modum, in prius quidem tabernaculum ſemper ingrediuntur ſacerdotes, qui ſacrorum ritus peragant: in ſecundum autem ſemel quotannis ſolus pontifex, nõ ſine ſanguine, quem offert pro ſeipſo, et pro populi ignorãtijs, illud ſignificante ſpiritu ſancto, nõdum manifeſtatã eſſe ſanctorum uiã, adhuc priore tabernaculo conſiſtente, quæ erat ſimilitudo pro tempore, tum præſente, in quo dona ſacrificiaq; offeruntur, quæ non poſſint iuxta conſcientiam perfectum reddere cultorem, in cibis duntaxat & potionibus, & diuerſis ablutionibus ac iuſtificationibus carnis, uſq; ad tempus correctionis impoſita. At Chriſtus accedens pontifex futurorum bonorum, per maius & perfectius tabernaculũ nõ manu factum, hoc eſt, nõ huius ſtructuræ, neq; per ſanguinẽ hircorũ ac uitulorũ, ſed per propriũ ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta æterna redemptiõe reperta. Nã ſi ſanguis taurorum et hircorum & cinis iuuencæ, aſpergens inquinatos, ſanctificat ad carnis purificationem, quanto magis ſanguis Chriſti, qui

per ſpiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatū Deo, pur-
gabit conſcientiam ueſtrā à mortuarijs opibus, ad ſeruiendū
Deo uiuēti? Et ob id noui teſtamēti cōciliator eſt, ut morte īter
cedente, ad redemptionē earū præuaricationū, quæ fuerāt ſub
priori teſtamēto, ij qui uocati ſunt, promiſſionē accipiāt æter-
næ hæreditatis. Siquidē ubi teſtamētū eſt, mors ītercedat neceſ
Gala. 3. ſe eſt teſtatoris. * Nā teſtamentū ī mortuis ratū eſt, quandoqui
dē nondū ualet, cū uiuit teſtator. Vnde ne prius quidē illud abſ-
q; ſanguie dedicatū fuit. Cū enī Moyſes omne præceptū iuxta
legē expoſuiſſet oī populo, ſumpto ſanguine uitulorū et hirco-
rū, cū aqua et lana coccina et hyſopo, ſimul et ipſum librū, et to
Exod. 24. tū populū aſperſit, dicēs. * Hic eſt ſanguis teſtamēti, qđ mādā-
uit uobis Deus. Inſup aūt et tabernaculū et oīa uaſa miniſterij,
ſanguine cōſimiliter aſpergebat. Et oīa ferè ſecundū legē ſan-
guine purificātur, et abſq; ſanguīs effuſiōe nō fit remiſſio. Ita-
q; neceſſe eſt, ut exēplaria quidē eorū quæ ſunt in cœlis, hiſce
rebus purificētur. Cæterū ipſa cœleſtia potioribus quàm hæ
ſint, uictimis mundētur. Nō enī in manufacta ſancta ingreſſus
eſt Chriſtus, exēplaria uerorū, ſed in ipſum cœlū, ut appareat
nūc ī cōſpectu dei pro nobis, nō ut ſæpius offerat ſemetipſum,
quēadmodū pōtifex ingreditur in ſancta ſingulis annis per ſan
guinē alienū. Alioqui oportuiſſet illū ſæpius paſſum fuiſſe à
cōdito mundo. Nunc autē ſemel, ſub cōſummationē ſæculorū,
ad pfligationē peccati, per immolationē ſuijpſius apparuit. Et
quatenus illud manet oēs hoīes, ut ſemel moriātur, poſt hoc aūt
iudiciū, ita et Chriſtus ſemel oblatus, ut multorū peccata tolle
ret, rurſus abſq; peccato cōſpicietur, ijs qui illum expectant
in ſalutem.

CAPVT X.

Nam lex umbrā obtinens futurorū bonorū, non ipſam imaginē rerū, his hoſtijs, quas ſingulis annis eaſdē con tinētur offerūt, nunquā poteſt accedētes perſectos red dere. Alioqui nōne deſijſſent offerri? Propterea quod nullā iā habuiſſent conſcientiā peccatorū, qui ſacrificaſſent, ac ſemel purgati eſſent. Atqui in iſtis cōmemoratio fit peccatorū quot annis. Nō enī poteſt ſanguis taurorū et hircorū auferre pecca ta. Quapropter cū ingreſſurus eſt mundū dicit: Sacrificiū & oblationē noluiſti: Corpus autē aptaſti mihi, holocautomata et pro peccato nō cōprobaſti. Tūc dixi: Ecce adſum, in capite li- bri ſcriptū eſt de me, ut faciā Deus uoluntatē tuā. Superius cū dicit, ſacrificiū, et oblationē et holocautomata, & pro peccato noluiſti, neq; cōprobaſti, quæ iuxta legē offerūtur, tunc dixit: Ecce adſum, ut faciā Deus uoluntatē tuā. tollit prius, ut poſteri us ſtatuat: per quā uoluntatē ſanctificati ſumus per oblationē corporis IESV Chriſti ſemel peractā. Et oīs quidē ſacerdos aſ ſiſtit quotidie, ſacra peragens, et eaſdē ſæpius offerens hoſtias, quæ nunquā poſſint auferre peccata. Hic uero una pro pecca- tis oblata uictima, perpetuo ſedet ad dextrā Dei, id qd' ſupereſt expectās, donec reddātur inimici ipſius ſcabellū pedū eius. Vni ca enī oblatiōe perſectos effecit in perpetuū, eos qui ſanctificā tur. Teſtificatur autē nobis et ipſe ſpiritusſanctus, nimirū cum prædixerit, hoc eſt teſtamentū, quod condā erga illos, poſt di- es illos, dicit dominus, dans leges meas ī corde illorū, et in men tibus illorū inſcribā eas, et peccatorū atq; iniquitatum illorū nō recordabor amplius. Porrò ubi horū eſt remiſſio, nō eſt am plius oblatio pro peccato. Cum igitur fratres habeamus liber- tatē adeundi in ſancta, per ſanguinē IESV, ea uia quā dedica

cauit nobis recentē ac uiuentē per uelamentū, hoc eſt, per car
nē ſuā, cumq; habeamus ſacerdotē magnū præfectum domini
Dei, accedamus cū uero corde, in certitudine fidei, aſperſi cor
dibus, ac depulſa cōſcientia mala, et abluti corpore aqua pura,
teneamus cōfeſſionē ſpei, nō uacillantē (fidelis enī qui pmiſit)
et cōſideremus nos inuicē, in hoc, ut prouocemus ad charitatē
et bona opera, nō deſerētes aggregationē noſtri mutuā, ſicuti
mos eſt nōnullis, ſed adhortātes inuicē: idq; hoc magis, qđ uide
tis appropinquantē diē. Nam ſi uolētes peccauerimus poſt ac=
ceptā cognitionē ueritatis, nō ultra pro peccatis reliqua eſt ho
ſtia, ſed formidabilis quædā expectatio iudicij, et ignis uehemē
Deute. 17. tia, qui deuoraturus eſt aduerſarios. ✶ Qui aſpernatus fuerit
Moyſi legē, abſq; miſericordia, ſub duobus aut tribus teſtibus
moritur. Quanto putatis peioribus afficietur ſupplicijs, qui fi
liū Dei cōculcarit, et ſanguinē teſtamenti, ceu rem prophanā
habuerit, per quē fuerat ſanctificatus, et ſpiritū gratiæ contu=
Deute. 32. melia affecerit. Nouimus enī eū qui dixit: ✶ Meū eſt ulciſci, ego
Roma. 12. rependā dicit dominus. Et rurſum: ✶ Dominus iudicabit popu
lū ſuū. Horrendū eſt incidere in manus Dei uiuentis. Redeant
autē uobis in memoriā ſuperiores dies, in quibus illuminati, in
gens certamen ſuſtinuiſtis afflictionū: partim quidē, dum &
probris et preſſuris affecti, ſpectaculo fuiſtis oībus: partim dū
cōſortes ita cōuerſantiū facti eſtis. Siquidē et afflictionū, quæ
ex uinculis meis cōtigerunt, participes fuiſtis, et direptionem
facultatū ueſtrarū cū gaudio accepiſtis, ſciētes uos habere ī uo
bis, potiorē ſubſtantiā in cœlis ac manentē. Ne abieceritis igi
tur fiduciā ueſtrā, quæ magnā habet premij retributionē. Nā
patientia uobis eſt opus, ut ubi uoluntatem Dei peregeritis, re

portetis

portetis p̄miſſionē. Adhuc enī p̄puſillū temporis, et q̄ uenturus
eſt ueniet, et non tardabit. * Iuſtus aūt ex fide uicturus eſt, et ſi Abacuc. 2
ſe ſubduxerit, nō probabitur animo meo. At nos nō ſumus qui
ſubducamus nos in perditionem, ſed ad fidem pertinemus in ac
quiſitionem animæ.

CAPVT XI.

EST aūt fides carū rerū quæ ſperātur, ſubſtantia, argumen
tū eorū, quæ nō uidentur. Per hāc enī teſtimoniū merue-
rūt ſeniores. Per fidē itelligimus p̄fecta fuiſſe ſecula uer
bo Dei, ut ex his quæ nō apparebāt, ea quæ uidentur, fierent. * Gene. 4.
Per fidē uberiorē hoſtiā Abel obtulit Deo, quā Cain, per quā te
ſtimoniū meruit, q̄d eſſet iuſtus, teſtimoniū p̄hibente de dona-
rijs illius Deo, et per hāc mortuus adhuc loquitur. * Per fidem Gene. 5.
Enoch fuit trāſlatus, ne uideret mortē, nec fuit īuentus, p̄pter- Sapien. 4.
ea q̄d trāſtulerat illū Deus. priuſquā enī trāſferretur, teſtimo
niū meruerat, q̄d placuiſſet deo. Atqui ſine fide fieri nō pōt, ut
quis illi placeat. Nā qui accedit ad deū, hūc credere oportet eſſe
deū, et eſſe remuneratorē quærētibus ſe. Per fidē admonitus o-
raculo Noē, ea quæ nōdū uidebātur, ueritus, apparauit arcā ad Gene. 6.
ſalutē domus ſuæ, p̄ quā arcā cōdēnauit mūdū, et eius quæ ſecū
dū fidē eſt, iuſticiæ factus eſt hæres. * Per fidē, appellatus Abra Gene. 12.
hā, obedijt, ut exiret ī locū, quē accepturus erat ī hæreditatē, et
exiuit, neſciēs quò eſſet uēturus. Per fidē cōmigrauit ī terrā p̄
miſſiōis, uelut peregrinā cū in tabernaculis habitaſſet cū Iſaac
et Iacob, cohæredibus eiuſdē p̄miſſiōis. Expectauerat enī habē
tē fundamēta ciuitatē cuius opifex et cōditor eſt Deus. * Per fi Gene. 21.
dē et ipſa Sara uim ad concipiendū ac retinendū ſemē accepit,
ac præter ætatis rōnē peperit, q̄d fidelē iudicaret eū qui p̄miſe
rat. Quapropter et ex uno prognati ſunt poſteri, eoq; iā ānis

*effœto, tãto numero, quãto ſunt ſtellæ cœli, et uelut arena quæ
eſt iuxta marginẽ maris ĩnumerabilis. Iuxta fidẽ mortui ſunt
hi oẽs, cũ nõ accepiſſent ꝑmiſſiões, ſed procul eas uidiſſent &
crediſſent, ſalutaſſentq; et cõfeſſi fuiſſent, ſe hoſpites atq; ad
uenas eſſe ĩ terra. Nã hæc qui dicũt, declarãt ſe patriã inquire-
re. Et ſi illius quidẽ memores fuiſſent, unde fuerãt profecti, ha-
bebãt opportunitatẽ reuertendi. Nũc autẽ meliorẽ expetunt,
hoc eſt, cœleſtẽ. Quapropter nõ erubeſcit ipſe Deus uocari de
Gene. 22. us illorũ, parauerat enĩ illis ciuitatẽ. * Per fidẽ obtulit Abra-
ham Iſaac, cũ tentaretur, et unigenitũ obtulit, ĩ quo ꝑmiſſiões
acceperat, ad quẽ dictũ fuerat: In Iſaac uocabitur tibi ſemẽ, cũ
illud ſecũ ꝑpendiſſet, Deũ uel à mortuis excitare poſſe, unde il
Gene. 27. lũ etiã reſurrectiõis typo reduxit. * Per fidẽ de futuris benedi
Gene. 48. xit Iſaac filio Iacób, et Eſau. * Per fidẽ Iacob moriẽs, ſingulis
& 49. filijs Ioſeph benedixit, et adorauit faſtigiũ uirgæ illius. Per fi
Ibidem. 50 dẽ Ioſeph moriẽs, de egreſſiõe filiorũ Iſraẽl meminit, deq; oſſi
Exodi. 2. bus ſuis mandauit. * Per fidẽ cũ natus eſſet Moyſes occultatus
eſt menſes treis, à parentibus ſuis: propterea quod uiderent ele
gantẽ puellũ, nec ueriti ſunt edictũ regis. Per fidẽ, Moyſes iam
grandis, renuit uocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens ſi-
mul malis affici cum populo Dei, quã temporarijs peccati com
modis frui, maiores arbitratus diuitias probrũ Chriſti, quàm
Aegyptiorũ theſauros. Reſpectũ enĩ habebat remunerationis.
Per fidẽ reliquit Aegyptũ, haud ueritus ferociã regis. Perinde
Exod. 12. enĩ quaſi uidiſſet eũ qui eſt inuiſibilis, ita obdurauit: Per fidẽ fe
Ibidẽ. 14. cit paſcha, et effuſionẽ ſanguĩs: ne is qui perimebat primogeni
ta, tangeret ipſos. * Per fidem tranſierũt rubrum mare, ueluti
per ſiccã terrã, quod cum tentaſſent Aegypij, abſorpti ſunt.*

Per

*Per fidem mœnia Hiericho conciderunt, circundata ad dies Ioſue.6.
ſeptem. *Per fidem Raab meretrix non perijt unà cum ijs qui Ibidem.2.
non obedierant, cum excepiſſet hoſpicio exploratores pacifice. & 6.
Et quid præterea loquor? Deficiet enim me tempus commemo
rantem de Gedeone, de Barac, & Sampſone, & Hiephthaë,
necnon Dauid & Samuele, ac prophetis, qui per fidem expu=
gnauerunt regna, operati ſunt iuſticiam, aſſecuti ſunt promiſ=
ſiones, occluſerunt ora leonum, extinxerunt uim ignis, effuge
runt acies gladij, ualidi facti ſunt ex imbecillitate, effecti ſunt
robuſti in bello, incurſiones auerterunt exterorum. Mulieres
acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos. Alij uero diſtenti
ſunt aſpernati redemptionem, ut potiorem ſortirentur reſurre
ctionem. Alij rurſus ludibrijs & flagris explorati ſunt, inſu=
per & uinculis & carcere, lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati
ſunt, occiſione gladij occubuerunt, oberrarunt in ouillis & ca
prinis pellibus, deſtituti, preſſi, afflicti, quibus indignus erat
mundus, in deſertis errantes, & montibus, ac ſpeluncis, & ca
uernis terræ. Atq; omnes hi teſtimonium promeriti per fidem,
non acceperũt promiſſionẽ, quod Deus de nobis melius quiddã
prouiderat, ne ſine nobis conſummarentur. CAP. XII.

PRoinde nos quoq;, cum tanta ſepti ſimus nube teſtium, de
poſito onere omni, & tenaciter inhærente peccato, per to
lerantiam curramus in propoſito nobis certamine, reſpi=
cientes ad fidei ducem & conſummatorem IESVM, qui
propoſito ſibi gaudio, pertulit crucem, ignominia contempta,
& ad dexteram throni dei conſedit. Reputate enim quod is ta=
lem ſuſtinuerit à peccatoribus aduerſus ſe contradictionem, ne
defatigemini, animis defecti. Nondum uſq; ad ſanguinem reſti=

tiſtis, aduerſus peccatum repugnantes, & obliti eſtis exhortati
Prouer.3. *onis, quæ uobis tanquam filijs loquitur:* * *Fili mi, ne neglexeris*
Apoc.3. *correptionē domini, neq; deficias, cū ab eo argueris.* * *Quem*
enim diligit dominus, corripit: flagellat aūt omnē filium, quem
recipit. Si caſtigationē ſuſtinetis, ueluti filijs uobis offert ſe De
us. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pater? Quod ſi ali=
eni eſtis à caſtigatione, cuius participes ſunt omnes: igitur ſpu=
rij eſtis non filij. Itaque cum carnis noſtræ patres habuerimus
caſtigatores, & reueriti ſimus illos, an non multo magis ſubij=
ciemur patri ſpirituum, & uiuemus? Atq; illi quidem ad pau=
cos dies, pro arbitratu ſuo nos erudiebant: hic autem ad commo
dum noſtrum in hoc ut impartiat nobis ſanctimoniam ſuam.
Omnis aūt caſtigatio in præſens quidem, non uidetur eſſe gau=
dij, ſed moleſtiæ. At poſtea fructum tranquillum iuſticiæ reddit
ijs, qui per illam fuerint exercitati. Quapropter manus remiſ=
ſas, & genua ſoluta ſurrigite, & facite, ut recti ſint greſſus pe
dibus ueſtris, ne claudicatio aberret à uia, imò ſanetur potius.
Roma.12. * *Pacem ſectemini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua*
nemo uidebit dominum, curam agentes, ne quis ſit, qui deficiat
à gratia dei, ne qua radix amarulentiæ, ſuppullulans obturbet,
& per hanc inquinentur multi: ne quis ſcortator, aut propha=
Gen.25. *nus, uelut* * *Eſau, qui unico edulio permutauit ius primogeniti.*
Scitis enim quod poſtea, cum uellet hæreditario iure benedicti
Ibidē.27. *onem aſſequi, reprobatus ſit.* * Non enim repperit pœnitētiæ
locum, tametſi cum lachrymis quæſiuiſſet eam. Non enim *acceſ*
ſiſtis ad contactum montem, & incenſum ignem ac turbinem,
& caliginem, & procellam, tubæq; ſonitum, & uocem uerbo=
Exodi.20. *rum,* * *quam qui audierant, deprecati ſunt, ne his adiungere=*
tur oratio.

tur oratio. Non enim ferebant, quod edicebatur: *Si beſtia teti= Exo.19.
gerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur, & adeo ter=
ribile erat uiſum quod apparebat. Moſes dixit: Expauefactus
ſum, ac tremebundus, ſed acceſſiſtis ad montem Sion, & ad ci=
uitatem dei uiuentis, Hieruſalem cœleſtem, & ad innumerabi=
lium angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum,
qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem uniuerſorum deum,
& ad ſpiritus iuſtorũ perfectorum, & ad noui teſtamenti con=
ciliatorem IESVM, & ad ſanguinem aſperſionis meliora lo
quentem, quàm loquebatur ſanguis Abel. Videte ne aſperne=
mini eum qui loquitur, nam ſi illi non effugerunt, qui auerſa=
bantur eum, qui loquebatur in terra, multo magis nos, ſi eum
qui de cœlis eſt, auerſemur: cuius uox tum concuſſit terram, at
nunc denunciauit, dicẽs: *Adhuc ſemel ego cõcutio, non modo Aggei.2.
terrã, uerumetiã cœlum. Porrò illud quod dicit, adhuc ſemel,
ſignificat eorum quæ concutiuntur translationẽ, utpote quæ fa
cta ſint, ut maneant ea quæ non concutiuntur. Quapropter re
gnũ aſſumẽtes quod cõcuti nõ poſſit, habeamus gratiã, per quã
ita colamus deũ, ut illi placeamus cũ reuerentia & religione.

*Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt) CA. XIII. Deuter.4.
Fraterna charitas maneat. Hoſpitalitatis ne ſitis imme=
mores. Per hanc enim quidã inſcientes, exceperunt ange
los hoſpitio. Memores eſtote uinctorum, tanquam unà cum illis
uincti, eorum qui affliguntur, uelut ipſi quoq; uerſantes in cor
pore. Honorabile eſt inter omnes coniugium, & cubile impol=
lutum. Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sint mo
res alieni ab auaritia, contenti ijs quæ adſunt. Siquidem ipſe
dixit: *Non te deſero, neq; derelinquo, ut fidentes dicamus: Ioſue.1.

dominus

Pſal·117· *dominus mihi auxiliator, nec timebo, quid faciat mihi homo·
Memores eſtote eorum qui præſunt uobis, qui locuti ſunt uobis
ſermonem dei, quorum imitemini fidem, conſiderantes qui fu-
erint exitus conuerſationis illorum· I E S V S Chriſtus heri &
hodie, idem eſt etiam in ſecula: Doctrinis uarijs ac peregrinis
ne circumferamini· Bonum eſt enim, gratia cōſtabiliri cor, non
eſcis quæ non profuerunt, ijs qui uerſati ſunt in illis· Habemus
altare, de quo non eſt fas edere, ijs qui tabernaculo deſeruiunt·
Nume·19· *Animaliū enim quorum ſanguis infertur pro peccato in ſan-
cta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra·
Quapropter & I E S V S, ut ſanctificaret per proprium ſan-
guinem populum, extra portam paſſus eſt· Exeamus igitur ad
Mich·2· eum extra caſtra, opprobrium eius portantes· *Non enim ha
bemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus· Per
ipſum igitur offerimus hoſtiam laudis ſemper deo, hoc eſt, fru
ctum labiorum, confitentium nomini eius· Cæterum beneficen-
tiæ, & communicationis ne obliuiſcamini· Talibus enim uicti-
mis placetur deo· Parete ijs qui præſunt uobis, & concedite, ſi-
quidem illi uigilant pro animabus ueſtris, tanquam rationem
reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes, nam id
eſt inutile uobis· Orate pro nobis: cōfidimus enim, quod bonam
habemus conſcientiam inter omnes cupientes honeſte conuer-
ſari· Magis autem obſecro uos, ut id faciatis, quo celerius reſti-
tuar uobis· Deus autem pacis, qui reduxit à mortuis paſtorem
ouium illum magnum per ſanguinem teſtamenti æterni, domi-
num noſtrum I E S V M, abſolutos uos reddat in omni opere
bono, ad faciēdum uoluntatem ipſius, efficiens, ut quod agitis,
acceptum ſit in conſpectu ſuo per I E S V M Chriſtum, cui glo-
ria in

ria in ſecula ſeculorum, Amen. Obſecro uos fratres, ſufferte
ſermonem exhortationis. Etenim paucis ſcripſi uobis. Scitis fra-
trem noſtrum Timotheum ſolutum eſſe, cum quo ſi cé-
lerius uenerit, uiſam uos. Salutate omnes qui præ-
ſunt uobis, & omnes ſanctos. Salutāt uos
Itali, Gratia cum omnibus uobis.
AMEN.

MISSA AB ITALIA PER TIMOTHEVM.

IN EPISTOLAM IACOBI ARGVmentum per Eraſmum Roterodamum.

Iacobus quoniam erat Hieroſolymitarum epiſcopus, ſcribit & cæteris Iudæis, qui per omnes nationes ſparſi habitabant, uarijs præceptis uitam illorum formans atq; inſtituens.

ARGVMENTI FINIS.

Epiſto-

EPISTOLA

BEATI IACOBI.

IACOBVS DEI
ac domini IESV
*Chriſti ſeruus, duo-
decim tribubus, quæ
ſunt in diſperſione,
ſalutem. Pro ſummo
gaudio ducite fratres
mei, quoties in tenta
tiones incideritis ua-
rias. Illud ſciẽtes, qđ
exploratio fidei ue-
ſtræ parit patientiã.
Cæterum patientia opus perfectum habeat, ut ſitis perfecti &
integri, nullaq; in parte diminuti. Quod ſi cui ueſtrũ deeſt ſa-
pientia, poſtulet ab eo qui dat: nempe deo: qui dat, inquã, oĩbus
ſimpliciter, nec exprobrat, ac dabitur ei. Sed poſtulet cum fidu
cia, nihil hæſitans. Nam qui hæſitat, is ſimilis eſt fluctui maris,
qui uentis agitur & impetu rapitur. Neq; enim exiſtimet ho-
mo ille ſe quicquam accepturum à domino. Vir animo duplici
inconſtans eſt in omnibus uijs ſuis. Glorietur autem frater qui*
Eccl. 14. *eſt humilis, in ſublimitate ſua. Contra qui diues eſt, in humiliati*
Eſaiæ. 40. *one ſui: quoniã ueluti flos herbæ præteribit.* ✶ *Exortus eſt enim*
Iob. 5. *ſol cum æſtu, & exaruit herba, & flos illius decidit, & decor*

affectus illius perijt. Sic & diues in uijs ſuis marceſcet. Beatus
uir qui ſuffert tentationem: quoniam comprobatus erit, accipi=
et coronam uitæ, quam promiſit dominus his, à quibus fuerit di
lectus. Ne quis cum tentatur, dicat ſe à deo tentari. Nam Deus
ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imò
unuſquiſq; tentatur, dum à propria concupiſcentia abſtrahitur
& ineſcatur. Deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, pa
rit peccatum: peccatum uero perfectum progignit mortem. Ne
erretis fratres mei dilecti. Omnis donatio bona, & omne donũ
perfectum, è ſupernis eſt, deſcendens à patre luminum: apud
quem non eſt tranſmutatio, aut conuerſionis obumbratio. Is de=
ſtinata uoluntate progenuit nos ſermone ueritatis, ut eßemus
primitiæ quædam ſuarum creaturarum. Itaq; fratres mei dile=
cti, * ſit omnis homo uelox ad audiẽdum, tardus ad loquẽdum, Prõue. 17.
tardus ad iram. Nam ira uiri iuſticiã dei non efficit. Quapro=
pter depoſita omni immundicia & redundantia malitiæ, cum
manſuetudine recipite inſitum ſermonẽ, qui poteſt ſaluas red=
dere animas ueſtras. * Sitis aũt effectores ſermonis, & non au Roma. 2.
ditores tantum, fallentes uoſmetipſos. Quoniam ſi quis audiat
ſermonem, nec cum factis exprimat, hic ſimilis eſt uiro conſide
ranti faciem natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit enim ſe=
ipſum & abijt, & continuo oblitus eſt qualis eſſet. At qui pro=
ſpexerit in legem perfectam, quæ eſt libertatis, & permanſe=
rit, hic cum ſit non auditor obliuioſus, ſed effector operis, be=
atus facto ſuo erit. Si quis uidetur religioſus eſſe inter uos, qui
non frenat linguam ſuam, ſed aberrare ſinit cor ſuum, huius
uana eſt religio. Religio pura & immaculata apud deum &
patrem hæc eſt, inuiſere orphanos et uiduas in afflictione ſua,

immacu=

immaculatum ſeipſum ſeruare à mundo. CAP. II

FRatres mei, ne cum reſpectu perſonarum habeatis fide[m] domini noſtri IESV *Chriſti ex opinione. Nam ſi ingre-diatur in cœtum ueſtrum uir aureũ geſtans annulũ, ueſt[e] indutus ſplendida, ingrediatur aũt & pauper in ſordida ueſte & reſpexeritis ad illum qui ueſtem geſtat ſplendidam, & dix-ritis illi: Tu ſede hic bene, & pauperi dicatis: Tu ſta illic, aut ſ[e]de hic ſubter ſcabellum meum: & non dijudicati eſtis in uobiſ ipſis, & facti eſtis iudices cogitationum malarum. Audite fra-tres mei dilecti, non'ne Deus elegit pauperes mundi huius, di-uites in fide, & hæredes regni, quod promiſit iis, à quibus dile-ctus fuerit? Vos aũt contemptui habuiſtis pauperẽ. Non'ne di-uites tyrannidem exercent in uos, & iidem trahunt uos ad tri-bunalia? & iidem male loquuntur de bono nomine, quod inuo-catum eſt ſuper uos? Si legem quidem regiam perficitis iuxta ſcripturam: *Diliges proximũ tuum ſicut teipſum, bene faci-*
Leuit. 19. *tis: ſi uero perſonam reſpicitis, peccatum cõmittitis, & redar-guimini à lege ueluti tranſgreſſores. Quiſquis enim totam le-gem ſeruauerit, offenderit aũt in uno, factus eſt omnium reus. Nam qui dixit: Ne mœcheris, dixit etiam, ne occidas. Quod ſi non fueris mœchatus, occideris tamen, factus es tranſgreſſor legis. Ita loquamini, & ita faciatis ueluti per legem libertatis iu-dicandi. Siquidem iudicium abſq; miſericordia erit ei, qui non præſtiterit miſericordiam. Et gloriatur miſericordia aduerſus iudicium. Quæ utilitas fratres mei, ſi fidem dicat aliquis habe-re ſe, facta uero non habeat? Num poteſt fides ſaluum facere il-lum? Quod ſi frater aut ſoror nudi fuerint, & egentes quoti-diano uictu: dicat aũt aliquis ueſtrum illis: Abite cum pace ca-*

leſcite et ſaturamini, nõ tamen dederitis illis, quæ ſunt neceſſa
ria corpori, quæ erit utilitas? ſic et fides, ſi facta non habuerit,
mortua eſt per ſe. Sed dicet aliquis: tu fidem habes, et ego facta
habeo. Oſtende mihi fidem tuã ex factis tuis, et ego oſtendã tibi
ex factis meis fidẽ meã. Tu credis quod Deus unus eſt? Recte fa
cis. Et dæmonia credunt, ac contremiſcunt. Vis uero ſcire ô ho
mo inanis, quod fides abſq; factis mortua ſit? Abraham pater
noſter, nonne ex factis iuſtificatus eſt, cum obtuliſſet Iſaac fili=
um ſuum ſuper altare? Vides quod fides adiumento fuerit fa=
ctis illius ut & ex factis fides perfecta fuerit? Et impleta eſt ſcri
ptura quæ dicit. * Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt Gene. 15.
illi ad iuſticiam, et amicus Dei uocatus eſt. Videtis igitur, quod Roma. 4.
ex factis iuſtificetur homo, & non ex fide tantum? Similiter au
tem & Rhaab meretrix, an non ex factis iuſtificata eſt, cum
excepiſſet nuncios, & alia uia emiſiſſet? Nam quemadmodum
corpus abſq; ſpiritu mortuum eſt, ita & fides abq; factis mor
tua eſt.

CAPVT III.

Nolite plures magiſtri fieri fratres mei, ſcientes quod maius iudicium ſumpturi ſimus. In multis enim labimur omnes. Si quis in ſermone non labitur, hic perfectus eſt uir, qui poſſit freno moderari totum etiam corpus. Ecce equis frena in ora immittimus, ut obediant nobis, & totum corpus illorum circumagimus. Ecce naues quoq; cum tantæ ſint, & à uentis ſæuis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocunq; impetus dirigentis uoluerit. Ita & lingua puſillum membrum eſt, & magna iactat. Ecce exiguus ignis quantam materiam incendit. Et lingua ignis eſt, mundus iniquitatis: ſic

lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis, & inflammatur à gehenna. Omnis enim natura & ferarum & uolucrũ, ſerpentiumq́; & marinorũ domatur, & domita eſt à natura humana. Linguam autem nullus hominũ domare poteſt, incoërcibile malũ, plena ueneno mortifero. Per ipſam benedicimus Deo et patri, & per ipſam maledicimus hominibus, qui ad ſimilitudinẽ Dei conditi ſunt. Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem foramine emittit dulcem et amaram aquã? Nunquid poteſt fratres mei, ficus oleas gignere, aut uitis ficus? Sic nullus fons ſalſam ac dulcem poteſt ædere aquã. Quis ſapiens et ſcientia præditus inter uos? Oſtendat ex bona conuerſatiõe opera ſua cum manſuetudine ſapientiæ. Quod ſi æmulationẽ amaram habetis, & contentionẽ in corde ueſtro, nolite gloriari, & mendaces eſſe aduerſus ueritatem. Nõ eſt enim iſta ſapientia è ſupernis deſcendens, ſed terrena, animalis, dæmoniaca. Vbi enĩ æmulatio & contentio, ibi incõſtantia, & omne opus prauũ. Quæ autem è ſupernis eſt ſapientia, primũ quidem caſta eſt, deinde pacifica, modeſta, tractabilis, plena miſericordia & fructibus bonis, abſq; dijudicatione, ſine ſimulatione. Fructus autem iuſticiæ in pace ſeminatur, facientibus pacem.

CAPVT IIII.

VNde bella et lites in uobis? Nónne hinc? nimirum ex uoluptatibus ueſtris, quæ militant in membris ueſtris? Cõcupiſcitis & nõ habetis, inuidetis & æmulamini, & non poteſtis adipiſci: pugnatis & bellatis, non habetis, propterea quod non poſtulatis. Petitis, & non accipitis, eo quod

male

male petatis, ut in uoluptatibus ueſtris inſumatis. Adulteri & adulteræ neſcitis, quod amicitia mundi, inimicitia eſt cũ Deo? Quicunq; *ergo uoluerit amicus eſſe mundi, inimicus* Dei con*ſtituitur. An putatis quod inaniter ſcriptura dicat:* * Ad inui*diam concupiſcit ſpiritus qui habitauit in nobis?* Maiorẽ autẽ *dat gratiam. Subditi ergo eſtote* Deo, *reſiſtite autem diabolo, & fugiet à uobis.* Appropinquate Deo, *et appropinquabit uobis.* Emundate *manus ò peccatores, & purificate corda duplices animo. Affligimini & lugete, & plorate: riſus ueſter in luctum conuertatur, & gaudiũ in mœrorẽ. Humiles uos reddite in conſpectu domini, et eriget uos. Nolite detrahere uobis inuicem fratres. Qui detrahit fratri, quiq; iudicat fratrem ſuũ, detrahit legi & iudicat legem. Quod ſi iudicas legem, non es obſeruator legis, ſed iudex. Vnus eſt legislator, qui poteſt ſeruare & perdere.* * Tu *quis es, qui iudicas alium? Age nunc qui dicitis: Hodie & cras eamus in hanc ciuitatem, & faciamus ibi annum unũ, & mercemur, & lucrũ faciamus: qui ignoratis, quid futurum ſit poſtero die. Quæ eſt enim uita ueſtra?* Vapor *eſt enim, qui ad exiguũ tempus apparet, & deinde euaneſcit: pro eo quod dicere debueritis: ſi dominus uoluerit, & ſi uixerimus, faciamus hoc aut illud.* Nunc *autẽ exultatis in ſuperbijs ueſtris. Omnis exultatio talis mala eſt. Igitur qui nouerit recte facere, nec facit, hic peccato tenetur.*

Ge. 6. et. 8

Roma. 14.

CAPVT V.

A*Gite nũc diuites, plorate, ululantes ſup miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis. Diuitiæ ueſtræ putrefactæ ſunt, ueſtimenta ueſtra tineis obnoxia facta sũt, aurũ et argẽtũ ueſtrũ erugine uiciatũ eſt, et erugo eorũ ĩ teſtimoniũ uobis erit et exedit carnes ueſtras ſicut ignis. Theſaurũ cõgeſſiſtis in ex-*

tremis diebus. Ecce merces operariorum qui meſſuerunt regio
nes ueſtras, quæ fraude non reddita eſt à uobis, clamat, & cla-
mores eorum qui meſſuerant, in aures domini ſabaoth introie
runt. In delicijs uixiſtis ſuper terram, & laſciuiſtis, enutriſtis
corda ueſtra, ut in die occiſionis. Condemnaſtis, & occidiſtis
iuſtum, & non reſiſtit uobis. Patientes igitur eſtote fratres uſ-
q; ad aduentum domini. Ecce agricola expectat precioſum fru
ctum terræ, patienter expectans illum, donec accipiat pluuiã
tempeſtiuam & ſerotinam. Patientes igitur eſtote & uos, &
confirmate corda ueſtra, quoniam aduentus domini appropin
quat. Nolite ingemiſcere alius aduerſus alium fratres, ut ne cõ
demnemini. Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Exemplum accipi
te, fratres mei, afflictionis ac patientiæ prophetas, qui locuti
ſunt in nomine domini. Ecce beatos ducimus eos qui ſuſtinent.
Tolerantiam Iob audiſtis, & finem domini uidiſtis, quod ualde
miſericors ſit dominus ac cõmiſerans. Ante omnia autem fra-
Matt. 5. tres mei. * nolite iurare, neq; per cœlum, neq; per terram, ne-
q; aliud quodcunq; iuſiurandum. Sit autem ueſtrum, eſt eſt: non
non: ut ne in ſimulationem incidatis. Affligitur aliquis inter
uos? oret: æquo animo eſt aliquis? Pſallat: infirmatur quis inter
uos? accerſat preſbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungẽ
tes eum oleo in nomine domini. Et obſecratio fidei ſaluum red-
det laborantem, & eriget eum dominus: & ſi in peccatis fue-
rit, remittentur ei. Confitemini inuicem, alius alij delicta, &
orate pro uobis inuicem, ut ſani ſitis. Multum enim ualet depre
1. Reg. 17. catio iuſti efficax. * Helias homo erat ſimiliter obnoxius affe-
ctionibus, ut nos: & precatione precatus eſt ne plueret: & nõ
pluit ſuper terram annos tres, & menſes ſex. Et rurſum ora-
uit, &

uit, & cœlum dedit pluuiam, & terra produxit fructum ſuũ. Fratres, ſi quis inter uos errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum ſciat, quod qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ ſuæ, ſaluam faciet animã à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Beati Iacobi epiſtolæ finis.

IN EPISTOLAM PETRI PRIOREM argumentum per Eraſmum Roterodamum.

PEtrus, quemadmodum & Iacobus, Iudæis ſcribit, ſparſim incolentibus gentium regiones, epiſtolam profecto dignam apoſtolorũ principe, plenam autoritatis ac maieſtatis apoſtolicæ, uerbis parcam, ſententijs differtam. Hortatur autẽ ad tolerantiam malorum, quæ ob euangelij inuidiam perpetiebantur, ſpe premiorum. Ad hæc admonet, ut iuxta prophetiarum oracula ad tantam dignitatem uocati gratis, uitam præſtent ſua profeſſione dignã. Chriſtianiſmũ enĩ non in titulo aut baptiſmo tantum, ſed in morum innocentia ſitum eſſe: alioqui quod affliguntur malis non ceſſurum in gloriam Chriſti, ſi ob malefacta pœnas dare uideantur. Ad hæc admonet, ne freti Chriſtianiſmo, detractent parere magiſtratibus, licet ethnicis, ne prouocati nec conuertantur ad Chriſtum, & acrius ſæuiãt: item ne ſerui negent officium ſuum heris, licet ethnicis: Chriſtianæ bonitatis eſſe omnia perpeti. Item ne mulieres Chriſtianæ uiros ſuos licet ethnicos contemnant, ſed moribus ſuis ad

meliora ſtudeant prouocare. Maritos admonet, ut uxoribus ſuis deferant, ut à coitu nonnunquã temperent, quo magis uacet orare. Deinde exemplo Chriſti prouocat ad tolerantiam malorum, ne conentur iniuriam iniuria penſare, ſed manſuetudinè & benefactis uincere ſtudeant male meritos. Atq; hæc agit tribus primis capitibus, & initio quarti. Poſt hæc hortatur ad nouitatem uitæ, dehortans à uitijs gentium. Inuitat ad ſobrietatem, ad uigilantiam, ad preces aſſiduas: in primis ad mutuam charitatem, ad hoſpitalitatem, ad officia mutua, rurſus ad patientiã perſecutionum, ob Chriſti nomen illatarum. Mox epiſcopos inſtituit, & his ſubditum populum. In calce teſtatur ſeſe & alteram epiſtolam ad eoſdem ſcripſiſſe per Syluanum, quæ intercidit. Hanc ſcriptam apparet ex Babylone. nam huius eccleſiæ uerbis iubet eos ſaluere, ſi cui de Roma cõmentum non probatur.

ARGVMENTI FINIS.

EPISTOLA
BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

PETRVS APOſtolus IESV Chriſti, aduenis ſparſim incolentibus Pontũ, Galatiam, Cappadociã, Aſiam, et Bythiniã, dilectis iuxta præſcinitionẽ Dei patris, per ſanctificationem ſpiritus in obedientiam, & aſperſionẽ ſanguinis IESV Chriſti. Gratia uobis et pax multiplicetur. Laudandus eſt Deus, & pater domini noſtri IESV Chriſti: qui iuxta copioſam ſuam miſericordiam regenuit nos in ſpem uiuam, per hoc quod reſurrexit IESVS Chriſtus ex mortuis, in hæreditatẽ immortalem et incõtaminabilẽ, atq; ĩmarceſſibilẽ, conſeruatã in cœlis erga uos, qui uirtute Dei cuſtodimini per fidem ad ſalutẽ, quæ in hoc parata eſt, ut patefiat in tempore ſupremo, in quo exultatis, nũc ad breue tempus afflicti ĩ uarijs experimẽtis, ſi opus ſit, quo exploratio fidei ueſtræ multo precioſior auro, quod perit, & tamen per ignẽ probatur, reperiatur in laudẽ et gloriã et honorẽ, tum cum reuelabitur IESVS

Chriſtus: quem cum nō uideatis, diligitis, in quē in præſentia, cum nō uideritis, credentes tamen exultatis gaudio ineffabili, & glorificato, reportantes finē fidei ueſtræ, ſalutē animarū: de qua ſalute exquiſierunt, & ſcrutati ſunt prophetæ, qui de uentura in uos gratia uaticinati ſunt: ſcrutantes, ad quem aut cuiuſmodi temporis articulum ſignificaret, qui in illis erat ſpiritus Chriſti: qui priuſquā acciderent, teſtabatur uenturas in Chriſtū afflictiões, et quæ eßent cōſecuturæ glorias, quibus & illud reuelatū eſt, quod haud ſibiipſis, imò nobis miniſtrarent, hæc quæ nūc annunciata ſunt uobis per eos, qui uobis prædicauerūt euangeliū, per ſpiritūſanctū emißum è cœlo, in quæ deſiderant angeli proſpicere. Quapropter ſuccincti lumbis mentis ueſtræ, ſobrij, perfecte ſperate in eam quæ ad uos defertur gratiā, dū uobis patefit IESVS Chriſtus, tanquā filij obedientes, ut nō accōmodetis uos priſtinis concupiſcentijs, quibus dum adhuc ignoraretis, Chriſtū agebamini: ſed quemadmodū is qui uos uocauit, ſanctus eſt, ita ipſi quoq; ſancti in omni conuerſatione reddamini, propterea quod ſcriptum eſt: * Sancti
Leui. 19. eſtote, nam ego ſanctus ſum. Et ſi patrē inuocatis citra perſonarū reſpectum iudicantē iuxta cuiuſq; opus, uidete ut in timore cōuerſantes, incolatus ueſtri tempus trāſigatis. Cū ſciatis uos non caducis rebus, uelut argento & auro fuiſſe redemptos à uana ueſtra cōuerſatione, quā ex patrum acceperatis traditione: ſed precioſo ſanguine, uelut agni immaculati, & incōtaminati Chriſti: qui præordinatus quidē fuerat antequā conditus eßet mūdus: ſed manifeſtatus fuit extremis temporibus propter uos qui per illum creditis in Deū, qui illū excitauit è mortuis, et gloriā ei dedit: ut uos fidem ac ſpem haberetis erga deū:

qui

qui animas ueſtras purificaſtis obediēdo ueritati, per ſpiritum cum charitate fraterna, ab omni ſimulatione aliena: ex puro corde uos inuicem diligite impenſe, renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali per ſermonem uiuentis dei, & manentis in æternum. Propterea quod * omnis caro gramen ſit, & o=mnis gloria hominis quaſi flos graminis. Exaruit gramen, & flos decidit: at uerbum domini manet in æternum. Hoc autem eſt uerbum, quod per Euangelium delatum eſt ad uos.

Eſa.40. Eccl.14. Iacob.1.

CAPVT II.

PRoinde depoſita omni malicia, & omni dolo, & ſimula=tionibus, & inuidentijs, & omnibus obtrectationibus, ut modo nati infantes, lac illud nō corporis, ſed animi, quod dolum neſcit, appetite, ut per illud ſuboleſcatis. Siquidem guſtaſtis, quod benignus ſit dominus: ad quem accedētes, qui lapis eſt uiuus, ab hominibus quidem reprobatus, apud deum uero ele=ctus, ac precioſus: ipſi quoq; ueluti uiui lapides ædificemini, domus ſpiritalis, ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpiritu=ales hoſtias, acceptabiles deo per IESVM Chriſtum: quapro=pter & continet ſcriptura: * Ecce pono in Sion lapidē, in ſum=mo ponendum angulo, electum precioſum. Et qui crediderit in illo, non pudefiet. * Vobis igitur precioſus eſt, qui creditis. Cæterum ijs qui non credunt lapis quem reprobauerant ædificantes, hic cœpit eſſe caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra ad quam offendant, nempe his qui impingunt in ſer=monem, neq; credūt in id, ad quod & inſtituti fuerant. Vos aūt genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus qui in lucrum acceſſit, ut uirtutes prædicetis illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem ſuam lucem. * Qui quondā eratis non

Eſa.28. Pſal.117. Matt.21. Oſee.2. Roma.9.

populus,nunc populus dei: qui quondã non cõſecuti miſericor
Gal.5. diam,nunc eſtis miſericordiã conſecuti. ✶ Dilecti, obſecro, tan
quam aduenas ac peregrinos, abſtinete à carnalibus concupi=
ſcentijs,quæ militant aduerſus animã:& conuerſationẽ ueſtrã
habete honeſtam inter gentes: ut in hoc quod obtrectant uobis
quaſi maleficis, ex bonis operibus æſtimantes uos, glorificent
deũ in die uiſitatiõis. Proinde ſubditi eſtote cuiuis humanæ cre
aturæ propter dominũ,ſiue regi tanquã præcellenti,ſiue præſi
dibus: ut qui per eum mittantur ad uindictam quidẽ nocentiũ,
laudem uero recte agentium:quoniã ſic eſt uoluntas dei, ut be=
nefaciendo obturetis os hominibus ſtultis & ignorantibus, tan
quam liberi, & non ueluti prætextum habentes maliciæ liberta
Roma.12. tem,ſed tanquam ſerui dei. ✶ Omnes honorate, fraternitatem
Ephe.6. diligite, deum timete, regem honorate. ✶ Famuli ſubditi ſint
Coloſſ.3. cum timore dominis, non ſolum bonis ac humanis, uerum etiã
prauis. Nam hæc eſt gratia,ſi quis propter conſcientiã dei ſuſ=
fert moleſtias,præter meritũ affectus malis. Quæ enim eſt laus
ſi cum peccantes alapis cæditmini,ſufferetis? At ſi cum benefa=
citis,& tamen malis afficimini, ſuffertis. Hæc enim eſt gratia
apud deum. Siquidem in hoc uocati eſtis, quoniam & Chriſtus
afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum,ut inſeque
remini ueſtigia ipſius, qui peccatum non fecerat, nec inuentus
eſt dolus in ore illius:qui cum maledictis inceſſeretur, non re=
geſſit maledicta,cum malis affiaretur,non minabatur. Sed tra
didit uindictam ei,qui iudicat iuſte:qui peccatã noſtra ipſe per=
tulit in corpore ſuo ſuper lignum, quo peccatis mortui iuſticiæ
uiueremus. Cuius eiuſdem uibice ſanati fuiſtis. Nam eratis ue=
lut oues errantes,ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem, & cura

torem

torem animarum ueſtrarum.

CAPVT III.

S*Imiliter uxores ſubditæ ſitis ueſtris uiris, ut etiam qui non obtemperant ſermoni per uxorum conuerſationem abſq; ſermone lucrifiant, dum conſiderant cum reuerentia coniunctam caſtam conuerſationem ueſtram: quarũ ornatus ſit, non externus, qui ſitus eſt in plicatura capillorũ, & additione auri, aut in palliorũ amictu, uerum occultus, qui eſt in corde homo, ſi is careat omni corruptela: ita ut ſpiritus placidus ſit ac quietus, qui ſpiritus in oculis dei magnifica ac ſumptuoſa res eſt. Nam ad eum modũ olim et ſanctæ illæ mulieres ſperantes in deo, comebant ſeſe & ſubditæ erant ſuis uiris. * quemadmodũ Sarra obediuit Abrahæ, dominũ illũ appellans: cuius factæ eſtis filiæ, dum benefacitis, & non terremini ullo pauore. Viri ſimiliter cohabitẽt ſecundũ ſcientiã, uelut infirmiori uaſi muliebri impartientes honorẽ, tanquã etiã cohæredes gratiæ uitæ, ne interrũpantur preces ueſtræ. * In ſumma, oẽs ſitis unanimes, ſimiliter affecti, fraterna præditi charitate miſericordes, affabiles, non retaliantes malũ malo, aut conuiciũ conuicio: ſed contra, benedicentes, ſcientes uos in hoc uocatos eſſe, ut benedictionem hæreditate poſsideatis. * Nam qui uult uitam diligere, & uidere dies bonos, coërceat linguam ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur dolum. Declinet à malo & faciat bonum: quærat pacem, & perſequatur eam: quoniã oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius ad deprecationẽ illorũ. Rurſus aſpectus domini ſuper eos qui faciunt mala. Et quis eſt qui ſit afflicturus uos, ſi bonitatis æmulatores fueritis? * Imò ſi quid etiam acciderit incommodi propter iuſticiam, beati tamen eſtis. Cæterum terrore illorũ ne terreamini, neq; turbemini, ſed dominũ

1.Cor.11. Coloſ.3. Ephe.5. Gen.18. Roma.12. Pſal.33. Iacobi.3. Matth.5.

*deum ſanctificate in cordibus ueſtris. Sitis autẽ parati ſemper ad reſpondendũ cuilibet petenti, ut loquamini de ea quæ in uobis eſt ſpe, cum manſuetudine & reuerentia, conſcientiam habentes bonam: ut in hoc quod uobis detrahunt, tanquam ſceleroſis, pudefiant hi qui inceſſunt ueſtram bonam in Chriſto conuerſationem. Præſtat enim, ut bene agentes, ſi ita uelit dei uoluntas, malis affliciamini, quam male facientes. * Quandoquidem & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, iuſtus, pro iniuſtis, ut nos adduceret deo, mortificatus quidem carne, ſed uiuificatus ſpiritu: in quo etiam abijt, & ſpiritibus, qui erant in carcere prædicauit, * qui inobedientes fuerant quondam. Cum ſemel expectabatur dei lenitas in diebus Noë, cum apparabatur arca, in qua paucæ, hoc eſt, octo animæ ſeruatæ fuerũt per aquam: cuius figuræ nunc reſpondẽs baptiſmus, nos quoq; ſaluos reddit: quo non carnis ſordes abijciuntur, ſed quo fit: ut bona conſcientia bene reſpondeat apud deum, per reſurrectionem IESV Chriſti, qui eſt ad dexteram dei, profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis, & poteſtatibus, ac uirtutibus.*

Heb. 9.
Roma. 5.
Matt. 24.
Lucæ. 17.

CAPVT IIII.

CVm igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, uos quoque iuxta eandem cogitationem armemini: quod qui patiebatur in carne, deſtitit à peccato: in hoc, ut iam non concupiſcentijs hominum, ſed uoluntati dei, quod ſupereſt in carne tempus uiuat. Sat enim eſt nobis, quod anteacto uitæ tempore uoluntatem gentium patrauerimus, cum uerſaremur in laſciuijs, concupiſcentijs, uinolentijs, comeſſationibus, compotationibus, & nefarijs ſimulacrorum cultibus. Atq; id abſurdũ illis uidetur, quod nõ accurratis unà cum ipſis in eandem luxus

refuſionem

refuſionem, qui de uobis male loquuntur. Qui reddituri ſunt rationem ei, qui paratus eſt ad iudicandum uiuos & mortuos. Nam in hoc mortuis quoq; prædicatum eſt Euangelium, ut iudicarentur quidem ſecundum homines carne: uiuant aūt iuxta deum ſpiritu. Porro rerum omnium finis imminet. Sitis igitur ſobrij, & uigilantes ad orandum. ✶ Ante omnia uero charitatem inter uos uehementem habentes. Nam charitas operiet multitudinem peccatorum. Hoſpitales eſtote erga uos inuicem, ſine murmurationibus: ut quiſq; accepit donum, ita alius in alium illud miniſtrantes, ut boni diſpenſatores uariæ gratiæ dei. Si quis loquitur, loquatur ut eloquia dei: ſi quis miniſtrat, miniſtret tanquam ex uirtute, quam ſuppeditat Deus, ut in omnibus glorificetur Deus per IESVM Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen. Chariſſimi, ne miremini, dum per ignem exploramini: quæ res ad experimentum ueſtri fit, perinde quaſi nouum aliquid uobis obtingat: imò in hoc, quod conſortes eſtis afflictionū Chriſti, gaudete: ut in reuelatione quoq; gloriæ eiuſdem gaudeatis exultantes. Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis: quoniam gloria & ſpiritus dei ſuper nos requieſcit. Iuxta ipſos quidem maledictis afficitur, iuxta uos autem glorificatur. Ne quis enim ueſtrum affligatur, ut homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarum rerum. Porrò ſi ut Chriſtianus affligitur aliquis, nè pudefiat, imò glorificet deum in parte hac. Quandoquidem & tempus eſt, ut incipiat iudicium à domo dei: quod ſi primum incipit à nobis, quis erit finis eorum, qui non credunt dei Euangelio? Et ſi iuſtus uix ſaluus efficitur, impius & peccator ubi comparebit? Proinde qui affliguntur iuxta uoluntatem dei,

Roma. 12.

tanquam

*tanquam apud ſidelem conditorem deponant animas ſuas be-
neficiendo.*

CAPVT V.

*PResbyteros qui inter uos ſunt obſecro, qui ſum & ipſe
presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem con-
ſors gloriæ, quæ reuelabitur, paſcite quantum in uobis eſt
gregem Chriſti, curam illius agentes non coacte, ſed uolentes:
non turpiter affectantes lucrum, ſed propenſo animo: neq; ceu
dominium exercentes aduerſus cleros, ſed ſic ut ſitis exempla-
ria gregis. Et cum apparuerit ille paſtorum princeps, reporta-
bitis immarceſſibilem gloriæ coronam. Similiter iuniores ſub-
diti eſtote ſenioribus, ſic ut omnes alius alij uiciſſim ſubijciami-*
Iacob. 4. *ni. Humilitatem animi uobis infixam habete: propterea ⁎ quod
Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Humilie-
mini igitur ſub potenti manu dei, ut uos extollat cum erit op-*
Lucæ. 12. *portunum: ⁎ omni cura ueſtra coniecta in illum. Nam illi cura
eſt de uobis. Sobrij eſtote, uigilate: quoniam aduerſarius ueſter
diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuo-
ret. Cui reſiſtite ſolidi fide, ſcientes eaſdem afflictiones, ueſtræ
quæ in mundo eſt fraternitati, conſummari. Sed Deus omnis
gratiæ, qui uocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Chri-
ſtum IESVM, parumper afflictos, idem inſtauret uos, fulci-
at, roboret, ſtabiliat. Ipſi gloria, imperium in ſecula ſeculo-
rum. Amen. Per Syluanum nobis fidelem fratrem, ut arbi-
tror, paucis ſcripſi, adhortans ac teſtificans hanc eſſe ueram
gratiam dei, in qua ſtatis. Salutat uos ea, quæ eſt in Babylone,
ueſtræ conſors electionis eccleſia, & Marcus filius meus. Sa-
lutate uos mutuo charitatis oſculo. Pax uobis omnibus qui eſtis
in Chriſto IESV. Amen.*

In epi-

IN EPISTOLAM PETRI SECVNDAM ARGVMENTVM PER ERASMVM ROTERO.

*H*Anc, ut apparet, ſcripſit admodum ſenex, & iam morti uicinus: quandoquidem de obitu ſuo meminit. Scribit autem promiſcue Chriſtianis omnibus, adhortans ad uitæ puritatem, & ueterum exemplis ac terrore iudicij extremi deterrens à turpibus: uehementer inſectans eos, qui ſimplicium animos peruerſa doctrina corrumperent, negantes aduenturum Chriſtum.

ARGVMENTI FINIS.

Petri

PETRI APOSTOLI EPISTOLA SECVNDA.

SYMEON PE=
trus, ſeruus & Apo=
ſtolus IESV *Chriſti,*
his qui æque precio=
ſam nobiſcum ſortiti
ſunt fidem, per iuſti=
tiam dei noſtri, & ſer
uatoris IESV *Chri=*
ſti. Gratia uobis &
pax multiplicetur per
agnitionē dei, & IE
SV *domini noſtri: ſic*
ut eius diuina uirtus omnia nobis largita eſt, quæ ad uitam ac
pietatem pertinent, per agnitionem eius qui uocauit nos per
gloriam & uirtutem, per quæ precioſa nobis ac maxima pro=
miſſa donata ſunt, ut per hæc efficeremini diuinæ conſortes na
turæ, ſi refugeritis à corruptione quæ eſt in mundo per concu=
piſcentiam. Sed & in hoc ipſum omni adhibito ſtudio, ſubmi=
niſtrate in fide ueſtra uirtutem, in uirtute uero ſcientiam, in
ſcientia uero temperantiam, in temperantia uero patientiam,
rurſus in patientia pietatem, in pietate autem fraternam cha=
ritatem, in fraterna uero charitate dilectionem. Hæc enim cum
uobis adſint, & exuberent, haud ocioſos, nec in irritum labo=
rantes

rantes efficiunt, ad domini noſtri IESV *Chriſti cognitionem. Nam cui non adſunt hæc, is cæcus eſt, & manu uiam tentans, oblitus ſeſe à ueteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum. Quapropter fratres potius operam date, ut uocationem & electionem ueſtram firmã efficiatis. Hæc enim ſi feceritis, non labemini unquam. Siquidem ad hunc modum, abunde ſubminiſtrabitur uobis introitus in æternum regnum domini noſtri, & ſeruatoris* IESV *Chriſti. Quapropter haud negligam uos ſemper commonere de his, tametſi ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti ueritate. Attamen iuſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare uos per commonitionẽ: cum ſciam breui futurum, ut deponam hoc tabernaculum meum, quemadmodum & dominus noſter* IESVS *Chriſtus ſignificauit mihi. Quin & dabo ſemper operam, ut uos poſt exitum meum, horum mentionem facere poſſitis. Non enim arte compoſitas fabulas ſecuti, notam uobis fecimus domini noſtri* IESV *Chriſti uirtutem & aduentum: ſed qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem. Acceperat enim à* Deo *patre honorem & gloriam, uoce ad illum delata huiuſmodi à magnifica gloria.* * Hic *eſt ille filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt.* Et *hanc uocem nos audiuimus è cœlo delatam, cum eſſemus unà cum illo in monte ſancto. Et habemus firmiorem ſermonem propheticum: cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, recte facitis, donec dies illuceſcat, &* Lucifer *exoriatur in cordibus ueſtris. Si illud prius noueritis, quod omnis prophetica ſcriptura nõ ſit priuatæ interpretationis. Non enim uoluntate hominis allata eſt olim prophetia: ſed à ſpiritu ſancto impulſi, locuti ſunt ſancti Dei homines.*

Matt. 17. Mar. 9. Luc. 9.

O *Caput*

Fuerũt autẽ et pſeudoprophetæ in populo, quẽ (Cap. II.
admodũ et ĩter uos erũt falſi doctores, qui clàm inducẽt ſe
ctas pernicioſas, etiã dominũ qui illos mercatus eſt, abne
gantes: accerſentes ſibijpſis celerem interitũ: & pleriq; ſequẽ
tur illorũ exitia, per quos uia ueritatis maledictis afficietur,
& per auariciam facticijs ſermonibus de uobis negociabun=
tur: quibus iudicium iam olim nõ tardat, & perditio illorũ nõ
Iob. 4. dormitat. * Nam ſi Deus angelis, qui peccauerant, nõ peper=
Gene. 7. cit, ſed catenis noctis in Tartarũ præcipitatos, tradidit ſerua=
tos in iudicium: &, priſco mundo non pepercit, ſed octauum
iuſticiæ præconem Noë ſeruauit, diluuio in mundũ impiorum
inducto: & ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ, in cinerem re
dactas, ſubuerſione cõdemnauit, coſq; fecit exemplũ bis, qui im
Gene. 19. pie forent acturi: * et iuſtũ Lot, qui opprimebatur à neſarijs
per libidinoſam conuerſationẽ, eripuit. Is enim oculis & auri
bus iuſtus cum habitaret inter illos, quotidie animã iuſtam ini=
quis illorum factis excruciabat. Nouit dominus pios è tentatio
ne eripere, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos ſeruare:
maxime uero illos, qui carnem ſequentes in cõcupiſcentia pol=
lutiõis ambulant, ac dominationẽ cõtemnunt, audaces, præſra
cti, qui gloria præcellentes, non uerentur conuicijs inceſſere.
Cum ipſi angeli, qui ſunt robore ac uirtute maiores, nõ ferunt
aduerſus ſeſe apud dominũ, maledicum iudicium. At iſti ueluti
bruta animantia, natura genita in capturam & in perniciẽ, in
bis quæ non intelligunt maledicentes, in perditiõe ſua peribunt
reportantes mercedem iniuſticiæ, pro uoluptate dicentes, ſi in
diem delitijs fruantur, labes ac maculæ: qui conuiuantes, in erro
ribus ſuis, inſultant uobis, oculos habentes plenos adulteræ, &
qui

qui à peccando ceſſare neſciant, ineſcantes animas inſtabiles,
cor habentes exercitatũ rapinis, execrabiles filij, qui relicta re
cta uia, aberrauerunt, * ſecuti uiã Balaam, filij Boſor, qui mer Nume.22.
cedem iniquitatis dilexit, ſed redargutus fuit de ſua iniquitate.
Animal ſubiugale mutũ, humana uoce loquens, prohibuit pro=
phetæ dementiã. * Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ quæ à Iudæ.1.
procella feruntur, quibus caligo tenebrarũ in æternũ ſeruata
eſt. Siquidẽ ubi uehementer faſtuoſa uanitatis uerba ſonuerint,
ineſcant homines per cõcupiſcentias carnis uoluptatibus, eos
qui uere aufugerant, eos qui in errore cõuerſantur, dũ illis li=
bertatẽ pollicentur, cum ipſi ſerui ſint corruptiõis. Siquidẽ à
quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutẽ eſt addictus. Nã
ſi poſtea quã refugerũt ab inquinamentis mundi, per agnitio=
nẽ domini et ſeruatoris IESV Chriſti: tamen his rurſum inuo
luti ſuperantur: facta ſunt illis poſtrema priora primis. Satius
enĩ fuiſſet illis, nõ cognouiſſe uiã iuſticiæ, quàm ubi cognoue=
runt, cõuerti ab eo, quod illis traditũ fuit, ſancto præcepto. Ve
rũ accidit illis id quod uero prouerbio dici ſolet. * Canis reuer Proue.26
ſus ad ſuum ipſius uomitum: & ſus lota, reuerſa ad uolutabrũ
cœni.

CAPVT III.

Haſce iam alteras uobis chariſſimi, ſcribo literas, in qui=
bus extimulo ueſtrã, per cõmonitionẽ, ſyncerã mentẽ:
ut memores ſitis uerborum, quæ prædicta ſunt à ſanctis
prophetis, et mandati noſtri, qui ſumus apoſtoli domini et ſer=
uatoris: illud primũ ſcientes, * uenturos in extremis diebus illu 1.Timo.4.
ſores, qui iuxta proprias cõcupiſcentias ambulent, & dicant: 2.Timo.3.
Vbi eſt pollicitatio aduẽtus eius? Siquidẽ ex quo dic patres dor
mierũt, ſic oĩa permanent ab initio conditiõis. Nã illud uolẽtes

neſciunt, quod cœli iam olim fuerint ac terra ex aqua & per
aquam conſiſtentes Dei ſermone, per quæ is q̃ui tum erat mun
dus aqua inundatus perijt. At qui nunc ſunt cœli ac terra, eiuſ
dem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem iudicij
& perditionis impiorũ hominũ. Vnũ autẽ hoc ne lateat uos di
Ezech. 12. lecti, * quod unus dies apud dominũ perinde eſt ut mille anni,
et mille anni ut dies unus. Haud tardat dominus qui promiſit,
quemadmodũ nõnulli tarditatẽ exiſtimant. Verũ patiens eſt er
ga nos, dũ nõ uult ullos perire, ſed omnes ad pœnitentiã recipe
1. Theſſ. 5. re. * Veniet autẽ dies domini ſicut fur in nocte, quo cœli procel
Apoca. 31. læ in morẽ tranſibunt: elementa uero æſtuantia ſoluentur, ter=
raq́; et quæ in ea ſunt opera, exurentur. Cũ igitur hæc omnia
ſoluantur, quales oportet eſſe uos in ſanctis cõuerſatiõibus ac
pietatibus: expectãtes et accelerãtes aduentũ diei Dei: per quẽ
Apoca. 21 cœli incenſi ſoluẽtur, et elemẽta æſtuantia liqueſcent. * Sed cœ
los nouos ac terrã nouã iuxta promiſſum illius expectamus, in
quibus iuſticia ĩhabitat. Quapropter dilecti, hæc expectantes,
date operã, ut ĩmaculati et incõtaminati ab illo reperiamini in
pace: dominiq́; noſtri patientiã, ſalutẽ arbitremini, quẽadmo=
dũ et dilectus frater noſter Paulus, iuxta ſibi datam ſapientiam
ſcripſit uobis: etiã in oĩbus ferè epiſtolis loquẽs de his, ĩter quæ
ſunt nõnulla difficilia intellectu, quæ indocti parũq́; firmi de=
torquent, ſicut et cæteras ſcripturas ad ſuã ipſorũ perniciem.
Vos igitur dilecti, poſteaquàm præmoniti eſtis, cauete ne ſi=
mul cum alijs nefariorum errore abducti, excidatis à propria
ſtabilitate: ſed creſcite in gratia & cognitione domini noſtri
& ſeruatoris IESV Chriſti. Ipſi gloria, & nunc, & in diem
æternitatis. Amen.

In

IN EPISTOLAM IOANNIS PRIMAM, *argumentum per Eraſmum Roterodamum.*

Hanc epiſtolam eſſe Ioannis apoſtoli, qui ſcripſit Euãgelium, uel ipſe ſermonis character arguit. multus eſt in mentione lucis ac tenebrarum, uitæ ac mortis, odij & charitatis, in iterandis uerbis, uelut exceptis ex ſermone proximo. Quod genus eſt illud, ut exemplo quod dicimus, fiat dilucidius. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniam omne quod in mundo eſt &c. Ac mox: Non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit. Quoties hic iteratur mundus? Poſtremo eſt in toto huius ſermone quiddam, minus aſtrictum ac fuſius, quàm in ſermone reliquorum apoſtolorum. Eſt autem dilucidior epiſtola, quàm ut egeat argumento quemadmodũ & duæ ſequentes, quæ Iohanni cuidã preſbytero nõ apoſtolo tribuuntur.

ARGVMENTI FINIS.

IOHANNIS

APOSTOLI EPISTOLA PRIMA.

QVOD ERAT
ab initio, quod audi-
uimus, quod uidimus
oculis noſtris, quod
perſpeximus, & ma
nus noſtræ cõtrecta-
uerunt de ſermone ui
tæ, & uita manifeſta
ta eſt: et uidimus, etiã
teſtamur: et annunci
amus uobis uitã æter
[illegible] æ erat apud
patrẽ, & manifeſtata eſt no [illegible] audiuimus,
annunciamus uobis, ut et [illegible] ſcum, &
ſocietas noſtra ſit cum p [illegible] Chriſto. Et
hæc ſcribimus uobis, [illegible] hæc eſt an-
nunciatio, quã a [illegible] uobis, q'd De
us lux eſt, et te [illegible] mus, quod ſocie
tatẽ habem [illegible] mentimur [illegible]
ueritatẽ nõ [illegible] ſicut [illegible]
Hebræ. 9. in luce, [illegible] & ſan [illegible]
SV C [illegible]
mu [illegible]

bis non eſt. Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, non peccauimus, mendacem facimus eũ, & ſermo eius non eſt in nobis.

CAPVT II.

Filioli mei, hæc ſcribo uobis, ne peccetis: & ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ, IESVM Chriſtũ iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autẽ tantũ, ſed etiã pro totius mũdi. Et per hoc ſcimus, quod cognouimus eũ, ſi iuſſa illius obſeruamus. Qui dicit noui eum, et præcepta eius nõ ſeruat, mendax eſt, et in eo ueritas nõ eſt. Qui autẽ ſeruat ſermonẽ eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt. Per hoc ſcimus, quod in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare. Chariſſimi, non præceptũ nouũ ſcribo uobis, ſed præceptũ uetus, quod habuiſtis ab initio. Præceptũ uetus eſt ſermo, quem audiſtis ab
initio. * Rurſum præceptum nouum ſcribo uobis, quod uerum Iohan. 13.
eſt in [illegible] uerum eſt & in uobis, quia tenebræ pretere=
unt [illegible] men iam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fra
tr[illegible] n tenebris eſt uſq; adhuc. Qui diligit fratrem
ſ[illegible] manet, & offendiculum in eo non eſt. Qui
[illegible] trem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris am
[illegible] o eat, quia tenebræ obcæcauerunt ocu=
[illegible] filioli, quod remittuntur uobis pecca=
[illegible] s. Scribo uobis patres, quoniam co=
[illegible] initio eſt. Scribo uobis adoleſcentes, quo
[illegible] alũ. Scribo uobis filioli, quoniam cogno=
[illegible] ſi uobis patres, quoniam cognouiſtis eum,

IOHANNIS

APOSTOLI EPISTOLA PRIMA.

QVOD ERAT ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ cõtrectauerunt de ſermone uitæ, & uita manifeſtata eſt: et uidimus, etiã teſtamur: et annunciamus uobis uitã æternam, quæ erat apud patrẽ, & manifeſtata eſt nobis. Quod uidimus & audiuimus, annunciamus uobis, ut et uos ſocietatẽ habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius IESV Chriſto. Et hæc ſcribimus uobis, ut gaudiũ ueſtrũ ſit plenũ. Et hæc eſt annunciatio, quã audiuimus ex ipſo, et annũciamus uobis, qd' Deus lux eſt, et tenebræ ĩ eo nõ ſunt ullæ. Si dixerimus, quod ſocietatẽ habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur & ueritatẽ nõ facimus. Quod ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt

Hebræ. 9. in luce, ſocietatẽ habemus inter nos mutuã, * & ſanguis IESV Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus, peccatũ nõ habemus, nosipſos fallimus, et ueritas in no-

bis nõ

bis non eſt. Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, non peccauimus, mendacem facimus eũ, & ſermo eius non eſt in nobis.

CAPVT II.

Filioli mei, hæc ſcribo uobis, ne peccetis: & ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ, IESVM Chriſtũ iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autẽ tantũ, ſed etiã pro totius mũdi. Et per hoc ſcimus, quod cognouimus eũ, ſi iuſſa illius obſeruamus. Qui dicit noui eum, et præcepta eius nõ ſeruat, mendax eſt, et in eo ueritas nõ eſt. Qui autẽ ſeruat ſermonẽ eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt. Per hoc ſcimus, quod in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare. Chariſſimi, non præceptũ nouũ ſcribo uobis, ſed præceptũ uetus, quod habuiſtis ab initio. Præceptũ uetus eſt ſermo, quem audiſtis ab initio. * Rurſum præceptum nouum ſcribo uobis, quod uerum Iohan. 13.
eſt in ipſo, idem uerum eſt & in uobis, quia tenebræ prætereunt, & uerum lumen iam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſq; adhuc. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & offendiculum in eo non eſt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Scribo uobis filioli, quod remittuntur uobis peccata propter nomen eius. Scribo uobis patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. Scribo uobis adoleſcentes, quoniam uiciſtis illum malũ. Scribo uobis filioli, quoniam cognouiſtis patrem. Scripſi uobis patres, quoniam cognouiſtis eum,

qui ab initio eſt. Scripſi uobis adoleſcentes, quoniã fortes eſtis, & uerbũ Dei *manet in uobis, & uiciſtis illum malũ.* Ne *diligatis mundũ, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. Quoniã omne quod eſt in mundo, ueluti cõcupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorũ, et faſtus uitæ nõ eſt ex patre, ſed ex mundo eſt.* Et *mundus trãſit & concupiſcentia eius. Qui autẽ facit uoluntatem* Dei, *manet in æternũ.* Filioli, *nouiſſimũ tempus eſt: et ſicut audiſtis, quod Antichriſtus uenturus ſit, etiam nunc* Antichriſti *multi cœperunt eſſe. Vnde ſcimus nouiſſimum tempus eſſe.* E *nobis profecti ſunt, ſed non erant ex nobis.* Nam *ſi fuiſſent ex nobis, permãſiſſent utiq; nobiſcum. Sed ut manifeſti fierent, quod non ſint omnes ex nobis. Sed uos unctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia, non ſcripſi uobis, quaſi ignorantibus ueritatem ſed tanquàm ſcientibus eam. Et quoniã omne mendaciũ ex ueritate non eſt. Quis eſt mendax, niſi is, qui negat* IESVM *eſſe Chriſtũ? Hic eſt Antichriſtus, qui negat patrem & filium. Quiſquis negat filium, is ne patrem quidem habet. Vos igitur quod audiſtis ab initio, in uobis permaneat. Si in uobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre manebitis. Et hæc eſt repromiſſio, quã ipſe pollicitus eſt nobis, uitã æternam. Hæc ſcripſi uobis de his qui ſeducunt uos: & unctio quam uos accepiſtis ab eo, manet in uobis. Et non neceſſe habetis, ut quiſquã doceat uos, ſed ſicut ipſa unctio docet uos de omnibus, et uerax eſt, et nõ eſt mendaciũ. Et ſicut docuit uos, manete in ea. Et nunc filioli manete in eo, ut cũ aparuerit, habeamus fiduciã, et nõ pudefiamus ab eo in aduentu eius. Si ſcitis quod iuſtus eſt, ſcitote quod omnis qui facit iuſticiã, ex ipſo natus eſt.*

Caput

CAPVT III.

Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei nominemur. Propter hoc mundus non nouit uos, quia non nouit eum. Chariſſimi, nunc filij dei ſumus, & non dum apparuit quod futuri ſumus. Scimus autem, quoniam ſi apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut & ille purus eſt. Omnis qui committit peccatum, idem & iniquitatem committit: & peccatum eſt iniquitas. Et ſcitis quod ille apparuit, ut peccata noſtra tolleret & peccatum in eo nõ eſt. Omnis qui in eo manet, non peccat: omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos ſeducat. Qui exercet iuſticiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui committit peccatum ex diabolo eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. Ad hoc apparuit filius dei, ut diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex deo, peccatum non committit: quoniam ſemen ipſius in eo manet & non poteſt peccare quod ex deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filij dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex deo, & qui non diligit fratrem ſuum. Quoniam hæc eſt annunciatio quam audiſtis ab initio, ut diligatis uos inuicem. * Non ſicut Cain ex illo malo erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iuſta. * Ne miremini fratres mei, ſi odit uos mundus. Nos ſcimus, quod tranſlati ſumus de morte ad uitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis, quod omnis homicida non habet uitam æternam in ſe manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam ſuam pro

Eſa. 53. 1. Pet. 2. Gen. 4. Iohan. 15.

*nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere·
Qui uero habuerit ſubſtantiam mundi, & uiderit fratrem ſu=
um egentem, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas
dei manet in eo? Filioli mei, ne diligamus uerbo, neque lingua,
ſed opere & ueritate· Per hoc cognoſcimus quod ex ueritate ſu
mus, & in conſpectu eius ſuadebimus cordibus noſtris· Quo=
niam ſi condemnet nos cor noſtrum, maior eſt* Deus *corde no=
ſtro, & nouit omnia· Chariſsimi, ſi cor noſtrum non condem=
net nos, fiduciam habemus erga deum: & quicquid petierimus
accipimus ab eo: quoniam præcepta eius cuſtodimus, & ea quæ*
Iohan. 15· *ſunt placita coram eo, facimus·* * Et hoc eſt *præceptum eius,
ut credamus nomini filij eius* IESV *Chriſti, & diligamus nos
mutuo, ſicut dedit præceptum ·* Et qui *ſeruat præcepta eius, in
illo manet, & ipſe in eo·* Et per *hoc ſcimus, quod manet in no
bis è ſpiritu quem nobis dedit·*

CAPVT IIII.

CHariſſimi, *nec cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpi=
ritus an ex deo ſint: quoniã multi pſeudoprophetæ exi=
erunt in mundum · Per hoc cognoſcite ſpiritum dei·
Omnis ſpiritus, qui confitetur* IESVM *Chriſtum in carne ue
niſſe, ex deo eſt· Et omnis ſpiritus, qui non confitetur* IESVM
*Chriſtum in carne ueniſse, ex deo non eſt · Et hic eſt ille ſpiri=
tus Antichriſti, de quo audiſtis quod uenturus ſit, & nunc iam
in mundo eſt· Vos ex deo eſtis filioli, & uiciſtis eos, quoniam
maior eſt, qui in uobis eſt, quàm qui in mundo· Ipſi è mundo
ſunt, ideo è mundo loquuntur, & mundus eos audit· Nos ex
deo ſumus· Qui nouit deum, audit nos, qui non eſt ex deo, non
audit nos· Per hoc cognoſcimus ſpiritum ueritatis, & ſpiritum
erroris·*

erroris. Chariſſimi, diligamus nos inuicē, quia charitas ex deo
eſt. Et omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognoſcit deum.
Qui non diligit, non nouit deum: quoniam Deus charitas eſt.
In hoc apparuit charitas dei in nobis, quod filium ſuum unige=
nitum miſit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. In hoc eſt
charitas, non quod nos dilexerimus deum, ſed quod ipſe dile=
xerit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis
noſtris. Chariſſimi, ſi ſic Deus dilexit nos, & nos debemus
nos mutuo diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligamus 1. Tim. 6.
nos inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius eſt perfe=
cta in nobis. Ex hoc cognoſcimus, quod in eo manemus, &
ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et nos uidi=
mus & teſtamur, quod pater miſit filium ſeruatorem mundi,
quiſquis confeſſus fuerit, quod IESVS eſt filius dei, Deus in
eo manet & ipſe in deo. Et nos cognouimus, & credidimus
charitatem, quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt, &
qui manet in charitate, in deo manet, & Deus in eo. In hoc per
fecta eſt charitas nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudi=
cij, quod ſicut ille eſt, & nos ſumus in mundo hoc. Timor non
eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras eijcit timorem, quo
niam timor cruciatum habet. Qui autem timet, non eſt perfe=
ctus in charitate. Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dile=
xit nos. Si quis dixerit: diligo Deum, & fratrem ſuum ode=
rit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem ui=
dit, deum quem non uidit, quomodo poteſt diligere? Et hoc præ
ceptum habemus ab eo, ut qui diligit deum, diligat & fratrem
ſuum.

CAPVT V.

Omnis

PETRI APOSTOLI EPISTOLA SECVNDA.

SYMEON PEtrus, ſeruus & Apoſtolus IESV Chriſti, his qui æque precioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem, per iuſtitiam dei noſtri, & ſeruatoris IESV Chriſti. Gratia uobis & pax multiplicetur per agnitionē dei, & IESV domini noſtri: ſicut eius diuina uirtus omnia nobis largita eſt, quæ ad uitam ac pietatem pertinent, per agnitionem eius qui uocauit nos per gloriam & uirtutem, per quæ precioſa nobis ac maxima promiſſa donata ſunt, ut per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ, ſi refugeritis à corruptione quæ eſt in mundo per concupiſcentiam. Sed & in hoc ipſum omni adhibito ſtudio, ſubminiſtrate in fide ueſtra uirtutem, in uirtute uero ſcientiam, in ſcientia uero temperantiam, in temperantia uero patientiam, rurſus in patientia pietatem, in pietate autem fraternam charitatem, in fraterna uero charitate dilectionem. Hæc enim cum uobis adſint, & exuberent, haud ocioſos, nec in irritum laborantes

rantes efficiunt, ad domini noſtri IESV Chriſti cognitionem. Nam cui non adſunt hæc, is cæcus eſt, & manu uiam tentans, oblitus ſeſe à ueteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum. Quapropter fratres potius operam date, ut uocationem & electionem ueſtram firmã efficiatis. Hæc enim ſi feceritis, non labemini unquam. Siquidem ad hunc modum, abunde ſubminiſtrabitur uobis introitus in æternum regnum domini noſtri, & ſeruatoris IESV Chriſti. Quapropter haud negligam uos ſemper commonere de his, tametſi ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti ueritate. Attamen iuſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc taber naculo, excitare uos per commonitionẽ: cum ſciam breui futurum, ut deponam hoc tabernaculum meum, quemadmodum & dominus noſter IESVS Chriſtus ſignificauit mihi. Quin & dabo ſemper operam, ut uos poſt exitum meum, horum mentionem facere poſſitis. Non enim arte compoſitas fabulas ſecuti, notam uobis fecimus domini noſtri IESV Chriſti uirtutem & aduentum: ſed qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem. Acceperat enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce ad illum delata huiuſmodi à magnifica gloria. * Hic eſt ille filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. Et hanc uocem nos audiuimus è cœlo delatam, cum eſſemus unà cum illo in monte ſancto. Et habemus firmiorem ſermonem propheticum: cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, recte facitis, donec dies illuceſcat, & Lucifer exoriatur in cordibus ueſtris. Si illud prius noueritis, quod omnis prophetica ſcriptura nõ ſit priuatæ interpretationis. Non enim uoluntate hominis allata eſt olim prophetia: ſed à ſpiritu ſancto impulſi, locuti ſunt ſancti Dei homines.

Matt. 17.
Mar. 9.
Lucæ. 9.

O Caput

FVerũt autẽ et pſeudoprophetæ in populo, quẽ (Cap. II.
admodũ et īter uos erũt falſi doctores, qui clàm inducẽt ſe
ctas pernicioſas, etiã dominũ qui illos mercatus eſt, abne
gantes: accerſentes ſibijpſis celerem interitũ: & pleriq; ſequẽ
tur illorũ exitia, per quos uia ueritatis maledictis afficietur,
& per auariciam facticijs ſermonibus de uobis negociabun-
tur: quibus iudicium iam olim nõ tardat, & perditio illorũ nõ
Iob. 4. dormitat. * Nam ſi Deus angelis, qui peccauerant, nõ peper-
Gene. 7. cit, ſed catenis noctis in Tartarũ præcipitatos, tradidit ſerua-
tos in iudicium: &, priſco mundo non pepercit, ſed octauum
iuſticiæ præconem Noë ſeruauit, diluuio in mundũ impiorum
inducto: & ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ, in cinerem re
dactas, ſubuerſione cõdemnauit, eosq; fecit exemplũ his, qui im
Gene. 19. pie forent acturi: * et iuſtũ Lot, qui opprimebatur à nefarijs
per libidinoſam conuerſationẽ, eripuit. Is enim oculis & auri
bus iuſtus cum habitaret inter illos, quotidie animã iuſtam ini-
quis illorum factis excruciabat. Nouit dominus pios è tentatio
ne eripere, iniuſtos autem in diem iudicij puniendos ſeruare:
maxime uero illos, qui carnem ſequentes in cõcupiſcentia pol-
lutiõis ambulant, ac dominationẽ cõtemnunt, audaces, præfra
cti, qui gloria præcellentes, non uerentur conuicijs inceſſere.
Cum ipſi angeli, qui ſunt robore ac uirtute maiores, nõ ferunt
aduerſus ſeſe apud dominũ, maledicum iudicium. At iſti ueluti
bruta animantia, natura genita in capturam & in perniciẽ, in
his quæ non intelligunt maledicentes, in perditiõe ſua peribunt
reportantes mercedem iniuſticiæ, pro uoluptate ducentes, ſi in
diem delitijs fruantur, labes ac maculæ: qui conuiuantes, in erro
ribus ſuis, inſultant uobis, oculos habentes plenos adulteræ, &
qui

*qui à peccando ceſſare neſciant, ineſcantes animas inſtabiles, cor habentes exercitatū rapinis, execrabiles filij, qui relicta recta uia, aberrauerunt, * ſecuti uiā Balaam, filij Boſor, qui mercedem iniquitatis dilexit, ſed redargutus fuit de ſua iniquitate. Animal ſubiugale mutū, humana uoce loquens, prohibuit prophetæ dementiā. * Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ quæ à procella feruntur, quibus caligo tenebrarū in æternū ſeruata eſt. Siquidē ubi uehementer faſtuoſa uanitatis uerba ſonuerint, ineſcant homines per cōcupiſcentias carnis uoluptatibus, eos qui uere aufugerant, eos qui in errore cōuerſantur, dū illis libertatē pollicentur, cum ipſi ſerui ſint corruptiōis. Siquidē à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutē eſt addictus. Nā ſi poſtea quā refugerūt ab inquinamentis mundi, per agnitionē domini et ſeruatoris IESV Chriſti: tamen his rurſum inuoluti ſuperantur: facta ſunt illis poſtrema priora primis. Satius enī fuiſſet illis, nō cognouiſſe uiā iuſticiæ, quàm ubi cognouerunt, cōuerti ab eo, quod illis traditū fuit, ſancto præcepto. Verū accidit illis id quod uero prouerbio dici ſolet. * Canis reuerſus ad ſuum ipſius uomitum: & ſus lota, reuerſa ad uolutabrū cœni.*

Nume. 22.
Iudæ. 1.
Proue. 26

CAPVT III.

*HAſce iam alteras uobis chariſſimi, ſcribo literas, in quibus extimulo ueſtrā, per cōmonitionē, ſyncerā mentē: ut memores ſitis uerborum, quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis, et mandati noſtri, qui ſumus apoſtoli domini et ſeruatoris: illud primū ſcientes, * uenturos in extremis diebus illuſores, qui iuxta proprias cōcupiſcentias ambulent, & dicant: Vbi eſt pollicitatio aduētus eius? Siquidē ex quo dic patres dormierūt, ſic oīa permanent ab initio conditiōis. Nā illud uolētes*

1. Timo. 4.
2. Timo. 3.

neſciunt,quod cœli iam olim fuerint ac terra ex aqua & per
aquam conſiſtentes Dei ſermone,per quæ is qui tum erat mun
dus aqua inundatus perijt. At qui nunc ſunt cœli ac terra, eiuſ
dem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem iudicij
& perditionis impiorũ hominũ. Vnũ autẽ hoc ne lateat uos di
Ezech.12. lecti, * quod unus dies apud dominũ perinde eſt ut mille anni,
et mille anni ut dies unus. Haud tardat dominus qui promiſit,
quemadmodũ nõnulli tarditatẽ exiſtimant. Verũ patiens eſt er
ga nos, dũ nõ uult ullos perire, ſed omnes ad pœnitentiã recipe
1.Theſſ.5. re. * Veniet autẽ dies domini ſicut fur in nocte, quo cœli procel
Apoca.31. læ in morẽ tranſibunt: elementa uero æſtuantia ſoluentur, ter=
raq́; et quæ in ea ſunt opera, exurentur. Cũ igitur hæc omnia
ſoluantur, quales oportet eſſe uos in ſanctis cõuerſatiõibus ac
pietatibus: expectãtes et accelerãtes aduentũ diei Dei: per quẽ
Apoca.21 cœli incenſi ſoluẽtur, et elemẽta æſtuantia liqueſcent. * Sed cœ
los nouos ac terrã nouã iuxta promiſſum illius expectamus, in
quibus iuſticia ĩhabitat. Quapropter dilecti, hæc expectantes,
date operã, ut ĩmaculati et incõtaminati ab illo reperiamini in
pace: dominiq́; noſtri patientiã, ſalutẽ arbitremini, quẽadmo=
dũ et dilectus frater noſter Paulus, iuxta ſibi datam ſapientiam
ſcripſit uobis: etiã in oĩbus ferè epiſtolis loquẽs de his, ĩter quæ
ſunt nõnulla difficilia intellectu, quæ indocti parũq́; firmi de=
torquent, ſicut et cæteras ſcripturas ad ſuã ipſorũ perniciem.
Vos igitur dilecti, poſteaquàm præmoniti eſtis, cauete ne ſi=
mul cum alijs nefariorum errore abducti, excidatis à propria
ſtabilitate: ſed creſcite in gratia & cognitione domini noſtri
& ſeruatoris IESV Chriſti. Ipſi gloria, & nunc, & in diem
æternitatis. Amen.

IN EPISTOLAM IOANNIS PRIMAM,

argumentum per Eraſmum Roterodamum.

*H*Anc epiſtolam eſſe Ioannis apoſtoli, qui ſcripſit Euãgelium, uel ipſe ſermonis character arguit. multus eſt in mentione lucis ac tenebrarum, uitæ ac mortis, odij & charitatis, in iterandis uerbis, uelut exceptis ex ſermone proximo. Quod genus eſt illud, ut exemplo quod dicimus, fiat dilucidius. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniam omne quod in mundo eſt &c. Ac mox: Non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit. Quoties hic iteratur mundus? Poſtremo eſt in toto huius ſermone quiddam, minus aſtrictum ac fuſius, quàm in ſermone reliquorum apoſtolorum. Eſt autem dilucidior epiſtola, quàm ut egeat argumento quemadmodũ & duæ ſequentes, quæ Iohanni cuidã preſbytero nõ apoſtolo tribuuntur.

ARGVMENTI FINIS.

ĪOHANNIS

APOSTOLI EPISTOLA PRIMA.

QVOD ERAT *ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ cõtrectauerunt de ſermone uitæ, & uita manifeſtata eſt: et uidimus, etiã teſtamur: et annunciamus uobis uitã æternam, quæ erat apud patrẽ, & manifeſtata eſt nobis. Quod uidimus & audiuimus, annunciamus uobis, ut et uos ſocietatẽ habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius* IESV *Chriſto.* Et *hæc ſcribimus uobis, ut gaudiũ ueſtrũ ſit plenũ.* Et *hæc eſt annunciatio, quã audiuimus ex ipſo, et annũciamus uobis, qđ* De*us lux eſt, et tenebræ ĩ eo nõ ſunt ullæ. Si dixerimus, quod ſocietatẽ habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur & ueritatẽ nõ facimus. Quod ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt*

Hebræ. 9. *in luce, ſocietatẽ habemus inter nos mutuã, * & ſanguis* IESV *Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus, peccatũ nõ habemus, noſipſos fallimus, et ueritas in nobis nõ*

bis non eſt·Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate·Si dixerimus, non peccauimus, mendacem facimus eũ, & ſermo eius non eſt in nobis·

CAPVT II·

Filioli mei, hæc ſcribo uobis, ne peccetis: & ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ, IESVM Chriſtũ iuſtum· Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autẽ tantũ, ſed etiã pro totius mũdi· Et per hoc ſcimus, quod cognouimus eũ, ſi iuſſa illius obſeruamus· Qui dicit noui eum, et præcepta eius nõ ſeruat, mendax eſt, et in eo ueritas nõ eſt· Qui autẽ ſeruat ſermonẽ eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt· Per hoc ſcimus, quod in ipſo ſumus· Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare· Chariſſimi, non præceptũ nouũ ſcribo uobis, ſed præceptũ uetus, quod habuiſtis ab initio· Præceptũ uetus eſt ſermo, quem audiſtis ab initio· * Rurſum præceptum nouum ſcribo uobis, quod uerum Iohan· 13· eſt in ipſo, idem uerum eſt & in uobis, quia tenebræ præterierunt, & uerum lumen iam lucet· Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſq; adhuc· Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & offendiculum in eo non eſt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius· Scribo uobis filioli, quod remittuntur uobis peccata propter nomen eius· Scribo uobis patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt· Scribo uobis adoleſcentes, quoniam uiciſtis illum malũ· Scribo uobis filioli, quoniam cognouiſtis patrem· Scripſi uobis patres, quoniam cognouiſtis eum,

qui ab initio eſt. Scripſi uobis adoleſcentes, quoniã fortes eſtis, & uerbũ Dei *manet in uobis, & uiciſtis illum malũ.* Ne *diligatis mundũ, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. Quoniã omne quod eſt in mundo, ueluti cõcupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorũ, et faſtus uitæ nõ eſt ex patre, ſed ex mundo eſt.* Et *mundus trãſit & concupiſcentia eius.* Qui *autẽ facit uoluntatem* Dei, *manet in æternũ.* Filioli, *nouiſſimũ tempus eſt: et ſicut audiſtis, quod Antichriſtus uenturus ſit, etiam nunc* Antichriſti *multi cœperunt eſſe.* Vnde *ſcimus nouiſſimum tempus eſſe.* E *nobis profecti ſunt, ſed non erant ex nobis.* Nam *ſi fuiſſent ex nobis, permãſiſſent utiq; nobiſcum.* Sed *ut manifeſti fierent, quod non ſint omnes ex nobis.* Sed *uos unctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia, non ſcripſi uobis, quaſi ignorantibus ueritatem ſed tanquàm ſcientibus eam.* Et *quoniã omne mendaciũ ex ueritate non eſt.* Quis *eſt mendax, niſi is, qui negat* IESVM *eſſe* Chriſtũ? Hic *eſt* Antichriſtus, *qui negat patrem & filium.* Quiſquis *negat filium, is ne patrem quidem habet.* Vos *igitur quod audiſtis ab initio, in uobis permaneat.* Si *in uobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre manebitis.* Et *hæc eſt repromiſſio, quã ipſe pollicitus eſt nobis, uitã æternam.* Hæc *ſcripſi uobis de his qui ſeducunt uos: & unctio quam uos accepiſtis ab eo, manet in uobis.* Et *non neceſſe habetis, ut quiſquã doceat uos, ſed ſicut ipſa unctio docet uos de omnibus, et uerax eſt, et nõ eſt mendaciũ.* Et *ſicut docuit uos, manete in ea.* Et *nunc filioli manete in eo, ut cũ aparuerit, habeamus fiduciã, et nõ pudefiamus ab eo in aduentu eius.* Si *ſcitis quod iuſtus eſt, ſcitote quod omnis qui facit iuſticiã, ex ipſo natus eſt.*

Caput

CAPVT III.

*Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei nominemur. Propter hoc mundus non nouit uos, quia non nouit eum. Chariſſimi, nunc filij dei ſumus, & non dum apparuit quod futuri ſumus. Scimus autem, quoniam ſi ap paruerit, ſimilis ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut & ille purus eſt. Omnis qui committit peccatum, idem & iniquitatem committit: & peccatum eſt iniquitas. Et ſcitis quod ille appa= ruit, ut peccata noſtra tolleret & peccatum in eo nō eſt. Omnis qui in eo manet, non peccat: omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos ſeducat. Qui exercet iuſti= ciam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui committit peccatum ex diabolo eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. Ad hoc appa= ruit filius dei, ut diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex deo, peccatum non committit: quoniam ſemen ipſius in eo ma= net & non poteſt peccare quod ex deo natus eſt. In hoc manife= ſti ſunt filij dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex deo, & qui non diligit fratrem ſuum. Quoniam hæc eſt annunciatio quam audiſtis ab initio, ut diligatis uos inuicem. * Non ſicut Cain ex illo malo erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iuſta. * Ne miremini fratres mei, ſi odit uos mun= dus. Nos ſcimus, quod tranſlati ſumus de morte ad uitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis, quod o= mnis homicida non habet uitam æternam in ſe manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam ſuam pro*

Eſa. 53. 1. Pet. 2. Gen. 4. Iohan. 15.

qui ab initio eſt. Scripſi uobis adoleſcentes, quoniã fortes eſtis, & uerbũ Dei *manet in uobis, & uiciſtis illum malũ.* Ne *diligatis mundũ, neq; ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. Quoniã omne quod eſt in mundo, ueluti cõcupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorũ, et faſtus uitæ nõ eſt ex patre, ſed ex mundo eſt.* Et *mundus trãſit & concupiſcentia eius. Qui autẽ facit uoluntatem* Dei*, manet in æternũ. Filioli, nouiſſimũ tempus eſt: et ſicut audiſtis, quod Antichriſtus uenturus ſit, etiam nunc* Antichriſti *multi cœperunt eſſe. Vnde ſcimus nouiſſimum tempus eſſe.* E *nobis profecti ſunt, ſed non erant ex nobis.* Nam *ſi fuiſſent ex nobis, permãſiſſent utiq; nobiſcum. Sed ut manifeſti fierent, quod non ſint omnes ex nobis. Sed uos unctionem habetis à ſancto illo, & noſtis omnia, non ſcripſi uobis, quaſi ignorantibus ueritatem ſed tanquàm ſcientibus eam.* Et *quoniã omne mendaciũ ex ueritate non eſt. Quis eſt mendax, niſi is, qui negat* IESVM *eſſe Chriſtũ? Hic eſt* Antichriſtus*, qui negat patrem & filium. Quiſquis negat filium, is ne patrem quidem habet. Vos igitur quod audiſtis ab initio, in uobis permaneat. Si in uobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre manebitis.* Et *hæc eſt repromiſſio, quã ipſe pollicitus eſt nobis, uitã æternam. Hæc ſcripſi uobis de his qui ſeducunt uos: & unctio quam uos accepiſtis ab eo, manet in uobis.* Et *non neceſſe habetis, ut quiſquã doceat uos, ſed ſicut ipſa unctio docet uos de omnibus, et uerax eſt, et nõ eſt mendaciũ.* Et *ſicut docuit uos, manete in ea.* Et *nunc filioli manete in eo, ut cũ aparuerit, habeamus fiduciã, et nõ pudefiamus ab eo in aduentu eius. Si ſcitis quod iuſtus eſt, ſcitote quod omnis qui facit iuſticiã, ex ipſo natus eſt.*

Caput

CAPVT III.

Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei nominemur. Propter hoc mundus non nouit uos, quia non nouit eum. Chariſſimi, nunc filij dei ſumus, & non dum apparuit quod futuri ſumus. Scimus autem, quoniam ſi ap paruerit, ſimilis ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut & ille purus eſt. Omnis qui committit peccatum, idem & iniquitatem committit: & peccatum eſt iniquitas. Et ſcitis quod ille appa= Eſa.53.
ruit, ut peccata noſtra tolleret & peccatum in eo nõ eſt. Omnis 1.Pet.2.
qui in eo manet, non peccat: omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos ſeducat. Qui exercet iuſti= ciam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui committit peccatum ex diabolo eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. Ad hoc appa= ruit filius dei, ut diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex deo, peccatum non committit: quoniam ſemen ipſius in eo ma= net & non poteſt peccare quod ex deo natus eſt. In hoc manife= ſti ſunt filij dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iuſticiam, non eſt ex deo, & qui non diligit fratrem ſuum. Quoniam hæc eſt annunciatio quam audiſtis ab initio, ut diligatis uos inuicem.
* Non ſicut Cain ex illo malo erat, & occidit fratrem ſuum. Et Gen.4.
propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris
autem eius iuſta. * Ne miremini fratres mei, ſi odit uos mun= Iohan.15.
dus. Nos ſcimus, quod translati ſumus de morte ad uitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis, quod o= mnis homicida non habet uitam æternam in ſe manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam ſuam pro

O 5 nobis

nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui uero habuerit ſubſtantiam mundi, & uiderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Filioli mei, ne diligamus uerbo, neque lingua, ſed opere & ueritate. Per hoc cognoſcimus quod ex ueritate ſumus, & in conſpectu eius ſuadebimus cordibus noſtris. Quoniam ſi condemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Chariſſimi, ſi cor noſtrum non condemnet nos, fiduciam habemus erga deum: & quicquid petierimus accipimus ab eo: quoniam præcepta eius cuſtodimus, & ea quæ

Iohan. 15. ſunt placita coram eo, facimus. ✝ Et hoc eſt præceptum eius, ut credamus nomini filij eius IESV Chriſti, & diligamus nos mutuo, ſicut dedit præceptum. Et qui ſeruat præcepta eius, in illo manet, & ipſe in eo. Et per hoc ſcimus, quod manet in nobis e ſpiritu quem nobis dedit.

CAPVT IIII.

CHariſſimi, nec cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus an ex deo ſint: quoniã multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Per hoc cognoſcite ſpiritum dei. Omnis ſpiritus, qui confitetur IESVM Chriſtum in carne ueniſſe, ex deo eſt. Et omnis ſpiritus, qui non confitetur IESVM Chriſtum in carne ueniſse, ex deo non eſt. Et hic eſt ille ſpiritus Antichriſti, de quo audiſtis quod uenturus ſit, & nunc iam in mundo eſt. Vos ex deo eſtis filioli, & uiciſtis eos, quoniam maior eſt, qui in uobis eſt, quàm qui in mundo. Ipſi e mundo ſunt, ideo e mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex deo ſumus. Qui nouit deum, audit nos, qui non eſt ex deo, non audit nos. Per hoc cognoſcimus ſpiritum ueritatis, & ſpiritum

erroris. Chariſſimi, diligamus nos inuicē, quia charitas ex deo
eſt. Et omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognoſcit deum.
Qui non diligit, non nouit deum: quoniam Deus charitas eſt.
In hoc apparuit charitas dei in nobis, quod filium ſuum unige=
nitum miſit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. In hoc eſt
charitas, non quod nos dilexerimus deum, ſed quod ipſe dile=
xerit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis
noſtris. Chariſſimi, ſi ſic Deus dilexit nos, & nos debemus
nos mutuo diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligamus 1. Tim. 6.
nos inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius eſt perfe=
cta in nobis. Ex hoc cognoſcimus, quod in eo manemus, &
ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et nos uidi=
mus & teſtamur, quod pater miſit filium ſeruatorem mundi,
quiſquis confeſſus fuerit, quod IESVS eſt filius dei, Deus in
eo manet & ipſe in deo. Et nos cognouimus, & credidimus
charitatem, quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt, &
qui manet in charitate, in deo manet, & Deus in eo. In hoc per
fecta eſt charitas nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudi=
cij, quod ſicut ille eſt, & nos ſumus in mundo hoc. Timor non
eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras eijcit timorem, quo
niam timor cruciatum habet. Qui autem timet, non eſt perfe=
ctus in charitate. Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dile=
xit nos. Si quis dixerit: diligo Deum, & fratrem ſuum ode=
rit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem ui=
dit, deum quem non uidit, quomodo poteſt diligere? Et hoc præ
ceptum habemus ab eo, ut qui diligit deum, diligat & fratrem
ſuum.

CAPVT V.

Omnis

OMnis qui credit IESVM eſſe Chriſtum, ex deo natus
eſt. Et omnis qui diligit eum, qui genuit, diligit & eum,
qui natus eſt ex eo. In hoc cognoſcimus quod diligamus
filios dei, cum deum diligimus, et præcepta eius ſeruamus. Hæc
eſt enim charitas dei, ut præcepta eius ſeruemus, & præcepta
1. Cor. 15. eius grauia non ſunt. * Quoniã omne quod natum eſt ex deo,
uincit mundum: & hæc eſt uictoria quæ uicit mundum, fides
noſtra. Quis eſt qui uincit mundum, niſi qui credit quod IE=
SVS eſt filius dei? Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem
IESVS Chriſtus: non per aquã ſolum, ſed per aquam & ſan=
guinem. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniam ſpiritus eſt ue=
ritas. Quoniã tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, pater,
ſermo, & ſpiritus ſanctus: & hi tres unum ſunt: & tres ſunt
qui teſtimonium dãt in terra, ſpiritus, & aqua, & ſanguis: &
hi tres unum ſunt. Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimo
nium dei maius eſt: quoniam hoc eſt teſtimonium dei, quo teſti=
Iohan. 3. ficatus eſt de filio ſuo. * Qui credit in filium dei, habet teſtimo=
nium in ſeipſo. Qui non credit deo, mendacem fecit eum: quia
non credidit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de filio
ſuo. Et hoc eſt teſtimoniũ quod uitam æternã dedit nobis Deus,
& hæc uita in filio eius eſt. Qui habet filium, habet uitam: qui
non habet filiũ dei, uitam non habet. Hæc ſcripſi uobis, qui cre=
ditis in nomine filij dei, ut ſciatis, quod uitam habetis æternam,
& ut credatis in nomine filij dei. Et hæc eſt fiducia quam habe
mus apud eum, quod ſi quid petierimus ſecundum uoluntatem
eius, audit nos. Et ſi ſcimus quod audit nos, quicquid petieri=
mus, ſcimus quod habemus petitiones quas poſtulauimus ab eo.
Si quis uiderit fratrem ſuum peccare peccatum nõ ad mortem,

petet

petet & dabit ei uitam, peccantibus non ad mortem. Eſt peccatum ad mortē, non pro illo dico ut roges. Omnis iniquitas peccatum eſt. Et eſt peccatum non ad mortem. Scimus, quod omnis qui natus eſt ex deo, non peccat, ſed qui genitus eſt ex deo, ſeruat ſeipſum & malus ille non tangit eum. Scimus quod ex deo ſumus, & mundus totus in malo conſtitutus eſt. Scimus autem quod filius dei uenit, & dedit nobis mentem, ut cognoſcamus illum qui uerus eſt: & ſumus in uero, in filio eius IESV Chriſto. Hic eſt uerus Deus, & uita æterna. Filioli, cauete uobis à ſimulacris;

AMEN.

Beati

BEATI IOHANNIS PRESBYTERI EPISTOLA SECVNDA.

SENIOR ELEctæ dominæ, et filijs eius, quos ego diligo in ueritate: & non ego ſolus, ſed & omnes qui cognouerunt ueritatem, propter ueritatem, quæ permanet in nobis, & nobiſcum erit in æternum. Erit nobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & à domino IESV Chriſto filio patris in ueritate & charitate. Gauiſus ſum ualde, quod inueni de filijs tuis ambulantes in ueritate, ſicut præceptū accepimus à patre. Et nunc rogo te domina, non tanquā mandatum nouū ſcribo tibi, ſed quod habuimus ab initio, ut diligamus nos mutuo. Et hæc eſt charitas, ut ambulemus ſecundum præceptum eius. Hoc eſt præceptum, quemadmodum audiſtis ab initio, ut in eo ambuletis: quoniam multi ſeductores ingreſſi ſunt in mundum, qui non confitentur IESVM Chriſtum uenturū in carne, hic eſt ſeductor & antichriſtus. Intuemini uoſipſos, ne

perdamus quæ operati ſumus, ſed ut mercedem plenam recipiamus· Omnis qui tranſgreditur, & nō manet in doctrina Chriſti, Deum non habet· Qui manet in doctrina Chriſti, hic et patrem & filium habet· Si quis uenit ad uos & hanc doctrinam non affert, ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis· Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malis· Cum multa haberem uobis ſcribenda, nolui per chartam & atramentum· Sed ſpero me uenturum ad uos, & præſentem præſentibus locuturum, ut gaudium noſtrum ſit completum· Salutant te filij ſororis tuæ electæ· Amen·

Beati

BEATI IOHANNIS THEOLOGI

Catholica epiſtola tertia.

SENIOR GAIO *dilecto, quem, ego diligo in ueritate. Dilecte, de omnibus opto ut proſpere agant, et recte ualeant, ſicut proſpere agit anima tua. Gauiſus ſum enĩ ualde ueniẽtibus fratribus, & teſtimoniũ reddentibus, ueritati tuæ, ſicut tu in ueritate ambulas. Maius his non habeo gaudium quam ut audiam filios meos in ueritate ambulare. Chariſſime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & in hoſpites, qui teſtimonium reddiderunt charitati tuæ in conſpectu eccleſiæ: quos benefacies, ſi deduxeris digne deo. Pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus recipere huiuſmodi, ut cooperatores ſimus ueritati. Scripſi eccleſiæ, ſed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes non recipit nos. Propter hoc ſi uenero, indicabo facta illius quæ facit, uerbis malicioſis garriens in nos, & nec in his contentus non ſolum non recipit*

fratres,

ſratres, uerum etiam uolentes recipere, prohibet, & è congre gatione eijcit. Dilecte, nec imiteris quod malum eſt, ſed quod bonum eſt. Qui bene facit, ex Deo eſt: qui autem male facit, nō uidet Deum. Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus, & ab ipſa ueritate, ſed & nos teſtimonium perhibemus, & noſtis quod teſtimonium noſtrum uerum eſt. Multa habebam quæ ſcriberem, ſed nolo per atramentum & calamum ſcri bere tibi. Spero autem protinus me uiſurum te, & præſentes coràm loquemur. Pax tibi. Salu= tant te amici. Saluta amicos nominatim.

FINIS.

IN EPISTOLAM IVDAE ARGVMENTVM PER ERASMVM ROTERODAMVM.

Multis uerbis deſtomachatur in eos, qui cupiditatibus ſuis excæcati, aduerſabantur euangelio. Quod tamen nouum uideri non debeat, cum iam olim in hoc deſtinati ſint, & ab Apoſtoils prædictum ſit, id genus homines irrepturos in gregem Chriſtianorum. Aduerſus hos ſic armat eos, ut ſtudeant & illos uel increpatione coërcere, uel admonendo ſeruare. Quod ſi non queant, certe ipſi ſeſe parent in aduentum Chriſti.

ARGVMENTI FINIS.

BEATI IVDAE APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

IVDAS IESV Chriſti ſeruus, frater Iacobi, his qui in Deo patre ſanctificati ſunt, quiq; IESV Chriſto ſeruati ſunt uocatis. Miſericordia uobis, & pax, et charitas multiplicetur. Dilecti, tantum mihi ſtudiũ fuit ſcribẽdi ad uos, de cõmuni ſalute, ut nõ potuerim nõ ſcribere uobis, obſecrans, ut ueſtris laboribus adiumento ſitis fidei, quæ ſemel data eſt ſanctis. Obiter enĩ ſubierunt quidẽ homĩes impij, qui prius deſcripti fuerant in hoc iudiciũ qui Dei noſtri gratiã transferunt ad laſciuiã, ac deũ, qui ſolus eſt herus, ac dominũ noſtrũ IESVM Chriſtum: negãt. Volo uos autẽ cõmonefacere, cũ ſciatis ſemel illud quod dominus, poſteaquã populũ ex Aegypto ſaluũ eduxerat, rurſus eos qui nõ credebãt, perdidit: quodq; angelos, qui nõ ſeruauerant ſuam originẽ, ſed reliquerant ſuum domiciliũ, ad iudicium magni illius diei, uinculis æternis ſub caligine

Gene. 19. ſeruauit. * Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finitimæ ciui=
tates, quæ ad conſimilem modum cum illis ſtupris inquinatæ fu
erant, ac ſequutæ fuerant carnem alienam, propoſitæ ſunt ex=
emplo, ignis æterni pœnam ſuſtinentes. Similiter ſanè & hi de
luſi in ſomnijs, carnem quidem polluunt; dominos uero ſper=
nunt, in poteſtate præditos, maledicta congerunt. At Michaël
archangelus cum aduerſus diabolū certans diſceptaret de cor=
pore Moyſi, non auſus eſt illi impingere notam maledicti, ſed
dixit: increpet te dominus: At iſti quæ non nouerunt, ea male=
dictis inſectantur, quæ uero natura ceu animantia rationis ex=
pertia ſciunt, in his corrumpuntur. Væ illis, quoniā uiam Cain
ingreſſi ſunt: & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaā,
Nume. 16 effuſi ſunt, * & cōtradictione Core perierunt. Hi ſunt inter cha
ritates ueſtras maculæ, inter ſe conuiuantes, abſq; ullius timo=
re, ſuopte ductu arbitrioq; uiuentes: nubes aquam non haben=
tes, quæ à uentis circumaguntur: arbores autumno marceſcen
tes: infrugiferæ, bis emortuæ & eradicatæ: unde efferæ maris,
deſpumantes ſua ipſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus ca=
ligo tenebrarum in æternum ſeruata eſt. Prius autem his uati=
cinatus eſt ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce uenit domi=
nus in ſanctis milibus ſuis, ut faciat iudicium aduerſus omneis,
& redarguat omnes ex eis qui ſunt impij, de factis omnibus,
quæ impie patrarunt, deq; omnibus duris quæ locuti ſunt ad=
uerſus eum peccatores impij. Hi ſunt murmuratores, querulí,
iuxta concupiſcentias ſuas ambulantes, & os illorum loquitur
tumida, admirantes perſonas, utilitatis gratia. Vos autē dilecti,
memores eſtis uerborum, quæ ante hac dicta fuerunt ab apoſto
1. Timo. 4. lis domini noſtri IESV Chriſti: quod dixerunt uobis * in ex=
tremo

tremo tempore futuros illuſores, qui iuxta ſuas impias cupidi 2·Timo·3·
tates ambularent· Hi ſunt, qui ſegregant animales, ſpiritum 2·Petri·3·
non habentes· Vos autem dilecti, ſanctiſſimæ ueſtræ fidei ſuper
ſtruentes uoſipſos, per ſpiritum ſanctum orantes, uos inuicem
in charitate Dei ſeruate, expectantes miſericordiã domini no=
ſtri IESV Chriſti in uitam æternam· Et hos quidem commiſe
remini, dum diiudicamini: illos autem per timorem ſaluos faci
te, ex incendio rapientes, odio proſequentes, & eam, quæ ex
carne eſt maculatam tunicam· Ei uero qui poteſt illos ſerua
re à peccato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ
ſuæ, incontaminatos cum exultatione: ſoli ſapienti
Deo ſeruatori noſtro, gloria & magnificentia
& imperium, & poteſtas, nunc & in
omnia ſæcula· Amen;

FINIS·

APOCALY

PSIS BEATI IOHANNIS THEOLOGI.

REVELATIO IESV Chriſti, quā dedit illi Deus, ut palàm faceret ſeruis ſuis, quæ oporteat fieri cito: et ſignificauit, cum miſiſſet mandatū ſuū ſeruo ſuo Iohanni, qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & teſtimonium IESV Chriſti, et quæcunq; uidit. Beatus qui
legit & audit uerba prophetiæ, & ſeruat ea quæ in ea ſcripta
ſunt. Tempus enim propè eſt. Iohannes ſeptem eccleſijs quæ
ſunt in Aſia. Gratia uobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, et
qui uenturus eſt: et à ſeptē ſpiritibus, qui in conſpectu throni
eius ſunt, & à IESV Chriſto, qui eſt teſtis fidelis primogeni-
Hebræ. 9. tus mortuorum, & princeps regum terræ, ei qui dilexit nos: *
& lauit nos à peccatis noſtris per ſanguinē ipſius, & fecit nos
reges et ſacerdotes Deo et patri ſuo: ipſi gloria & imperiū in
Eſa. 3. ſæcula ſæculorū. Amen. * Ecce uenit cū nubibus, & uidebit eū
Matt. 24. omnis oculus, et qui cū cōpunxerunt. Et plangent ſe omnes tri
bus

*bus terræ, etiã, Amen·Ego ſum alpha & Ω principiũ et finis, dicit dominus: qui eſt, et qui erat, et qui uenturus eſt omnipo=tens·Ego Iohannes frater ueſter & particeps in afflictione, et regno, et patientia in Chriſto IESV, fui in inſula, quæ appel=latur Patmos, propter ſermonẽ Dei & teſtimonium IESV Chriſti·Fui in ſpiritu in dominico die, & audiui poſt me uocẽ magnã tanquàm tubæ, dicentis: Ego ſum alpha & Ω, primus & nouiſſimus·Quod uides ſcribe in libro: & mitte ſeptẽ eccle ſijs, quæ ſunt in Aſia, Epheſo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, et Laodiciæ· Et conuer ſus ſum, ut uiderem uocem quæ loquebatur mecum· Et conuer ſus, uidi ſeptẽ candelabra aurea: & in medio candelabrorũ au reorũ ſimilem filio hominis, ueſtitum ueſte ad pedes uſq; de=miſſa, & præcinctum ad mamillas zona aurea· Caput autem eius & capilli erant candidi, uelut lana alba, & tanquàm nix· Et oculi eius tanquã flamma ignis & pedes eius ſimiles chalco libano, uelut in camino ardentes, et uox illius tanquã uox aqua rũ multarũ: et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem· Et de ore eius gladius utraq; parte acutus exibat· Et facies eius ſicut ſol lucet in uirtute ſua·Et cũ uidiſſem eum, cecidi ad pedes eius tan quã mortuus·Et poſuit dexteram ſuã ſuper me, dicens mihi: * Noli timere, ego ſum primus & nouiſſimus, & uiuus & fui* Eſa·44·
mortuus, et ecce ſum uiuens in ſæcula ſæculorũ: & habeo cla= Ibidem·22
ues inferorum, et mortis·Scribe ergo quæ uidiſti, et quæ ſunt, et quæ oportet fieri poſt hæc·Sacramentũ ſeptẽ ſtellarũ quas uidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra aurea· Septem ſtellæ, angeli ſunt ſeptẽ eccleſiarum: & candelabra ſeptẽ quæ uidiſti, ſeptem eccleſiæ ſunt·

P 4 Caput

CAPVT. II.

ANgelo Epheſinæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit, qui tenet ſeptem ſtellas in dextera ſua: qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum. Scio opera tua, & laborē, & patientiam tuam, & quod non potes ſuſtinere malos: & tentaſti eos, qui ſe dicunt apoſtolos eſſe, & non ſunt: & inuenisti eos mendaces, & tuliſti. Et patientiam habes, & ſuſtinuiſti propter nomen meum, & non defeciſti. Sed habeo aduerſum te, quod charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaq; unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin minus, ueniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi reſipueris. Sed hoc habes quia odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Qui habet aurem, audiat, Quid ſpiritus dicat eccleſijs. Vincenti dabo edere de ligno uitæ, quod eſt in medio paradiſi Dei. Et angelo Smyrneorū eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit primus & nouiſſimus, qui fuit mortuus & uiuit. Scio opera tua & afflictionem & paupertatem, ſed diues es: & blaſphemiam eorum qui ſe dicunt Iudæos eſſe & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. Nihil horum timeas quæ paſſurus es. Ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex uobis in carcerem ut tentemini, & habebitis afflictionem dierum decem. Eſto fidelis uſq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs: Qui uicerit, non lædetur à morte ſecunda. Et angelo Pergamenſis eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit, qui habet romphæam utraq; parte acutam. Scio opera tua, & ubi habitas, ubi ſedes eſt ſatanæ, & tenes nomen meum, & non negaſti fidem meam. Et in diebus meis Antipas teſtis meus fidelis, qui occiſus eſt apud uos, ubi ſatanas

habitat.

habitat. Sed habeo aduerſus te pauca: quia habes illic tenentes
doctrinam Balaam, qui docebat in Balac mittere ſcandalum co
ram filijs Iſraël, edere ex his quæ ſimulacris immolantur, &
ſcortari, ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarũ, quod
odi. Reſipiſce, alioqui ueniam tibi cito, & pugnabo cum illis
gladio oris mei. Qui habet aurẽ audiat, quid ſpiritus dicat ec=
cleſijs: Vincenti dabo edere ex manna abſcondito, & dabo illi
calculum candidũ, & in calculo nomen nouum ſcriptum, quod
nemo ſcit, niſi qui accipit. Et angelo Thyatirenſis eccleſiæ ſcri
be: Hæc dicit filius dei, qui habet oculos tanquam flammam i=
gnis, & pedes eius ſimiles chalcolibano. Noui opera tua, &
charitatem, & miniſterium, & fidem, & patientiam tuam, &
opera tua, & nouiſſima plura prioribus. Sed habeo aduerſus
te pauca: quia permittis mulierem Hiezabel quæ ſe dicit pro=
phetam, docere, & ſeducere ſeruos meos, ſcortari, & edere ex
his quæ ſimulacris immolantur. Et dedi illi tempus, ut reſipi=
ſceret à ſcortatione ſua, nec reſipuit. Ecce ego mitto eam in le=
ctum, & qui adulteri o miſcentur cum ea, in afflictionem ma=
ximam, niſi pœnitẽtiam egerint ab operibus ſuis: & filios eius
interficiam morte: & ſciẽt omnes eccleſiæ, quod * ego ſim ille Hiere. 17.
ſcrutans renes & corda: & dabo unicuiq; ueſtrum ſecundum
opera ſua. Vobis autem dico, & cæteris qui Thyatire eſtis: qui=
cunque non habent doctrinam hanc, & qui non cognouerunt
profunditates ſatanæ, quemadmodum dicũt: non mittam ſuper
uos aliud pondus: tamen id quod habetis, tenete donec ueniam.
Et qui uicerit & cuſtodierit uſq; in finem opera mea, dabo illi
poteſtatem ſuper gentes, & reget eas uirga ferrea, & tanquã
uaſa figuli confringentur, ſicut & ego accepi à patre meo, &

dabo illi ſtellam matutinam. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs.

CAPUT III.

ET angelo eccleſiæ, quæ eſt Sardis ſcribe. Hæc dicit qui habet ſeptem ſpiritus dei, & ſeptem ſtellas. Scio opera tua: quia nomen habes, quod uiuas, & mortuus es. Eſto uigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inueni opera tua plena coram deo. In mente ergo habe, qualiter acceperis & audieris, & ſerua, & reſipiſce. Si ergo non uigilaueris, * ueniam ad te tanquam fur: & neſcies qua hora ueniam ad te. Habes pauca nomina & Sardis, qui non inquinauerunt ueſtimenta ſua: & ambulabũt mecum in albis, quia digni ſunt. Qui uicerit, ſic ueſtietur ueſtimentis albis: & non delebo nomen eius de libro uitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs. Et angelo Philadelphiẽſis eccleſiæ, ſcribe: Hæc dicit ſanctus & uerax, * qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Scio opera tua. Ecce dedi coram te oſtium apertum, & nemo poteſt claudere illud, quia modicam habes uirtutem. Et ſeruaſti ſermonem meum, & non negaſti nomen meum. Ecce do de ſynagoga ſatanæ, qui dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur. Ecce adigam illos, ut ueniant, & adorent ante pedes tuos: & ſciãt quod ego dilexi te, quoniam ſeruaſti ſermonem patiẽtiæ meæ, & ego ſeruabo te ab hora tentationis, quæ uentura eſt in orbem uniuerſum, ut tentet habitantes in terra. Ecce uenio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Qui uicerit, faciam illum columnam in templo dei mei, & foras non egredietur amplius.

1. Theſſ. 5. 2. Petr. 3. Eſaiæ 22.

Et ſcri-

Et ſcribam ſuper eum nomen dei mei, & nomen ciuitatis dei
mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cœlo à deo meo, & no
men meum nouum. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus di=
cat eccleſijs. Et angelo Laodicēſium eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit:
Amen teſtis fidelis & uerus principium creaturæ dei. Scio ope
ra tua, quia neq; frigidus es, neq; feruidus: utinam frigidus eſ=
ſes, aut feruidus: itaq; quoniam tepidus es, & nec frigidus, nec
feruidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues ſum,
& ditatus ſum, & nullius egeo: & neſcis quod tu es miſer &
miſerabilis, & pauper, et cæcus, ac nudus. Suadeo tibi emere à
me aurum ignitum ex igni, ut locuples fias: & ueſtimentis al=
bis induaris, ut non appareat dedecus nuditatis tuæ: et collyrio
inunge oculos tuos, ut uideas. Ego quoſcunq; amo, arguo & ca Prouer. 3.
ſtigo: Aemulare ergo ac reſipiſce: ecce ſto ad oſtium & pulſo. Hebr. 12.
Si quis audierit uocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo
ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Qui uicerit, da=
bo ei ſedere mecum in throno meo ſicut & ego uici, & conſe=
di cum patre meo in throno eius. Qui habet aurē, audiat, quid
ſpiritus dicat eccleſijs.

CAPVT IIII.

Poſt hæc uidi, & ecce oſtium apertum in cœlo, & uox pri=
ma quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens:
Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oportet fieri poſt hæc.
Et ſtatim fui in ſpiritu. Et ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſu=
pra ſedem ſedens. Et qui ſedebat, ſimilis erat aſpectu, lapidi Ia
ſpidi & Sardio: et iris erat in circuitu ſedis ſimilis aſpectu Sma
ragdino. Et in circuitu ſedis ſedilia uigintiquatuor, & ſup thro
nos uigintiquatuor ſeniores ſedentes, circumamicti ſtolis albis,

& ha

& habebant in capitibus ſuis coronas aureas. Et de throno procedebant fulgura, & tonitrua, & uoces, & ſeptem lampades ignis ardentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus dei. Et in conſpectu ſedis tanquam mare uitreum ſimile cryſtallo, & in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia, plena oculis ante & retro. Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile uitulo, & tertium animal habens faciem uelut homo, & quartum animal ſimile aquilæ uolanti. Et quatuor animalia ſingula eorum habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis. Et requiem non habent die ac nocte, dicentia, * Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui uenturus eſt. Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum, uiuenti in ſecula ſeculorum, procidunt uigintiquatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorant uiuentem in ſecula ſeculorum: & abijciunt coronas ſuas ante thronũ, dicentes: Dignus es domine accipere gloriam, & honorem, & uirtutem, quia tu creaſti omnia, & propter uoluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

Eſaie.6.

CAPVT V.

Ezech.2.

ET uidi in dextera ſedentis ſuper thronum * librum ſcriptum intus & in tergo, ſignatum ſigillis ſeptem. Et uidi angelum fortem, prædicantem uoce magna: Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius? Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubter terram aperire librum, neque aſpicere illum. Et ego flebam multum, quod nemo dignus inuentus eſſet aperire & legere librum, nec uidere eum. Et unus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleueris. Ecce uicit

leo de

leo de tribu Iuda, radix Dauid: ut aperiat librum, & ſoluat ſeptem ſignacula eius. Et uidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnus ſtans tanquam occiſus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus dei, miſſi in omnem terram. Et uenit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum. Et cum accepiſſet librum, quatuor animalia, & uigintiquatuor ſeniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt precationes ſanctorum, & canunt canticum nouum, dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es, & redemiſti nos per ſanguinem tuum ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & feciſti nos deo noſtro reges, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Et uidi & audiui uocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium, & ſeniorum, & milia milium, * dicentia uoce magna: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere uirtutem, & diuitias, & ſapiētiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam quæ in cœlo eſt, & quæ ſuper terram, & quæ ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt, omnia: audiui dicentes: ſedenti in throno & agno benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et uigintiquatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt uiuentem in ſecula ſeculorum.

CAPVT VI.

ET uidi, cum aperuiſſet agnus unum de ſigillis, & audiui unum de quatuor animalibus, dicens tanquam uocem tonitrui: Veni & uide, & uidi. Et ecce equus albus & qui

ſedebat

ſedebat ſuper eum, habebat arcum, & data eſt ei corona, & exiuit uincens, & ut uinceret. Et cum aperuiſſet ſigillũ ſecundum, audiui ſecundum animal, dicens: Veni & uide. Et exiuit aliuſ equus rufus, & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, ut tolleret pacem de terra, & ut inuicem ſe interficiant, & datus eſt ei gladius magnus. Et cum aperuiſſet ſigillum tertium, audiui tertium animal, dicẽs: Veni, & uide. Et uidi, & ecce equus niger: & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtatheram in manu ſua, & audiui uocem in medio quatuor animalium, dicentem: Chœnix tritici denario uno, & tres chœnices hordei denario uno, & uinum & oleum ne læſeris. Et cum aperuiſſet ſigillum quartum, audiui uocem quarti animalis, dicentem: Veni & uide. Et uidi, & ecce equus pallidus, & qui ſedebat ſuper eum, nomen illi mors, & infernus ſequitur eum, & data eſt illis poteſtas interficiendi ſuper quartam partem terræ, gladio, & fame, & morte, à beſtijs terræ. Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, uidi ſubter altare animas interfectorum propter uerbum dei, & propter teſtimonium quod habebant. Et clamabant uoce magna, dicentes: Vſq; quò domine, qui es ſanctus & uerax, non iudicas ac uindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terra? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec complerentur conſerui eorum: & fratres eorum, qui interficiendi eſſent, ſicut & illi. Et uidi, cum aperuiſſet ſigillum ſextum, & ecce terræ motus magnus factus eſt. Et ſol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & luna tota facta eſt ſicut ſanguis: & ſtellæ de cœlo ceciderũt ſuper terram, ſicut ficus abijcit groſſos ſuos, cum à uento magno mouetur. Et cœlum receſſit ſicut liber qui circumuol-

cumuol-

cumuoluitur: & omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt:
& reges terræ, & principes, & diuites, & tribuni, & fortes,
& omnis ſeruus, & liber ✶ abſconderunt ſe in ſpeluncis, & Eſaiæ.2.
in petris montium. ✶ Et dicunt montibus & petris: Cadite ſu Oſee.10.
per nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & Lucæ.23.
ab ira agni: quoniam uenit dies magnus iræ illius. Et quis po-
terit ſtare?

CAPVT VII.

Poſt hæc uidi quatuor angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor uentos terræ, ne flaret uentus ſuper terram, neque ſuper mare, neq; in ullam arborem. Et uidi alterum angelum aſcendentem ab ortu ſolis habentē ſigillum dei uiui: & clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus datum eſt nocere terræ et mari, dicens: Nolite nocere terræ, neq; mari, neq; arboribus, quoaduſq; ſignemus ſeruos dei noſtri in frontibus ſuis. Et audiui numerum ſignatorū, centum quadragintaquatuor milia ſignati ex omni tribu filiorū Iſraël. Ex tribu Iuda, duodecim milia ſignati. Ex tribu Rubem duodecim milia ſignati. Ex tribu Gad, duodecim milia ſignati. Ex tribu Aſer, duodecim milia ſignati. Ex tribu Neptalim, duodecim milia ſignati. Ex tribu Manaſſe, duodecim milia ſignati. Ex tribu Symeon, duodecim milia ſignati. Ex tribu Leui, duodecim milia ſignati. Ex tribu Iſachar, duodecim milia ſignati. Ex tribu Zabulon, duodecim milia ſignati. Ex tribu Ioſeph, duodecim milia ſignati. Ex tribu Beniamin, duodecim milia ſignati. Poſt hæc uidi, & ecce turba multa, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum: & in conſpectu agni, amicti ſtolis albis & palmæ in manibus eorum, & clamabant uoce

magna, dicentes: Salus ei qui ſedet ſuper thronum dei noſtri, & agno. Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum, & quatuor animalium: & procubuerunt in conſpectu throni in facies ſuas: & adorauerunt deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & uirtus, & fortitudo deo noſtro in ſecula ſeculorum, Amen. Et reſpondit unus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & unde uenerunt? Et dixi illi: Domine, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui uenerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas per ſanguinem agni. Ideo ſunt ante thronum dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno habitabit ſuper illos. Non eſurient, neq; ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque ullus æſtus: quoniam agnus qui in medio throni
Eſaiæ. 25. *eſt, reget illos, & deducet eos ad uiuos fontes aquarũ: * & abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.*

CAPVT VIII.

ET cum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cœlo media fermè hora. Et uidi angelos ſtantes in conſpectu dei, & datæ ſunt illis ſeptem tubæ. Et alius angelus uenit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, ut daret deprecationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum. Et aſcendit fumus incenſorum de precibus ſanctorum è manu angeli coram deo. Et accepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & miſit in terram: & facta ſunt tonitrua & uoces & fulgura, & terræ motus, & ſeptem angeli, qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe, ut tuba canerent. Et

primus

primus angelus tuba cecinit & facta eſt grando, & ignis mixta ſanguine, & miſſa ſunt in terram: & tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum uiride combuſtum eſt. Et ſecundus angelus tuba cecinit, & tanquã mons magnus igne ardens proiectus eſt in mare. Et facta eſt tertia pars maris ſanguis, et mortua eſt tertia pars creaturarũ, quæ erant in mari, quæ habebant animas: & tertia pars nauium interijt. Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit è cœlo ſtella magna ardens tanquã facula, & cecidit in tertiam partem fluminũ & in fontes aquarum, & nomen ſtellæ dicitur abſinthium. Et uerſa eſt tertia pars in abſinthiũ, et multi homĩes mortui ſunt ex aquis: quia amaræ factæ ſunt. Et quartus angelus tuba cecinit: et percuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, et tertia pars ſtellarum. ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter. Et uidi, & audiui unum angelum uolantẽ per mediũ cœli, dicentẽ uoce magna. Væ, uæ habitantibus in terra, è cæteris uocibus tubæ trium angelorum, qui erant tuba canturi.

CAPVT IX.

ET quintus angelus tuba cecinit, et uidi ſtellam de cœlo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei abyſſi. Et aperuit puteum abyſſi, & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol & aër à fumo putei. Et de fumo exierunt locuſtæ in terrã, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatẽ ſcorpiones terræ. Et præceptũ eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neq; omne uiride, neq; omnẽ arborem: niſi tantum homines, qui nõ habent ſignũ in frontibus ſuis. Et

datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus
quinq;. Et cruciatus eorũ, ut cruciatus ſcorpij, cũ percuſſerit
Eſa. 2. *hominẽ. ✶ Et in diebus illis quærent homĩes mortẽ, et nõ inue*
Oſeæ. 10. *nient eã, et deſiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. Et ſimilitu*
Lucæ. 23. *dines locuſtarũ ſimiles, equis paratis in prælium, & ſuper capi-*
ta earũ tanquã coronæ, ſimiles auro, et facies earũ tanquã faci
es hominũ. Et habebant capillos ſicut capillos mulierũ, et den-
tes earum quaſi leonum erant. Et habebant loricas ſicut loricas
ferreas: & uox alarum earum ſicut uox curruum equis multis
currentibus ad bellum. Et habent caudas ſimiles ſcorpionum,
& aculei erant in caudis earum: & poteſtas earum nocere ho
minibus menſibus quinq;. Et habent ſuper ſe regem angelum
abyſſi, cui nomen Hebraice abaddon, Græce autẽ ἀπολλύων,
id eſt, perdens. Væ unum abijt, & ecce ueniunt adhuc duo uæ
poſt hæc. Et ſextus angelus tuba cecinit, & audiui uocem unã
ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei, di
centem ſexto angelo, qui habebat tubam: Solue quatuòr ange-
los qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate. Et ſoluti ſunt
quatuor angeli qui parati erant in horam & diem & menſem
& annum, ut occiderent tertiã partem hominum. Et numerus
equeſtris exercitus, uicies millies decẽ milia. Et audiui numerũ
eorũ. Et ita uidi equos in uiſione: & qui ſedebant ſuper eos, ha
bebant thoraces igneas & hyacinthinas & ſulphureas. Et ca-
pita equorum erant tanquã capita leonũ, et de ore ipſorũ pro
cedebat ignis et fumus & ſulphur. Ab his tribus plagis occiſa
eſt tertia pars hominũ, de igne et de fumo et ſulphure, quæ pro
cedebant ex ore ipſorũ. Poteſtas enim eorũ in ore eorũ eſt, &

in cau

in caudis eorũ Nam caudæ eorũ ſimiles ſerpentibus, habentes capita, & per hæc nocent. Et cæteri homines, qui non ſunt occiſi his plagis, neq; reſipuerũt ab operibus manuũ ſuarũ, ut nõ adorarent dæmonia, et ſimulacra, aurea et argentea, & ærea, et lapidea, et lignea, quæ neq; uidere poſſunt, neq; audire, neq; ambulare: et nõ egerunt pœnitentiã ab homicidijs ſuis, neq; à ueneficijs ſuis, neq; à fornicatione ſua, neq; à furtis ſuis.

CAPVT X.

ET uidi alium angelum fortem deſcendentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, et facies eius erat ut ſol, & pedes eius tanquã columnæ ignis, et habebat in manu ſua libellum apertum: & poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrũ autẽ ſuper terrã Et clamauit uoce magna, quẽadmodũ cum leo rugit. Et cum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem tonitrua uoces ſuas. Et cum loquuta fuiſſent ſeptẽ tonitrua uoces ſuas, ego ſcripturus eram Et audiui uocẽ de cœlo dicentẽ mihi: Obſigna quæ locuta ſunt ſeptẽ tonitrua, et ne ea ſcribas. Et angelus quem uidi ſtantem ſuper mare & ſuper terrã, leuauit manũ ſuam ad cœlũ, & iurauit per uiuentem in ſecula ſeculorum, qui creauit cœlũ, & ea quæ in illo ſunt, et terrã, et ea quæ in ea ſunt, et mare, et ea quæ in eo ſunt: tempus nõ fore amplius: ſed in diebus uocis ſeptimi angeli, cum cœperit tuba canere, cõſummandũ eſſe myſteriũ Dei, ſicut euãgelizauit per ſeruos ſuos prophetas. Et audiui uocẽ de cœlo iterũ loquentẽ mecũ, et dicentẽ: Vade & accipe libellum apertũ in manu angeli, ſtantis ſuper mare, & ſuper terram. Et abij ad angelũ, dicens ei, ut daret mihi libellũ. Et dixit mihi: Accipe (libellum) et deuora

datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus
quinq;. Et cruciatus eorũ, ut cruciatus ſcorpij, cũ percuſſerit
Eſa. 2. hominẽ. * Et in diebus illis quærent homĩes mortẽ, et nõ inue
Oſeæ. 10. nient eã, et deſiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. Et ſimilitu
Lucæ. 23. dines locuſtarũ ſimiles, equis paratis in prælĩu, & ſuper capi-
ta earũ tanquã coronæ, ſimiles auro, et facies earũ tanquã faci
es hominũ. Et habebant capillos ſicut capillos mulierũ, et den-
tes earum quaſi leonum erant. Et habebant loricas ſicut loricas
ferreas: & uox alarum earum ſicut uox curruum equis multis
currentibus ad bellum. Et habent caudas ſimiles ſcorpionum,
& aculei erant in caudis earum: & poteſtas earum nocere ho
minibus menſibus quinq;. Et habent ſuper ſe regem angelum
abyſſi, cui nomen Hebraice abaddon, Græce autẽ ἀπολλύων,
id eſt, perdens. Væ unum abijt, & ecce ueniunt adhuc duo: uæ
poſt hæc. Et ſextus angelus tuba cecinit, & audiui uocem unã
ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei, di
centem ſexto angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor ange-
los qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate. Et ſoluti ſunt
quatuor angeli qui parati erant in horam & diem & menſem
& annum, ut occiderent tertiã partem hominum. Et numerus
equeſtris exercitus, uicies millies decẽ milia. Et audiui numerũ
eorũ. Et ita uidi equos in uiſione: & qui ſedebant ſuper eos, ha
bebant thoraces igneas & hyacinthinas & ſulphureas. Et ca-
pita equorum erant tanquã capita leonũ, et de ore ipſorũ pro
cedebat ignis et fumus & ſulphur. Ab his tribus plagis occiſa
eſt tertia pars hominũ, de igne et de fumo et ſulphure, quæ pro
cedebant ex ore ipſorũ. Poteſtas enim eorũ in ore eorũ eſt, &
in cau

in caudis eorũ Nam caudæ eorũ ſimiles ſerpentibus, habentes capita, & per hæc nocent. Et cæteri homines, qui non ſunt occiſi his plagis, neq; reſipuerũt ab operibus manuũ ſuarũ, ut nõ adorarent dæmonia, et ſimulacra, aurea et argentea, & ærea, et lapidea, et lignea, quæ neq; uidere poſſunt, neq; audire, neq; ambulare: et nõ egerunt pœnitentiã ab homicidijs ſuis, neq; à ueneficijs ſuis, neq; à fornicatione ſua, neq; à furtis ſuis.

CAPVT X.

ET uidi alium angelum fortem deſcendentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, et facies eius erat ut ſol, & pedes eius tanquã columnæ ignis, et habebat in manu ſua libellum apertum: & poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrũ autẽ ſuper terrã Et clamauit uoce magna, quẽadmodũ cum leo rugit. Et cum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem tonitrua uoces ſuas. Et cum loquuta fuiſſent ſeptẽ tonitrua uoces ſuas, ego ſcripturus eram Et audiui uocẽ de cœlo dicentẽ mihi: Obſigna quæ locuta ſunt ſeptẽ tonitrua, et ne ea ſcribas. Et angelus quem uidi ſtantem ſuper mare & ſuper terrã, leuauit manũ ſuam ad cœlũ, & iurauit per uiuentem in ſecula ſeculorum, qui creauit cœlũ, & ea quæ in illo ſunt, et terrã, et ea quæ in ea ſunt, et mare, et ea quæ in eo ſunt: tempus nõ fore amplius: ſed in diebus uocis ſeptimi angeli, cum cœperit tuba canere, cõſummandũ eſſe myſteriũ Dei, ſicut euãgelizauit per ſeruos ſuos prophetas. Et audiui uocẽ de cœlo iterũ loquentẽ mecũ, et dicentẽ: Vade & accipe libellum apertũ in manu angeli, ſtantis ſuper mare, & ſuper terram. Et abij ad angelũ, dicens ei, ut daret mihi libellũ. Et dixit mihi: Accipe (libellum) et deuora

*illum,& faciet amaricari uentrē tuum,ſed in ore tuo erit dul=
cis tanquā mel·*Et *accepi libellum de manu angeli,& deuora=
ui illum,et erat in ore meo tanquā mel dulcis·*Et *cum deuoraſ=
ſem eum,amaricatus eſt uenter meus.*Et *dicit mihi:* Oportet te *
iterum prophetare in gentibus,& linguis,& populis,& re=
gibus multis·*

CAPVT XI·

E*T datus eſt mihi calamus ſimilis uirgæ,& dictum eſt mi
hi:Surge,et metire templū* Dei *& altare,& adorantes
in eo·*Et *atriū quod intra templū eſt,eijce foras,et ne me
tiaris illud,quoniā datum eſt gentibus,& ciuitatē ſanctam cal
cabunt menſibus quadraginta duobus:& dabo duobus teſtibus
meis,& prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta amicti
ſaccis·*Hi *ſunt duæ oliuæ & duo candelabra in conſpectu* Dei *
terræ ſtantia:*Et *ſi quis uoluerit eis nocere,ignis exit de ore eo=
rum,& deuorat inimicos eorum·*Et *ſi quis uoluerit eos læde=
re,ſic oportet eum occidi·*Hi *habent poteſtatē claudendi cœlū,
ne pluat diebus prophetiæ ipſorum:et poteſtatem habent ſu=
per aquas cōuertendi eas in ſanguinē,& percutiendi terram
omni plaga,quotieſcunq; uoluerint·*Et *cum finierint teſtimo=*
Danie·7· *nium ſuū,* beſtia quæ aſcendit de abyſſo,faciet aduerſus eos
bellum,et uincet illos,et occidet eos·*Et *corpora eorū iacebunt
in plateis ciuitatis magnæ,quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma et*
Aegyptus,*ubi et dominus noſter crucifixus eſt·*Et *uidebunt de
tribubus,et populis,et linguis,et gentibus corpora eorum per
tres dies & dimidiū,& corpora eorū non ſinent poni in mo=
numentis·*Et *inhabitantes terrā,gaudebunt ſuper illis & læta*

buntur

buntur, & munera mittent inuicē: quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitant ſuper terrā. Et poſt dies tres & dimidium, ſpiritus uitæ à Deo *intrauit in eos.* Et *ſteterūt ſuper pedes ſuos: & timor magnus cecidit ſuper eos qui uiderūt eos.* Et *audierunt uocem magnā de cœlo, dicentem ipſis: Aſcendite huc.* Et *aſcenderunt in cœlū in nube, & uiderunt illos inimici eorum.* Et *in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominū ſeptem milia: & reliqui territi ſunt, & dederunt gloriam* Deo *cœli.* V*æ ſecundū abijt, & ecce uæ tertium ueniet cito.* Et *ſeptimus angelus tuba cecinit, & factæ ſunt uoces magnæ in cœlo, dicentes: Facta ſunt regna huius mundi domini noſtri &* C*hriſti eius, et regnabit in ſæcula ſæculorum, Amen.* Et *uigintiquatuor ſeniores, qui in cōſpectu* Dei *ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt in facies ſuas, et adorauerunt* Deum, *dicentes:* G*ratias agimus tibi domine* Deus *omnipotens: qui es, & qui eras, et qui uenturus es: quia accepiſti uirtutē tuam magnā, et regnaſti.* Et *iratæ ſunt gentes, et aduenit ira tua, et tempus mortuorū ut iudicentur: et reddas mercedem ſeruis tuis prophetis et ſanctis, & timentibus nomen tuū puſillis, & magnis, et perdas eos qui perdunt terrā.* Et *apertū eſt templū* Dei *in cœlo, et uiſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius: et facta ſunt fulgura et uoces & tonitrua et terræmotus, et grando magna.*

CAPVT XII.

E T *ſignum magnum apparuit in cœlo.* M*ulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, et in capite eius corona ſtellarum duodecim.* Et *in utero habens, clamat parturiens,*

& cruciatur ut pariat· Et *uiſum eſt aliud ſignũ in cœlo, et ecce draco magnus rufus, habens capita ſeptẽ, et cornua decem: et in capitibus ſuis diademata ſeptẽ: et cauda eius trahit tertiam partẽ ſtellarum (cœli) et miſit eas in terrã: et draco ſtetit ante mulierẽ quæ erat paritura: ut cum peperiſſet filium eius, deuoraret·* Et *peperit filiũ maſculum qui recturus erat omnes gentes in uirga ferrea: et raptus eſt filius eius ad* Deum, *et ad thronum eius, et mulier fugit in ſolitudinem, ubi habebat locum paratum à* Deo, *ut ibi paſcant eã diebus mille ducentis ſexaginta·* Et *factum eſt prælium magnum in cœlo.* Michaël *et angeli eius præliabantur cum dracone, et draco pugnabat et angeli eius, et non ualuerunt, neq; locus inuentus eſt eorũ amplius in cœlo·* Et *proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui uocatur diabolus et ſatanas: qui ſeducit totum terrarum orbẽ: et proiectus eſt in terrã, et angeli (eius cum illo) proiecti ſunt·* Et *audiui uocem magnã, dicentem:* In *cœlo nunc facta eſt ſalus et uirtus, et regnum* Dei *noſtri, et poteſtas Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator fratrum (noſtrorũ) qui accuſabat illos ante conſpectũ* Dei *(noſtri) die ac nocte: et ipſi uicerunt eum propter ſanguinem agni, et propter ſermonẽ teſtimonij ſui, et non dilexerunt animã ſuam uſq; ad mortem·* Propterea *lætamini cœli et qui habitatis in eis·* V*æ habitatoribus terræ et maris: quia deſcendit diabolus ad uos habens iram magnã, ſciens quod modicum tempus habet·* Et *poſtquã uidit draco, quod proiectus eſſet in terram, perſecutus eſt mulierem quæ peperit maſculum·* Et *datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut uolaret in deſertum, in locũ ſuum ubi alitur per tempus et tempora*

et dimi=

et dimidiũ temporis à facie ſerpentis. Et eiecit ſerpens ex ore
ſuo poſt mulierem aquã tanquã flumen, ut eam faceret rapi à
flumine. Et adiuuit terra mulierẽ, et aperuit terra os ſuũ, et ab-
ſorbuit flumen quod eiecerat draco ex ore ſuo. Et iratus eſt dra-
co aduerſus mulierẽ: et abijt ut faceret prælium cum reliquis de
ſemine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei, et habent teſtimonium
IESV Chriſti. Et ſtetit ſuper arenam maris. Cap. XIII.

ET uidi de mari beſtiã aſcendentẽ, habentẽ capita ſeptẽ et
cornua decẽ, et ſuper cornua eius decem diademata, et ſu
per capita eius nomen blaſphemiæ. Et beſtia, quã uidi, ſi
milis erat pardo, et pedes eius ſicut pedes urſi, et os eius ſicut os
leonis. Et dedit illi draco uirtutẽ ſuã et ſedẽ ſuã et poteſtatẽ ma
gnã. Et uidi unũ de capitibus eius quaſi occiſum in mortem, et
plaga mortis eius curata eſt. Et admiratio fuit in uniuerſa ter=
ra poſt beſtiã. Et adorauerũt draconẽ, qui dedit poteſtatẽ be=
ſtiæ, et adorauerũt beſtiã, dicentes. Quis ſimilis beſtiæ, et quis
poterit pugnare cum ea? Et datum eſt ei os loquens magna et
blaſphemias, et data eſt ei poteſtas faciendi menſes quadragin
ta duos, Et aperuit os ſuum in conuicia ad Deum, ut conuicijs
afficeret nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœ=
lo habitant. Et eſt datum illi bellum facere cum ſanctis, & uin
cere eos. Et data eſt illi poteſtas in omnem tribum (& popu
lum) & linguam, gentem, & adorabunt eam omnes qui inha= *
bitant terrã: quorũ nõ ſunt ſcripta nomina in libro uitæ agni,
qui occiſus eſt ab origine mũdi. Si quis habet aurẽ, audiat. Qui
in captiuitatẽ ducit, ĩ captiuitatẽ uadit: * qui gladio occiderit, Gene. 9.
oportet eum gladio occidi. Hic eſt patientia et fides ſanctorum. Matt. 26.

Q 4 Et uidi

& cruciatur ut pariat. Et uiſum eſt aliud ſignū in cœlo, et ecce
draco magnus rufus, habens capita ſeptē, et cornua decem: et
in capitibus ſuis diademata ſeptē: et cauda eius trahit tertiam
* partē ſtellarum (cœli) et miſit eas in terrā: et draco ſtetit ante
mulierē quæ erat paritura: ut cum peperiſſet filium eius, deuo-
raret. Et peperit filiū maſculum qui recturus erat omnes gen-
tes in uirga ferrea: et raptus eſt filius eius ad Deum, et ad thro
num eius, et mulier fugit in ſolitudinem, ubi habebat locum pa
ratum à Deo, ut ibi paſcant eā diebus mille ducentis ſexagin-
ta. Et factum eſt prælium magnum in cœlo. Michaël et angeli
eius præliabantur cum dracone, et draco pugnabat et angeli
eius, et non ualuerunt, neq; locus inuentus eſt eorū amplius in
cœlo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui
uocatur diabolus et ſatanas: qui ſeducit totum terrarum orbē:
et proiectus eſt in terrā, et angeli (eius cum illo) proiecti ſunt.
* Et audiui uocem magnā, dicentem: In cœlo nunc facta eſt ſalus
et uirtus, et regnum Dei noſtri, et poteſtas Chriſti eius: quia
* proiectus eſt accuſator fratrum (noſtrorū) qui accuſabat illos
* ante conſpectū Dei (noſtri) die ac nocte: et ipſi uicerunt eum
propter ſanguinem agni, et propter ſermonē teſtimonij ſui,
et non dilexerunt animā ſuam uſq; ad mortem. Propterea læta
mini cœli et qui habitatis in eis. Væ habitatoribus terræ et ma-
ris: quia deſcendit diabolus ad uos habens iram magnā, ſciens
quod modicum tempus habet. Et poſtquā uidit draco, quod pro
iectus eßet in terram, perſecutus eſt mulierem quæ peperit ma
ſculum. Et datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut uola-
ret in deſertum, in locū ſuum ubi alitur per tempus et tempora
et dimi-

et dimidiũ temporis à facie ſerpentis. Et eiecit ſerpens ex ore
ſuo poſt mulierem aquã tanquã flumen, ut eam faceret rapi à
flumine. Et adiuuit terra mulierẽ, et aperuit terra os ſuũ, et ab
ſorbuit flumen quod eiecerat draco ex ore ſuo. Et iratus eſt dra
co aduerſus mulierẽ: et abijt ut faceret prœliũ cum reliquis de
ſemine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei, et habent teſtimoniũ
IESV Chriſti. Et ſtetit ſuper arenam maris. Cap. XIII.

ET uidi de mari beſtiã aſcendentẽ, habentẽ capita ſeptẽ et
cornua decẽ, et ſuper cornua eius decem diademata, et ſu
per capita eius nomen blaſphemiæ. Et beſtia, quã uidi, ſi
milis erat pardo, et pedes eius ſicut pedes urſi, et os eius ſicut os
leonis. Et dedit illi draco uirtutẽ ſuã et ſedẽ ſuã et poteſtatẽ ma
gnã. Et uidi unũ de capitibus eius quaſi occiſum in mortem, et
plaga mortis eius curata eſt. Et admiratio fuit in uniuerſa ter=
ra poſt beſtiã. Et adorauerũt draconẽ, qui dedit poteſtatẽ be=
ſtiæ, et adorauerũt beſtiã, dicentes. Quis ſimilis beſtiæ, et quis
poterit pugnare cum ea? Et datum eſt ei os loquens magna et
blaſphemias, et data eſt ei poteſtas faciendi menſes quadragin
ta duos, Et aperuit os ſuum in conuicia ad Deum, ut conuicijs
afficeret nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœ=
lo habitant. Et eſt datum illi bellum facere cum ſanctis, & uin
cere eos. Et data eſt illi poteſtas in omnem tribum (& popu
lum) & linguam, gentem, & adorabunt eam omnes qui inha= *
bitant terrã: quorũ nõ ſunt ſcripta nomina in libro uitæ agnĩ,
qui occiſus eſt ab origine mũdi. Si quis habet aurẽ, audiat. Qui
in captiuitatẽ ducit, ĩ captiuitatẽ uadit: * qui gladio occiderit, Gene. 9.
oportet cum gladio occidi. Hic eſt patientia et fides ſanctorum. Matt. 26.

Et uidi aliam beſtiam aſcendentē de terra, et habebat cornua duo ſimilia agni, et loquebatur ſicut draco. Et poteſtatem prioris beſtiæ omnē facit in conſpectu eius, et facit terrā, et inhabitantes in ea, adorare beſtiā primā, cuius curata eſt plaga mortis. Et facit ſigna magna, ut etiā ignem faceret de cœlo deſcendere in terrā in conſpectu hominū. Et ſeducit habitantes in terra propter ſigna quæ data ſunt illi, ut faceret in conſpectu beſtiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagā gladij, et uixit. Et datum eſt illi, ut daret ſpiritum imagini beſtiæ, & ut loquatur imago beſtiæ, et faciet ut quicunq; non adorauerint imaginē beſtiæ, occidantur. Et facit omnes puſillos, & magnos, et diuites, et pauperes, et liberos, et ſeruos accipere characterē in manu ſua dextera, aut in frontibus ſuis. Et ne quis poßet emere aut uendere, niſi qui habeat characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerū nominis eius. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectū, cōputet numerū beſtiæ. Numerus enī hominis eſt, et numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex.

CAPVT XIIII.

ET uidi, et ecce agnus ſtans ſuper montē Sion, et cū eo centum quadraginta quatuor milia habentia nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Et audiui uocē de cœlo, tanquā uocem aquarū multarū, et tanquā uocem tonitrui magni, et uocem audiui citharœdorum citharizantium citharis ſuis. Et cantant quaſi canticum nouum ante ſedem, et ante quatuor animalia, et ſeniores: & nemo poterat diſcere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, uir-

gines enim ſunt. Hi ſequuntur agnum quocunq; ierit. Hi empti
ſunt ex hominibus primitiæ deo & agno, & in ore eorum non
eſt inuentus dolus. Sine macula enim ſunt ante thronum dei. Et
uidi alterum angelum uolantem per medium cœli, habentem
Euangelium æternum, ut euangelizaret habitantibus ſuper ter
ram, & omni genti, & tribui, & linguæ, & populo, dicentem
magna uoce: Timete deũ, & date illi honorẽ, quia uenit hora iu-
dicij eius: & adorate eum, * qui fecit cœlum & terram, mare,
& fontes aquarum. Et alius angelus ſecutus eſt, dicens: * Ceci-
dit cecidit Babylon ciuitas illa magna, quia à uino iræ fornica-
tionis ſuæ potauit omnes gentes. Et tertius angelus ſecutus eſt il
los, dicens uoce magna: Si quis adorauerit beſtiam & imaginẽ
eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua,
& hic bibet de uino iræ dei, quod mixtum eſt mero in calice iræ
ipſius. Et cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorũ
ſanctorum, & ante conſpectum agni. Et fumus tormẽti eorum
aſcendit in ſecula ſeculorum. Nec habẽt requiem die ac nocte,
qui adorant beſtiam, & imaginem eius, & ſi quis acceperit cha
racterem nominis eius. Hic patientia ſanctorum eſt. Hic qui cu
ſtodiunt mandata & fidem IESV. Et audiui uocem de cœlo,
dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in domino moriuntur
amodo, etiam dicit ſpiritus: ut requieſcant à laboribus ſuis, ſed
opera illorum ſequuntur illos. Et uidi, & ecce nubem candidã,
& ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis, habentem in
capite ſuo coronã aureã, & in manu ſua falcẽ acutam. Et alius
angelus exiuit de templo, clamãs uoce magna ad ſedentẽ ſuper
nubem: * Mitte falcẽ tuã & mete, quia uenit tibi hora ut metas, Pſal. 145.

Eſaiæ.21. quoniam aruit meßis terræ. Et miſit qui ſedebat ſuper nubem,
Hiere.51. falcem ſuam in terram, & demeſſa eſt terra. Et alius angelus
exiuit de templo, quod eſt in cœlo, habens & ipſe falcē acutā.
Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat poteſtatem ſupra
ignem, & clamauit uoce magna ad eum qui habebat falcem acu
tam, dicens: Mitte falcem tuam acutā, & uindemia botros ter-
ræ: quoniam maturæ ſunt uuæ eius. Et miſit angelus falcem ſuā
acutam in terram, & uindemiauit uineam terræ: & miſit in
lacum iræ dei magnum, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem,
& exiuit ſanguis de lacu, uſq; ad frenos equorū per ſtadia mil-
le ſexcenti.

CAPVT XV.

Et uidi aliud ſignum in cœlo magnum & mirabile, an-
gelos ſeptē, habentes plagas ſeptem nouiſſimas, quoniā
in illis conſumata eſt ira dei. Et uidi tanquam mare uitre
um mixtum igni, & eos qui uictoriam reportabant de beſtia
& de imagine eius, & de numero nominis eius, ſtantes ſuper
mare uitreum, habentes citharas dei, & cantant canticum Mo
ſi ſerui dei, & canticum agni, dicentes: Magna & mirabilia
ſunt opera tua domine deus omnipotens, iuſtæ & ueræ ſunt
uiæ tuæ rex ſanctorum. * Quis non timebit domine, & magni
Hiere.10. ficabit nomen tuum? Quia ſolus pius es, quoniam omnes gētes
uenient & adorabunt in conſpectu tuo, quoniam iudicia tua
manifeſtata ſunt. Et poſt hæc uidi, & ecce apertum eſt templū
tabernaculi teſtimonij in cœlo, & exierunt ſeptem angeli, ha-
bentes ſeptem plagas, de templo, ueſtiti lino mundo et candido
& præcincti circa pectora zonis aureis. Et unum ex quatuor
animalibus dedit ſeptem angelis ſeptem phialas aureas, plenas

iracun-

iracundiæ dei uiuentis in ſecula ſeculorũ. Et impletum eſt templum fumo à maieſtate dei, & de uirtute eius, & nemo poterat introire in templum, donec conſumarentur ſeptem plagæ ſeptem angelorum.

CAPVT XVI.

ET audiui uocem magnam de templo, dicentem ſeptem angelis: Ite, effundite ſeptem phialas iræ dei in terram. Et abijt primus (angelus) & effudit phialam ſuã in terram, & factum eſt uulnus malum ac noxium in homines, qui habebant characterẽ beſtiæ, & in eos qui adorabant imaginẽ eius. Et ſecundus angelus effudit phialã ſuã in mare, & factus eſt ſanguis tanquam mortui, & omnis anima uiuens mortua eſt in mari. Et tertius angelus effudit phialã ſuam in flumina, & in fontes aquarũ, & facta ſunt ſanguis. Et audiui angelum dicentem: Iuſtus es domine, qui es, & qui eras: et ſanctus, quia hæc iudicaſti, quia ſanguinẽ ſanctorũ & prophetarũ effuderunt, & ſanguinẽ eis dediſti bibere, Digni enim ſunt. Et audiui alterũ dicentẽ: Etiam domine deus omnipotẽs, uera & iuſta iudicia tua. Et quartus angelus effudit phialam ſuam in ſolẽ, & datum eſt illi æſtu affligere homines per ignem. Et æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerũt nomen dei habentis poteſtatem ſuper has plagas, neque egerunt ſcelerum pœnitẽtiam, ut darent illi gloriam. Et quintus angelus effudit phialam ſuam ſuper ſedem beſtiæ, & factũ eſt regnũ eius tenebroſum, & commanducauerunt linguas ſuas præ dolore, & conuicijs affecerũt deũ cœli præ doloribus ſuis, & ulceribus ſuis, nec reſipuerunt ab operibus ſuis. Et ſextus angelus effudit phialã ſuã in flumen illud magnũ Euphratẽ & ſiccata eſt aqua,

ut præpararetur uia regum ab ortu ſolis. Et uidi ex ore draco-
* nis, et ex ore beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetæ (exire) ſpiritus
tres immundos in modum ranarum. Sunt enim ſpiritus dæmo
niorum facientes ſigna, ut procedant ad reges totius terræ ad
congregandum illos in prælium diei illius magni dei omnipo-
1.Theſ.5. tentis. * Ecce uenio ſicut fur. Beatus qui uigilat & cuſtodit ue-
2.Petr.3. ſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & uideant turpitudinem eius.
Et congregauit illos in locum qui uocatur Hebraice Armaged-
don. Et ſeptimus angelus effudit phialam ſuam in aërem. Et ex
* iuit uox (magna) de cœlo à throno, dicẽs: Factum. Et facta ſunt
fulgura & uoces, & tonitrua, & terræ motus factus eſt ma-
gnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt ſuper ter-
ram, talis terræ motus adeo magnus. Et facta eſt ciuitas magna
in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt. Et Babylon ma
gna uenit in memoriã ante deum, ut daret illi calicem uini indi
gnationis iræ ſuæ. Omnis inſula fugit, & montes non ſunt in-
uenti. Et grando magna ſicut talentum deſcendit de cœlo in ho
mines, & blaſphemauerunt deum homines propter plagam
grandinis, quoniam magna facta eſt plaga eius uehementer.

CAPVT XVII.

ET uenit unus de ſeptem angelis, qui habebant ſeptem phi
alas, & locutus eſt mecum, dicens mihi: Veni oſtendam
tibi damnationem meretricis magnæ, quæ ſedet ſuper a-
quas multas, cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & inebriati
ſunt qui inhabitant terram de uino proſtitutionis eius. Et abſtu
lit me ſpiritus in deſertum. Et uidi mulierem ſedentem ſuper
beſtiam coccinam plenam nominibus maledicentiæ, habentem

capita

(capita ſeptem) & cornua decem. Et mulier erat circundata *
purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide precioſo, &
margaritis, habens poculum aureum in manu ſua plenum abo
minationibus & immundicia libidinis ſuæ. Et in fronte eius
nomen ſcriptum myſterium Babylon magna mater ſcortati-
onum, & abominationum terræ. Et uidi mulierem ebriam de
ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum IESV: & mi
ratus ſum cum uiderem illam, admiratione magna. Et dixit mi
hi angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi myſterium mulie-
ris, & beſtiæ quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem, & cor
nua decem. Beſtia quam uidiſti, fuit, & non eſt, & aſcenſura
eſt de abyſſo, & in interitum ibit, & mirabuntur inhabitantes
terram: quorum nomina ſcripta non ſunt in libro uitæ, à con-
dito mundo, uidentes beſtiam, quæ erat, & non eſt. Et hic eſt
mens, quæ habet ſapiẽtiam. Septem capita ſeptem montes ſunt,
ſuper quos mulier ſedet, & reges ſeptem ſunt. Quinq; cecide
runt, unus eſt, & alius nondum uenit. Et cum uenerit, oportet
illum breue tempus manere. Et beſtia quæ erat, & non eſt, &
ipſe octauus eſt, & de ſeptem eſt, & in interitum uadit. Et de-
cem cornua quæ uidiſti, decem reges ſunt, qui regnum nondum
acceperunt, ſed poteſtatem tanquam reges una hora accipient
cum beſtia. Hi unum conſilium habent, & uirtutem & poteſta
tem ſuã beſtiæ tradent. Hi cum agno pugnabunt, & agnus uin-
cet illos: *quoniam dominus dominorum eſt, & rex regum, & 1. Timo. 6.
qui cũ illo ſunt uocati, & electi, & fideles. Et dicit mihi: Aquæ
quas uidiſti, ubi meretrix ſedet, populi ſunt & turbæ: & gen-
tes, & linguæ. Et decem cornua quæ uidiſti in beſtia, hi odio
proſequen-

proſequentur meretricem, & deſolatā facient illam & nudā, & carnes eius comedent, & ipſam igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placitum eſt illi, ut unam faciant uoluntatem, ut dent regnum ſuum beſtiæ, donec conſummentur uerba dei. Et mulier quam uidiſti, eſt ciuitas magna, quæ habet regnum ſuper reges terræ. Cap. XVIII.

ET poſt hæc uidi alium angelum deſcendentem de cœlo, habentem poteſtatem magnam, & terra illuminata eſt à gloria eius. Et exclamauit per fortitudinem uoce magna, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta eſt ha-
Eſaie. 21. bitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, &
Hiere. 51. cuſtodia omnis uolucris immundæ & inuiſæ: quia de uino iræ ſcortationis eius biberūt omnes gentes. Et reges terræ cum illa ſcortati ſunt, & mercatores terræ de uirtute delitiarum eius diuites facti ſunt. Et audiui aliam uocem de cœlo dicentē: Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis: Quoniam peruenerunt peccata eius uſq; ad cœlum, & recordatus eſt deus iniquitatū eius. Reddite illi ſicut & ipſa reddidit uobis, & duplicate ei duplicia ſecundū opera eius. In poculo quo miſcuit, miſcete illi duplū, Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum miſcete illi tormentum & luctum, quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina & uidua non ſum, & luctum non uidebo. Ideo in una die uenient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne cōburetur: quia fortis eſt dominus deus qui iudicabit illam. Et flebunt illam & plangent ſe ſuper illa reges terræ, qui cum illa ſcortati ſunt, & in delicijs uixerunt, cum uiderint fumum incendij eius, longè

ſtantes

ſtantes propter timorē tormenti eius, dicētes: *Væ uæ ciuitas
magna illa Babylon, ciuitas illa fortis: quoniam in una hora ue Hiere. 51.
nit iudiciū tuum. Et negociatores *terræ flent & lugent ſuper*
illa: quoniam merces eorum nemo emit amplius, merces auri et
argenti & lapidis precioſi, neq; margaritæ, et byſſi, et purpu
ræ, et cocci, et omne lignum thyinū, & omne uas eburneum,
& omne uas de ligno precioſiſſimo, et ære, & ferro, et mar=
more et cinamonū, et odoramentū, et unguentū, et thus, et ui=
num, et oleum, et ſimilā, et triticū, et iumenta, et oues, et equo=
rum, et rhedarū, et mancipiorū, et aīas hoīm. Et *poma deſide*
rij animæ tuæ diſceſſerunt à te, & omnia pinguia, & præcla=
ra, perierunt à te, et amplius illa iā non inuenies. Mercatores
horum qui diuites facti ſunt, ab ea longe ſtabunt propter
timorem tormenti eius, flentes ac lugentes, & dicentes. *Væ Ibidem.
uæ ciuitas illa magna, quæ amicta erat byſſo, & purpura, &
cocco, & deaurata erat auro & lapide precioſo, & margari
tis: quoniā una hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ, & omnis gu
bernator, et omnis in nauibus uerſantiū turba et nautæ, et qui
in mari operantur, longe ſteterunt: et clamauerūt, uidentes fu
mum incendij eius, dicētes: Q*uæ ſimilis ciuitati huic magnæ?*
Et miſerunt puluerē ſuper capita ſua, et clamauerunt flentes
et lugentes, dicentes: Væ uæ ciuitas illa magna in qua diuites fa
cti ſunt omnes qui habebant naues in mari de precijs eius, quo
niam una hora deſolata eſt. Exulta *ſuper eam cœlum et ſancti*
apoſtoli et prophetæ, quoniā iudicauit Deus *iudiciū ueſtrū de*
illa. Et *ſuſtulit unus angelus fortis lapidem quaſi molarem*
magnum, & miſit in mare, dicens: *Hoc impetu mittetur Ibidem.

Babylon

*Babylon ciuitas illa magna, & ultra iam non inuenietur. Et
uox citharœdorum & muſicorum, & tibia canentium, & tu-
ba non audietur in te amplius, & omnis artifex, cuiuſcunq; ar
* tis non inuenietur in te amplius. Et uox molæ non audietur in
te amplius (& lux lucernæ non lucebit in te amplius) & uox
ſponſi & ſponſæ non audietur poſt hac in te: quia mercatores
tui erant principes terræ: quia in ueneficijs tuis errauerunt o-
mnes gentes: & in ea ſanguis prophetarum & ſanctorum in-
uentus eſt, & omnium qui interfecti ſunt in terra.*

CAPVT XIX.

* *Poſt hæc audiui quaſi uocem (magnā) turbæ multæ in cœ
lo dicentis, alleluia. Salus & honor & gloria, & uirtus
domino deo noſtro eſt, quia uera et iuſta iudicia eius, quia
iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram proſtituti-
one ſui, & uindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de eius ma
nu. Et iterum dixerunt: alleluia. Et fumus aſcendit in ſecula ſe-
culorum. Et ceciderunt uigintiquatuor ſeniores, & quatuor
animalia: & adorauerunt deum ſedentem ſuper thronum, di-
centes: Amen alleluia. Et uox de throno exiuit, dicens: Laudem
dicite deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis eum puſilli
& magni. Et audiui uocem turbæ multæ, & ſicut uocem aqua-
rum multarum, & ſicut uocem tonitruorum magnorum, di-
* centium, alleluia, quoniā regnauit (dominus Deus noſter) om-
nipotens. Gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei: quia
uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius præparauit ſe. Et datum
eſt illi, ut cooperiat ſe byſſino puro & ſplendido. Byſſinum
enim iuſtificationes ſunt ſanctorum. Et dicit mihi, ſcribe: **

Beati

Beati qui ad cœnam nuptiarū agni uocati ſunt · Et dicit mihi: *
Hæc uerba Dei uera ſunt·Et cecidi ante pedes eius,ut adorarē Matt·22·
eum·Et dicit mihi:Vide ne feceris·Cōſeruus tuus ſum,et fratrū Luc·14·
tuorū habentiū teſtimoniū IESV·Deū adora·Teſtimoniū enī
IESV,eſt ſpiritus prophetiæ·Et uidi cœlum apertum,et ecce
equus albus:et qui ſedebat ſup eū (uocabatur) fidelis et uerax, *
& per iuſticiā iudicat & pugnat · Oculi autē eius ſicut flam=
ma ignis:et in capite eius diademata multa:habens nomen ſcri
ptum,quod nemo nouit niſi ipſe·* Et ueſtitus erat ueſte tincta Eſa·63·
ſanguine,et uocatur nomen eius,ſermo Dei· Et exercitus qui
ſunt in cœlo, ſequebantur eum in equis albis , ueſtiti byſſino
albo & mundo:et ex ore eius procedit gladius ex utraq; parte
acutus,ut eo percutiat gentes·* Et ipſe reget eas uirga ferrea Pſal·2·
& ipſe calcat torcular uini furoris & iræ Dei omnipotentis·
Et habet in ueſtimento & in femore ſuo nomen ſcriptū·* Rex 1·Timo·6·
regum,& dominus dominantiū·Et uidi unum angelū ſtantem
in ſole,& clamauit uoce magna, dicens omnibus auibus, quæ
uolabant per mediū cœli:Venite, et congregamini ad cœnam
magni Dei,ut edatis carnes regum,& carnes tribunorum,&
carnes fortium,& carnes equorū,& ſedentiū in ipſis, & car
nes omniū liberorū ac ſeruorū & puſillorū ac magnorū·Et ui
di beſtiam & reges terræ,& exercitus eorum congregatos ad
faciendum prælium cum illo qui ſedebat in equo & cum exer
citu eius·Et apprehenſa eſt beſtia,& cum illa pſeudopropbe=
ta,qui fecit ſigna corā ipſo,in quibus ſeduxit eos qui accepe=
runt characterem beſtiæ,& qui adorauerunt imaginem eius·
Viui coniecti ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardens ſulphure:&
cæteri occiſi ſunt gladio ſedentis ſuper equū, qui procedit ex

ore ipſius, & omnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAPVT XX.

ET *uidi angelum deſcendentem de cœlo, habentem clauē abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.* Et *apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, & ligauit eum per annos mille: et miſit eū in abyſſum, & clauſit eum: & obſignauit ſuper illum, ut non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni.* Et *poſt hoc oportet illum ſolui modico tempore.* Et *uidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis: & animas decollatorum propter teſtimoniū* IESV, *& propter ſermonem* Dei: *& qui non adorauerunt beſtiam, neq; imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus ſuis, aut in manibus ſuis: & uixerunt, & regnauerunt cum* Chriſto *mille annis.* Cæteri *uero mortuorum non reuixerunt, donec conſummentur mille anni.* Hæc *eſt reſurrectio prima.* Beatus *& ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima.* In *his ſecunda mors, non habet poteſtatem, ſed erunt ſacerdotes* Dei *&* Chriſti, *& regnabunt cum illo mille annis.* Et *cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit ut ſeducat gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ* Gog *&* Magog, *ut congreget eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris: & aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra ſanctorum & ciuitatem dilectam.* Et *deſcendit ignis à* Deo *de cœlo, et deuorauit eos: et diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi & beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum*

rum

rum. Et uidi thronum magnum candidum & ſedentem ſuper eum: à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & locus non eſt inuentus eis. Et uidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu dei: & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt qui eſt uitæ, & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt eos, qui in ipſis erant mortuos, & iudicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum. Et infernus & mors coniecti ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda. Et qui non inuentus eſt in libro uitæ ſcriptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis.

CAPVT XXI.

ET uidi cœlum nouum, & terrã nouã. Primum enim cœlum et prima terra abijt, & mare iam non eſt. Et ego Iohannes uidi ſanctã ciuitatẽ Hieruſalẽ nouã deſcendentem de cœlo à Deo paratã ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo. Et audiui uocem magnã de throno, dicentẽ: Ecce tabernaculũ Dei cũ hominibus, et habitabit cum eis. Et ipſi populi eius erunt, et ipſe Deus cum eis erit eorum Deus. Et abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab oculis corũ. Et mors ultra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra, quia prima abierũt. Et dixit qui ſedebat in throno. Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc uerba fidelia ſunt et uera. Et dixit mihi: Factum eſt. Ego ſum alpha & Ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Qui uicerit, poſſidebit omnia, & omnia, & ero illi Deus, & ipſe erit mihi filius. Timidis autẽ & incredulis, et execratis, et homicidis,

Eſaiæ. 65.
Eſaiæ. 25.
Eſaiæ. 43.
Eſaiæ. 44.

& ſcortatoribus, & ueneficis, & idolatris, & omnibus men
dacibus pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure,
quod eſt mors ſecunda. Et uenit ad me unus de ſeptem ange-
lis habentibus ſeptem phialas plenas ſeptem plagis nouiſſimis
& locutus eſt mecum, dicens: Veni, & oſtendam tibi ſponſam
uxorem agni. Et ſuſtulit me ſpiritu in montem magnũ & al-
tum, & oſtendit mihi ciuitatẽ magnam, ſanctam Hieruſalem,
deſcendentẽ de cœlo à Deo, habentẽ claritatem Dei. Et lumen
* eius ſimile lapidi precioſiſſimo (tanquã lapidi) iaſpidi criſtalli-
zanti: & habebat murũ magnũ & altum, habentẽ portas duo
decim, et in portis angelos duodecim: et nomina inſcripta, quæ
* ſunt (nomina) duodecim tribuũ filiorũ Iſraël. Ab oriẽte portæ
tres, ab aquilone portæ tres, ab auſtro portæ tres, ab occaſu
portæ tres: et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, et
* in ipſis (duodecim) nomĩa duodecim apoſtolorũ agni. Et qui lo
quebatur mecum, habebat menſuram arundineam auream, ut
metiretur ciuitatẽ & portas eius, & murũ eius. Et ciuitas in
quadro poſita eſt, et longitudo eius tanta eſt, quanta & latitu-
do, et menſus eſt ciuitatẽ de arundine aurea per ſtadia duode-
cim milia: et longitudo et altitudo, et latitudo eius æqualia ſunt.
Et menſus eſt murum eius centũ quadragintaquatuor cubito-
rum, menſura hominis, quæ eſt angeli. Et erat ſtructura muri
eius ex iaſpide. Ipſa uero ciuitas aurum mundũ, ſimilis uitro
mundo, et fundamenta muri ciuitatis omni lapide precioſo or-
nata. Fundamentũ primũ, iaſpis: ſecundũ, ſaphirus: tertium,
calcedonius: quartum, ſmaragdus: quintum, ſardonyx: ſextũ,
ſardius: ſeptimum, chryſolitus: octauum, berillus: nonum, topa

zius

zius:decimum,chryſopraſus:undecimum,hyacinthus:duodeci mum,amethyſtus· Et duodecim *portæ*, *duodecim margaritæ ſunt,per ſingulas,& ſingulæ portæ ſingulis margaritis,et pla tēa ciuitatis aurum mundū,tanquā uitrū per lucidum*·Et *tem= plum non uidi in ea*·*Dominus enim* Deus *omnipotens templū illius eſt,& agnus*·* Et *ciuitas non eget ſole neq; luna,ut luce ant in ea*·Nam *claritas* Dei *illuminauit eam, & lucerna eius eſt agnus*·Et *ambulabunt gentes,quæ ſeruatæ fuerunt in lu= mine eius, & reges terræ afferent gloriam ſuam in illam*· * Et *portæ eius non claudentur per diem*· Nox *enim non erit illic*·Non *intrabit in eam aliquid quod inquinat, aut abo= minationem facit, & mendacium,niſi qui ſcripti ſunt in libro uitæ agni*· Eſa·60· Ibidem·

CAPVT XXII·

ET *oſtendit mihi purum fluuium aquæ uiuæ ſplendidum tanquàm cryſtallum,procedentem de ſede* Dei *& agni, in medio plateæ eius, & ex utraq; parte fluminis li= gnum uitæ*, * *afferens fructus duodecim*, *per menſes ſingu= los reddens fructum ſuum,& folia ligni ad ſanitatem genti= um*·Et *omne maledictum non erit amplius:ſed ſedes* Dei *& agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi*·Et *uidebunt fa= ciem eius, & nomen eius in frontibus ſuis*·* Et *nox ultra nō erit, & non egent lumine lucernæ, neq; lumine ſolis:quoni= am dominus* Deus *illuminat illos, & regnabunt in ſæcula ſæ= culorum*· Et *dixit mihi*: *Hæc uerba fidelia ſunt,& uera*· Et do Gala·5· Eſaiæ·60·

minus Deus ſanctorũ prophetarum miſit angelum ſuum oſten dere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri cito. Et ecce uenio uelociter. Beatus qui cuſtodit uerba prophetiæ libri huius. Et ego Iohannes, qui audiui & uidi hæc. Et poſtquam audiſſem & uidiſſem, cecidi, ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc oſtendebat. Et dicit mihi: Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui ſeruant uerba prophetiæ libri huius. Deum adora. Et dicit mihi: Ne obſignaueris uerba prophetiæ libri huius. Tempus enim propè eſt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus ſanctificetur adhuc. & ecce uenio cito, & merces mea mecum eſt, ut reddam unicuiq; ut opus illius erit. ✱

Eſa. 44. *Ego ſum alpha & Ω, primus & nouiſſimus, principium et finis. Beati qui ſeruant mandata illius, ut ſit poteſtas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris autem canes & uenefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Ego IESVS miſi angelum m eum, ut teſtificaretur uobis hæc in eccleſijs. ego ſum radix & genus Dauid, ſtella ſplendida &*

Eſaiæ. 55. *matutina. Et ſpiritus et ſponſa dicunt, ueni. Et qui audit,*

Iohan. 7. *dicat, ueni. ✱ Et qui ſitit, ueniat: & qui uult, accipiat aquam uitæ gratis. Conteſtor enim omni audienti uerba prophetiæ libri huius. Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de uerbis prophetiæ huius, auferet Deus partem eius è libro uitæ, & à ciuitate ſancta, & ex his quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Dicit*

qui te-

quiteſtimonium perhibet iſtorum: Etiam uenio cito. Amen, etiam ueni domine IESV: Gratia domini noſtri IESV Chriſti cum omnibus uobis. Amen.

NOVI TESTAMENTI TOTIVS, PER
DES. ERASMVM ROTER. NO-
VISSIME RECOGNITI
FINIS.

R 4 Eraſmus

ERASMVS

ROTERODAMVS PIO LECTORI S. D.

QVANQVAM *in rebus diuinis ita ſubinde caligat ingeniũ mortale, quã libet alioqui perſpicax, ut identidẽ exclamare cogatur illud* Apoſtoli Pauli, *qui quanquã raptus in tertiũ cœlum audiſſet quædã recõditiora, quàm ut expediret ea prodere mortali adhuc corpore grauatis animis; tamen* Romanis *ſcribens, ubi ſermonis progreſſus cogitationem illius propius perduxiſſet ad aditum diuini conſilij, protinus obſtupeſcens exclamat:* O *altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ* Dei. Q*uàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles uiæ eius.* Q*uis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit?* Mox*q́; ſubmittens imbecillitatẽ humani captus, maieſtati numinis, nihil nõ optime diſpenſantis, etiamſi ratio conſilij nõ poteſt à nobis percipi:* I*pſi, inquit, ho-*

nor & gloria in ſecula ſeculorum. Sic ab adorata maieſtate ſe=
ſereuerenter ſubducens, tranſit ad mores inſtituendos. Obſe=
cro, inquit, uos fratres per miſericordiã dei, ut exhibeatis cor=
pora ueſtra hoſtiam uiuentem. Exclamat itidem propheta: Iudi
cia domini abyſſus multa. Eſt tamen quò fas ſit prodire piæ cu
rioſitati Chriſtianorum, modo ad Paulinum exemplar, ſimul
atq; ſenſerit aciem humanæ mentis non ferre lucem illam in=
acceſſibilem, quam pater cœleſtis inhabitat, cedat adorabunda,
& uenerata numinis inſcrutabile myſterium, ſuam agnoſcat
imbecillitatem, & ea potius curet ὅττι οἱ ἐν μεγάροισι κα-
κῶν τ' ἀγαθῶν τε τέτυκται. *At neſcio quo pacto fit, ut homi=*
num curioſitas non alibi magis intendat omnes ingenij ner=
uos, quàm in his, quæ & plurimum abſunt à captu mortalita=
tis, & ad uitæ pietatem quàm minimum conducunt. Quod ge=
nus ferè ſunt illa, quæ diſputantur de eſſentia diuina. Nullum
autem myſterium magis ad nos pertinet, quam ineffabile con=
ſilium quo Deus per filium ſuum reſtituit humanum genus. In
huius contemplatione crebro uerſanti, nonnunquam illud mihi
uiſum eſt ueſtigatu dignum, ecquod operæpreciũ fuerit, ut ipſe
dei filius, factus homo doctrina ſua uiam ſalutis nobis oſtende=
ret. Nam ingẽs aliquod operæprecium fuerit neceſſe eſt. Atqui
uix quicquam eſt proditum Euangelicis literis, quod non mul=
tis ante ſeculis proditum fuerit ueteris teſtamenti uoluminibus,
quædam etiam philoſophorum libris. Animas ſuperſtites eſſe
corporibus proq; meritis actæ uitæ uel præmijs, uel pœnis affi
ci, præter alios docuit Socrates ille Platonicus. Idem docet non
eſſe uirum iuſtum, qui malit deſinere eſſe iuſtus, quàm ſuſtine=
at haberi iniuſtus. Docet animum abducendum ab amore rerũ

 uiſibilium,

uiſibilium, ad ſtudium earum, quæ uere ſemperq́; ſunt. Docet mortem non eſſe metuendam, ſed optandã potius ei, qui bene uixerit. Docet non oportere quenquã ſuis factis fidere. Sed tamen eum qui conatus eſt pro uiribus pure uiuere, oportere de benigno Deo bonã habere ſpem. Hæc an non cõgruunt cum illis Euangelicis dogmatibus? Et ibunt illi quidẽ in uitam æternam, illi uero in ignem æternũ. Et beati eritis quũ uobis exprobrauerint homines, et beati quũ uos perſequẽtur propter iuſticiã. Et nolite uobis theſaurizare theſauros in terra. Et operamini cibũ qui nõ perit. Et nolite timere eos qui occidũt corpus. Et quũ omnia feceritis, dicite ſerui inutiles ſumus. Iam uero lex illa charitatis, quæ ſola cunctas leges cõplectitur, an non planè diligẽterq́; tradita eſt in uetere teſtamento: Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, ex totis uiribus tuis, et proximũ tuũ tanquã teipſum. Quid potuit inculcari diligẽtius, quid efficacius exprimi? Iam illa charitatis Euãgelicæ præcepta, quibus iubemur eſſe miſericordes, ac benefici erga egenos, ſic inculcantur in prophetarũ ac ueteris teſtamenti uoluminibus, ut uix poſſint uel apertius, uel accuratius. Clamat Eſaias: Subuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite uiduã. Rurſum alibi: Dimitte eos qui confracti ſunt liberos, et omne onus diſrumpe. Frange eſurienti panẽ tuũ, & egenos uagosq́; induc in domũ tuã. Quum uideris nudũ operi eum. Chriſtus docet, omni petenti te da. At Deuteronomij liber, hoc ipſum etiã efficacius. Non erit inquit, in te egens, ut benedicat te dominus Deus tuus. Plus enim exigere uidetur qui iubet curari ne quis egeat, quã qui iubet dari petenti. Quin & illud quod euangelicæ philoſophiæ uidetur eſſe peculiare, quibus in rebus ſita ſit

Chriſtiana beatitudo, licet apud Eſaiam audire. Dominus IESVS dixit: Beati pauperes, beati qui eſuriunt, beati qui lugēt. Quàm his concinit Eſaias: Ecce, inquit, ſerui mei comedent, et uos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & uos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & uos confundemini. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & uos clamabitis præ dolore cordis. Chriſtus ait: Beati eritis quum uos oderint homines. Quid Eſaias? Ne metueritis, inquit, ignominiā ab hominibus, et contemptu illorū ne minuamini. Poſtremo qd' proprie uidebatur Euangelicæ pfectionis, ne læſi referamus iniuriā, ut diligamus et inimicos, ut bene mereamur de male merentibus, an non et Eſaias docuit, quū ait: Dicite fratres noſtri eſtis, eis qui uos oderūt. Rurſum quū præcipit Zacharias, ne quis meminerit maliciæ proximi ſui. Rurſum quū p prophetā clamat dominus: Mihi uindicta, et ego retribuā. Ac ne exēpla quidē euāgelicæ pfectiōis deſiderātur ī ueteris teſtamēti libris. Nā et Moſes deleri poſtulat de libro Dei ni rebelli populo cōdonaret peccatū. Et Aaron īterceditp cōiuratis aduerſumſeſe. Neq; deſunt exēpla fortiū, qui pro iuſticia paſſi ſint extrema, quēadmodū euangelici Martyres. Quod ſi quis requirit miracula, comperiet excitatos mortuos, ſanatū leproſum, auctam oleo lecbytum, nō defeciſſe hydriā farinæ: ignem cœlitus demiſſum abſumpſiſſe carnes uictimæ, multa ui aquarū perfuſas: fontē ad uirgæ ictum exiliſſe è petra, aquas, iniecto, ligno ex amaris ac peſtiferis factas dulces ac ſalubres, aliáq; non pauca notiora quàm ut hic ſint repetenda. Nec illic ſacræ triadis ſiletur myſterium. De patris nomine plena ſunt omnia, filij locis aliquot mentio, quem Auguſtinus teſtatur ſeſe & in Platonicorum

libris repperiſſe. Spiritus diuini nomen ac uis non tacetur. Re=uiuiſcentiam corporum docuit Iob, & ante Chriſtum natum credebant Phariſæi. Hæc, inquam, omnia quum tot retro ſæculis fuiſſent prodita, quid erat illud nouum cuius gratia filius dei deſcendit in terras, qui ſe profitetur nouatorem omnium? Equidem dicam meam ſententiam, ſed ita ut integrum ſit ſuum cuiq; iudiciũ, ſi quis quid habet, quod uero ſit propius. Quum uetus Teſtamẽtum fuerit umbra ac ueluti progymnaſma philoſophiæ Euangelicæ, quumq; Euangelica doctrina ſit inſtauratio ſimul & perfectio naturæ, ut erat primum condita ſyncere, mirum uideri non debet, ſi philoſophis quibuſdam ethnicis, datum eſt naturæ ui quædam animaduertere, quæ cum doctrina Chriſti conſentiant, quum, teſte Paulo, iiſdem contigerit ex uiſibili mundi fabrica ea colligere, quæ non oculis, ſed animo comprehenduntur, uſq; ad ſempiternam dei uirtutem ac diuinitatem: & maxime congruebat ut nihil adferret Chriſtus, cuius non aliqua uel umbra, uel ſcintilla præceſſiſſet in ueteris teſtamenti libris, quo propenſior eſſet omnium fides, ad rem non omnino ſubitam atq; inexpectatam. Primum igitur quicquid Chriſtus præſtitit, promiſſum eſt ſacrorum uatum oraculis, adumbratum eſt figuris, & carptim etiam expreſſum eſt, ueluti ſubinde promicantibus hinc atq; hinc ſcintillulis aliquot, quæ lucem illam poſt erupturam orbi portenderent: Quid igitur eximium habuit ille rerum omniũ innouator? Multa ſane. Primum quod abſolutæ uirtutis, uel præcepta uel exẽpla, quæ per partes aliæ ab alijs prodita fuerant, hic unus & tradidit & expreſſit omnia. Nec tradidit ſolum, ſed infixit, inculcauit, uarijsq; parabolis ſic impreſſit animis oĩm, ut elabi non poſſint.

Et ſic

Et ſic expreſſit moribus ac factis, ut tota uita nihil aliud ſit quã abſolutum quoddam exemplar abſolutæ charitatis, modeſtiæ, tolerantiæ, clementiæ, ac manſuetudinis. Hanc harmoniam, hũc omnium uirtutum concentũ in nullo ſanctorum reperies, præterquam in uno Chriſto IESV. *Siquidem hic erat uere ſermo ille contractus & in compendium redactus, quem tandem fecit dominus ſuper terram, in quo recapitularet omnia, quæ in cœlis & quæ in terris: ut quæcunq; è tot libris, è tot ſanctis uiris ante petebatur, nunc compendio ab uno Chriſto longe tum expreſſiora, tum abſolutiora compendio ſumi poſſent. Ab hoc ſemina ac uelut elemẽta pietatis, ab hoc progreßus & auctus, ab hoc perfectio rectißime ſumitur, qui eſt alpha & Ω rerum omnium. Quanquam hoc ipſum quod uirtutis emicuit in ſanctis Chriſti munus eſt, tamen nihil in eis tam eximium eſt, quod non frigeat, & obſcuretur, ſi ad Chriſti doctrinã & facta conferatur, ut ne dicam interim quod aliorũ uita ſic enituit aliquot eximijs uirtutibus, ut eadem aliqua ex parte uicijs ſaltem humanis obſcuraretur: Chriſtum quacunq; ex parte contempleris, nihil deprehendes non abſolutum ac perpetuum. Quis enim unquam mortalium tanta præditus innocẽtia, tanta poteſtate, tot miraculis clarus, tot beneficijs liberalis in omnes, ſic ſe deiecit, ſic perpetua manſuetudine pertulit hominum infirmitatem, ingratitudinem, peruerſitatẽ uſq; ad flagra, uſq; ad ſputa, uſq; ad conuicia, uſq; ad crucem. Quis ſic omnia perfecte docuit, & præſtitit abſolute quæ docuit? Vincit et hoc titulo, quod Iudaica iuſticia, finibus anguſtis circumſcribebatur, nec ultra gentem unam, eamq; non amplam proferebatur. Dabis abſq; fœnore mutuum, ſed fratri tuo. Ne memineris malitiæ, ſed fratris*

fratris tui. Non erit egens, ſed inter uos. At Chriſtus ſuam philoſophiā cunctis totius orbis nationibus commune eſſe uoluit. Da omni petenti te. Benefac omnibus etiam inimicis. Deprecamini pro omnibus etiam perſequentibus uos. Porrò corporū reſurrectionem non modo docuit, & inculcauit, uerū etiam præſtitit ipſe reuiuiſcens. Itaq; nō mirum eſt, ſi philoſophiā euangelicā totus mundus ante in uarias philoſophorū & religionū ſectas diuiſus, unanimi cōſenſu amplexus eſt. Amplectamur et nos doctoris ac principis noſtri monumēta: demuſq; operam, ut illius philoſophia quàm latiſſime propagetur. Id fiet ſi eam omnibus innocentia uitæ, mutuaq; charitate cōmendemus. Hac commēdatione olim annis nō ita multis, fruſtra rebellante mundo, per omnes orbis plagas diffuſa eſt euāgelica philoſophia. Quēadmodū aūt nomen dei glorificatur ſanctis moribus Chriſtianorū, et quodā modo dehoneſtatur et infamatur uicijs noſtris, ita noſtris moribus cæteri mortales uel alliciuntur ad amorē Euāgelij, uel alienātur. Mūdus iam olim belligeratur cū Chriſto. Cæterū ubicunq; ſunt cupiditates rerum mundanarū, ibi mundus eſt. His obnoxios offendit Euangelica ueritas. Hi cōſpirati deuotis animis ſubīde cooriūtur aduerſus ſermonē cœleſtē, dicentes: Venite opprimamus eū, quoniam cōtrarius eſt operibus noſtris. Nos autem fortibus et inuictis animis cōtra nitamur, nō iurgijs, non minis, non armis, nō iniurijs, ſed ſimplici prudētia, ſed benefactis, ſed māſuetudine et tolerātia. Hac uia ſuperat Euāgelica ueritas. Viuit adhuc et regnat Chriſtus, qui nouit & malorum tumultus, et bonorum afflictiones in ſuam gloriam uertere. Et ſit honos et imperiū in omne æuum. Amen.

FINIS.

ARGENTORATI APVD IOHAN
NEM HERVAGIVM DECIMO
SEPTIMO KALEN. APRI.
ANNO M. D. XXIII.

1-2-3